

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NECDET EKİCİ'NİN HİKÂYELERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

TEZİ YAZAN
Gökmen BİÇER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / EYLÜL 2022

ONAY

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;
2020012003 numaralı öğrencimiz olan **Gökmen BİÇER** tarafından hazırlanan
“**Necdet Ekici’nin Hikâyelerinde Halk Bilimi Unsurları**” başlıklı bu tez çalışması
jürimiz tarafından **oy birliği** ile **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK**
LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi- Asıl Üye- Tez Danışmanı- Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi- Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. Dışı- Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN

(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

06 / 09 /2022

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir

İTHAF

Beni yetiştiren, okumamın yegâne sebebi olan canım anneme ve beni hep destekleyen, bu tezi yazabileceğime inandıran sevgili eşime...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

06/09/2022

Gökmen BİÇER

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans dersleri boyunca ve tez konusu seçimi sırasında isteklerimi dikkate alan; çalışma sürecim boyunca, anlayışlı tavrını, yol göstericiliğini, motive edici sözlerini ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT'a, her aradığımda sorularıma cevap bulduğum anlayışlı tavrı ile tez sürecime katkı veren değerli yazar Necdet Ekici'ye, tezimin gelişmesi adına katkılarını hissettiğim Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN ve Prof. Dr. Elmas ŞAHİN hocalarıma, her durumda bana destek olan sevgili eşime teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ**NECDET EKİCİ'NİN HİKÂYELERİNDE HALK
BİLİMİ UNSURLARI****Gökmen BİÇER****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT****Eylül 2022, 400 sayfa**

Halk bilimi, aynı coğrafyada yaşayan insanların törelerini, geleneklerini, inanışlarını, yemeklerini, hekimlik uygulamalarını, sözlü ya da yazılı ürünlerini inceleyen, bu unsurlardan yola çıkarak birtakım kurallar ve kuramlar ortaya koyan ve bu unsurların birbirleriyle ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır. Modernleşmeyle birlikte halk biliminin inceleme alanına giren bu sözlü ya da yazılı değerler azalmakta ya da dönüşmektedir. Halk biliminin birçok sanat ve bilimsel alanla doğrudan veya dolaylı ilişkisi vardır. Bunların başında ise edebiyat gelir. Modernleşmenin getirdiği değişimle birlikte bu değişime direnen, bu çatışmayı eserlerine taşıyan ve gelenekten beslenen çağdaş yazarlar da vardır. Bu isimlerden biri Necdet Ekici'dir. 1980 kuşağı hikâyecilerinden biri olan Necdet Ekici, doğduğu ve yaşadığı yerlerle ilgili folklorik unsurları hikâye formunda okuyucuya sunar. Ekici'nin hikâyelerinde halk kültürü ve folklor önemli bir unsurdur. Afşin'den başlayarak Dört Yol ve Çukurova'ya kadar uzanan sahada; sözlü kültür ürünlerinden, çeşitli inanış ve uygulamalara kadar halkbilimsel unsurlara oldukça vakıf olan, bunlarla ilgili tecrübe ve pratiğe sahip olan Ekici, modernle geleneği bir potada buluşturur. Bu çalışmada Necdet Ekici'nin *Son Turnalar* (2015), *Yüreğimdeki Cemre* (2016), *Yüreğimi Sana Bıraktım* (2016), *Gül Olacaksın* (2016), *Çolpan Yıldızı* (2018), ve *Nazlı Senem* (2020) adlı hikâye kitapları halk bilimi unsurları açısından incelenmiştir. Ekici'nin hikâyeleri halk bilimi unsurları açısından incelenirken nitel araştırma yöntemlerinden betimsel / içerik, veri analizi yaklaşımı seçilmiştir. Bu hikâyeler halkın kültür hafızası olan bazı folklorik detayları barındırmaktadır. Bu hikâyelerdeki halk bilimi unsurları, yoğun kullanımlarının dışında kullanılış şekilleri, benzetme unsuru olmaları ve farklı kültürel özellikleri yansıtılmaları bakımından da özgündürler. Çalışmamızda, Ekici'ye

ait bu altı kitapta yer alan halk bilimi unsurlarının tespiti yapılmıştır. Yapılan tespitler neticesinde hikâyelerde geçen halk bilimi unsurları incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Halk bilimi, sözlü kültür, gelenek, hikâye, Necdet Ekici

ABSTRACT**FOLKLORE ELEMENTS IN NECDET EKİCİ'S STORIES****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Dr. Begüm KURT****September 2022, 400 pages**

Folklore is a science which studies traditions, customs, beliefs, cuisine, medicine, written or oral studies of the people who live in the same geography together. Folklore also specifies some of the rules and theories which are related with these studies and the relationship between them. With the regard of modernization, oral or written values decrease or disappear unfortunately. Folklore has directly or indirectly relation with several arts and scientific fields. Literature comes forward in this part. Due to the change brought up with modernization, it is obviously seen that there are some precious authors who resist against these kind of changes, firmly uses these conflicts in their works by feeding their souls with tradition without no hesitation. Necdet Ekici is one the author of them. Necdet Ekici, one of the 1980 generation significant storyteller, submits the folkloric facts considering the town he was born and he lived in to his readers as a story. Folklore is so important fact in Ekici's stories. In the fields of stories beginning from Afşin to Dörtyol and Çukurova, Ekici is a kind of experienced writer who is really a master in the oral literary genres to the different kinds of beliefs and the way how they are used , combines both tradition and modernization in one pot. In this study, folkloric facts are searched which take place in the stories of Necdet Ekici such as *Son Turnalar* (2015), *Yüreğimdeki Cemre* (2016), *Yüreğimi Sana Bıraktım* (2016), *Gül Olacaksın* (2016), *Çolpan Yıldızı* (2018) and *Nazlı Senem* (2020) While Ekici's stories are being searched with folkloric forms, descriptive / content, data analysis approach was chosen from the method of qualitative research. These stories indicate the folkloric details based on the memory of public. The folkloric elements emphasized in these stories are absolutely unique about the way they are used, being the simile and reflecting the different cultural features regardless of their intense of usage. In our search the elements of folklore were determined in these six books of Ekici. As a result of our searching folklore elements in the stories are evaluated.

Key Words: Folklore, anonym culture, traditions, stories, Necdet Ekici

ÖN SÖZ

İlk başlarda sadece anonim ürünleri içerdiği düşünülen halk bilimi daha sonra halka ait kutlama, gelenek, inanış ve ocak gibi unsurlarla birlikte daha geniş bir çerçeveye yerleşmiştir. Halk biliminin kapsadığı bu alan zamanla genişleyerek halk edebiyatı ürünlerini; halk bilgisi başlığı altında incelenen halk hekimliği, halk veterinerliği gibi bilgi ve pratikleri; topluma özgü kabul ve davranışlar olarak da nitelendirebileceğimiz gelenek, tören, kutlama ve inanışları; kurum ve kuruluşları; sözlü kültür, halka ait oyun, spor gibi alanları da içermiştir. Halk bilimi bunların yanı sıra giyim kuşam, geleneksel sanatlar, halk mimarisi ve halk mutfağı gibi maddi kültür unsurlarını da barındırmaktadır. İçerdiği alanlarla ilgili çok farklı sınıflandırmalar yapılsa da aslında yaşamın kültürel anlamında bütün detaylarını içeren, farklı disiplinlerle iletişimi olan bir bilim dalıdır.

Edebiyat ise yaşama ait bütün bu unsurları damıtarak bir kurgu içerisinde okuyucuya sunar. Bir edebi eserin yaşamdan ve toplumdan izler taşımaması mümkün değildir. Edebi ve estetik bir değer ortaya koyan sanatçı, bu yaratıcılık gücünü, o topluma özgü kültürel birikimle birleştirerek eserler ortaya çıkarır. Necdet Ekici de yaşadığı topluma ait kültürel dokuyu ve malzemeleri estetik bir tavır ile birleştirerek hikâyeler yazmaktadır.

Halk bilimi unsurları, o toplumu oluşturan kişileri aynı kültür, düşünce ve duygular etrafında birleştirerek kişilerin yaşadıkları toplumla aidiyet hissetmelerine ve bir kimlik kazanmalarına yardımcı olur. Ekici, hikâyelerinde sadece bu kültürel atmosferi vermez. Eserlerindeki hikâye kişileri bu aidiyet duygusunu hisseden ve geleneği yaşayan tiplerdir. Araştırmada Necdet Ekici'nin 2015-2020 yılları arasında yayımlanan hikâyelerindeki halk bilimi unsurları tespit edilmiştir.

Ekici'ye ait bu modern hikâyelerin günümüze yakın tarihlerde yazılan metinler olmasına rağmen folklorik zenginlik dikkat çekicidir. Bir edebi metnin halk bilimi unsurlarını barındırması ve bunların metin içerisinde kullanılarak kalıcılaştırılması önemlidir. Ekici, doğduğu ve yaşadığı yörelere özgü folklorik unsurları hikâyeye formuyla bütünleştirerek kayıt altına alır. Bu araştırma Ekici'ye ait çağdaş anlatılarda yer alan folklorik detayları sınıflandırmayı amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda kültürel kimliğimizi oluşturan halk bilimi unsurları tespit edilerek metinlerdeki kullanım şekilleri ve içerdikleri, metne kattıkları anlamlar analiz edilmiştir. Ekici, üzerine yazılan yazıların ve yapılan araştırmaların azlığı araştırmayı sınırlayan

etkenlerden biridir. Araştırma konusu olan Ekici'ye ait altı hikâye kitabı yoğun olarak halk bilimi unsurları barındırmaktadır. Bu halk bilimi unsurlarının çeşitliliği ve benzer başka çalışmalarda görülmeyen folklorik detaylar yapılan sınıflandırmanın yelpazesini genişletmektedir. Bu durum incelemeyi detaylandırmakta ve tasnifi genişletmektedir. Ekici'nin hikâyelerinde halk bilimi unsurlarının kategorize edilerek nitel araştırma yöntemlerinden betimsel / içerik, veri analizi yaklaşımı ile sınıflandırılması ve bu verilerin yorumlanması suretiyle halk bilimi çalışmalarına katkı sunmak amaçlanmaktadır. Farklı disiplinler arası içerik ve yapısal alışverişler son zamanlarda oldukça artmıştır. Özellikle modern Türk edebiyatı ile halk bilimi arasındaki iletişim artmaktadır. Bu araştırma halk bilimi unsur ve motiflerinin modern anlatılardan biri olan hikâyede ve günümüz yazarlarından Ekici tarafından nasıl ve hangi üslupla kullanıldığını, bu kullanımın farklı disiplinler arasındaki ilişkisini göstermesi açısından önemlidir.

Ayrıca hem Necdet Ekici'ye ait incelenen altı kitaptan tespit edilen unsurların aktarımında hem de diğer bilimsel çalışmalardan yapılan alıntılarda yazım, noktalama ve yazı karakterleri konusunda eserlerin aslına bağlı kalınmıştır. Bu şekilde eserlerin özgünlüklerine saygı gösterilmiştir.

Son olarak; araştırmanın bütün aşamalarında benden bilgisini, rehberliğini esirgemeyen, desteklerini her zaman yanımda hissettiğim saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Begüm KURT'a ve hikâyeleriyle Türk halk bilimine katkılar sunan ve her aradığımda sorularıma cevap veren kıymetli yazar Necdet EKİCİ'ye canı-gönülden teşekkür ederim.

EYLÜL/2022

Gökmen BİÇER

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
ONAY	II
İTHAF	III
ETİK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZ	VI
ABSTRACT	VIII
ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR	XVI
TABLolar LİSTESİ	XIX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XX
EKLER LİSTESİ	XXI

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	3
1.3. Necdet Ekici'nin Hayatı.....	3
1.4. Necdet Ekici'nin Hikâye Anlayışı ve Eserleri.....	4
1.5.YÖNTEM.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. NECDET EKİCİ'NİN HİKÂYELERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI	13
2.1. Anonim Halk Edebiyatı.....	13
2.1.1. Manzum Ürünler.....	13
2.1.1.1. Ağıt.....	13
2.1.1.2. Ninni.....	17
2.1.1.3. Tekerleme.....	19
2.1.1.4. Türkü.....	20
2.1.1.4.1.Bozlak.....	31
2.1.1.4.2.Türkü İçerikleri.....	33
2.1.2. Mensur Ürünler.....	34

2.1.2.1. Efsane	34
2.1.2.1.1.Şahmeran Motifi	35
2.1.2.2. Destan	37
2.1.2.3. Masal.....	45
2.1.2.3.1.Masal Motifleri	45
2.1.2.4. Mitoloji	50
2.1.2.5. Kıssa ve Cenknâmeler	52
2.2. Âşık Edebiyatı	55
2.2.1.Saz Âşıkları.....	55
2.2.2. Koşma	56
2.2.3.Semai	58
2.2.4. Halk Hikâyesi	59
2.2.4.1.Dede Korkut Hikâyeleri.....	64
2.3. Kalıplaşmış Sözler	66
2.3.1. Küfürler ve Argo Sözler	66
2.3.2. Atasözleri	74
2.3.3. Deyimler	85
2.3.4. Dualar	116
2.3.5. Beddualar	124
2.3.6. Lakaplar	126
2.3.7. Selamlaşma, Vedalaşma ve Tebrik Sözleri	130
2.3.8. Yeminler	132
2.4. Seyirlik Oyunlar.....	134
2.4.1.Ortaoyunu	135
2.4.2.Köy Seyirlik Oyunları.....	135
2.4.3.Meddah	138
2.5. Tekke/Tasavvuf Edebiyatı	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DİL, ANLATIM VE MUHTEVA UNSURLARI.....	142
3.1. Dil ve Anlatımla İlgili Unsurlar.....	142
3.1.1. Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler.....	142
3.1.2. Yöresel Benzetmeler.....	169
3.1.3.Yöresel Renk Tabirleri	179

3.1.4. Ses Unsuru Dışında İletişim	181
3.2. İslamiyet Öncesi İnanç İzleri	185
3.2.1.Şamanizm	185
3.2.2.Budizm.....	186
3.2.3. Tabiat Kültleri.....	186
3.2.3.1. Ağaç Kültü.....	186
3.3. Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar	190
3.3.1. Doğum	190
3.3.1.1. Doğum Öncesi ve Sonrası	191
3.3.1.2. Ad Verme.....	192
3.3.2.Evlilik	193
3.3.2.1.Damat Seçimi (Tek Ayak Üzerinde Çorap Giyme Ritüeli) ..	193
3.3.2.2.Kız İsteme ve Kız Kaçırma.....	194
3.3.2.3. Düğün	196
3.3.3. Ölüm	198
3.4. Giyim-Kuşam ile İlgili Unsurlar.....	201
3.4.1. Erkek Giyimi, Görünümü ve Aksesuarları	202
3.4.2. Kadın Giyimi ve Aksesuarları	210
3.4.3. Çocuk Giyimi.....	212
3.4.4. Süslenme.....	213
3.4.4.1. Değerli Takı ve Aksesuarlar	213
3.4.4.2. Makyaj ve Koku	214
3.5. İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar.....	215
3.5.1. İnanışlar	216
3.5.1.1. Kurşun Dökme.....	216
3.5.1.2. Nazar ve Nazar boncuğu.....	216
3.5.1.3. Bengisu	217
3.5.1.4. Bengisuyun Oluşum Hikâyesi	218
3.5.1.5. Okunmuş Yiyecek	219
3.5.1.6. Göz Seğirmesi.....	220
3.5.1.7. Rüya ile İlgili İnanışlar	220
3.5.1.8. Sayılarla İlgili İnanışlar / Formülistik Sayılar	221
3.5.1.9. Tabiatüstü Varlıklarla İlgili İnanmalar	223

3.5.1.10. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar (Baykuş, Dilek Ağacı, Kara Kedi vb.)	224
3.5.2. Dinsel Kişilikler	227
3.5.3. Dini Unsurlar ve Kavramlar	230
3.5.3.1. İbadet ve Dinî Ritüeller	233
3.5.3.2. Kutsal Kitaplar	237
3.5.3.3. Tasavvuf	238
3.5.3.4. Ayet, Sure ve Hadisler	238
3.5.3.5. Dinî Kıssalar	240
3.5.3.6. Kutsal Mekânlar (Yatırlar, Türbeler, Mezarlar)	240
3.6. Halk Bilgisiyle İlgili Unsurlar	244
3.6.1. Halk Botaniği	244
3.6.2. Halk Ekonomisi	258
3.6.2.1. Meslekler	258
3.6.2.2. Geleneksel Meslekler	261
3.6.2.3. Hayvancılıkla İlgili Unsurlar	261
3.6.2.4. Tarım-Rençperlik	262
3.6.2.5. Avcılık	263
3.6.3. Halk Hekimliği	266
3.6.3.1. Ocaklar (Yılcı Hacı Ocağı)	268
3.6.3.2. Ocağın Oluşum Hikâyesi	271
3.6.3.3. Tedavi Ritüeli	273
3.6.3.4. El Alma, El Verme	275
3.6.3.5. Üfürükçülük	276
3.6.4. Halk Veterinerliği / Hayvan Folkloru	277
3.6.5. Halk Hukuku	279
3.6.6. Halk Takvimi- Halk Meteorolojisi	280
3.6.7. Halk Taşıtları	283
3.6.8. Halk Zoolojisi	285
3.6.9. Halk Matematiği	301
3.7. Halk Mimarisi ile İlgili Unsurlar	303
3.7.1. Aydınlatma ve Isınma	303
3.7.2. Konutlarda Kullanılan Eşyalar	305
3.7.3. Geleneksel Eşyalar	307

3.7.4. Konut-Mekân Türleri ve Konut Bölümleri.....	309
3.8. Halk Mutfağı ile İlgili Unsurlar.....	316
3.8.1. İçecek Türleri.....	316
3.8.2. Yiyecek Türleri ve Sofra Kültürü.....	319
3.8.3. Mutfak Araç ve Gereçleri.....	324
3.8.4. Keyif Verici Maddeler.....	325
3.9. Oyun, Eğlence ve Spor ile İlgili Unsurlar.....	329
3.9.1. Büyüklere Mahsus Oyunlar.....	329
3.9.2. Çocuk Oyunları ve Oyuncakları.....	333
3.10. Törenler, Bayramlar, Kutlamalar.....	336
3.10.1. Göç Törenleri, İklimsel Hareketlilikler.....	336
3.10.2. Dini Nitelikli Bayramlar.....	337
3.10.3. Karşılama ve Kutlamalar.....	337
3.11. Farklı Topluluklara Ait Kültürel Özellikler.....	338
3.11.1. Abdal Kültürü.....	338
3.11.2. Göçebe Kültürü, Mevsimlik İşçi Hareketliliği.....	343
3.11.3. Alamancı Kültürü.....	344
3.12. Karşılaşılan Diğer Halk Bilimi Unsurları.....	345
3.12.1. Halkın Günlük Yaşantısı.....	345
3.12.2. Geleneksel El Sanatları.....	346
3.12.3. El Öpme ve Mesel Getirme.....	347
4.TARTIŞMA VE SONUÇ.....	348
5.KAYNAKÇA.....	360
6.İNTERNET TABANLI KAYNAKLAR.....	367
7.EKLER.....	368

KISALTMALAR

AA	: Annem Annem
ABMD	: Al Baharlı Mavi Dağlar
AYGK	: Ay Güzlü Güzel Konçuy
B	: Barçınay
BA2	: Budak Ağa 2
BABYBÖ	: Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm
BAG	: Bir Avuç Gökyüzü
BAS	: Bir Avuç Sevgi
BD	: Benekli'nin Dönüşü
BGH	: Bir Garip Hayranım
BK	: Bekçi Kulübesi
BM	: Beklenmeyen Misafir
bs.	: Baskı.
BY	: Bir Yabancı
BYGD-2	: Ben Yârime 'Gül' Dedim-2
C.	: Cilt
CBHK	: Can Bir Hüma Kuşu
CS	: Can Suyu
ÇAKÜSBE:	Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
ÇÇAZ	: Çiğdemler Çiçek Açtığı Zaman
Çev.	: Çeviren
ÇH/1	: Çakır Hüsne/1
ÇM/3	: Çoban Memiş/3
ÇSB	: Çayın Soğudu Başkanım
ÇY	: Çolpan Yıldızı
DD	: Dedem Dedem
DM	: Dördüncü Murat
DYK	: Dili Yok Kalbimin
EA	: Erişim Adresi
ed.	: Editör
ET	: Erişim Tarihi
G	: Gülpüren

GA/2	: Gavur Ali /2
GBK	: Gönüm Bir Kelebek
GNK	: Gülzâra Nazar Kıldım
GO	: Gül Olacaksın
GÖ	: Göç
GŞ	: Gül Şafağı
GT	: Güvercin Taklası
GT	: Gitme Turnam
GU	: Güneşi Uyandırmak
HÜTAD	: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları.
İ	: İftar
İB1	: İkinci Bahar 1
K	: Kuşlar
KA	: Karamuk
KKDZ-1	: Kirpiğin Kaşına Değdiği Zaman-1
KP	: Kapıcı
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
KŞA	: Kırmızı Şapkalı Adam
KY	: Kaymakam
MBG	: Muammer Beylere Gidiyoruz
N	: Nilgün
NS	: Nazlı Senem
Ö	: Ömer
Para	: Paragraf
s.	: Sayfa
ST	: Son Turnalar
SYK	: Sis Yolları Kesince
Ş	: Şahmaran
TDK	: Türk Dil Kurumu
UİBY	: Uzun İnce Bir Yoldayım
V	: Veda
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: Ve diğerleri
VKA	: Vatan Kurtaran Aslan

vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayıncılık.
YBA	: Yeşil Bereli Adam
YC	: Yüreğimdeki Cemre
YH	: Yılancı Hacı
YI	: Yamaçtaki Işık
YSB	: Yüreğimi Sana Bıraktım
YSS	: Yoncaları Sevda Sardı
ZKB-1	: Zurnacı Kel Bekteş-1
ZKB/2	: Zurnacı Kel Bekteş/2

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	34
Tablo 2. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	54
Tablo 3. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	65
Tablo 4. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	134
Tablo 5. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	140
Tablo 6. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	141
Tablo 7. <i>Yöresel renk Skalası</i>	180
Tablo 8. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	185
Tablo 9. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	190
Tablo 10. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	201
Tablo 11. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	215
Tablo 12. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	227
Tablo 13. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	244
Tablo 14. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	302
Tablo 15. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	316
Tablo 16. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	328
Tablo 17. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	335
Tablo 18. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	338
Tablo 19. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	344
Tablo 20. <i>Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı</i>	347

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. <i>Samruk Kuşunun Temsili Resmi</i>	44
---	----

EKLER LİSTESİ

Ek-1. Etik Kurul Onay Belgesi.....	360
Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin İstek Yazısı.....	362
Ek-3. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yasası.....	363
Ek-4. Hikâyelerin Yerel Kelimeler Sözlüğü.....	364

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Halk bilimi, topluma ait gelenek ve göreneklerin, inanışların, edebi ürünlerin ve somut kültürel unsurların derlenip toplanarak bilimsel yöntemlerle değerlendirilmesidir. Edebiyat ise duygu ve düşünceleri okuyanda estetik duygular oluşturacak şekilde ortaya koyma sanatıdır. Edebiyat; sosyoloji, felsefe, psikoloji ve tarih gibi farklı disiplinlerle iletişim içerisindedir. Halk bilimi de edebi ürünlerin iletişim içerisinde olduğu alanlardan biridir.

Halk bilimi; halk inanışları, giyim kuşam, törenler, kutlamalar, bayramlar; ağıt, destan, türkü ve ninni gibi ürünleri kapsar. Bu kadar geniş bir içeriğe sahip olan halk biliminin edebi türleri etkilememesi mümkün değildir. Edebi metinlerin konusu insandır. İnsan da yaşadığı toplumun kültürel unsurlarını az ya da çok barındırır. Edebi eserler arka plan ya da malzeme olarak kullandıkları halk bilimi unsurları vasıtasıyla edebiyatın kurmaca dünyasını daha gerçekçi kılarlar. Ayrıca unutulmaya yüz tutan bu folklorik malzemeyi kayıt altına alırlar. Kayıt altına alınan bu kültürel unsurlar bu eserler vasıtasıyla sonraki kuşaklara aktarılır.

Necdet Ekici'nin eserleri hakkında yapılan akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yıldırım Türk, 2017 yılında Kırıkkale Üniversitesinde "*Necdet Ekici'nin Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme*" adlı bir lisansüstü çalışması yapmıştır. Ayrıca Nurullah Çetin'in "*Türk Ruhuna Tercüman Bir Hikâyeci: Necdet Ekici*" (2018) ve Mustafa Everdi'nin "*Necdet Ekici'nin Hikâyelerinde Metafor ve İmge*" (2017) adlı yazıları Ekici hakkında yapılan diğer çalışmalardır. Türk'ün yaptığı lisansüstü çalışması Ekici'nin hikâyelerinin içerik ve tematik anlamda sınıflandırılmasından ibarettir. Bu çalışma ise Ekici'nin hikâyelerinin halk bilimi açısından incelenmesini kapsamaktadır. Ekici'nin eserleri üzerine halk bilimi unsurlarının tespiti ve incelenmesi üzerine yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ekici gibi folklorik malzemeyi çağdaş metinlerde kullanabilen bir yazarın eserlerinin tanıtılması, bu eserlerdeki verilerin analizi ve yorumlanması ile halk bilimi alanına katkı sunmak hedeflenmektedir.

Ağırlıklı olarak derleme yoluyla tespit edilen halk bilimine ait unsurların roman, hikâye gibi kurmaca edebi türlerdeki etkisi ve bu türlerde nasıl kullanıldıklarıyla ilgili araştırmalar günümüzde artmaktadır. Çeşitli yazarların eserleri üzerinde yapılmış halk bilimi incelemeleri ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında bu konunun sıklıkla

işlendiği görülmüştür.¹ Bu tespitten yola çıkarak bu çalışmada günümüz yazarlarından Necdet Ekici'nin 2015-2020 yılları arasında yayımlanan altı hikâye kitabındaki halk bilimi unsurları tespit edilmiştir. Araştırmanın problem cümlesi ve alt problem cümleleri şu şekildedir: “Necdet Ekici'nin hikâyelerinin içerdiği halk bilimi unsurları nelerdir? / Necdet Ekici'nin hikâyelerindeki halk bilimi unsurları nasıl kullanılmıştır? / Necdet Ekici'nin hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarının metne kazandırdıkları nelerdir?”

1.1. Araştırmanın Amacı

1984 yılında *Töre* dergisinde yayımlanan “Bir Yabancı” adlı hikâyesiyle edebiyat dünyasına giren Necdet Ekici, Türk edebiyatının önemli hikâyecilerinden birisidir. Yedi hikâye kitabı olan yazarın ayrıca *Arıtış'ın Ağıtları* adlı bir derleme kitabı, *İdeoloji ve İnsan* isimli fikir alanında bir kitabı vardır. Geleneklerine ve halk kültürüne bağlı olan Ekici'nin, yaşadığı coğrafyayı ve folklorik temaları işleyerek Anadolu hayatını anlatmaya, Türk kültürünü yaşatmaya çalıştığı eserlerinde görülmüştür. Türk, “*Necdet Ekici'nin Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme*” adlı yüksek lisans tezinde Ekici'nin doğduğu kasabanın ağıtçısı bir babaanne ile türkölü halk hikâyeleri anlatıcısı bir dedenin torunu olarak dünyaya geldiğini ifade eder. Bu durum Türk'e göre Ekici'nin nasıl bir kültür coğrafyasından ve gelenek ırmağından beslendiğini de göstermektedir (2018, s.7).

Çalışma kapsamında yapılan kaynak taramalarında, Necdet Ekici'nin *Son Turnalar* (2015), *Yüreğimdeki Cemre* (2016), *Yüreğimi Sana Bıraktım* (2016) ve *Gül Olacaksın* (2016), *Çolpan Yıldızı* (2018) ve *Nazlı Senem* (2020) adlı hikâye kitaplarında yer alan halk bilimi unsurları üzerine detaylı bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu eserlerin yazarın hayatından ne ölçüde izler taşıdığı, eserlerde yoğun olarak kullanılan Afşin, Dörtyol ve Çukurova çevrelerine ait folklorik öğelerin detayları ve metne ne kazandırdığı, yaşanılan topluma ait bu halk kültürü unsurlarının ne amaçla kullanıldığının tespiti de çalışmanın temel amaçları arasındadır. Edebiyatın bir kültür taşıyıcısı olmasından dolayı metinde sıklıkla geçen ve yazarın yaşadığı bu coğrafyalara ait folklorik unsurların tespit edilmesinin bu yörelere ait bu kültürel kodların bilinmesine ve tanınmasına katkılar sunması da amaçlanmaktadır.

¹ Çalışmamızın yöntem bölümünde literatür taraması sonucu hangi yazarların eserlerinde yer alan halk bilimi unsurları üzerine çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmada Ekici'nin incelenen eserlerinde halk bilimi unsurlarını farklı kategorilerde sınıflandırıp analiz etmek ve halk bilimi çalışmalarına katkı sunmak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, Necdet Ekici'nin altı hikâye kitabını kapsamaktadır. Ekici'nin bu eserleri dışında “Arzu ile Kamber” adlı halk hikâyesinin modern bir uyarlamasını yaptığı bir eseri, bir derleme kitabı olan *Aritaş'tan Ağıtlar ile İdeoloji ve İnsan* isimli eserleri bulunmaktadır. Bu altı eserde yer alan halk bilimi unsurlarının tespiti yazarın bunları kullanım amacına yönelik bilimsel yaklaşım ile sınırlıdır. Araştırma bu kitaplardaki halk bilimi unsurları ile sınırlandırılmıştır. Necdet Ekici ile ilgili *Nazlı Senem* adlı eseri dışındaki eserlerini kapsayan “*Necdet Ekici'nin Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme*” adlı yüksek lisans tezi ve çeşitli edebiyat dergilerinde yer alan söyleşiler ve inceleme yazıları dışında hayatı, üslubu vb. konularla ilgili bilgilerin azlığı çalışmayı sınırlandıran bir başka unsurdur.

1.3. Necdet Ekici'nin Hayatı

Ekici, Kahramanmaraş'a bağlı Afşin İlçesinin Aritaş kasabasında doğar. Hatice Ekici ve Güzel lakabıyla anılan Ahmet Ekici'nin son çocuğudur. Aile, ekonomik şartların ve ekonomik koşulların daha iyi olduğunu düşündüğü Hatay'ın Dörtyol ilçesine kışları mevsimlik işçi olarak çalışmak için gider. Yazları ise kısmen bir yayla olarak gördükleri Aritaş kasabasında geçirirler. Aile, uzun yıllar süren bu hareketlilik sonrası 1980 yılında Dörtyol'a taşınır. Ekici ailesi zengin bir sözlü kültür mirasına sahiptir. Ekici'nin dedesi *Çolak Oğlan* lakaplı Mehmet Ekici, Aritaş kasabasının tanınmış türkölü hikâye anlatıcılarından biri, aynı zamanda kıssahan ve meddaktır. Babaannesi *Hatice Kör* ise bu kasabanın en önemli ağıtçılarında bir olarak bilinir.

Ekici, ilk, orta ve lise öğrenimini Dörtyol'da tamamlar. 1974 yılında ise Dörtyol Deneme Lisesinden mezun olur. Aynı yıl Samsun Eğitim Enstitüsü Türkçe Öğretmenliği bölümünü kazanır. 1978 yılında üniversite öğrenimini tamamlayıp mezuniyetinden bir yıl sonra Hatay ili Hassa ilçesi Aktepe Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanır. Ekici, 1980 yılında kendisi gibi öğretmen olan Fadime Bozkurt ile evlenir. Bu evlilikten Nihal adlı bir kızı; İlbey ve Gülbey adlarında iki erkek çocuğu vardır. Ekici, askerliğini 1987 yılında er rütbesiyle kısa dönem olarak Burdur'da yapar.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda uzun yıllar Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra 2010 yılında emekli olur. Ekici, halen Dört Yol'da ikamet etmekte ve edebiyat çalışmalarına devam etmektedir (Geçer, 2020, para.1-2).²

1.4. Necdet Ekici'nin Hikâye Anlayışı ve Eserleri

Ekici'nin kültürel kodlarının kaynağı türkülü hikâye anlatıcısı dedesinden dinlediği halk hikâyeleri ve babaannesinden dinlediği ağıtlardır. Filiz, Ekici'nin hikâyesinin yaslandığı anlayışın doğup büyüdüğü coğrafyanın kültür damarları ve binlerce yıllık geçmişi olan gelenek ırmağı olduğunu söyler (Aktaran Türk, 2018, s.8). Üniversite yıllarında daha çok düşünce ağırlıklı metinler okur. 1980'li yıllarda Yeni Düşünce gibi muhafazakâr dergilerde fikir yazıları yazar. Ağabeyinin önerileri ile hikâye sahasına geçmeye karar verir.

Ekici'nin etkilendiği isimlerden biri de Osman Çeviksoy'dur. Osman Çeviksoy'un eserlerinin muhtevasını ve üslubunu kendine yakın bulur. Yazar kimliğinin oluşmasında Ömer Seyfettin ve Cengiz Aytmatov'un yeri büyüktür. Özellikle hikâyelerinde Aytmatov ve Aytmatov'un bazı romanlarında gördüğümüz ve onu etkileyen metinlerden biri olan Manas Destanı etkileri yoğundur. 1984'te ilk hikâyesi olan *Bir Yabancı*'yı yazar. Bu hikâye Töre dergisinde yayımlanır. Ardından Ahmet Kabaklı'nın yönetiminde çıkan Türk Edebiyatı dergisine hikâyeler yazar. 1995 yılında bir av köpeğini anlattığı *Karamuk* adlı hikâyesiyle Ömer Seyfettin Öykü Yarışmasında ikincilik alır. Aynı yarışmada *Bir Milyon Ölüm* adlı hikâyeyle bir defa da birincilik kazanır. Ekici, 2020 yılında da "Bozkırın Bilgesi Uluslararası Cengiz Aytmatov Hikâye Dalı" birincilik ödülüne layık görülmüştür.

Ekici'nin hikâye, deneme ve inceleme türünde yazdığı yazılar Türk Edebiyatı, Milli Kültür, Milli Eğitim, Töre, Kültür Dünyası, Eğitim Bilim, Türk Dili, Türk Yurdu, Yeni Birlik, Konevi, Hasat, Kardelen, Güneyde Kültür, Güneysu gibi sanat ve düşünce dergileriyle Yeni Düşünce, Türkiye gibi gazetelerde yayımlanmaktadır (Türk, 2018, s.11).

Necdet Ekici hikâyeleri, bir çizgisel süreç üzerinde devam eden ve kendi içinde parçalanma, çeşitlenme ve dallanma görülmeyen tek zincirli olay örgüsü düzeninde yazılmıştır. Bazı hikâyeler birbirinin devamı şeklindedir. Fakat bu durumda dahi bu çizgisellik devam etmektedir. Bu bağlamda bütün hikâyeler, 'Maupassant tarzı' olarak da bilinen 'olay hikâyesi' kategorisinde değerlendirilebilir. Ekici'nin, öykülerinin

² <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ekici-necdet> [Erişim tarihi 25.02.2022]

mekânını Anadolu oluşturur. Ekici'nin hikâyelerinde köy ve köy yaşamı da geçmesine rağmen o kendi yazdıklarını memleket hikâyeleri olarak nitelendirir. Bu durumun sebebini Kabaklı'ya hem köy hem de şehir arasında kalması şeklinde ifade eder:

“Yazdıklarım genellikle memleket hikâyeleridir. Fakat bir ‘köy edebiyatı’ yazarı değilim. Eserlerimin ana temasını Anadolu hayatı oluşturur. Tabii şehre taşınan hikâyelerim de vardır” (Kabaklı, 2002, s.636).

Çetin, “*Türk Ruhuna Tercüman bir Hikâyeci*” adlı inceleme yazısında ve söyleşisinde Ekici'nin hikâye türünü insana ulaşmak için edebi ve estetik bir yol olarak gördüğünü söyler:

“Ekici, hikâyelerinde siyasi tezler ve mesajlar bulunmamasına çabalar. Ekici'ye göre hikâye okuyucunun hayal dünyasını etkilemeli ve okuyucuda hayal yoğunluğu yaşatmalıdır. Hikâyelerinde bir mesaj olduğunu, ancak bunun elmanın içine sinmiş gizli bir nektar gibi olduğunu ifade eder. O, bu toprakların samimi ve özgün bir sesi olabilmek için uğraşmaktadır. Bunu ortaya koyarken bu toplumun değerlerini göz ardı etmez. Hikâyelerinde aile içi ilişkiler, iç hesaplaşmalar ve vicdani sorumluluk konularında hep hak kazanmasa da her zaman masumdan, aşağılanan ve ezilenden yana tavır takınır. Hikâyelerinde yerli ve milli bir bakış açısı vardır. Ekici, daha çok kişi merkezli hikâyeler yazar. Denilebilir ki Ekici, çok başarılı bir tip hikâyecisidir. Yaşadığımız toplumdaki belirgin tipleri çok iyi gözlemleyerek hikâyelerinde başarıyla yaşatır. Ekici, Türk milletinin folklorik zenginliğinin çok fazla olduğunu vurgular. Bir hikâyecinin bu zenginlikten uzak kalmasını desensiz ve motifsiz bir kilim dokumaya benzetir. Kendisini köy edebiyatı yazarı olarak görmez. Hikâyelerinde ana temanın Anadolu olduğunu ve gerçekçi bir yazar olarak içinde yaşadığı toplumdan beslendiğini söyler. Onun gerçekçiliği sadece gözlemle ilgili değildir. Natüralist kimliğinin etkisiyle özellikle yaşadıklarından ve bulunduğu ortamdaki da beslenir. Hikâyelerinde anlattığı çevrelerin yerel ağız ve dil özelliklerini, dile yüklenen folklorik kodları çok iyi aktarır” (2018, s.11).

Kabaklı, Ekici'nin hikâyelerinin en önemli özelliğinin folklorik zenginlik olduğunu ifade eder. Ekici'nin hikâyelerinde efsane parçaları, ninni, türkü ve ağıt parçaları bulmanın mümkün olduğunu ifade ettikten sonra bu durumun yazarın yerli ve milli bakışını zenginleştirdiğini söyler (1997, s.696).

Everdi, “*Necdet Ekici'nin Hikâyelerinde Metafor ve İmge*” adlı yazısında Ekici'nin hikâyelerinde “gül, yürek, cemre, hastalık, ölüm, yeşil, duvar, su, gonca, çiçek (özellikle nergis,) ağaç, kuş, istiridyeye, gökkuşağı, yanardağ, şelale, yılan, alev, yangın, tünel bakış, köpek, yıldız” metaforlarını sıklıkla gördüğümüzü söyler. Ekici'nin hikâyelerinde Memduh Şevket Esendal'ın anlatım sadeliğinin, Refik Halit Karay'ın üslup ve anlatım güzelliğinin, Şevket Bulut'un gerçekçiliğinin ve Anadolu insanına içerden bakış samimiliğinin olduğunu altını çizer (2017, s.59-64).

Ekici'nin yayımlanmış 10 eseri vardır. Bunlar şu şekildedir: 1. *Yüreğimi Sana Bıraktım* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2017) 2. *Yüreğimdeki Cemre* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2016) 3. *Gül Olacaksın* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2016) 4. *Arzu ile Kamber* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2019) 5. *Nazlı Senem* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2020) 6. *İdeoloji ve İnsan* (Fikir, Hamle Yayınları, 2000) 7. *Arıtış'ın Ağıtları* (Arıtış Belediyesi Kültür Yayınları, 2006) 8. *Son Turnalar* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2015) 9. *Çolpan Yıldızı* (Hikâye, Akçağ Yayınları, 2018)

1.5. YÖNTEM

Çalışma öncesinde halk bilimi ile ilgili literatür taraması yapılmış, bu alanın hangi içerikleri kapsadığı belirlenmiş ve bu alanın modern edebiyata yansımaları araştırılmıştır. İncelenen yazarın Türk halk kültürünü eserlerine çok fazla yansıttığı görülmektedir. Hikâyelerinde anlattığı mekânların, insan tiplerinin, ağız özelliklerinin zenginliği ve hikâyelerdeki folklorik çeşitlilik çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır.

Çalışma birkaç aşamadan oluşmaktadır. Literatür taraması yapılarak çeşitli eserler üzerinde yapılan halk bilimi unsurları çalışmaları değerlendirilmiştir. Çeşitli yazarların eserleri üzerinde yapılmış halk bilimi incelemeleri ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında bu konunun sıklıkla işlendiği görülmüştür. Abbas Sayar'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları (2018), Attilâ İlhan'ın Romanlarında ve Anılarında Halk Bilimi Unsurları (2018), Cihan Aktaş'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme (2021), Elif Şafak'ın Dört Romanında Halk Bilimi Unsurları (2011), Fakir

Baykurt'un Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları (2012), Fatma Barbarosoğlu'nun Roman ve Hikâyelerinde Halk Bilimi Unsurları (2021), Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları (2016), İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2021), Kemal Bilbaşar'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2019), Latife Tekin'in Romanlarında Halk Kültürü Unsurları (2017), Mahmut Makal ve Halk Bilimi (2021), Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde (2010-2018) Halk Bilimi Unsurları (2019), Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Selçuklu Üçlemesi Adlı Roman Dizisindeki (Kilit, Anahtar, Kapı) Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti ve İncelenmesi (2016), Mine Söğüt'ün Romanlarında Halk Kültürü Unsurları (2015), Mitat Enç'in Uzun Çarşının Uluları Adlı Eserinde Halk Bilimsel Unsurlar (2021), Nazan Bekiroğlu'nun Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları (2018), Nazlı Eray'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2019), Osman Çeviksoy'un Eserlerinde Halk Bilimi Unsurlarının Tespiti (2018), Refik Halit Karay'ın Memleket Yazıları'nda Halk Bilimi Unsurları (2019), Rıfat Ilgaz'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2021), Sabahattin Ali'nin Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları (2015), Safiye Erol'un Eserlerinde Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurları (2021), Talip Apaydın'ın Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2019) gibi yüksek lisans ve Yaşar Kemal'in Romanlarında Halk Bilimi Unsurları (2008), Murathan Mungan'ın Mensur Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları (2007) adlı doktora tezlerinde halk bilimi unsurlarının tespiti ve incelemeleri üzerine çalışmalar yapıldığı, bu tarz çalışmaların günümüzde de sürdüğü tespit edilmiştir. Ardından Necdet Ekici'nin hayatı ve sanatına dair bilgiler toplanmıştır. Son olarak da Ekici'nin çalışmaya konu olan altı eseri incelenmiştir. Araştırmayla ilgili veriler doküman incelemesi ve fişleme yöntemiyle elde edilmiştir. Yazılı kaynakları tarama metodu çalışmada ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Ekici'nin hikâyeleri halk bilimi unsurları açısından incelenirken nitel araştırma yöntemlerinden betimsel / içerik, veri analizi yaklaşımı seçilmiştir. Bu çalışmada tespit edilen halk bilimi unsurları daha önceden belirlenen halk bilimi başlıklarına göre yorumlanarak tasnif edilmiştir.

Necdet Ekici'nin 2015-2020 yılları arasında yayımlanan *Yüreğimi Sana Bıraktım* (Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2017), *Yüreğimdeki Cemre* (Akçağ Yayınları, 4. Baskı, 2016), *Gül Olacaksın* (Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 2016), *Nazlı Senem* (Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 2020), *Son Turnalar* (Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 2015), *Çolpan Yıldızı* (Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 2018) adlı eserlerindeki halk bilimi unsurları Sedat Veyis Örnek'in (1977) "*Türk Halkbilimi*" adlı eserindeki halk bilimi sınıflandırması

temel alınmakla birlikte farklılıklar da mevcuttur. Örnek'in söz konusu sınıflandırması şu şekildedir:

I. Köy, Kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II. Yerleşim-yerleşim türleri

1. Sürekli yerleşim (köy, kasaba, kent)
2. Geçici yerleşim (yaylak, kışlak)

III. Barınak-konut (Halk mimarisi)

1. Tipleri
2. Yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereç
3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanışı

IV. Aydınlanma, ısınma

1. Işık elde etme; ışık araç ve gereçleri
2. Isı elde etme; ısı araç ve gereçleri

V. Taşıtlar taşıma teknikleri

1. Kara taşımacılığı
2. Deniz taşımacılığı

VI. Ekonomi Türleri

A. Hayvancılık

1. Bakımı, beslenmesi, korunması
2. Çobanlık
3. Hayvansal ürünlerin elde edilişleri
4. Hayvancılıkla ilgili araç-gereçler

B. Tarım-rençberlik

1. Ekme, biçme, ürün alma
2. Tarım araç-gereçleri

C. Avcılık

1. Av türleri (kara, deniz avları)

2. Av araçları ve teknikleri

D. Arıcılık

VII. Halk ekonomisi

1. Üretim

2. Tüketim

3. Pazarlama

VIII. Beslenme-mutfak-kiler

A. Besin Türleri

1. Hayvansal besinler

2. Bitkisel besinler

B. Besin elde etme, hazırlama, koruma

C. Mutfak düzeni, araçları

D. Kiler, depo, mahzen

E. Yemek çeşitleri

F. Sofra Düzeni

IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları

X. Halk sanatları ve zenaatları

1. İşleme, örme, dokuma, basma işleri

2. Ağaç, taş, maden, toprak, cam, deri işleri

3. Halk resmi

XI. Giyim-kuşam-süs

A. Giyim-kuşam

1. Erkek giyimi

2. Kadın giyimi

3. Çocuk giyimi
4. Günlük giyim
5. Törenselle giyim
6. Meslekleri ve yaş gruplarını belirleyen giyim-kuşam

B. Süslenme

XII. Halk bilgisi

- A. Halk hekimliği-halk baytarlığı
- B. Halk botaniği-zoolesi
- C. Halk meteoroloji-halk takvimi
- D. Halk hukuku

XIII. Halk İnançları; törenler, âdetler, gelenekler, görenekler

XIV. Geçiş dönemleri

1. Doğum
2. Çocuk
3. Evlenme
4. Ölüm

XV. Bayramlar-karşılamlar-uğurlamlar

1. Dinsel nitelikli bayramlar
2. Yerel nitelikli bayramlar
3. Karşılama ve uğurlamlar

XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)-kalıp sözler ve sesler

1. Günlük yaşamla ilgili olanlar
2. Törenselle yaşamla ilgili olanlar
3. İslık çalma, çağırma, ses çıkarma

XVII. Dernekler, kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma

1. Esnaf dernekleri
2. Dinsel kuruluşlar (tarikatlara)
3. Cins ve yaşa dayalı örgütler
4. Komşuluk

XVIII. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler

1. Ziyaretler, yatırlar, türbeler, mezarlar
2. Fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme
3. Büyücülük; türleri ve teknikleri

XIX. Halk edebiyatı

1. Destanlar
2. Efsaneler
3. Masallar
4. Halk hikâyeleri
5. Halk şiiri
6. Halk türküleri
7. Fıkralar
8. Atasözleri-Deyimler
9. Tekerlemeler
10. Bilmeceler
11. Alkışlar, kargışlar
12. Ağıtlar
13. İlâhiler
14. Maniler

XX. Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)

1. Ortaoyunu

2. Karagöz

3. Kukla

4. Meddahlık

5. Seyirlik köylü oyunları

XXI. Halk oyunları (dansları)

XXII. Halk müziği ve müzik araçları

XXIII. Çocuk oyunları ve oyuncaklar

1. Temsili nitelikteki oyunlar

2. Beceriye ve yeteneği amaçlayan oyunlar

3. Oyuncak türleri ve nitelikleri

XXIV. Halk eğlenceleri; sporlar

XXV. Adlar

A. İnsan adları

1. Asıl adlar

2. Soyadları

3. Lakaplar-takma adlar

B. Yer, su, dağ, köy, meydan, cadde, sokak, ev adları (1977, s.17-20).

Örnek'e ait bu tasnif temel alınmakla birlikte Ekici'nin eserlerine özgü halk bilimi unsurlarıyla bu sınıflandırma geliştirilmiştir.

Halk bilimi araştırmalarına katkı sağlamayı hedefleyen bu incelemede, hikâyelerde geçen halk bilimi unsurlarının tespiti, sınıflandırılması ve bu tespitlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışma Necdet Ekici'nin altı hikâye kitabıyla sınırlandırılmıştır. İncelenen kitaplar matbu olarak alınmış ve değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. NECDET EKİCİ’NİN HİKÂYELERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı

Köprülü, anonim halk edebiyatını ilk söyleyeni zamanla unutulmuş, ağızdan ağıza aktarılarak halka mal olmuş edebiyat ürünlerinin adı olarak tanımlar. Ona göre bu edebiyatın en önemli özelliği sözlü oluşudur. Anonim edebiyatta şiirle musiki iç içe bir geçerek tarihi süreç boyunca birbirini tamamlamıştır (1981, s.12).

Kaya ise halkın ortak malı olan ve kim tarafından söylendiği belli olmayan ürünlerin oluşturduğu anonim halk edebiyatının en önemli özelliğinin sözlü oluşu olduğunu belirtir. Bu sözlü ürünler daha sonraları yazıya geçirilmiştir. Bu ürünler halkın kederini, sevincini, dünya görüşünü vs. yansıtır. Bu ürünler özgün, akıcı ve yalın oldukları için yüzyıllar boyu canlı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (2014, s.75).

Bu incelemede anonim halk edebiyatı unsurları manzum ve mensur ürünler başlıkları altında değerlendirilmiştir:

2.1.1. Manzum Ürünler

2.1.1.1. Ağıt

İnsan hayatında beşikten mezara kadar olan zaman dilimi içerisinde, doğum, sünnet, okula başlama, düğün, gurbete çıkma, askere ve hacca gitme ile ölüm gibi birtakım geçiş törenleri yapılmaktadır. Ölüm hadisesinin geçiş töreni olarak kabul edilmesi, yaşayanların ölen şahısla ilişkilerini devam ettirmesindedir. Ölen şahıs ile yakınları arasında anahtar görevi gören en önemli unsur ağıtlardır (Görkem, 1991, s.489).

“Şimşek bu türü genellikle ölüm veya acı duyulan bir hadise karşısında insanların dertlerini, üzüntülerini, kederlerini manzum olarak, belirli bir ritimle ifade etmeleri şeklinde tanımlar” (1991, s.55).

“Değişik bölgelerde özel durumlarda ya da ezginin ve sözlerin çeşitlenmesine göre, türkü kelimesi yerine şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt adları da kullanılır” (Boratav, 1992, s.162).

Bali, yaşadığımız dönemde Anadolu’da ölüm içerikli şiirlere ağıt denildiğini söyler. Bali’ye göre ağıt nazım şeklinin Türk halk kültüründe köklü bir geçmişi vardır. Hun Türkleri döneminden itibaren Türklerde yas törenlerinin olduğunu ve bu törenlerde ağıtçıların yer aldığını belirtir. Bu bilgileri Çin kaynaklarından öğrendiğimizi ifade ettikten sonra Attila’nın ölümünden sonra bir tepeye getirildiğini ve süvarilerin bu tepenin çevresinde onu öven ağıtlar okuyarak etrafında döndüklerini söyler. Attila ilgili ağıtlardan birinin günümüze kadar ulaştığını belirtir (1997, s.20).

Necdet Ekici, Arıtaş kasabasında doğmuştur. Ekici, bu kasabaya ait ağıt kültürünü ve buraya ait gerçek kişileri kurmaca gerçeklikle hikâyesinde kullanmıştır. *Bir Yabancı* adlı hikâyede hikâye kişilerinden Kel Ömer’e (Ömer Atmalı) ait olan bir ağıt yer alır. Ekici, bu ağıtın kaynak kişinin Ömer Atmalı’nın kızı Haççe olduğunu ifade eder. Ekici’nin kullandığı edebi verimlerden biri olan ağıtın metinlerde sadece bir motif olarak kullanılmadığı görülmektedir. Ekici, bu tipe yani Kel Ömer’e bir ağıt söyler. Bir ağıtın bütünüyle bir hikâyenin içerisinde yer alması ve bu ağıtın kaynak kişinin ifade edilmesi dikkate değerdir. Burada geleneksel bir tür olan ve yazarın belleğinde yer eden bir ağıtın gerçek yaşamdan alıp yorumladığı gerçek/ kurmaca bir tipe aktarılması söz konusudur. *Bir Yabancı* adlı hikâyede yer alan bu ağıtta sevdiği kadına kavuşamayan birinin yaşadığı keder anlatılmaktadır. Bu yönüyle de ölüm ve yas şiiri diye adlandırılan klasik ağıtlardan içerik anlamında farklılık arz eder. Ağıtlarda yapısal özellikler bakımından farklı dize sayıları ve ölçüler kullanılmaktadır. Elçin, genel anlamda ağıtların daha çok mâni ve koşma nazım şekillerinde yazıldığını, uzun ve kırık hava ezgileriyle söylenildiğini ifade eder (1993, s.291). *Bir Yabancı* adlı hikâyede yer alan ağıtın ise 7 ve 11’li hece ölçüleriyle değil 8’li hece ölçüsüyle yazıldığı görülmektedir. Ağıtta yer yer ölçü sorunları vardır. Bahsi geçen ağıt aşağıda verilmiştir:

“Çayırbağ’ın suyu akar,
Yosunu yüzüne kalkar.
Uçça yürü Ağ Melek’im,
Kundura ayağımı sıkar!

Bir günde Antep’e varırım,
Elden iyisini bilim.
Senin için Ağ Melek’im,
Dokuz fistan birden allım!

Arpayı buğdaya katarım,
Götürür pazarda satarım.
Senin için Ağ Melek'im,
Galliğin oğluna ıray atarım.

Melek'in önlüğü iki,
Birini arka ıslarım
Ağ Melek benim olursa,
Çıkla balınan beslerim!

Gelinin yeşil sandığı,
Tövbe yerinden kalkmıyor.
"Hoş geldin emmi!" dedi,
Benim aklımdan çıkmıyor.

Baktım fistanı göv'üdü,
Kimlerden aldın öğüdü?
Kel Omar ardına düşeli,
Sirkeli başın böyüdü!

Anasının adı Emiş,
Dolu sandığında gümüş.
Kurban oluyum İrbahem Emmim!
"Ben Omar'a veririm!" demiş." (BY:26-27).

Ekici'nin hikâyelerinin atmosferinde ağıt gibi türler eğreti durmaz. Hikâyelerde yer alan tipler, bu tiplerin görünüşleri ve ağız özellikleri bütünlük ve uyum içindedir. Yukarıda örnek verilen ağıtta kullanılan "İrbahem Emmi, Galliğin oğluna ıray atarım, Baktım fistanı göv'üdü."³ gibi ağız özellikleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Yazar, *Bir Yabancı* adlı hikâyede yer alan ağıtı bu metindeki gerçek / kurmaca kişilerden biri olan Kel Ömer'in kızı Haççe'den duyduğunu ve bu durumu kurguladığını ifade etmiştir. Bu durum metinde kullanılan ağıtın, hikâyeye yapıştırılan

³ Gallik ağıtta geçen kişinin babasının lakabıdır. Bu sözcüğün TDK Derleme Sözlüğünde mısır koçanı anlamına geldiği ifade edilmektedir. [Erişim tarihi 16.06.2022] İray atmak: "Oy, rey vermek. Fistan gövidi: Fistan, entari maviydi." anlamlarına gelmektedir.

ya da hikâye aracılığıyla aktarılan bir motif olarak değil, hikâyeye ait bir unsur gibi durduğunu göstermektedir. Çünkü metinde anlatılanlar yazarın yaşadıklarından izler taşımaktadır. Bu türün metinlerdeki kullanımını hikâye kişileri kadar gerçekçi ve doğaldır. *Bir Yabancı* adlı hikâye Hunu'da geçer. Burası yazarın doğduğu yerdir. Hikâyelerde yer alan tipler, bu tiplerin ağız özellikleri ve hikâyenin geçtiği mekân yazarın hayatında yer alan ya da gözlemediği olay ya da durumları anlattığını göstermektedir. Bu da anlatımı gerçekçi kılmaktadır:

“Az ötede, Atmalı aşiretinden ihtiyar Kel Ömer oturuyordu. Nam-ı diğer adı “Hovarda Ömer ...” Aslen Hunu'luydu. Gözübenli'de⁴ dayısı uşakları vardı. Onların yanına misafir olarak gelmişti.” (BY:23).

Çiğdemler Çiçek Açtığı Zaman adlı hikâyede sümbül derlemek, yabancı sarımsak ve çiğdem toplamak için kocası Kozak Ömer'le birlikte Keldaz'a giden ve uçurumdan düşerek ölen kadın için kız kardeşi aşağıda yer alan mensur ağıtı söyler. Uçurumdan düşerek ölen bu kadının sonu Yaşar Kemal'in Alageyik efsanesinden yararlanarak yazdığı ve halk arasındaki geyik avıyla ilgili inanç ve söylencelerden faydalandığı romanı Alageyik'in sonuyla benzerlikler taşır. Alageyik romanında engelenemeyen geyik avı tutkusuyla ölen Halil'le anlatıcı kadının çiğdem toplama tutkusu ve ölüm şekilleri ortaklıklar gösterir:

“-Bacım, bacım! Gençliğine doyamadan kara toprağı kucaklayan bacım! Kara bahtın, kem talihin böyle mi olacaktı bacım! Genç yaşında bu da mı gelecekti başına? Üç körpe kuzuyu öksüz koyup nereye gittin bacım? Kimlere ana diyecek kuzuların bacım?...

-Bacım bacım! Beş bacının bir güzeli olan bacım! Çiğdem toplamak neyine gerekti senin bacım! Oraların uçurum olduğu, sarp kayalıklar olduğu hiç mi aklına gelmedi! Çiğdemi bataydı bacım! Uçurum aldı seni! Buhardan gözü görmemiş, ayağı kaymış diyorlar! Bırakın beni gideyim! Uçurumdan alırım ben onu! Kurda kuşa yem olmasın bacım! Ooy! Oy!” (ÇÇAZ:99).

Ekici'nin hikâyelerinde kullandığı bu ağıtların dışında ağıt sözcüğü kavram olarak da kullanılmıştır. Necdet Ekici'nin hikâyelerinde ağıtla ilgili tespit edilen diğer unsurlar şunlardır:

⁴ Gözübenli Arıtış (Hunu) kasabasına bağlı bir köydür. Günümüzde mahalle olarak geçmektedir.

“Çadırlardan kanatlanmış bir ağıtla söner yıldızların efkârı” (Ö:8).

“Almak için az ağıtlar yakmadın...” (BY:26).

“-Gitti, diyordu. “Çocuklarımın anası gitti!” (ÇÇA:107).

“Ağıtlar yaktı.” (BM:127).

“Her gün ona bakıp ığralanarak döşüne vurdu, ağıtlar yaktı. “*Yavrum! Kara gözlüm!*” dedi, ağzından bir “*yavrum*” daha çıktı.” (BM:128).

“Sonra bir fasıl ağıt da annem geçti.” (BM:133).

Ekici, hikâyelerinde ağıt türüne yer vererek anlatmak istediklerini sözlü kültür öğeleri unsurları ile daha etkili bir şekilde vermek istemiştir. Eserlerinde işlediği ölüm konusunun daha etkili ve anlaşılır olması için ölüm örneklerine yer vermektedir. Ağıt ise hikâyelerde ölüm duygusunun daha yoğun hissedilmesine katkı sunmaktadır. Ayrıca Ekici, ağıtları kullanarak metne lirizm katmaktadır. Ağıtların anlatım kalıplarını diyaloglarda kullanarak olayların gerçeğe yakın anlatımlarının sağlandığı görülmektedir. Aslen manzum olan ağıtları diyaloglarda kullanarak bu türü nesre yaklaştırmaktadır. Necdet Ekici, hikâyelerinde ağıtlara sıklıkla yer verir. Yazar, çocukluğunda yakılan ağıtların etkisi altında kalır. Onun bu anonim şiir türlerinden ağıtlara özel ilgi duyması yaşamından ve ailesine özgü sözlü kültür geleneğinden kaynaklanmaktadır.

2.1.1.2. Ninni

“Ninniler, özellikle kadınların özel bir ezgi ile söyledikleri, ağlayan çocuğu susturma ya da uyutma amacı taşıyan, standart sözler barındıran bir ya da daha fazla bent/dörtlüklerden meydana gelen manzum metinlerdir” (Şimşek, 1989, s.18).

Ninnilerin ilk söyleyenleri ve bestecileri kadınlardır. Ninninin temelinde bir annenin çocuğuna olan yoğun sevgisi vardır. Ninniler çocuğun uzun ömürlü olması, kısmetinin bol olması, kötülüklerden korunması, ağlayan bebeğin susturulması, uslu olması, bir an önce büyümesi, huzurlu olması gibi temennileri de içerir. Ninniler irticalen söylenirler (Yardımcı, 1993, s.50).

Kirpiğin Kaşına Değdiği Zaman / 1 adlı hikâyede baba bebeğini bir türlü uyutamaz. Bebek sürekli ağlamaktadır. Çocuğun yoğun ağlamalarına komşuları Sümeyye Hanım Teyze gelir. Beşikte bir tür nazarlık olan mavi at boncuğu takılıdır ve üzerinde

Bismillah yazılıdır. Bu at nalı şeklindeki mavi boncuk bir tür nazarlıktır. Akalın, nazarlıkların nazarı uzaklaştırmak ve etkisiz kılmak için mavi boncuk, yedi delikli boncuk, kendiliğinden delinmiş taş, sarımsak, kartal pençesi, yumurta kabuğu, hurma çekirdeği, geyik boynuzu, çörek otu, üzerlik gibi nesnelere verilen genel bir ad olduğunu ifade eder (1993, s.247). Beşik içerisinde yatan bebeğe nazar değmemesi adına yapılan bu gelenek / inanış Ekici'nin hikâyelerini halk bilimi açısından zenginleştirmektedir:

“Az sonra ceviz oyma, şakır şakır mavi at boncukları takılı, başucunda kabartma 'Bismillah' yazılı, rengi bronzlaşmış büyükçe bir beşikle dönüyor.” (KKDZ/1:55).

Türk halk kültüründe ninni ve beşik birbirini tamamlayan iki unsurdur. Sümeyye Teyze'nin söylediği ninniler bebeği anında uyutur. Burada ninnilerin sadece bebekleri uyutmak için söylenen bir şiir türü değil aynı zamanda kültürel kimliğin ve belleğin aktarılmasını sağladığı, ayrıca birtakım dini unsurlar barındırdığı da görülmektedir. Hz. Hızır ve Eyüp Sultan'dan yardım dileme gibi dini unsurlar ninnide kullanılmıştır. Ekici, farklı edebi verimleri içerikle bütünleştirerek hikâyelere yerleştirir. Ninni gibi anonim halk edebiyatına ait bir türün çağdaş bir metinde görülmesi yazarın yararlandığı kaynakları gösteren önemli bir örnektir. Bahsi geçen ninniler aşağıda verilmiştir:

“Dilinde henüz o güne kadar duymadığım ninniler:

Ninni derim beşiğe,

Hızır gelsin işine.

Ulu devlet başına,

Uyusun yavrum ninni.

Çalkan Karadeniz çalkan,

Gemilerde olur yelken,

İstanbul'da Eyüp Sultan,

Himmet et kızım uyusun.” (KKDZ/1:56).

Çelebioğlu, ninnilerin yapısal anlamda genellikle mâni nazım şeklinde (7'li hece ölçüsü) ve tek bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkü olduğunu ifade eder. Ayrıca 8'li ve 11'li hece ölçüsüyle yazılmış ninnilere de rastlanıldığını, ninnilerin genellikle mâni gibi aaxa uyak örgüsüne sahip olduğunu belirtir (1982, s.9-25). İncelenen hikâyelerde yer alan üç ninninin ikisinin 8'li, birinin 7'li hece ölçüsüyle yazıldığı,

ninnilerin aaab/aaax uyak örgüsüne sahip oldukları görülmektedir. Necdet Ekici'nin hikâyelerinde ninni unsuru ile ilgili tespit edilen diğer unsurlar şunlardır:

“- Neen neen nen... Nen kızım nen! Bak şimdi sana ne ninniler söyleyeceğim:

Eve girsem ev karanlık,

Dışa gitsem bağırum yanık,

Herkes uyur, sen uyanık,

Uyusana yavrum ninni.” (KKDZ/1:52).

“Gözlerim kapalı, kulağım yağmurun ninni söyleyen sesinde.” (GBK:93).

“Geceleri bana ninniler söyleyen, sabahları öpücüklerle uyandıran anam.” (ST:115).

2.1.1.3. Tekerleme

“Tekerlemeler ölçü, uyak, seci ve aliterasyonlardan yararlanarak duyguların, düşüncelerin, hal ve hayallerin abartı, tuhafılık, karşıtlık, benzetme, mizah, çağrışımlarla ortaya konulduğu bir kısmı ezgili olan kalıplaşmış sözlerin genel adıdır” (Kaya, 2014, s.761).

Tekerlemeler genellikle çocuk geleneklerinde yer alırlar. Tekerlemelerin konu ve yapılarındaki çocuklara özgü yaklaşım bu duruma örnek olarak verilebilir. Bunlarla birlikte âşıkların türkülerinde, masalların döşeme ve dilek bölümlerinde ve tekerleme diye adlandırılan mizahi konuşmalarda büyüklerin de tekerlemeye başvurdukları görülür (Boratav, 1992, s.134).

Şahin, Şamanların sağaltma törenlerinde kullandıkları söz ve duaların günümüzdeki tekerlemelerle benzerlik gösterdiklerini söyler. Bu durum Şahin'e göre tekerlemelerin ortaya çıkmasında Şamanizm'in etkisi olduğunu göstermektedir. Bugün çocukların dünyasında var olan birçok tekerlemenin aslında bir Şaman duası esintisi olduğunu belirtir (2011, s.69). Duymaz; tekerlemelerin anlamsız, yarı anlamlı yarı anlamsız veya saçma sapan sözlerden oluştuğunu ifade eder (2002, s.12).

Bu durum tekerlemelerin içerikten çok ölçü, uyak, aliterasyon, asonans şekil özellikleriyle öne çıktığını göstermektedir. Abartılı bir anlatım özelliğine sahip olan; Şamanizm'den tasavvufa kadar farklı hayal ve kültürlerden beslenen bu tür; masal, halk

hikâyesi, geleneksel tiyatro gibi alanlarda, halka özgü törenlerde ve oyunlarda mensur ya da manzum olarak kullanılmaktadır.

Türk halk edebiyatının türleriyle yakın ilişki içerisinde olan tekerleme; özellikle de içerisinde yer alan abartmalarla ve ses benzerlikleriyle masalarda çocukların dikkatini çekmek, masalın başladığını haber vermek gibi misyonlarla kullanılır. Necdet Ekici'nin hikâyelerinde ise tekerleme çocuklara ait bir oyun unsuru olarak kullanılmıştır:

“Topalım, topalım, seki sekiver,
Tarlaya tohumu, eki ekiver!” (GŞ:9-10).

Ekici'nin hikâyelerinde yöresel çocuk oyunları ve oyuncakları geçmektedir.⁵ Fakat incelediğimiz 60 hikâye bağlamında değerlendirdiğimizde hikâye kişileri ağırlıklı olarak yetişkindirler. Genellikle çocuk geleneklerinde yer alan tekerlemeler bu hikâyelerde çok fazla yer almamıştır. Çocuk figürü hikâyelerde daha çok geçmişe ve çocukluk yıllarına özlem, o günleri hatırlama şeklinde kullanılmıştır. Bu durum tekerlemelerin metinlerde çok fazla yer almaması sonucunu doğurmuştur.

2.1.1.4. Türkü

Türkü, sözlü gelenekte bir nağme ile söylenen halk şiirlerinin tamamını kapsamaktadır. Buna saz âşıklarının söyledikleri koşma, semai gibi türler de eklenebilir. Değişik yörelerde özel hallere ya da ezginin ve sözlerin çeşitlenmesine göre türkü kelimesinin yerine şarkı, deyiş, ninni, ağıt adları da kullanılmaktadır. Esasında türkü, düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde olgunlaşan, çağdan çağa ve yöreden yöreye farklılıklara uğrayabilen ve her zaman bir ezgisi olan türdür (Boratav, 1992, s.162).

“Türkünün ezgi ile söylenen pek çok türü kapsamı açısından türkü kavramı kapsamına bazen ağıtlar ve ninniler girebilmektedir” (Oğuz ve diğerleri, 2007, s.191).

Türküler biçim bakımından dörtlükler halinde duraklı veya duraksız, 7-15 heceli ölçülerle yazılmaktadır. Genellikle iki bölümden oluşurlar. Birinci bölüm türkülerin asıl sözlerinin bulunduğu “bent” adı verilen ana bölüm, ikinci bölüm ise her bendin

⁵ Bölüm sonlarında yer alan tablolarda da görüldüğü üzere sadece 24 yerde çocuk oyunları ve oyuncakları geçmektedir.

sonunda tekrarlanan “nakarat” bölümüdür. Nakarat bölümleri “bağlama” ya da “kavuştak” şeklinde isimlendirilirler. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında uyaklanırlar (Artun, 2017, s.109).

Araştırmaya konu olan altı hikâye kitabında türkü ile ilgili unsurlara yoğun olarak rastlanmıştır. Bazı bölümlerde kara baht, kem talih ya da aşka hudut çizmek... gibi ifadelerle bazı türkülere gönderme yapılırken bazı bölümlerde de türküler metin halinde yer almaktadır. Yazarın halk bilimi unsurlarını yoğun olarak kullandığının bir ispatı da 34 türkünün kısmen ya da bütünüyle hikâyelerde yer almasıdır. Ekici, Yazıcıoğlu ve Afşinli Derdiçok gibi yerel saz aşıklarına ait türkülere de yer vermiştir.

Kara baht kem talih ifadesi türkülerde sıklıkla kullanılan kalıplaşmış bir ifadedir. Ekici, kara baht, kem talih ifadesiyle uzun hava formunda olan türküye hatırlatma yapmaktadır. Bu kalıp yazar tarafından metinlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Aziz Şenses tarafından derlenen türkünün özgün hali şu şekildedir:

Kara bahtım kem talihim

Taşa bassam iz olur

Başım bir Erciyes dağı

(Yavru yavru) Yaz günleri kış olur

Ben feleğe n'eyledim

Kırdı kanadımı heder eyledi yar yar yar...⁶

Almanca kökenli leit(öncü) ve motif(motif) kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkan ve aslında bir müzik terimi olan leit-motif zamanla edebiyat içerisinde özellikle de roman, hikâye ve tiyatro gibi metinlerde kullanılmıştır. Leit-motif, edebi eserde tekrarlanan söz ya da cümlelerdir. Bu tekrarlanan motifler metnin anlamına katkı sunar, metindeki karakterlerle özdeşleşir. Ekici, çok bilinen türkü sözlerini bir leit-motif gibi farklı hikâyeye tiplerine söyletmektedir. Bu sözler hem hikâyeye tiplerinin duygu dünyasına dair ipuçları barındırmakta hem de metnin beslendiği geleneğe ve folklorik kaynağa göndermeler yapmaktadır. Ekici, ortaya koyduğu hikâyeye atmosferinde ve bu atmosferin merkezinde yer alan farklı tiplerin kullandığı “Kara bahtım kem talihim / İşte geldim gidiyorum; şen olasın Halep şehri” gibi türkü sözleri / leit-motiflerle okuyucuya farklı çağrışımlar ve duygu dünyaları yaratır.

⁶ Atılğan, H. (1996). Çukurova türküleri-1.Adana Valiliği Yayınları.

Türküler manzum olmalarının yanı sıra bir ezgiye de sahiptirler. Bir müzik terimi olan leit-motifin incelenen hikâyelerde içerisinde bir ezgi barındıran türkü sözleri şeklinde kullanılması metne müzikal bir değer de katmaktadır. Bu leit-motiflerin özellikle diğer türkü unsurları ile kullanıldığı zaman anlam derinliğinin arttığı ve metinle ilgili farklı çağrışım alanları yarattığı görülmektedir.

“Kara baht, kem talih” ve Aşık Garip’e ait bir türkü sözü olan “İşte geldim gidiyorum; şen olasin Halep şehri” ve Mihriban türküsüne gönderme yapan “aşka hudut çizmek...” motif / leit-motifleri incelenen metinlerde şu şekilde geçmektedir:

“Nasıl ifade edeyim kara baht, kem talih dedikleri bu olsa gerek.” (N:45).

“...kara bahtı, kem talihine boyun mu bükecekti?” (YSS:86).

“Şu uzun sokağa her gün bakar, bakar da kara bahtım, kem talihimi yol eylerim.” (GŞ:13).

“Kara bahtın, kem talihin böyle mi olacaktı bacım!” (ÇÇAZ:98).

“Ne demiş Âşık Garip, “İşte geldim gidiyorum; şen olasin Halep şehri!” (NS:20).

“Aha geldim gidiyorum, şen olasin Halep şehri” (BY:26).

“İşte geldim gidiyorum; şen olasin Halep şehri!” (DD:120).

“Aşka hudut çizmek...” (V:15).

“Güya aşka hudut çiziyordum.” (YSB:42).

Gitme Turnam adlı hikâyede türkülerin bir kültürel bellek mekânı gibi kullanıldığını görürüz. Anlatıcının dayısı, sevdiği kız tarafından engelli olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Metinde geçen her türkü ona geçmişte yaşadıklarını hatırlatan bellek mekânı hem de bir ilham kaynağı gibi kullanılır. Ekici, türkülerini hikâye kişilerinin duygu dünyalarını anlatan sözler olarak kullanmaktadır. Hikâyeye ad olan *Gitme Turnam* ifadesi aynı zamanda bir türkü adıdır. Aşağıda metinde geçen ve hikâye kişisini geçmişe götüren, benzer temalar barındıran iki türkü örneği verilmiştir:

“Meşeler göğermiş, varsın göğersin,
Söyleyin soysuza durmasın gelsin.”⁷ (GT:29).

“Düğününde ağladım,
Seyrettim bir kenardan.
Artık burda duramam,
Giderim bu diyardan.” (GT:29).

⁷ Ankara/ Kızılcahamam yöresine ait bir türkü.

Bir Azerbaycan halk türküsü olan “Laleler” *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyede yer almaktadır. Bu türkü 1918 yılında Ermenilerin Azerbaycan’ı işgal etmeleri üzerine yazılmıştır. Bu işgal üzerine Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu Gence, Şamaxı bölgelerini kurtarır. Gence’ye giriş yapan Türk askerlerinin başlarındaki kırmızı fesler ve püskülleri uzaktan gelincik bahçesini andıran bir görüntü oluşturur. Gelincik, Azerbaycan Türkçesinde lale sözcüğüyle karşılanmaktadır. Bu olay üzerine Aslan Aslanov türkünün sözlerini yazar ve Telman Hacıyev bu sözleri besteler.⁸ Ekici, hikâyelerinde Türk dünyasına ait motifler, mitolojik öğeler, türküleri, destan ve efsaneler yoğun olarak yer alır. Dolayısıyla *Laleler* türküsü yazar tarafından özellikle tercih edilmiştir:

“Herkes, iki kişilik bu muhteşem koroyu dinliyordu:

Yazın evvelinde Gence Çölü’nde

Çıhıblar yine de dize laleler

Yağışdan ıslanan yaprağlarını

Seribler dereye düze laleler.

Laleler laleler laleler laleler...” (AYGK:145).

Aşağıda yer alan türkü Necdet Ekici’ye göre “Tanırlı Âşık Yener”in dedesi Yazıcıoğlu’na aittir. Ekici, bu türküyle ilgili kaynak kişi olarak babası Ahmet Ekici’yi (*Güzel Ahmet*) gösterir. Ayrıca yazarın yaşadığı yörede “*Telli Senem*” adıyla bilinen hikâye ile ilgili üniversitelerde yaptırılan “tez” çalışmaları da kitapta kaynak olarak gösterilmektedir.⁹ Bu türkünün bir bölümü *Can Bir Hüma Kuşu* adlı hikâyede geçmektedir:

“...ardından da elini kulağına atıp o gevrek sesiyle annem için yaktığı Haççem türküsünü çığırمامış mıydı?

Haççe’ m irak düştü yolum sıladan,

Silme beni hatırdan gelirim.

Daha sen inmeden köye yayladan,

Gurbetten trene biner gelirim.” (CBHK:140).

⁸ Bu bilgiler Kafkas İslam Ordusu: Laleler adlı belgeselden derlenmiştir. [https://www.trtavaz.com.tr/program/kafkas-islam-ordusu-laleler/61375 [Erişim Tarihi 17.06.2022].

⁹ Ekici, N. (2018). Nazlı Senem. Akçağ Yayınları. (*Bu şiir, "Tanırlı Aşık Yener'in dedesi "Yazıcıoğlu"na aittir. Kaynak kişi: 1.Babam Ahmet Ekici (Güzel Ahmet). 2.O yörede "Telli Senem" adıyla bilinen hikâye ile ilgili üniversitelerde yaptırılan "tez" çalışmaları. s.23

Görkem, Yazıcıoğlu ile Senem metni için müzik unsuru olan ve anlatı özelliği ağır basan türkölü hikâye teriminin kullanılmasının daha doğru olduğunu ifade eder (2005, s.41).

Görkem tarafından türkölü hikâye olarak adlandırılan bu manzum metin, *Nazlı Senem* adlı hikâyede geçmektedir. Ekici, *Yazıcıoğlu ve Senem* hikâyesine ait manzum metin parçalarını *Nazlı Senem* adlı hikâyesinde kullanmıştır. Bu modern hikâye, bir halk hikâyesi gibi manzum mensur karışıktır. Duyguların ağır bastığı yerlerde manzum, olay örgüsünün kendini hissettirdiği bölümlerde ise mensur bir anlatım ağır basmaktadır. Ekici, bir modern hikâyeyi yer yer türkölü vb. manzum bölümlerle süsleyerek metne bir halk hikâyesi kimliği kazandırmıştır. Yazıcıoğlu ile Senem adlı halk hikâyesi / türkölü hikâyesi modern hikâye formunda bu metinde karşımıza çıkar. Metinde geçen türkölü şu şekildedir:

“Toprak kokan, bozkır kokan o yanık sesiyle başladı söylemeye:

“Bir selam geldi de Nazlı Senem’den,

Deli gönöl şad olmaya başladı.

Akmaz iken kör pınarın ayağı,

Suyu geldi çağlamaya başladı.

Senem’in giydiğı benekli sarı,

Ölmeden yüzünü göreydim bari

Yıkık değirmenin bozuk çark evi

Güröl güröl çağlamaya başladı.

Hele bakın şu feleğın işine,

Selam salmış yareniyle eşine,

Senem vardı seksen doksan yaşına,

Benimki de yüz olmaya başladı.

Bir tek adı kalmış idi yadigâr

Kara bahtım için bugün nev bahar

Coştı deli gönöl gürleyip çağlar

Tatlı tatlı söz olmaya başladı.

Anlacımız Binboğa'nın dağları,
Gıcı, boran aşılmıyor belleri,
Yazıcıoğlu'm Şerefli'nin beğleri,
Koca Tanır yaz olmaya başladı.

Yazıcıoğlu der de bakın halıma,
Değirmenler döner çeşmim seline,
Beni alıp götürsünler yârime,
Sonbaharım kış olmaya başladı.” (NS:22-23).

Güftesi Ali Ercan'a ait olan Niğde yöresine ait türkünün birinci dizesi incelenen metinlerde iki yerde geçmektedir:

“Kırat gemin almış yol mu dayanır!” (BY:25).

“Duyduğumuza göre şimdi evde "Kırat gemin almış yol mu dayanır?" türküsünü söylüyormuş!” (DM:98).

Bir Doğu Anadolu türküsü olan “Bu Dünyada Üç Şey Vardır.” *Kırmızı Şapkalı Adam* adlı hikâyede kısmen geçmektedir:

“...biraz eski ama çok meşhur, çok sevilen bir türkü... Hani şöyle başlar: Bu dünyada üç şey vardır yenilir: Biri elma, biri ayva, biri nar... Elma size, ayva size, nar bize!” (KŞA:112).

Ekici'nin doğduğu yer olan Afşin'in yetiştirdiği Afşinli Derdiçok'a ait bir türkü, *Yoncaları Sevda Sardı* adlı hikâyede geçmektedir. Anlatıcı, Mehmet Ali ile yazmak üzerine sohbet ederken konu Afşinli Derdiçok adlı saz aşığına gelir. Mehmet Ali, bu ozanın doğaçlama söyleyebilme yeteneğinden bahseder. Türkünün yanı sıra metinde ağız özellikleri, yöresel söyleyişler de dikkat çeker. Metin, 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde yer yer ölçü sorunu vardır. Şiir, aaab/ cccb/ dddb/ eeeb uyak örgüsüyle yazılmıştır. Afşinli Derdiçok'a ait türkü şu şekildedir:

“- Hoca, dedi. Bizim burda deyişetli bir aşık vardı. Bilmem ününü duydun mu? Adına Afşinli Derdiçok derler... Dilden söylerdi böyle. Mesela şu cuvara. İsterse hemen buna iki beyit ağıt yakar, türkü söylerdi. Allah vergisi canım! Bizim bu yörelere bile hep türkü söylemiş hinoğlu hin! Nasıldı bakim. Hee... heh:

“İmirellez tatlı dilli,

Melkiri'ler yoğun belli.
Size diyom Arıstıllı,
Yeğin ardıç çeker onlar.

Yedanlıklı sürüyle,
Gelini, kızı, karıyla,
Sevinli'ler hep yeriyle,
Armut-alıç yerler onlar.

Değirmene koydum unu,
Sayamaz dokuzu onu,
Size diyom kötü Hunu,
Yeğin darı yerler onlar

Binboğa'nın yolu taşlı,
Yarpuzlu'lar birer başlı,
Size diyom Kabağağaçlı,
Yeğin zembil örer onlar.¹⁰

Afşinli Derdiçok" (YSS:81-82)

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde türkü ile ilgili tespit edilen diğer unsurlar şunlardır:

“Sanki dağları birbirine kavuşturmam; “Şehriyar'ın Şeheri”nden selam getirmem için yalvarıyor. Yok, buna sesim iyi gitmez. “Şu dağlarda kar olsaydım olsaydım.” Arkasından yanık bir Yemen türküsü: “Kara çadır is mi tutar? / Martin tüfek pas mı tutar? / Ağlayalım anam bacım;/ Elin kızı yas mı tutar?” (YI:86-87).

“Hasret kokan, dağları birbirine kavuşturan, yanık, içli, dokunaklı bir türkü:

“Seher yeli bizim ele gidersen,

Nazlı yâre küstüğümü söyleme, söylemee...

Ne hallara düştüğümü sorarsa, o yâr beni sorarsaa...

Bağrıma taş bastığımı söyleme, ona söyleme, yare söylemee...

Belki bir gün çıkar gelir diyorlar,

¹⁰ Türküde yer yer yazım yanlışları vardır. Bu yazım yanlışları dikkate alınmamış, metnin özgün hâline uyulmuştur.

*Gönül muradını da alır diyorlar, diyorlaar...
Seven sevdiğini de bulur diyorlar, bulur diyorlaar,
Umudumu kestiğimi söyleme, ona söylemee,
yâre söylemee...” (N:37).*

“Radyoyu açıyor:

*‘Şu dağların yükseğine çıksalar,
Lale, sümbül, mor menekşe derseler!’ (SYK:80).*

“...babalarının eli kulağında: “Severim güzeli, bir de kıratı” türküsünü söylemiyor mu? Bugünlerde ise diline bir başka türkü musallat olmuş:

*“Yâr bahçemizin gülleri,
Şak şak eder bülbülleri,*

*Yaktı beni kül eyledi,
Türkmen kızının dilleri,*

...

*Gel yanıma Türkmen kızı,
Sen allar giy, ben kırmızı,
Çıkalım yayla düzüne,
Sen gül topla, ben nergisi.
Sana yandım Türkmen kızı!” (İB:116).*

“Ne demiş Karacaoğlan:

*Uzun boylu olsun, cansız olmasın,
Beyaz tenli olsun, kansız olmasın,
Güleç yüzlü olsun, densiz olmasın,
Böyle bir yosma ver gönlüm eğlensin.” (BA2:129).*

“Geceye karşı yanık bir ses, bir türkü yükseldi:

*“Bir yiğit de bir güzeli severse,
Emrettiği yere hemen gelmeli.
Ardına düşmeyle güzel sevilmez,
Güzelleri koşup koşup bulmalı.*

*Dolandım dağları borlara düştüm,
Kız senin derdinden od'lara düştüm,
Çaresi bulunmaz dertlere düştüm,*

Dostunun derdine ortak olmalı. ” (BA2:137-138).

“Kirpiğinin kaşına değdiği bir andı.”

“Kulaklarımda hep o Yemen türküsü:

Havada bulut yok, bu ne dumandır?

Mehlede ölüm yok bu ne figandır?” (GŞ:25).

“Dayımın en çok çalıp söylediği türkülerden biriydi. Uzun havaya giden yanık bir sesi vardı. Oyun havalarını hiç sevmezdi. Hep içli sevda türküleri söylerdi. Gurbete gideceği günün akşamı:

“Gitme turnam vuracaklar,

Seni yârsiz koyacaklar” türküsünü söylemişti de herkesi hüznlendirmişti.” (GT:29).

“Bunu sakat oluşuna yorar, yaralı yüreğinin o kırgın küskün sesini sazının tellerine yükler, çalar, ağlardı:

“Bir gün haddim olmayarak alıp konuştuğum sazi:

“Allı turnam bizim ele varırsan,

Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle.

...

Eğer bizi sual eden olursa,

Boynu bükük, benzi soluk yâr söyle.” (GT:31).

“Çaldırdı, söyletti:

“Karacaoğlan der ki doğmadan göçtüm,

Yâr elinden dolu badeler içtim.

Kötüler zanneder ben yârdan geçtim,

Ölmeyince çeker miyim elimi!

Seher yıldızı ayırdı bizi,

Perişan eyledi dost ikimizi.” (GT:32).

“Ben çaldım, birlikte söyledik; o çaldı, beraber inleştik:

“Söğüdün yaprağı narindir narin,

İçerim yanıyor, dışarım serin,

Zeyneb’i bu hafta ettiler gelin

Zeyneb’im Zeyneb’im, allı Zeyneb’im,

Üç köyün içinde şanlı Zeyneb’im.” (GT:32).

“Bir yiğit gurbete gitse,

Gör başına neler gelir.

Garip sılayı andıkça,

Yaş gözüne dolar gelir.” (GT:34).

“Farkında olmadan dilime takılan bir ezgi:

“İki turnam gelir, aklı karalı,
Birin şahin vurmuş, biri yaralı,
O yavruya sorun, aslı nereli?

Katar katar olmuş gelir turnalar,
Eğrim eğrim ne hoş gelir turnalar.

İNme turnam inme sen bu pınara
Avcı tuzak kurmuş, var yolun ara
Cümlemizin işin Mevla'm onara

Katar katar olmuş gelir turnalar,
Eğrim eğrim ne hoş gelir turnalar.” (GT:35).

“...hem nefes almadan dinliyordum:

“Siyah saçlarında hatem yüzlerin.
Garip bülbül gibi zararlar beni.
Hilâl ebruların ahu gözlerin,
Tığı sevda ile canım yaralar beni” (GT:36-37).

“Ardından Ali Ekber ÇİÇEK'ten alınma bir Erzincan türküsü:

“Gönül gel seninle muhabbet edelim,
Araya kimseyi alma sevdiğim.
Ya benim kimim var, kime yalvarayım?
Kaldır kalbindeki karayı gönül.” (GT:37).

“Nefes bile almadan bir Adıyaman türküsüyle başka diyarlara kanatlandırıyor beni:

“Eyvanına vardım eyvanı çamur
Odasına vardım elleri hamur
Uykudan uyanmış gözleri mahmur
Ömrümde görmedim böyle gelini
Gelini gelini Türkmen gelini

Saramadım aney gel gör halimi.” (GT:37).

“En son Âşık Mahsuni’den alınma “İşte Gidiyorum” la yüreğim avuçlarımda...

“İşte gidiyorum çeşmi siyahım
Aramızda dağlar sıralansa da,
Servetim derdimdir, sermayem ahım,
Karardıkça bahtım, ahtım karalansa da
Haydi, dolaşalım yüce dağlarda
Dost bizi bıraktı ah ile zarda
Ölmek istiyorum viran bağlarda
Ayağıma Cennet kiralansa da...” (GT:37).

“İçimde bir hasret türküsü...” (Ç:9).

“...”Erik Dalı”nı çalmaya başladı.” (DM:102).

“Ankara’nın Bağları türküsüne oynayan bu genç adama bakıyordu.” (G:67).

“...başladılar söylemeye:

Eşarbını yan bağlama,
Eşarbını yan bağlama.
Ben söyleyim sen ağlama
Zalım anan bana vermez
Zalım anan bana vermez
Oturup da sen ağlama
Yüreğimi sen dağlama
Vay vay vay vay

Hele nolur nolur nolur

Lele nolur nolur nolur

Güzel benim olsan nolur

Kız sen benim olsan nolur

Vay vay vay vay.” (DM:108-109).

Necdet Ekici, “Anadolu’nun romanını yazmak isteyenler ona mutlaka türkülerden gitmelidir” (Tanpınar, 1996, s.155). ifadesini dinlercesine taşrayı türkülerin diliyle anlatır. Yazar, Anadolu’nun ücra köşelerinde sessiz sakin bir yaşam süren, geleneği önemseyen, umudunu her şeye rağmen koruyan insanları kendi yaşadıklarından ve gözlemlerinden hareketle anlatır. Türküler, bu hikâyelerde yer alan kişilerin duygularını

da yansıtırlar. Kederli bir türkü acıyı, hareketli bir türkü ise neşeyi ortaya koyar. Türküler vasıtasıyla hikâyelerdeki duygu yoğunluğunun arttığı, kişilerin iç dünyalarına dair detayların daha yoğun anlatıldığı görülmektedir. Kurnaz, “Ezgi ve sözün birlikte hayat verdiği türkülerin, milletimizin tarih içindeki duygularını yüklediği bir arşiv niteliğinde olduğunu söyler. Ona göre milletimizin nabzı türkülerde atar. Aşk, acı, ayrılığı, gurbeti, sılayı nasıl algılamamız gerektiğini bize türküler öğretir” (2010, s.27-28). Kurnaz’ın da belirttiği gibi türküler bir milletin duygularının kayıt defterleridir. Dolayısıyla Ekici, hikâyelerinde anlattığı toplumun aşka, ayrılığa, gurbet ve sıla kavramlarına; eğlenceye, düğüne, cenazeye nasıl baktığını metinlere yerleştirdiği bu türkülerle anlatmaktadır.

2.1.1.4.1. Bozlak

“Bozlak sözcüğü, Divan-ı Lügat-it Türk’de “Titir bozladı, dişi deve bozladı kullanımlarıyla bağırarak anlamında kullanılmıştır” (Atalay, 1985, s.291).

Özbek, Dede Korkut Hikâyelerinde sözcüğün “Mere kız ne ağlarsın ne buzlarsın ağa diyü” şeklinde kullanıldığını ve sözcüğün anlamının “acı acı ağıtlar söylemek, feryat etmek, ses vermek” olduğunu açıklar (1998, s.32-34).

Bozlaklar daha ziyade, dağ ve oymak aşiretleri olan Yörük / Türkmen ve Avşarlarda görülmektedir. Bununla birlikte, Türkmenlerin ve Abdalların iç içe yaşadıklarını, her Türkmen oymağının davul- zurna çalan abdallarının olduğunu çeşitli kaynaklardan öğreniyoruz. Bu sebeple, Avşar ve Türkmen oymaklarına ait Abdallar, bozlak geleneğinin günümüze kadar ulaşmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir (Karakaya & Önal, 2002, s.712).

Bozlak, usulsüz ezgiler olarak da bilinen bir uzun hava türüdür. Dağbaşı, hoyrat, divan, garip, kayabaşı, kerem ve kalenderî gibi uzun hava türlerinden biri olan bozlaklar ölçü, ritim ve ezgi açısından serbest olmalarından dolayı bu türkülerini icra edenler kendi istekleri doğrultusunda ezgiyle oynayabilirler.

Necdet Ekici’nin hikâyelerinde bozlak kavramı ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Gün olur, her tarladan bir sıla türküsü yükselir; yanık bir bozlak dökülür gönüllere:
“*Alageyik gibi boyun sallarsın,*

Kement atıp yollarımı bağlarsın,

Bana derler: 'Niçin gülmez ağlarsın?'

Mevla'm gül dememiş, nasıl güleyim?" (Ö:7).

“Sonra Ali'nin o yanık sesinde bir bozlakla hüzünlenmek: “Karalar mı Giydin Alın Üstüne?” (YI:85).

“Sonra hep uzun havalar çalmak...” (GT:34).

“...yeni moda türküleri, barak havalarını, yanık Antep bozlaklarını onlardan dinlerdiniz.” (Ş:139).

“Hasret yüklü bozlaklar dökülür uzaklardan geceye:

Çukurova yana yana ördölür,

Her sineği bir alıcı kurdölür.

Sen ölürsen yüreğime derdölür,

Kalk kardaş: gidelim sılaya doğru.” (K:36).

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde Abdal kültürü, yaşayış biçimi ve ağız özellikleri önemli yer tutmaktadır. Bu geleneğin günümüze kadar ulaşmasında çok önemli bir yeri olan Abdal kültürü ve onların müzisyen kimliklerinin bir yansıması olan bozlak kavramı Ekici'nin hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bozlakların hikâyelerde kullanılması Abdal kültürünün anlaşılması için önemlidir. Ekici, aşına olduğu Abdal kültürünü hikâyelerine yansıtarak onların ağız özelliklerini, hayatın her anından keyif almaya dönük bakış açılarını, yaşam şekillerini vermeye çalışmaktadır. Bozlak aynı zamanda bir keder türküsüdür. Yazar, hikâyelerde acıyı, elemi yansıtmak istediğinde bozlağın bu duygu durumundan yararlanmaktadır.

Ekici'nin incelenen metinlerinde diğer türkü çeşitleri bulunmamaktadır. Sadece **Şahmaran** adlı hikâyede kavram olarak bir uzun hava türü olan barak geçmektedir: “En güzel arabeskleri, yeni moda türküleri, barak havalarını, yanık Antep bozlaklarını onlardan dinlerdiniz” (Ş:138). Bunun sebebinin yazarın yaşadığı yöredeki Abdal kültürünün etkisi olduğu söylenebilir. Bu etki o kadar fazladır ki yazarın üç hikâyesi Abdal kültürü ve ağız özelliklerini yansıtmaktadır. Usulsüz bir uzun hava türü olan bozlak dışında ezgisine göre başka bir türkü türünün incelenen metinlerde olmama sebebi bu şekilde açıklanabilir.

2.1.1.4.2. Türkü İçerikleri

Kurt, Malatya Yöresi Türkülerinde Geçen Hayvan Sembolleri adlı makalesinde türkü metinlerinde geçen başlıca hayvan isimlerinin ahı, arı, aslan, at, balık, baykuş, bülbül, ceylan, çakal, deve, horoz, kaz, katır, keklik, koyun, kurbağa, kurt, kuzu, kuş, öküz, ördek, suna, şahin, turna, yılan ve yılki olduğunu ifade eder (2018, s.362).

Kurt'un belirttiği türkü metinlerinde geçen bu hayvan isimleri Türk halk bilimi ve Anadolu'ya özgüdür. *Kırmızı Şapkalı Adam* adlı hikâyede de türkülerde yer alan hayvanların folklor ve halk kültürüyle ilişkisi ifade edilmektedir.

Araştırma konusu olan bu hikâyede, türkülerini oluşturan sözcüklerin yaşanan coğrafyayla halk zoolojisi ve botanigi bağlamında ilişkisi karakterler aracılığıyla ifade edilmektedir. Folklorun sözcük dağarcığının kültürle ilişkisi vurgulanmaktadır:

“Türkülerimizde adı geçen hayvanları düşünelim. En başta bülbül, sonra da at, ceylan, turna, keklik, horoz var mı? Var değil mi? Peki türkülerimizde gergedan, hipopotam, penguen gibi hayvanların adı hiç geçer mi? Niye geçmez? Çünkü onlar, halkımızın tanımadığı topraklarda, yabancı ülkelerde yaşayan hayvanlardır. Folklorumuza girmemişlerdir. Tıpkı bunun gibi türkülerimizde elma, ayva, nar, üzüm, dut, kiraz gibi meyveler vardır fakat nasıl ananas yoksa avokado yoksa muz da yoktur. Şimdi anladın değil mi?” (KŞA:113).

Bir Azerbaycan halk türküsü olan Laleler'in yazılma nedeni *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyede geçmektedir. Ekici, bu hikâyede ayrıca türkü sözcüğünün Azerbaycan Türkçesindeki karşılığı olan türki sözcüğünü kullanmıştır. Hikâye, Azerbaycan'da geçtiği ve kahramanlardan biri Azerbaycan Türkü olduğu için yazar eserin diline de bu durumu yansıtmıştır. Yazar, sözcük tercihleriyle de bu atmosferi ve kültürü yansıtmak istemektedir. Mekân değişikliği hikâyede kültür ve dil değişimine de yol açmaktadır. Ekici'nin fikri dünyasıyla paralel olarak Türk dünyası ve bu coğrafyaya ait unsurlar hikâyelerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Yazar, bir Azerbaycan türküsü olan Laleler'in yazılma nedeniyle hikâye kurgusunu bütünleştirir:

“Azerbaycan' da ve Türkiye'de çok sevilen bir türki var: Laleler Laleler ... Hikâyesini Türk Ocağı'nda tez hocam Nurullah Bey'den dinlemişim. Çok etkilendim. İşgale uğrayan Azerbaycan'a yardıma giden Kafkas İslam Ordusuna duyulan sevinci anlatıyormuş. Bu 'türkiyi' el yazımla senin için yazdım. Eğer kabul buyurursan sana armağan etmek istiyorum. Aramızda bir gönül köprüsü olsun.” (AGDK:144).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından manzum ürünlerin bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 1.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Manzum Ürünler	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Manzum ağıtlar	1	Metin olarak
Mensur ağıtlar	1	Metin olarak
Ağıt	6	Kavram olarak
Ninni	3	Metin olarak
Ninni	4	Kavram olarak
Tekerleme	1	Metin olarak
Türkü	37	Kavram olarak /metnin bir kısmı
Türkü	2	Bütün bir metin olarak
Bozlak	3	Metnin bir kısmı
Bozlak	2	Kavram olarak

2.1.2. Mensur Ürünler

2.1.2.1. Efsane

İnsanlığın en eski dönemlerinden itibaren var olan efsaneler inanç kaynaklıdır. İçerisinde kutsalı barındırırlar. Olağan ve olağanüstü durumlardan da beslenen efsaneler bir milletin kıymetli kültür miraslarından biri olarak nitelendirilebilir.

Efsaneyi Gökşen, “Şahıs, hâdise ve yer adlarına bağlı olarak teşekkül eden, yüzyıllardır sözlü gelenek yoluyla günümüze kadar gelmiş, birçoğu olağanüstü unsurlar taşımaya rağmen esas vasfı inandırıcılık olan ve belirli bir şekil ve üslûbu olmayan şifahi halk kültürü ürünleri” (1999, s.13). şeklinde tanımlamaktadır.

Sakaoğlu, efsanelerin gerçek ya da hayal olduğu belli olmayan bir durum, olay ya da kişi hakkında anlatılan hikâyeler olduğunu belirtir (2009, s.21). Bu hikâyeler halkın büyük çoğunluğu tarafından gerçek olarak nitelendirilmektedir.

Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve

destana yaklaşıp. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslûp kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi, ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur (Boratav 1992, s.106).

Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde önemli bir efsane motifi olan Şahmeran bir hikâyenin adı ve içerik olarak kullanılmıştır. Bu efsane unsuru araştırmamızda alt başlık olarak değerlendirilmiştir. Şahmeran motifinin dışında destan sözcüğü kavram olarak bir yerde geçmektedir:

“Önce baş aşağı bir gonca çiziyorum. İçimden ona efsaneler giydiriyorum.” (B:31).

2.1.2.1.1. Şahmeran Motifi

Anadolu'da uzun yıllardır halk arasında yaşayan Şahmeran efsanesinde amansız bir hastalığa yakalanan kralın derdinin dermanı yalnızca Şahmeran'ın etinin kaynatılarak yenmesidir. Şahmeran'ın âşık olduğu genci tuzağa düşürerek kralın isteğini yerine getirmek için harekete geçen vezirin amacı ise bambaşkadır. O Şahmeran'ın etini yiyip dünyanın bütün sırlarına hâkim olmak istemektedir. Fakat ne kral ne de vezir amacına ulaşamaz. Şahmeran'ın şifalı kısmı olan başı yerine zehirli kısmı olan kuyruğunu yiyen vezir ölür ve layığını bulur. Şahmeran'ın başını ısırın Tahmasb ise dünyanın tüm sırlarına hâkim “Lokman Hekim” olarak bir başka efsane kahramanına dönüşür (Balıkçı, 2018, s.53).

Çıblak, kaynak kişiler tarafından Şahmeran efsanesinin varyantlarının anlatıldığı makalesinde bu varlığın üst tarafı insan, alt tarafı yılan şeklinde olduğunu ve bir insan gibi konuşabilme yeteneğini barındırdığını ifade eder. Bu varlık yılanların şahı olup yer altında diğer yılanlarla birlikte yaşamaktadır (2007, s.188).

İncelediğimiz hikâyede ise Şahmeran, efsanede anlatılandan farklı olarak uzun sakallı, çifte boynuzlu üst tarafı maymun alt tarafı insan şeklinde hayal ürünü bir varlık olarak kullanılmaktadır. Bu varlığın daha sonra bir puhu kuşu olduğu fark edilir. Ekici, Çukurova'ya ait bir efsane motifini Abdal kültürü ve ağız özellikleriyle harmanlayarak

kullanır. Bu motif hikâye boyunca sürekli tekrarlanarak bir leit-motif özelliği kazanır. Aynı zamanda bu efsane motifinin bir modern hikâyenin ana taslağını oluşturması yazarın dil ve anlatım tarzını farklı kılmaktadır.

Necdet Ekici'nin *Şahmaran* adlı hikâyesinde bir efsane motifi olan Şahmeran yoğun olarak kullanılmıştır. Şahmeran motifiyle ilgili tespit edilenler şunlardır:

“– Ne evranı, ne şahmaranı yahu? Şehrin merkezinde üç katlı yüksek binanın çatısında şahmaran mı olurmuş.” (Ş:144).

“Burada bir şahmaranın yaşadığını duymak kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi.” (Ş:144).

“– Çatal kelleli, çifte boynuzlu, uzun sakallı, gözleri pili yeni takılı fener gibi sapsarı! İnsan o goca gözlerine girdi mi derin bir kuyuya düşük gibi çıkamıyor!” (Ş:145).

“Günlerdir bu ‘esmer komşularımızı’ korkutan, üzerlerine ejderha nefesleri salan, çatal kelleli, çifte boynuzlu, gri sakallı, güneş gibi parlayan iri, sarı gözlü, üstü maymun-altı insan bu meçhul yaratık nihayet bulunup öldürülecekti.” (Ş:146)

“Herkes çatıyı bir karton gibi yırtan, ağzından alevler kusan o ilk çağ canavarını bekledi.” (Ş:147).

“Galiba ‘ŞAHMERAN’ vurulmuştu! Herkes vurulan bu ilk çağ canavarını görebilmek umuduyla oraya koştu.” (Ş:147).

Ekici, bir Çukurova efsanesi olan Şahmeran'ı Abdal ağzıyla ifade ederek Şahmaran biçiminde kullanır. Aynı zamanda Şahmaran motifini hikâyenin de adı yapar. Burada yazarın olağanüstülükler barındıran ama halk tarafından da içten içe inanılan efsanelere özgü tavrı metinde kullandığını görürüz. Halk ilk başta çatıdaki varlığın Şahmeran olduğuna inanmaz. Fakat gerçek ortaya çıkıncaya kadar bu duruma olan inanış gitgide artar. Yazarın Abdal kültürüne özgü dil anlayışını da mizahi bir tonda verdiği görülmektedir. Aşağıda bu mizahi tavra bir örnek verilmiştir:

“– Üst tarafı meymin(maymun), alt tarafı insanmış gurban olduğum! Gözleri güneş gibi sapsarı yanıyormuş. Uzaydan gelmiş yaratıklar gibi yaba kulaklıymış! Senin anlayacağın yarı hayvan, yarı insanmış! Hele bir de gafayı kaldırıp adam gibi oturması yok muymuş!” (Ş:145-146).

2.1.2.2. Destan

Destan (epos), bir ulus (kavim) veya millet hayatından tam estetik özellik kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra manzum şekilde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı ürünlerinden biridir. Sözlü geleneğe bağlı bu anonim ürünler, zaman ve mekân içinde cemiyetin iradesini ellerinde tutan kahraman bilge şahsiyetlerin menkıbevi ve hakiki hayatları etrafında oluşmuş uzun, didaktik hikâyelerdir (Elçin, 2004, s.72).

Destanlar olağanüstü ile gerçeği, efsane ile tarihi kaynaştırarak kahramanlık olaylarını ve toplumsal olayları manzum şekilde ifade ederler. İslamiyet öncesi Türk edebiyatının sözlü ürünleri arasında en önemli ürünler destanlardır. Destanlar sözlü gelenekte oluşup kuşaktan kuşağa aktarılırken birtakım değişikliklere uğrarlar (Artun, 2017, s.86).

Cengiz Aytmatov bir Manas anlatıcısı olan Karalayev ile görüşmüş ve Manas Destanı'nı ondan dinlemiştir. Ayrıca Aytmatov *Gün Olur Asra Bedel* romanını yazarken bu destanda geçen mankurt kavramını estetik düzeyde işleyerek bütün dünyanın kabul ettiği estetik bir kavrama dönüştürmüştür (Arvas, 2012, s.113).

“Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanında özellikle millî kimliği kaybolan insanların kendi kültürüne ne kadar yabancı olduklarını ortaya koyar. Bu amaç doğrultusunda efsane, destan, türkü gibi halk edebiyatı ürünlerini estetik düzeyde bu romanda işler” (Teke, 2016, s.46).

Teke, *Gün Olur Asra Bedel* romanında yer alan geçmiş ile bugünü kıyaslamamıza yarayan önemli geleneksel hikâyelerden biri olarak Nayman Ana'yı görür. Nayman Ana hikâyesi hem millî kültüre hem de halk kültürüne sahip çıkmanın önemini vurgulayan bir anlatıdır. Roman büyük anlamda bu anlatının üzerine inşa edilmiştir. Romanın temel konusu olan mankurtlaşma bu hikâye aracılığıyla aktarılmaktadır. Onun için romanda bu hikâyeye genişçe yer verilmiştir, der (2016, s.51).

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde Manas Destanı'nda mankurtlaşan oğlu Colaban tarafından öldürülen ve oğlunu kurtarmaya çalışırken ölen Nayman Ana karakteri motif ve benzetme unsuru olarak sıkça yer alır. Ekici'nin eserlerinde *Gün Olur Asra Bedel* romanı etkisi hissedilmektedir. Bu roman büyük oranda *Manas Destanı* karakter ve hikâyelerine yaslanmaktadır. Nayman Ana, Colaman karakterleri ve mankurt kavramı Ekici'nin hikâyelerinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ekici, sadece bu karakterleri ve kavramları kullanmamakta Ala Too, Issık Köl, Sarı Özek bozkırları gibi Kırgızistan ve Kazakistan coğrafyasına ait yer isimlerine de yer vermektedir. Özellikle Sarı Özek bozkırı *Gün Olur Asra Bedel* romanının ana mekânlarından biridir. Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde Manas Destanı ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Sen kocanı mankurt mu sandın?” (MBG:74).

“Kitaplarımdan birini çekip alıyorum: “Gün Uzar Yüzyıl Olur” /Cengiz AYTMATOV... Turan coğrafyasının bu büyük romancısı sanki bana “Mankurt” efsanesini yeniden anlatıyor. Nayman ana geliyor gözlerimin önüne. Genç yaşında mankurt olan oğlu Colaman'ı Sarı Özek bozkırlarında birlikte arıyoruz.” (YI:87).

“Sarıözek bozkırlarında “mankurt” olan oğlu *Colaban*'ı arayan zavallı Nayman Ana gibi ağlayacak, öfkelenecek.” (YC:12).

“Çekik gözleri, savrulan bozkır saçlarıyla sanki Manas Destanı'ndan çıkıp ülkemize gelen ay yüzlü Altınay'dı o.” (ÇY:7).

“Onun bir Hun ulamışı Asya bakışlarında mavi yeşil atlar görürdüm. Bir dolunay güzelliği ile salınırdı karşımda. Ötüken göklerinin Çolpan yıldızı, Issık Köl'ün maralıydı o.” (ÇY:7).

“Samanyolu parçalanır, ateşten yıldızlar savrulurdu kucağıma. Ala toolara yağın kar, Alarça'da boz bulanık suya dönüşür, alevden bir damla olurdu yanaklarımda.” (ÇY:8).

“Sanki Issık Köl'ün yeşil sularında açan nilüferlerin beyaz ışıltısı, mavi Hazar'ın serin rüzgârları düştü salona. Ayaklarında Sarı Özek bozkırlarının tozu, dilinde Nayman Ana'nın selamı vardı.” (ÇY:9).

“Aladağlar, Ala Arça'lar birbirine kavuştu. Issık Köl, Sarı Çelek, Son Köl dalgalandı. Sesim bütün Türkistan semalarında yankılandı. Bütün kartallar havalandı.” (ÇY:16).

“Benim en güzel Manas Destanı'm sendin!” (ÇY:16).

“Nayman Ana'lar evlatlarını, Jolaman zincirlerinden kurtulmayı, Sarı Özek bozkırları yeniden fethedilmeyi bekliyor.” (AYGK:147).

Tulpar adı Türk, Kırgız ve Altay mitolojilerinde geçmektedir. Beyaz kanatları vardır ve Kuday (Tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratıldığı rivayet edilir. Kırgızların Manas destanında, Manas'ın ünlü savaşçılarının sürdüğü kanatlarıyla rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsanevi atlara da Tulpar denir (Karakurt, 2011, s.211).

Manas destanına özgü bu olağanüstü varlık ve bir Uygur masalı kişisi olan Açıgmakün "*Barçınay*" adlı hikâyede destansı anlatımı destekleyen ve mitolojik çağrışım değerlerini anlatan motifler olarak kullanılmaktadır. Ekici, bu motifleri sadece Türk mitolojisine gönderme yapmak için kullanmamaktadır. Hikâyedeki bu motifler destansı ve şiirsel anlatımı arttıran unsurlardır. Motifler, metne olağanüstülükler katmakta masalsı ve destansı anlatımı tamamlamaktadır. Kullanılan kelime kadrosu, cümle yapıları ve mitolojik ögeler Ekici'nin bilinçli tercihleridir. Ekici, destan gibi farklı edebi verimleri ve bu anlatıya özgü motifleri hikâyelerinde kullanırken kelime kadrosu, kişiler ve motifler de bu doğrultuda değişime uğrarlar. Bu motifler "*Barçınay*" adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır:

"Mavi yeşil atlar üstünde uçarak gelen kırk ince belli kızın en ön safında o duruyordu. Bozkır saçlarında Tanrı Dağları'nın acı rüzgârları, Türkistan çehresinde Seyhun'un gök dalgaları dolaşıyordu." (B:25).

"Gök dalgalandı, bulutlar yürüdü, atlar kişnedi. Şaha kalkan al kanatlı Tulpar ondan başkasının olamazdı." (B:25).

"Yoksa yağmurlu o kara gecede ruhumu çalan meçhul cadı sen miydin? Aksakallı Bahşı, hani o güzel sözlerin? Açıgmakün, Açıgmakün! Al kanatlı Tulpar üzerinde oturan güzel Barçınay yoksa sen miydin?" (B:33).

Bahşı, eski ve yeni Türk lehçelerinde "rahip, kâtip, hekim, şair" gibi anlamlara gelen bir terimdir. Eski Uygur metinlerinden itibaren çeşitli Türk lehçelerinde bakşı (Uygur), bahşı (Çağatay), bahşı, bağşı (Türk), bakşı, baksa (Kırgız-Kazak) şeklinde rastlanan bu kelime diğer Altay dillerinde de bahşı (Moğol) ve bakşı (Mançu) olarak geçer (Köprülü, 1991, 521).

Ekici'nin destansı anlatımını destekleyen ve İslamiyet öncesi dönemlere çağrışım yapan bahşı ve Azerbaycan Türkçesinde şarkı anlamına gelen mahnı sözcükleri araştırılan hikâyelerde geçmektedir. Bu kelimeler motif değerlerinin yanı sıra hikâyenin destansı anlatımını desteklemektedir:

“Aksakallı, garip kılıklı bir pirifâni idi yanıma yaklaşan! Dağınık, uzun saçlarından sular akıyordu.” (B:25).

“Korkma! dedi. “Bahşı’yım ben. Destan söyler, sır taşıırım. Sana ‘*vuslatın sırrını*’ teslim etmeye geldim. Hikmet Tanrı’ dandı! Kulağıma eğilip o kutlu sırrı ifşa etti. Elim sol göğsümde, göğsüm kanlar içindeydi. Dehşetle baktım yüzüne. “*Seni bekler ezeli, /Orda dünya güzeli.*” dedi ve kayboldu. Her şey bir ışık yansımasıydı. Kan-ter içinde uyandığımda anlamıştım Bahşı’nın ruhumu kuşattığını.” (B:26).

“Barçınay, Bahşı, kulağıma fısıldanan sır...” (B:26).

“Böyle demişti İhtiyar Bahşı.” (B:26).

“Bahşı'nın sözleri içimde bir deli tay ...” (B:31).

“Ve ben Taşkent semalarındayım. Yeryüzü gülkurusu, sema sümbül mavisisi... Yedi kat göklere laleler ekiyorum. Bu defa 'Büyük Türkistan'ın en büyük lalesini gökyüzüne çiziyorum. Saçlarına hilal ebrulu yıldızlar takıyorum. Güzel Barçınay belki bir gün dalgalandığımı görür diye Tanrı Dağları'ndan rüzgâr devşiriyorum.” (B:34).

“Türk şiveleriyle söylediğimiz mahnılarda, yırlarda umut, sevinç ve neşeye dönüştü.” (AYGK:139).

Alsaç; “*Alpamış Destanı Üzerine Bir İnceleme*” adlı yüksek lisans tezinde Sürhayil karakterinin Alpamış’ın baş düşmanı olduğunu, oğullarının ölümüne sebep olan Alpamış’tan intikam almak için eyleme geçtiğini ifade eder. Destanda geçen “Kırık karış elbise olmaz kahpe kurnazın başına.” ifadesinin onun kötülüğünün ölçülemezliğinin bir göstergesi olduğunu belirtir. Alsaç, destanın sonunda Alpamış’ın yedi yıllık esaretinden sonra Sürhayil’in feci şekilde can vererek cezalandırıldığını söyler (2011, s.71).

Türk destanlarından biri olan ve Özbek, Altay, Kazak, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek ve Başkurt varyantları olan *Alpamış Destanı* destandaki kötü karakterlerden biri olan Sürhayil vasıtasıyla *Barçınay* adlı hikâyede geçer:

“Ey Sürhayil! Sürhayil! Yoksa yağmurlu o kara gecede ruhumu çalan meçhul cadı sen miydin?” (B:33).

Zavotçu, Gökalp’in Ala Geyik manzumesini kolay anlaşılabilir olması ve dilde Türkçülük fikrini yansıması bakımından önemli bulur. Ayrıca bu metni şekli ve içeriğiyle taklitçi, kozmopolit aydınlara karşı halk kültürünün edebiyata yansıyan bir örneği olarak görür (2012, s.601).

Şahin, yıllar boyunca avcılarının en büyük tutkularından biri olan geyik motifinin önemli bir unsur olarak anlatılarda yer aldığını ifade eder. Ziya Gökalp'in masalsi metni Alageyik'i, Yaşar Kemal'in efsaneleşen metni Alageyik romanını ve Necati Cumalı'nın oyunu Yaralı Geyik'i bu unsurun kullanıldığı önemli anlatılar olarak örnek verir. Geyik kültürünün geçmişten günümüze, Batı'da ve Türk mitolojisinde dilden dile geçerek günümüze kadar geldiği görüşündedir. Yaşar Kemal'in Alageyik romanının onun kaleminde halk masalı tadıyla imgeleşerek ölümsüzlüğünü kanıtladığını belirtir. Batı ve Doğu medeniyetlerinde kutsal bir yönü olduğu ve uğursuzluk getireceği inancının geyik ve avcı motifi olarak karşımıza çıktığı fikrindedir (2014, s.633- 644).

Destansı bir manzum metin olan ve halk kültürünün edebiyata bir yansıması olarak değerlendirilen, ayrıca Ekici'nin düşünce dünyasının kaynaklarına dair ipuçları veren Ziya Gökalp'e ait *Ala Geyik* manzumesinin bir bölümü *Barçınay* adlı hikâyede geçmektedir. Bu hikâyeye İslamiyet öncesi Türk kültürüne, farklı Türk boylarına ait destan motiflerine sıklıkla yer vermektedir. *Ala Geyik* manzumesi bu motifleri destekleyen ve Ekici'nin anlatılarını besleyen isimlerden biri olan Ziya Gökalp'a ait bir metindir. Hikâyede tercih edilen kavramlar, metin parçaları ve bu metinlerin sanatçıları Ekici'nin fikri zihniyetini ortaya koyan verilerdir:

“Dağdan yürü kırdan git. /Altın köşke çabuk yet. / Seni bekler ezeli, / Orda dünya güzeli dememiş miydi Bahşı.” (B:34).

Ergenekon Destanı, adını Türklerin yüzyıllarca av yaparak, maden işleyerek çoğalıp yaşadıkları, etrafı yüksek dağlarla çevrili, kutsal bir bölge olan Ergenekon'dan almaktadır. Ergenekon Destanı, önce 13. yüzyıl Moğol tarihçisi Reşidüddin tarafından yazıya aktarılmıştır. Yazarın bu anlatıları halk arasından derlemiş ya da Türk-Moğol halk ozanlarından dinlemiş olması ihtimaldir. Ergenekon Destanı, daha sonra 17. yüzyılda, Hıyve Hanı Ebulgazi Bahadır Han tarafından yazılmış olan *Şecere-i Türk* adlı eserde de geçmiştir (Turan, 1998, s.54).

Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde Ergenekon Destanı benzetme unsuru ve motif olarak kullanılmaktadır. Yazar, bu motifleri zaman zaman imge formunda (Telli turnalara Ergenekonlu rüyalarını anlatmak) kullanır. Bu şiirsel dil yazarın bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu destan ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Yalçın kayalıklar arasında başı kalpaklı, gök gözlü, kurt bakışlı bir Türk serdarının Ergenekon’dan çıkış yürüyüşü... Sağ elinin şahadet parmağı ile yeni ufukları işaretliyor.” (YI:87).

“Aral Gölü'nün çölleşen zehirli topraklarına, Ceyhun'un ak köpüklerine, Fer Gana Vadisi'nin ürperten sessizliğine mi karıştın? Belki de beni bekliyorsun Tanrı Dağları'nın karlı eteklerinde. Telli turnalara anlatıyorsun Ergenekonlu rüyalarımı.” (B:33).

Samruk kuşu, her yıl Bayterek adlı yaşam ağacının tepesine altın bir yumurta bırakır. Ancak ağacın kökleri arasında yaşayan ejderha, yukarı tırmanarak bu yumurtayı yer. Yer altı krallığına ulaşan Kazak halk kahramanı Er Töştik, bu ejderhayı öldürür. Er Töştik, bu kuşun yardımıyla yer üstüne çıkar (Karakaş, 2021, s.361).

Ekici'nin hikâyeleri farklı Türk boylarına ait mitolojik kavramlar ve motifler içerir. Bu hikâyelerde Kazak, Kırgız mitoloji ve destan motifleri yer alır. Bu mitolojik motifler hikâyelerde farklı anlam katmanları yaratmaktadır. Bu hikâyelerin arka planını anlayabilmek adına bu mitolojik motiflerin anlam değerlerine vakıf olmak gerekmektedir. Benzetme unsuru olarak kullanılan, Kazakistan mitolojisi ve halk kültürünün önemli bir figürü olan Samruk Kuşu Ekici'nin hikâyelerinde destansı anlatımı destekleyen bir motif olarak kullanılmaktadır. Yazar, kullandığı şiirsel dille ve destan motifleriyle hikâyeyi manzum bir metin olan destan türüne yaklaştırmaktadır.

Ayrıca Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde Kazak edebiyatına ait Ayman ile Şolpan Destanı, Karaşay Kız, Kaşayım, Kulşekız ve Kız Jibek gibi destan kişileri de geçmektedir. Kazak Destanları ve destan karakterleri ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“O bana "Ayman ile Şolpan destanını anlatır...” (AYGK:139).

“Tozaklı kalpağı, kalpağın altından su gibi akan iki uzun beliği, iri siyah gözleri ve Türkistan çehresiyle sanki bir Kazak masalından çıkıp Samruk kuşunun gagasında ülkemize getirilip bırakılmıştı.” (AYGK:143).

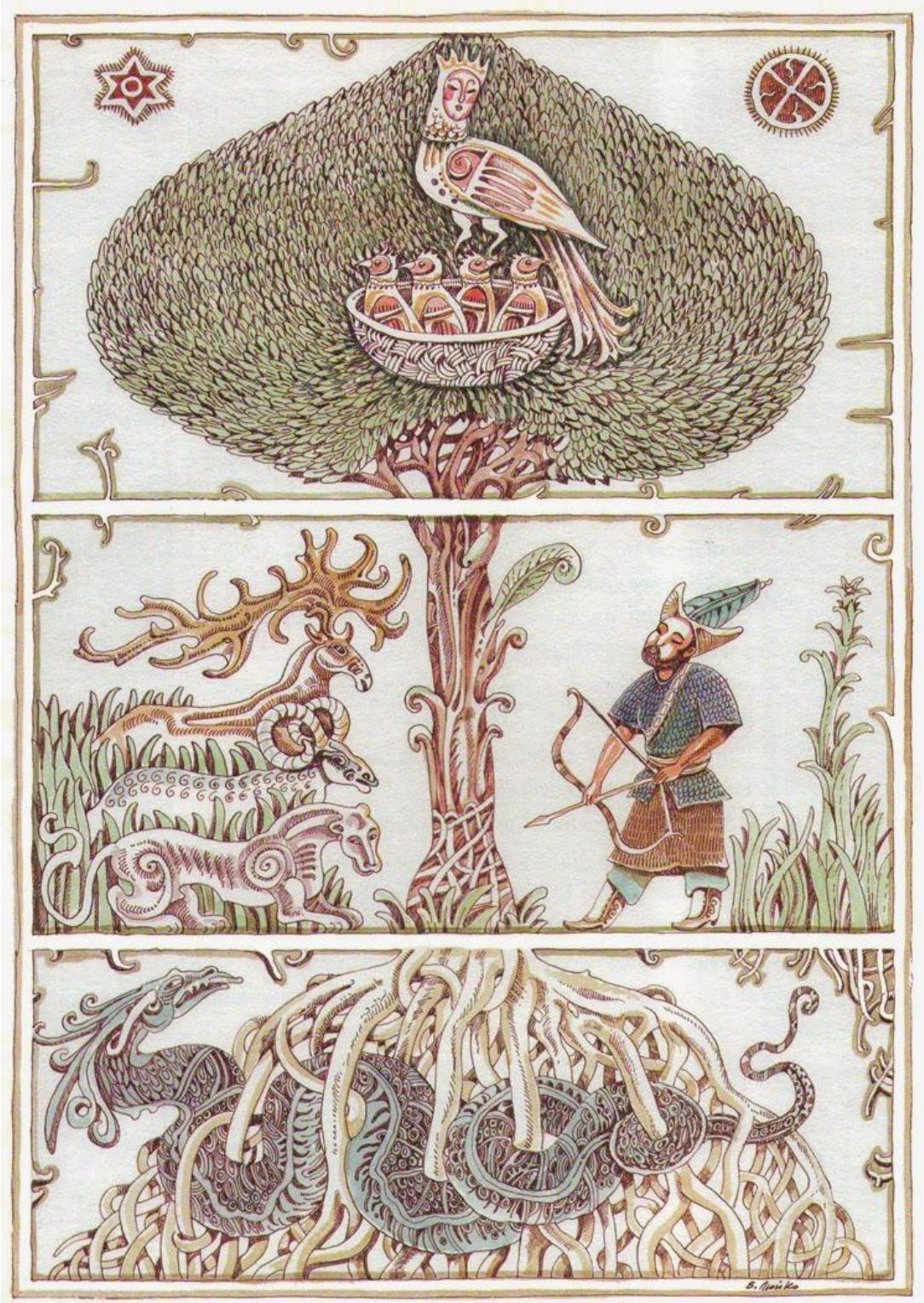
“Kayıp gitti elleri.; avuçlarımdan. Giden o değildi sanki Ayman'ın Şolpan'ı, Navrızbay'ın Kaşayım'ı, Nazımbek'in Kulşekızı, Kız Jibek veya Kazak destanlarının yiğit kızı Karaşay'tı.” (AYGK:145-146).

Ekici'nin Kazak, Kırgız Türklerine özgü destan motiflerini, kişilerini ve mekânlarını özellikle *Barçınay*, *Çolpan Yıldızı* ve *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyelerde bilinçli bir şekilde kullandığı görülmektedir. Bu hikâyelerde kullanılan devrik cümleler, şiirsel ifadeler metni dil bakımından da destana yaklaştırmaktadır. Bu durum anlatımı zenginleştirmektedir. Türk dünyasına özgü bu motiflerin kullanımı yazarın politik duruşuyla da ilgilidir. Yazar, Türk dünyasının ortak değerlerini ve kavramlarını önemsemektedir. Yazarın kelime kadrosu bu hikâyelerde değişime uğramaktadır. *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı metinde Kazak Türkçesi örnekleri karşımıza çıkar. Hikâye kişilerinden birinin adı Kazak Türklerine özgü adlardan biri olan Ayzere'dir. *Çolpan Yıldızı* adlı hikâyede ise Kırgız Türkçesine özgü sözcükler kullanılmıştır. Hikâyelerdeki kültürel ve mekânsal değişimin dile de yansıdığı görülmektedir.

Hikâyelerde geçen Samruk kuşunun temsili resmi aşağıda yer almaktadır:

Şekil 1

*Samruk kuşunun temsili resmi*¹¹

¹¹Şekil 1'de gösterilen Samruk kuşunun temsili resmi.
<http://www.caglarerbek.com/2015/05/turklerde-yasam-agaci.html> [Erişim tarihi 04.02.2022]

2.1.2.3. Masal

2.1.2.3.1. Masal motifleri

Masal, kahramanlarının bazıları hayvanlardan, bazıları da tabiatüstü varlıklardan seçildiği ve olaylar için de olağanüstü yerler denilerek de adlandırılabilir masal dünyasının kullanıldığı, hayal ürünü bir ürün olmasına rağmen dinleyenlerin kısmen inandığı sözlü bir anlatım türüdür (Sakaoğlu, 2015, s.134).

Boratav, masalı düz yazıyla söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı türü şeklinde tanımlar. Fakat buradaki hayâl ürünü sözünü sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir. Masal, olağanüstü olayları ve kişileri konu edinir. Ama bazı masallar da tamamıyla hayâl ürünü, kurgu olmakla beraber olağanüstü değillerdir. Masal, olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de anlattığı olayların gerçeğe uygunluk derecesi ne olursa olsun, onların hayâl yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür. Masalı efsaneden, hikâyeden, destandan ayıran özelliklerin başında bu gelir (1992, s.80).

Masallar sözlü edebiyat geleneğinin önemli ürünlerinden biridir. Bu tür insanların eğlenme ve güzel vakit geçirmelerini sağlamanın yanı sıra onları eğitmeyi de amaçlar. Tekerleme (Döşeme), masal ve bitiş tekerlemesi (Dilek) olmak üzere üç bölümden oluşan masalların kahramanları insanlar, hayvanlar, canlı ya da cansız varlıklar ve doğaüstü varlıklardır (Uslu, 2007, s.142).

“Masallar mensur ürünler olarak ortaya çıkmışlar ve günümüz kadar da öyle gelmişlerdir. Bundan dolayı genellikle masalların içerisinde belli kurallara bağlı kalınarak eklenen manzum ürünler dışında manzum kısımlar yoktur” (Sakaoğlu, 2002, s.323-327).

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde masal sözcüğü kavram olarak ya da farklı masal motifleri, hayali masal mekânları (Kafdağı) ve Türk masal tipleri (Keloğlan vb.) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ekici, bu masal motiflerini ağırlıklı olarak benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Masallara özgü olağanüstü varlıklardan peri, ejderhanın yanı sıra prenses, cadı, Keloğlan gibi masal tipleri ve uçan halı gibi motifler incelenen

hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Ekici'nin masal motiflerini kullandığı hikâyelerde metni dil ve anlatım yönünden masala yaklaştırdığı görülmektedir. Masallar olağanüstü varlıkların ve hayali mekânların kullanıldığı metinlerdir. Bu motiflerin bir hikâyede kullanılması metni farklı kılmaktadır. Ekici, gerçekleşmesi çok fazla mümkün olmayan durumlarda bu motifleri kullanmaktadır. Masallara özgü ulaşamamazlık, hayali ve abartılı unsurlar Ekici'nin hikâyelerinde bu motiflerle sağlanmaktadır. Kafdağı, peri, ejderha, uçan halı gibi unsurlar metinde anlatılara ivmeler kazandırarak okurda masalımsı bir tad bırakır, ancak bu kullanım kavramsal olmaktan öteye geçmemektedir. Aşağıda bu kavramsal kullanımla ilgili örnekler verilmiştir:

“Umut, Kafdağı; umut, geceydi!” (Ö:11).

“Masal kahramanım!” (YSB:41).

“Her şey bir masal gibi...” (YI:85).

“Umut, Kafdağı...” (YC:11).

“O uzun kış gecelerinde masallar anlatırdı babam bize. Kafdağı'na birlikte giderdik. Peri Padişahı'nın kızına üzülür, babasına öfkelenir, Keloğlan'a gülerdik.” (YC:15).

“Sanatoryum Kafdağı.” (YC:17).

“Umut, Kafdağı kadar uzaktı!” (V:8).

“O masalı hiç kimse okuyamadı.” (V:21).

“...duyulmamış hikâyeler, uydurma masallar ve bir çırpıda dolan çizgili defter yaprakları...” (YSS:83).

“...kimliğimi ifade etmede şimdilik Kafdağı kadar uzaktı.” (YSS:86).

“Doktor Kafdağı kadar uzak.” (ST:115).

“Yine Keloğlan'ı alıp peri padişahının kızını görmeye Kafdağı'na gidecek miyiz?” (ST:115).

“Böyle şeyler ancak masalarda olur(!)” (Ş:144).

“Demir-Çelik dersin Kafdağı...” (G:55).

“Barçınay: Sadece güzelliğini değil, asalet ve zarafetini de hikmet burcu al goncadan alan bir masal perisi...” (B:26).

“Barçınay: İçimde kırılan bir turna kanadı... Tanrı Dağları'nın ardında bir masal perisi...” (B:30).

“Gülperi; güneş, gündüzü tutuşturan alevden bir ejderha nefesiydi.” (K:35).

“Kafdağı kadar uzak...” (K:36).

“...Köydeyken çocuk yüreğimle uydurma masallar yazardım.” (K:45).

“Yazdığım en son masalımı okumaya cesaret edemedim. Aslında benim en güzel masalım dedemdi.” (K:45).

“Konçuy ne? dedi."Bir masal kahramanı, prenses!" (AYGK:143).

“...hayata taşıyacak uçan halımızdı!” (CS:92).

Ekici'nin hikâyelerinde görülen bir başka dil ve anlatım özelliği de daha çok manzum metinlerde gördüğümüz imge kullanımınıdır. Ekici, masal motiflerini imgeye dönüştürerek kullanır. “Bir dağ masalının beşinci mevsime gonca saklaması, İçindeki gelinciğin alevden bir masal olması, Gecenin siyah kalbine bir masal yazmak, Sevginin bir büyülü masal olması, Fildişi kuleden masal okumak” gibi benzerlerine ağırlıklı olarak şiirlerde rastladığımız bu cümle / imge yapıları incelenen bazı hikâyelerde kullanılmaktadır. Bu üslup metni şiirsel bir yapıya büründürmektedir. Kullanılan motiflerin anlam değerleri, devrik cümle yapısı ve imge kullanımı Ekici hikâyelerine özgü bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Beşinci mevsime gonca saklayan bir dağ masalı...” (V:11).

“Alevden bir masal oldu içindeki gelincik.” (V:18).

“Gecenin siyah kalbine bir masal yazdı.” (V:21).

“Sevgi, bir büyülü masala kanmak değil miydi?” (B:28).

“Fildişi kuleden masal okuyorduk.” (KŞA:104).

Cahit Sıtkı'nın “Çocukluk” şiirinin birinci dizesi “Affan Dede'ye para saydım” şeklindedir. Sunay Akın, Tarancı'nın şiirinde geçen Affan Dede'nin Selimiye'de oyuncakçılık ve attarlık yapan bir Mevlevî olduğunu ifade eder. Bu bilgiye Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde rastlanıldığını belirtir.¹²

Ekici, “Gönlüm Bir Kelebek” adlı hikâyede bu kurgusal / gerçek kişiyi bir telmih unsuru olarak kullanır:

“Affan Dede, Affan Dede! Söyle bana, yoksa bu yağmur sen miydin?” (GBK:104).

Masalların en önemli özelliklerinden biri olağanüstü varlıklar, durumlar ve olaylar barındırmalarıdır. Ekici, bazı hikâyelerde olağanüstü olayları, durumları ve masal motiflerini bir anlatım tekniği olarak kullanmaktadır. Yazar, masala özgü bir özellik olan olağanüstülüğü masal motifleriyle birlikte kullanarak hikâyeyi masala

¹² <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/affan-dedeye-para-saydim-260405> [Erişim tarihi 31.03.2022]

yaklaştırmaktadır. Ekici, farklı edebi verimleri birbirine yaklaştırarak okuyanda masal / hikâye ya da destan / hikâye arası bir metin okuduğu duygusunu uyandırır:

“Söyleseler felekler duyar, anlatsalar yıldızlar kayardı.” (V:11).

“Ay, yörüngesinden çıktı, yıldızlar yere indi. Bu sırrın tek şahidi gökyüzünde asılı kalan Zühre yıldızı oldu.” (V:11).

“Rüya... dedi. Her şey bir rüya! Etkisinden kurtulamadı. Aynada kendi suretini gördü. Tanıyamadı cemalini. Güneş rengi saçlarını, acı poyrazlar alıp götürmüştü. Gözlerindeki nilüfer aydınlığını, masallardaki cadılar çalmıştı. Yüreğindeki gül cemrelerini, hüznü gül şafaklarında yitirmişti. Sanki deprem olmuş vicdanında, ejder yüreğini yutmuştu.” (V:20).

“Sanki o gülümsemenin sihriyle yüzlerce çiçek birden açıyor.” (BAS:41).

“Uçan bir halı üzerinde “çocuk gönlüm kaygılardan azade” nice dağlar, nice pamuk rengi bulutlar aşıyorum...” (GBK:98).

“Dönüşte dedim Zarife’ye: “Dile benden ne dilersen?” (İB:118).

“İki damla yılan ağusu düştü...” (DYK:54).

“Ey, saçları nergis kokan Peri kızı!” (DYK:57).

“Sen benim, yüreğimin şehri, bin yıldır beklediğim “masal perim”din!” (ÇY:11).

“Gökyüzüne ejderha nefesleri gönderiyorum. Sema denizler gibi dalgalanıyor. Yıldızlar bir ışık yağmuru...” (B:30).

“Yüreğim bir Zümrüdüanka ...” (B:30).

“Öğrendiğinde dağlar yürüdü. Denizler taşıtı. Gökyüzü parçalandı. Ağaçlar yeşilini, güneş ferini kaybetti.” (AA:64).

Duymaz, Türk mitolojisinde tuğrul, karakuş, kartal gibi isimlerle anılan ve diğer milletlerinkilerle kısmen benzerlik, kısmen de farklılık gösteren kuşun Zümrüdüanka olduğunu belirtir. Bu mitolojik kuşun mitolojiden masallarımıza aksettiğini ifade eder (1998, s.91).

Türk masallarında rastladığımız bu mitolojik kökenli kuş masalsı anlatımı destekler ve metnin bünyesindeki masal atmosferine katkı sunar. Metinde kuşun diriliş hikâyesine telmih yapılmaktadır:

“Yanan küllerinden yeniden hayat bulan Zümrüdüanka kuşunun diriliş öyküsünü hatırladı. Ölmeden önce, gökyüzüne veda uçuşu yapardı. O da öyle yaptı. ‘Bu son gelişim, son uçuşum olacak’ dedi. Korkudan titriyordu. Kanatlarında özgürlüğün en güzel renkleri, adını taşıdığı gökyüzünü beyaz bulutlarla soludu. Döndüğünde,

kanatlarında kalbi yoktu. Kanlı pençe izleri, dağ eteklerinde kalmıştı. Umutlandı. “Aşkın Külleri”ni yazdı. Sonra “Kül ve Duman”ı... Ferhat, çocuklara o 'dağ masalını' anlatıyordu. Peri ve çocuk, dizlerinin dibine oturmuşlar, onu dikkatle dinliyorlardı. Fakat Peri'nin kanatları yanmıştı. Çocuk ise yüreği ellerinde ağlıyordu. Şaşkınlığı daha da arttı. Çocuk, Peri'ye sordu:- Unutmak var mı? Peri, cevap verdi:- Unutmak diye bir şey yok, sadece alışmak var.” (V:13-20).

Batı masalları (Grimm masalları, Eleanor H. Porter tarafından yazılan yaratıcısı belli masallar vb.) da hikâyelerde benzetme unsuru olarak geçmektedir:

“Artık Bremen Mızıkacıları da bizimdi...” (GO:25).

“Polyanna'm!” (BAS:38).

Oğuz'a göre Yahya Kemal'in *Mehlika Sultan* şiiri sevgililerin kavuşamadığı bir dünyayı anlatır. Bu durum masalların tam tersidir. Masallarda iyiler mükafat görür, kötüler cezalandırılır. Yahya Kemâl, *Mehlika Sultan*'da sevgililerin kavuşamadığı bir dünyayı bize anlatır. *Mehlika Sultan*'da Yahya Kemâl, masal ile halk hikâyesini kendi şiir tekniğinde bir potada eritmiştir denilebilir. *Mehlika Sultan*'daki “yedi genç”, “kara sevdalı âşık”, “rüyada sevgili görme”, “küçük gencin cesareti”, “Kaf dağı”, “Kuyu”, “Aynadaki gizli cihan”, “Uzun saçlı peri”yi anlamak için masal türünün zengin dünyasını ve o derece zengin halk hikâyesi kültürünü bilmek gerekir (1992, s.102).

Oğuz'un manzum bir masal ve halk hikâyesi olarak nitelendirdiği bir Yahya Kemal şiiri karakteri olan *Mehlika Sultan* Ekici'nin hikâyelerinde bir benzetme unsuru ve masal motifi olarak geçmektedir:

“Bir gün deselerdi ki bana, “Cellâdın, bir *Mehlika Sultan*!” , dünyada inanmazdım.” (GŞ:16).

“...o “*Mehlikâ Sultan*” sen değildin.” (DYK:45).

“...karşımda oturan bir *Mehlika Sultan* olduğunu. Kırılan rüyaların çiçekli ikliminde yüreğimin diğer yarısını yitirdiğimi...” (ÇY:11).

Nihal Atsız'ın romanlarından *Ruh Adam*'ın başlangıç bölümünde bir Uygur masalı yer alır. Roman kurgusunun arkaik zeminini oluşturan bu Uygur masalında yer alan yasak ağacın meyvesine *Açıgmakün* denir. Araştırma konusu olan hikâyelerde “*Açıgmakün*” gibi Orta Asya Türk masallarına ait unsurlar ve kavramlar kullanılmaktadır. Bu durum yazarın ideolojik dünyasının ve yazardaki Türk halk bilimi

etkilerinin bir tezahürüdür denilebilir. Ekici hikâyeleri, Açığmakün gibi mitolojik ve folklorik motiflere göndermeler yapar. Ekici hikâyelerini anlamlandırılabilmesi için bu motiflerin sahip olduğu anlam değerlerini bilmek gerekmektedir. İncelenen metinlerde karşımıza çıkan Türk dünyasına özgü masal motifleri şunlardır:

“Yoksa yağmurlu o kara gecede ruhumu çalan meçhul cadı sen miydin? Aksakallı Bahşı, hani o güzel sözlerin? Açığmakün, Açığmakün! Al kanatlı Tulpar üzerinde oturan güzel Barçınay yoksa sen miydin?” (B:33).

“Asya gün oldu, masallara sığındı, suretine hâl aradı:

İçinde Peri ve Kelebek olan, bir Kazak masalı anlattı çocuklara. O masalı, en çok büyükler okudu. Minicik Peri, “Gittiğin yere beni de götür!” diyordu. “Dokundun mu kanatlarıma, beni ağlatan her şeyi unutuyorum.” (V:12).

2.1.2.4. Mitoloji

Can’a göre mitoloji kelimesi, Yunanca, bir nevi masal, hikâyeye demek olan mythos ile söz anlamına gelen logos kelimelerinden oluşur (1997, s.1).

Mit ve mitoloji kavramı üzerinde farklı görüşler olan çok anlamlı bir olgudur. Bazı mitolojiyi, doğa karşısında yapayalnız olan insanoğlunun, yaratıcısını ve varoluş sebebini adlandırma adına uydurduğu öykülerin ve hayallerin bütünü olarak tanımlar. Böylelikle, eski dönemlerde yaşamış ulusların, toplulukların inanmak üzere yarattığı tanrıların, perilerin, devlerin, kahramanların ve onların hikâyelerinin mitolojiyi oluşturduğu fikrindedir (2016, s.114).

Eliade’ye göre ise mitler kutsal yönleri olan bir yaratılış öyküsüdür:

Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, ‘başlangıçtaki’ masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Demek ki mit, her zaman bir ‘yaratılış’ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır (2001, s.15-16).

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere mitler sahip oldukları sembolizm ve çağrışım değerleriyle kurmaca metinlerin o çok anlamlı dünyasını daha da genişletirler. İnsanlığın binlerce yıllık bir birikimle oluşturduğu bu mitolojik kahramanlar; tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrı karakterler; yaratılış hikâyeleri ait oldukları kültürün ve diğer kültürlerin sanatını etkiler ve belirlerler.

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde mitoloji genellikle mitolojik karakterler veya mitolojiye ait unsurların benzetme amaçlı kullanılması şeklinde karşımıza çıkar. Araştırmaya konu olan eserlerde mitoloji ile ilgili tespit edilenler şunlardır:

“...âb-ı hayat olur.” (Ö:8).

“...ona Zaloğlu Rüstem derlerdi.” (BY:33).

“Kanayan kalbine inat, gönüllere saçtığı letafet ve zarafetle ab-ı hayat olmalıydı.” (B:27).

“Toprak testilerdeki balçık kokan sular, ab-ı hayat olur.” (K:36).

Türkler, hayvancılıkla uğraşan konar göçer bir millet oldukları için onlarda astral kült gelişmiş durumdadır. Eski Türkler belli başlı gezegenler ve yıldızlarla ilgili önemli bilgilere sahiptiler. Türklerin yıldızların hareketlerini bilmeleri onların hayvanların gündüz ve geceleri ağıla, yazlığa ve kışlağa götürebilmeleri için gerekli bir durumdur (Bayat, 2007, s.265-266).

“Bu gök cisimleri içerisinde bütün Türk dünyasında yıldız olarak bilinen ve aslında bir gezegen olan Çolpan'ın ayrı bir yeri vardır. Batı kültüründe Venüs adını verilen bu yıldız, İslam astronomisinde Zühre adıyla anılmaktadır” (Bayat, 2007, s.292).

Türk mitolojisinde Gezegenler Tanrısı olarak bilinen Çolpan Yıldızı da *Çolpan Yıldızı* adlı hikâyede geçmektedir. Bu mitolojik unsur hem bir hikâyenin adı olarak hem de farklı çağrışım değerleriyle kullanılmıştır:

“Ötüken göklerinin Çolpan yıldızı, Issık Köl'ün maralıydı o.” (ÇY:7).

Ekici'nin âb-ı hayat, Zaloğlu Rüstem gibi mitolojik unsurları sadece kavram olarak kullandığı görülmektedir. Çağrışım değerleri yüksek olan bu kavramların metinde çok fazla anlam derinliği yoktur. Çolpan Yıldızı ise hem hikâyenin adı olarak hem de mitolojik bir unsur olarak kullanılmıştır. Doktora yapan bir Türk genci ile okumak için ülkesinden Türkiye'ye gelmiş bir Kırgız kızının aralarında geçen aşkı anlatan bu

hikâyede Çolpan Yıldızı kavramı metne ad olarak verilse de çağrışım zenginliği bakımından zayıftır.

2.1.2.5. Kıssa ve Cenknâmeler

Böcekler ya da pervaneler ısınmak için soğuk gecelerde ateşe veya ışığa giderek onun etrafında dönerler ve kanatlarının alev alması sonucu ateşe düşüp yanarlar. Bir ateş etrafında delice dönen bu böcek/kelebek ya da gelenekteki adıyla pervaneler, zamanla âşıkların sevgilileri etrafında dönmelerinin bir sembolü olmuştur. Eskiden en yaygın ışık kaynağı mum olduğu için, şairler mumun etrafında delice dönüp duran kelebeği ya da pervaneyi aşığa, mumu da maşuka yani sevgiliye benzetmişlerdir (Kantar, 1995, s.7).

“Özellikle alegorik mesnevilere konu olan bu sembolik kıssa Kur’ân ve hadislerde de geçmektedir” (Ateş, 1991, s.63).

Ekici’nin *Veda* adlı hikâyesinde Klasik Türk Edebiyatında sıklıkla kullanılan pervane motifi ve kıssası telmih olacak şekilde kullanılmaktadır:

“Ya ateşe pervane bir kelebek olacak ya da ıtırılı dallarda bir mavi rüya olarak kalacaktı.” (V:8).

Türklerin İslamiyet’e geçişinden sonra, dünyaya bakışlarında ve yaşam tarzlarındaki değişimlerin destanlara etkisi kaçınılmaz olmuştur. Sonuç olarak İslamiyet’in kabulünden sonra meydana gelen destanların konusunu Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında geçen savaşlar oluşturmuştur. Halk edebiyatında destan olarak adlandırılan edebî türler içinde sayılan ve mensur biyografik eserler içinde yer alan cenknâmeler, özellikle Hz. Muhammed, Hz. Ali ve çocukları etrafında şekillenir. Dini yayma amacıyla kâfirler ile cenge giden Hz. Ali ve onun yoldaşlarının tek amacı Allah yolunda savaşmaktır. Önceleri sözlü olarak anlatılan cenknâmeler, daha sonra yazıya geçirilerek günümüze kadar gelmiştir. Bunların

büyük bir kısmı, günümüzde yeniden ele alınarak işlenmiş, modern hikâyeciliğimize kaynaklık etmiştir (Atalan, 2012, s.8).

Son Turnalar adlı hikâyede anlatıcı babasının kendisine geçmişte Hz. Ali Cenknâmeleri anlatmasından bahseder. Cenknâmeler dini / halk hikâyeleri bağlamında değerlendirilen metinlerdir. Ekici, cenknâmelere özgü bir motif olan Hz. Ali'nin kılıcını / Zülfikâr'ı hatırlatma unsuru olarak kullanmıştır. İncelenen hikâyeler halk hikâyelerini ve bu hikâyelerin anlatıcılarını / meddahları konu almaktadır. Cenknâmeler de bu sözlü geleneğin önemli bir parçasıdır. Ekici hikâyeleri, İslamiyet öncesinden İslamiyet sonrasına kadar folklorik detayları barındırır. Dolayısıyla hikâyelerde kullanılan bu motif değerleri ve bunların yarattığı anlam katmanları Ekici hikâyelerini farklı kılmaktadır. Araştırılan eserlerde cenknâmeler aşağıdaki şekilde kullanılmıştır:

“Ocak başında Hz. Ali Cenklere'ni anlatacak mısın bana? Yine tahtadan 'Zülfikâr' yapacak mı bana” (ST:115).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından mensur ürünlerin bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 2.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Mensur Ürünler	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Efsane	1	Kavram olarak
Şahmeran motifi	7	Kavram olarak
Manas Destanı / İlgili kavramlar	10	Kavram olarak
Destan unsurları / Tulpar	3	Kavram olarak
Destan unsurları / Açığmakün	1	Kavram olarak
Destan unsurları / Bahşı	6	Kavram olarak
Destan unsurları / Mahnı	1	Kavram olarak
Ergenekon Destanı	2	Kavram olarak
Alpamış Destanı (Sürhayil)	1	Kavram olarak
Destan unsurları / Samruk Kuşu	1	Kavram olarak
Ayman ile Şolpan Destanı	2	Kavram olarak
Diğer Destan Unsurları (Karaşas Kız, Kanşayım, Kulşekız, Kız Jibek)	4	Kavram olarak
Masal	23	Kavram olarak
Masal motifleri / Kafdağı	10	Kavram olarak
Masal motifleri- tipleri / Keloğlan	2	Kavram olarak
Masal motifleri- tipleri / Affan Dede	1	Telmih unsuru / Kavram olarak
Masal motifleri- tipleri / Peri	13	Kavram olarak
Masal motifleri- tipleri / Cadı	2	Kavram olarak
Masal motifleri / Uçan halı	1	Benzetme unsuru olarak
Masal motifleri / Zümrüdü Anka	1	Telmih unsuru / Kavram olarak
Masal motifleri / Mehlika Sultan	3	Telmih unsuru / Kavram olarak
Uygur masalı motifi-tipi /Açığmakün	2	Telmih unsuru / Kavram olarak
Peri ve Kelebek- Kazak masalı	1	Kavram olarak
Mitolojik unsurlar / Âb-ı hayat	3	Benzetme unsuru olarak
Mitolojik unsurlar / Zaloğlu Rüstem	1	Benzetme unsuru olarak
Mitolojik unsurlar / Çolpan Yıldızı	1	Benzetme unsuru ve Hikâye adı olarak
Pervane Kıssası	1	Telmih unsuru olarak
Hz. Ali Cenknâmesi	1	Telmih unsuru olarak

2.2. Âşık Edebiyatı

“Kültür çevrelerinde âşık adı ile anılan sanatçıların şekil ve içerik bakımından benzer özellik gösteren şiirlerini hatta hikâyelerini içeren edebi ürünlerin tamamını kapsayan edebiyata âşık edebiyatı adı verilir” (Kaya, 2007, s.68).

“Âşık Edebiyatı, âşıkların ortaya koyduğu eserlerin oluşturduğu, halk edebiyatı içinde yer alan bir koldur. Anonim ürünler dışında kalan yani söyleneni belli olan manzum eserlerin (koşma, semai, kalenderî, türkü, ağıt vd.) meydana getirdiği ürünler bu adla anılmıştır” (Karataş, 2007, s.52-53).

Güzel ve Torun’a göre, âşıklığın temelini kompleks bir yapıya sahip olan rüya oluşturmaktadır. Maddi ve manevi bir sıkıntı sonrasında, kutsal bir mekânda uyku ile uyanıklık arasında kutsal bir kişi tarafından sunulan badeyi içen kişi artık âşıktır ve o andan itibaren dili açılır. Gerek âşıklık geleneği içinde gerekse halk arasında kabul gören rüya motifi ile eski ozanlar tekrar kaybolan saygınlıklarını elde etmişlerdir (2007, s.239).

Âşıklar âşıklık geleneği içerisinde yetişmiş şairlerdir. Âşıklık geleneği Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Âşıklık geleneği yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılan değerler silsilesidir. Âşık edebiyatı sözlü gelenekte yer alan her üründen beslenir. Âşık tarzı halk şiirinde ozanın bağlı bulunduğu kültüre ait değerler ve ahlak anlayışı da yer alır. Din, gelenek ve günlük yaşam âşık edebiyatını besleyen kaynaklardandır (Artun, 2017, s.193).

Necdet Ekici’nin araştırılan eserlerinde âşık edebiyatı ile ilgili tespit edilen unsurlar saz âşıkları, koşma, semai ve halk hikâyeleri başlıkları altında incelenmiştir.

2.2.1.Saz Âşıkları

Araştırılan Necdet Ekici hikâyelerinde yedi farklı saz aşığının yanı sıra saz çalmadığı halde âşık tarzı Türk şiirinde yaptığı farklı imajlarla dikkat çeken Abdürrahim Karakoç ve halk şiiri formunda şiirler yazan kardeşi Bahaeddin Karakoç

da yer almaktadır. Bu iki ismin yanı sıra Neşet Ertaş, Karacaoğlan, Afşinli Derdiçok, Âşık Mahsuni Şerif, Âşık Veysel, Pir Sultan Abdal, Bayram Aracı Ekici'nin hikâyelerinde bahsettiği saz âşıklarıdır:

“Bahaeddin KARAKOÇ’un şiiri okunuyor karşiki “Sanat Evi”nden : “İhlamlar Çiçek Açtığı Zaman” (YSB:41).

“Türkücü Neşet ERTAŞ’ın “Yazımı kışa çevirdin.” dediği gerçeği... Ağrı Dağı gelip oturdu sol yanına.” (V:7).

“Asya yine de bir Karacaoğlan yüreğiyle seslendi Ferhat’a...” (V:9).

“Bizim burda deyişetli bir aşık vardı. Bilmem ününü duydun mu? Adına “Afşinli Derdiçok” derler... Dilden söylerdi böyle. Mesela şu cuvara. İsterse hemen buna iki beyit ağıt yakar, türkü söylerdi. Allah vergisi canım! Bizim bu yörelere bile hep türkü söylemiş hinoğlu hin! Nasıldı bakım...” (YSS:81).

“...Neşet ERTAŞ, şakağına dayadığı...” (GT:34).

“Mahsuni ŞERİF, kucağında...” (GT:34).

“Ve Âşık Veysel...” (GT:34).

“Artık Karacaoğlan da ..., Pir Sultan Abdal da...” (GT:39).

“- Rahmetli Bayram ARACI’dan...” (GT:40).

“Neşet Ertaş dinliyorum, dersiniz.” (ÇY:10).

“Ben, seni bir Karacaoğlan yüreğiyle sevdim.” (ÇY:11).

“-Neşet ağam var. Gönül Dağı’nı bir dinle, ağlarsın vallahi!... -Yav, siz de bir şey beğenmiyorsunuz. Bozkır’ın Tezenesi’dir ha!” (G:61).

“Mahzuni baba var, dinler misiniz?... Bağlamaya bir vuruşu var, vallahi için gider.” (G:62).

“O an nereden ezberimde kalmış bilmiyorum:

“Ben Mahsuni Şerifi severim: Bu toprağın protest sesi...Sonra Neşet Ertaş’ı: Bozkırın tezenesi...Musa Eroğlu: Buram buram Anadolu...” (BK:126).

2.2.2. Koşma

Koşma, umumiyetle aşk duygularını ve tabiat güzelliklerini anlatan lirik şiirlerdir. Ayrıca sosyal konuları işleyen koşmalar da vardır. Halk şiirinin en yaygın nazım şeklidir. 11’li (6+5 veya 4+4+3) hece vezniyle söylenen dördlüklerden meydana gelir. İlk dördlüğün 1. ve 3. mısraları serbest veya kendi aralarında kafiyeli, 2. ve 3.

mısraları birbirleriyle kafiyeli olur. Daha sonraki dörtlüklerin ilk dörtlüklerin ilk üç mısraı kendi aralarında 4. mısralar ilk dörtlüğün 2. v e 4. mısraları ile kafiyelidir ‘xaxa-bbba-ccca ... gibi’ (Güzel ve Torun, 2007, s.158).

Haylaz, Müjgan Cumbur’a ait “Karacaoğlan-Şiirler” adlı eseri temel alarak yaptığı yüksek lisans çalışmasında Karacaoğlan’ın şiirlerinde 158 yer ismi tespit etmiştir. Bu yer isimlerinden 68’i Çukurova- Antep- Maraş üçgeni diye tabir edilen bölgede geçmektedir. Yine 56 yer ismi günümüzde Çukurova bölgesine yakın olan Niğde, Kayseri, Sivas, Diyarbakır, Mardin ve Urfa sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bu yerlerden 34’ü ise bugün Türkiye sınırları dışında olan Şam ve Halep gibi yerlerdir. Buralar da genel anlamda Çukurova’ya yakın yerlerdir (2011, s.21-31).

Ekici’nin hikâyelerinde Karacaoğlan’ın ve eserlerinin yer alması tesadüf değildir. Ekici, yaşadığı coğrafyanın sözlü kültür mirasını önemseyen ve bu mirasa sahip çıkan bir yazardır. Karacaoğlan, Ekici’nin doğduğu ve yaşadığı toprakların ozanıdır. Karacaoğlan’ın şiirlerinde geçen ve Haylaz’ın tespit ettiği “Çukurova, Adana, Antep, Elbistan, Gâvur Dağı, Göksun, Kırıkhan, Maraş, Payas” gibi yerler büyük oranda Ekici’nin hikâyelerine de ev sahipliği yapar. Dolayısıyla Ekici, yaşadığı coğrafyaya ve içinde bulunduğu kültüre ait olarak gördüğü bu ismi ve onun edebi verimlerini yoğun olarak hikâyelerinde kullanmıştır. Necdet Ekici’nin araştırılan eserlerinde Karacaoğlan’a ait koşma örnekleri şiir parçaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

“Benim belimi büken bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm...” (ÇM/III:140).

“Hani derler ya ‘Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm!’” (DD:120).

“Ne demişler: "Vücut kocar amma gönül kocamaz/Güzel seven aşık ihtiyar olmaz.” (BA2:126).

“- Ama sonunda da Karacaoğlan "Kocalıkta devran sürülmez imiş." diyor.” (BA2:126).

“...Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm!” (BABYBÖ:69).

“Karacaoğlan ne demiş:

“Vücut kocar amma gönül kocamaz

Ölmeyince gönül yardan ayrılmaz!”

...Karacaoğlan sonunda da *“Kocalıkta devran sürülmez imiş!”* diyor. Orasını niye demiyorsun.” (BY:25).

“Karacaoğlan der ki bakalım yüze,

Mevla'm hûb yaraşmış o benler yüze,

*Çokça heves etme kocamış kıza,
Naz etmesin bilmez küsken gül olur.” (BA2:137).*

“-Karacaoğlan der ki:” *Ölüm ile ayrılığı tartmışlar, / Elli dirhem fazla gelmiş ayrılık.”* Ah benim güzel evladım, *“ben burada, yâr orada kalınca ister ölüm olsun ister ayrılık...” (NS:23).*

Abdürrahim Karakoç’a ait olan 11’li hece ölçüsüyle yazılmasından dolayı koşma formunu andıran aaaab... uyak örgüsü ve beşli bentler halinde yazılan Karabağ’a Mektup adlı şiirin birinci bendi *Nazlı Senem* adlı hikâyede yer almaktadır:

“-”Bahtına ağlayan Azeri kızı,
Sen Karabağ dersin, ben karayazı.
Boşlukta çırpınır Türk’ün avazı.
Sanma ki dertlerin azı bizdedir,
Sizdeki yaranın özü bizdedir.” dedim.” (NS:10).

2.2.3.Semai

Semai sözcüğü Arapçadır. Bir kurala bağlı kalmadan işitilerek öğrenilen anlamına gelir. Semailer hece ölçüsü ile ya da aruzun özel bir kalıbı ile yazılır. Saz şairlerinin eserleri arasında her iki türüne de rastlanır. Ancak saz şairlerinin asıl başarı gösterdikleri Semailer, hece ölçüsüyle olanlardır. Hece ölçüsüne bağlı semailer, koşma tipinde uyaklanır. Şekil olarak koşmanın aynıdır. Sadece mısralarındaki hece sayısının sekiz olmasından dolayı koşmadan ayrılır. Semailer, hecenin 8’li kalıbı ile söylenir. Yani, ya 4+4 duraklı, ya da duraksız olur. Koşma gibi semaide dörtlük sayısı 3-5 arasında değişir. Dörtlük sayısı beşi geçen semailer daha azdır (Güzel ve Torun, 2007, s.162).

Karacaoğlan’a ait 3 dörtlükten oluşan bir semainin 2. dörtlüğünün 3.dizesi Ekici’nin *Yeşil Bereli Adam* adlı hikâyesinde geçmektedir. Ekici; farklı türkü, semai ve koşma sözlerini farklı tiplere söyleterek, bunu zaman zaman bir leit-motif gibi kullanmaktadır. Bu sözler, hikâyenin temasıyla uyumlu ve karakterlerin iç dünyalarını anlamamıza yardımcı ifadelerdir. Dörtlüğün özgün hali şu şekildedir:

Deryalarda oynar kayak
 Kimi sarhokiciş, kimi ayık
 Dünya fâni, insan konuk
 Demlerin süren öğünsün

Yeşil Bereli Adam adlı hikâyede bu semainin 3. dizesi geçmektedir:

“Dünya fâni, insan konuk.” (YBA:57).

Koşma ve semai nazım şekli, dizelerdeki hece sayıları (Koşma 11’li, semai 8’li hece ölçüsü) ezgilerinin farklılığı bakımından ayrılırlar. Bunun dışında işledikleri konular genel anlamda ortaktır. Bu yüzden Ekici’nin hikâyelerinde koşma ve semai örneklerinin neden kullanıldıklarına dair değerlendirmeyi birlikte yaptık. Hikâyelerde kullanılan koşma ve semai örneklerinin metinde duygu yoğunluğunu arttırdığı, bu bölümlerde koşma ve semailerde anlatılan duygularla kişilerin ruh durumlarının daha iyi yansıtıldığı görülmektedir. Manzum metinlerin hikâyelerde kullanılması lirizmi arttırmaktadır. Bu iki nazım şekli halkın olaylara nasıl baktığını, neye üzüldüğüne sevindiklerini anlatır. Toplumun yaşadıklarının ve hissettiklerinin karşılığını bu metinlerde görebiliriz.

2.2.4. Halk Hikâyesi

Halk hikâyesi âşık edebiyatının zenginlikleri içerisinde hikâyeci niteliği de kazanmış âşıkların geliştirip yaşattığı anlatı, şiir ve müzik öğelerini bir arada bulunduran türdür. Bu türün anlatımında meddahlık geleneği de söz konusudur çünkü hikâyeler anlatılırken âşık bir nevi gösteri de yapmaktadır. Genellikle hikâyeler sözlü gelenek içerisinde, hikâyeci âşıkların belleklerinde korunup usta-çırak ilişkisi içerisinde anlatılıp biçimlenerek oluşurlar (Kaya ve Koz, 2007, s.8).

Halk hikâyeleri 16. yüzyıldan sonra eski ozanların anlatma geleneğinde yer alan destan türünün yerini alır. Destan geleneğinde mevcut olan pek çok unsur (anlatıcı-dinleyici ilişkisi, anlatımın uzun sürmesi, ses taklitleri, anlatıda müzik aletlerinin kullanımı) halk hikâyelerine geçer. Bu hikâyelerde tıpkı destanlarda olduğu gibi amaç sadece eğlence değildir. Bununla birlikte destanlarda olduğu gibi anlatıcılar hikâyelerde ideal insan tipini de sunmaya başlarlar. Anlatıcının uzun bir eğitimden

sonra bir yeterlilik ve birikim elde ederek söylediği hikâyelerin anlatım yerleri genellikle kahveler, düğün mekânları ve erkeklerin bulunduğu meclislerdir (Boratav, 1992, s.52).

“Halk hikâyeleri, döşeme (hikâyenin başındaki kalıplaşmış sözler), olay bölümü (asıl hikâyenin anlatıldığı bölüm) ve dua (anlatıcının kendisine, dinleyicilere ve devrin büyüklerine ettiği dualar) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır” (Uslu, 2007, s.142).

Artun’a göre halk hikâyeleri kahramanlık ve aşk hikâyeleri olmak üzere iki koldan gelişmektedir (2017, s.148).

Necdet Ekici’nin araştırılan eserlerinde halk hikâyelerinden teması kahramanlık olan Köroğlu, Battal Gazi, Hz. Ali Cenklere; aşk temalı halk hikâyeleri olan Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Gül ile Bülbül, Yusuf ile Züleyha, Âşık Garip Hikâyesi ve daha yöresel denilebilecek Salman Bey, İlbeyli oğlu, Eşref Bey, Nazlı ile Senem hikâyelerine rastlanmıştır. Bu hikâyeler araştırma konusu eserlerde genellikle telmih yoluyla anlatıma ve anlama derinlik katmak, çağrışım değerleri yaratmak ve benzetme yapmak amacıyla kullanılmıştır. Anlatı içerisinde tespit edilen bu unsurlar şunlardır:

“...bir mecnun misali hızla attım kendimi dışarı.” (YSB:41).

“...fakat Ferhat’ça dağlara kafa tutan bu büyük sözlü, bu büyük yürekli insanı tanımak istiyorum.” (YC:22).

“- Hani sevgi Ferhat’ça dağlara kafa tutmaktı?” (KKDZ/1:59).

“Ferhat’ın yeşil gözlerine bıraktı...” (V:8).

“Yolunda divane eskilerden kalmış Leyla aşkı...” (V:8).

“Dağlarda yârini bekleyen Şirin oluveririm.” (V:8).

“Serencam elbette bir “Şirin öyküsü” değildi.” (V:13).

“Yanlış zamanlarda, “Arzu ile Kamber” gibiydiler.” V:14).

“Oysa sevgi direnmek; Ferhat’ça dağlara kafa tutmak değil miydi?” (V:15).

“Aslı’nın Kerem için yapmadığını yapmak...” (V:15).

“Ferhat’ın yüreğinde, delirmiş denizlerin mavi türküsü; delinmiş dağların deli rüzgârı vardı...” (V:15).

“Karacaoğlan, Kerem ile Aslı, Battal Gazi, Hz. Ali Cenklere bir solukta okuduğum kitaplardı.” (YSS:83).

“Duruşunda bir Köroğlu edası...” (GU:103).

“Çöl sıcağında Mecnun’un gördüğü serap bu olsa gerek.” (GU:102).

“Meğer Ferhat’ın Şirin için yalçın kayalara başkaldırması, Kamber’in Arzu için kendini dağlara vurması boşa değilmiş.” (ÇY:9).

“Kara kışa gül üfleyen Mecnun benim!” (AGDK:142).

“Bülbülün feganda, gülün ahuzarda açtığı yer...” (NS:12).

“Bu defa "ters lale" çizeceğim. Annemin "ağlayan gelin", babamın "Kerbela çiçeği" dediği boynu bükük ters lale ... Yaslı, yaralı duruşu ile Anadolu efsanelerini anlatır gibi... Bu dünyada kavuşamayan Ferhat ile Şirin'in hüznü gibi...” (B:31).

“...ben ona "Köroğlu ile Ayvaz" dan bahsederdim. En çok itiraz ederken güzelleşirdi. "Yoo ... derdi, 'Köruğlü' bizim!” (AYGK:139).

Necdet Ekici'nin *Kapıcı* adlı hikâyesinde yer alan anlatıcının dedesi bir halk hikâyeleri anlatıcısı ve meddahtır. Ekici'nin dedesi Çolak Oğlan lakabıyla bilinen Mehmet Ekici de bir kıssahan ve meddahtır. Hikâyede geçen dede, Ekici'nin yaşadıklarından ve gözlemlerinden aktarılmış gibidir. Ekici, dedesinden yararlanarak oluşturduğu bu kurgusal karakteri gerçekçi gözlemlerle ve büyüdüğü kültür çevresinden yararlanarak gerçekçi bir şekilde oluşturmuştur. Meddahlık, şiir ve müzik unsurlarının birlikte yürütüldüğü bir gösteridir. Anlatıcının dedesi, yöresel bir türkölü halk hikâyesi olan Nazlı Senem'den 11'li hece ölçüsüyle yazılmış bir türkölü söyler. Burada müzik, ritim ve şiir iç içedir. Nazlı Senem isimli türkölü halk hikâyesinin Ekici'ye ait bir hikâyenin / kitabın adı olması ve yazarın *Arzu ile Kamber* hikâyesinin modern yorumunu yaptığı bir kitabının varlığı önemlidir. Bu durum yazarın halk hikâyelerine ve meddahlık kültürüne verdiği değeri göstermektedir. Halk hikâyeleri ve bu edebi verimin yarattığı değerler Ekici'nin hikâye anlayışını besleyen önemli bir kaynaktır:

“Hele bir aşk üzerine kurulmuş ‘NAZLI SENEM’ hikâyesi vardı ki dinlediğinizde günlerce etkisinden kurtulamazdınız. Dedem önce ballandıra ballandıra hikâyesini anlatır, sırası geldiğinde o yanık sesiyle Nazlı Senem’ in türküsünü söylerdi:

Bir selam geldi de Nazlı Senem'den,

Deli gönöl şâd olmaya başladı.

Akmaz iken kör pınarın ayağı,

Suyu geldi çağlamaya başladı.

Kavuşamayan eski zaman aşıklarının hikâyesiydi. Çocuk yüreğimde bu dünyada kavuşamayan iki "meftun"a üzölür, bazı geceler ağlardım. O anlatmaktan yorulur fakat

meclisinde bulunanlar dinlemekten usanmazlardı. Dedem, 'Gecenin de bir hakkı var. Uykum geldi. Gerisini de yarın anlatayım uşaklar: der, helalleşip uğurlardı onları.' (K:41-42).

“Dedemin dilinde artık ne o yanık türküler var ne de o güzelim hikâyeler...” (K:42)

“Nazlı Senem yad ellerde kalmış, Karabağ tutsak düşmüş, Yazıcıoğlu Hasan ihtiyarlamış, türküleri buharlaşmıştı.” (K:42).

Halk hikâyelerine özgü kudretten sürmeli (Kendinden sürmeli gözler için halk arasında kullanılan tabir) gibi söyleyişlere ve halk hikâyelerinde görülen yörük ana tipi Nazlı Senem hikâyesinde geçer:

“Kudretten sürmeli iri siyah gözleri, gür çatık kaşları ve sağ yanağındaki siyah beniyle halk hikâyelerimizdeki Yörük analarına benzerdi.” (NS:8).

Kapıcı adlı hikâyede ise diğer hikâyelerde birer motif olan halk hikâyelerine ait unsurlar bir benzetme unsuru ve telmih aracı olmaktan çıkarlar. Dede, burada kullanılan dil anlamında da bir meddah tavrı gösterir. Bu bölümde bir halk hikâyesi anlatıcısının / meddahın kalıplaşmış dil özellikleri ve üslubu görülür:

“Dedem onlara türkülerle halk hikâyeleri anlatıyor. Kâh Köroğlu’yum, kâh Ayvaz’ım. Bazen Arzu kıza gönül veren Kamber, bazen Şirin için dağlara kafa tutan Ferhat’ım. Bazen kükrek bir küheylan üstünde Hz. Hamza, bazen elimde Zülfikâr küffara meydan okuyan Hz. Ali’yim! Dedem anlatıyor:

“Hak dostum hak!

Söyledikçe sergüzeşt verir bezme letafet, Dinle imdi bende-i âcizden hoş bir hikâyet!”

Bu kadar masalı, hikâyeyi kimden duymuştu, nasıl öğrenmişti, bilmiyorum. Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Leyla ile Mecnun, Arzu ile Kamber, Yusuf ile Züleyha, Salman Bey hikâyesi, İlbeyli oğlu hikâyesi, Köroğlu Hikâyesi, Eşref Bey, Battalgazi, Âşık Garip dilinde adeta bir kınalı türküydü.” (K:41).

Ekici, *Sis Yolları Kesince* adlı hikâyede kaynak kişinin kayınpederi olduğunu ifade ettiği, Dört Yol’da *Karlı Dede ve Banu Çiçek* hikâyesi diye de bilinen bir halk hikâyesini metindeki bir karakter aracılığıyla anlatır. Ekici, hikâyenin Amanoslar’da Kızlarufacıyı yaylasında bir zirvede bulunan iki mezarın halkın muhayyilesinde bir hikâyeye dönüştürüldüğünü ifade etmektedir. Hikâyenin içerisinde 11’li hece ölçüsüyle yazılmış, aaab/ccdb uyak örgüsüyle yazılmış manzum iki dörtlük de yer almaktadır. Halk

hikâyelerinin nazım nesir karışık yazılan formuna uygun olan bu halk hikâyesi literatürde bulunmamaktadır. Ekici, bu durumu hikâyenin geçiş dönemi süreci yaşamasına bağlamaktadır:

“- Bak, diyor. “Şu dağı görüyor musun?”

Bakıyorum: Oldukça dik, kurşun renkli bir kayalık... Benimle birlikte eşim ve çocuklarım da bakıyor. O devam ediyor:

- Buna Amanoslarda Karlıdede derler. Kızlarufacığı yaylasının kuzeyine düşer. Tam tepesinde iki garip mezar var. Hep anlatılır ya, ben de efsanesini rahmetli dedemden dinlemiştim. Soylu bir aşk hikâyesidir: ‘... Birbirini seven iki genç varmış. Güzelliği dillere destan kızın adı Gökçe çiçek’tir. Bir beyin kızıdır. Oğlanın adı ise Dede’dir. O kapıda çoban... Gönüldür bu, ferman mı dinler!

Sevdalanırlar birbirlerine. Tez duyulur haber obaya, sonra beye. Öfkelenir bey, küplere biner! Oğlan istetir kızı. Vermek mümkün mü? Davul bile dengi dengine! Oba bir yana, bey bir yana olur da vermez kızını. O kapıdan kovar Dede’yi. Yasaklanır kıza her şey. Demir kapılar kilitlenir üstüne! “**İnceağrıya**” tutulur kız. Bir gün gizliden haber salar oğlana:

Yar aşkına gurbet ele atılsam,

Âşıkların Aşıkları kervanına katılsam,

Pazarlarda köle diye satılsam,

Hizmetkâr olarak alı mı ola?

Şifre anlaşılmıştır. Oğlandan cevap tez gelir:

Kılavuz bulsam da yola koyulsam,

Baş başa kalsam da yârime doysam,

Bir kartal misali seni oradan,

Alıp da kaçırısam, gelir mi ola?

Yardım eder obadan birileri ve kaçarlar. Kar, lapa lapa yağmaktadır.

Beyin silahlı adamları peşlerine düşer. Oğlanla kız bu gördüğün dağa tırmanırlar. Her taraf aranmakta ve bulunurlarsa derhal öldürüleceklerdir. Gökçe kız ile Dede, kara rağmen bu zirveye çıkmayı başarırlar.

Çember daralır. Beyin silahlı adamları bir hayli yaklaşmışlardır.

Tam zirveye vardıklarında şaşırır kalırlar. Ne kız ne oğlan var! Her ikisi de sır olmuştur fakat müthiş bir şey olur. Gözlerine inanamazlar: Sadece koyun koyuna yatan iki taş mezar! Bu işe akıl sır erdiremezler. Ürpertiler içinde gerisin geri dönerler. Nice sonra anlarlar ki bu dünyada sevenleri birbirinden ayırmak, büyük vebaldir!

Ondan sonra bu tepenin adı Karlıdede kalır. Gel zaman, git zaman onları bir daha gören olmaz.” (SYK:81-83).

2.2.4.1.Dede Korkut Hikâyeleri

Güzel ve Torun’a göre, kahramanlık hikâyeleri eski destanlardan izler taşırlar. Destanlardaki birçok unsur yeni şartlara ve olaylara uydurulmuştur. Halk edebiyatı kahramanlık hikâyelerinin başında Dede Korkut Hikâyeleri gelmektedir. Köroğlu Hikâyesi ve çeşitli kolları da bu türün en mühim ürünleridir (2003, s.212).

Ekici’nin *Yüreğimdeki Cemre* adlı hikâyesinde bir Dede Korkut hikâyesi olan Deli Dumrul’dan bahsedilmektedir:

“Rahmetli ninem, ısrarla Korkut Ata adında aksakallı bir bilge kişiden bahsederdi. Ya o Deli Çıfit? Adı gibi zırdelinin biriymiş! Köprübaşını beklemiş hep. Geçenden kırk akçe, geçmeyenden iki katı... Sonra al kanatlı Azrail’e meydan okuması yok muydu hani? Biz yine de sevimli bulurduk o hinoğlu hini!” (YC:15)

“Dede Korkut Hikâyelerinin sonunda, yukarıdaki söz kalıplarından başka ayrıca özellikle Türk destanlarında ve halk hikâyelerinde gördüğümüz öğüt ve dileklerle, dünyanın geçici olduğu vurgulanan manzum kalıplaşmış söz kalıpları bulunmaktadır” (Gül, 2008, s.104).

Bu kalıplaşmış söz öbeklerinden “Ecel aldı yir gizledi” (Ergin, 1989, s.94) ifadesi bir halk hikâyesi anlatıcısının anlatıldığı *Kapıcı* adlı hikâyede geçer. Ekici, Dede Korkut hikâyelerine ait bu sözü bir motif gibi kullanır:

“Ecel aldı, yer gizledi." dedi hoca.” (K:37).

Ekici, kültürümüze ait detayları satır aralarında hikâye kişilerine söyler. Yukarıdaki örnekte anlatıcı, çocukluğunda ninesinden dinlediği Deli Dumrul hikâyesini nasıl yorumladığını anlatır. Yazar, bize özgü değerleri önemsemektedir. Bu değerleri, sözleri zaman zaman mesaj kaygısıyla verdiği izlenimi uyandırsa da hikâyelerinde sıklıkla bunları kullanmaktadır.

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından Âşık edebiyatı ürünlerinin bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 3.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Âşık Edebiyatı Ürünleri	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Saz Âşıkları / Karacaoğlan	8	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Neşet Ertaş	4	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Afşinli Derdiçok	1	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Âşık Mahsuni Şerif	1	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Âşık Veysel	1	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Pir Sultan Abdal	1	Kavram olarak
Saz Âşıkları / Bayram Aracı	2	Kavram olarak
Semai	1	Şiir parçaları halinde
Koşma	8	Şiir parçaları halinde
Halk hikâyeleri / Köroğlu	4	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Battal Gazi	2	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Cenknâme	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Leyla ile Mecnun	8	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Kerem ile Aslı	3	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Ferhat ile Şirin	8	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Arzu ile Kamber	4	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Gül ile Bülbül	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Yusuf ile Züleyha	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Salman Bey hikâyesi	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / İlbeyli oğlu hikâyesi	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Âşık Garip Hikâyesi	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Eşref Bey hikâyesi	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Nazlı ile Senem	1	Kavram olarak
Halk hikâyeleri / Gökçe Çiçek ile Dede Hikâyesi	1	Hikâye şeklinde
Dede Korkut Hikâyeleri	1	Metnin bir kısmı

2.3. Kalıplaşmış Sözcükler

“Atasözleri, deyimler ve ikilemelerle birlikte kalıplaşmış dil birimlerini oluşturan kalıp sözler, araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, ilişki sözleri ve kültür birim olarak da adlandırılmıştır” (Gökdayı, 2008, s. 90).

Aksan bu sözleri “bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözler” şeklinde tanımlar (1996, s.35).

Bu kültür birimleri, Türkçenin Türk kültürünü ne derece yansıttığının bir göstergesidir. Örneğin, başsağlığı dileme, doğum, ayrılık vb. durumlarda söylenen kültür birimleri (kalıp sözler), Türkçe konuşanların birbirleriyle kurdukları ilişkiler konusunda, dolayısıyla da onların kültürü hakkında bize bir fikir vermektedir (Gökdayı, 2008, s. 91).

Ekici'nin hikâyeleri kalıp sözler bakımında özgün ve yoğun örnekler barındırmaktadır.

Araştırılan eserlerdeki kalıplaşmış sözler; küfürler ve argo sözler, atasözleri, deyimler, dualar, (Alevi Lokma Gülbengi/ Sofra duası, Pehlivan Duası) beddualar, lakaplar, selamlaşma, vedalaşma ve tebrik sözleri ve yeminler başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2.3.1. Küfürler ve Argo Sözcükler

Bazı sosyal kesimlerde kullanılan, kaba, bayağı biçimlerde süslenmiş anlatım tarzı ya da eskiden, önce esnafın, sonra da dilenci, serseri, külhanbeyi, hırsız, kaçakçı ve genel olarak kötülük takımının kendi yaşayış tarzı isteğine uyarak, etrafındakilerin anlayamayacağı bir şekilde ve kendi aralarında konuştuğu aşağı seviyede, özel ve gizli dil gibi farklı tanımlamalar Büyük Argo Sözlükte karşımıza çıkmaktadır (Aktunç, 1998, s.8).

“Ülkemizde ise “argo” ve “küfür” kavramları çoğu zaman birbirine karıştırılmıştır, neredeyse aynı görülmüştür. Argo kavramı gereği gibi bilinmediğinden, özellikle

“kültür argosu” ile “genel argo” kavramları, bu gibi ifadeler yayılmıştır" (Çiftçi, 2006, s.298).

“Devellioğlu, argo özelliği gösteren kelimelerin jargonla karıştırılmamasını ifade eder:

“Argo ‘özel dildir, fakat her özel dil argo değildir. Çünkü her özel dil genel dildeki kelime kelime yapılarını bozmaz ve bunları atıp yerine başkasını kullanmaz, ancak özel kelime ve deyim kullanır, bu dilin bayağı bir tarafı da olmaz” (1990, s.22).

Argolar ve küfürler hayatın içerisinde olan kalıplaşmış sözlerdir. Sözü söyleyen kişinin ahlaki tavrına, sosyal statüsüne ve bulunduğu çevrenin sosyolojik yapısına göre farklılık gösterir. Halk edebiyatı ürünlerinde, özellikle pedagojik amacı olan masallarda, destanlarda hemen hemen hiç kullanılmayan argo, mizah anlayışı yanlış anlama üzerine kurulan Karagöz dışında halk biliminde fazla yer bulmaz. Aşağıda metinlerde incelenen metinlerde kullanılan küfür ve argo örnekleri gösterilmiştir:

“Nedense annesi hiç dinlemez, **takmazdı** onu.” (Ö:12).

“...sevmiyorum o **deyyuslara** yakın olmayı!” (Ö:13).

“...şimdi de burada başladın **çenesizliğe!**” (Ö:13).

“...bizim herif bundan sonra kendine **boynuzlu** dedirtirmeyecekmiş!” (Ö:13).

“**Boynuz** taktırmam ne demek?” (Ö:15).

“Gençliğinde **celfinlere** çırpıtığım kanat yetmedi mi dayı?” (BY:24).

“Desene ki zamanında çok **harman yerleri dişledin** sen dayı!” (BY:25).

“...o köy senin, bu yayla benim, “**ziyanlık mal**” arardım!” (BY:25).

“-Zamanında çok **hovardaymışsın** yavrurum! “Hovarda Ömer” diye boşuna dememişler sana!” (BY:25).

“Beni çok peşinden koşturdu **kahpenin kızı!**” (BY:27).

“-**Döl** var mı döl?” (BY:28).

“...sizi nasıl **şapa oturttuğumuzu...**” (VKA:60).

“Ne çerezi **lan?**” (MBG:80).

“**Len garı!**” (MBG:80).

“-**Manyak** yahu! ... (ÇÇAZ:101).

“**Ukala herif!... Çok tuz yalattım ulan** ben senin gibi ham softalara!” (ÇÇAZ:103).

“Hele baba ile oğulu bir **öttüreyim!** (ÇÇAZ:105).

“Savcı Bey’in suratına **cıvık** bir tebessüm yayıldı.” (ÇÇAZ:105).

“...**avanta** buldu mu **çökerdi.**” (ÇH/1:112).

“Sesi ise argonun külhanbeycesi: “Senedin günü doldu dayı! Kapına mı dayanayım, **malına mı abanayım?**” sözü ondan başkasının olamazdı.” (ÇH/1:112).

“...sarıldıkça sarılasın gelirdi **kâfire!**” (ÇH/1:113).

“Daha sonra da defolu mal niyetiyle getirip yaşlı, başlı demeden bu sığır çobanının **altına atmışlardı.**” (ÇH/1:114).

“Gıcırdayan dişlerinin arasından kaba **küfürler** savurdu.” (ÇH/1:116).

“Gavur Ali, içinden “**Aptal garı!**” diyordu. “**Aptal ve turp beyinli garı!** Şehriyin de senin de...” (ÇH/1:118).

“Düpedüz **kancıklıktı** bu!” (ÇH/1:118).

“Bazen Çoban Memiş’e, bazen Çakır Hüsne’ye okkalı **küfürler** savruldu.” (ÇH/1:118).

“-**Ülen** ben **it** miyim? Dedi.” (ÇH/1:122).

“Senin gibi **kaltak**, bakarsın yarın benim altımda da oynar! Kocasını aldatan **kahpe karı**, vardığı kocasına da **boynuz taktırır!**” (ÇH/1:123).

“Ananı da bilirim ben senin! **Yedi köye yetmeyen ananı!**” (GA-II:129).

“**Ananın oynaşı** her gün gözünün önünde geziyor!” (GA-II:130).

“Bu **dana** bir pislik düşünmesin?” (GA-II:134).

“Sahi bu **it eniği** buraya niçin gelmişti?” (GA-II:134).

“Duyduğuma göre gençliğinde çok **harman yerleri dişlemişsin!** Şu **celfin avcılığını** bir bana öğretmedin(!)” (GA-II:134).

“...adını bile değiştirmişlerdi **köpoğlu köpekler!**” (GA-II:135).

“Ben **kaypak** mıyım ulan **deyyuslar?**” (GA-II:135).

“Gavur Ali, içinden hepsine **ana avrat küfretti.**” (GA-II:138).

“- İçmiyorum ulan çayınızı! ... “Bir bardak çay veriyorum diye nerdeyse **kıçım teneke bağlamadığınız kaldı deyyuslar!** Nedir ülen bu?... Ben **kaypak** mıyım ulan **şerefsizler?**” (GA-II:138).

“Benim başımda da var bir **moruk(!)**” (GA-II:146).

“**Serserinin zoruna bak!**” (YC:10).

“Hadi biz uyumuşuz, ya sen hangi cehennemdeydin **kâfir?**” (BD:24).

“Ne o **çiroz miroz?!**” (KKDZ/1:50).

“O **kara çıyan** kaynanan gelirse...” (KKDZ/1:50).

- “*Vay anasını be!*” (BYGD/2:63).
- “*Hınzır! Tam bir hınzır!*” (İ:100).
- “*Şerefsiz!*” (İ:100).
- “Şimdi sana bir tane **çakarım!**” (İ:103).
- “Eli cebinde küçük adımlarla **volta atıyor...**” (İ:103).
- “Alınır mı **lan** bu ekmekler?” (İ:104).
- “**Ulen!** dedi adam.” (İ:107).
- “- Ne müjdesi **lan?**” (BM:128).
- “- Kim **lan?**” (BM:129).
- “Gidelim **lan** Firoş!” (BAS:43).
- “- Kalk ayağa, kalk! **Yağcı melun** seni!” (KA:67).
- “- Seni **aşağılık**, seni **alçak!**” (KA:70).
- “Elimdeki çiftenin dipçigini **kıçına** bütün gücümle indirdim.” (KA:71).
- “**Kerata** dönüp bakmadı bile.” (KA:75).
- “Demek bütün nazı banaymış **köpeğöglü köpeğin!**” (KA:75).
- “**Senin sülaleni!**” diyerek okkalı bir küfür savurdu.” (YSS:80).
- “Vay **domuz** vay!” dedi. “**Arpası çok geldi kâfirin!** Eğer ben senin sırtından yükü eksik edersem!” (YSS:80).
- “...yoksa **keratalar** bana **yağ mı çekiyorlardı** bilmiyordum!” (YSS:87).
- “**Yutmadım!**” demedi.” (YSS:89).
- “Tavukların kökünü geçiren işte bu **kâfir!**” (GBK:96).
- “Demedim mi ben sana bu **iblis** düzen yapıyor, diye.” (GBK:97).
- “- **Hay senin tuvaletine!**” (GBK:98).
- “**Kahpe** cilve yaptı demin.” (GBK:99).
- “Dedim ya kaçıracağım şu **fingirdek karıyı.**” (GBK:99).
- “**Kahpenin** fistanına baktıkça bayağı bozuluyorum.” (GBK:100).
- “**Fingirdek karı** önümde göbek atıp duruyor.” (GBK:100).
- “Bak sana **iş veriyor.** ‘**İş vermenin**’ ne demek olduğunu çok sonraları anlıyorum.” (GBK:100).
- “**Ulan eşşöglü eşek**, erkek oldun da şimdi de düğünlerde **zamparalığa** mı başladın?” (GBK:100).
- “Gözüme kestirdiğim **fingirdek kız** da ha bire önümde göbek atıyor, omuzlarını titretiyor...” (GBK:101).

“Bakıyorum önümdeki **fingirdek kız**, benim ne ödlek olduğumu anladı ki yanımdaki **gıcık** adamla kaçacak.” (GBK:101).

“**Fingirdek kızın** eli elimde.” (GBK:101).

“... Dedim ya, **fingirdek kızın** eli elimde.” (GBK:103).

“... Kaçırduğım **fingirdek kız** ha bire fıkırdayıp duruyor.” (GBK:103).

“Öyle **gıcık oluyorum** ki!” (GBK:103).

“Üstelik **çaktırmadan** kazandığı **zampara** parasından para da sızdırıyor avucuma.” (GBK:104).

“İçten içe öyle **gıcık** oluyorum...” (İB:105).

“Bilmezsün sen bizim gelinlerin ne **domuz** olduğunu!” (İB:110).

“...ne **harman yerleri dişlemiştir.**” (İB:110).

“Vardığımda **deyyusun** kızını bana...” (İB:112).

“**Eti-budu yerinde** yaşı da iyi.” (İB:112).

“İstiyorsan bu akşam getirip **bağlayayım kapına!** Sanırsın ki pazardan mal getiriyor ahıra.” (İB:112).

“**Kahpenin** ikisi de “Malı-mülkü var mı?” demiş.” (İB:112).

“Gerçi onlar da **koyunsu kokar** amma...” (İB:113).

“...**çenesizlik** yapmasın.” (İB:113).

“Daha böyle **mal** bulamam dermiş!” (İB:113).

“Daha böyle **yavru** bulunmaz!” (İB:118).

“İşte aradığım **yavru** bu!” (İB:118).

“**Avradın iyisini bakar bakmaz aha şu inciğinden anlar, topuğundan bilirim ben!**” (İB:118).

“**Kahpenin** kızında bir de tatlı dil var ki!” (İB:118).

“Bundan sonra benim işim yörük kızının **dizinde fındık kırmak!**” (İB:118).

“Tabi bu arada bizimkinin babasına **para** da **kıstırdım.**” (İB:118).

“...bu koca **kelleyi** zor taşıyor gibiydi.” (BA2:122).

“- Asıl harlayan, su kaynatan kendisi. Benim daha **iliğim sağlam!**” (BA2:123).

“Hey hey, ne günlerimiz geçti bu gördüğün Cebelli **hırpo** Budak' man!” (BA2:123).

“Bu **zikkım** hem kesene hem sıhhatine zarar.” (BA2:124).

“...olan serveti **kahpe karılara** yedirdiğini...” (BA2:125).

“Ölsem sevinecekler **it oğlu itler!**” (BA2:125).

“Evleneceğimden korkuyor **hınzırlar!**” (BA2:125).

“...aklı fikri **uçkurunda**, bu kart **zamparanın** sabahtan beri bana bunları niçin anlattığını...” (BA2:127).

“Budak Ağa’nın **hovardalığın**dan fırsat bulamadım ki!” (BA2:127).

“Öyle **gıcık** oluyordum ki!” (BA2:129).

“...karnındaki **dölün** oğlan mı, kız mı olduğunu dahi bilirim!” (BA2:130).

“Demek **kahpe** kendisini geçkin bulmuş, şüphelenmişti ha!” (BA2:135).

“Evel Allah **iliğim sağlam** benim!” (BA2:135).

“Zığındere’yi geçemedi **gavur**. (GŞ:14).

“Bu İngiliz **gâvuru**, şeytan gibi bir **gâvur(!)**” (GŞ:15).

“...o **şırfıntıyı** sana vermediler diye gidiyorsun!” (GT:29).

“– Ne! Vay **eşşoğlu!**” (GT:31).

“İç **anasını satayım!**” (GT:32).

“Bizi istemeyeni **kitabımız yazmaz!**” (GT:33).

“...yüzüyordu **kerata**. Bakmayın öyle sessiz durduğuna, **hinoğlu hinin** tekiydi aslında.” (CS:92).

“- **Ulan**, demiş bir gün...” (GU:100).

“...bir muayene ücreti ödenmeden hastaneye yatırılmaz **kerata**.” (CBHK:144).

“**Manyak** gibi yerim, yine de kilo almam.” (ABMD:25).

Kadın, evlilik teklifinin, **sakata düştüğünü** anladı.” (ABMD:29).

“**Gelmişine, geçmişine, cümlesine bastım kalayı!**” (ÇSB:37).

“...iyi **söver** ha! “**Senin Mercedes’i**yin de **senin de...**” (ÇSB:37).

“Yalan **dürzü**.” (ÇSB:37).

“Onun derdi çay satmak, iş ayarlamak, **yolunu bulmak...**” (ÇSB:37).

“Baktım düz ara o da **sövüyor**.” (ÇSB:38).

-İş çıktı bize, düğün var **lan**, dedi.” (ÇSB:38).

“**Yağlı bir kuyruğa** benziyor!” (ÇSB:38).

“-Bunlar zengin **zübbesi**, mezdeke düşkününü keyifçi takımı olmasın ağam?” (ÇSB:38).

“**Deyyus**, sen açsana kapını!” (ÇSB:38).

“İş kokusu aldı ya cümbüşçü **puşt**, keyfe geldi!” (ÇSB:38).

“Aklı fikri **cukkada!**” (ÇSB:41).

“-Ulan yağcı **deyyus**, kendi adına konuş! Daha geçen gün Veli Ağa’nın **anasına avradına söylen** sen değil miydin? Söyleyim mi **lan** şimdi, dedim.” (ÇSB:41).

“Bilirim **deyyusu**, eskiden beri bayılır böyle **oması pırtık laflara**.” (ÇSB:42).

“Kakınçlar, beddualar, **gün görmemiş küfürler** gırlaydı. Elleri birbirine çarpa çarpa, kalçalarına şak şak vura vura, yakası açılmadık **küfürlerin** bini bir para! Yedi sülalesinden nasibini almayan kalmıyordu.” (ÇSB:42).

“-Bu Takıney denilen **sürtük**, benim kocama iftira atıyor Veli Emmi, dedi.” (ÇSB:42).

“Parmağı ile Veli Ağa'mın mahrem yerini gösterip ayıp şeyi ile Takıney'e **okkalı bir küfür** göndermez mi?” (ÇSB:43).

“**Deyyus** sanki tarla bağışlıyor.” (ÇSB:44).

“Seni **kâfir** seni!” (ÇSB:44).

“-İçin **ulan** çaylarımızı **deftersizler**, dedi.” (ÇSB:45).

“-**Ulan**, dedi, utanmıyor musunuz Veli Ağa'nıza **yuh çekmeye**?” (ÇSB:46).

“-**Yuhhh!**” (ÇSB:46).

“Hem **düz ara sövüyor** hem çırağına emirler yağdırıyordu.” (ÇSB:47).

“Para vermeden gitti **deyyus! Senin ölüne bir tas su verenin...**” (ÇSB:47).

“-Baktım bizim Cüre Bekteş de **sövüyor**. - Sen niye **sövüyon ulan yağcı**, dedim.” (ÇSB:47).

“-**Ulen** bu kâğıt, seçim kâğıdı! Pangunut diye elime seçim kâğıdını kıstırmış **şerefsiz!**” (ÇSB:47).

“Bu defa gelenlerin saltanat kayığı yoktu. Belli ki **çulsuz** bir şey... İki **çarkıt** araba ile girdiler Şen Sokak'ın köşeden.” (ÇSB:47).

“Mahmut Ağabeye ne dedin de böyle **kudurdu**?” (G:67).

“Hâlâ yapmamış **deyyus**.” (K:78).

“Gerçi okuyandan da dürüst **pezevenk** çıkmıyor ya!” (ZKB-1:126).

“Dürüst **pezevenk!** sözüyle irkildim.” (ZKB-1:126).

“Baktım **zamparalığını** anlatacak.” (ZKB-1:127).

“-Al şunu da **kemir** ağam!” (ZKB-2:134).

“Vay **eşşoğlu...**” (ZKB-2:136).

“Yaptığımız **numarayı yutmadım**.” (ZKB-2:138).

“**Enayi** mi zannetti bu adam beni?” (ZKB-2:138).

“Ver **ulan** şu parayı, **alçak!**” (ZKB-2:138).

“-Yapmıyorum **lan! Terbiyesiz** herif! ...**Eşşeoğlueşek!**” (CBHK:147).

“Bu **magandayı** atsınlar dışarı.” (CBHK:147).

“...bir muayene ücretine satılan **aç gözlü sefil insan** sensin!” (CBHK:150).

“Bu **maganda** beni ölümle tehdit etti!” (CBHK:150).

“Sus **ulan**, yağcı yalaka herif!” (BGH:72).

“İçimden "Yalanının..." ile başlayan okkalı bir küfür geçiyorsa da şimdilik susuyorum.” (BGH:72).

“Ver **anasını satayım**.” (BGH:79).

“Size ne **ulan**!” (G:81).

“Ali Fakı'ya **yazdırdık**, daha beter **azdırdık**.” (DM:100).

“Alo! **Lan** Murooo!” (DM:104).

“-Aç **anasını satayım**...” (DM:104).

“-**Ulen** senin aşkının da senin de ...” (DM:104).

“Çünkü okul müdürü tarafından **iskartaya çıkarılmak**...” (DM:105).

“"**Kenar mahallenin dilberi**" dedi.” (GT:115).

“-Bir de **puşt puşt**, insanın gözünün bebeğine bakıyor!” (GT:115).

“**Ulan** şöyle bir apartmanda oturmak nasip olmadı da ona yanarım!” (BK:122).

“-**Şerefsizler** boyadan da çalmışlar!” (BK:130).

“**Senin demokratik kuralını da senin de**...” (BK:130).

“...**yağ çekenler** bile oluyordu.” (BK:132).

“Biz bu yaştan sonra kendimize **boynuzlu** mu dedirteceğiz?” (BK:135).

“Öyle bir **sütü bozuk** adamı zaten tutmayız buraya.” (BK:136).

“-Gardaşlarıma bak! Hökümetin kolu bir pos bıyık kapıma gelmiş, evin lafı mı olur? Ev **itiniz olur**. Kökü sizin olsun.” (BY:35).

Abdal kültüründe cinsel çağrışımlar barındıran “su eleği”¹³argosu bu kültürün yoğun olarak işlendiği *Şahmaran* adlı hikâyede geçer:

“Sakın ola ki “**Su eleği** var mı” demeyin. O kabiledede özel anlam yüklü bu söz, sonra başınıza olmadık işler açabilir.” (Ş:139).

Ekici gibi hayatın içinde olan, Türk toplumunun yaşayışını gerçekçi gözlemlerle anlatan yazarlar bu söz dağarcığından yararlanırlar. İncelenen eserlerde kurgusal yapı gereği bu dil yapısı fazla kullanılmıştır. Ekici'nin hikâyelerinde yarattığı tipler gerçekçi, sokakta gördüğümüz kişilerdir. Okuyana sahici ve tanıdık gelen bu tiplerin gerçekçi olmalarını sağlayan özelliklerden biri de kullandıkları dilin doğallığıdır. Ekici, bu doğal dili ağız özellikleri, küfür ve argo gibi kalıplaşmış sözleri yoğun olarak kullanmasıyla oluşturur. Taşrayı anlatan bir Ekici hikâyesinde karakterlerin bulunduğu yörenin ağız özelliklerine ve sosyal statüsüne uygun konuştuğu görülür. Bu dil özelliği

¹³“Su eleği” ifadesi Abdal kültüründe kadın üreme organı anlamına gelmektedir.

Ekici hikâyelerinin temel özelliğidir. Eserlerinde müstakil bir hikâye konusu olarak geçen Abdal kültürü, kendine özgü ağız özellikleri ve argo kullanımlarının yoğunluğu bakımından dikkat çeker. Abdal kültürü kendine özgü bir argo yapısına sahiptir. Ekici, Abdal kültürünün yoğun olarak bulunduğu Dörtyol ve Afşin çevresinde yaşamıştır. Yaşadığı bu coğrafya ve bu coğrafyanın dil özellikleri bu kültüre ait kişilerin ağız ve argo özellikleri bu eserlerde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Küfür ve argolar, Ekici eserlerinde çokça kullanılmıştır. Çünkü yazar, Anadolu gerçeğini sanatsal ve estetik düzeyde değil; olduğu gibi verme eğilimindedir. O yüzden bazı küfürler olduğu gibi halk ağzıyla ifade edilmiştir. Ekici'nin hikâyelerinde yoğun küfür ve argo kullanımının temel sebepleri bunlardır.

2.3.2. Atasözleri

Kim tarafından söylendiği belli olmayan, söyleneni ve ilk şekli zamanla unutilan, anonim özellik kazanarak halkın ortak malı olan, öğüt ve ders veren hüküm belirten öğüt niteliğindeki sözlerdir. Atasözleri genellikle mecaz anlam barındırdıklarından dolayı anlatıma derinlik kazandırır. Genellikle düz yazı şeklinde ifade edilirler (Karataş, 2001, s.52).

Artun, atasözlerini yazıya geçirilmemiş törelerin ya da örfî hukukun sözcüklerle ifade edilmesi şeklinde tanımlar (2014, s.64). Ekici'nin hikâyelerinde atasözlerinin Türk halkının yazılı olmayan gelenek ve göreneklerinin bir yansıması olarak kullanıldığı görülmektedir. Karakterler bu sözler aracılığıyla öğüt verirler, konuya uygun düşen sözler kullanarak bazı sosyal meselelerde fikirlerini beyan ederler. Bu durum hikâyelere didaktik bir hava katmaz. Çünkü Ekici hikâyelerinin tipolojisi genellikle geleneği önemseyen ve bu doğrultuda yaşayan kişilerden oluşur.

Aksoy, atasözlerinin kalıplaşmış olmalarına rağmen farklı yörelerde farklı kullanımlarının olabileceğini ifade eder. Bu durumun atasözlerin donmuş birer kalıp olmalarına aykırı olmadığını ve atasözlerinin o bölgelerde kalıplaşmış özel bir şeklinin olduğu anlamına geldiğini belirtir (1981, s.19).

Aksoy'un belirttiği bu duruma örnek kullanımlar, Ekici'nin hikâyelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bazı atasözleri metinlerde değişikliklerle ifade edilmiştir. Bu durum atasözlerinin o yöredeki farklı kullanımları ya da sözü kullanan kişinin eğitim seviyesiyle ilgili olabilir. Aşağıda incelenen hikâyelerde tespit edilen atasözleri önce

asılları sonra da kitapta kullanılmış şekilleriyle verilmiştir. Aşağıda yer alan bazı atasözleri ise kaynaklarda yer almayıp sadece o yöreye özgüdür:

-A-

“Az sonra **ala dana, kara dana belli olur.**” (BY:22).

Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz: Değerli kişi veya nesnelere, ne türlü uygunsuz koşullar içinde bulunurlarsa bulunsunlar değerlerini ve niteliklerini yitirmezler` anlamında kullanılan bir söz. Kitapta “Altın, toza düşmeyle pas mı tutar.” şeklinde dile getirilmiştir.

“**Altın, toza düşmeyle pas mı tutar?**” (GŞ:10).

Anası sarımsak babası soğan sen içinde gülbeşeker:

“**Annen sarımsak, baban soğan!**” (GA-1:129).

Abdal ata binince bey oldum sanır, şalgam aşı girince yağ oldum sanır:

“**Aptal ata binmiş de bey oldum sanmış!**” (GT:115).

“Sen bilmiyor musun **arı ile karıdan mal olmaz!**” (G:91).

Asılacaksın İngiliz sicimiyle asıl, basılacaksın Rum kızıyla basıl:

Ne demişler: “**Asılacaksın İngiliz sicimi ile asıl!**” (GŞ:15).

Atın ürkeği yiğidin korkağı:

“**Atın ürkeğinden, adamın korkağından yiğit olmaz oğlum!**” (GA-1:130).

“**Atın yerine eşek bağlanır mı?**” (ÇH/1:114).

“**Atın yerine eşek bağlamam ben!**” (İB:112).

“**Avrat dediğin üstüne gün doğdurmaz.**” (İB:110).

Aydan post düşmandan dost olmaz:

“Unutmamalı ki, **ayı derisinden post, pulsuz kocadan dost olmazmış!**” (KKDZ/1:49).

Ayının kırk türküsü var, kırkı da ahlata üstüne:

“Anlayacağımız **kırk türküsü var, kırkı da bahçe üzerineydi.**” (GU:98).

-B-

“**Benim gönlüm Döndü ile Döne’de; onlarınki inek ile danada!**” (İB:113).

-C-

“**Cim demeden hoca mı olacaksın?**” (YI:89).

“...bugün **cim demeden hoca oldun!**” (K:44).

-Ç-

Çıkmadık candan ümit kesilmez:

“Çıkmadık canda ümit var derler.” (VKA:67).

“Çıkmadık canda ümit vardır.” (AA:58).

-D-

“Daha bineceğimiz at, gideceğimiz yol var!” dediler.” (VKA:58).

Danışan dağları aşmış danışmayan düz yolda şaşmış:

“Ne derler: **Atasının sözünü tutan dağlar aşmış, tutmayan düz yolda şaşmış:**”
(G:93).

Davul dengi dengine diye çalar:

“**Davul bile dengi dengine.**” (İB:112).

“Ne demişler: **Davul-zurna susa susa, çelik-çomak yata yata paslanır.**” (ÇSB:38).

Destursuz bağa gireni sopa ile kovarlar:

“Galiba **destursuz bağa girmek** bu olsa gerekti.” (N:38).

Dünya malı dünyada kalır:

“**Dünyanın malı, dünyada kalır.**” (KKDZ/1:56).

-E-

El deliye, ben de akıllıya muhtacım:

“**El deliye hasret biz akıllıya.**” (BK:130).

“- **Erkeği gösteren ense ile ütüdür! Avradı gösteren de...**” (İB:117).

Evli evinde, köylü köyünde gerek:

“**Evli evine, köylü köyüne!**” (VKA:62).

-H-

“**Her şey aslanın ağzında...**” (G:56).

“**Hısımlık, gidip gelmekle; ağalık sofraya kurup doyurmakla olur.**” (BM:136).

Ne demişler: “**El sözüne uyan adam avrat boşar, aklına güvenen yiğit dağları aşar.**” (Ö:15).

-İ-

“**İhtiyarlık kapıya konacak bir şey değilmiş.**” (ÇM/III:139).

“Hani derler ya: “**İki sitil, bir mitil**” (SYK:76).

“Bekâr bir ilkokul öğretmeninin evi nasıl olacak? **İki sitil; bir mitil...**” (YI:86).

“**İki sitil, bir mitil...**” (G:55).

İki koç kafası bir kazanda kaynamaz:

“**İki koçbaşı bir tencerede kaynamaz** Gâvur Ali!” (ÇH/1:120).

“**...ite gem vurursan kendini at zannedermiş!**” (ÇH/1:122).

İyilik et denize at, balık bilmezse Halık bilir: Karşılık beklemeden iyilik yap anlamında kullanılan bir söz. Kitapta “Balık bilmezse Hâlık bilir.” şeklinde dile getirilmiştir.

“**...balık bilmezse Hâlık bilir.**” (GŞ:24).

-K-

“**Kadın dediğin koluna taktın mı yakışacak, duvara çarptın mı yapışacak...**”

Kadın kocasını isterse vezir isterse rezil eder:

“**Avradın iyisi kocasını vezir, kötüsü rezil edermiş.**” (GA-1:136).

“**Avradın iyisi kocasını vezir, kötüsü rezil edermiş.**” (DD:115).

“**Avradın iyisi kocasını vezir, kötüsü rezil eder.**” diye atalar sözü vardır.” (İB:111).

Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş:

“**Kapak yuvarlanmış, kazanını bulmuş**” dendi.” (ÇH/1:120).

Karı koca arasına girilmez:

“**...karı-koca arasına girmenin** doğru bir şey olmadığını.” (KKDZ/1:51).

“**Katık torbamız direkte asılı, tarhanamız ambarda basılı olmalı.**” (GU:109).

“**Kavun değil ki kışını koklayasın!**” (ZKB-1:125).

“**Ben kedinin mırmırını, karının dırdırını hiç sevmem!**” (ÇH/1:118).

Yöresel bir söz olan “Kendi giden, ucuz gelir.” sözü “*Ben Yârime Gül Dedim-2*” adlı hikâyede geçmektedir:

“**Kendi giden, ucuz gelir.**” (BYGD/2:67).

“**Köyden indik şehre, açıldık birdenbire...**” (G:60).

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur: Güç ve yeteneğini yitiren insan, basit ve kendini bilmezlerce aşağılanır` anlamında kullanılan bir söz. Kitapta “Kurt kocayınca kuzuların oyuncağı olur.” şeklinde dile getirilmiştir.

“Bunlar “İşte sizin yetiştirdiğiniz talebeler!” dermiş gibi; “**Kurt kocayınca kuzuların oyuncağı olur!**” dermiş gibi.” (GŞ:10).

-M-

Bir olay karşısında o olaydan çıkacak dersi ifade eden sözü söylemeye ise mesel getirmek denir. Bu ifade kalıplaşan bir davranışın ve sözün halk arasında yaygınlaşması ve sözlü kültürde yayılması durumunda kullanılır. Bir davranışın ve sözün atasözleri gibi anonimleşmesi sonucu oluşan bu ifade *Güneşi Uyandırmak* adlı hikâyede kullanılmaktadır:

“Zavallı Ahmet Ağa'nın bahçe diktiği gibi” diyerek **mesel getirenler** bile olurmuş.” (GU:100)

“**Meyvenin iyisi erik, insanın kötüsü yörük.**” derler ya inanma sen ona.” (İB:113).

-O-

“**Ot gibi gelip saman gibi savrulmuşum!**” (YC:9).

-Ö-

“**Öküzümüz öldü, kağnımız sindi!**” (Ö:15).

“**Ölüsüne saygısı olmayanların, dirisine saygısı mı olurdu?**” (DD:115).

-S-

Sac kıvamını bulur hamur tükenir, yaş kıvamını bulur ömür tükenir:

“Ne demişler: “**Sac düzene girdi, hamur bitti; ev düzene girdi, ömür gitti...**” (GU:110).

Sirkesini, sarımsağını hesap eden paçayı yiyemez:

“- **Sarımsağın hesabını yapan paça içemez.**” (BA2:132).

Söyleyenden dinleyen arif gerek: Öyle konular olur ki anlatan biraz kapalı konuşur. O zaman dinleyen, söyleyenin ne demek istediğini anlamalıdır. Kitapta “Söyleyenden anlayan arif ola.” şeklinde dile getirilmiştir.

“Hani derler ya, “**söyleyenden anlayan arif ola.**” (UİBY:74).

Suyun duru akanından, insanın yere bakanından korkmalı:

“Atalar ne buyurmuş: “Suyun durgun akanından; erkeğin yere bakanından kork!” (KKDZ/1:50).

-T-

“Ne demişler: “**Tatlı su balığı, büyük denizlerde mekân tutmaz!**” (ÇH/1:118).

“**Terzinin iğnesi başında.**” (SYK:76).

“Terzinin iğnesi başında...” (G:55).

Tilkiye tavuk kebabı yer misin demişler; adamın güleceğini getiriyorsunuz demiş:

“-Tilkiye “Tavuk yer misin?” demişler, “Güldürmeyin beni!” demiş.” (ÇSB:50).

“Toprak ana gibidir, emek ister; toprak evlat gibidir, hürmet bekler.” sözünü ondan işittim.” (YI:88).

-V-

“Varsılın kabaran cüzdanı; yoksulun azalan ekmeğidir.” (VKA:61).

-Y-

“Yalnızlık Allah' a mahsusmuş da.” (BA2:128).

“-Yiğit bir gün ölür, korkak her gün ölür!” (GA-1:130).

“Yoklukla terbiye olmak böyle bir şey demek ki...” (ÇM/III:140).

“Yolcunun atı tavlanmaz¹⁴.” (İB:113).

Ekici'nin hikâyelerinde bir atasözü gibi kullanılan Şeyh Edebali, Hz. Ali, Muallim Naci ve Mevlana'ya ait sözler de kullanılmaktadır:

“Ne demiş atalarımız: “İnsanı yaşat ki, devlet bulasın¹⁵!” (YC:22).

“Köylü milletin efendisiymiş(!)” (ÇÇAZ:103).

“Galiba kişi, biraz da bilmediğinin düşmanı oluyordu¹⁶.” (YH:92).

“...hafıza-i beşer nisyan ile maluldür¹⁷.” (BGH:73).

“İnsanlar elbiselerine göre karşılanır, fikirlerine göre uğurlanırdı¹⁸.” (BK:128).

Atasözlerinin tespitinde Türk Dil Kurumunun internet ortamında yer alan Atasözleri Sözlüğü ve Ömer Asım Aksoy'a ait olan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kullanılmıştır. Öncelikle atasözünün özgün hali, sonra yazarın hikâyelerindeki kullanımları verilmiştir. Ekici'nin hikâyelerinde yöresel ve değişikliklerle ifade edilen atasözleri dışında tespit edilen diğer atasözleri şunlardır:¹⁹

-A-

Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır:

¹⁴ İşini görüp hemen dönülmesi gereken durumlarda kullanılan Gaziantep'e özgü bir atasözü.

¹⁵ Şeyh Edebali sözü. (Ey Oğul! Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!)

¹⁶ Hz. Ali sözü.

¹⁷ Muallim Naci'ye ait bir söz.

¹⁸ Mevlana'ya ait bir söz.

¹⁹ Önceki bölümde Türk Dil Kurumunun internet ortamında yer alan Atasözleri Sözlüğü ve Ömer Asım Aksoy'a ait olan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünde yer almayan yöresel atasözleri ve yazar tarafından değiştirilen atasözleri verilmişti. Bu bölümde bu iki kaynaktan yer alan atasözleri gösterilecektir.

“-Abdalın karnı doyunca gözü pabucunda olurmuş!” (ZKB-2:136).

Âdemoğlu çiğ süt emmiştir:

“Âdemoğlu çiğ süt emmiş.” (ZKB-1:125).

Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur:

“Ağaca çıkan keçinin, dala bakan oğlağı olur.” (GA-1:129).

Ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla:

“Ağalık vermekle, beylik vurmakla!” diye boşuna dememişler!” (ÇSB:40).

Ağılda oğlak doğsa ovada otu biter:

“Ağılda oğlak doğsa, ovada otu bitermiş.” oğlum.” (ÇSB:38).

Allah bir kapıyı kapatırsa diğerini açar:

“Allah bir kapıyı kapatırsa diğerini açarmış.” (G:56).

Allah deldiği boğazı aç koymaz:

“-Allah deldiği boğazı aç koymaz!” (G:91).

At at oluncaya kadar sahibi mat olur:

“Bu işi öğrendik emme, at, at oluncaya kadar sahibi de mat olurmuş.” (ZKB-1:125).

At sahibine göre kişner:

“Boşuna dememişler "At sahibine göre kişner diye.” (BA2:125).

Ateş düştüğü yeri yakar:

“Ateş düştüğü yeri yakar.” (N:45).

“Ateş düştüğü yeri yakardı.” (İB:108).

“Tabi ateş düştüğü yeri yakar.” (GŞ:16).

Ayağa değmedik taş başa gelmedik iş olmaz:

“-Ayağa değmedik taş, başa gelmedik iş olmazmış.” (ZKB-1:125).

-B-

Besle kargayı, oysun gözünü:

“Besle kargayı, oysun gözünü derler ya!” (BD:27).

“Boşuna dememişler besle kargayı oysun gözünü diye” (KA:71).

Beterin beteri var:

“Beterin de beteri var!” (DD:120).

Bir dokun bin ah işit (dinle):

“Bir dokun, bin ah işit!” diye.” (BABYBÖ:61).

Bir it, bir deriyi sürür:

“**Bir it, bir deriyi sürür** dedik.” (GT:113).

Buğday başak verince orak pahaya çıkar:

“**Buğday başak verince, orak pahaya çıkar**” diye boşuna dememişti atalarımız.” (GU:109).

“Buğday başak verince orak pahaya çıkarmış!” ÇSB:47).

-C-

Can çıkmayınca (çıkmadan) huy çıkmaz:

“**-Can çıkmayınca huy çıkmazmış** yavrum Kel Ömer!” (BY:25).

Canı yanan eşek attan yürük olur:

“Ne demişler: **Canı yanan eşek, attan yürük** olurmuş.” (ZKB-1:125).

-Ç-

Çam sakızı çoban armağanı:

“Bu dostlarıma **çam sakızı, çoban armağanı** ikramımdır.” (BGH:78).

Çarşı iti ev beklemez:

“**Çarşı iti ev bekler mi?**” (ZKB-1:125).

Çengi ölüsü çalgı ile kalkar:

“**Çengi ölüsü çalgı ile kalkarmış** ağam!” (ÇSB:50).

Çürük tahta çivi tutmaz:

“**Çürük tahta çivi tutmaz**, demeye getiriyordu ha!” (BA2:135).

-D-

Dağ başına kış gelir insan başına iş gelir:

“**Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelirmiş.**” (ZKB-1:125).

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur

“**Dağ dağa kavuşmazmış, ama insan insana kavuşurmuş!**” (BM:133).

Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz:

“**Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmazmış.**” (K:45).

“Boşuna dememişler: **"Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz!"** (G:94).

Demir tavında dilber çağında:

“**Demir tavında dövülür, dilber çağında sevilirmiş.**” (BA2:138).

Denize düşen yılan (yosuna) sarılır:

“**Ne yapalım, denize düşen yılanı sarılırdı.**” (KA:71).

Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur:

“Ne demişler: “**Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.**” (ÇÇA:103).

Dut kurusu ile yar sevilmez:

“Kızma Ahmet Ağa, **dut kurusu ile yar sevilmez.**” (BA2:128).

-E-

Elçiye zeval olmaz:

“**Elçiye zeval olmamış.**” (BYGD/2:68).

“**Elçiye zeval olmaz.**” (BA2:128).

El deliye hasret biz akıllıya:

“**-El deliye hasret, biz akıllıya, dedi.**” (G:83).

Elin ağzı torba değil ki büzesin:

“**Elin ağzı torba değildi ki büzesin!**” (İB:107).

Ekmek aslanın ağzında:

“Meğer **ekmek aslanın ağzında** değil, midesindeymiş de haberim yokmuş.”
(KA:72).

-G-

Gelin binmiş deveye, gör kısmeti nereye:

“**Gelin binmiş deveye, gör kısmeti nereye.**” (BA2:128).

Gemisini kurtaran kaptan:

“**Gemisini kurtaran kaptandır.**” (BAS:38).

Güzellik ondur dokuzu dondur:

“**Güzellik ondur, dokuzu dondur.**” (BA2:125).

Gurkun cücüğü güzün sayılır:

“**Gurkun cücüğü güzün sayılırmış...**” (G:93).

-H-

Harman döven öküzün ağzı bağlanmaz:

“**Harman döven öküzün ağzı bağlanır mı?**” (ZKB-2:134).

Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içinde:

“Boşuna dememişler ‘**hayvanın alacası dışına; insanın alacası içine...**’ (BY:37).

-K-

Kancık yalanmazsa erkek dolanmaz:

“**Kancık yalanmasa, köpek dolanmaz**” dendi.” (ÇH/1:118).

Kırkından sonra saza başlayan kıyamette çalar:

“**Kırkından sonra saza başlayan kıyamette çalar.**” (BA2:126).

Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez:

“Hani derler ya “**Kul sıkışmayınca, Hızır yetişmezmiş.**” diye!” (SYK:76).

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur:

“**...kurt kocayınca köpeklerin maskarası olurmuş!**” (ÇH/1:122).

Kuş uçmaz kervan geçmez:

“Güneydoğu’nun **kuş uçmaz, kervan geçmez** karlı-kışlı bir köyüne yeni mezun olmuş genç bir öğretmen tayin olacaktı.” (YSS:86).

-İ-

İki gönül bir olunca samanlık seyran olur:

“**İki gönül bir olunca, samanlık seyran olur.**” diye. (KKDZ/1:49).

Marifet iltifata tabidir:

“Halbuki **marifet iltifata bağlıdır.**” (DM:106).

-M-

Merhametten maraz doğar:

“Ne demişler: “**Merhametten maraz doğar!**” (KA:69).

-O-

Ocağın yakışığı odun evin yakışığı kadın:

“**Ocağın yakışığı odun, evin yakışığı kadınmış!**” (İB:110).

“**Ocağın yakışığı odun, evin yakışığı kadındır.**” (BA2:125).

Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çömçede:

“**Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çömçede** olurmuş.” ÇSB:50).

“**Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çömçede** olurmuş.” (ZKB-2:134).

Oğlan atadan öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi:

“**Oğlan atadan görürmüş sofrayı açmayı, kız anadan bilirmiş biçki biçmeyi.**” (BA2:124).

-Ö-

Ölenle ölmmez:

“Bir gün annem teselli amacıyla "**Ölenle ölmüyor** baba!" dedi.” (K:38).

Ölüm dirim bizim için:

“**Ölüm dirim bizim için.**” (YBA:57).

Ölmüş de ağlayanı yok:

“**-Ölmüşüz ölmüş de ağlayanımız yok** ağam, dedi.” (ZKB-1:123).

-P-

Paran varsa cümle alem kulun paran yoksa tımarhane yolun:

“Ne demişler: “**Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun!**”
(ZKB-1:126).

-S-

Sel gider kum kalır:

“**Sel gitti, kum kaldı.**” (BY:25).

Söyleyenden dinleyen arif gerek:

“**Söyleyenden anlayan arif olsa gerek.**” (İB:111).

Su uyur, düşman uyumaz:

“**Su uyur, düşman uyumazdı.**” (ÇH/1:112).

“**Su uyur, düşman uyumazdı.**” (GA-1:134).

-T-

Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden:

“- **"Tarlanın taşlısı, kızın gardaşlısı"** diye boşuna dememiş pirimiz, hünkarımız
Hacı Bekteş Veli!” (GT:113).

-U-

Umut fakirin ekmeğidir:

“**Umut fakirin ekmeği!**” diye boşuna dememişlerdi.” (G:55).

-V-

Veren el, alandan üstündür:

“**Veren el, daima alan elden üstün değil miydi?**” (YBA:63).

-Y-

Yengece 'niçin yan yan gidersin?' demişler, 'serde kabadayılık var' demiş:

“Yengece sormuşlar: “Niçin yan gidersin?” demiş: “Serde kabadayılık var.”
(BA2:131).

Yerin kulağı var:

“Vallahi yerin kulağı vardır.” (G:59).

2.3.3. Deyimler

Aksoy, deyimleri bir kavram, bir durumu dikkat çeken bir anlatımla özel bir yapı içinde belirten ve çoğunlukla gerçek anlamdan ayrı bir anlam ifade eden kalıplaşmış söz topluluğu veya cümleler olarak tanımlar (1988, s.52).

Aksan ise deyimlerin halkbilim ve yazın (Edebiyat) açısından çok önemli olduğundan bahseder:

Deyimler; bir dili konuşan toplumun dünyaya bakışını, yaşam şeklini, çevre şartlarını, gelenek ve göreneklerini, inanışlarını, değer verdiği varlık ve unsurları, kısacası maddi ve manevi kültürünü aksettiren, o toplumun düşünme şeklini hatta nükte ve icatlarını ortaya koyan yalnız dilbilim açısından değil yazın (Edebiyat) ve halkbilim açısından önemli söz kalıplarıdır (2003, s.89).

Ekici, deyimlerin büyük oranda özgün hallerini kullanmış olmakla birlikte bazı deyimleri değiştirerek vermiştir. Yöresel ve az bilinen deyimler de hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Yöresel bir deyim olan ve “Karışmış, bozulmuş” anlamına gelen “İt oynamış yonca izine dönmek” *Benekli'nin Dönüşü* adlı hikâyede kullanılmıştır:

“Bahçenin her tarafı it oynamış yonca izine dönmüştü²⁰.” (BD:26).

TDK Deyimler Sözlüğünde “koz kabuğunu doldurmamak” şeklinde bir deyim bulunmamaktadır. Deyimin özgün hali “incir çekirdeğini doldurmamak” şeklindedir. Burada yöresel bir kullanım vardır. Deyim, “ceviz kabuğunu doldurmamak” şeklinde

²⁰ Ekici'nin “İt oynamış yonca izine dönmek” şeklinde kullandığı kalıp söz A. Bilgin'e ait kitapta “İt yatmış yonca tarlası gibi.” şeklinde küçük anlam değişiklikleriyle ifade edilmiştir. Bilgin, A. (2006). *Elbistanca Sözlük Örnekleriyle Elbistan Ağzı*. Pınar Yayınları. İt yatmış yonca tarlası gibi: Darmadağınık, karman çorman görüntüde olan saç, bıyık, sakal. Örnek: Ulan oğlum böyle okula mı gidilir? İt yatmış yonca tarlası gibi saçını bile taramamışsın. (Bilgin, 2006, 208-209).

farklı yörelerde kullanılmasına rağmen burada bir ağız örneği olan koz sözcüğü kullanılmıştır:

“**Koz kabuğunu doldurmayan** şeyler için **barut gibi** parlıyordu.” (İ:102).

Yöresel bir deyim olan “Bir kuş bir çalıya tünür.” söz grubu zavallı birinin, bir güçlünün koruyuculuğuna sığınması anlamına gelip *Karamuk* adlı hikâyede geçmektedir:

“**Bir kuş, bir çalıya tünür.**” (K:38).

Gizlice bir şeyler yapmak anlamında kullanılan Hatay yöresine ait bir deyim olan “him yılanı” ifadesi “*İkinci Bahar*” adlı hikâyede geçmektedir:

“Ta o zaman çapkın bir **him yılanıymış!**” (İB:106).

Yöresel bir deyim olan “çerçi beygiri gibi dolaşmak” *Göç* adlı hikâyede geçmektedir:

“...**çerçi beygiri gibi dolaşmanın** ne âlemi vardı?” (G:55).

İncelenen metinlerde yer alan bazı deyimlerin ise özgün hâlerinden farklı kullanıldığı görülmektedir.²¹ Bu deyimlerin önce özgün hâlleri sonra metindeki kullanımları gösterilmiştir:

Özgün hali “Arı kovanına çomak sokmak” olan deyim *Vatan Kurtaran Aslan* adlı hikâyede “Arı kovanının deliğine çöp sokmak” şeklinde kullanılmıştır:

“**Arı kovanının deliğine çöp sokmaya** gerek yok hocam!” (VKA:57).

Özgün hali “buz kesmek” olan deyim *Gavur Ali-II* adlı hikâyede buza kesmek şeklinde kullanılmıştır:

“Elleri **buza kesmişti.**” (GA-II:133).

Özgün hali “tüyleri diken diken olmak” olan deyim *Gavur Ali-II* adlı hikâyede “tüyleri ayağa kalkmak” şeklinde kullanılmıştır:

“Bütün **tüyleri ayağa kalktı.**” (ÇM/III:149).

Özgün hali “Kolu kanadı kırılmak” olan deyim *Nilgün* adlı hikâyede “kolu kanadı kopmak” şeklinde kullanılmıştır:

“...**kolum, kanadım kopuyordu.**” (N:44).

Özgün hali “(Birinin) kuyruğuna teneke bağlamak” olan deyim *Ben Yârime Gül Dedim/2*, *Güneşi Uyandırmak* ve *Gülpüren* adlı hikâyelerde “arkasına teneke bağlamak” şeklinde kullanılmıştır:

²¹ Deyimlerin özgün hâlleri Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler E-Sözlüğünden alınmıştır. [<https://sozluk.gov.tr/>]

“**Arkamıza teneke bağlatmanın** ne anlamı var?” (BYGD/2:72).

“Resmen **arkasına teneke bağlarlarmış** yahu (!)” (GU:100).

“**Arkanıza bir de teneke bağlayın!**” (G:91).

Özgün hali “sırtından yük kalkmak” olan deyim *Nilgün* adlı hikâyede “sırtından yük inmek” şeklinde kullanılmıştır:

“**Sırtımdan** büyük bir yük **inmişçesine** rahatlıyorum.” (KKDZ/1:54).

Özgün hali “burun buruna gelmek” olan deyim *Karamuk* adlı hikâyede “burun buruna” şeklinde kullanılmıştır:

“Galiba patlamaya hazır bir sessizlikle **burun burunayım.**” (K:92).

Özgün hali “gözleri fıldır fıldır olmak” olan deyim *İftar* adlı hikâyede “gözleri fıldır fıldır dönmek” şeklinde kullanılmıştır:

“...arkasında **gözleri fıldır fıldır dönen** karısı...” (İ:107).

Özgün hali “açık kapı bırakmak” olan deyim *Dedem Dedem* adlı hikâyede “kapımız açık” şeklinde kullanılmıştır:

“Hem gönlümüz hem **kapımız** sonuna kadar **açık** sana.” (DD:118).

Özgün hali “yüzüne bakamaz olmak” olan deyim *Dedem Dedem* adlı hikâyede “yüzüne bakacak halim kalmamak” şeklinde kullanılmıştır:

“Kimsenin **yüzüne bakacak halim kalmadı.**” (DD:120).

Özgün hali “başına iş almak” olan deyim *Dedem Dedem* adlı hikâyede “başına bir iş getirmek” şeklinde kullanılmıştır:

“Bu deli, **başına bir iş getirecek!**” (DD:121).

Deyimin özgün hali TDK Sözlüğünde çıt çıkmamak/çıtı çıkmamak şeklindedir. *Bir Avuç Sevgi* adlı hikâyede “çıt yok” şeklinde kullanılmıştır:

“Sınıfta **çıt yok.**” (BAS:40).

Özgün hali “ayağı uğurlu gelmek” olan deyim *Yeşil Bereli Adam* adlı hikâyede “eli uğurlu gelmek” şeklinde kullanılmıştır:

“**Elin uğurlu geldi!**” (YBA:57).

Özgün hali “özgün hali ödü kopmak (veya patlamak)” olan deyim *Karamuk* adlı hikâyede “ödü düşmek” şeklinde kullanılmıştır:

“Höt!” desem **ödü düşecek.**” (KA:72).

Özgün hali “baltası kütükten çıkmak” olan deyim *İkinci Bahar* adlı hikâyede “baltası kütükte olmak” şeklinde kullanılmıştır:

“...**baltam** henüz **kütükte olduğu** için ses çıkarmadım.” (İB: 119).

Özgün hali “parmaklarını (birlikte) yemek” olan deyim *İkinci Bahar* adlı hikâyede “ellerini yemek” şeklinde kullanılmıştır:

“...**ellerini yersin!**” (İB: 119).

Özgün hali “gözü gibi sakınmak (veya saklamak veya esirgemek)” olan deyim *Göç* adlı hikâyede “gözü gibi bakmak” şeklinde kullanılmıştır:

“Sarı kızım.” dediği arabasına **gözü gibi bakardı.**” (G:54).

Özgün hali “suratı mahkeme duvarı” olan deyim *Can Bir Hüma Kuşu* adlı hikâyede “mahkeme suratlı” şeklinde kullanılmıştır:

“Ne doktor mahkeme suratlı...” (CBHK:144).

Deyimin özgün hali “Mısır’daki Sağır Sultan bile duydu.” şeklindedir. Deyim *Dördüncü Murat* adlı hikâyede “Sağır sultanlar bile duydu.” şeklindedir:

“-**Sağır sultanlar bile duydu** be kardeşim...” (DM:96).

Deyimin özgün hali “göz ucuyla görmek” şeklindedir. Deyim *Güvercin Taklası* adlı hikâyede “göz ucuyla bakmak” biçiminde kullanılmıştır:

“Çaktırmadan **göz ucuyla baktım...**” (GT:115).

Özgün hali “hırlısı var hırsız var.” şeklinde olan deyim ağız özelliği kazanarak *İftar* adlı hikâyede “Hırsız var, uğursuzu var.” biçiminde kullanılmıştır.

“**Hırsız var, uğursuzu var!**” (İ:106).

Özgün hali “kafasında tilkiler dolaşmak” şeklinde olan deyim ağız özelliği kazanarak *Kirpiğin Kaşına Değdiği Zaman-1* adlı hikâyede “kafasında yılanlar dolaşmak” biçiminde kullanılmıştır.

“Kim bilir **kafasında ne yılanlar dolaşıyor...**” (KKDZ/1:50).

“Kan ter içinde kalmak” şeklindeki deyim “*Veda*” adlı hikâyede “kan-ter içinde uyanmak” şeklinde kullanılmıştır:

“Asya, bir gece **kan-ter içinde uyandı.**” (V:18).

Ekici, bazı sözcük gruplarına da mecaz anlamlar yükleyerek bir deyim gibi kullanmıştır:

Yazarın sıklıkla kullandığı bir söz grubu olan “başına dağlar düşmek” barındırdığı mecaz anlamdan dolayı deyim özelliği göstermektedir:

“**Başına dağlar düştü.**” (N:45).

Sustalı maymun ifadesi, kaynaklarda yer almamakla birlikte günümüzde kolay yönetilebilir insanlar için kullanılmaktadır. İfade barındırdığı mecaz anlamdan dolayı deyim özelliği göstermektedir:

“Herif şimdi **sustalı maymun!**” (KKDZ/1:49).

İncelenen metinlerde tespit edilen diğer deyimler aşağıda gösterilmiştir:

“...parmaklarının ucuna **kan oturan** kendisi değil miydi?” (Ö:9).

“**Omuz silkti...**” (Ö:9).

“Derin bir **iç geçirdi.**” (Ö:10).

“**Gözü kesmedi.**” (Ö:11).

“**Dünyalar kendinin olurdu.** Ondan sonra **ver elini** Dörtyol, **ver elini** İskenderun!” (Ö:11).

“...**okumayı** gazete kâğıtlarına baka baka, ondan bundan sora sora **söktüğünü** öğrenince.” (Ö:11).

“**Gurur duydum** seninle!” (Ö:11).

“Gene **öküzün altında buzağı** aramaya başladın(!)” (Ö:13).

“**Elinden** bir iş güç **gelmez.**” (Ö:13).

“Herkes yerinde **taş kesilmiş...**” (Ö:14).

“-**Zahmet oldu!**” (BY:21).

“**Dereyi görmeden paçaları sıvama.**” (BY:22)

“Bir anda bütün **gözler...çevrildi.**” (BY:22).

“...**kaşla göz arasında** evli mi, yoksa bekâr mı olduğunu sorardı.” (BY:23).

“...nemli çipil gözleriyle öğretmene **bel bel bakıyordu.**” (BY:24).

“...**bostan korkuluğuna dönmüşsün.**” (BY:25).

“...**kulaklarımızın pası açılısın...**” (BY:26).

“Kaldırdım yere **vurdum.**” (BY:27).

“...yanındakinin **kulağına fısıldadı...**” (BY:29).

“...**başımızın üzerinde yeri olur.**” (BY:29).

“Bu öğretmeni hiç **gözüm tutmadı.**” (BY:29).

“...odada sohbet pek **kıvamını bulmadı.**” (BY:31).

“**Sonunu getiremedi.**” (BY:32).

“Sonunda öğretmenin dediğinde **karar kılındı.**” (BY:36).

“**Ümidini kesenlerin** yanı sıra...” (BY:37).

“**Başını alıp giden...**” (YSB:40).

“Belki de yüreğiyle **baş başa kalmak...**” (YSB:41).

“Kısacık, **su gibi akan** üç gün...” (YSB:42).

“*Keşke karşıma hiç çıkmayıydın Esra!*” (YSB:44).

“Anlaşılan **gönlümü almak** istiyordu...” (YSB:47).

- “Döndüğümde **sözünü tutamamıştı.**” (YSB:49).
- “Oysa ben **ununu elemiş, eleğini asmış** bir adamdım.” (YSB:50).
- “Demek **yollarımız ebediyen ayrılacaktı?**” (YSB:51).
- “Derin bir **nefes aldım.**” (VKA:54).
- “...tavrınızı anlamakta inanın **güçlük çekiyorum!**” (VKA:55).
- “Sözde 1915’in **intikamını alıyorlardı.**” (VKA:55-56).
- “...gibi **abuk sabuk** şeyler söylüyorlardı.” (VKA:56).
- “O zaman **ayıkla pirincin taşını.**” (VKA:58).
- “...**işi yokuşa sürüyorsun...**” (VKA:58).
- “Tabii ki bana **hak verdiler.**” (VKA:58).
- “...**kim vurduya gideriz** Alimallah!” (VKA:58).
- “**Ağzım bir karış açık kaldı.**” (VKA:58).
- “*Kaymakam Bey’den olur alırsak...*” (VKA:58).
- “...hepsini **alt eder.**” (VKA:59).
- “...üzerimize **serpilen ölü toprağına** üzülüyorum.” (VKA:59).
- “**Moralim iyice bozulmuştu.**” (VKA:59).
- “...**daldan dala atlayan** şuh kakkahalı sulu sohbetlere...” (VKA:60).
- “-**Takma kafanı** bu meselelere!” (VKA:63).
- “**Göz ucuyla** oturmamı işaret edince oturdum.” (VKA:64).
- “...emeklerimin hepsi **boşa gitmişti.**” (VKA:67).
- “Sevinçten **havalara uçuyordum!**” (VKA:70).
- “...doğrusu çocukların **keyfine diyecek yoktu.**” (MBG:71).
- “Herkes, korkudan **köşe bucak** bir köşeye sindi.” (MBG:71).
- “Akşam karanlığı siyah bir şemsiye gibi şehrin üzerine gerilince cümbür cemaat **yola düştük.**” (MBG:72).
- “**Tabana kuvvet!**” (MBG:72-73).
- “...hanımdan ilk **zılgıtı yemiş** oldum.” (MBG:73).
- “Sanki **yerlerinden** biraz **oynamış** veya dama taşı gibi yer değiştirmişti.” (MBG:73).
- “Hatta sokağa uzanan **güller** dahi aynı renk, aynı cins! Aksi gibi hepsi de kan kırmızı...” (MBG:74).
- “...kapıdakileri içeri **buyur ettim.**” (MBG:75).
- “...ihtiyar kadın, bizi **tepeden tırnağa süzdü.**” (MBG:75).
- “Akşamdan beri **caka satıyordun...**” (MBG:75).

- “Hadi gene **ucuz atlattık.**” (MBG:76).
- “-**Kapıda kaldınız, lütfen!**” (MBG:77).
- “Bir de fakirlikten **dem vurup** duruyor.” (MBG:77).
- “-Dur o gelsin de bunun **hesabını sorarım** ben ondan.” (MBG:78).
- “Sanırım **baltayı taşa vurmuştum.**” (MBG:78).
- “-Sanırım sizinle epey **kafa bulmuş(!)**” (MBG:79).
- “Neden bilmiyorum hanım bana **ters ters baktı.**” (MBG:79).
- “Galiba konuştuğça **çam devirmeye** devam ediyordum.” (MBG:79).
- “- Dur o gelsin de **kulaklarını bir çekeyim** onun(!) dedim.” (MBG:79).
- “Hanımla yeniden **göz göze geldik.** Yine **pot kırdım** galiba. Evde **zılgıt yemeye** razıydım, bari burada **fırça atmasa** diye dua ediyordum.” (MBG:79).
- “**Karizmayı** fena halde **çizdirdiğimi** düşünüyordum.” (MBG:79).
- “...dinledikçe **hayrete düşüyordum.**” (MBG:80).
- “-Dur o gelsin de ona bir **Alicengiz oyunu** oynayayım(!)” (MBG:80).
- “Adam seninle **maytap geçermiş** de haberin yok(!)” (MBG:80).
- “Hanımın itirazına **fırsat vermeden...**” (MBG:81).
- “Eşimin iki kaşını havada, **ağzı bir karış açık,** tül perdenin arkasından boş gözlerle bana bakıyordu.” (MBG:81).
- “...**dilinin şiştiğini** biliyorum.” (YI:87).
- “Sohbete **doyum olmaz.**” (YI:91).
- “Hey **gözünü sevdiğim!**” (YI:91).
- “**Uyku tutmuyor** bir türlü.” (YI:91).
- “...en azından **hâl hatır sormak...**” (YI:93).
- “Hatta gidenlerin arkasından sabredemeyip **yola düşenler** dahi oldu.” (ÇÇAZ:98).
- “Sesi **yeri göğü inletiyordu.**” (ÇÇAZ:98).
- “Yıllardır göz pınarları kuruyan kadınlar bile **burunlarını çekmeye...**” (ÇÇAZ:98)..
- “Devlet adamına **hürmette kusur etmek** olmazdı.” (ÇÇAZ:101).
- “...sonra Bekir Hoca’ya **ters ters baktı.**” (ÇÇAZ:101).
- “Bekir Hoca’nın bir yabayı andıran o koca eli **havada kaldı.**” (ÇÇAZ:101).
- “Farkında olmadan bir **kusur** mu **işledim** acaba? diye **geçirdi içinden.**” (ÇÇAZ:101).
- “Doğrusu **akıl alacak gibi değil!**” (ÇÇAZ:103).
- “Aklınca **karizmamı çizecek!**” (ÇÇAZ:103).
- “Kıpkırmızı olmuş bir suratla, **gözlerini devire devire** konuştu.” (ÇÇAZ:104).

- “Savcı Bey’in yüzüne **kan çökmüştü.**” (ÇÇAZ:105).
- “...**kur yaparcasına** konuştu.” (ÇÇAZ:105).
- “**Gevrek gevrek güldü.**” (ÇÇAZ:105).
- “**Burnunu çeke çeke** hem ağlıyor hem anlatıyordu...” (ÇÇAZ:107).
- “Kelimeler **boğazına düğümlenmişti.**” (ÇÇAZ:109).
- “Çoban Memiş’in **ruhu** bile **duymazdı.**” (ÇH/1:111).
- “Vereceklerinde haksız, alacaklarında **gözü karaydı.**” (ÇH/1:112).
- “Keyfine ve **uçkuruna düşküdü.**” (ÇH/1:112).
- “Bir müddet hareketsiz, **tetikte bekledi.**” (ÇH/1:112).
- “İşi **sağlama almak** gerekliydi.” (ÇH/1:112).
- “...**avurtları** içine **çökmüştü.**” (ÇH/1:113).
- “**Yüz balsa** nerdeyse içeri girecekti!” (ÇH/1:113).
- “Çakır Hüsne’nin **gönlü** birden uzaklara **kaydı.**” (ÇH/1:114).
- “Basmıştı ama **ayağının** da **bağı olmuştu.**” (ÇH/1:114).
- “Daha bu **sütçü beygiriyle** ne zamana kadar yaşayacaksın?” (ÇH/1:115).
- “**Damdan düşer gibi** ne bu böyle pattadak...” (ÇH/1:116).
- “Çakır Hüsne’ye **ters ters baktı.**” (ÇH/1:117).
- “İçine ilk defa meçhul bir **korku düştü.**” (ÇH/1:117).
- “Çakır Hüsne’ye **dik dik baktı.**” (ÇH/1:118).
- “Ama **ok yaydan fırlamıştı** bir defa.” (ÇH/1:118-119).
- “Bakıyorum da marazlı Mahtı karşısında **kedi görmüş fareye döndün.**” (ÇH/1:119).
- “Çakır Hüsne, tek gözü Gâvur Ali’de **burnunu çeke çeke** ağlamaya başladı.” (ÇH/1:119).
- “Gâvur Ali’nin **ayaklarına kapanıp** yalvardı.” (ÇH/1:119).
- “Bir gün karşılaşırsak ben çocuklarımın **yüzlerine** nasıl **bakarım**” dedi.” (ÇH/1:119).
- “...hiç **kalbini kırmayacağımı,** gerekirse **saçını süpürge edeceğini** söyledi.” (ÇH/1:119).
- “**Elini kana bulama,** değmez.” (ÇH/1:120).
- “**Kimsenin yüzüne bakamam!**” dedi.” (ÇH/1:120).
- “-**Başımı dik tut** oğlum!” (ÇH/1:121).
- “**Karanlık** biraz daha **bassın,** ortalıktan **el ayak çekilsin,** köye öyle inelim.” (ÇH/1:122).

- “Milletin **ağızına sakız olmak!**” (ÇH/1:122).
- “-**Ne halin varsa gör!**” (ÇH/1:122).
- “Hem olsa bile nasıl **kıyardı canına?**” (ÇH/1:123).
- “**Gözlerine** bir damla **uyku girmedi.**” (ÇH/1:123).
- “Çakır Hüsne’nin kanı damarlarında **buz tuttu.**” (ÇH/1:124).
- “**Ödünü koparacak** o sesi bekledi.” (ÇH/1:124).
- “Derin bir “**Oh!**” **çekti.**” (ÇH/1:124).
- “...nihayet kızının **kapısına dayandı.**” (ÇH/1:124).
- “...**akılları başlarından gitmişti.**” (ÇH/1:124).
- “...**ağızına ne gelirse söylüyordu.**” (GA-II:127).
- “Kadın, **öfkenin seline** o kadar **kendini kaptırmıştı...**” (GA-II:127).
- “...**kaşla göz arası** elinden suyunu alıp gidecek!” (GA-II:128).
- “Bu göz göre göre **kuru gürültüye papuç bırakmaktı.**” (GA-II:128).
- “Kimsesiz bir kadınla **ağız dalaşına girmek...**” (GA-II:128).
- “...duymak istemediği o gerçek işte yine **kakılmıştı başına.**” (GA-II:129).
- “**Yakasını silkti.**” (GA-II:130).
- “Anası kaçmış bir çocuk olmanın verdiği ayıpla yıllarca hep **başım yerde** gezdim!” (GA-II:130).
- “Hep arkadaşları tarafından **başına kakılacağından...**” (GA-II:131).
- “...onu bilmiyordu ama **ocaklarını söndüren** o adam köydeydi.” (GA-II:131).
- “Senelerce başımı kaldırıp da kimsenin **yüzüne bakamamıştı.**” (GA-II:131).
- “-Baksana **bet beniz kesildi** herifte!” (CBHK:142).
- “**Kalbi** göğüs kafeslerinden dışarı **fırlayacak** gibiydi.” (GA-II:133).
- “Gâvur Ali’nin **içine** bir **kurt düştü.**” (GA-II:134).
- “**Aklı** hâlâ Kerim’de **kalmıştı.**” (GA-II:134).
- “**Sırtını** gençlere **dayadı** mı gerisi mafişti.” (GA-II:135).
- “**Elini kana bulama!**” (GA-II:135).
- “En iyisi eve gitmekti; sonra da **vurup kafayı yatmak.**” (GA-II:137).
- “...diyerek yeniden **sineye çekmek...**” (GA-II:137).
- “Gavur Ali’nin kanı damarlarında **buz tuttu.**” (GA-II:137).
- “Benim **belimi büken...**” (ÇM/III:140).
- “Benimkisi kendi kendime **dert yanma.**” (ÇM/III:140).
- “Kız **omuzlarını silkti.**” (ÇM/III:140).
- “-**Ağızından yel alsın!**” (ÇM/III:141).

- “Dedene fazla **yük oluyoruz...**” (ÇM/III:142).
- “**Namerde muhtaç etmem** sizi!” (ÇM/III:142).
- “Adam, derin bir **göğüs geçirdi.**” (ÇM/III:142).
- “Bir gece **toplamaşlardı tası tarağı...**” (ÇM/III:142).
- “Kimsenin bilmediği, **aklına getiremediği** uzak bir şehre gideceklerdi.” (ÇM/III:143).
- “Ardından kendini tutamayarak **kıkır kıkır güldü.**” (ÇM/III:144).
- “Denetim menetim **hak getire.**” (ÇM/III:145).
- “...**pabuç gibi dil var!**” (ÇM/III:145).
- “**Sözüm meclisten dışarı.**” (ÇM/III:146).
- “Eşin dostun **yüzüne** nasıl **bakardı** o zaman?” (ÇM/III:146).
- “Kendine doğru akan kalabalığa elini kaşına **siper edip** uzun uzun baktı.” (ÇM/III:148).
- “Gözleri **çakmak çakmak** (ol-), yeniden Ayşe’yi aradı...” (ÇM/III:148).
- “O anda Çoban Memiş’in **aklına** dahi **getirmediği...**” (ÇM/III:149).
- “Adeta kanı damarlarında **buz tuttu. Beyninde şimşekler çaktı.**” (ÇM/III:149).
- “**Sarmaş dolaş** ilerliyordu.” (ÇM/III:150).
- “Çoban Memiş’in bedeninden sanki soğuk bir **ter boşandı.**” (ÇM/III:150).
- “Her taraf **zindana kesti.**” (ÇM/III:150).
- “**Gerisini getiremedi.**” (ÇM/III:150).
- “Gözlerime düşen sahte tebessüme aldırmaııp her şeyi **tozpembe göreceğim.**” (YC:10).
- “Gören de **başına devlet kuşu konmuş** sanır.” (YC:10).
- “...**kaşla göz arasında** evden kaybolacağım.” (YC:10).
- “...hele öbür günü **aklıma** bile **getirmeyeceğim.**” (YC:10).
- “...lisede çocuk okutmaya **gücünün yetmeyeceğini** o gece anlayacağım.” (YC:12).
- “Yarımdan itibaren her şeye **boş verecek...**” (YC:17).
- “Dedim ya şimdilik içerdekilerin **göz hapsindeyim.**” (YC:19).
- “**Meraktan çatlayacağım.**” (YC:19).
- “Her haliyle insana **güven telkin ediyor.**” (YC:19).
- “Yani -anlayacağın- **piyango sana vurdu.**” (YC:20).
- “**Kendimi zor tutuyorum.**” (YC:21).
- “**Kılı kırk yaran** bir hassasiyetle devam ediyor.” (YC:22).
- “Bulsam **bir kaşık suda boğmaya** hazırdım.” (BD:24).

- “...şimdi de gel burada erkeksi erkeksi **çalım sat!**” (BD:24).
- “Olanlara bir türlü **akıl-sır erdiremiyorduk.**” (BD:25).
- “...**kaşla göz arası** kaybolup gitmişti.” (BD:25).
- “Birkaç gece yine beklediyssek de bir **sonuç alamadık.**” (BD:25).
- “Erken döneceğimizi tahmin edemediği için az sonra **yakayı ele vereceğini** düşünememişti.” (BD:26).
- “İşte ne olduysa geçen cuma günü oldu; her şey ayan-beyan **ortaya çıktı.**” (BD:26).
- “...**aklımıza gelir** miydi?” (BD:27).
- “Sevgi, sevdiklerimize **sahip çıkmak** değil miydi?” (BD:28).
- “- İyi **ne haliniz varsa görün!**” (BD:29).
- “**Yüz vermezdim** ama o yine boş durmaz...” (BD:30).
- “...kendince beni **ölçer biçerdi.**” (BD:31).
- “Şüphesiz bu **göz hapsi** içinde her an bir işaretimi beklerdi.” (BD:31).
- “...olanlara bir türlü **akıl erdiremiyordum.**” (BD:31).
- “...**aklıma gelmezdi!**” (BD:31).
- “...çoğu kez insanın **canını acıtır, yaralarını tazeler.**” (N:37).
- “**Burnumun ucuyla yüreğim** aynı anda sızılar.” (N:37).
- “Güzel şeyler söylemek **geçtiyse de aklımdan, dilim varmadı** bir türlü.” (N:40).
- “**Gönlüne koymayıp** alıp eve getirdim.” (N:41).
- “- **Kendini bırakma** hemen.” (N:42).
- “O an bütün **dünyam yıkılmıştı.**” (N:43).
- “Her şey birden nasıl da **tersine dönmüştü?**” (N:44).
- “**Kendimi kaybettim.**” (N:45).
- “Açık konuştuğu için **kusuruna bakmamalıyım.**” (KKDZ/1:48).
- “...**başımızın çaresine bakmamız** gerekiyormuş.” (KKDZ/1:48).
- “**Bir baltaya sap olamadığım** için hazır yiyiciden başka neymişim ki!” (KKDZ/1:49).
- “Bari kızı bundan sonra **ayağını denk almalı**, uyanık olmalıymış.” (KKDZ/1:49).
- “Yerinde olsa vallahi **zırnık koklatmazmış!**” (KKDZ/1:49).
- “...sabahtan öğleye kadar çocuğa bakma bahanesiyle evde **yan gelip yatmamalıymış.**” (KKDZ/1:49).
- “Kaynanamın **arayı uzattığı** iyi oldu.” (KKDZ/1:49).
- “...kaynanamla **yıldızımız barışmadı** bir türlü.” (KKDZ/1:49).
- “...**gelmesiyle gitmesi bir olur.**” (KKDZ/1:49).

- “- Fazla **yüz verme** kocana!” (KKDZ/1:49).
- “**Zoruna** mı **gitti** hanımefendi?” (KKDZ/1:50).
- “Zamanında beni dinlemediğin için şimdi **oh oluyor** sana!” (KKDZ/1:50).
- “- Unutma, görümcelerine fazla **yüz verme!**” (KKDZ/1:50).
- “- **Kafanı çalıştır!**” (KKDZ/1:50).
- “Önceleri “**Takma kafanı**” diyen eşimle...” (KKDZ/1:51).
- “Galiba yeniden **baş döniyoruz.**” (KKDZ/1:51).
- “...belki de geride bıraktığı tatsızlığın farkına varıp **vicdan azabı çekmiştir.**” (KKDZ/1:51).
- “Öfkemden **dişlerimi sıkıp** duruyorum.” (KKDZ/1:52).
- “Tekrar geri **bağrıma basıp** öpüyorum.” (KKDZ/1:54).
- “Türlü türlü **diller döküyorum** anlamıyor...” (KKDZ/1:54).
- “Ne gitmesi bu böyle **ele-güne karşı?**” (KKDZ/1:58).
- “Odacı Yusuf’un **içine bir kurt düştü.**” (BYGD/2:63).
- “Galiba olayların yarattığı gerilimle boş bir **kuruntuya kapıldım.**” (BYGD/2:63).
- “Annesinin sözüne uyup **çekti gitti.**” (BYGD/2:65).
- “**Ele güne karşı** kala kaldım orta yerde.” (BYGD/2:65).
- “**Kan çökmüştü** yüzüne.” (BYGD/2:65).
- “**Vicdan azabı** mı **çekmişti?**” (BYGD/2:67).
- “...**hal-hatır sormadı.**” (BYGD/2:67).
- “**Göz ucuyla** bana **baktı.**” (BYGD/2:67).
- “Vicdanımı bir yuvayı yıkmaya **razi ettin...**” (BYGD/2:69).
- “İki akraba erkeğin **arkasına düştün...**” (BYGD/2:69).
- “Bu **kararı** sen mi **verdin**, annen mi?” (BYGD/2:69).
- “**Akıllı olun.**” (BYGD/2:70).
- “Her şeye kendi iradenizle **karar verin.**” (BYGD/2:70).
- “Tesir **altında kalmayın.**” (BYGD/2:70).
- “İçime bir **korku düştü.**” (BYGD/2:71).
- “**Ele güne karşı** hep birlikte çalıştığımız köye gidecektik.” (BYGD/2:71).
- “**Buzlar eriyecekti.**” (BYGD/2:71).
- “**Düş** artık **yakamızdan!**” (BYGD/2:72).
- “Bütün **tüylerim diken diken.**” (BYGD/2:72).
- “*Senin nevrin döndü herhalde?*” (BYGD/2:73).
- “**Canımı** hiç kimse bu kadar **acıtmamıştı.**” (BYGD/2:73).

“Kim bilir bugüne kadar kaç insanın canına alan bu katil tepe, şimdi az ilerimizde pusuya yatmış...” (SYK:80).

“**Canım** fena halde **acıyor.**” (SYK:81).

“**Kendimi kaybediyorum.**” (SYK:81).

“...**ucuz atlattın**, diyor elleri beyaz önlüğünün cebinde olan biri.” (SYK:84).

“...**verilmiş sadakamız varmış!**” (SYK:84).

“...bu ihtiyar da varsın **gönlünü** kuşlara **kaptırsın.**” (K:92).

“Tabii onlarla birlikte asıl **can çekişen** ben olurum.” (K:94).

“...sarı gagalarını aç aça elimde **can verirlerdi.**” (K:94).

“Aslında çarşıya çıkmaya **gözü kesmedi.**” (İ:99).

“**Kırmak** istemiyordu **hevesini.**” (İ:101).

“Yol boyunca beni **günaha soktu!**” (İ:101).

“Sonra sen kimin **tarafını tutuyorsun...**” (İ:102).

“Bugün yine Ferit’in **hey heyleri üzerindeydi.**” (İ:102).

“...**saman alevi gibi parlayıp** sönyordu.” (İ:102).

“...olan **öfkesini** kendinden **çıkarmacaktı.**” (İ:102).

“Babası, kızına **dik dik baktı.**” (İ:103).

“Bana da **vaaz verip** durma!” (İ:105).

“- Asıl benim **canımın sıkıldığı...**” (İ:106).

“**Kazık kadar** adam!” (İ:106).

“- Babaannelere **telefon ettim...**” (İ:107).

“Annemin şimdi **yollara düşeceği**, ortalığı **ayağa kaldıracağı** hiç mi **aklına gelmedi?**” (İ:107).

“Bu gecikme **hayra alamet değildi.**” (İ:108).

“Anne, çocuğu **bağrına basıp** öptü.” (İ:109).

“**İçi** bir başka **yandı.**” (İ:110).

“Ağlamasını bile **çok görmüştü.**” (İ:110).

“**Lanetler okudu** kendine.” (İ:111).

“**İçi** bir başka **yandı.**” (İ:111).

“**Boğazına** kuru kuru şeyler **düğümlendi.**” (İ:111).

“**Gönlünü** **alabilir miydi?**” (İ:112).

“Git çocuğun **gönlünü al.**” (İ:112).

“- Aslında benim **canımın sıkıldığı** onun şeyine... dedi.” (İ:113).

“Bir ekmek almasını bilmeyen adamdan **hayır gelmez**” (İ:113).

- “Çocuk “yok” anlamında **omuzlarını silkti.**” (İ:113).
- “Birkaç kez yeniden **iç geçirdi**, hıçkırdı.” (İ:113).
- “**Gerisini getiremedi.**” (İ:113).
- “...burnunu sıktı fakat güldüremedi, **gönlünü alamadı.**” (İ:114).
- “Sadece **omuzlarını silkti.**” (İ:114).
- “...**vicdan azabı çekecektim.**” (DD:115).
- “Bir daha **yolum ya düşer** ya düşmezdi.” (DD:115).
- “Hayatta **dikili bir ağacı olmayanların**, dikili mezar taşları mı olurdu?” (DD:117).
- “Annem, hizmetinde **kusur etmezdi.**” (DD:117).
- “**Hatırım sayardı.**” (DD:117).
- “Küçük gelinler gibi **burun kıvrırmaz; alaya almazdı.**” (DD:117).
- “Sen başkasın gelinim, **helal süt emmişsin.**” (DD:117).
- “- **Zoruma gidiyor** gelinim zoruma!” (DD:119).
- “**Elimden** bir gün, bir **kaza çıkacak!**” (DD:119).
- “Daha sonra **araya** başkaları **girer...**” (DD:119).
- “El-âleme **rezil oldum.**” (DD:119).
- “**Adım** kaçağa çıktı, **deliye çıktı**, geçimsizce çıktı.” (DD:120).
- “Hani **gün** mü **görüyorum?**” (DD:120).
- “Bir gün evden **başımı alıp gittiğini** duyduk.” (DD:121).
- “...diyerek annemi bir **telaş almaz** mıydı?” (BM:126).
- “O da kendini **naza çekti.**” (BM:127).
- “...dedi **omuzlarını silkerek.**” (BM:127).
- “**Çek**, sen de çek bakalım kendini **naza!**” (BM:127).
- “Hepiniz zaten bana **acı vermek** için doğdunuz!” (BM:127).
- “Biliyordum ki her ağıt faslından sora **kabak**, kesin benim **başına patlardı.**” (BM:127).
- “Bazen gizli, bazen açık, **iki gözü iki çeşme** her gün **ağladı.**” (BM:127).
- “Adam, babamın **koluna girdi.**” (BM:130).
- “Adamın dışında herkes, **göz göze geldi.**” (BM:131).
- “- **Kan çekermiş** ağa! dedi esmer, altın dişli adam.” (BM:132).
- “**Meraktan çatlayacağım.**” (BM:132).
- “Büyük savaşta hepsi **telef olur.**” (BM:132).
- “Evde **bayram havası esmeye** başlamıştı.” (BM:132).
- “Bir de sizi buldum ya **gözlerim açık gitmez.**” (BM:134).

“Annemin **dili açılmıştı** artık.” (BM:134).

“Şöyle **helal süt emmiş...**” (BM:135).

“**Kaşla-göz arasında kulağıma** bir şey **fısıldadı.**” (BM:136).

“**Aramızda kalsın**” dedi.” (BM:136).

“Baksana garibim, akrabalarını bulmak için kar-kış demeden **yollara düşmüş.**”
(BM:136).

“...babamın ise **ağzını bıçak açmıyordu.**” (BM:137).

“Babamın **ağı bir karış açık...**” (BM:137).

“**Omuz silkti.**” (V:8).

“...**dehşete düşüyordu...**” (V:12).

“Ruhunun en hüzünlü öyküsüne **meydan okudu.**” (V:12).

“Yüreklerine **söz geçiremediler.**” (V:14).

“**Hafakanlar bastı** yüreğini...” (V:14).

“**Yer demir gök bakırdı.**” (V:14).

“Geceleri, sabahların yerine koyacak; en yaramaz yanım, dediği yüreğini **dize getirecekti.**” (V:15).

“Yüreğiyle bir **yol ayrımına girmek...**” (V:15).

“Kolay değildi **veda etmek...**” (V:15).

“Onu yüreğimden **söküp atmak** için gelmemiş miydim buralara?” (V:17).

“Her veda, bir **hayal kırıklığı**²²; her hayal kırıklığı, kendini yarım hissetmekti.”
(V:17).

“...**kafana taktığın** şeyi inatla sürdürmen olmasa, belki seni daha çok sevecektim.”
(GO:23).

“**Dikkatimi dağıtmayacak,** sormadan cevap vermeyecektin.” (GO:24).

“Baba ile oğul arasına düşen bu gizemli sessizlik sonradan yine de **içime batardı.**”
(GO:24).

“**Vicdan azabı çekerdim.**” (GO:24).

“O zaman **yüzünde güller açar...**” (GO:25).

“**Dünyalar** senin **olmuştu.**” (GO:29).

“Anne-oğul beni **köşeye fena sıkıştırdınız.**” (V:28).

“Hani **aklına** da **gelmemiş** değil annemin.” (V:28).

“Tabii **dünyalar benim olmuştu!**” (V:32).

²² “Hayal kırıklığına uğramak” şeklindeki deyim “Veda” adlı hikâyede hayal kırıklığı şeklinde kullanılmıştır.

“Bir şeylerin **ters gittiği** belliydi.” (V:32).

“**Kıymetini bilenlere** verilmelidir.” (V:32).

“O an açmadım sana **yüreğimi** veya **açamadım**.” (V:32).

“Kalabalık onlara **yol açmış**.” (BAS:35).

“...bu iş için (...) milyara **ihtiyaç duyulduğu** söyleniyor.” (BAS:36).

“Ameliyat için **çalmadığımız kapı kalmadı**.” (BAS:36).

“- **Boş verin, takmayın kafanızı**.” (BAS:38).

“**Canım** hiçbir şey **istemiyor**.” (BAS:38).

“Söylersem sanki yüreğimde taşıdığım o hassas **büyü bozulacak**...” (BAS:39).

“**Sevinçten uçacağım!**” (BAS:40).

“...müdür beyden **izin almadan** olmaz ki! ...” (BAS:40).

“Masanın üzerine konan gazete kupürünü görünce bir garip **kaşlarını çatıyor**...”
(BAS:40-41).

“- Boş hayaller **peşinde de koşmayın!**” (BAS:40).

“Umutlarımızı hemen yitirmemeli, tez zamanda **pes etmemeliyiz**.” (BAS:41-42).

“- Önce **kendinizi** kurtarın **kendinizi!**” (BAS:42).

“**Boyunuzdan büyük işlere de kalkışmayın**.” (BAS:42).

“...**yorum yapmadan** giriyoruz sınıfımıza.” (BAS:42).

“Bu kızınız kendi başına **iş çeviriyor!**” (BAS:42).

“Hiç **yorum yapmıyor**.” (BAS:43).

“- Elif, demek böyle **boyundan büyük işler de çeviriyorsun?**” (BAS:48).

“- Kimse **çıt çıkarmasın!**” (BAS:48).

“Haklı olarak **suratlarını asacaklar**.” (YBA:51).

“Adam **huy edinmiş!**” diyecekler.” (YBA:51).

“...yorgunluktan **kan oturmuş** gözleriyle de çimento soluyan işçiler...” (YBA:52).

“...**başı dönmüş** veya **gözleri kararmış** da olabilirdi.” (YBA:52).

“Bir ev daha göçmüş, bir aile daha perişan olmuş, bir **ocak** daha **sönmüştü**.”
(YBA:52).

“...uzaktan uzağa imrendiğim, **saygı duyduğum**, gıpta ettiğim insancıklar...”
(YBA:52).

“Baş ucuna çömelip **nabzını tuttum**.” (YBA:53).

“Hatta bir ses duysam **dünyalar benim olacaktı**.” (YBA:53-54).

“**Elimden hiçbir şey gelmiyordu!**” (YBA:54).

“Mahallenin ise üzerine sanki **ölü toprağı serpilmiş**...” (YBA:54).

- “Bir ses duysam **dünyalar benim olacaktı.**” (YBA:54).
- “İşte herkesin gözü önünde apartmanların ortasında ölüp giden bir insana **kayıtsız kalmamıştı.**” (YBA:54).
- “Ölür mölür de **başına kalır.**” (YBA:55).
- “**Tüylerim diken diken.**” (YBA:55).
- “...çağrılarına inatla **kayıtsız kalmışlardı.**” (YBA:56).
- “...şimdilik onların daha çok **ilgisini çekiyordu.**” (YBA:56).
- “...sözlerine **omuz silktiler.**” (YBA:56).
- “- Hadi yine **ucuz atlattınız.**” (YBA:59).
- “...bu yeşil bereli adamın **dili çözülmüştü.**” (YBA:60).
- “Baktım bizim hanımın **gözleri şimdiden dolu doluydu.**” (YBA:60).
- “- Sizin gibi çok şükür **helal süt emmişler** çıkmıştır karşıma.” (YBA:61).
- “**Gözlerini kaçırdı** benden.” (YBA:61).
- “**Dokunsam ağlayacaktı.**” (YBA:61).
- “**Arkasını getiremedi.**” (YBA:62).
- “Kimseden istemeye **yüzüm tutmaz.**” (YBA:62).
- “Hatta **haddimi** bile **aştığımı** düşünüyordum.” (YBA:62).
- “**Kendimi** oraya bir **atabilirim...**” (YBA:62).
- “Yukarı çıkmayı **gözü kesmediğinden** mi...” (YBA:62).
- “Görüntümüzü **içime sindiremiyordum.**” (YBA:62).
- “Şimdilik, etrafımızı çevreleyen çocukların **göz hapsindeydik.**” (YBA:62).
- “İstedik ki **çorbada** bizim de **tuzumuz olsun.**” (YBA:63).
- “**Azımızı çoğa sayıp** şunu da cebine sokarsanız memnun oluruz dediler.” (YBA:63).
- “**Hayır işlemek** için bundan daha güzel bir fırsat mı doğardı?” (YBA:63).
- “Belki de iyiliklerimiz **karşı gelecekti** bizi felaketlerden kurtarmaya.” (YBA:63)..
- “Uyduruyorsunuz! diyerek onları terslemiş, **kestirip atmıştım.**” (KA:65).
- “**İçime bir kurt düştü.**” (KA:65).
- “Yine de **renk vermedim.**” (KA:68).
- “...**canımın kaynamadığını** söylesem yalan olur.” (KA:68).
- “Bir iz bulursam **yakacağım çıranı!**” (KA:68).
- “**Elim varmadı** bir türlü.” (KA:68).
- “...yeni bir cürüm için **davetiye çıkarmaktır.**” (KA:69).
- “...eğer yerse **cezasını verecektim.**” (KA:69).
- “**Yüzüne bile bakmadı.**” (KA:69).

- “Her şey ayan beyan **ortaya çıktı**, işin esrarı çözüldü.” (KA:69).
- “İçime bir **şüphe düştü**.” (KA:70).
- “...herkese karşı **yüzümü kara çıkardım!**” (KA:71).
- “Senin hakkın bir kurşun ama **elim varmıyor...**” (KA:71).
- “Sanki korku ve açlık gözlerinde **kabuk bağlamıştı**.” (KA:72).
- “Zaten dün dövdüğümde de **içime batmıştı**.” (KA:72).
- “**Canım sıkıldı**.” (KA:72).
- “...patladığı için **kan beynine sıçramış...**” (KA:73).
- “**Yer yarılmıştı** da sanki Karamuk **içine girmişti**.” (KA:73).
- “Hiç **istifini** bile **bozmadı**.” (KA:75).
- “**Gönlüne koymadım**, kucağıma aldım.” (KA:75).
- “O muhteşem ezgilere **aklım gidiyordu**.” (YSS:77).
- “**Aklıma** hiçbir şey **gelmiyordu**.” (YSS:78).
- “...**başına** asla böyle bir şey **gelmemişti**.” (YSS:78).
- “Bir yanda tabiatın beni **baştan çıkar**an cazibesi...” (YSS:78).
- “...onun da **dikkatini çekmiş** olacak ki...” (YSS:80).
- “...**baş gelemeyeceğini** anlamış olacaktı...” (YSS:80).
- “...**arpacı kumruları gibi düşünüp...**” (YSS:81).
- “Mehmet Ali, tatlı dili, rahat hali ile gerçekten hoş bir adamdı. Tabii ona, aklıma hiçbir ilham gelmediğini, yazmak için derinden bir **arzu duyup** da daha böylesine **sıkıntıya düşmediğimi** anlatamazdım.” (YSS:81).
- “...**kulak asma** anlamında...” (YSS:82).
- “Bir gün öğretmenime **gönlümü açtığım**da...” (YSS:83).
- “**Randevu alabilmişim** ya, artık **dünyalar benimdi**. (**Dünya (veya dünyalar) birinin olmak.**)” (YSS:84).
- “...**nefes alamayacak**, huzura kavuşamayacaktım.” (YSS:86).
- “...haleti ruhiyemi zekice keşfeden hanıma bile **gönlümü açmıyordum**.” (YSS:86).
- “...kara bahtı, kem talihine **boyun mu bükecekti?**” (YSS:86).
- “...diğer yandan da sosyal yapının yıllarca **ayak bağı olmuş** paslı zincirlerine yaklaşacaktım.” (YSS:87).
- “**Çıt çıkarmadan** kuzu kuzu dinlediler.” (YSS:87).
- “Kahramanlarımı benimle özdeşleştiren bu kerataların **kulaklarımı çekeceğim** ama şimdilik **renk vermemeye** özellikle dikkat ediyordum.” (YSS:87).

“Ya o da **gözlerini devire devire** (gözlerini devirmek) konuşan ak saçlı meşhur şair gibi buzdan sözler ederse?” (YSS:88).

“Güya beğenmezse **zevahiri kurtaracağım.**” (YSS:88).

“**İçim içime sığmıyordu.**” (YSS:88).

“Aslında koltukta değil **diken üzerindeydim** (diken üstünde oturmak (veya olmak).” (YSS:89).

“İlk hikâyemi **temize çekip** postaya verdiğimde benden çok o heyecanlanmıştı.” (YSS:90).

“Hani derler ya, **bardaktan boşanırcasına** (bardaktan boşanırcasına yağmak).” (GBK:93).

“Sanırsınız ki dışarıda **kıyamet kopuyor** veya evimiz gecenin bu saatinde **sele gidecek.**” (GBK:94).

“- **Huzurum kaçtı.**” (GBK:95).

“Bu efsunlu **büyü bozulsun** istemiyorum...” (GBK:95).

“**Huzurum kaçmış** gibi.” (GBK:96).

“...**kaşla göz arasında kayıplara karıştı.**” (GBK:96).

“Nihayet on dakika **dil dökerek** kendi odalarında kalmaya razı ediyoruz ikisini de.” (GBK:98).

“Ortalıkta **ses seda kesildi** ne güzel!” (GBK:98).

“Öyle **hoşuma gidiyor** ki!” (GBK:99).

“Deminden beri birini **gözüme kestirip** duruyorum.” (GBK:99).

“**Kafama koydum**, kaçıracağım onu.” (GBK:99).

“Bayağı **zoruma gidiyor.**” (GBK:99).

“**Keyfim** iyice kaçıyor.” (GBK:103).

“**Huzurum** iyice kaçıyor.” (GBK:103).

“Kanım damarlarımda **buz tutuyor.**” (GBK:104).

“...daha da **ileri gidip...**” (İB:106).

“Haklı olarak **zoruna gidiyor...**” (İB:106).

“**Toprağı kurumamıştı** merhumenin!” (İB:106).

“...**ileri gittiğini** istemeyenler çıkarıyorlardı.” (İB:107).

“**Kulağımıza** türlü türlü laflar **geliyor.**” (İB:107).

“Hem böyle **damdan düşer gibi** sormak da ayıp olur, yakışsız kaçır...” (İB:107).

“...konuşmazdı belki ama **gönlüne koymamalıydık.**” (İB:107).

“Usulüne uygun olarak konuyu açmalı, **ağzını aramalıydık...**” (İB:107).

- “Böyle gizli gizli **iş çevirme**, bekle biraz.” (İB:107).
- “...duyduklarımızın hepsi **yanlış çıkar**...” (İB:107).
- “Doğrusunu söylemek gerekirse onu öyle görmek **içime battı**.” (İB:108).
- “Hakkında duyduklarımın hepsi bir anda kafamda **tersine döndü**.” (İB:108).
- “Bunca yıllık eşin, acıya tatlıya birlikte **göğüs gerdğin** eşin, **aynı yastığa baş koyduğun** eşin bir anda yok olsun...” (İB:108).
- “Belki de konuşmak, **içini dökmek**, derdini paylaşmak için buralardaydı.” (İB:108-109).
- “Evi **boş bırakmak** olmuyor...” (İB:109).
- “**Zoruma gitti!**” (İB:110).
- “**Zoruma gidiyor, canım sıkılıyor**.” (İB:110).
- “Eyvah, nasıl da **kaçtı ağızından!**” (İB:110).
- “...kime talip olduysam öve öve bitiremiyorlar, **ayaklarını yerden kesiyorlar**.” (İB:111).
- “...**layık gördünüz** bana?” (İB:111).
- “Kim bilir kaç **tahtası eksiktir**...” (İB:112).
- “**Yere bakan yürek yakan** olduğunu!” (İB:112-113).
- “**Hatırı sayılır** bir adamım ben.” (İB: 113).
- “Meğer **işi** çoktan **bitirmiş** de haberimiz yok!” (İB: 114).
- “...**ağı kulaklarına varıyordu**.” (İB: 114).
- “Belki de bu bir tür **hayata** yeniden **bağlanmaktı**...” (İB: 114).
- “Babaları görür görmez **çıra gibi yanmış!**” (İB: 115).
- “Hiçbir **işe güce bakmaz**...” (İB: 115).
- “Eğer bu iş olmasaymış deli olur **dağlara düşermiş**.” (İB: 115).
- “**İt kılından postal bağı** olur mu hoca?” (İB:112).
- “**Gönlüne koymamış**...” (İB: 115).
- “Güya yanında bir kadın olmadan varmak **abes kaçıyormuş**...” (İB: 115).
- “...üzerine **diz çöktü**.” (İB: 117).
- “**Gönlü kalmasın** diye.” (İB: 117).
- “**Sonunu getirmedi**.” (İB: 117).
- “Vallahi görür görmez **cin çarpmışa döndüm!**” (İB: 118).
- “İyiliğinin **altında kalmam** tabi.” (İB: 118).
- “Ya önemli bir **tembihte bulunacak** ya da kendince malum bir **sır verecekti**.” (İB: 119).

“...böyle ihtiyar bir adamla kayınpederimin çıkagelmesine doğrusu pek bir **anlam veremedim**” (BA2:122).

“...insanın **aklına** türlü türlü şeyler **geliyor**.” (BA2:122).

“**Öküzüm iri olsun da çift sürmezse sürmesin**.” (BA2:129).

“Ancak olur ya, **vebal altında kalmamak** için de bana anlatılanları...” (BA2:131).

“Önce **şaka yapıyor** sandım.” (BA2:131).

“Akıllı dünyaları tartar, değme erkekleri **suya götürüp susuz getirirdi**.” (BA2:131).

“Yoksa bunca yıl yalnız yaşamak Hatun Teyzemin **canına tak mı etmişti?**” (BA2:131).

“...hiç kimseyi beğenmeyen, **evde kalmış, tohuma kaçmış** bakire bir kız olarak kocayan Hatun Teyzem mantıklı bir evlilik yapsındı.” (BA2:131).

“**Altından** öyle kolay kolay **kalkamazsın!**” (BA2:132).

“Ne bileyim yine de **içime bir kurt düştü** işte.” (BA2:132).

“...**göz gözü görmüyordu**.” (BA2:133).

“...böyle zengin bir kısmeti **geri çevirmeyecekti**.” (BA2:133).

“...dahi **hayra yordu**.” (BA2:134).

“Kalkmaması düpedüz **erkeklığe leke sürmekti**.” (BA2:135).

“Yoksa güçlüyüm, diye **geçirdi içinden**...” (BA2:135).

“...yine **takati kesilmeye** başlamıştı.” (BA2:136).

“...sıcağa rağmen **düşmüşlerdi yola**.” (BA2:122).

“Her ikisinin de yorgunluktan dudakları kurumuş, su gibi **tere batmışlardı**.” (BA2:122).

“Yaya çıktıklarına **bin pişman olmuşlar**...” (BA2:122).

“**İçtiğimiz su ayrı gitmedi**...” (BA2:123).

“...sağda, solda **har vurup harman savurduğunu**...” (BA2:123).

“...**dem vurdu**.” (BA2:125).

“...daha ben ölmeden malıma mülküne **göz diktiler**.” (BA2:125).

“**Çektim restimi**.” (BA2:125).

“...bizimkilerde bir **cayırıtı koptu**.” (BA2:125).

“Şimdi **ağzı değiştirdiler**.” (BA2:125).

“Hem de kayınpalidemin **kırkı bile çıkmadan**.” (BA2:126).

“**Bir ayağı çukurda**... (olmak)” (BA2:127).

“O **taraklarda hiç bezim olmadı**.” (BA2:127).

“Gençliğinde ne **harman yerleri dişlediğini** ben bilirim.” (BA2:127).

- “Ahmet Ağa sana bir **işim düştü.**” (BA2:128).
- “Tarladaki işini bırakıp ta **ayağıma** kadar **gelmiş.**” (BA2:129).
- “İki de bir **ağzından** "kayınço-mayınço" gibi laflar **kaçırması** yok muydu hani.” (BA2:129).
- “**Yüzümden düşen bin parça.**” (BA2:129).
- “...sabahtan beri zenginlikten **dem vurması...**” (BA2:129).
- “Birbirinize hiç **denk düşmezsınız ...**” (BA2:129).
- “**Okuntu oğlağı gibi** olduğuma bakma sen benim.” (BA2:130).
- “Hatun kızın **mürüvvetini görmüş** olacaktı.” (BA2:133).
- “Bütün **sesler kesildi**, bütün **nefesler tutuldu.**” (BA2:134).
- “Su gibi **tere battığından...**” (BA2:136).
- “Birden **gözleri karardı**, **başı döndü.**” (BA2:136).
- “...**canımın kaynadığı** bu ihtiyarla bir türlü tanışıp konuşamamıştım.” (GŞ:8).
- “İnsan, bazen -yeter ki **kanı ısınmasın-** konuşmadan da sohbet edebiliyor, yepyeni dünyalar kurabiliyor.” (GŞ:8).
- “...**dikkatimi çekmeyecekti.**” (GŞ:8).
- “Yoksa sıradan biriydi de ben mi **gözümde büyütüyordum?**” (GŞ:9).
- “...**mahcup ediyordu beni.**” (GŞ:11).
- “...**iki çift laf edip** rahatlıyorduk. (GŞ:13).
- “...**yolunu gözler oldum.**” (GŞ:13).
- “**Sağ olsun**, hiç erinmez her gün gelir, ufak tefek **işlerimi görür gider.**” (GŞ:13).
- “Olanları anlatsam **yürek dayanmaz.**” (GŞ:15).
- “...**maaş bağlanıyormuş.**” (GŞ:18).
- “...saatlerce **ağzını açmadığı** günler oluyormuş.” (GŞ:18).
- “...senin bir aydan az kalan askerliğini **gözünde büyütüyor...**” (GŞ:18).
- “Gözlerinden bulgur bulgur akan yaşı görünce **içim ezildi.**” (GŞ:18).
- “Baktım, **burnunu çeke çeke...**” (GŞ:19).
- “Bir sürü **zahmet verdim.**” (GŞ:20).
- “...**kendimi tutamadım!**” (GŞ:20).
- “...**iç çekti.**” (GT:27).
- “Hadî çal da **efkârımız dağılsın** biraz!” (GT:28).
- “Değil dokunmak, **kılımı bile kıpırdatmadı.**” (GT:28).
- “...**iç geçirdi.**” (GT:28).
- “**Haddimi aştığımy...**” (GT:28).

- “Önce, çalmamak için **yârenlik ettiğini...**” (GT:28).
- “**Eline su dökemedim!**” (GT:30).
- “**İçim yanmıştı...**” (GT:31).
- “**Kulak kabartıp dinlemiş beni.**” (GT:31).
- “**Kör-kütük olana kadar iç!**” (GT:32).
- “Uykularım **kırk yamalı bohça...** (DYK:49).
- “Sana **nispet olsun** diye...” (DYK:49).
- “Meğer bütün **gemileri yakmışım** da haberim yok!” (DYK:51).
- “**Yer demir, gök bakırdı!**” (DYK:55).
- “**Gönlümü alacaktın.**” (DYK:54).
- “**Cevap vermedi.**” (DYK:59).
- “...**avurtları çökmüş**, orta yaşlı, kavruk bir adam...” (DYK:59).
- “**Gönlüne koymayıp...**” (BABYBÖ:60).
- “...**-gurur yaptı-** istemedi.” (BABYBÖ:60).
- “...onu öyle görünce **içim ezildi.**” (BABY:61).
- “...**bağrıma basmayı** çok isterdim.” (BABYBÖ:62).
- “...**hasret mi kalacağım** yavruma?” (BABYBÖ:62).
- “**Dilimin döndüğünce** teselli ettim.” (BABYBÖ:63).
- “Derviş **metin ol...**” (BABYBÖ:63).
- “Onların **burunlarından fitil fitil getireceğim!**” (BABYBÖ:65).
- “Bütün **dünyam yıkıldı.**” (BABYBÖ:66).
- “...çok **zoruna gittiğini...**” (BABYBÖ:66).
- “İşte o zaman **kafamın tası attı.**” (BABYBÖ:67).
- “– **Başıma mı kakıyorsun?**” (BABYBÖ:67).
- “...**canı sıkılmasın** diye demedim.” (BABYBÖ:68).
- “-Derviş benim yakın **kapı komşumdu.**” (BABYBÖ:70).
- “**Gözlerime inanamıyordum.**” (BABYBÖ:70).
- “Bacısına kardeşlerine **haber saldılar.**” (BABYBÖ:71).
- “**Damdan düşer gibi** üslupsuz mu olacaktı her şey?” (UİBY:75).
- “...**yüzünün suyunu döküp** yaylalara erzak çıkınları gönderen anam!” (UİBY:75).
- “Galiba **yüzüm kireç gibi.**” (UİBY:75).
- “**Metin ol** bakalım!” (UİBY:75).
- “...**besmele çekerek** yola çıktık.” (UİBY:76).
- “– Biraz daha kalırsak **kurda-kuşa yem olacağız!**” (UİBY:80).

- “Bu bir tür **zeytin dalı...**” (CS:85).
- “**Başımızı sokacak** bir ev bulmuştuk ya...” (CS:86).
- “...babam bu iyiliğin **altından** nasıl **kalkacağımızı** düşünüyordu.” (CS:86).
- “Ablam, yer yatağında **yorgan-döşek yatıyor...**” (CS:86).
- “Bizi böyle **yataklara düşüren** bu meçhul hastalık için...” (CS:88).
- “Üç nur topu gibi yavruya **göz değmişti.**” (CS:88).
- “Yine hepimizin **kafası karışmıştı.**” (CS:89).
- “Üç sabiyi **kara toprağa** nasıl **vereyim** ben?” (CS:89).
- “Mevlâ, üç günahsız körpeyi **toprağa vermeye** elbette **razı olmayacaktı!**” (CS:92).
- “Babamın gözlerinde korku **kabuk bağladı.**” (CS:94).
- “...bir felaket haberiyle **bıçak sırtındayız.**” (CS:94).
- “**Dişimle tırnağımla kurdum.**” (GU:98).
- “Hani **kafası karışmamış** da değil.” (GU:99).
- “...kimileri de uzaktan uzağa **kafa bulurlarmış.**” (GU:99).
- “İki sene **sakız olmuş** ağızlarında.” (GU:100).
- “...**lafın belini kırarlar.**” (GU:100).
- “Onun bile **altında çapanoğlu** aradılar.” (GU:101).
- “Bakma sen **kuyruğu dik** gittiklerine.” (GU:101).
- “Vallahi bu Hemiteliler'in **gözü değecek** bana (!)” (GU:101).
- “Bu adam **para mı kesiyor?**” (GU:101).
- “**Yüreğim ağızımda!**” (GU:104).
- “Dün avradın **canı çekmiş.**” (GU:106).
- “Nihayet **gözüne kestirdiği** daha iri birini bulup...” (GU:106).
- “Desem, eminim önce hanım, sonra kayınpederim **katıla katıla güleceklerdi.**” (GU:109).
- “...hiçbirinin **kafası çalışmıyordu.**” (GU:109).
- “Üç-beş sene sonra burası ‘**it oynamış yonca tarlası**’na dönecek.” (GU:110).
- “Vekillerin **üyüklerine çökme** sırası bende.” (GU:110).
- “Kocası gittikten sonra zavallı kadın, genç yaşta **aklını oynattı!**” (ST:112).
- “...deyip **yüzünü çeviriyordu.**” (ST:112).
- “**Gönlümü almak** için neler yapmıyor ki!” (ST:114).
- “Nazlanan küskün çocuklar gibi **omuzlarını silkti.**” (ST:114).
- “**Kara çıkaracağım** herkesin **yüzünü.**” (ST:115).
- Bu sözün **hayra alamet olmadığını** en iyi ben biliyordum.” (ST:116).

- “Hepimiz, **çil yavrusu gibi** sağa sola **kaçırdık.**” (ST:116).
- “...sarığı alıp **yere çaldı.**” (ST:121).
- “– Şu herifin bileklerine **kelepçe vurun!**” (ST:122).
- “Hatta **haddimi aştığımı** düşünerek kendimi yargıladım.” (ST:126).
- “...göreceğimin **aklımın ucundan dahi geçmeyişiydi.!**” (ST:126).
- “**Havadan sudan konuşuyorduk.**” (ST:127).
- “...diye başlayan yakası açılmadık küfürlerin **bini bir para!**” (Ş:140).
- “Galiba bir gece yarısı operasyonunun tam da **üstüne düşmüştük.**” (Ş:141).
- “Az sonra **dananın kuyruğu kopacak...**” (Ş:142).
- “Ona her baktığımda **fırtınalar kopardı** içimde.” (ÇY:7).
- “Derin bir “**Oh!**” **çektim.**” (ÇY:7).
- “Şimdi **canım acıyor.**” (ÇY:11).
- “**Başında kavak yelleri esen** on yedi yaş delikanlıları gibiyim.” (ABMD:19).
- “**Abayı** çoktan **yakmışım** da haberim mi yok!” (ABMD:19).
- “Ta ilk gördüğünde **gitmişti aklı başından.**” (ABMD:20).
- “**Kızılca kıyamet** işte o zaman **kopmuştu.**” (ABMD:20).
- “İnsanoğlunun **başına** her an her şey **gelemez** miydi?” (ABMD:21).
- “Kendi de genç yaşında **dul kalmamış** mıydı?” (ABMD:21).
- “Eğer hayırlıysa **başımın üstünde yeri var.**” (ABMD:21).
- “...sırf bunun için ayırmış, götürüp adamın **avucuna saymıştı.**” (ABMD:21).
- “Dilber Hanım’ın **yüzünde güller açtı.**” (ABMD:22).
- “**Aklı başından gitti.**” (ABMD:22).
- “...**söze** nasıl **başlayacağımı** kestiremiyordu.” (ABMD:26).
- “**Damdan düşer gibi** de söylenmezdi ki!” (ABMD:26).
- “En iyisi **işi oluruna bırakmak...**” (ABMD:26).
- “...ne anlatırsam anlatayım vazgeçemez benden.”- diye **geçirdi içinden.**” (ABMD:29).
- “**Boş atmış, dolu tutmuştu.**” (ABMD:30).
- “Hiç **sözümünden çıkmayacak,** bana karışmayacakmış.” (ABMD:33).
- “Baktım ikisi de **gözüme bakıyor.**” (ABMD:33).
- “**Arpasını çok vermişler** (Arpası çok gelmek.)” (ABMD:34).
- “**Mahkemeye verdim.**” (ABMD:34).
- “...fakat **gerisini getirmedi.**” (ÇSB:37).
- “Hapçı Bayram’ın sövmemize **gönlü olmadı.**” (ÇSB:37).

- “**Kafasında ne tilkiler dolaştı** bilmiyorum.” (ÇSB:42).
- “-Başkanım, çayın **buza kesti!**” (ÇSB:44).
- “**Gıcık tuttu** da dedi.” (ÇSB:48).
- “**Yuh!**” çekip kovacağız.” (ÇSB:49).
- “**Damdan düşer gibi** de söylenmezdi ki...” (G:53).
- “Ramazan dendi mi **akan sular dururdu.**” (G:54).
- “Demir-Çelik’e bile **kapağı atarım.**” (G:55).
- “Hey **gözünü sevdiğim** şehir, hey!” (G:55).
- “-Vallahi kızlara bile **oyuncak oldum!**” (G:58).
- “-Sen **aklını yemişsin!**” (G:59).
- “**Başım gözüm üstüne.**” (G:60).
- “Yeter ki **asma suratını.**” (G:60).
- “Necla, Mahmut’a bakıp Elfida’ya **yaka silkti.**” (G:64).
- “Elfida ile **göz göze geldiler.**” (G:64).
- “Yine de Mahmut’un **yüzü düştü.**” (G:64).
- “-**Zoruma gitti,** dedi, Elfida’ya, çok zoruma gitti.” (G:65).
- “-**Sıkma canını.**” (G:65).
- “**Dağ, fare doğurdu.**” (G:94).
- “Öyle ya, o çalışıyor, ben **yan gelip yatıyordum.**” (KA:70).
- “**Gözüm arkada kalmıyor.**” (KA:71).
- “**Sıkma canını...**” (KA:71).
- “Her gün **vicdan azabıyla** (vicdan azabı çekmek (duymak) yatmak ve onunla uyanmak...)” (KA:71).
- “Ne kazak erkek olduğum konusunda **ahkâm kesemezlerdi.**” (KA:71).
- “**Kafama koymuştum.**” (KA:72).
- “...önce acıdı, sonra **yol verdi.**” (KA:72).
- “...**çat kapı** sınıflara giren, ders dinleyip çocuklara soru soran... bu idi.” (KA:73).
- “Salonda **çıt yok.** (çıt çıkmamak)” (KA:74).
- “...dinleyenlerin ruhlarında **fırtınalar koparan** bir köy imamı olmak isterdim.” (KA:74).
- “**Çalmadığım kapı kalmadı.**” (KA:76).
- “Bu arada bana çaktırmadan **göz kırptı.**” (KA:77).
- “...**mürekkep yalamamış** ki adam!” (K:78).
- “Anlaşılan **iki yakan bir araya gelmiyor.**” (K:79).

- “Yerimde çok **gözü olanlar** var.” (K:81).
- “Müdür **mosmor olmuştu.**” (K:82).
- “**Kaşla göz arasında** ceketimin düğmesini ilikledim.” (K:82).
- “Sanki **dikenin üzerinde oturuyordum.** (Diken üstünde oturmak (veya olmak).)” (K:83).
- “**Başımdan bir kaynar su döküldü.**” (K:83).
- “Burası **Dingo’nun ahırı** mı?” (K:83).
- “Oturur **geyik yapardık** seninle!” (K:84).
- “Koltukta değil, **bıçak sırtındaydım.**” (K:84).
- “**Gönlüme koymadı.**” (K:84).
- “**Allah ne verdiyse...**” (K:85).
- “Bu defa **baltayı taşa kötü vurmuştum.**” (K:85).
- “**Tabana kuvvet.**” (YH:91).
- “...kimsenin namusuna **göz dikmiyordu** ya!” (KŞA:104).
- “...ve **hâl hatır soracaktım.**” (KŞA:106).
- “Bir daha ya **denk düşer** ya düşmezdi.” (KŞA:109).
- “Çocuklar gibi **naz yapıyor** bana.” (KŞA:109).
- “O kadar **dil döktüm** nafile.” (KŞA:109).
- “**Nasırıma basıyorsun!**” (KŞA:109).
- “Bir **kan çöktü** yüzüne...” (KŞA:111).
- “**Yüzü düştü.**” (KŞA:112).
- “**Cin gibi** bakıyor.” (KŞA:112).
- “**Sinirlerim gerilmiş...**” (KŞA:113).
- “Şimdiye kadar kimseye **boyun eğmedim** ben.” (KŞA:113).
- “**Uyku tutmaz** bir türlü.” (ZKB-1:119).
- “...kendimi **şanslı saydım.**” (ZKB-1:120).
- “**Göz ucuyla** alttan yukarı şöyle bir **süzdüm.**” (ZKB-1:121).
- “...yol arkadaşşımdan artık **gıcık almıyor**, ona kızmıyor, **ters ters bakmıyordum.**” (ZKB-1:122).
- “**Meraktan çatlayacağım.**” (ZKB-1:122).
- “**Elinden düşürmediği...**” (ZKB-1:122).
- “Bizi **adam yerine koyan** mı var hani, dedi.” (ZKB-1:123).
- “Her konuşmasında **moralim** biraz daha **bozuluyor**, **içim içime sığmıyordu.**” (ZKB-1:127).

- “Sana mı düştü benim maaşım hakkında **fikir yürütmek!**” (ZKB-1:127).
- “Deminden beri **kırdığın ceviz kırkı geçti!**” (ZKB-1:127).
- “Bir daha konuşursa **haddini bildireceğim.**” (ZKB-1:128)..
- “**Nefes alamıyordum.**” (ZKB-1:128).
- “...**gücüm yetmedi.**” (ZKB-1:128).
- “Galiba **canı** fena hâlde **yandı.**” (ZKB-1:128).
- “İyi oldu, **oh oldu!**” (ZKB-1:129).
- “...**korktuğum başıma geldi.**” (ZKB-2:131).
- “**Tüylerim diken diken.**” (ZKB-2:131).
- “Adam hiç **oralı bile olmadı.**” (ZKB-2:131).
- “Azıcık **içim geçmiş.**” (ZKB-2:132).
- “Derin bir **nefes aldım.**” (ZKB-2:134).
- “**Görmezlikten geldim.**” (ZKB-2:134).
- “**İştahım kaçtı.**” (ZKB-2:134).
- “Senin arkadaşlığın da **samana kazık çakmaya** benzer.” (ZKB-2:134).
- “**Al bakalım başına belayı!**” (ZKB-2:136).
- “İyice **tepem attı.**” (ZKB-2:136).
- “**İçim içime sığmıyordu.**” (ZKB-2:138)..
- “Üstelik **enayi yerine konmak...**” (ZKB-2:138).
- “...**pusulamı şaşırttın benim!**” (ZKB-2:138).
- “**Yer yarıldı da içine mi girdi** bu adam?” (ZKB-2:138).
- “Sabahtan beri **yolunu gözlüyorum.**” (CBHK:140).
- “**Gurur duyardım** seninle.” (CBHK:140).
- “...gıcık adam Erol Taş’a **meydan okumak** demekti...” (CBHK:141).
- “Geceden beri **ölüp ölüp diriliyor.**” (CBHK:142).
- “**Gönlüne koymadım.**” (CBHK:142).
- “O sırada **haber almış...**” (CBHK:142).
- “-**Şaka yapıyorsunuz** herhâlde!” (CBHK:143).
- “Bir çırpıda bütün **kapılar kapanmıştı** yüzümüze.” (CBHK:148).
- “...dinledikçe **renkten renge giriyordu.**” (CBHK:148).
- “Seni **mahkemeye vereceğim.**” (CBHK:150).
- “...seni mahkemede **sürüm sürüm süründüreceğim!**” (CBHK:150).
- “İnsanın yeter ki canı kaynamasın, **kanı ısınmasın.**” (NS:8).
- “**Başına bir iş mi gelmişti...**” (NS:9).

- “Senem teyzenin birden **gözlerinin dolduğunu** hissettim.” (NS:10).
- “**Tüylerim diken diken oldu.**” (NS:14).
- “**Bir ayağı çukurda** (Bir ayağı çukurda olmak) yalnız biri...” (NS:19).
- “**Allah bilir** ya günleri sayılı.” (NS:19).
- “Her gece ağlamaktan **göz pınarlarım kurudu.**” (NS:22).
- “-Artık **gözlerim açık gitmez.**” (NS:22).
- “**Ölsem de gam yemem.**” (NS:22).
- “Bir türlü **içime sinmiyor.**” (B:27).
- “Karşısına geçip şöyle derin bir **nefes alıyorum.**” (B:31).
- “Lalenin bütün özelliklerini tek tek **gözden geçiriyorum.**” (B:32).
- “Emeğinizin karşılığı vicdanlarında **can çekişir.**” (K:36).
- “Artık geçim **sıkıntısı çekmeyeceğiz!**” (K:38).
- “Çukurova topraklarına savurduğu günden beri dedemin **yüzü hiç gülmedi.**” (K:35).
- “...amcam Hüseyin'i Çukurova topraklarına **kurban vermiştik.**” (K:36).
- “Günlerce **kendine gelemedi.**” (K:37).
- “**Canım acıyor!** dedi dedem.” (K:37).
- “**Meraktan çatlatma bizi!**” (K:38).
- “Dedem **bozuntuya vermedi.**” (K:39).
- “Kusura bakma Mehmet Efendi! der, **yol veririz.**” (K:40).
- “**Ağzımız bir karış açık,** dedem anlatıyor...” (K:40).
- “Daha işe başlamadan **adımı "yumuş uşağı" na çıkardınız.**” (K:40).
- “Önemli olan **namerde muhtaç olmamaktır.**” (K:40).
- “...dolayı dedeme **kanı kaynar.**” (K:42).
- “-Ben **söz verdim...**” (K:43).
- “-**Başımızın üzerinde yerin var** baba, dedi annem.” (K:43).
- “Çok **zoruna gitmiş.**” (K:44).
- “Adamcağız **iki arada bir derede kalmış.**” (K:44).
- “**İşi bırakıyorum!**” demiş.” (K:44-45).
- “...bir hayret **ışığı çalardı.**” (K:45).
- “**Gönlüme koymadı.**” (GNK:47).
- “Yok, ayağa kalkınca **başım dönermiş...**” (GNK:47).
- “Nasıl da **ağzımdan kaçtı!**” (GNK:47).
- “Desem **yüreğine inmez** miydi?” (GNK:50).
- “...tüm bedenimi bir **ateş bastı.**” (GNK:51).

- “**Kararımı verdim...**” (GNK:52).
- “**Canım acıyor.**” (GNK:53).
- “**Canım acıyor.**” (AA:57).
- “Affedersin... sözü **boğazımda düğümlenip** kalıyor.” (AA:58).
- “**Tüylerim diken diken ...**” (AA:60).
- “...birazcık **kendine gelir** gibi olunca sevinmiştik.” (AA:60).
- “**İki arada bir derede kalmıştık.**” (AA:60).
- “Nihayet annemin **gönlüne koymadık...**” (AA:60).
- “Üçümüzün de **içine battı.**” (AA:60).
- “**Canım hiç bu kadar acımamıştı.**” (AA:60).
- “...kapı önünden göndermeye kimsenin **gücü yetmemişti.**” (AA:61).
- “**Birbirine katmıştı ortalığı.**” (AA:61).
- “**Ruhunu orada teslim etti.**” (AA:61).
- “Ve **akan sular durmuş,** kimse dokunmamıştı anneme.” (AA:62).
- “Gözleri **kan çanağı** hıçkırır hıçkırır ağladı.” (AA:62).
- “**Al başını git!** diyorsun.” (AA:62).
- “**Aklım burada kalmaz mı?**” (AA:63).
- “**Vadesi yetmemişse yüz doktor uğraşsa öldüremez.**” (AA:63).
- “**Gönlüne koymadık, baştabibin...**” (AA:63).
- “Ağabeyimin **yüzü kireç gibiydi.**” (AA:64).
- “**Kendine gel!**” (AA:64).
- “...**ağız kulaklarında bir adam...**” (BGH:69-70).
- “Hani **hoşuma gitmiyor** da değildi.” (BGH:70).
- “...kitaplarınızla **hemhal olmak** ve engin kültürünüzden **feyz almak** için geldim.” (BGH:71).
- “**Sabahı iple çektim...**” (BGH:71).
- “Soru soran üniversiteli kızlara yarım ağızla anlaşılmayan felsefe artığı **cevaplar veriyorum.**” (BGH:72).
- “...bizim stant **sinek avlıyor.**” (BGH:72).
- “...şimdilik **açık vermiyordum.**” (BGH:72).
- “Hiç **bozuntuya vermedim.**” (BGH:72).
- “Okumak üzerine akıl almaz **raconlar kesiyorum.**” (BGH:72).
- “...kaç gündür **yolumu gözleyen...**” (BGH:73).
- “**İçime ilk defa bir şüphe düştü.**” (BGH:76).

- “Ağzım bir karış açık kaldı.” (BGH:76).
- “Şaka yapıyorsun herhalde!” (BGH:77).
- “Neredeyse hepimiz **küçük dilimizi yutacaktık.**” (BGH:77).
- “Bu dostlarıma **çam sakızı, çoban armağanı** ikramımdır.” (BGH:78).
- “Her şey bitti de **dilinize dolayacak...**” (G:81).
- “Milletin **diline düştük.**” (G:81).
- “Farkındayım, **saman altından su yürütüp...**” (G:82).
- “**Tepem atıyor.**” (G:82).
- “**Yüzü düştü.**” (G:86).
- “...kayınvalidesinin azar yüklü sözleri **zoruna gitmiş.**” (G:86).
- “**İçine bir kurt düştü...**” (G:90).
- “Önemli olan her şeye rağmen **ayakta kalabilmek...**” (G:91).
- “...gerektiğinde **yolunu bile değiştiriyordu.**” (G:92).
- “Bir anda bütün **sesler kesildi, bütün nefesler tutuldu.**” (DM:96).
- “-**Gitti bir top bez ile** zavallım!” (DM:98).
- “- Ben bu okulu **adam etmeye** geldim...” (DM:100).
- “Yani herkes **ayağını denk alsın.**” (DM:101).
- “Karizmamı **iki paralık ettin!**” (DM:105).
- “**Zorlarına gitmiş** beyefendilerin.” (DM:106).
- “**Akıl alacak** gibi değil!” (DM:106).
- “...arkadaşımın **yüzüne** nasıl **bakarım.**” (DM:106).
- “Doğrusu **içini açıldı.**” (DM:107).
- “**Gözlerimi** öfkeyle **kaçırdım** ondan.” (GT:112).
- “...dağdan gelmiş de **bağdakini kovuyor!**” (GT:114).
- “-Ne o Abdal demem **zoruna** mı **gitti?**” (GT:115).
- “**Yedi kat yerin dibine geçtim.**” (GT:115).
- “**Bir dikili ağacımız olmasa da başımızı sokacak** evimiz vardı.” (BK:121).
- “...**ne oldum delisi** aileler ile...” (BK:122).
- “Sen **kafanı takma** hocam!” (BK:127).
- “**Moralinin bozulduğu** her halinden belliydi.” (BK:128).
- “Bu arada aldığı notları tek tek **gözden geçirdi.**” (BK:129).
- “Bir sürü de **emek verdim.**” (BK:129).
- “Hepsi **boşa gitti.**” (BK:129).
- “Bir de **müsaade almadan** konuşmayalım.” (BK:130).

- “Yüzü **renkten renge girdi.**” (BK:132).
 “Gidin **mahkemeye verin.**” (BK:133).
 “...**vicdanımız el vermedi.**” (BK:134).
 “-Biz, **etle tırnak gibi** çok alıştık birbirimize.” (BK:140).
 “Dün bir **karar aldım.**” (AYGK:141).
 “**Şaka yapıyorsun.**” (AYGK:142).
 Sanırsınız ki **Ali gıran, baş kesen.** (GT:118).
 “Hiç kimse **canımı** bu kadar **acıtmamıştı.**” (GA-II:130).

Ekici'nin incelediğimiz hikâyelerinde; dilin ince işçiliği diye nitelendirebileceğimiz deyimleri yoğun bir şekilde kullandığını görmekteyiz. Ekici'nin deyimlere çokça başvurmasının bir diğer nedeni hem deyimlerin anlatımındaki yoğunluğundan hem de yaşadığı yöreye özgü dil özelliklerinden yararlanıp okuyucusuna duygularını daha etkili bir şekilde aktarmak istemesidir. Deyimlerin hikâyelerde yoğun olarak kullanılması metinlerdeki halk bilimi unsurlarının yoğunluğunu gösteren bir unsurdur.

Ekici, sadece bilinen deyimleri kullanmayıp kaybolmaya yüz tutan yöresel deyimleri de eserlerinde kullanmaktadır. Deyimler, halkın yaşam süzgecinden geçen söz kalıplarıdır. Ekici'nin karakterleri halktan kişilerdir. Ekici, içinde yaşadığı toplumun sosyal yaşantısına ve kültürüne hâkim; toplumun gelenek, göreneklerini bilen bir yazardır. Bu durum eserlerinde kullandığı deyimlerin yoğunluğundan ve çeşitliliğinden görülebilmektedir.

Ekici'nin deyimleri ve yöresel deyimleri yoğun olarak kullanmasının onun toplumun sosyal yaşantısına vakıf olduğunun ve toplumun gelenek, göreneklerine uzak olmadığının bir göstergesi olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.4. Dualar

Artun'a göre dualar (Alkışlar) ve beddualar (Kargışlar) konuşmayı renklendiren kısa kalıplaşmış sözlerdir. Bunlar konuşmayı süsleyen, duyguları belirten, anlatımı güçlendiren dil unsurlarıdır. Bazı dualar imge, düşünce ve çağrışım zenginliğiyle doludurlar. Alkış, kişinin iyiliğini; kargış, kişinin kötülüğünü isteyen standart söz kalıplarıdır (2001, s.121).

Boratav ise duaları dini nitelik kazanmış ifadeler olarak görür. Genellikle insanların kendileri ya da başkaları için Tanrı'dan isteklerinin ifadesi için söylenen sözlerdir (1992, s.129).

Alkış sözcüğü Arapçadan dilimize geçen dua, sena, Allah'a yalvarıp yakarma anlamına gelen münacat karşılığı "hayır dua" anlamındadır. Alkış kelimesinin Dede Korkut Hikâyelerinde geçen "alkala-" kökünden geldiği düşünülmektedir (Artun, 2014, s. 36).

Toplum bilincine sahip insanlar karşılıklı iyi dileklerde bulunurlar. İnsanların kötülüklerden uzak durmasını niyet ederler. Ekici'nin hikâyelerindeki karakterlerin toplumsal aidiyetleri ve manevi bağları güçlüdür. Bu karakterler aidiyet kurdukları toplum ve iyilik gördükleri insanlar için iyilikler temenni ederler.

Dua sözlü kültürün önemli unsurlarındandır. Ekici'nin hikâyeleri manevi hayatın, geleneklerin, halk inançlarının ve değerlerinin önemini sıklıkla vurgular. Yazarın hikâyelerindeki karakter ve tipler genel anlamda muhafazakârdırlar. Bu karakterlerin duygu dünyalarında dua önemli yer tutar. Saf ve inançlı Anadolu insan tipinin yaşadığı sıkıntılar sonunda sığındığı en önemli unsurlardan biri duadır.

Necdet Ekici'nin incelenen eserlerinde dua unsuru genellikle kalıp sözler halinde yer almıştır. Ayrıca incelenen hikâyelerde asker ocağında Alevi lokma gülbengi / sofrada duası, pehlivan duası ve Türk askerinin her yemek öncesi okuduğu kalıplaşmış bir söz olan yemek duası örnekleri bulunmaktadır. Araştırılan eserlerde tespit edilen dua unsurları şunlardır:

"Allah ıslah eylesin." (YI:89).

"-İnşallah!" (YI:91).

"Allah kabul buyursun!" (YI:94).

"Allah rahmet eylesin..." (ÇÇAZ:103).

"Sen bana sabır ver Allah'ım! Şeytanın şerrinden sana sığınırım!" (GA-II:129).

"Of Allah'ım, bana yardım et!" (GA-II:136).

"... Hep Allah'a yalvarmaz mıydı? 'Allah'ım Çoban Memiş'i açlık ile terbiye etme!" (ÇM/III:147).

"- İyi olursun inşallah!" (N.39).

"Allah korusun!" (İ:108).

"Allah gani gani rahmet eylesin." (BM:133).

“Allah’a şükür...” (BM:133).

“Maşallah, gelin oldun hanım maşallah!” (BM:137).

“Allah korusun.” (YBA:59).

“-Eyvah! Eyvah! El aman! El aman! Ya Erhamerrâhimîn medet! Bizi muhafaza eyle! Bizi cin ve insi şeytanların şerrinden kurtar! Kardeşlerimin kalplerini birbirine tam sadakat ve muhabbet ve uhuvvet ve şefkatle doldur!” (YBA:60).

“- Allah sizden razzi olsun! Çoliginize çocugunusa bağışlesin babam!” (YBA:59).

“...anam sütü gibi helal olsun!” (YBA:63).

“- Babana rahmet!” (İB:111).

“Çok şükür bu iş olmuş da kurtulmuşlar...” (İB:115).

“Haftasına yörük kızımı getireceğim inşallah!” (İB:119).

“Çok şükür bulduk!” (BA2:123).

“Allah ağzının tadını bozmasın.” (BA2:124).

“Toprağı kurusun!” (BA2:126).

“İnşallah bu defa burnunu kıvırmayacak...” (BA2:133).

“İçinden Allah’a dua etti: “Bu nasıl bir imtihan Allah’ım? Kahpenin kızına karşı hecil etme beni²³!” dedi.” (BA2:136).

“Camide Allah’ın huzurunda gözleri kapalı uzun uzun dua etti.” (GŞ:22).

“Allah gani gani rahmet eylesin...” (GT:30).

“Benim canımı al Allah’ım!” (BABYBÖ:63).

“Kurtulacağız inşallah!” (UİBY:77).

“- Allah’ım, alacaksan benim canımı al! Oğlum, yavrumu bağışla! O daha sabi, günahsız!” (UİBY:81).

“Allah yardım eylesin! ...” (ST:112).

“- Allah kimseyi düşürmesin.” (ST:113).

“-Allah sizi başımızdan eksik etmesin Ağam!” (ÇSD:41).

“Allah canımı almasın e mi?” (G:60).

“Ne diyelim, torprağı bol olsun.” (G:62).

“Allah sana sabır versin.” (G:64).

“-Allah korusun, kaza olur, yavaş git, Mahmut.” (G:66).

“Allah’ım, sen bana sabır ver!” (ZKB-1:135).

²³ Burada duanın içerisinde “Beni küçük düşürme, utandırma.” anlamına gelen ve yöresel bir ifade olan hecil etme kelime grubu kullanılmıştır.

“Sonunda da “Allah onların yokluğunu vermesin.” diyerek dua ederdi doktor ve hemşirelere.” (CBHK:142).

“Allah, yine de doktorlarımızı, hemşirelerimizi başımızdan eksik etmesin!” (CBHK:151).

“Allah sana ne muradın varsa versin yavrum...” (NS:22).

“-Allah razı olsun gelin kızım.” (K:43).

“Allah yardımcın olsun ...” (AA:59).

“-Allah yoğun bakıma kimseyi düşürmesin.” (AA:60).

“Allah taksiratını affetsin.” (AA:60).

“Allah onun yokluğunu vermesin. Hep dua ediyorum. "Allah'ım;' diyorum, "onun canını alacaksan, önce benimkini al! Ya da ikimizin canını birlikte al!” (AA:63).

“İnna lillahi ve inna ileyhi raci un. Allah razı olsun senden ... Hakkım helal olsun sana. Seninki de helal olur inşaallah!” (AA:65).

“Hayırdır inşaallah!” (G:82).

“Oh, çok şükür!” (G:84).

“Allah nasip ederse yarın bizim de çocuklarımız olacak.” (G:91).

“Allah'tan umudunu kesme. Çiğ yumurtaya can veren Allah, senin de çocuğuna can verir. Her şeyin başı Allah! Duanı eksik etme, her daim "Sümme, Sevile, Yestera!" de!” (GT:119).

“Bir şey olmaz inşaallah!” (ÇM/III:141).

“Allah sahibine bağışlasın.” (ÇSB:40).

“Onu da mahcup etmezsiniz inşaallah!” (ÇSB:41).

“Hemşerilerinden Allah razı olsundu.” (G:54).

“İnşaallah kimse duymamıştır.” (G:58).

“...bu günler de gelip geçer inşaallah!” (KA:71)

“-Şimdiden Allah bağışlasın efendim.” (KA:76)

“Allah hayrını versin!” (ZKB-1:126)

“İnşaallah senden memnun kalırız. Oturanların güler yüzlü, yumuşak huylu, sevimli Hacı Babası olursun.” (K:40)

“İyileşeceksin inşaallah!” (AA:60)

“Allah korusun zatürreeye çevirir ...” (GNK:49)

İncelenen eserlerde dua / dua etmek bazı yerlerde kalıp söz ve cümle olarak değil kavram şeklinde kullanılmıştır:

- “Dua okudu.” (K:37).
- “Bildiği tüm duaları okudu.” (G:66).
- “Hatta uyuması için dua bile ediyordum.” (ZKB-1:127).
- “Benim masama oturmaması için dua ettim.” (ZKB-2:133-134).
- “Allah'a dua ediyorum.” (B:32).
- “Beraberce ilahiler söyleyip, dizinin üstünde dualar öğreten anam.” (ST:115).
- “Dualarım seninle.” (ABMD:21)
- “Buraya annemin duasını alarak geldim.” (ABMD:27).
- “-Buraya annemin dualarını alarak geldim Dilber Hanım...” (ABMD:35).
- “Kurtulması için hep dua etti.” (AA:62).
- “İyileşmesi için geceleri hep dua ediyordum Allah’a.” (ST:112).
- “Allah’a sürekli dua ediyor.” (UİBY:82).
- “Bağışlaması için çitin arkasına gidiyor; ellerimi gökyüzüne açıp Allah'a dua ediyordum.” (CS:87).
- “Arkandan bir dua gönderirlerse o. da yeter.” (GU:108).
- “Sürekli dua ediyorum Allah’a.” (BAS:40).
- “Dua ediyorum senin için.” (BAS:45-46).
- “Bir eli yanağında, diğerinde tespih, bildiği tüm dualar kıpır kıpır dudaklarında, kapı arkasında beni bekleyecek.” (YC:12).
- “Bir hayır duanız bana yetecek.” (YC:21).
- “...her gece senin için dua ediyorum Babacığım! “diyecekti.” (Ö:17).
- “Böyle diyordum ya yine de içimde bir şüphe, Allah’a dua ediyordum.” (MBG:75).
- “Geceleri hep dua ederdim...” (DD:120).
- “Aç kalmış, yolda kalmış, ağzı dualı bir zavallıya yardım etmek kadar güzel bir şey mi olurdu?” (YBA:63).
- “İnşallah bu defa tamam! Allah ondan razı olsun; tuttuğu altın olsun, mekânı cennet olsun!” (CS:89).

Gitme Turnam adlı hikâyede Abdal kültürüne özgü mahalli bir dua yer almaktadır. “Allah yokluğunu yokarı attırsın / artırsın.” duası “Allah senin kötülüklerini senden uzak eylesin, günahlarını bağışlasın.” anlamındadır. Abdal buluşları ya da ağız

özellikleri çoğu zaman cinselliğe kaçan bir özellik gösterir. Abdal kültüründe cinsel ifadeler ölüm, dua gibi temalarda dahi kullanılmaktadır²⁴:

“Allah yokluğunu yokarı attırsın.” (GT:119).

Yeşil Bereli Adam adlı hikâyede duaların ağız özellikleriyle yansıtıldığı görülmektedir. Aynı zamanda dua sözcüğünün aşağıdaki iki örnekte Türkçe karşılığı olan alkışla birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir:

“Sadece “Allah razzi olsun benim babam!” dedi...Dilinde herkese karşı alkışlar-dualar...” (YBA:63).

“Annem, Happa Ana'ya alkışlar-dualar ediyor;” (CS:86).

Annem Annem adlı hikâyede asker ocağında Türk askerinin her yemek öncesi okuduğu yemek duası karşımıza çıkmaktadır:

“Her zamanki gibi “Türkün yemek duasını kim yaptıracak?” diyeceğim...

Ellerimiz yarı açık, oğlumun söylediklerini hep birlikte tekrar edeceğiz:

‘-Bismillahirrahmanirrahim!

Allah’ımıza hamdolsun!

Ordu-millet var olsun!

Gül-Püren onbaşı!

Afiyet olsun!

Amin!” (SYK:85-86).

Alevilikte sofraya ve lokma kavramlarının çok özel bir yeri vardır. Bu kavramlar sadece beden beslenmesi ile ilgili değildir. Bu an ruhun gelişimiyle de ilgilidir. Dua etmek Alevi kültüründe sofraya adaplarından biridir. Kıranatlıoğlu, Alevi lokma gülbengi / sofraya dualarının özelliklerini şu şekilde sıralar:

1.Dualar “Bismişah” şeklinde başlar. “Bismillah” değil de Bismişah denmesinin nedeni Allah’ın Şah’ta tecelli ettiği inancına göndermedir.

2.Dua sırasında kullanılan dil Türkçedir, Arapça ifadeler oldukça sınırlıdır.

3.“Hak-Muhammed-Ali bereketini vere” ifadesinde Aleviliğin Allah-Muhammed-Ali üçlemesi karşımıza çıkar.

²⁴ Bu bilgi metnin yazarı tarafından ifade edilmiştir.

4.“Üçler, beşler, yediler, on iki imamlar gibi... Alevilerce sevilen, inanılan, yardımını beklenen, her zaman hatırlanan kişiler yemek sırasında hatırlanılır.

5.“Yiyip yedirenler, pişirip getirenler ağrı, acı görmeye. Dertlere derman, hastalara şifa ola. Gittikleri yer gam ve keder görmeye.” sözleriyle yiyeceklerin vücuda yararlı olması dileğinde bulunulur. Alevi yemek duaları hem bu kültürün inançlarını ifade eder, hem büyükleri hatırlanmasını sağlar, dilekleri dile getirir hem de birlik beraberliğin artmasına katkı sağlar (2018, s.73).

Zurnacı Kel Bekteş-1 adlı hikâyede Alevi Abdal kültürüne ait Alevi lokma gülbengi / sofrada duaları yer almaktadır:

“- Bismillah Bismillah, Allah Allah!

Hizmetleriniz kabul ola,

Lokmalarınız ulu dergâha yazılmış ola!

Hak Muhammed Ali'nin didarından

İmam Hüseyin'in darından,

On iki imamın katarından ayırmaya!

Alelacele kuşağının altına soktu elini.” (ZKB-1:128).

“-Hadi, dedi, birlikte bir sofrada duası edelim!

...

Yağlı elleri havada:

“Bismişah! Bismişah!

Bu gitti, yenisi gele...

Hak erenleri, bereketini vere.

Yiyene helal, yedirene delil ola!

Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa ola!”

- Ağam, sen de kaldırsana ellerini. Dua ediyoruz...” (ZKB-1:135).

Gönülsüzce de olsa kaldırdım ellerimi. Devam etti:

“Dertlerinize derman, hastalarımıza şifa ola!

Gittiğiniz yerler gam, kasavet görmeye!

Lokmalarınız canlara helal ola!

Dil bizden, nefes Hünkâr-ı Pir'den ola!

Erenler demine devranına,

Gerçeğe Hû!

Mümine ya Ali!

-Amin!

-Amin..." (ZKB-1:135-136).

Meydan güreşlerinde, pehlivanları halka tanıtan, güreş başlamadan dua okuyup meydana süren kişilere "cazgır, meydan şeyhi, tellâl" gibi isimler verilir. Cazgır, güreşe çıkan pehlivanları ön tarafa aldıktan sonra seyircilere yüksek sesle güreşçilerin isimlerini, unvanlarını, yeteneklerini, onlara özgü güreş oyunlarını anlatarak tanıtır. Daha sonra salâvatlama adı verilen pehlivan duasını okur (Artun, 2001, s.2).

Ekici hikâyeleri dua bakımından zengindir. Cazgırlara özgü olan salâvatlama adı da verilen pehlivan duası "*Gül Olacaksın*" adlı hikâyede geçer:

"Fehim dayım ezberletmişti ya o "salâvatçının" sözlerini, artık en büyük cazgır da sendin:

-Hani Ali, hani Veli?

Hani Kurt dereli?

Pirimiz üstadımız Hazret-i Hamza belli!

Vur sarmayı künde at,

Gönderelim Hazret-i Muhammed'e salâvat!

Alta düştüm diye üzülme,

Üste çıktım diye sevinme!

Alta düşersen apış,

Üste çıkarsan paça kasnaktan yapış!

Korkma pehlivanım korkma!

Şahin de küçüktür ama

Gökten indirir turnayı.

Cenab-ı Allah vermesin kimseye illeti!

Sizlere ihsan etti iman ile kuvveti!

Varolsun yeryüzünde kahraman Türk Milleti!" (GO:25).

Tespit edilen dua sözlerinde dinî ve geleneksel yaşantının yansımalarını görmekteyiz. Ekici'nin topluma özgü söz kalıplarına ilgi duyduğu ve eserlerinde

mümkün olduğunca bunlardan yararlandığı görülmektedir. Yazarın hikâyelerinde kullandığı dua örneklerinin günlük yaşamda görülen ve çok fazla duyduğumuz ifade kalıpları olduğunu görüyoruz. Ağırlıklı olarak dinî boyutlu olan bu sözler yazarın hikâyelerinde yer alan kişilerin duygu dünyalarına dair de ipuçları vermektedir. “Allah ıslah eylesin, Allah kabul buyursun, inşallah²⁵, Allah korusun, Allah sizi başımızdan eksik etmesin, Allah onların yokluğunu vermesin” gibi dua örnekleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Ekici, Abdal kültürünü yansıttığı *Zurnacı Kel Bekteş-1* adlı hikâyede ise Alevi lokma gülbengi / sofrada duasını kullanarak o kültüre olan ilgi ve bilgisini göstermektedir. Yazar, sözlü kültüre ait bu detayları kullanarak metinde inandırıcılığı arttırmaktadır. Yine incelenen metinlerde salâvatlama adı verilen pehlivan duasına rastlanması yazarın eserlerindeki sözlü kültür zenginliğini gösteren bir başka detaydır.

2.3.5. Beddualar

“Beddualar çaresiz, acı çeken ve başkaları tarafından kötülüğe maruz kalan insanların psikolojik olarak rahatlamak amacıyla söylediği kötü ifade ve dilekleri kapsayan, söze özgün bir anlam vererek ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış ifadelerdir” (Kaya, 2007, s.150).

“Beddualar duanın aksine lanet, bela ve gaza içerirler, Beddua sözcüğü Farsça “bed” ve Arapça “dua” sözcüklerinin terkiibinden oluşur. Bu tabirin yerine 19. yüzyıla kadar Türk halk kültüründe “kargış” ve “ilenç” kelimeleri kullanılmaktadır” (Elçin, 2000, s.662-663).

“Anadolu’da farklı bölgelerde halen ‘ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, karış, lanet’ gibi isimler beddua yerine kullanılmaktadır” (Kaya, 2014, s.162).

Necdet Ekici’nin araştırmaya dâhil edilen eserlerinde tespit edilen beddualar şunlardır:

“-Seyirsiz tanrı canını ala!” (Ö:13).

“Allah belalarını versin!” (VKA:57).

“- Bıyıklarının hayrını görmeyesin(!)” (VKA:63).

²⁵ Bu söz “Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse” anlamına gelmektedir. [<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 25.06.2022] Bu sebeple dualar bölümüne alınmıştır.

“Tanrı canını ala!” (ÇH/1:118).

“İçinden Gâvur Ali’ye lanetler okudu: “... Ne eşeklik ettim de bu Gâvur’un arkasına düştüm oy! Bu domuzla beraber olmak, yılanla çuvala girmekmiş de bilemedim oy! Oy benim akılsız kafam oy! İki güzel söze aldanan kafam oy! El sözüyle oturup, el sözüyle kalkan kafam oy!” (ÇH/1:119).

“- Günlerdir bu suyu bekliyorum, günlerdir! Hangi kâfir, hangi evi yıkılasıca bunu bana yapar?” (GA-II:128).

“Suyunu çalan adamı kanal başında yakalamış olmanın hıncıyla adı duyulmadık beddualar ediyordu: “İnşallah döner taşın, öter kuşun olmaya Kerim! Ala kanlı, yarı canlı gezesin Kerim! Elin ekmek, belin kuşak görmeye Kerim! Bedeninin darbızı çekile, ağzının buğusu tükene Kerim!” nidaları göklere ulaşıyordu.” (GA-II:128).

“- Kâfir! diyordu Kerim’e. “Kâfir, hiç mi vicdan yok sende? Utanmadın mı gündüz gözüne suyumu çalmaya? Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin inşallah! Ayağın çolak, başın kabak gezesin inşallah! Bacana baykuş konar, kapına kara kilit vurulur inşallah!” (GA-II:129).

“...beddualar savurdu arkasından: “Damlarda leşin kala; boynuna boz ipler ölçüle inşallah!” (GA-II:130).

“Lanet olsun!” (GA-II:137).

“- Yapmaz! Yonan gavuru yapmaz bunu! Nasıl kıydın bunlara kâfir! Nasıl boğdun bunları çer sokasıca! Hiç mi acıma yok sende kıran giresice! Sabrıcanlara yakalanır da kan kusarsın inşallah!” (BD:23).

“- Ocağımıza incir ağacı dikmeye mi geldin hınzır! Köküne kıran girer de yerlerde sürünürsün inşallah! Onulmaz dertlere düşer de kudurursun inşallah!” (BD:25).

“- Dadandı oğlum, dert sokasıca dadandı!” (BD:25).

“- Bak kız kimmiş o çer sokasıca!” (BM:128).

“...annem dizlerine vuruyor, “*Vay dert sokasıca herif vay! Koca tokluyu da yedi vay!*” diyordu.” (BM:128).

“İngiliz’i mingilizi dedirttiririm o dert sokasıca senin itine!” (KA:65).

“Şimdi ne halin varsa gör bakalım! Sinekler kapışsın, parçalasın seni!” (YSS:81).

“Elektriğe lânetler okuyor.” (GBK:103).

“Bizi acımızla da koymuyor kıran giresiceler,” (İB:107).

“İnşallah hasetlikleri ayaklarına dolanır, kınadıkları başlarına gelirdi!” (İB:107).

“Laf üretenlere lanetler okudum!” (İB:108).

“- Ocağınız batmaya...” (İB:110).

“– Feleğin gözü kör olsun bacım!” (BABYBÖ:69).

“İnşallah tez günde helvanı yerik, e mi?” (ÇSB:47).

“İlahi ciğeriniz söküle! İlahi topunuza kıran gire!” (G:63).

Bazı hikâyelerde de beddua bir söz olarak değil kavram olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Annesinin her gün ona beddua ettiğini...” (Ö:17).

“Kızilderili suratlarıyla bir elini kalçalarına şak şak vurarak karşısındaki hasmına kakınçlar, beddualar etmesi...” (Ş:140).

“...beddualar ediyordu.” (GBK:96).

“...bazen de beddualar edip yerin dibine batırıyordu.” (ST:111).

Özgün hali “Ekmek atlı sen yayan olasin.” şeklinde olan ve “Ne kadar çalışıp uğraşsan da bir ekmek bulamayasın.”²⁶ anlamına gelen Antep ağzına özgü bir beddua ise *Nazlı Senem* adlı hikâyede geçer:

“-Yani ekmek atlı, sen yaya...”

“Ne demiş atalarımız? “Ekmek atlı, biz yaya...” (NS:9).

İnsanlar geçmişten bugüne kadar bir iyilikle karşılaştığında o kişiye dualar(alkışlar) gönderir. Kötülüğe maruz kaldığında ise buna karşılık beddualar (kargış) eder. Ekici'nin hikâyelerinde oldukça özgün ve o yöreye özgü beddualar vardır. Yazar bedduaları kullanarak karakterlerin ruh durumlarını yansıtmanın yanı sıra anlatımı yöresel ifadelerle ve ağız özellikleriyle renklendirip taşraya uygun gerçekçi karakterler yaratmıştır.

2.3.6. Lakaplar

Püsküllüoğlu lakap kavramının sözlükteki karşılığının, “Bir kimseye ya da bir aileye, bir özelliğinden dolayı, adından ayrı olarak sonradan takılan ad.” olduğunu belirtir (2004, s.869).

Odekov'a göre lakaplar kurmaca içerisinde yer alan karakterlerin metindeki işlevleri, toplumsal statüleri ve karakteristik özellikleri hakkında bilgi verir. Özellikle köy romanları ve toplumcu gerçekçi romanlarda karakterlerin lakapları ve romandaki durumları arasında güçlü bağlar vardır. Bu metinlerde lakaplar o kadar canlı ve yoğun kullanılır ki zamanla karakterin adının yerini lakabı alır. Türkmen geleneklerinde de

²⁶[<https://www.mygaziantep.com/gaziantep-sozlugu/ekmek-atli-sen-yayan-olasin-ne-demek-2942.html> Erişim tarihi: 25.06.2022]

lakap, lakap takılan kişiye hayırlı gelmişse kullanılması istenir. Bunun dışında adın yerine lakap kullanılması saygısızlık olarak görülür (2011, s.43-44).

Aksoy, lakap takmanın Türk ad verme töresi içerisinde değerlendirilen önemli bir folklorik unsur olduğunu belirtir. Özellikle taşrada, küçük yerleşim yerlerinde insanların isimlerinden ziyade lakaplarıyla tanındığını ifade eder (2005. S.98).

Lakaplar; ailesinden, insanların yaşamlarında gerçekleştirdikleri eylemlerden, fiziksel kusurlarından ya da farklı bir nedenden dolayı isimlerinin önüne eklenen unvanlardır. Lakap takmak Türk kültüründe yaygın bir durumdur. Ekici'nin hikâyelerindeki tip ve karakterler genellikle taşrada ve köylerde yaşarlar. Bu mekânlar sözlü kültürün daha yoğun yaşandığı yerlerdir.

Toplamda altmış hikâye bulunan altı kitapta birçok hikâye tipinin lakaplarla anıldığı görülmektedir. Bu da Ekici'nin hikâyelerinin halk kültürü açısından değerli bir metinler olduğunu bir diğer göstergesidir.

Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde diğer halk kültürü unsurları ile lakaplar da kullanılmıştır. Hikâyelerde kişilere ve ailelere takılan lakaplar oldukça fazladır. İncelenen hikâyelerde lakapların kişilerin etnik kökeni, memleketi, mesleği, ten rengi, kişisel özellikleri, aile adlarına göre verildiği görülmektedir. Özellikle fiziksel özelliklerin anlatıldığı lakaplarda karakterlerin okuyucunun gözünde daha fazla canlandığı söylenebilir. Yörenin ağız özellikleri de zaman zaman lakaplarda kullanılmaktadır. Kişisel eleştiriler ve alay gibi sebepler de lakabın gerekçesi olabilmektedir. Araştırılan eserlerde tespit edilen lakaplar ve bu lakapların metin içinde kullanımları şu şekildedir:

“Şişiklerin Cuma...” (Ö:15).

“Az ötede, Atmalı aşiretinden ihtiyar Kel Ömer oturuyordu. Nam-ı diğer adı “Hovarda Ömer...” (BY:23).

“Kel Ömer...” (BY:24).

“...Göv Cuma...” (BY:24).

“Dal Emine'den sonra üçüncü avradın Ağ Melek bile...” (BY:25).

“...Yağlı Cuma.” (BY:28).

“Almacı Memmet...” (BY:28).

“Kirmenci Durdu ile Muhtar Cumanoglu Ahmet'e...” (BY:28).

“Çivi Hasan'ın Ahmet'in uşaklarından Kel Hebil...” (BY:29).

“Deve Hanifi...” (BY:29).

“Kel Hebil...” (BY:29).

“Gamber’in Telli...” (BY:29).

“Sirken Topacının Bekir...” (BY:30).

“Çivi Hasan’ın Ahmet’in çocuklarından Durdu, Hasan; Topal İrbehem’in oğullarından Göv Cuma, Pehlivan Hebil; Lölük Ali; Selverler’in Hüseyin, Memmet; Caybak İsmail’in Mustafa, Almacı Mehmet; Gamberlerin Telli, Harun’un Mesto; Çolağın Memmedin oğlu Misafir Yusuf hepsi oradaydı.” (BY:31).

“İlçemizde ‘Altın çocuk’ lakabıyla anılır.” (VKA:67).

“... ‘Labirent Hasan’dı.” (MBG:76).

“Kozak Omar...” (ÇÇAZ:102).

“Nam-ı diğer adı ise ‘Çıngı Yusuf’tu.” (ÇÇAZ:104).

“Çakır Hüsne ile ihtiyar kocası Çoban Memiş...” (ÇH/1:111).

“Asıl adı Ali’ydi fakat köylüler ona Gâvur Ali derdi. (ÇH/1:111).

“-Marazlı Mahtı...” (ÇH/1:116).

“...Bakkal Remzi’ye...” (İ:102).

“-Güzel Ahmet!” (DD:122).

“Sarı Muharrem’in oğlu Coni Murat.” (BM:128).

“Kara Abbas derler bana.” (BM:132).

“Boz Ahmet, yani senin baban.” (BM:133).

“Hakkı Ağa, bu benim babam.” (BM:133).

“Bir de Dursun Çavuş!” (BM:133).

“- Bizim enişte Çiçek Yusuf söyledi.” (İ:113).

“Kunduz Zeliş...” (İB:116).

“Seyin Onbaşı...” (GŞ:13).

“Konyalı Mehmet’ten...” (GŞ:14).

“...Vehip Paşa!” (GŞ:14).

“Fahrettin Çavuş...” (GŞ:15).

“Kör Orhan” denince duracaktınız!” (GT:30).

“Happa karı!” (CS:85).

“Fakat biz ona "Happa Ana" derdik” (CS:85).

“...Arnavut Habeş’in...” (CS:86).

“Çatlı Ahmet...” (GU:98).

“Cinni kadın!” ne demek, “Deli Sultan!” ne demek?” (ST:112).

“Neysel ki Ocakçı Bektaş Usta’nın yardımıyla...” (ST:114).

“Şüphesiz o gece Köçek Ali'ye, Sakızcı Sülo'ya, Gırnatacı Turgut'a, Zurnacı Hıdır'a, Deplekçi Sefil Melo'ya iş düşmüştür.” (Ş:138).

“Sakızcı Sülo anlattı...” (ÇSB:37).

“...Hapçı Bayram...” (ÇSB:37).

“Baktım, Sefil Melo...” (ÇSB:37).

“Veremli Ali'nin...” (ÇSB:38).

“Kel Hacı...” (ÇSB:38).

“...Davulcu Keklik.” (ÇSB:40).

“...Allame Tahsin...” (ÇSB:40).

“Diş Bekir...” (ÇSB:40).

“Çerçi Hösük...” (ÇSB:42).

“Kemancı Bekir...” (ÇSB:42).

“Sansar Kadir...” (ÇSB:42).

“Çerçi Hösük anlattı.” (ÇSB:43).

“Hapçı Bayram...” (ÇSB:43).

“Felç Muharrem'i...” (ÇSB:44).

“Sansar Kadir...” (ÇSB:44).

“...Hapçı Bayram'dı.” (ÇSB:47).

“Sürmeli Ali anlattı...” (ÇSB:47).

“-Pala Remzi!” (ÇSB:51).

“...lakabı“Midilli Mustafa” idi.” (K:76).

“...bizim Deli Savaş...” (KŞA:107).

“Güzel Ahmet”ti adın.” (CBHK:141).

“Hasan Çavuş...” (G:81).

“Namıdiğer Kel Döndülü ...” (GT:112).

Şahmaran adlı hikâye Abdal kültürünü anlatan bir metindir. Hikâyede geçen bir paragrafta 31 hikâye kişisi lakaplarıyla ifade edilir. Sadece bir paragrafta 31 kişinin lakaplarıyla ifade edilmesi Ekici hikâyelerinin halk bilimi unsurları bakımından zenginliğini gösteren bir başka unsurdur:

“Kimler orada değildi ki: Koca Mevrit, Kabak Ali, Kirpiksiz, Köçek Ali, Aptal Sülo, Dişli Ümmühani, Sansar Kadir, Davulcu Keklik, Dansöz Sibel, Yayla Gülü, Kel Hacı, Gırnatacı Turgut, Cümbüşcü Fevzi, Avinece, Karayığit, Kara Halil, Minik Muharrem, Takiney, Houtlu, Cüre Bekteş, Köçek Fatma, Gara Memmet, Zurnacı Hıdır, Saddam,

Kara Yılan, Öksüz Ali, Falcı Sultan, Cingan Kadir, Hapçı Bayram, Tilki Gözlu Duran, Şavğı...” (Ş:142).

2.3.7. Selamlaşma, Vedalaşma ve Tebrik Sözleri

“Selamlaşma sözleri insanların birbirleriyle karşılaştıklarında kullandıkları yakınlık, dostluk, saygı ifade eden sözler veya işaretlerdir. Selamlaşma Türk halk kültüründe önemli yer tutan davranışlardan biridir” (Doğan, 2014, s.1494).

“Vedalaşma sözleri ise ayrılırken söylenen veda ifadeleridir” (Doğan, 2014, s.1779).

“Ayrılma anında Allah’a ısmarladık, Allah’a emanet olun gibi ifadelerle dile getirilirler” (Develioğlu, 1993, s.1142). Ayrılık yaşayan insanların birbirlerine iyi dilek ve temennilerde bulunarak söyledikleri bu sözler genellikle iyi niyet ve içtenlik barındırır. Tebrik de selamlaşma ve vedalaşmaya benzer özellikler taşımakta olup insanların birbirlerine gösterdikleri içten duyguları barındırır.

Selamlaşma, vedalaşma ve tebrik sözleri; toplumun yaşayış tarzını, insanlar arasındaki iletişim çeşitlerine dair önemli işaretler barındırır. Hikâye kişilerinin kullandıkları selamlaşma, vedalaşma ve tebrik sözleri o kişilerin yaşam tarzları, gelenekle ilişkisi, eğitim seviyesi hakkında ipuçları vermesi anlamında önemlidir.

Arapçadan Türkçeye geçen “Selamun aleyküm” ve bu söze karşılık söylenen “Aleyküm selam” sözleri hem dini hem de geleneksel anlamlarda kullanılan selamlaşma sözleridir. “Allah’ın selamı üzerinize olsun / Allah’ın selamı sizin de üzerinize olsun” anlamına gelen bu sözler İslam ve Türk halk kültüründe sıklıkla kullanılan selamlaşma sözlerindedir. Ekici’nin hikâyelerinde mütedeyyin karakterler yer alır. Bu karakterler ağırlıklı olarak bu selamlaşma sözlerini kullanırlar:

“Selamünaleyküm!” (KY:82).

“-Selamünaleyküm!” (NS:20).

“-Ve aleykümselam...” (NS:20).

“-Ve aleykümselam! Kimden evladım?” (NS:21).

Selamlaşma söz şeklinde olduğu gibi baş ve el hareketleriyle de yapılmaktadır. Sözsüz selamlaşma hareketleri de incelenen metinlerde yer almaktadır:

“Selam verip karşıma bağdaş kurup oturdu.” (YSS:81).

“Selam verip yaklaştı. Selamı alındı.” (BY:30).

Necdet Ekici'nin araştırmaya dâhil edilen eserlerinde tespit edilen diğer selamlaşma, vedalaşma ve tebrik sözleri şunlardır:

- “-Hoş geldin, hoş geldin! Benim kulaklarım duymaz da...
 -Hoş bulduk bey amca! Güzel söylüyordun. Dinledim seni” (BY:27-28).
 “Aferin! dememi beklerken...” (VO:26).
 “Aferin oğlum! demeliydim...” (VO:26).
 “Aferin çocuklar!” diyormuş.” (VO:29).
 “Aferin Hoca Efendi!” (BA2:124).
 “Hoş geldiniz!” (MBG:77).
 “Zor duyulan boğuk bir sesle “Merhaba!” diyor.” (K:89).
 “-Hasan emmi, üzerimde kalmasın, sana selam getirdim.” (NS:21).
 “-Hoş geldiniz, dedim.” (KY:75).
 “Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.” (KY:77).
 “Babaya selam!” (GO:30).
 “-Hoş geldiniz, dedi.” (YH:96).
 “-Köyümüze hoş geldin evladım! dedi.” (BY:30).
 “- Hoş geldin baba.” (İB:108).
 “- Hoş bulduk oğlum,” (İB:108).
 “Hoş geldin emmi! demez mi?” (İB:112).
 “Aferin oğlum!” (İ:104).
 “Hoş geldin yavrum” diyecek...” (GŞ:12).
 “- Hoş geldiniz öğretmenim, dedi.” (GŞ:12).
 “- Hoş bulduk Gülnergiz! Sen...” (GŞ:12).
 “Tebrik ederiz Mahmut ağabey! Elfida abla hayırlı olsun!” (G:57).
 “-Teşekkür ederim sayın kaymakamım.” (KY:76).
 “-Sabahı şerifleriniz hayırlı olsun Sayın Kaymakam'ım. Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.” (KY:77).
 “-Aferin. Her gün bir kitap deviriyorsunuz yani.” (KY:78).
 “-Bravo doğrusu!” (KY:78).
 “-Hoş geldiniz yavrum, dedi.” (YH:96).
 “-Hoş geldiniz, dedi.” (YH:96).
 “En azından bir “Merhaba!” deyip elini sıkacak...” (KŞA:106).
 “-Hoş geldin Lale Teyze!” (NS:9).
 “-Hoş gelmişsin, safa gelmişsin.” (NS:20).

“-Zahmet etmişsiniz. Çok teşekkür ederim.” (BGH:75).

“Yengemin ellerine sağlık!” (BGH:75).

“-Çok teşekkür ederim. Kusura bakma gelemeyeceğim.” (BGH:79).

“Aferin kızım!” (G:86).

“-Bravo! Tam isabet! Edebiyatçı adam canım! Döktürdü gene!” (DM:97).

“-Aferin oğlum!” (BK:122).

“O arkadaşı tebrik ediyorum.” (BK:136).

“Sağ elini göğsüne götürüp “Eyvallah” dedi.” (GŞ:18).

2.3.8. Yeminler

Halk arasında “ant içmek” şeklinde ifade edilen yemin kavramı, Türk halk geleneğinde çok yaygın bir yaşantıyı sembolize eder. İnan, Türkler arasında ant içmenin geçmişinin Hun Türklerine kadar gittiğini ifade eder. Türkler arasında yapılan törenlerde kan, silah, karşılıklı hediye verme, herhangi bir nesneyi kertme, ayı kafası ve derisi ve tırnak yalama gibi birtakım ant içme ritüelleri gerçekleştirilmekteydi (1987, s.317-324).

Halk dilinde ant, kase, şart gibi adlarla anılan yemin sözcüğü özellikle İslamiyet sonrasında Allah, Kuran, Peygamber için; tuz, ceddin ve kılıç hakkı gibi ifadelerle yapılır. Ekici'nin hikâyelerinde özellikle “Allah'ı şahit tutarım, Allah hakkı için” anlamında kullanılan” vallahi ve yemin billah gibi yemin sözcükleri kullanılmıştır:

“Vallahi hepimiz yanarız!” (VKA:57).

“Tövbe, tövbe!” (MBG:80).

“Estağfur tövbe, Estağfur tövbe!” (ÇM/III:147).

“Acıdım Vallahi!” (ÇM/III:146).

“Tövbe tövbe! Günaha sokacak bu herif beni!” (YC:17).

“İyi günde, kötü günde” diye başlayan antlar...” (V:13).

“Vallahi acıdım!” (BAS:37).

“Yemin billah etti...” (KA:65).

“Vallahi adama bir haller olmuş, hepten değişmiş!” (İB:117).

“Onlara bıraksam vallahi çiçek bozuğu topal bir koca karı getirip atacaklar altıma.” (BA2:126).

“Vallahi ekin biçtiyordum...” (BA2:128).

“Vallahi beceremem ben böyle çöpçatanlığı!” (BA2:128).

“O iştiyakla yemin billah etti. “Gaziyim ben! Vallahi billahi gaziyim!” dedi.” (GŞ:23).

“Vallahi billahi varmam yanına!” (BABYBÖ:61).

“-Vallahi kurt gibi açım, dedi Dilber.” (ABMD:24).

“-Vallahi hastaydım, dedi Veli Ağa.” (ÇSB:41).

“Yalan vallahi yalan!” (ÇSB:45).

“Vallahi adam gaza geldi ağam.” (ÇSB:52).

“Vallahi biz kazandırdık bu kartal kanadı bıyıklı adamı ağam!” (ÇSB:52).

“Vallah ölürüm ben!” (G:59).

“Vallahi o parlak plaktan çalmıyor benim araba.” (G:61).

“Bizimkiler olsa vallahi kapıdan içeri almazlar.” (KY:71).

“-Vallahi kitap gibi konuştunuz...” (KY:77).

“...vallahi bu bizim otobüs!” (ZKB-2:137).

“Vallahi büyük cesaret!” (NS:9).

“...vallahi özledik seni.” (NS:10).

“-Vallahi ben toplarken yoktu hanım abla.” (KP:44).

“Vallahi senin için fuarı her gün iki kez yokladım.” (BGH:70).

“Vallahi bana beleş verseler oturmam.” (BK:122).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından kalıplaşmış sözlerin bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 4.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Kalıplaşmış Sözler	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Küfürler ve Argo Sözler	208	Cümle içinde ve kavram olarak
Özgün Halinden Farklı Atasözleri / Yöresel Atasözleri	66	Cümle içinde
Atasözü Gibi Kullanılan Özdeyişler	5	Cümle içinde
Atasözleri	70	Cümle içinde
Deyimler	860	Cümle içinde
Değiştirilmiş Deyimler	25	Cümle içinde
Yöresel Deyimler	5	Cümle içinde
Dualar (Söz halinde)	63	Cümle içinde
Dualar	23	Kavram olarak
Abdal Kültürüne Özgü Dua	1	Cümle içinde
Alevi Lokma Gülbengi / Sofra Duası	3	Metin olarak
Pehlivan Duası	1	Metin olarak
Beddualar/Yöresel Beddua	25 /1	Cümle içinde
Beddualar	4	Kavram olarak
Lakaplar	103	Cümle içinde
Selamlaşma, Vedalaşma ve Tebrik Sözleri	42	Cümle içinde
Sözsüz Selamlaşma Hareketleri	2	Cümle içinde
Yeminler	29	Cümle içinde

2.4. Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar Türk halkının yaşamından izler taşıyan geleneksel Türk tiyatrosudur. Köy seyirlik oyunları ve halk tiyatrosu olmak üzere iki bölümde değerlendirilmelidir. Köy seyirlik oyunları köyün günlük yaşantısını, kültürünü konu edinen oyunlardır. Halk tiyatrosu ise meddah, kukla, Karagöz, ortaoyunu, tuluat gibi geleneksel halk tiyatrosu türlerini içine alır (Artun, 2017, s.161-162).

Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde seyirlik oyunlar önemli bir yer tutmaktadır. Hikâyelerde ortaoyunu, köy seyirlik oyunları ve meddah unsurları karşımıza çıkmaktadır.

2.4.1.Ortaoyunu

Ortaoyunu; çevresi seyircilerle çevrili yuvarlak bir meydanda belirli bir oyun yapısı doğrultusunda oynanan, müzik, raks ve taklitle oluşturulan geleneksel Türk tiyatrosu türüdür. Temsillerdeki mizah, genel olarak söz ve hareket komikliğine dayanmakta, oyuncuların söz söyleme becerisi ve taklit gücü oyunun mizah dozunu ortaya koymaktadır (Aykaç, 2016, s.235).

Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde orta oyun genellikle bu oyun türünün ismi kullanılarak benzetme unsuru olarak metinlerde yer almıştır. Orta oyunu ile ilgili tespit edilenler şunlardır:

“Bir ortaoyunu seyreder gibi bizi izliyorlardı.” (BYGD/2:72).

“Giriş kapısının önüne ortaoyunu sanatçıları gibi oturmuştu.” (YBA:62).

2.4.2.Köy Seyirlik Oyunları

Karadağ, köy seyirlik oyunları üzerine yazdığı kitabında bu oyunları dört bölümde toplar. Bu bölümler, belirli günlerde oynanan töresel ya da büyüsel oyunlar, sadece eğlence amaçlı oynanan oyunlar, müzikli ve danslı sözsüz oyunlar, müzikli danslı ve türkülü oyunlar şeklindedir (1978, s.16).

İçyar, köy seyirlik oyunlarının binlerce yıllık bir geçmişi olduğunu ifade eder. Bu türü Çok Tanrılı Dinler Döneminden günümüze kadar getirir. Bu oyunlar, köylünün tarım ve hayvancılıkla bereketin artması için oluşan ritüellerin dramatik bir şekle bürünmesi sonucu oluşur. Bu ritüeller gerçekleştiğinde Tanrıların insanlara bereket vereceğini umut ederler. Oyuncuları amatör olan, taklit ve hikâyenin var olduğu köy seyirlik oyunları, köyde bir meydanda, köy evinde ya da uygun bir yerde seyircinin ortasında oynanır. Dönemin koşullarına göre oldukça basit olan kostüm ve aksesuarlar oyunda kullanılır. Abartılı bir makyajla oyuncular ilkel fakat pratik bir şekilde seyirci karşısına çıkar. Köy seyirlik oyunları dramatik unsurları içinde barındıran, müziğin ve dansın etkin olarak kullanıldığı bir geleneksel oyun türüdür (2016, s.68).

Gül Olacaksın adlı hikâyeye kitabında yer alan *Gönlüm Bir Kelebek* hikâyesi içerisinde geçmişte Ermenilerle birlikte yaşadığımız yerlerden biri olan Kahramanmaraş yöresinde karşımıza çıkan Ermeni toplumuna ait *Kız kaçırma veya Keşiş Oyunu* adı verilen köy seyirlik oyunu anlatılır. Burada Ermenilerin dini inanç ve hayat tarzının görsel bir sanat şöleni ile ironik bir üslupla karikatürize edildiği görülmektedir.

Kız Kaçırma oyununda erkekler para karşılığında kızları kaçırlar. Bu olay bir düğün ortamı içerisinde yaşanır. Düğün, davul ve zurna eşliğinde yapılmaktadır:

“Herkesin derdi düğünden bir kız kaçırarak. Öyle kolay kızlar ki! Yeter ki parayı görmeye dursunlar. Hemen kol kola girip pırrr... Yelekli, şalvarlı, altın dişli davulcu bir bacağının altından, bir üstünden patlatmak istercesine güm güm iştahla vuruyor davula. Esmer duduğunu balon gibi şişiren kızarmış pelit gözlü zurnacı ise yeşil boyun damarlarını parmak gibi kabartarak ona eşlik ediyor. İnsanın kanını kaynatan oynak bir hava: Çiftetelli...

Herkes, hatta benim yaşındaki çocuklar bile ellerinde bozuk paralar kızları bileklerinden tutup korkmadan kaçırıyorlar. Öyle hoşuma gidiyor ki! Çocuk yaşma rağmen içimde şimdiye kadar keşfedemediğim kıpır kıpır duygular. Hain kızlar hiç tereddütsüz hemen el ele tutuşup kaçıyorlar! Dinleri imanları para! Kuytu, karanlık bir yerden az sonra çıkıp geliyorlar. Kim bilir ne yapıyorlar?” (GBK:98- 99).

Oyun sırasında kaçan erkek ve kızlar (köçekler) milis denilen kişiler tarafından yakalanırlar. Yakalanan kişiler, başında kırmızı bakırdan bir el leğeni olan mahkeme heyeti başkanı, kafalarında kalaylı birer tas olan yargıç ve savcı denilen kişilerin bulunduğu halk mahkemesinin huzuruna getirilirler. Kadın kılığına girmiş olan erkek yani köçek gönlüyle kaçtığını söylerse erkek serbest bırakılır. Köçek, zorla kaçırıldığını söylerse erkek elleri arkadan bağlanarak çıplak tabanlarına on sopa vurulur ya da üç direk arasına çekilir. Eğer cezadan kurtulmak isterse bir oğlak ya da kırmızı horoz vermelidir:

“Gecikmeye görsünler, omuzları tüfekli, elleri sopalı milis denilen adamlar kaçanları mağaranın kovuğunda da olsa hemen bulup ite-kaka getiriyorlar... Asıl korkum şu karşı masada baykuş gibi oturan acayip kılıklı mahkeme heyeti başkanında. Adamın başında kırmızı bakırdan bir el leğeni. Düşmesin diye beyaz bir ipe üstten atılıp boğazının altından ilmekle bağlanmış. Omzunda ibikleri yeri süpüren boz bir aba. Yanında kafalarına kalaylı birer iri tas geçirilmiş ‘yargıç’ ve ‘savcı’ dedikleri gözleri fıldır fıldır

dönen iki adam... Etraflarında fır fır dönen elleri sopalı, omuzları tüfekli üç bıçkın milis. Heyetin önündeki tahta masada bir kâğıt ve ucu, hokka içine sokulu horoz kanadından eğri bir telek.

Çok geçmiyor, bu burma bıyıklı milisler yaka-paça getiriyorlar kaçan çiftlerden yakaladıklarını: Doğru halk mahkemesinin huzuruna. Mahkeme heyeti ibiği buruşuk kart hindiler gibi kabararak dönüyor çiftin etrafında. Suratlarından düşen bin parça. Karşısındakiler başları önde tir tir titiyorlar. Önce kaçan köçeğe, ‘Gönlüyle mi, yoksa cebren mi?’ kaçırıldığı soruluyor. Eğer köçek, ‘Gönlümle kaçtım.’ derse iş kolaydı; genç serbest bırakılıyordu. Yok, eğer ‘Beni cebren kaçırdı, bu milisler kurtardı, şikâyetçiyim!’ derse oğlan yandı demektir. Bu soğuk, bu acayip kılıklı adamlar sanığı hemen oracıkta cezalandırıyorlardı. Başkan ezberindeki tüm kanun maddelerini elindeki tokmakla masaya vura vura bir çırpıda okuyor, ‘Bu bir suçludur, cezası verile!’ diyordu. Sanığın elleri arkadan bağlanıyor, ya falakaya yatırılıp çıplak tabanlarına on sopa vuruluyo ya da ayaklarından baş aşağı üç direk arasına (darağacına) çekiliyordu. Falakaya yatırılanın ayaklarına milisler sopayı indirdikçe büvelek tutmuş danalar gibi böğürüyor, etrafına halka olmuş insanlar gülmekten kırılıyorlardı. Kurtuluş için ya yerine kefil bulacak ya da bedelini ödeyecekti. Bedeli ise bir oğlak veya bir kırmızı horozdu. Gerçi şimdiye kadar ancak iki kişiyi yatırmışlardı... Bakıyorum isteyen istediğini alıp kaçırıyor. Trafik öyle yoğunlaşıyor ki! Galiba içlerinde benden ödeği yok. Kahpe kızlar, kazandıkları paraları getirip getirip leğen şapkalı, baykuş gözlü şu mahkeme başkanının avucuna kıştırıyorlar.” (GBK:99- 101).

Oyunun son bölümünde elindeki bastonla keşiş ortaya çıkar. Kaçırılan bu kızlar Keşiş’in kızlarıdır. Milisler kızlarına sahip olmadığı gerekçesiyle Keşiş’e vururlar. Keşiş’in karısı heybesindeki külleri kızlarını kaçırmak isteyenlere savurur. Heybenin diğer gözünde ise farklı türden çerezler vardır. Kızlarını kaçırmayanlara ise bu çerezlerden verir. Bu sırada elindeki kirmenle de yün eğirmektedir. Bu durum oldukça komik bir manzara oluşturur:

“O sırada başları siyah huni gibi kapalı, uzun kara giysili, belleri kırmızı kuşaklı, yüzleri karanlık bir karıyla koca peydahlanıyor orta yere. Herkes ‘Keşiş geldi, keşiş!’ diye bağıyor. Söylendiğine göre oynayan kahpe kızların hepsi bu yarasa kılıklı keşişinmiş. Adamın omzunda oğlak büyüklüğünde kambur bir yumruluk. Yürüyüşüyle bile hörgüçlü develere benziyor. Milisler, ‘Sen kızlarına niçin sahip olmuyorsun!’ diye ellerindeki sopalarla ha bire o deve hörgücü gibi olan yerine pat pat vuruyorlar. Âdeta

döndüre döndüre meydan dayağı atıyorlar. Adam, (yünden yapılmış) papaz sakalına rağmen tınmıyor bile. Galiba omzuna dürülmüş minder veya katlanmış yastık konduğundan pek ağrısı duyulmuyor. Her vuruşta un torbasına değmiş gibi toz çıkıyor. Bu kambur adam elindeki bastonla sağa sola seğirtiyor, kavisler çizerek bir garip dans ediyor. Aynı siyah uzun giysiler içindeki keşişin karısının ise sol bileği dirseğine kadar büklüm büklüm yün dolalı, diğer elinde kirmen. Omzunda ise kara bir heybe. Bir gözünde kül dolu, diğerinde kuru üzüm, kuru dut, leblebi, boyalı şeker... Kahpe kızları kaçırmak isteyenlere şiddetle saldırıyor, heybenin gözünden yüzlerine avuç avuç kül alıp savuruyor. Benim gibi rahat duranlara ise çerez... Çocukların hepsi gürk cücükleri gibi kapış kapış yeri didikliyorlar. Bir taraftan da veriyor elindeki kirmenle yün eğirmeyi. Öyle komik ki. Herkes en çok ona gülüyor. Çocuklar arkasından: ‘Keşişin karısı, keşişin karısı! Kızların nerede gece yarısı!’ diye tempo tutarlarken; büyükler, ‘Ya bacadan ya kalçadan isteriz!’ diye bağıyorlar. Ben küçükken galiba annemin korkuttuğu Gulyabani bu olsa gerek:

Arkat!

Torbani bacadan sarkıt!

Yemeğini yemezse,

Gel oğlumu korkut!” (GBK:101-102).

2.4.3.Meddah

Tipik bir Türk / İstanbul meddah gösterisi, bir hikâye anlatıcısının küçük bir seyirci topluluğuna sözler, sesler ve eylemler yoluyla taklit kullanarak bir hikâye anlatması / canlandırmasıdır. Meddahın genel imgesi ahşap bir sandalyede oturmuş elinde bir sopa ya da baston olan, omzunda büyükçe bir mendil ya da makrame bulunan bir adamdır. Yine genel bir algıya göre o bir konuşma, anlatma ustasıdır. Ancak bu eksik bir tanım olur. Yerinde oturmuş bir hikâyeyi güzel konuşma ve ses taklitleriyle heyecanlı bir şekilde anlatan meddah ile hikâyesini büyük oranda ayakta oyunculuk becerilerine dayanarak anlatan meddah yelpazesinde farklı yerlerde bulunan çok değişik meddah gösterisi biçimleri olduğunu söylemek daha doğru olur. Üstelik buna müzik, şarkı, dans ya da başka sahne becerilerinin eklendiği durumlar

bulunmaktadır. Meddahın bu özelliği, Orta Asya şaman törenlerinden günümüze gelen ozan / aşık geleneğinden, Arap hikâye anlatıcılarının geleneğinden ve Anadolu'daki hikâye anlatıcılarının geleneğinden etkilenecek ortaya çıkmıştır (Sekmen, 2010, s.30).

Ekici'nin *Kapıcı* adlı hikâyesinde de anlatıcının dedesi bir türkülü halk hikâyesi anlatıcısı, ağıt yakıcısı ve meddaktır:

“-Şu kadere bak, bir zamanlar meclisi olan, sofrasında fakir fukaranın doyduğu, köyün meddahı, türkülü halk hikâyeleri anlatıcısı Memmed Ağa...” (KP:40).

“Dedem artık başka biriydi. Ne türkülü halk hikâyeleri anlatıcısı ne de ağıt yakıcısıydı. Ocak başlarında ne onu dinleyen meclisi vardı ne de ocak başımız. Yoksulluk ve geçim kaygısı sadece itibarını değil, dilinde yaşattığı o güzelim hikâyeleri de alıp götürmüştü. Anlattığı hikâyelerle herkesi ağlatan dedem, artık ağlayan biriydi.” (KP:46).

Dördüncü Murat adlı hikâyede yazarın Türkçe öğretmeni Mehmet Bey adlı hikâye kişisi aracılığıyla meddah dilini kullandığı görülmektedir:

“Sanırsın ki biz Ortaoyunu seyircileriyiz, kendisi de usta bir meddah: -Hak dostum hak! Efendim, Kötü Ruh, insanlara zarar veren, bulunduğu makamda Saddam'dan daha uzun ömürlü bir saltanat süren, namı diğer adı Kötü Ruh, efsane müdürümüz Albız Efendi'den başkası değildir.

Alkış alkış ... Meddah devam etti:

-Adı ile müsemmadır. Devlet-i Ali, hile ve desise uzmanı bu ulu kişinin Taç-ı tahtını yerle bir edip, Urum Eli'ne Abbas yolcu eylemiştir. Bu sabah Ceride-i Havadis'e ve cıncık gözlü akılsız telefonlarımıza düşen haber üzre öğrendik ki, derdest eylenen bu menfur şahsın tahtında sam yelleri eser olmuş. Azli, çiftliğinde kölesi gibi gördüğü muallimlerde ve dahi ahalide pürneşe yaratmıştır. Sevincimiz bu yüzdendir hanım.” (DM:97).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından seyirlik oyunların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 5.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Seyirlik Oyunlar	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Ortaoyunu	2	Kavram olarak
Köy Seyirlik Oyunları	1	Metin olarak
Meddah	3	Meddah dili şeklinde/ Kavram olarak

2.5. Tekke/Tasavvuf Edebiyatı

Artun'a göre tasavvuf kavramı İslamiyet'in doğuşundan sonra ortaya çıkan, tarikatlar ve tekkeler yoluyla İslam coğrafyasında etkisini yüzyıllarca sürdüren İslam mistisizminin karşılığıdır. İslam'ın mistik bir yönü olan tasavvuf şeri hükümlerin kurallarını yumuşatan, Allah aşkına ulaşmaya dönük bir anlayıştır. Bu mistik anlayış edebiyatı da etkilemiştir (2017, s.169).

Kaya ise tarikatların mekânları olan tekkelerin fikirlerini halka anlatmak için önce edebi ürünleri ve dili kullandıklarını ifade eder. Bu durum daha sonra dinî tasavvufî halk edebiyatının doğuşunu sağlamıştır. Dinî- tasavvufî halk edebiyatı Hoca Ahmet Yesevî ile başlar. Hoca Ahmet Yesevî'nin öğrencileri Anadolu'ya geldikten sonra bu anlayışı geliştirerek fikirlerini şiir ve nesirle ifade ettiler. Bu gelenek Anadolu'da XII. – XV. yüzyıllarda dervişler aracılığıyla devam etmiştir. Bu edebiyat anlayışı özellikle XIII. yüzyılda büyük bir çöküntü yaşayan Anadolu coğrafyasında Yunus Emre ve Mevlâna gibi iki önemli sanatçının yetişmesine vesile olmuştur (2014, s.262).

Necdet Ekici hikâyelerinde dini-tasavvufî unsurları kullanırken bu unsurlarla ilişkili geleneği ve edebi ürünleri de eserlerine yansıtır. Necdet Ekici'nin araştırılan eserlerinde tespit edilen tekke/tasavvuf edebiyatıyla ilgili unsurlar bazen bu edebiyatla ilişkili şairlerin isimleri “Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaşî Veli, Mevlâna, Yunus Emre” ve sözleri olarak bazen de bu edebiyatın ürünlerine telmih şeklindedir. Hikâyelerde tekke/tasavvuf edebiyatı ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Neden sonra anlıyorum ki, bu hüzün, Hacı Bayram'ın nefesiyle insanımızın “Taşla toprak arasında kendini arayışının” verdiği ıstıraptır.” (YI:95).

“– Pirimiz, hünkarımız Hacı Bekteş'ten “dede” bile getirdik! O da bizi gorkumuzdan helaya çıkamaz etti gurban olduğum!” (Ş:146).

“Yoksa Yunus, “*Burada bir garip ölmüş diyeler*” sözünü, dedem için söylemişti de biz mi farkında değildik?” (DD:117).

“ -“Tehi görme kimseyi, Hiç kimesne boş değil, ” der Yunus.” (KŞA:110).

“Mevlana'dan ‘Mesnevi’ okuyan, duvara ayet asan, tabelasına tuhaf bir isim yerleştiren, sorularına cevap vermeyen, hiç konuşmayan bu ihtiyar tamirciyi doğrusu merak ediyorum.” (K:91).

“Yetmiş sene verdiği söze sadık kalan bir Leyla ... Bunca senedir Mecnun'u bekleyen bir büyük yürek ülkesi... Yüzyılın bu isimsiz Leyla'sına hayretle baktım...Göz açıp gördüğü, gönül verip sevdiği bir Mecnun'a Leyla olabilmek... Mecnun'u arayan çağımızın bu isimsiz Leyla'sına bakarken gözlerimin dolduğunu hissettim.” (NS:14).

“Menzil-i maksuda ulaşmak için Leyla'nın Mecnun'u gibi -aklım ötelerde- sarp kayalar, uçurumlar süslüyordum.” (B:28).

“Say ki Mecnununu yitirmiş yüzyılın Leylası...” (AA:63).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından tekke / tasavvuf edebiyatı unsurlarının bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 6.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Tekke / Tasavvuf Edebiyatı	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Tekke / Tasavvuf edebiyatı unsurları	7	Telmih unsuru olarak

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİL, ANLATIM VE MUHTEVA UNSURLARI

3.1. Dil ve Anlatımla İlgili Unsurlar

3.1.1. Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler

TDK Sözlüğünde Ağız, “aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili olarak tanımlanmaktadır (2011, s.65).

Zamanla dilde oluşan bu konuşma farklılıkları sadece söyleyişte kalır. Yazı dilinde kullanılmaz. Fakat edebi metinlerde kahramanların yöresel bir dille, ağız özellikleriyle konuşmaları ağızların edebi ürünlere de yansıdığını gösterir. Bu bakımdan ağız özelliklerini yansıtan edebi metinler halk bilimi açısından değerlidir. Ayrıca hikâye kişilerinin ağız özellikleriyle ve statülerine, eğitimlerine uygun konuşturulmaları metnin gerçekçiliğini arttırmaktadır. İncelenen hikâyelerde yöresel sözcükler koyu puntuyla gösterilmiştir. Ağız özellikleri ve yerel söyleyişler metnin bütününde yer alıyorsa o bölüm bütün hâlinde gösterilmiştir.

Necdet Ekici, hikâyelerinde yaşadığı yer olan Hatay’ın Dörtyol ilçesinin yanı sıra çocukluğunun geçtiği Kahramanmaraş’ın Afşin ilçesinin ağız özelliklerini eserlerine yansıtmıştır. Ayrıca yaşadığı yerlere komşu olan kentlerin ağız özellikleri (Adana, Gaziantep) de hikâyelerde geçmektedir. Ekici, sabit bir dili değil; yaşayan, doğal; insanı anlatan bir dil ile hikâyelerini anlatır. İşte bu yüzden ağız özellikleri, yöresel ifadeler onun eserlerinde sırtmaz. Ekici’nin hikâyeleri ağız özellikleri bakımından çok zengindir.

Bir Yabancı adlı hikâyede Hunu ağzına ait yöresel bir söz olan “kuyruk sokumuna yavsı konmuş dana gibi huylanmak” ifadesi geçer:

“-Ula ne edicin adamın evli mi, bekâr mı olduğunu? Sana ne!

-Yahu bir öğrenek bakalım. Bre yeğenim sen de kuyruk sokumuna yavsı konmuş dana gibi huylanıyon!” (BY:24).

Dörtyol ağzında gizli bir ayıbı ortaya çıkmak anlamında kullanılan bir söz olan “pisliğinde kemik çıkmak” Karamuk adlı hikâyede karşımıza çıkar:

“Pisliğinde kemik çıktı...” (KA:67).

Ağzını aramak, fikrini anlamaya çalışmak anlamında kullanılan Abdallara özgü “Ağzına ip ölçmek ifadesi Gülpüren adlı hikâyede geçer:

“...ağzıma ip ölçüyorlar.” (G:81).

Araştırmaya konu olan hikâyelerde tespit edilen diğer ağız özellikleri ve yöresel söyleyişler şunlardır:

“Sırtını henüz **darbız** olan duvarına dayadı.” (Ö:9).

“Biz de çadırımızı öbür geçeye kurak.” dedi. Annesinin “öbür geçe” dediği yer, karşı cephede düzlük bir alandı. Bütün çadırlar aynı yerde ve yan yanaydı. Sadece kendilerinin çadırı beri geçede ve tekti.” (Ö:12).

“-Vay vay vay! Herifin avradının canı sıkılıyormuş(!) Sen hengâme arıyon!

-He, hengâme arıyom! Gene başladın dırdır konuşmaya!” (Ö:13).

“-Avrat, avrat! Şu yazının yüzünde el-âleme rezil olmayak! Beni kötü kötü söyletme!” (Ö:13).

“Söylen hele söylen, ben ne oluyorum?” (Ö:14).

“Avrat, dedi yeniden babası. “Avrat sus! Elimden bir kaza çıkacak, sus!” (Ö:14).

“Erkek dediğin avradına **oynaş bulmaz!**” (Ö:14).

“-Dur Memmed Ağa, dur! Deli olma, dur!” (Ö:14).

“O mezara, sen bu yaşında mahpushaneye!” (Ö:14).

“Ben ona layık mıyım kele? Çok şükür, kurtuldum senden!” (Ö:15).

“Asfaltın öte **geçesinde** Tüysüz köyü vardı” (Ö:16).

“*Burayı da nereden buldun ula!*” (Ö:16).

“*Öldürecek, öldürecek bu kâfir çor beni*” (Ö:16).

“*Bir cuvara dolamazsam geçmez bu illet... Artanı da senin olsun ha!*” (Ö:16).

“Ayıkamadı.” (Ö:18).

“Kız **siyeklerin** ucuna kadar gelip...baktı.” (BY:20).

“Anası Osman Çavuşların Emine...” (BY:20).

“-O konuştuğun kim **kele?**” (BY:21).

“-Biz ne bilek kardeş muhtarın nerede olduğunu, demedin mi?” (BY:21).

“-Biz ne bilek gadasını aldığım muhtarın nerede olduğunu! Kahveye mahveye bakacaksın!...

-Ahacıka gözünün önünde taman!” (BY:21).

“-Gızee, “*Hamit Direği*” yapılı bu herif, Alamancı falan olmasın? Muhtarı sorduğuna göre, ullaham birinden haber getirik! Hani kardeşin Yusuf, Alamanya’dan

yazdığı mektupta yanınıza bir arkadaşım gelecek, Gül'ü Alamanya'ya istek yaptırarak demiyor muydu?" (BY:21).

"-He!

- Kadanı alayım kızım, bu herif o olmasın?

-Abari! Valla doğru söylüyon ana! Desene ki bana Alamanya'nın yolu gözükte!

-Hüs hele anam hüs!..." (BY:22).

"Siyah pardösülü genç adam, az önceki kadının "**ahacika taman**" dediği..." (BY:22).

"Kahvede, **yumuş işlerine** bakan, Topalın Rüstem'in oğlu İbrahim..." (BY:22).

"-Hoş geldin gardaş!... Hele önce adını bağışla." (BY:23).

"Gözübenli'de **dayısı uşakları** vardı." (BY:23).

"...sen de çok düşkünsün böyle **oması pırtık laflara (!)**" (BY:27).

"- A be komşi yanlış anlama ama yerinden oynatmayacaktınız siz o şeyi!" (YBA:56).

"- Nedeni var mı be komşi? Bu tip vakalarda kazazede yerinden oynatılmaz da ondan. Ne yaptınız siz? Karga-tulumba hoop götürdünüz! Türkiş..." (YBA:56).

"- Yanlış anladınız beni bre komşi! Ben ilk yardımdan bahsediyorum, siz diyorsunuz "Balkondan seyrettiniz!" (YBA:56).

"- A be doktor muyum ben? Demin karşı komşi Çevreci Bey de söyledi: Türkiş kurtarma olmaz! Sorumluluğu ağırdır!" (YBA:57).

"- He bre more, ne alakası var şimdi bunun benim annemle babamla?" (YBA:57).

"Göv Cuma, **güvel güvel** baktı..." (BY:24).

"-Ben bu işin jevkindeyim çocüm(!) dedi." (BY:24).

"Dur bakim nasıldı..." (BY:26).

"Harmanların arkasından **pıslana pıslana** vardım." (BY:27).

"...az ötedeki Demireller'in fırınının **duldasına** elleri koyunlarında kümelandiler." (BY:27).

"Ancak maslak maslak konuşursun." (BY:27).

"-Ha... Büyük şehir. Oranın kızları hep çıplak geze..." (BY:28).

"İşi gücü **avrat** lafı... Hani daha **tıfil** görünüyorsun da..." (BY:28).

"Öğretmen, kendinden önce gelip giden **ağzı sakızlılara** hiç benzemiyordu." (BY:28).

"Çolağın Memmed'in oğlu Misafir Yusuf, Hasan'ın bıraktığı..." (BY:29).

"-Gız Emine, acele silahımı getir!" (BY:34).

“...korkuyla filizlenen bir yeşile sanki **can suyu** oldu.” (YSB:45).

“Eh ne de olsa **emir büyük yerdendi(!)**” (VKA:53).

“Gözleri **akla takla** bana baktı.” (VKA:54).

“...söze “Gardaş” diye başladılar.” (VKA:60).

“...bozuk bir doğu şivesiyle konuştu:

-Allah senden razzi olsun! Sen ne gafali adamsin babam. Böyle şeyler hep senden mi çıkar? Keşke Mevlâna da senin gibi düşünseydi de...” (VKA:62).

“-Yahu be gardaş!” (VKA:62).

“Akıllı ol gardaş! Ha...” (VKA:63).

“Benden sana gardaş tavsiyesi. Kafana bir tarak tak ve hiç çıkarma! Sonra, vatan kurtaran aslan olmak sana mı düştü gardaş? İkinciye doğru gel, Burnaz’a balık tutmaya gidek.” (VKA:63).

“-**Baya** güzel bir şeye benziyor. **Erinmeden** çok emek vermişsiniz be hocam?” (VKA:66-67).

“Elimde bir söğüt **çıpkısı...**” (VKA:71).

“Bacaklarımı **zıbartın** yeter!” (MBG:72).

“Benim **nevrimin** sık sık **döndüğünü** bilmiyormuş gibi...” (MBG:73).

“Hastalığın da senin gibi **alengirli(!)**” (MBG:73).

“Hastane nire, sizin ev nire? Nasıl gittin ta oraya?” (MBG:73).

“Emin misin? dedi hanım **çatal çatal** bir sesle.” (MBG:74).

“Hanımın karşısında **cılk** bir yumurtaya dönmek de vardı!” (MBG:74).

“...saçları meçli, cıncık gözlü, kınalı cücük gibi süslü genç bir hanım çıktı.” (MBG:76).

“-Nassınız?” (MBG:77).

“Belli olmaz, bakarsın –elin evi demez- erkekliğim tutar, horozlanabilirdim de...” (MBG:80).

“...sevinçten rüzgâra tutulmuş ekin gibi **ıralanırdı.**” (YI:83).

“Işığını da yanık görünce, gidip şu bizim hocayla iki çift **şor edeyim.**” dedim.” (YI:87).

“**Adamın tekesi** bu işte!” (YI:91).

“On, on beş kişi kadar da **ayağına yavuz**, bileğine güçlü delikanlı...” (ÇÇAZ:98).

“Yakın olan bazıları, **kendini tutamayarak** ağlıyordu.” (ÇÇAZ:98).

“...az ötedeki Demireller’in fırınının **duldasına** elleri koyunlarında kümelenildiler.” (ÇÇAZ:98).

- “Kadınlar, ellerini ayaklarını tutuyor fakat **baş gelemiyorlardı.**” (ÇÇAZ:98).
- “Dağılın! İzdiham etmeyin!” diyerek **zavırladı,** dağıttı.” (ÇÇAZ:100).
- “Millet **sökün etti.**” (ÇÇAZ:103).
- “Di mi doktor hanım?” (ÇÇAZ:103).
- “**Cırmaladı** yeri amma nafile!” (ÇÇAZ:107).
- “Hükümet Tabibi, kanlı battaniyenin **ibiğini** ürkekçe açtı.” (ÇÇAZ:108).
- “**Çakal uykusunda** yine Gâvur Ali’yi bekliyordu.” (ÇH/1:11).
- “...**uğrun uğrun** sevişirlerdi.” (ÇH/1:111).
- “Çakır Hüsne’ nin, **güvel** gözleri **çakmak çakmak** açıldı.” (ÇH/1:111).
- “Yatağın içinden usulca **beriyeye** kayd.” (ÇH/1:112).
- “Bu...herifin, **geviş getirenlerden** olduğunu ta o ilk gece anlamıştım.” (ÇH/1:113).
- “**Avrat** dediğin Halep düvesi gibi olmalı.” (ÇH/1:113).
- “Tam da sağa sola bakıyordu ki evin **süyüğünde** bir hışırtı duydu.” (ÇH/1:114).
- “Bu adamın eşeğin karpuz kabuğuna saldırdığı devirleri çoktan geçmiş, artık narın tanelerini **şifleyerek** yer bunlar!” (ÇH/1:115).
- “Çakır Hüsne, **köyneğinin ibiğini** tutarak...” (ÇH/1:115).
- “-Amma da ödleksin ha! Dünyada ilk kaçan sen misin yahu? Ben de seni cesur garı bellerdim. Meğer beynin çökelek, yüreğin mantarmış!” (ÇH/1:116).
- “... ne bu böyle **pattadak...**” (ÇH/1:116).
- “Neredeyse kocama **müzevircilik** yapacak!” (ÇH/1:117).
- “Bir şey yemiş gibi kaba kaba **genirdi.**” (ÇH/1:117).
- “Kocanı diyorsan, o **kernip** boyunlu herifin bir sıkımlık canı var.” (ÇH/1:118).
- “Bizim garı koyarsa git otur. Ev geniş. Bir odasında sen, bir odasında o. Ama koymazsa karışmam ha(!) Bizim marazlı yamandır biraz...” (ÇH/1:118).
- “Çakır Hüsne’nin gözleri **çingı çingıydı.**” (ÇH/1:118).
- “-Gâvur Ali, Gâvur Ali! Karın koyarsa ha! Senin boyuna bosuna vurulduk. Adam belledik, bir sözünle arkana düştük. (ÇH/1:119).
- “Aferin Gâvur Ali’ye! Herifin avradını altından çekti aldı! Yiğit adammış!” Vesselam...” (ÇH/1:119).
- “Çoban Memiş, **develisi gün...**” (ÇH/1:120).
- “**Arka ayağınla sağ kulağın kaşadığın** da yeter artık senin!” (ÇH/1:122).
- “Sabahı diri tuttu.” (ÇH/1:123).
- “Tek beni kabul et, kapında itin olmaya razıyım!” (ÇH/1:123).
- “Yer gözlü konuştu.” (ÇH/1:124).

- “Gözleri çingı çingıydı.” (ÇH/1:127).
- “Bu defa da ayaklarını diz kapaklarına kadar **çemreyip**...” (ÇH/1:127).
- “Kavga etmek, **cangama çalmak** canı istemiyordu.” (GA-II:129).
- “...dev bir ayı heybetiyle **yekindi**.” (GA-II:129).
- “Develisi gün bağ evinde terk edilişi...” (GA-II:130).
- “Kara Zöhre'nin **kakınçları** yeniden kulaklarında yankılanmaya başladı.” (GA-II:136).
- “...etrafa çil çil bakıyordu.” (GA-II:136).
- “Ortalık kan **gölekleriyle** doldu.” (GA-II:138).
- “Millet **kurt olmuş** da vallahi haberimiz yok!” (ÇM/III:145).
- “- Ay amcada da maşallah **nah böyle** pabuç gibi dil var!” (ÇM/III:145).
- “Elde **sütsüz** mü tükenirdi?” (ÇM/III:145).
- “Ama namusunan, evladınan terbiye ediyordu işte!” (ÇM/III:147).
- “Önündeki yumurtaları aceleyle **çıkınlayıp**...” (ÇM/III:148).
- “Ayşeler, Fatmalar niçin her gün **çukulata** yiyemiyor?” (ÇM/III:148).
- “He gurban he! Diline sağlık! İçimi okudun! Allah'ını severim senin, konuş konuş!
Bu ne güzel bir adammış yahu! Sanki bizim aileyi anlatıyor!” (ÇM/III:148).
- “Dönderiyor beni zorla.” (YC:21).
- “Kaymakam Beyin yüzünde bozgun bir ifade, ağzı yarı açık, **akla-takla** bana bakıyor.” (YC:21).
- “*Aha geldi!*” (BD:25).
- “**Yekindi** kalkamadı...” (BD:26).
- “Bunu **seyiplemişler** oğlum.” (BD:28).
- “...arada bir yine **ürüyordu**. Bu defaki **ürümesi** galiba kıskançlığındandı.” (BD:29).
- “Gözlerini **döndere döndere** bir anneme, bir bana bakıyordu.” (BD:29).
- “**Çimmeye** gittiğim derelerde yoldaşım...” (BD:30).
- “Biraz daha şımartırsam ta **döşümü** ayaklardı.” (BD:30).
- “Evimizin bir **horantası** gibiydi, dedi.” (BD:31).
- “Ancak askerden gelen oğlanı güze doğru **evereceği** için...” (KKDZ/1:48).
- “**Balaların** hepsi onda büyümüşür; gidip getireyim.” (KKDZ/1:55).
- “Araba, arkasında kül renkli bir duman ve **çirtikli** bir iz bırakarak gidiyor.” (BYGD/2:59).
- “Öyle değil mi **emmioğlu**?” (BYGD/2:71).

“Kamyonun kapısını açmamla birlikte **döşümden** hırsla bir iten oldu.” (BYGD/2:71).

“Gözleri çingı çingı; sesi çatal çatal...” (BYGD/2:71).

“...seli sümügüne karışmış ağlıyordu.” (BYGD/2:71).

“Dışarısı maşallah gâvur fırını gibi yanıyor.” (SYK:77).

“...tecrübeli-kıdemli şoför tavırları içinde **gevrek gevrek gülüyor.**” (SYK:79).

“Gözlerini **döndere döndere**, deli deli bana bakıyor.” (K:93).

“Aha şurama alevden bir top düşmüştü de yakıp kavuruyordu!” (K:95).

“**Siyeklerde** sanki hesap sormak için hep beni beklediler!” (K:96).

“İlk çocuğum **ahrazdı.**” (K:96).

“İkinci çocuğum oldu, o da ahrazdı!” (K:96).

“Fırına gitmeye **erindi.**” (İ:100).

“Gözleri **akla-takla** döndü.” (İ:104).

“Karısı, **çingı çingı** kocasına baktı.” (İ:113).

“Boğuk bir sesle, ‘*Öldürecek, öldürecek bu kâfir çor beni!*’” (DD:118).

“Onu, ihtiyar diye **horsunurmuş.**” (DD:119).

“Bazı günler **hendek atmaya** dedemi de götürürdü.” (DD:119).

“Vardığımızda... eski bir **mitil** üzerinde yarı dalgın uyuyordu.” (DD:121).

“Hatta ‘Al **Memmed Emmi**, sana **namazlağı** getirdim.’” (DD:121).

“- **Gidek**, dedi babam.” (DD:121).

“- Dede, ne olur **gidek!** dedim.” (DD:122).

“*Gız müjdemo ver...*” (BM:125).

“Doğruca fersiz gün ışığının yuvalandığı kerpiç duvarın ılık **duldasına** halsizce çömeldi.” (BM:126).

“Başımın **yarımcası** senin yüzünden!” (BM:127).

“- Osman emmi, Osman emmi! Haççe bibi, Haççe bibi!” (BM:128).

“Büvelek konmuş dana gibi ne böğürüyor?” (BM:128).

“- He veriyom, söyle çabuk!” (BM:128).

“- Hah geliyor! Vereceğin ha!” (BM:128).

“- **Filik** keçinin sütünden bir tas veriyon mu?” (BM:128).

“Babam, merdivene seğirtti.” (BM:129).

“Yanında da Muhtarların Muhammet.” (BM:129).

“Babam, adamın elinde tutu gibi kalan kolunu bir hamleyle kurtarıp...” (BM:130).

“- He, dedi babam...” (BM:130).

- “- Eyi bak bakalım ağa beni tanıdın mı?” (BM:130).
- “Eşikte kaldık, hele içeri buyur!” (BM:130).
- “Dudakları kımıl kımıl.” (BM:132).
- “Altı kardaşmış.” (BM:133).
- “Nigar adlı bacıları varmış ya, ona ne olduğunu bilmiyoruz.” (BM:133).
- “Vay emmim oğlu vay!” diyerek sarılıyor, kokluyor, öpüyordu.” (BM:133).
- “- He! dedi babam.” (BM:134).
- “- Abarii adını da biliyor! dedi annem.” (BM:134).
- “Güngörmüş, hatırlı adam!” (BM:136).
- “...dudakları kımıl kımıl bir garip canlanırdı.” (VO:25).
- “Baktım, gözlerinde tatlı bir menevişlenme.” (VO:26).
- “Gözlerinde bulgur bulgur bir kaynama.” (VO:29).
- “Gözleri cıncık cıncık, her şeye kakhahalarla gülüyormuş.” (VO:29).
- “Ben de duyayım bakim(!)” (BAS:38).
- “İçimde yumak yumak korkular.” (BAS:43).
- “Gözlerimiz çakmak çakmak Müdür Bey’i dinliyoruz.” (BAS:43).
- “Bütün vücudumda diken diken bir soğukluk.” (BAS:48).
- “Ve bir 23 Nisan sabahı kapımız güm güm vuruluyor.” (BAS:49).
- “Sahalı değil gardaş bu.” (YBA:57).
- “Valla kendine geliyor gardaş!” (YBA:57).
- “Havluyu sallayarak ha bre rüzgâr verdi...” (YBA:57).
- “...gıcırdayan dişlerinin arasından iplik iplik sıvılar süzülüyordu.” (YBA:57).
- “Ha gayret, ha gayret gardaş!” (YBA:57).
- “Yeşil boyun damarları parmak parmak kabarıp iniyordu.” (YBA:58).
- “Gardaş, bu adam, ceketinin iç cebini gösteriyor.” (YBA:58).
- “...iri ela gözlerini açıp çakmak çakmak baktı etrafına.” (YBA:58).
- “- He Valla Dogri²⁷ söylisin benim babam!” (YBA:61).
- “- Alacağım vardır, alamamışımdır kurban. Güvenmiş gelmişimdir tâ uzaklardan.
Yohtir adam!
- Ha...” (YBA:61).
- “- İş aramış bulamamışımdır. Yolsuz kalmışımdır yaban elinde. Namis meselesi yapmışımdır, istememişimdir kimseden bir ekmek!” (YBA:61).

²⁷ Bu cümlede özgün metnin yazımına uyulmuştur.

“- Burada başım dönmüştür, gözlerim çatallanmıştır. Ayıptır söylemesi sabah kahvede paran yohtir deyi çay almışlardır önümden. Kuru simit boğazıma oturmuştur. Zoruma gitmiş, ağlamışımıdır!” (YBA:61).

“Bizim hanımın zaten **özü yufka** olduğundan gözleri hepten sulu.” (YBA:62).

“- Tuz ekmek sayılsın yeter, dedi.” (YBA:63).

“Her zamanki gibi arkadaşlarla **yol boyu yapıyorduk.**” (YBA:63).

“Bulgur bulgur kaynayan sorgulu gözleri gözlerimde...” (KA:69).

“...oturup bir cigara yaktım.” (KA:72).

“Daha önce **sokrananlar** kendileri değilmiş gibi.” (KA:73).

“Evimizin **horantasından** biri gibiydi.” (KA:73).

“Her tarafı parmak parmak kabarmıştı.” (KA:73).

“Kerata benim baktığımı görünce iyice **pusuyor**, hiç **yekinmiyordu.**” (KA:74-75).

“...gibi **pusmaya** hazır yeniden başı havada.” (KA:75).

“Etrafıma **imrenceli** duygularla bakıyordum...” (KA:78).

“...gözleri kucağında vurgun yemiş sünger avcılarını gibi **kös** içini dinleyen bir adam görseniz siz ne düşünürdünüz?” (YSS:80).

“Mehmet Ali daha arkasını bile dönmeden, katır sanki inat etmiş gibi bu defa da ayaklarını havaya getire getire, tozu dumana katarak ağnandı.” (YSS:80).

“- Hoca, sabahtan beri arpacı kumruları gibi düşünüp duruyon yahu! Allah aşkına ne yapıyon sen? Okuyor desem okumuyon, yazıyor desem kalem oynatmıyon. Gören de seni avradı kaçık adam beller bre yav!” (YSS:81).

“- Sende böyle dilden söylemek yok değil mi hoca? Hani yazarmış, roman moman düzermiş diye kulağıma geldi de.” (YSS:82).

“...kaşlarının altında çingı çingı bir mavi dalgalanma.” (YSS:84).

“- Ülen, dedi. Senin beğenmediğini ben mi beğeneceğim, şair bozuntusu!” (YSS:84).

“Şimdiki gibi yine içimde pıtrak pıtrak tomurcuklanan bir yazma arzusu...” (YSS:85).

“Bana Kelbostan'ın Elif derler.” (GBK:97).

“Dinleri imanları para!” (GBK:99).

“...yanaklarımı kırmızı bir **alaf** basıp basıp gidiyor.” (GBK:99).

“- He ya, tuvaletin gelirse de!” (GBK:100).

“Çinke çinke yüzüme sıçrayan ıslaklıklar.” (GBK:103).

“Evlenmeyecek adam böyle ‘gılavlı’ mı gezermiş?” (İB:105).

“Tek gözlerini kırparak, sarı dişlerini göstere göstere **yılışmıyorlar** mı?” (İB:105).

“Kayınpederimin evlenmek için kaynanamın ölümünü beklediğini” söyleyen **avurdu yelli** patavatsızlar bile çıkıyordu.” (İB:106).

“Babasının bir hafta boyunca çocuklar gibi böğüre böğüre ağladığını görmemiş miydik?” (İB:106).

“Benim yaşım **aha** altmışa ulaştı.” (İB:107).

“Ortalık sakinken iki çift şor edelim.” (İB:108).

“İki çift şor” sözüyle yeniden oturdum.” (İB:108).

“Hepsi **el gördülük.**” (İB:110).

“- Everelim baba seni!” (İB:110).

“Babam bu ‘solduran sop’ u mu layık gördünüz bana?” (İB:111).

“Aha benim yaşım altmışa ulaştı.” (İB:111).

“Bu gittiğimiz yerdeki de orta yaşlı bir dul fakat kara-kuru, çirkin mi çirkin, çarpana suratlı bir şey!” (İB:112).

“Olmaz emmioğlu.” dedim.” (İB:112).

“Kız oğlu kızmış fakat yaşı elliye geçmiş.” (İB:112).

“İnciği kuru bir şey!” (İB:112).

“Baktıkça içim “gıt gıt!” ediyor!” (İB:112).

“Kucağında bir de sabisi var.” (İB:112).

“Yok emmoğlu!” (İB:112).

“Ferek gibi! dedi.” (İB:112).

“Belli, **malına mülk** bir şey...” (İB:112).

“Bizim emmi kızı söyledi.” (İB:112).

“Aslında bu işi yapan, eden, çatan hep oymuş.” (İB:112).

“...her lafı **dönderir**, dolaştırır ona getirirmiş.” (İB:115).

“Öbürüne de “Gidek” dermiş...” (İB:115).

“Ta dışarıdan duyulmuş sesi.” (İB:115).

“Jilet bıçağı ile ensemdeki şu boz kılları da al **bakim**, dedi.” (İB:117).

“Önce elinin tersine, sonra bıyıklarına, boğazının altına, **döşüne** sürdü.” (İB:117).

“Görmelisin perçemi kaşının üzerinde ferik gibi bir şey!” (İB:118).

“...attım arabanın **bağacına...**” (İB:118).

“Sonra Yörük kızının yanında mars olmayak (!)” (İB:119).

“Bir de dönüşte senin tanıdığın mağazadan bana iyi bir şofben alak!...” (İB:119).

“Yoksa bunca yolu hem de güneşi alınlarının çatına alıp yaya olarak teperler miydi?” (BA2:122).

- “Dedim ya kayınpederimin, '**cin çelliği**' yapılı böyle bir adamla...” (BA2:122).
- “Daha birinci **bükü** bile aşmadan ikisi de **harlamış**.” (BA2:123).
- “Yo! diye itiraz eden boğuk, hırıltılı sesini duyuyorum.” (BA2:123).
- “Cebeli bereketli meşhur Budak Ağa!” (BA2:123).
- “...Budak gardaşımınan.” (BA2:123).
- “Çocuklarımı gezdirdiğim için horantama bağlıymışım.” (BA2:124).
- “Soylu-soplu yerden olmam ile **örlü-köklü** bir aileden evlenmem yine bende.” (BA2:125).
- “Aha Ahmet Ağa iyi bilir.” (BA2:125).
- “Bütün endişeleri mal-mülk yeni avrada kalır ...” (BA2:125).
- “Yüzünü azdırdı...” (BA2:126).
- “İcarcı da var.” (BA2:126).
- “**Kılavlanır**, bıyığı saçı düzeltir...” (BA2:126).
- “Aha kayınpederin Ahmet Ağa, çekti **keklik ferigi** gibi gelini aldı koynuna” (BA2:126).
- “- Bana değil, aha buna buna düşünüyor!” (BA2:127).
- “Budak Ağanın boncuk, **çipil** gözleri yapış yapış üzerimdeydi.” (BA2:127).
- “- Ha bak o çok doğru. Be birader onların da hepsi ev tavuğu. Gemleri avratlarının elinde. Erkek dediğin ibiği kan-kırmızı horoz gibi avurtlarını şişire şişire arada bir ötmeli, örelenip kanat çırpmalı! Ne fayda ki onların hepsini anası içdişi etti.” (BA2:127-128).
- “- Parası pangadaymış da pangada!
- Hay senin pangan batsın! dedi kayınpederim.” (BA2:128).
- “- **Variyetliymiş**, ne isterse üstüne yazdıracakmış de! Nikah mikah her şey!” (BA2:128).
- “- Sus hele sus!” (BA2:128).
- “Mesela bana bir sepet yumurta getir, güneşe tutup şöyle bir bakayım; horoz mu, yoksa celfin mi olduğunu kesin anlar...” (BA2:128).
- “Uzun, sarı, **söbe** çenesinin altında bir çene daha oluştu.” (BA2:131).
- “- Valla avrat işine pek aklım yetmez Budak Ağa.” (BA2:132).
- “Kocamış da olsa kızıoğlu kız alıyorsun sen Budak Ağa!” (BA2:132).
- “İçeriye dumana boğdunuz!” diye **sokranan** kucağı çocuklu (akraba) kadınlar bile vardı.” (BA2:133).
- “...erkekler karşılıklı yârenliklerde bulunuyorlardı.” (BA2:133).

- “Yıllarca **bor** kalan verimli bir tarlaya bakar gibi bakıyordu.” (BA2:134).
- “Budak Ağa kış üstü “küt” diye düştü.” (BA2:137).
- “Altına yapmış çocuklar gibi bel bel bakıyor...” (BA2:137).
- “...aha şu köşeden çıkıp gelecekmiş gibi olur.” (GŞ:13).
- “...kovala ha kovala!” (GŞ:15).
- “– Götüreceğin he! dedi.” (GŞ:19).
- “– Az oturak, dedi.” (GŞ:20).
- “Anladın?!” (GŞ:22).
- “Duyulandı, **hörelendi** bir ara...” (GT:32).
- “acı poyraza tutulan serviler gibi **ıralanmak:**” (GT:34).
- “**Hadin** biz de Bayram ARACI gibi çalalım.” (GT:38).
- “...tıpkı kayaları çatlatan yeşil sürgünler gibi **göverir.**” (DYK:53).
- “Buraya ciğerimde bir avuç **ateşinen** gelmişim, şimdi içime düşen bir alev **topuyunan** oturuyorum.” (BABYBÖ:62).
- “...küçük bir yol harçlığı **kıstırdım.**” (BABYBÖ:63).
- “– Senin **bacım** değil mi?” (BABYBÖ:66).
- “**Tüpünen** ocağı sattım abla!” (BABYBÖ:69).
- “Az ötede ayaküstü “**hımır hımır**” konuştular.” (UİBY:76).
- “– Anne işiyem geldi! ...” (UİBY:77).
- “Aylarca beni hopunda taşıyan...” (UİBY:83).
- “...yataksı **ekşimik** elma kokan bu evde...” (CS:86).
- “...güneşin çok az uğradığı bu daracık '**darbız**' evimizde...” (CS:86).
- “Sanki **kıran girmişti** hepimize.” (CS:87).
- “Üç **sabiyi** kara toprağa nasıl vereyim ben?” diyerek gözlerinden **siyim siyim** akıtırken...” (CS:89).
- “Akşam üzeri Happa Ana, iki yana **ığralanan** o tipik ördek yürüyüşüyle...” (CS:89).
- “Kapının aydınlığında **döndere döndere** baktı.” (CS:95).
- “**Domur domur göveren** ağaçlar...” (GU:98).
- “Kendileriyle köyün arasını kalenin oturduğu dinazor sırtı gibi **gömgöv** kırık bir dağ bölermiş.” (GU:99).
- “...bahçe köyden biraz uzak fakat yeri **dulda** sayılırmış.” (GU:99).
- “...uyutup **beleyen** de kendileri olurmuş.” (GU:99).
- “**Güverdi** mi fidanlar?” (GU:99).
- “Hani enişte bir sepet mandalina getir de **yiye** yahu(!)” (GU:100).

“Utanmasalar **avrada** mal kazandığımı dahi söyleyecekler!” (GU:100).

“Bu **avurdu yellilik** sizin nikâhınıza mı kıyıldı?” (GU:100).

“Hoca, bunların hepsi gün boyu kahve önüne **tüner**, iki üç sandalyeye **kaykılır...**” (GU:100).

“**Eke eke** konuşur...**Erindiklerinden...**” (GU:100).

“İçeride hayat fişkırان taze bir **göverti** vardı.” (GU:102).

“**Erinmeden** bir çırpıda traktörü çalıştırıp **anarya** yaklaştı.” (GU:103).

“...içi kabuğundan **cırka**²⁸ **da ayrılır.**” (GU:108).

“Bir evde sabahleyin yayık sesi duyulmuyorsa o **horanta** aç demektir.” (GU:109).

“**Yazının yüzünde...**” (GU:110).

“İki yana **ıralanarak** devam etti...” (ST117).

“...ocak başlarında, cami avlularında, duvar **duldalarında...**” (ST:117).

“Korkudan babamın kanatlarının altına kitaplarımız **döşümüzde** büzülüyoruz.” (ST:121).

“Gözleri **çingı çingı** girdiler müdür beyin odasına.” (BAG:129).

“...sonra gancalara takılı olarak ölü çıkardılar.” (KP:37).

“Aha şuram!” (KP:38).

“-De hele ne oldu? dedi babam...Gören de Memmed Ağa, Sabancı'nın iplik fabrikasına müdür olmuş sanır.” (KP:38).

“-Bir apartumanda kapıcılık...” (KP:39).

“-Breh, breh, breh! dedi babam.” (KP:39).

“-Amaniin! dedi annem. Bildiğimiz "yumuş uşağı" desene sen buna baba!” (KP:40).

“-Yav dedi, durdu.” (KP:40).

“Bu düpedüz yumuş uşaklığı.” (KP:40).

“Eski Memmed Ağa köyde kaldı.” (KP:40).

“He!” der.” (KP:42).

“**Deşirici** kılıklı bu kötürüm herifi nereden buldun?” (KP:44).

“Ben hastalanırsam sakın ola ki o ölü damına yatırmayın!” (AA:61).

“Gözlerimden kucağıma çingılar savruldu.” (BGH:70).

“...karşımda şeytan gözlü Galli...” (BGH:73).

“...arkadaşlarım beni "Abdıraman" diye çağırırlar.” (BGH:74).

“Yapma yavv!” (BGH:78).

²⁸ Özgün hâli cılk olan ve kokuşmuş, bozulmuş anlamına gelen sözcük metinde “cırk” şeklinde kullanılmıştır.

“...vaktini daha çok bir yudum güneşe aldanıp duvar **duldalarına** çömelen...”
(G:81).

“...dedikoducu uluk heriflerin...” (G:81).

“Abovv! dedi.” (G:81).

“- Hele alıcı kuş görmüş keklik cücüğü gibi içeri sekişinde bir hal var idi.” (G:83).

“Akşam sabah yarenlik ettiğimiz **uluk** ihtiyarlar bile az önce benimle dalga geçtiler. "İki petek kır da **yyek** Hasan Çavuş!" diyen **avurdu yellilerden** tut da "Bundan sonra balı senden **alırık** Hasan emmi!" diyerek kafa bulan cahil cühelanın diline düştük.”
(G:84).

“Avrat kısmının yeri evidir; dağda taşa sinek kovalamaya heveslenmek değil.”
(G:86).

“Yıkılınca kalkasın, düşünce yekinesin.” (G:87).

“Erinmeden anlatıyordu.” (G:88).

“Ne bu böyle uğrun pusu?” (G:90).

“Kayınvalidesinin gözlerine çingılar üşüştü.” (G:90).

“-Avrattan arıcı olmaz!” (G:91).

“El alemi bize sövdürecekse git!” (G:91).

“Allah aşkına kim sövecek bize?” (G:91).

“Ya herro ya merro!” (DM:98).

“Salonda çakal pafkırması bir öksürük ...” (DM:102).

“...gözleri akla takla yeniden baktı.” (DM:103).

“Bu sürprizimiz çok sevdiğimiz gadasını aldığımız öğretmenimize armağan olsun...” (DM:108).

“-Gardaş ev alırken bana mı danıştın?” (BK:124).

“-Ben mangalcıyım gardaş! Namı diğer adım "Mangalcı Yusuf Usta..." ...Sen rahatsız oluyorsun diye şimdi de bu evi mi satak dayı?” (BK:124).

“...pelit pelit baktı.” (BK:125).

“Başkan, gözleri çingı çingı ayağa kalktı.” (BK:131).

“...çen çen bağırarak aşağı kaçtı.” (BK:131).

“*Son Turnalar*” adlı hikâye kitabında yer alan *Şahmaran* adlı hikâyenin tamamı Abdal kültürü ve ağız özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bölümle ilgili tespit edilen ağız özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

“Herkesin duyabileceği bir sesle haykırmıştı: “Yörü bire Ali Bıçak! Cennete gidersen sen giden, öldün gittin uçkuruna sefil olmadın. Gurban olduğumun İskenderun’da dört tane dostu varidi. O cennete gitmeyip de biz mi gedıcık ağam?” (Ş:138).

“Bir öğle vakti hanımınız mutfakta iş yaparken, dışarıdan “Hatınıım! Gonaklı geliin! çağrısını duyar; balkona çıktığında “Sele almıyon mu gadasını aldığım?” sorusuna muhatap olursa, biliniz ki bu da o malum sokağın kadın sakinlerindendir.”

“-Gadasını aldığım ağam, bizim neremiz çingen? Hani mahallelerde sıırım mı diliyok, halbir mı satıyok, fala mı bakıyok, hırsızlık mı yapıyok, kese mi vuruyok, cepellezi mi yapıyok, camız mı güdüyok, gıl çadır mı guruyok, gezgine mi çıkıyok, namıssızlık mı yapıyok?” diyerek bir çırpıda kırk örnek sayar, sitemlerde bulunurlardı. Hemen avuçlarını birbirine vurarak eklerlerdi: “Biz açkalırsak deşirrik. İki şey olmaz bizde: Bir namıs işi, bir hırsızlık...” (Ş:140).

“- İyyy! Gadasını aldığım başımıza geleni dünya âlem duydu da bir sen mi duymadın? Kalabalığa döndü. “Bir de avradı goluna dakmış da gece vakti herifsi herifsi geziyoo(!)” (Ş:143).

“- Ağzını hayır aç ağam, ne hırsızlığı? Başımızda goca bir felaket var tama! Görmüyon mu her gece ayakta bekleyiyok, gorkumuzdan donumuza işiyok!” (Ş:143).

“- Bu gurban olduğum da sahten duymamış kele! Baksana eşşek beyni yemiş gibi soru soruyoo(!) Yoğusam tini-mini hanımını goluna dakar da guyruğu yanık kedi gibi geceotu ortalarda gezmeye çıkar mıydı?” (Ş:143).

“- Halımıza baksana ağam, hanı gözlerimizde uyku-tünek mi galdı? Hepimiz suyu gurumuş değirmene döndük, ondan da mı bilmiyoon?” (Ş:143).

“- İyyy! Mektebin çatısında çatal kelleli bir evran yatıyor tama!” (Ş:143).

“- Şahmaran gadasını aldığım şahmaran! Her gece goca soluğunu üstümüze salıyoo. Aha böyle: ‘Puffff! Puffff!’ Yataklarımızda yatamaz, ağınan garayı seçemez olduk. Sabi çocuklar sabahaçın dik dik atılıyor, toraçanlar gorkudan büvelek gonmuş dana gibi böğürüyor.” (Ş:144).

“- Ne aşlanığı babam! Dalga mı geçiyoon biziinen!” (Ş:144).

“- Gözünün yağını yeeem ağam, hükümetin cendermesi, polisi, gamerası baksana hepsi burda. Hadi biz gafayı yediyisek onlar da mı gafayı yedi! Hadi biz yalan söylüyorsak, onlar da mı yalan söylüyor? İnanmasalar gelirler miydi, de baham?” (Ş:144).

“– Mektep eski ya ağam, çatıyı kendine mesken tutmuş kafir! Gündüz hiç ses çıkarmıyor. Karanlık basınca başlıyor cıkırdamaya! İnsan nefesi gibi; aha böyle: Pufffpuffff! Ssss! Alıp alıp veriyor. Sanırsın ki goca bir demirci körüğü!

– Bir duysan diziyin bağı çözülür ağam!” (Ş:144).

“– Bu şahmaran çol-çocuk goymayıp yutacak ağam! Aşağı Çay Mahallesiinde üç sabi çocuk yitti, hani bulundu mu?” (Ş:144).

“Ve çatıdaki çatal kelleli evran!” (Ş:145).

“– Olmaz mı gadasını aldığım. Gahrimen’in oğlu görmüş. Aklını oynattı çocukcağız! Şimdi yataktan çıkamıyor. “Geliyooooor! Geliyooooor!” diye vıykırıp duruyor.” (Ş:145).

“– Get babam get, sen de bize hiç inanmıyoon! Hadi biz yanılıyorsak, lisenin pörtlek dana gözlü müdür yardımcısı da mı yanılıyor? Arkadaşınız tama! Adam masasında otururken gündüz gözüne duymuş sesini. Hemen bir fener bulup çıkmış çatıya. İlle göreceğim ben bu şahmaranı diyormuş. Çatının tavan kapısını açınca bir de ne görsün, “Anaaam!” demiş, merdivenden kendisini aşağı atmış. Çanağı kırıldı herifcaazin! Korkusundan evde yatıyor şimdi. Bu da mı yalan?” (Ş:145).

“– Hökümet dersin aha gıçımızın ağzında! Kaç kez Kaymakam Baaye vardık, cendermeye çıktık.

– Cenderme değil, emniyet emniyet.

– Ne bileyim ben, esker miydi neyidi kellesi de yülüğüdü.

– “Saçmalamayın!” dediler. Bizi kale almayıp gapıdan kovdular ağam. Ancak lisenin pörtlek dana gözlü müdür yardımcısı, “Kirvelerim doğru söylüyor. Ben de gördüm!” deyince gafaları eyice garışmış. İki polis gönderip dinlettiler. Onlar da malın sesini kendi gulaklarıynan duyunca yığıldılar buraya! Bekliyok ağam, ya ölüsünü ya dirisini!” (Ş:145).

“Valla söylemesi ayıp ağam, gorkumuzdan şöyle ırahatırahat avratların goynuna bile giremez olduk.” (Ş:146).

“Çolpan Yıldızı” adlı hikâye kitabında yer alan Çayın Soğudu Başkanım adlı hikâyenin tamamı Abdal Kültürü ve ağız özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bölümle ilgili tespit edilen ağız özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

“-Gadasını aldığım ağam, o gün mahalleye Şen Sokak’ın köşeden kara bir Mercedes girdi.” (ÇSB:37).

“Aha böyle, yıldır yıldır...” (ÇSB:37).

“Bizim çekiç kelleli kirli kara çocuklar tepelenmekten, seyip gezen çalgın deli tavuklar ezilmekten zor kurtuldu.” (ÇSB:37).

“Kim bu kelle getiren kafası yelli; sepeti selli?” demeye kalmadı...” (ÇSB:37).

“Pis su göleklerinden sıçrattığı çamurlu sular, sille atmış gibi yüzümüze, gözümüze çarptı.” (ÇSB:37).

“Onun öyle uluk gibi görüldüğüne bakma ağam...” (ÇSB:37).

“-Sabah sabah ağzınızı hayır açın ağam! Ne sövüyorsunuz gelene gidene? Belki velinimetimiz, belki hükümet adamı? Baksana arabası bile saltanat kayığı gibi kurban olduğumun!” (ÇSB:38).

“-Kurban olduğum, hükümet adamının ne işi var burada? Hani bizi adam yerine koyan mı var? Sen, “Tüfeğimi nereye asacağım?” diyorsun. Baksana üst baş koymadı, çimdirdi beni! Suya düşük cücüğe döndüm. Hükümet adamıymış...” (ÇSB:38).

“Eke eke konuştu.” (ÇSB:38).

“-Ne fark eder Kel Hacı? Ha davul ha zurna, ha ustura ha mostura? Ekipler hazır!” (ÇSB:38).

“Cam zindan ağam, dışarıdan seçilmiyor. Kim olduğunu ne bilelim! Meğer asıl baba içindeymiş. Pekmez küpü gibi oturmuş arka koltukta.” (ÇSB:38).

“Abarii, dedi Falcı Sülemen, kurban olduğum bu Veli Ağa’m taman! Bu saltanat kayığı da onun arabası. Nasıl da bilemedik. Hani belediye seçimleri var ya! Reis aday! Ayağımıza gelmiş, avucumuza düşmüş mübarek!” (ÇSB:39).

“Ceketi düğmeli şoför bizim okuntu oğlağını döşünden itiverdi.” (ÇSB:39).

“-İyy! Ne itiyon babam? Seçim var taman! Bırak da mübarek elini öpeyim Veli Ağa’mın!” (ÇSB:39).

“Baba arabadan insin bir hele, dedi.” (ÇSB:39).

“Adam beleşçi ya ağam! Boşuna kuyruk sallamıyor. Kesin yolunu bulacak kâfir! Şimdiden içeceği avanta çayları, yiyeceği dürümleri, cebine indireceği mangırları düşünüyor. Vallahi ağam, bu Cüre Bekteş kadar yağcı yalaka birini hayatımda görmedim!” (ÇSB:39).

“Kaç altın dişi varsa, hepsini say. Kelle kulak yerinde iki kişi daha indi.” (ÇSB:39)

“Ağanın tekesi Veli Ağa’m! Selam vermeden geçmez, cebimizi görmeden gitmez kurban olduğum!” (ÇSB:40).

“-Maşallah maşallah! Veli Ağa’m da Haltanlı tekesi gibi. Ne diyek babam?” (ÇSB:40).

“Zengin ya, herkes Veli Ağa'nın eline çöküyordu. Adam sandalyeye zor sığıyor, kurban olduğum. Yanakları soyulmuş yumurta gibi. Çenesinin altında bir gıdık daha yuvarlanıyor. Sanırsın ki bizim hisselerimizi de kendi yemiş.” (ÇSB:40).

“-Ulan kirvelerim, dedi gevrek gevrek, koskoca Veli Ağa'yı da ayağınıza getirdiniz ya! Helal olsun size!” (ÇSB:40).

“-Estağfurullah Ağam, dedi Cüre Bekteş. Dün düşümde gördüm seni, reis seçilmişsiniz!” (ÇSB:40).

“-Sus ulan Cüre, dedi Veli Ağa. Geçen gün seçim bürosunda da aynısını demiştin.” (ÇSB:40).

“Ne yalan söyleyeyim ağam, bu Cüre Bekteş bir gün elimde kalacak benim!” (ÇSB:40).

“-Git babam başımdan, belanı mı arıyon? Ekmeğiminen mi oynuyon!” (ÇSB:41).

“-Maşallah iyisin Ağa'm, dedi. Zamzalak tombağı yutmuş cubbalak gibi olmuşsun. Kursağında Keklik Ağa'mın abdal davuluna dönmüş.” (ÇSB:41).

“-İşsizlik Ağa'm, dedi Davulcu Keklik. Kıştanberi avara kasnak gibi dolaşip duruyok. Ne yalan söyleyeyim, Binnazlar bizi koyunlarına bile almıyorlar. Vallahi sefillik Ağa'm!” (ÇSB:41).

“-Yapma yav...” (ÇSB:41).

“-Veli Ağa'm, kavganın tam ortasına düştü kurban olduğum!” (ÇSB:42).

“-Ağır misafir taman.” (ÇSB:42).

“Yok, benim kocam gözünün bebeğine bakıyormuş da, kendini görünce demirci körüğü gibi soluyormuş da, "Of of!" diyormuş da bilmem neymiş! Kele böyle iftira edilir mi Veli Emmi? Bizim namusumuz ortada mı? Biz abdal olduk diye namussuz olmadık Veli Emmi! Benim kocam gençliğinde çok harman yerleri dişlemiş amma namussuz değil Veli Emmi! Sen tut bizim herife kara çal! Kız Takıney sen şu kalçamın tek yanağı kadar yoksun, neyine bakacak senin! Ben bunun eğri bacağını tutup cart diye ayırmaz mıyım Veli Emmi? Senin kocan at gibi kişnemiyor, horoz gibi ötmüyorsa başkasının kocasına kara mı çalmak lazım Veli emmi!” (ÇSB:42).

“-İyy! gadasını aldığım Veli Ağa'm da minnete geçiyor! Bulmuş da bunuyor, artık mal göz mü çıkarır Veli Emmi?” (ÇSB:43).

“-Önüne konan çayı içecek mi, içmeyecek mi? İçmezse bil ki bizi pissiniyor; oyumuzu kurban ederik! Eğer içerse oyumuzu harman ederik. Yalanım var mı ağam?” (ÇSB:43).

“-Sonra avenelerine...” (ÇSB:43).

“İçecek mi içmeyecek mi? Bizi pissinecek mi, pissinmeyecek mi? Hepsi bu çaya bağlı. Dedim ya, dikkatle bakıyok. Sen çayı içme de gör! Ala kâğıdı karanlık odada yırtar atarık. Biz bekliyok, onlar bekliyor. Deve dudaklarına götürüp bir yudum hüpürtedmiyorlar gadasını aldığım ağam!” (ÇSB:44).

“Kara Memmed’in büyük oğlu Sünnetçi Kemal dedi ki: -Kurban olduğum Veli Ağa’m, hiç mi alfabede nokta görmedin. Biraz sus da çayını iç. Soğudu taman!” (ÇSB:44).

“Ulan Sünnetçi, sen de kafayı benim çayınan bozdun yahu!” (ÇSB:44).

“Limon sıkak mı içine?” (ÇSB:45).

“Bizi pissindin ha! Sen bilin, içmezsen içme. Nasıl olsa baltası kütükte olan²⁹ sensin.” (ÇSB:45).

“Hapçı Bayram, Veli Ağa’mın ve avanesinin önündeki soğumuş çayları kimseye sormadan aldı götürdü. Veli Ağa’m çaktırmadan derin bir “Oh!” çekti. Az sonra Bayram sıcak çaylarının geri dönmez mi! Yine önlerindeki masaya küt küt koydu. Çay bekliyor, biz bekliyok. Bu, ha bire konuşuyor. Allah çene vermiş kurban olduğum. Adam, dil dibeği...” (ÇSB:45).

“-Başkanım, herhâlde bizi pissiniyon, dedi.” (ÇSB:45).

“Gıdığı motor tekeri gibi yuvarlandı çenesinin altına.” (ÇSB:45).

“Pissinsem ayağınıza gelir miyim?” (ÇSB:45).

“-E gadasını aldığım Veli Ağa’m, hadi sana gaz yapıyor, avenene de mi gaz yapıyor? Onlar da içmiyor taman.” (ÇSB:45).

“Buraya kadar gelip de kirvelerimin bir bardak çayını içmeden gitmek olur mu? İnsan zehir olsa içer be!” (ÇSB:45).

“-Hoop, dedi Veli Ağa, Bak, sonra kirvelerim gönül koyar ha!” (ÇSB:45).

“-Bizi pissinene biz oy vermek baba!” (ÇSB:46).

“-Bizi pissinene oy yook!” (ÇSB:46).

“Gözleri akla takla.” (ÇSB:46).

“-Bana yuh çekmek ha!... Aha, iki deste pangunut getirmiştım. Hepsi gömgök yirmilik!” (ÇSB:46).

“-Kimin vurduğu belli olmayan bir tepikle yere düştü Cüre.” (ÇSB:46).

“-Bizi pissinene oy yok! Bizim bir bardak çayımızı içmeyene oy yok!” (ÇSB:47).

“Develisi gün bir reis adayı daha çıkagelmez mi!” (ÇSB:47).

²⁹ Deyimin özgün hali baltası kütükten çıkmak şeklindedir.

“Meğer biz ne bulunmaz Hint kumaşıymışız da haberimiz yokmuş ağam! Eee...” (ÇSB:47).

“Ağzımız Veli Ağa’mdan yandı ya, hepimiz öküzün trene baktığı gibi bakıyok arabalara. Baktım, bizim Sefil Melo istifini bile bozmamış. Tombalacı Sülemen oyun masasından kalkmamış. Cüre Bekteş buzağısını tanımayan inek gibi bön bön...” (ÇSB:48).

“-Hey gadasını aldığım, hepsi de Deliyürek gibi maşallah! Sadece yumurta topuk beyaz kunduraları eksik! Bunlar hangi kavimden acaba?” (ÇSB:48).

“Bir çakal pafkırması da Cüre Bekteş’ten geldi: -Chaf şu! Chaf şu!” (ÇSB:48).

“Dombalacı, yumurtlayacak tavuk gibi gıdaktadı: -Gıt gıt gıdaak!” (ÇSB:48).

“Çay değil bu!” dedi. Sustu. Herkesin kanı damarlarında buz tuttu. “Yuh!” sözü çıktı çıkacak ağzımızdan. O devam etti: “Çay değil bu, tavşankanı mübarek!” Hey pala bıyıklarına kurban olduğum, kaynar maynar demedi, bir dikişte indirdi sıcak çayı midesine. “Ohh!” dedi. Bir ala buhar çıktı ki ağzından görme gitsin! Börtlendi ağzı, yandı ciğeri.” (ÇSB:48).

“-N’oluyor yav, dedi. Bu ne kıyamet?” (ÇSB:49).

“-Çaysalmışsın başkanım, dedi Saddam. Sekin sekin iç. Kaynar çay ciğerlerini börtler alimallah!” (ÇSB:50).

“-Börtlesin, yaksın, dedi.” (ÇSB:50).

“-N’oluyor Allah aşkına, ne bu şap pik, dedi. -Dün bir baba geldi, içmedi çayımızı. Bizi pissindi, dediler.” (ÇSB:50).

“Adamlar ölmüş çay diye taman!” (ÇSB:50).

“Avanesine döndük: -Sizde yer misiniz gadasını aldıklarım?” (ÇSB:50).

“Kıtlıkta kalmış gibi yediler.” (ÇSB:51).

“Gömgök tere battılar.” (ÇSB:51).

“Çekti belinden on dörtlük ummanı, bulutlara doğru bir tarak boşalttı. Aha böyle, Aydınlı iti gibi: Lav, lav, lav! Hey gurban olduğumun yarattığı!” (ÇSB:51).

“Çuvalınan değil, haralınan oy verdik.” (ÇSB:51).

“Bu işi her pazar erinmeden yapardı.” (G:54).

“-Yoksa yüklü müsün kekliğim?” (G:57).

“-Kız çimecen mi yoksa? Elfida güldü: -He, çimecem!” (G:59).

“-Demek plajda çimecen ha! Kız sen mayo giyen mi? O kâfir don ile erkeklerin içinde gezen mi?” (G:59).

“-Hepten kör perçin ettin.” (G:59).

“Gerçi çoğunu da benden uğrun yedin ya!” (G:60).

“Yassak yoktur!” (G:60).

“-Aa! Sen de vallahi bir ömürsün Mahmut Ağabey!” (G:61).

“-Vallahi ben duymamışım.” (G:62).

“-Vallahi ben de üzülmüşümdür, dedi.” (G:62).

“Sadece dudaklarından koca bir “Abari!” sözcüğü döküldü.” (G:65).

“Bakmak istemedi, utandı, ayıpsındı.” (G:65).

“-Hadi, dedi Mahmut, şu kenarda biz de çimek...Ben çimmekten vazgeçtim.” (G:65).

“Köyün ihtiyarları, bir avuç güneşin düştüğü duvar duldalarını aramaya...başladı.” (KA:69).

“Bunu ayıpsınıyor...” (KA:71).

“Ayakuçlarına, döşüne, omuzlarına...” (KA:77).

“-Dur, düğmesini pıttıralım. Gobiş de rahat etsin, sen de...” (KA:79).

“Hele “varsanım” hiç değildi.” (KA:87).

Zurnacı Kel Bekteş-1/2 adlı hikâye metinlerinde Abdal ağzının özellikleri yoğun olarak görülmektedir. Bu bölümle ilgili tespit edilen ağız özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

“-Kurban olduğumun yarattığı, bu nasıl araba? dedi. Gavur fırını gibi yanıyor içi.” (ZKB-1:122).

“-Gadanı alayım ağam, görmüyor musun, kuru yerim kalmadı! Suya düşmüş serçe cücüğüne döndüm taman! Bir de “Sıcak mı?” diye soruyorsun! İyy!” (ZKB-1:123).

“-Şu gazetenin bir bölüğünü ver de acık da biz okuyak ağam!” (ZKB-1:123).

“-İyy! Kurban olduğum, sen daha ananın yıkadığı ile duruyorsun. Yiğit lakabıyla anılır. Benim adım Zurnacı Kel Bekteş taman... Yani aşiretten... Hani siz “Esmer vatandaş!” diyorsunuz ya...” (ZKB-1:123).

“- He yaa! Maraş’ta davulcu, zurnacı bizden başka kim var ağam! Mesela çarşıya çık. “Zurnacı Kel Bekteş kim?” de. “Aha şu minare kırığı yapılı herif!” derler.” (ZKB-1:123).

“-Eski zanaatımız davulculuktu ağam! Orkestra çıkınca karnımızı doyuramaz olduk...Çelik çomağı şimdi tüccarlığa yükledik. Geçim kolay mı? Yeni mesleğimiz danacılık...” (ZKB-1:125).

“-Ne içini dinleyip duruyorsun dertli koyunlar gibi, gadasını aldığım? Yanlış bir şey mi konuştuk?” (ZKB-1:126).

“-Kusura bakma ha! Sözüm sizden haşe...Hepsi anarşist manarşist. Muallimlikten kaç pangulut alıyon ağam, sen onu söyle. Gerisini boş ver!” (ZKB-1:126).

“-İyy! O kadar az mı? ...Benim cuvara param değil ağam bu! Desene ki kursağımızın kuruması hükümetten! Hele iplik gibisin. İnsan nanca paraya sap yese yaza çıkamaz.” (ZKB-1:126).

“-Benim avrat öldü ağam, dedi. Kurban olduğum acı tütün gibi kokuyor burnuma. O mübareğin kokusu var diye yattığımız yorganı üç seneden beri yıkatmadım. Sefil sefil girip yatıyorum içine! Senin avrat duruyor mu ağa?” (ZKB-1:127).

“-Desene ki hecil oldum! Düşümde bir kıratın üstündeymişim ağam. Arkamda afeti devran bildircin şarkıcı Biberiye... Resmen kaçırıyormuşum. Aha böyle tıktık tıktık, dörtnal gidiyordum. Arşın ayaklı, burma bıyıklı o uğursuz kâfir çıktı karşıma. Gözleri cuvara közü gibi yanıyor. At ürktü. Kaldırdı ikimizi de köşkerin gönü yere çaldığı gibi kayanın üstüne vurdu. Biberiye sarmaş dolaş kucağımda, fakat ayağım kırık. Alabalık gibi kaydı gitti kâfir karı!” (ZKB-1:129).

“-Biberiye deyip de geçme ağam. Gençliğinden bilirim ben o dilberi. O barlarda türkücüyken biz de gıygıdıydık. Yani çalgıcı... Bizin aşiretten, hısımımız. Bir gerdanı var, Binboğa'nın karı gibi... Bir göğsü var, aha böyle kumru gibi... Bir döktürmesi var, kâfir karı Şakira gibi... İşve onda, naz onda... Of, off!” (ZKB-1:129).

“Sen de çok tez canlısın gadasını aldığım.” (ZKB-2:129).

“-İyy! Bu gadasını aldığım da burnundan kıl aldırıyor. Zaten kurumuş sapa dönmüşsün.” (ZKB-2:135).

“...taman. Öte dünyada çingili köseği yemeye mi heveslisin!” (ZKB-2:135).

Nazlı Senem adlı hikâyede Azerbaycan Türkçesi örnekleri görülmektedir. Bu bölümle ilgili tespit edilen örnekler aşağıda gösterilmiştir:

“O hardan çıktı? Menim adım Senem'di... Nazlı Senem ... Gence 'de bacım var. Ona gonag gedmiş idim.” (NS:10).

“-Yoh, Men Karabağlıyam. Karabağ Ermeni işğalı altında olduğu üçün Bala'da galıram.” (NS:10).

“-Yahşı ki varsınız, minnetdaram. dedi.” (NS:10).

“-Aaa, siz aranızda danışıb mene sürpriz mi hazırladınız. Ad günüm bele deyil. Bu ne gözellik! Göresi gelmek... Marak edilmek...” (NS:11).

“-Men bele gözel sözlere alışmamışam. Bak ağladacaksınız meni! Çok sağolun. Sen Türkiye'densen. Bizim ikinci vetenimiz. Harasındansen?” (NS:11).

“-Gehramanmaras'ın harasından?” (NS:11).

“-Tanır kendi size yalandır?” (NS:11).

“-Danışmaq çok çetindi. Men danışa bilinirem.” (NS:12).

“-Tanır ... Tanır, üreyinin çetinde kaldığı, ağrılı olduğu yer ...” (NS:12).

“-Memleketine gedecersen?” (NS:12).

“-Bir amanatversem, Tanır'a apararsan?” (NS:12).

“-Hakiki apararsan mı?” (NS:12).

“-Sene söylemek istediklerim var.” (NS:13).

“-Mahrem ... Burada olmaz. Şüşeli terefe keçek.” (NS:13).

“-Tanır'da birnefervar, Yazıcıoğlu Hesən ... Onu tanıyırsan?” (NS:13).

“- Hee doğrudur ... Bir terefde Nazlı Senem, o biri terefde Yazıcıoğlu Hesən ...” (NS:13).

“-Eger sağdırsa onu tap. Menden salam söyle. "Nazlı Senem'in sene çok salamı var:" de. "Ehdi-peyman ettiyiniz o Azerbaycanlı gız, ehdiye sadık kalıb, hiç aile gurmayık, yetmiş ildi seni gözleyir." de.” (NS:13-14).

“-Sen heç sevdin mi Hesən'im? Könlünde sevda gür betini yaşadın mı heç? Yetmiş il sevdini her gün beş defe dualarının içine aldın mı? Adı Hesən olan herkesi üreyine yakın saydın mı? Bütün Hesən'lere bir çiçeye bakarmış kimi baktın mı? İllerdir bak buramda daşdığı, içimde diyar diyar gezdirdiyim bir sevda gürbetini, ayrılığını yaşayıram men!” (NS:14).

“-Bilirem, marağlanırsan. Bilmek isteyirsen. 'Bu gönül sevdası hardan, nece başdıyıb?' deye. Danışım sene o zaman: ... 1918'de Bolşevikler Ermenilerle bir olub can Azerbaycan'ı işgal ettiler. Kendler boşaldılar, evler ateşe verilirdi. Müdafiesiz, günahsız halkı mescitlere doldurub yandırılırdılar. İnsan kassaplarıyla doluydu her yer. Azerbaycan ateşler içindeydi. Tekce Bakı'da 15 min, Şamahı' da 8 min, Kuba' da 16 min Azerbaycan Türk'ü gadl edildi. Hacmaz, Lenkeran, Selyan, Zengezur, Gence, Karabağ, Nahçıvan insan meyidleriyle doluydu. Vehşi bir soygırımla garşı garşıydık. 'Küçelerde meyidlerden başka müselman kalmadığı' deyilirdi. Azerbaycan Dövlet başısı Memmed Emin Resulzâde Osmanlıdan yardım-kömek istedi. Kafkas İslam Ordusu imdadımıza yetişti. Başlarında Nuri Paşam...29 yaşında bir gehreman... Ağabeyi Enver göndermiş. “Gardaşlarım darda, yetiş!” demiş. ‘Bakı'nın Fatehi’ deyirik biz ona.” (NS:14-15).

“Dedim ya men doğma Karabağlıyam. Ermeniler evleri basıb, ağıl almaz heyametler etdiler. Zil bir qaranlık... Yağış sicim kimi inleyir. Çölde döyüş var. Kapını kilitledik. Lampanı söndürdük. Anam ve men otağın bir küncüne büzüldük. Gorkuyla gapının gırılmağını gözledik. Ha geldiler ha gelecekler. Az sonra silah sesleri susdu. Gün ağarmağa başladığında perdenin aralığından çöle bahdım. Bir de ne görüm, bizim kapının önü adam cesedleriyle doludur. Bir sallaqhana... Yedi qanlı ceset... Yedisi de Ermeni... Belli ki, evimize basgına gelibler amma birileri onların öhdesinden gelibdi Niyetlerine nail olabilmemişdiler. ‘Ana!’ dedim. ‘Çöl gan gölü...’ Anam yavaşca kapını açdı. Açmağımızla birlikte eli silahlı, yaralı bir nefer küt deye düştü önümüze. Anam, ‘Bu Türk esgeridir.’ dedi. ‘Köksünde hilal var.’ Baktık yaşayır. Neferimizi otağın içine çektik. Kapını kilitledik. Ağır yaralıydı. Devamlı kelime-i şahadet getireyir feget heç cürbir cür burakmırdı silahını. Demek, Türk esgeri Karabağ’a girmişti. Üreğimizde bir sevinç... Ve yeddi Ermeni’nin öhdesinden gelen de bu igitdi.” (NS:15).

“Günlerce özüne gelebilmedi. Çok gan itirmişti. Gaygısına men galdım. İyirmi gün başucundan ayrılmadım. O yatmadan men yuklamadım. Hebersizce saçlarını daradım. Ayaklarını yudum. Su verdim, şorba içirdim. O benim uşagım kimi olmuştu artık. Gözlerini açtığında meni gördü. ‘Rüyadamıyam men?’ dedi. Gözlerini tekrar bağladı. Elimi heç burakmadı. Üreyimi üreyinin yanına koydum ve o ürek hemişelik orada kaldı.” (NS:15-16).

“Hesen’di adı. Yazıcıoğlu Hesen diye tanınarmış kendleri Tanır’da. Könül bu, düştü mü düşür, aktı mı akır işte. Çok sevdik birbirimizi. Et dırnaktan ayrılır mı? Azerbaycan kurtulmuştu. Ancak vida çetindi.” (NS:16).

“Birliyime gatilacam, dedi. ‘Meni de apar.’ dedim. ‘Bu imkânsız. Müharibe bitsin, dönecem!’ dedi. ‘Burada gal!’ dedim. ‘Bu eskerlik andıma ihanet olar!’ dedi. Silahı çiyinde, goltuk deynekleriyle yola saldı onu. Gözyaşları içinde vidalaştık. ‘Birbirimize yâr olmazsak, kimseye gülzâr olmayacağımıza’ dair özümüze söz verdik. Gözlerimden öptü. Dayandı, bir daha öptü. Meğer ayrılıkmış gözlerden öpmek...” (NS:16).

“İki il sonra Kızılordu Azerbaycan’ı işgal etti. Yasaklı iller girdi araya. Demirden perdeler düştü iki ölke arasına. Çağırsam duyurabilmirem, getsem gücüm yetmez. Zulm ile âbat olunar mı? ‘Yıkılır elbet bir gün polad zirehli divar.’ dedim. Ümidimi heç itirmedim... Onu bir ömür gözledim. Hesen’imin hesretiyle yaşadım. ‘Bir gün

çıkıp gelir!’ dedim ve ehdimе hemiŖe sadık kaldım. Evlenmedim, aile gurmadım.” (NS:16).

“Neçe lale mövsümü keçdi dönmedi Hesen’im...-Siz heç ellerinizde Çobanyastığı, başınızı Ŗu pencerenin Ŗüsesine söykenib uzaklara bakdınız mı? Geceleri göy üzünde bir ulduz sayrıŖsa, “Bak bu benim Hesen’im, ayan oldu! Meni duydu!” diyerek ümitlendiniz mi? Belke bir gün Hesen’im, Ŗu yollardan çıkıp gelir diyerek garŖı yatan ulu dağlara bakıp üreyinizde hesret mahnıları okudunuz mu? Durnalarla söhbet ettiniz mi?... Ömür dediğın nedir ki Hesen’im! Men yetmiş il gülzâra nezer gıldım. Könlümün sirdaŖına bir “merhaba” gönderebilmedim. Yok idi gedib-geleni ki birce heber getire! Ömrüm boyu alıb onu elimden uzanıb geden yollara bakdım. Buludlar gözlerimden, gözüm yollardan keçdi. Köksümde ürek deyil, elebil Hesen’di vuran. Esen küleklerde onun kokusunu aradım. Üreyimde hasret mahnıları gurdum...Türkiye’den her gelene onu soruŖdum. Heç ferk etmediniz, “Belki Hesen’imin etri vardır.” deye sizlere yakın durdum. Çörek behene, her seher ayazda gün doğmadan uzak yollara düŖtüm. Hesen’ime gedirem sandım. Sizler de Hesen’imi gördüm. Eğer sağdırsa tap onu.” (NS:16-18).

“-Al bu desmalı, dedi. “Nazlı Senem sene bir armağan gönderdi.” de. O bilir.” (NS:19).

“-“Sene üreyimi açdım.” dedi. İnsanların kutsalları vardır. Herkese teslim edilmez. Hele de kutsalı könül yarası ise...” (NS:19).

“Nan ekmeğe muhtaç...” (NS:19).

“Laleler mahnısını birlikte söylediler.” (NS:21).

***Güvercin Taklası* adlı hikâyede Abdal ağızının özellikleri yoğun olarak görölmektedir. Bu bölümle ilgili tespit edilen ağız özellikleri aŖağıda gösterilmiŖtir:**

“-İyy, gadasını aldığım, sen Memmed Ali Öğretmen daal misin?” (GT:112).

“-Ayakta kalmıŖsın gurban olduğum. Bizim Cüre BekteŖ’in öğretmenisin taman. Allah’ını seversen gel yerime otur.” (GT:112).

“-Ne bakıyon gurban olduğum yonca yemiŖ oğlak gibi meel meel! Tamara’yı da sen okuttun taman!” (GT:112).

“-Utandırma kele beni.” (GT:112).

“-Tamara evlendi taman. Bir it, bir deriyi sürür dedik. Emmisi oğlu Köçek Sülo’ya verdik.” (GT:113).

“- Ne güççüğü gadasını aldığım! Bir kızın döşü yekindi mi vereceksin kocaya! Bir horoz şekeri doğurdu. Meyinin gibi bir şey ... Elde ayakta duracağı yok! Çocuk değil sanki çama çıkan şeytan gözlü. Galli!” (GT:113).

“-O şimdi gene iki canlı gurban olduğum...” (GT:113).

“-He ya, yüklü yüklü!” (GT:113).

“-İyy, muallime iyilik de yaramıyor babam!” (GT:113).

“-Valla kimse kusura bakmasın. Bu uluk heriften bana ne! Sana verdiğime ne bakıyon! Başkasına kurban ederim! Baksana halıma, çamura çökük eşşek gibiyim. "Nereni beğenmiyon?" desene!” (GT:113).

“- Sarı Omar soktu taman.” (GT:114).

“- Gurban olduğum senin de dünyadan haberin yok! Oynaşım değil ya! Sarı Omar zehirli, kıllı böcek! Aha şu kaba baldırımdan ... Balıcak etlerim sızım sızım sızılıyor! Omamı çekemiyom. Baktım, eşi Sarıkız da orada. Sen misin bana hançer vuran! Papıncıman ikisini de duvara yapıştırdım.” (GT:114).

“- İyy! Fırsatçılara bak hele! Avrat benim yerime Milan gaz tüpü gibi kuruldu. Kalk anam kalk! Ora benim yerimdi. Kepir yılanı gibi ne çabuk çörelendin?” (GT:114).

“-Bana bak, benim adım Kel Döndülü! Memmet Ali Ağam otursun diye ayağa kalktım, o da şikâra geçti.” (GT:114).

“-Vallahi tuttum mu, iki çenedinden cart diye ayırırım seni!” (GT:115).

“-O sırada çöktüre çöktüre konuşan...” (GT:117).

“-...az önce pissinip arabama bindirmediğim o iki esmer kadın değil mi?” (GT:117).

“-İyy! Geçmiş olsun ne oldu gadasını aldığım?” (GT:117).

“-Abovv! Davulcu İsimail'in helası gibi kokuyor.” (GT:117).

“-Abovv, dediler. Allah sizi başımızdan eksik etmesin ağam! Çocuklarımızın öğretmenisin taman! Hoca hakkı, Tanrı hakkıdır. Ayıp daal mi? Her şey para mı?” (GT:117).

“-Duymuyor anam, sanki kulağında iftar topu patlamış Merzimen'in kızının! Acık da sen bağır. Hep bana veriyon zor işleri!” (GT:118).

“-Benim sesim bir haftadan beri kıran girmiş celfin sesine döndü. Seninkini duymazsa benimkini hiç duymaz! Boğazım ağrıyor taman!” (GT:118).

“-İyy! Günahımızı alıyon.” (GT:118).

“-Ben de diyorum, tuz yalamış koyun gibi meleyen bu iki kadın kim?” (GT:118).

“-Kurban olduğum, kapıya boğazı toklu bir it bağlamışlar. Gelene hırılıyor, gidene hırılıyor. Dert sokasınca herif bizi yukarı çıkartmadı.” (GT:118).

“- Ben ne bileyim kim olduğunu! Kursağı bizim Cingan Muarrem'in davuluna dönmüş bir herif. Sanırsınız ki "Ali gıran, baş kesen." İnat etti de geçirmede bizi kapıdan.” (GT:118).

“-Dediiik... Hani bizi insan yerine koyan mı var! Baktım olmuyor; hırılایıp duruyor: "Oşt! dedim. Anlaşılan senin yalım fazla vermişler. Bir dodağı boyalı avrat geldi mi "Buyur buyur!" Biz geldik mi "Defol, defol!" Bu sefer de iyice kudurdu, geçirmede bizi kapıdan.” (GT:119).

“-Altı aylık guzladım diye hiç canını sıkma. Sıkıntı iyi gelmez! Valla sütün gurur ha!” (GT:119).

“-Yanımda şu deliyi getirdim. O da Arpacı Kumruları gibi süzünüp duruyor. Bir daha getirmem seni. Anam acık da sen konuşsana! Avuntuya geldik taman buraya!” (GT:119).

“-Ne konuşayım? Alayını sen dedin.” (GT:119).

“-Anam bacım şu gözlüklü, ağ saçlı herif bizi dinliyor.” (GT:120).

“-İyyyy! Memmet Ali Öğretmen bu! Bizim kara döllerin öğretmeni!” (GT:120).

“-Güvercin taklası gadasını aldığım...” (GT:120).

Ay Yüzlü Güzel Konçuy adlı hikâyede Kazak Türkçesinin örnekleri görülmektedir. Bu bölümle ilgili tespit edilen örnekler aşağıda gösterilmiştir:

“-Türkçenin farklı bir şivesiyle konuşuyordu. O kırk dökük Kazak Türkçemle ona ilk elini uzatan da ben olmuşum:

-Selam!

-Salem!

-Türkiye'ye goş geldiniz. Kalaysiniz?

- Jaksımın, öziniz?

-Men de jaksımın. Sizin atınız kim?

-Menim atım Ayzere.

-Menim atım Ersagun.

-Tanışganımıza kuanıştımın.

-Men de tanışganımıza kuanıştımın.” (AYGK:143)

“-Nasıl olsa bizim mahnımız değil miydi?” (AYGK:145)

“-Sevinirken kalbin yanıp göyünmesi gibi ...” (AYGK:141)

“-Yas ile sevincin yıkışması gibi...” (AYGK:141)

“-Don vurgunu göcek benim içimde!” (AYGK:141).

3.1.2. Yöresel Benzetmeler

Ekici'nin hikâyelerinde görülen temel bir özellik yazarın benzetme unsuru olarak halk zoolojisi, halk botaniği ya da ağız özelliklerini kullanmasıdır. Burada kullanılan benzetme unsurları ağırlıklı olarak halk zoolojisi ve botaniği unsurlarını barındırır da genel itibarıyla bir dil ve anlatım özelliğidir. O yüzden burada kullanılan unsurlar yöresel benzetmeler başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu benzetmeler yoğun olarak folklorik unsurlar barındırır. Bu halk bilimi unsurlarının teşbih ve istiare içerisinde yoğun bir şekilde kullanılması yazarın duygu dünyası ve üslubu hakkında bize fikir vermektedir. Tabiat unsurları hikâyelerde kişilerin ruh halini anlatmak, anlatımı somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır. İncelenen hikâyelerde 276 yöresel benzetme örneğine rastlanması ve bu benzetmelerde ağırlıklı olarak kendisine benzetilen unsurun halk botaniği / zoolojisi örneği olması bu dil ve anlatım özelliğinin Ekici'ye has bir tavır olduğunu göstermektedir.

Ekici'nin hikâyelerinin folklorik malzemeleri yoğun olarak barındırması ve benzetme unsurlarının dahi bu folklorik malzemeyle oluşturulması yazarın hikâyeciliğinin bir üslubu ve dil özelliği olmaktadır. Ekici'nin incelenen eserlerinde karşımıza çıkan yöresel benzetmeler şunlardır:

“Güneş, bir portakal sarısıdır Amanosların ucunda” (Ö:8).

“Kara tren, dağları birbirine kavuşturan yanık bir türkü demektir. Bazen yâre sallanan gül oyalı bir mendil; bazen selam götüren bir telli turna demektir.” (Ö:8).

“Adana, Osmaniye, İskenderun asfaltı sıcakta sevişen karayılanlar misali etrafını sarmaş dolaş kuşatmıştır.” (Ö:8).

“...abdal davulunu andıran göbeğini gererek oturan Göv Cuma'ya sordu...” (BY:24).

“Kazmayı andıran iki paslı dişini göstererek kıs kıs güldü...” (BY:24).

“Zamanında ibiği kan kırmızı çil horoz gibiydim!” (BY:25).

“Damların başında kumru göğüslü, al yanaklı kızlar...” (BY:25).

“-Gençliğinde çil keklik gibiydi gâvurun kızı.” (BY:26).

“O zaman da Arap tavşanıydın! ...Bir gün horoz olamadın!” (BY:27).

“...kurnaz bir tilkiyi andıran hilekâr gözlerle bakıyordu.” (BY:29).

“Yağlı bir kazana düşmüş kara bir sinek gibi yatıyor.” (BY:37).

“Hayır, tepeden tırnağa çiçeğe duran bir erik ağacı! Kabaran deniz, düşen çığ, don vuran göcek hepsi benim içimde. Uyanan yeşil, patlayan gonca...” (YSB:40).

“Gelen sanki minibüs değil, sevdiğimi benden çalan alıcı bir kuştı.” (YSB:44).

- “Esra: Bir ceylan yansıması...” (YSB:46).
- “Esen acı poyraz; kava düşen çingı benim içimde.” (YSB:47).
- “Kuruyan ırmak, esmeyen rüzgâr, sararan yaprak, patlamayan tomurcuk, devrilen ağaç hepsi benim içimde!” (YSB:48).
- “Galiba bir ipek böceği gibi ördüğümüz sevgi kozasının içine...” (YSB:50).
- “Meğer gül bitirmek için toprak olmak gerekmiş.” (YSB:51).
- “Şimdi, bir turna göçünü yaşıyor yüreğim...” (YSB:52).
- “Kaba ve solgun dudaklarının üstünde boz bir geven gibi duran, iplik iplik ağzının içine akan bıyıklarının...” (VKA:54).
- “Dağınık, perişan saçlarıyla dükkânlarda asılı gördüğümüz “*veresiye satan huzursuz adam*” resmine çok benziyordu.” (VKA:55).
- “...çakırdikeni bıyıklı Şavata Bey...” (VKA:63).
- “Çiçeğe durmuş yeni umutlarla döndüm eve.” (VKA:67).
- “...ihtiyar bir kadın dizlerini dövüyordu.” (VKA:68).
- “...kabarın bir hindi heybetiyle orta yerde duruyorum.” (MBG:71).
- “Başımı hafifçe koltuğun arkasından Arap tavşanı gibi ürkekçe kaldırıp indirdi.” (MBG:72).
- “Atmaca görmüş tavuk cücüğü gibiydim.” (MBG:75).
- “Evin hanımı, bir kırlangıç hafifliği ile...” (MBG:77).
- “Bir ceylan sekişiyle koştu kapıya.” (MBG:81).
- “...göğün mavi derinliklerinde süzülen bir kartal gibi hissedirdim.” (YI:83).
- “...eğri bedenine bir canlılık gelir, sevinçten rüzgâra tutulmuş ekin gibi ıralanırdı.” (YI:83).
- “...kartal kanadı bıyıkları ona ayrı bir hava verir.” (YI:87).
- “O sırada köpek hırlamasını andıran bir otomobil sesi duyuldu.” (ÇÇAZ:100).
- “İki karaçalıyı andıran gür kaşları çatıldı.” (ÇÇAZ:103).
- “Savcı, burnunun ucuna düşürdüğü gözlüğünün üzerinden adama diken diken baktı.” (ÇÇAZ:107).
- “Galiba uyanacak hecin devesi yapılı ihtiyar domuz!” dedi içinden.” (ÇH/1:112).
- “Kocasının kıraç bir tarlayı andıran firez yığını perişan suratına iğrenerek baktı. O kıraç tarlada karanlık bir mağara gördü. Sararmış dişlerle dolu, pis kokulu bir mağara...” (ÇH/1:112-113).
- “Bu Arap tavşanı yapılı herifin, geniş getirenlerden olduğunu ta o ilk gece anlamıştım.” (ÇH/1:113).

- “Bir şu dişi keklige bak, bir şu kara kargaya bak!” (ÇH/1:113).
- “Avrat dediğin Halep düvesi gibi olmalı.” (ÇH/1:113).
- “Çakır gözleri, çilli kırmızı yanaklarıyla kınalı dişi bir keklik gibiydi.” (ÇH/1:113).
- “Ben sana üst baş bulurum güvel keklğim.” (ÇH/1:116).
- “Gâvur Ali’ye leş başına konan aç bir akbaba gibi bakıyordu.” (ÇH/1:118).
- “Gâvur Ali, avına düşürdüğü fareyle yemeden önce oynamaya çalışan vicdansız bir yaban kedisi gibiydi.” (ÇH/1:120).
- “Çakır Hüsne ağzı burnu kan içinde bir solucan gibi kıvrıldı yerde.” (ÇH/1:122).
- “...kâh hindiler gibi kabarıyor kâh horozlar gibi dikleniyordu.” (GA-II:127).
- “Kara Zöhre, suyun içinden iki ayağı üzerine yükselen dev bir ayı heybetiyle yekindi.” (GA-II:129).
- “Başımı bir kaplumbağa gibi kaldırmış...” (GA-II:133).
- “Düşmanın sinek de olsa küçümsemeyecektin.” (GA-II:134).
- “Bakıyorum da tespihböceğine döndün(!)” (GA-II:134).
- “Gavur Ali, garsona yılan görmüş kurbağa suretinde baktı...” (GA-II:134).
- “Yavsı konmuş dana gibiydi...” (GA-II:134).
- “İbiği kan kırmızı çil horoz gibiyken kanat çırtığın birinin oğlu.” (GA-II:135).
- “İnsanlar gözüne sinek gibi gözücüyordu.” (GA-II:137).
- “Kartal görmüş, tavşan gibisin.” (GA-II:138).
- “Yılan görmüş kurbağa gibi...” (GA-II:138).
- “Kalabalığın gelincik tarlasını andıran endamına vurgun, bir müddet ilgiyle seyretti.” (ÇM/III:148).
- “Kalabalık, rüzgâra tutulmuş ekin gibi sağa sola kavisler çizdi.” (ÇM/III:149).
- “Çoban Memiş coşkun selde tutunamayan çakıl taşları gibiydi.” (ÇM/III:149).
- “Anne bir kartal gibi kavradı Ayşe’yi yerden.” (ÇM/III:150).
- “...annemin yanağına kuş tüyü bir öpücük kondurarak...” (YC:10).
- “Umut, aslanın ağzı.” (YC:11).
- “Atmacayı andıran siyah-keskin bakışlarla beni dikkatle süzüyor.” (YC:18).
- “Göğsümde bir Ağrı Dağı.” (KKDZ/1:56).
- “Kızımın sırtından bir kene gibi geçiniyorsun hazırcı herif!” (BYGD/2:72).
- “Asfalt yol, ormanı kara bir yılan gibi sarmaş dolaş kuşatmıştır.” (SYK:77).
- “Bir kartal gibi çocuğu annesinin kucağından söküp aldı.” (İ:105).
- “Bir közün üstüne basmış gibi irkildi.” (DD:120).
- “Dedem, iki karaçalıyı andıran gür kaşlarının gölgelediği...” (DD:120).

“...pazar dönüşü dükkânına oğul veren arı gibi doluşmasına rağmen, yine de bu işi bir görev şuuruyla kızmadan, aksatmadan, erinmeden yapardı.” (BM:125).

“...arada bir başını emme-basma tulumba gibi kaldırıp indiriyordu.” (BM:131).

“Bu haliyle yeni patlayan mor bir gelinciği andırıyordu.” (BM:136).

“Yüreği bir bahar ülkesiydi.” (V:7).

“Bir kınalı türkü de olsa yüreği, umut, kırılan turna kanadında acı bir düştü.” (V:11).

“Zaman, Asya'nın düşlerini çalan alıcı bir kuş, geçen sevda çağı, kılıçlanan bir kalpti.” (V:11).

“Ferhat, Asya'nın dudaklarında bir martı çılgılığı olarak kaldı.” (V:12).

“Artık aşk, Ağrı Dağı'nın gazabı; hayat, yıldızları söndüren dizginsiz deli bir rüzgardı!” (V:14).

“Oysa kalbi suları ısıtan bir ceylan yansımasıydı.” (V:14).

“Aşk, Ferhat'ın gözlerinde kanayan bir karanfil...” (V:14).

“Susmak yavru bir ceylanın siyah gözlerinde ürkek bir kalp atışıydı. Susmak, yaralı bir turna yüreğinde mavi semaları özlemektir. Susmak, zifiri bir karanlığa inat, hiç doğmayacak günü, güneşi beklemektir.” (V:21).

“...kuş tüyü öpücüklerimi vermeden...” (GO:24).

“Alnına kelebek dokunuşunda bıraktığım öpücükler...” (GO:25).

“Gözlerin su altında gülümseyen çay taşları gibi ıslık ıslık.” (V:29).

“Dirseklerin masada, iki gül demeti yanakların avuçlarında...” (V:29).

“...saçları çiğdem gibi sarı bir çocuğu vardı.” (V:31).

“Az sonra elleri arkasında hırsız kediler gibi diken diken bakarak içerden çıkmış.” (V:31).

“Öğretmenimiz, gözleri çimen yeşili, su gibi akan uzun siyah saçlı...” (V:31).

“Arkadaşınız aslında bir gül değil, gül kadar güzel yüreğini verdi.” (V:32).

“...hasta sahiplerinin bile tünel tünel bakışları onların üzerinde.” (V:32).

“Bak yine gözlerin bulutlandı!” (BAS:37).

“Tele dizili ürkek kırlangıçlar gibi Müdür Bey'in karşısındayız.” (BAS:42).

“İki sarı bülbül! Şimdilik ‘sarı bülbül’ün ne olduğunu bilmesek de umutlanıyoruz.” (BAS:44).

“Boğazımda düğüm düğüm kuruluklar.” (BAS:45).

“Yüreğlerimiz ökseye yakalanmış çalikuşları gibi pır pır çırpınıyor.” (BAS:45-46).

“İçimde bir bahar esintisi, gökyüzüne savrulan binlerce çiçek!” (BAS:49).

“İçimde sağanak sağanak bir sevinç.” (BAS:49).

“Güneşin bir mızrak gibi tepemde billurlaşan kavurucu sarı aydınlığında yakamozlanan el-kol işaretleri...” (YBA:52).

“Gerçekten de bütün apartmanların rahatlıkla görebileceği sokağın tam orta yerinde siyah kedi gibi kıvrılmış iri bir kütle yatıyordu.” (YBA:53).

“Uzaktan uzağa bir türlü sevemediğim şu kamyon bakışlı çevreciydi.” (YBA:54).

“Koltuğunda kaplumbağa gibi bir yassı çanta ile...” (YBA:54).

“...yolda giderken aniden bir ağaç gibi devrildi şuraya.” (YBA:56).

“Baktım, boğazı kesilmiş tavuk gibi çırpınıyor yerde!” (YBA:56).

“Kabaran hindiler gibi sesler çıkararak kayboldu balkondan.” (YBA:57).

“...bir kaplumbağa başını andıran kafasını dimdik kaldırdı.” (YBA:58).

“Yine ağzı bir mağara kovuğu gibi açık, başı havadaydı.” (YBA:58).

“...mercimek büyüklüğünde beş on hap...” (YBA:58).

“Tabiat sanki bir kınalı türküydü buralarda.” (YSS:77).

“Gözlerini kar alan insanlar gibi bu beyaz yalıtkanlık içinde şaşkın ve huzursuzdum.” (YSS:78).

“Ufkumu sınırlayan kirpi kılıklı kır tepelere inat...” (YSS:78).

“Yayla insanı olduğu her halinden belliydi. Bizim gibi vücudu, soyulmuş yumurta içi değildi.” (YSS:80).

“Bu cümle, benim yazarlık sevdamin çiçeğe duruşudur.” (YSS:82).

“...o süt rengi saçları olan, sulu-mavi gözlü, güvercin paçası favorili meşhur şairle tanışana kadar.” (YSS:84).

“Görelim." Demişti, kırılan sopa kadar kuru bir sesle.” (YSS:84).

“Yüzünde iki kara çalı gibi yükselen kaşlarının altında...” (YSS:84).

“Sanki o an ağızımdaki bir lokmadan dişime “çat!” diye bir taş değmişti.” (YSS:89).

“Çalı süpürgesi gibi amma da uzun kuyruğu vardı.” (GBK:97).

“Boz geveni andıran tüyleri...” (GBK:97).

“Gözlerim kapalı ama gönlüm söz dinlemez hür bir kelebek...” (GBK:98).

“Haftada bir gün ilçe pazarına inen Kuyuluklular (hanımın köylüleri), beni görünce arkamdan koyun meler gibi...” (İB:106).

“...yukarıya kıvrık kırçıl gür kaşları, atmaca burnu, kemikli yüz yapısıyla hiç kımıldamadan öylece duruyordu.” (İB:109).

“Anasını emmiş tay gibi yatarlar keyifleri yetene, gün yükselene kadar!” (İB:110).

“...fakat o, önü açılmış bir sel gibi boşaldı...” (İB:111).

“Tam iri bir ayı!” (İB:111).

- “Hem bizim, eşeğin karpuz kabuğuna saldırdığı devrimiz çoktan geçti.” (İB:112).
- “Köz gibi aşıkmiş valla.” (İB:115).
- “Yürü yürü, aslan yavrusuna düştün! dermiş.” (İB:116).
- “Turunç suratlı, ördek yürüyüşlü biriymiş.” (İB:116).
- “Maşallah ekmek tahtası gibi.” (İB:117).
- “Halbuki ensesi paralel çizgilerin kesiştiği sık dokulu pide ekmek yüzüne dönmüştü.” (İB:117).
- “Nar yanaklı, dul bir yörük!” (İB:118).
- “Sen bilmezsin hoca, gençliğimde ibiği kan-kırmızı çil horoz gibiydim!” (İB:118).
- “Taş armut gibi oturdu boğazıma...” (İB:118).
- “...kendisi gibi ihtiyar, buzağı kazığı gibi kısacık, at boncuğunu andıran küçük mavi gözleri fıldır fıldır dönen, cin gibi bir, adamla çıkageldi.” (BA2:121).
- “İkisi de pancar gibi kızarmıştı.” (BA2:121).
- “...iki karaçalı gibi yükselen gür kaşlarının altından...” (BA2:122).
- “...yulaf yemiş tok at gibi geziyor, avrat arıyormuşum(!)” (BA2:126).
- “Baktım adam nar çiçeği gibi yanıyor.” (BA2:128).
- “Budak Ağa, kedi görmüş fare gibi sindi.” (BA2:128).
- “Demek şu karşımda deli dana eti yemiş gibi gözleri fıldır fıldır dönen, buzağı kazığı yapılı kart herifin...” (BA2:129).
- “Yere düşüp kırılan ekşi bir nar gibi açıldı ağzı, güldü.” (BA2:129).
- “...Budak Ağa'nın kaşının üzeri ceviz gibi şişmişti.” (BA2:130).
- “Beyazı fazla, iri bir çağlayı andıran göv gözlerini bana çevirdi.” (BA2:131).
- “İncecik boynunun üstünde kurumuş-kırışmış iri bir su kernibi gibi duran kafasını...” (BA2:132).
- “Her ikisinin de gözleri ay ışığında yanan hırsız kedigözleri gibi parlıyordu.” (BA2:133).
- “Dolgun bir inek memesini andıran yüzü hafiften süzölmüş gibiydi.” (BA2:134).
- “Hatun teyzemde yapışıp kalan mavi boncuk gözleri sıcak ve alevliydi.” (BA2:134).
- “Nihayet Budak Ağa ürkek bir tavşan gibi ortaya fırlayıverdi.” (BA2:135).
- “Sağ dizini tek ayak üstünde duran leylekler gibi çekti göğüs kafeslerine.” (BA2:135).
- “Poturlu bacakları soyulmuş kavak tahtaları gibi incelmışti.” (BA2:135).
- “Gelebicin balığının ağzı gibi olan hoşluğa ayağını var gücüyle itti...” (BA2:136).

“Budak Ağanın ağzından kırmızı beyaz renkli at nalı gibi bir şey fırladı yere.” (BA2:136).

“...göğsü demirci körüğü gibi şişip şişip iniyordu.” (BA2:137).

“Ay, turuncu bir portakal aydınlığında yumuşak ve ipeksiydi.” (BA2:137).

“Başından hiç çıkarmadığı boz geveni andıran yün beresi, iki karaçalı gibi yükselen gür kaşları ve koç burnu ile bu yağız çehrede nice fırtınalar görmüş okyanusların durulmuşluğunu yakalardım.” (GŞ:8).

“İçimde dolu vurmuş gül goncası veya rüzgâra tutulmuş ekin gibi gibi ürpertiler!..” (GŞ:10).

“Ve sarat gibi açılmış, göz göz kurşun delikleri...” (GŞ:12).

“Biz de kelaynak kuşları gibi yalnız ve garip...” (GT:33).

“...kara üzüm gibi gür kaşları ve inci gibi dişleri...” (GT:34).

“...kucağında narçiçeği gibi yanan koca bir sazın üstüne yaprakları yere değen ulu ağaçlar gibi eğilmiş.” (GT:34).

“Yüzünün her kıvrımı bin çile; çatlamış topraklar kadar susuz, yaşlı...” (GT:34).

“...acı poyraza tutulan serviler gibi ıralanmak...” (GT:34).

“Onlar, her akşam güvercinler gibi sıcak yuvalarına, evlerine dönerlerdi!” (BABYBÖ:65).

“Kava düşen çingiyi ben taşıyordum.” (UİBY:76).

“Ne zirveden aşağı boz benekli bir yılan gibi akan kaygan nemli yolların...” (UİBY:76).

“Bütün bedenimi zehirli sarmaşıklar gibi saran...” (UİBY:77).

“Kurt gibi uluyan bir ıslık...” (UİBY:80).

“...oradan da pide ekmeğini andıran kırış kırış olmuş çehresine yayılırdı.” (CS:85).

“Kertenkele kadar ürpertici duran parmaklarını...” (CS:85).

“Bütün vücudu kırmızı bir gelincik tarlasına dönmüştü.” (CS:87).

“Kavanozun içinde beyaz bir kuğu gibi yüzüyordu.” (CS:92).

“...ablam dans eden kuğuyu, ağabeyimse ak kartallar gibi süzülüşünü severdi.” (CS:92).

“Kenarlarında baharda açan papatyalar gibi beyaz, küçük kanatçıklar oluştu. Çiçeğe durmuş erik dalı kadar alımlıydı.” (CS:93).

“Hâlâ karınca gibi çalışıyorsun.” (GU:100).

“Yeni kayınvalidemle bir ipek böceği gibi mutlu kozasını burada örmüştü.” (GU:102).

- “...sağ bileğim bir pıtrak gibi batan nasırlı avucunda...” (GU:103).
- “Ve altında karayılan gibi kayan Mercedes’le dolaşacak Çukurova’da!” (GU:105).
- “...sanki kava düşen çingı, ağaca düşen yıldırım, don vuran yeşil ekin benim içimdeydi!” (ST:112).
- “Yorganın içine bir 'tespihböceği' gibi büzülüyordum.” (ST:115).
- “Zavallı babam, boynu kırılmış bir ağaç gibi bükük, susuyor.” (ST:121).
- “- Onlar köyümüzün son turnalarıydı.” (ST:123).
- “Kumruyu andıran diri göğüsleri, oğlanın sert göğsünde ezildi.” (ABMD:22).
- “Çilek dudakları yanaklarında kırmızı izler bıraktı.” (ABMD:22).
- “Kıvrır kıvrır bir sarmaşığı andıran saçları, beyaz bir kuğu gibi yükselen boynundan aşağıya dökülüyordu.” (ABMD:23).
- “Kadının gözleri, karanlıkta parlayan kedi gözü gibi kızarıp soldu.” (ABMD:25).
- “Kadın, yaralı bir atmaca gibi baktı Necip’e.” (ABMD:28).
- “İkisi de suyu kurumuş değirmen gibi oturuyordu...” (ABMD:29).
- “Mutluluk bir gül yağmuru gibi iniyordu üstüne.” (ABMD:34).
- “Sanırsın ki kabuğundan yeni soyulmuş kara bir yılan...” (ÇSB:37).
- “Sanırsın ki mal pazarında inek tüccarı.” (ÇSB:38).
- “Veli Ağa’yı göreceksin, erkek hindiler gibi kabardı.” (ÇSB:40).
- “Veli Ağa’m kıraç yılanı gibi şöyle bir baktı.” (ÇSB:40).
- “Mahalleye yabancı biri gelmeye görsün, bizim millet dut pekmezi çöken karasinekler gibi üşüşür başına ağam.” (ÇSB:40).
- “Sanırsın ki Veli Ağa’nın boynu ipli maymunu...” (ÇSB:41).
- “Veli Ağa, közün üstüne basmış gibi ayağa fırladı.” (ÇSB:43).
- “Veli Ağa’m lafları değirmen gibi öğütüyordu.” (ÇSB:43).
- “Veli Ağa’m, önüne konan çaya ala tosun gibi şöyle bir baktı.” (ÇSB:43).
- “Yüzü limon somurmuş gibi yeniden buruştu.” (ÇSB:44).
- “Çaylak görmüş kurbağa gibi baktılar Veli Ağa’ya.” (ÇSB:45).
- “Ortalık arı kovanına çöp sokuk gibi karıştı.” (ÇSB:46).
- “Bir alkış, bir alkış! Sanki çinkoya dolu yağıyor.” (ÇSB:49).
- “Sıtma: Bir alıcı kuş...” (G:56).
- “-Vallahi suyu kurumuş değirmene döndüm!” (G:58).
- “Her gördükleri yerde koyun meler gibi arkamdan...soramazlardı.” (KY:71).
- “Çocuklar, genç kaymakamın etrafını oğul veren arı gibi çevirdiler.” (KY:75).
- “Bir marul yaprağını andıran kısa bağlanmış geniş kravatının...” (KY:76).

- “Abdal davulunu andıran göbeği bir türlü ceketinin içine sığmaz...” (KY:76).
- “Müdürün gözleri, karanlıkta ışık vurmuş Arap tavşanının gözleri gibi parladı söndü...” (KY:80).
- “Dik pozlar içinde kabaran bir hindi kibriyle süzdü beni.” (KY:80).
- “Bostan korkuluğu gibi ayakta durmanın bir anlamı yoktu.” (KY:83).
- “Orta yerde tespil böceği gibi büzülmüş, başı iki dizinin arasında, korkudan tir tir titriyordu.” (YH:88).
- “Hanım, arabanın içinde yaralı bir kuş gibi çırpınıyor...” (YH:94).
- “...bir baykuş derinliği içinde bakardı.” (KŞA:105).
- “...o keskin pelit bakışlarını üzerimde gezdirdi.” (ZKB-1:121).
- “...o zayıf vücudumu bir kelebek gibi yapıştırdı cama.” (ZKB-1:121).
- “Gazeteyi dürdü büktü, bir güvercin kanadı yapıp başladı yüzünü yellemeye.” (ZKB-1:124).
- “Deminden beri çaylak görmüş kurbağa gibi süzüyorsun beni!” (ZKB-1:124).
- “Oturduğu yerde erkek bir hindi pozuyla şöyle bir kabardı.” (ZKB-1:124-125).
- “- Gençliğimde beni görecektin ağam. İbiği kan kırmızı çil horoz gibiydim.” (ZKB-1:127).
- “Sanırsın ki geviş getiren, ağzı köpüklü bir hecin devesi...” (ZKB-1:128).
- “Baktım eli göğsünde, demirci körüğü gibi soluyordu.” (ZKB-1:129).
- “Alimallah kendi ile cam arasında kurbağa gibi ezilmek de vardı.” (ZKB-2:132).
- “...bir kuş gibi üstten uçacaktım.” (ZKB-2:132).
- “Tavuğun parası taş armut gibi oturdu mideme.” (ZKB-2:138).
- “Yağmur sonrası toprak kokusu gibiymişim.” (CBHK:140).
- “Bir kedi gibi kıvrılıp başını kucağıma koydu.” (CBHK:148).
- “Doktorun, inek memesini andıran kızıl suratından düşen bin parçaydı.” (CBHK:148).
- “Mağrur bir hindi öfkesiyle baktı ikimize.” (CBHK:149).
- “Narin bir gelinciğin hüznüyle bakardı insana.” (NS:8).
- “...binmezdik geçim atına.” (NS:9).
- “Suya atılan taş misali yüzüne dalga dalga bir aydınlık yayıldı.” (NS:10).
- “İki karaçalı gibi yükselen gür kaşlar...” (NS:20).
- “Oysa Barçınay, içimde bir oyalı mendil... Barçınay, gözlerimi alıp götürün tren ...” (B:29).
- “Gri akşamlar özlenen saattir ama geceler kırk yamalı bohçadır.” (KP:36).

- “Zavallı dedem kuyunun başında yaralı bir kuş gibi çırpındı.” (KP:36).
- “Say ki bir çınara yıldırım düşmüş.” (KP:36).
- “Babamın yüzü, suyu kurumuş değirmen gibiydi.” (KP:42).
- “Bir çınar gibi devrilmez miydi?” (GNK:50).
- “Dikili bir ağaç gibi kalıyorum ortada.” (AA:57).
- “Annem içimde yaralı bir turna...” (AA:59).
- “Özüne kurt düşen bir ağaç gibi sarardı soldu.” (AA:62).
- “Önü açılan bir sel gibi boşaldı.” (AA:62).
- “Başlarında öğretmenleri, serçe kuşları gibi cıvıl cıvıl öğrenci grupları ...” (BGH:69).
- ““Merhaba!” bile demeden, ağzı, yere düşüp kırılan ekşi nar gibi açıldı.” (BGH:70).
- “Kartal kanadı kolları havada...” (BGH:70).
- “...aramızdaki masanın üzerinden avına saldıran bir balıkçıl kuşu çevikliği ile uzandı.” (BGH:70).
- “Ardından koçlar gibi küt küt tokuşturulan kelleler...” (BGH:70).
- “Erkek hindiler gibi kabarıyorum.” (BGH:71).
- “...hasretle sarılıp koçlar gibi kelle tokuşturan...” (BGH:73).
- “Adamın gözleri çam çırası gibi yanıp sönüyor.” (BGH:73).
- “...bir çırpıda masanın altından kedi çevikliği ile geçiverdi.” (BGH:73).
- “Kızgın saca su dökülmüş gibi düştü sözler ortalığa.” (G:90).
- “...pekmez küpü gibi ortası geniş, kısacık bir adam...” (DM:98).
- “Herkesi bütün gücünü boynuna yığmış, besili, azgın boğalar gibi süzdü.” (DM:98).
- “...uğuntu pelidi gibi girdiler salona.” (DM:100).
- “Çalı süpürgesi gibi duran kırçıl bıyıkları, düşük duran sağ omzu ve insanlara gözlerini akıtarak bakan görüntüsü ile nara atacak eski kabadayılara benziyordu.” (DM:100).
- “Sağ elini kürek gibi yüzüme doğru uzatarak...” (DM:104).
- “Sizin gibi yürekleri gül nakışlı öğrencilerim varken...” (DM:108).
- “Burada dikili bir ağaç gibi beklemenin bir anlamı yoktu.” (GT:112).
- “-Siz de bir zamanlar ibiği kan kırmızı çil horoz gibiydiniz.” (GT:118).
- “Hem de çok katlı bir binanın zirvesinde kartal yuvası...” (BK:121).
- “Al duvaklı gelin gibi mübarek!” (BK:122).
- “Suyu kurumuş değirmen gibiydi.” (BK:122).
- “Gül kokan nefesi yüzümde bir alev...” (AYGK:142).

“Şahadet parmağını çilek dudaklarına götürüp...” (AYGK:142).

“..O sabah sınıfa yeşil Kaindy Gölü³⁰ kadar duru, ceylan kadar ürkek bir kız girmişti.” (AYGK:143).

“Kırılan bir goncaya bakar gibi baktı gözlerime.” (GNK:49).

“Oturduğum sandalyeye tespih böceği gibi büzuldüm.” (GNK:51).

“Sırrını derununda saklayan hüznü bir laleydi duruşu.” (GNK:52).

“Kırılan sopa gibi kuru, soğuk...” (GNK:54).

“Sana olan sevgim, yağmura, toprağa olan sevgi gibidir.” (GNK:54).

“Annemin sesi, su içmeye inerken vurulan bir ceylan feryadı...” (GNK:55).

“Annem, özüne yıldırım düşmüş ulu bir çınar ...” (AA:59).

“İkimiz de yüreksiz kelebekler gibi tetikteyiz.” (BAS:44).

“-Can bir Hüma Kuşu...” (CBHK:151).

“...köksüz bir ağaç gibi devrildi yere.” (ÇM/III:150).

Ekici'nin doğduğu köyün yakınlarında bir yükselti olan Dikmen Dağı, “ulaşılması zor olan, herkesin gıpta ettiği, muhteşem bir yer” anlamlarında yazara özgü bir ifade unsuru olarak “İçinde Dikmen Dağı” şeklinde *Çakır Hüsne/1* adlı hikâyede kullanılmıştır:

“Çoban Memiş, içinde Dikmen dağı, o gün evden çıkmadı.” (ÇH/1:120).

3.1.3.Yöresel Renk Tabirleri

Ekici'nin hikâyelerinin bir başka dil özelliği yöresel renk ifadelerinin şekilde kullanılmasıdır. Ekici, yaşadığı coğrafyada yoğun olarak kullanılan “gövel, çivit mavisi, gömgöv, göcek yeşili, çakır, gömgök, narçiçeği, şeytan rengi, yer rengi ve cırtlak mavi gibi renk unsurlarını hikâyelerinde kullanmaktadır. Bu renk skalasını şu şekilde tablolayabiliriz:

³⁰ Kazakistan'da bulunan bir göl.

Tablo 7*Yöresel Renk Skalası*

Yöresel Renkler	Rengin Karşılığı
Gövel	Gök rengi, mavi/yeşil arası bir renk.
Çivit mavisi	Mavi ile mor arasındaki renk.
Göcek yeşili	Yeşil ile mavinin karışımı bir renk.
Narçiçeği	Turuncu ile pembe arasında bir renk.
Şeytan rengi	Kırmızı (Kan ve şehveti çağrıştırdığı için)
Yer rengi	Toprak rengi, boz.
Cırtlak mavi	Göz alıcı mavi.

Yöresel renklerin kullanıldığı yerler aşağıda gösterilmiştir:

“Çakır Hüsne'nin gövel gözleri alev alev yandı.” (ÇH/1:113).

“Çok geçmeden önlerinde narçiçeği lüks bir araba durdu.” (ÇM/III:145).

“Narçiçeği bezlerde sarı, kırmızı yazılar...” (ÇM/III:147).

“Az sonra gecenin kalın kabuğu, şafağın sökmesiyle çatlayarak gövel bir renge bürünecek.” (SYK:84).

“Gökyüzü en görkemli süt mavilerinden biriyle apaydınlık.” (SYK:85).

“O heybetli başını sümbül renkli gökyüzüne doğru gururla kaldırmış...” (SYK:86).

“Çivit rengi gözleri yorgun.” (K:90).

“Çivit rengi, yorgun gözlerini gözlerime kilitliyor.” (K:92).

“Çivit mavisi gözlerinde parıltılar.” (K:93).

“Karanlık bir gecede gonca dalıydı Ferhat.” (V:9).

“Karanlığa sabahın gövel rengi henüz düşmüştü.” (V:21).

“Sırtında saz benizli bir kız çocuğu, hastanenin merdivenlerini telaşlı adımlarla çıkıyor.” (BAS:35).

“...kafamdaki bütün konular gömgöv çağlaydı.” (YSS:78).

“Saniyeler süren menekşe mavisi bir aydınlık titreşiyor.” (GBK:97).

“Gökyüzü görkemli bir sümbül maviliğine vurgun.” (GBK:104).

“Günlerdir yemeyip içmeyip sarı gazeller gibi titrediğine içimiz yanarak bakmamış mıydık?” (İB:106).

“Çakır gözlerinin içi gülüyor.” (İB:118).

“...göv gözlerini...” (BA2:131).

“...gömgöv kırık bir dağ bölermiş.” (GU:99).

“...diğer taraftan göveren bahçe! ...” (GU:101).

“...göcek yeşili...” (GU:102).

“Gömgök ter içinde kalmıştı.” (ÇSB:42).

“...gövel renklerin Amanos Dağları’nın sırtlarında...” (YH:87).

“Çivit mavisi keskin bakışlarını gözlerinize kilitler...” (KŞA:105).

“...narçiçeği ceketi ile...” (BGH:69).

“Resimde ceketi narçiçeği değil, cırtlak maviydi.” (BGH:75).

“Cennet rengi dururken şeytan rengi sarı!” (BK:131).

“...yer gözlü adama ilgiyle bakıyordu.” (YBA:62).

3.1.4. Ses Unsuru Dışında İletişim

İnsanlar ağırlıklı olarak sesle iletişim kurarlar. Sesi kullanan insanlar zamanla kendi dillerini oluştururlar. İşitme engellilerin kullandığı işaret dili, güvercinle yapılan haberleşme ve Kızılderililerin dumanla haberleşmesi gibi sesin kullanılmadığı birtakım farklı yöntemler de vardır. Ekici’nin incelenen hikâyelerinde ses unsuru dışında “el işareti ve yüz ifadesi ile, mektupla, cama taş atarak, araba selektörü ile, ıslıkla, kartvizitle ve tokalaşarak yapılan iletişim çeşitlerine rastlanmıştır:

“Misafir Yusuf’un oğlu Mehmet’i, el işaretiyle yanına çağırıyor.” (BY:30).

“...pembe bir zarfı elime tutuşturdu. Teşekkür edecektim, başımı zarftan aldığımda çoktan gitmişti. On yedi yaş delikanlıları gibi elime tutuşturulan gül kokulu pembe zarfa yeniden baktım. Aman Allah’ım, bu kıvrımlı A harfi ondan başkasının olamazdı! Onun harfleri, onun yazısıydı! Ama nasıl olurdu? Bunca yıl, bunca zaman geçmişti... Elimdeki pembe zarfı görsünler, ruh halimi okusunlar istemedim. Parmaklarım titreyerek açtı o zarfı. Bir bayram kartı... Kartın arkasında beni benden alan cümleler...” (YSB:40).

“Tek tesellim, arkasına “İlk ve son aşkım Akif’ime...” diye yazdığı fotoğrafı ile arka arkaya gelen hasret dolu mektuplarıydı. Artık mektuplarının tiryakisi olmuştum. Gecikmeye görsünler deli oluyordum. Sayfalar dolusu içli mektuplar yazdık birbirimize.” (YSB:50).

“Canım Akif’im!

Galiba ikimiz de hata ettik. Benim için yuvanı yıkma! Bir başkasının mutsuzluğu üzerine mutluluk kurulur mu hiç? Yuva yıkanın Allah da yuvasını yıkmaz mı?

Biliyorum, bu satırlar, sanki idam fermanını kendi eliyle yazan bir mahkûmu hatırlatıyor bana.

Kalbimin isyanı bu aşkın böyle bitmesinedir.

Kadere isyan, feleğe kahrediyorum!

Yüreğime değil, sadece sana veda ediyorum.

Ve öpüyor öpüyorum...

Esra...” (YSB:50-51).

“Canım Esra’m,

Kaç kez denediğim halde noktalamadım.

Benim yapamadığımı sen yaptın.

Unutmak mı? Unutmak diye bir şey yok aslında. Sadece alışmak var!

Sana veda etmiyorum.

Yüreğimi sana bırakıyorum.

Akif...”

Bu ikimizin de son mektubu oldu.” (YSB:51).

“Artık tek tesellim bende kalan eski mektuplarıydı. Kim bilir onları kaç defa elleri değmiştir diyerek koklamış, öpmüş ve okumuşumdur. Kitaplarının arasında özenle kurutup gönderdiği o güzelim nergisler hâlâ mektuplarının içindedir. Benim gönderdiğim sümbüllere ise kim bilir ne oldu?” (YSB.51-52).

“Dinleyen, çaresizlik içinde dudağında cık cıklar, başını iki yan sallıyor...” (ÇÇAZ:99-100).

“Çakır Hüsne, onun parolasını bilirdi: Bir tıkırtı, bir kedi miyavlaması, zayıf bir yılan ışıltısı, pencereye atılan bir kum tanesi, kızarıp solan bir el feneri veya kesik kesik üren bir köpek havlaması... Hepsi onun işaretiydi. Sonradan bir de buna uğursuz baykuş sesini eklemişti.” (ÇH/1:111).

“Nihayet bir kum tanesi pencere camına “çıt” diye çarptı. Bu onun işaretiydi.” (ÇH/1:112).

“Evet” anlamında başını sallıyor.” (KKDZ/1:51).

“Birkaç araba şoförü, sis lambalarımızı yakmadığımızı ihtar eden selektör uyarısı yapıyor. Bazıları el-kol işaretinde bulunuyor. Başparmaklarıyla arka, yüksek bir yeri gösteriyor.” (SYK:80).

“...gelmesi için el etti.” (DD:122).

“Bugün sırf Bakkal Tahir’e, “*Oğlandan mektup var mı?*” diye sormak için inmişti. Haftada bir gün ilçe pazarına uğrayan Bakkal Tahir, köyün postasını da toplayıp getirirdi. Yakınlarından mektup bekleyenlerin, pazar dönüşü dükkânına... doluşmasına rağmen, yine de bu işi bir görev şuruyla kızmadan, aksatmadan, erinmeden yapardı.” (BM:125).

“Belli ki yine ağabeyimden mektup yoktu ve eli boş dönüyordu.” (BM:125).

“Mektubu havada sallayıp, gevrek gevrek gülmez miydi?” (BM:125).

“...oğlundan mektup var!” (BM:125).

“Babamın elinden kaptığı mektubu bağrına basıp, koklayıp öpmez miydi?” (BM:125).

“Ankara’da askerlik yapan ağabeyimden iki aydır mektup gelmiyordu.” (BM:126).

“Babam, hasta hasta sanki ta aşağı mektup için inmemişti?” (BM:126).

“Yok’ anlamında başını iki yana salladı babam.” (BM:126).

“Hani ağabeyime mektubu ben yazıyorum ya!” (BM:127).

“Eski mektuplarını dahi bana kaç kez okuttuğu oldu. Muska gibi bükerek eski katlarını bozmadı.” (BM:127).

“Boynunu yana kırıp, tecrübeli-eke pozlar içinde başını birkaç kez ‘evet’ anlamında salladı.” (BM:132).

“Geçen hafta telefon geldi oğlum yüzbaşidan.” (BM:133).

“O akşam, ağabeyime uzun bir mektup yazdım.” (BM:136).

“Ağabeyimin az önce gelen mektubunda galiba her şey daha iyi anlaşılıyordu: “...Yok, ana diyordu. Yok! Ne benim yanıma öyle bir gelen oldu ne böyle bir yüzbaşım var! Para da teyp de almadım. Sakın sizi ‘esmer vatandaşlar’ dolandırmış olmasınlar?” (BM:137).

“Yok” anlamında, gözlerim yerde başımı sallıyorum.” (BAS:39).

“(Başını iki yana sallıyor)” (BAS:41).

“Bu defa bütün gücünü kullanarak sağ elinin işaret parmağı ile sağ böğrünü gösterdi.” (YBA:58).

“Sazlıkların arasından, bataklıklara kadar bakmadığım, ısıklamadığım...yer kalmadı.” (KA:70).

“Höst! Höst!” demekle baş gelemeyeceğini anlamış olacaktı...” (YSS:80).

“Nasıl olayım?” dermişçesine eliyle boşluğu iten şöyle bir işaret yaptı...” (İB:108).

“Şoför, “Allahaismarladık” anlamında korna çalıp gitti.” (İB:114).

“...sağ elinin şahadet parmağını dudaklarına götürüp “Hişt!” diyor...” (İB:115).

“Gitmediği gün mutlaka telefonla konuşmuş.” (İB:115).

“Adam, "evet" anlamında başını öne sallarken...” (BA2:123).

“Merak bu ya, okudum yolda kartı:

“Aziz Dostum,

Sana yüreği yaralı, duygulu bir evladımı gönderiyorum. İsteği yerine getirile. Baki selâmlar...

Kardeşin Orhan YILMAZ” (GT:33).

“Tamam” anlamında başımı salladım.” (BABYBÖ:63).

“Mesaj yazdım, “Berke yanımda, ben gelmiyorum.” diye.” (ABMD:32).

“Bu defa da yuh seslerine ıslık sesleri eklendi.” (ÇSB:46).

“Tokalaşmak için elimi uzattım fakat elim havada kaldı.” (KY:83).

“Aramızdaki tek iletişim, çeneyle verilen, başla alınan, gözle süzülen temenna türü ürkek bir selamdı.” (KŞA:106).

“Şahadet parmağını dudağına götürüp, “Hişt!” dedi.” (KŞA:116).

“Tamam.” anlamında başını sallayıp gitti.” (ZKB-2:134).

“Eliyle “Yok. Gitmem!” anlamında şöyle bir işaret yaptı.” (CBHK:142).

“Annem, kaş göz işareti yaptıysa da adam farkında bile olmadı...” (GKN:52).

“Sonra bir etiket çarptı gözüne. Yakın gözlüklerini takıp okudu: "Çam sakızı, çoban armağanı, kayınpederim Hasan Çavuş'a armağanımdır. Lütfen kabul edin babacığım.” (G:94).

“Daha uçağa binmeden bekleme salonundayken açtı mavi zarfı.

"Ey ay yüzlü güzel Konçuy'um!

Bu kadar zor muydu beni anlamak ve yüreğini yüreğimin yanına koymak... Gönlümde cemre, içimde çolpan, gökyüzünde turna olmak... Sahi zor muydu yüreğinle konuşmak... Ne çok isterdim, dilinde türkü, gözlerinde gurbet, kalbinde umut olmayı ... Ersagun” (AYGK:146).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından dil ve anlatımla ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 8.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Dil ve Anlatım Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler	351	Cümle içinde ya da kavram olarak
Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler	3	<i>Şahmaran, Çayın Soğudu Başkanım ve Güvercin Taklası</i> adlı hikâyenin tamamı Abdal ağız özelliklerine dair örnekler barındırmaktadır.
Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler	1	<i>Nazlı Senem</i> adlı hikâyede Azerbaycan Türkçesi örnekleri bulunmaktadır.
Ağız Özellikleri ve Yerel Söyleyişler	1	<i>Ay Yüzlü Güznel Konçuy</i> adlı hikâyede Kazak Türkçesinin örnekleri görülmektedir.
Yöresel Benzetmeler	276	Benzetme unsuru olarak
Yöresel Renk Tabirleri	28	Kavram olarak
Ses Unsuru Dışında İletişim	48	Cümle içinde

3.2. İslamiyet Öncesi İnanç İzleri

3.2.1.Şamanizm

Şenesen, “Adana Halk Kültüründe Gökyüzü ile İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı makalesinde ellerini gökyüzüne açıp dua etme ritüelinin Gök Tanrı inancı ve kültürünün bir yansıması olduğunu belirtir: “Günümüzde Anadolu ve Adana’da da Allah’a dua ederken eller gökyüzüne açılır, yüzler göğe kaldırılır. Feleğin gökyüzünde yaşadığına ve günah işleyenin başına gökten taş yağacağına inanılması da Gök Tanrı kültürünün birer örneğidir” (2017, s.85).

Son Turnalar adlı kitapta yer alan “*Can Suyu*” adlı hikâyede Gök Tanrı kültü olarak nitelendirilen ellerini gökyüzüne açıp dua etme ritüeli görülmektedir:

“...ellerimi gökyüzüne açıp Allah'a dua ediyordum.” (CS:87).

3.2.2. Budizm

İndirkaş, tarih boyunca Orta Asya ve Yakın Doğu kültür çevrelerinde bağdaş kurup oturan insan figürlerine sıkça rastlandığını ifade eder. Bunlar arasında iki yanında birer figürün yer aldığı bağdaş kurup oturan hükümdar şeması özel bir yer tuttuğunu belirtir. Bu şema, Türkler'in Şamanist, Budist, Maniheizt inançları benimsedikleri dönemlerden başlayarak, İslam kültürüyle karşılaşp bu dine geçmelerinden sonra da sürer. Özellikle bu oturuş biçiminin benimsenmesinde akla gelen ilk olasılığın, Orta Asya göçer yaşam biçiminin doğal bir sonucu olduğunu ifade ettikten sonra Buda'nın "aydınlanmadan" önce incir ağacının altında bağdaş kurarak aydınlanmaya ulaşana dek oradan kalkmamasının bu oturuş şeklinde Buda etkisinin olabileceğini düşündürebileceğini söyler (2015, s.1665).

Türk oturma kültüründe ve özellikle kırsal kesimde, yer sofrası geleneğinde önemli bir yeri olan bağdaş şeklinde oturma Ekici'nin hikâyelerinde yer almaktadır:

"Ayağında kara şalvar, sedirin üzerine bağdaş kurup oturuyor." (YI:87).

"...bağdaş kurup oturdu." (ÇH/1:117).

"Mor mor yürüyen iri damarlı elleri iki dizinde, bağdaş kurduğu halde..." (YBA:59).

"Selam verip karşıma bağdaş kurup oturdu." (YSS:81).

"Budak Ağa, kâh bağdaş kuruyor..." (BA2:133).

3.2.3. Tabiat Kültleri

3.2.3.1. Ağaç Kültü

Mengeş, Türk mitolojisinde görülen ve erken devirlerde ortaya çıkan ağaç efsanelerinin esas olarak animizmle ilgili olduğunu ifade eder. Animizm canlı cansız bütün varlıkların ruhlarının olduğu inancıdır. Ruhu olan varlıkların yapabileceği bazı durumlar ağaçlara atfedilmiştir. Bu sebeple Türk kültüründe yaygın olarak kabul gören inanca göre bütün dünya ruhlarla doludur. Bütün dünyanın ruhlardan oluşması, ağacın da ruhu olduğu inancını ortaya çıkarır. Bu inanış doğrultusunda ağaç, Tanrıların ruhlarının barındığı, kutsal mekânlardan biri olarak görülür. Yalnız ağaç; Tanrı'yı, kutsalı, teklifi ve sığınılan yeri sembolize eder (2012, s.47).

Ergun, Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen ağaçların yalnız olması, yapraklarını yaz kış dökmemesi, etrafındaki ağaçlardan daha heybetli ve yaşlı olması gerektiğini

ifade eder. Kutsal kabul edilen bu ağaçların bu özelliklerden en az birine sahip olması gerekir (1998, s.73).

Duran ve Baş, “Hacı Bektaş Veli’nin Velayetname’sinde Ağaç ve Orman Kültü” adlı makalesinde ağacın Tanrı’nın sıfatlarını sembolize ettiğini söyler. Alıç ağacı da kutsal kabul edilen ağaçlardandır. Bu ağaç genellikle insanların yaşadıkları yerlerin dışında, dağ başlarında bulunur. Bu ağaç meyvesiz, açık renkte, ulu, gölgeli ve kaba yapıdadır. Türk kültür tarihinde bu tip ağaçların koruyucu olduğu düşüncesi vardır (2018, s.427).

Yine aynı makalede Hacı Bektaş Veli’nin Yunus Emre ile buluşmasında karşımıza ağaç kültürünün (Alıç ağacı) çıktığını belirtilir. Burada yaşanan Hacı Bektaş Veli’nin alıç çekirdekleri üzerinden keramet göstermek istemesi ağaç kültü ile evliya kutsallığının kesiştiği noktalardan biri olarak görülür. Hacı Bektaş Veli’nin Velayetname’sinde Yunus Emre’yle ilgili bölümde ona alıç ağacından topladıklarını armağan olarak götürmesi de önemli bir detaydır. Alıç kültür tarihinde ve ağaç kültü anlamında kutsallık atfedilen ağaçlardandır. Alıç ağacı, Anadolu coğrafyasında doğal bir ürün olarak kabul edilir (2018, s.431).

Yüreğimi Sana Bıraktım adlı kitapta yer alan “*Yamaçtaki Işık*” adlı hikâyede Kuş Kayası adlı bir yerde bulunan yaşlı, yalnız bir alıç ağacından bahsedilir. Bu ağaç insanların yaşadıkları yerin dışında bir kayanın başındadır. Yaşlı bir ağaçtır ve tek başındadır. Animist anlayışa göre canlı ya da cansız bütün varlıkların bir ruhu vardır. Ruh olan varlıkların bazı özellikleri bu anlayışa göre ağaçta da görülür. İncelenen hikâyede anlatıcı alıç ağacıyla konuşur. Onunla somut anlamda konuşamaz ama hâl diliyle anlaştığını söyler. Hâl dili, kişinin gönlünden geçirdiklerini bu dili bilen karşı tarafın gönül diliyle anlamasıdır. Bu iletişim şeklinde ağız oynamaz, kulak duymaz ama iki gönül birbirlerini anlarlar. Anlatıcı bu ağaca dertlerini anlatır. Onu bir dost ve arkadaş olarak görür. Burada yer alan alıç ağacı taşıdığı özelliklerden dolayı ağaç kültü özelliği göstermektedir:

“Daha vardı. Beni gördüğünde ihtiyar, eğri bedenine bir canlılık gelir, sevinçten rüzgâra tutulmuş ekin gibi ıralanırdı. Konuşmazdı, konuşamazdı. Onunla hep hâl diliyle anlaşırđık. Belki de yarım asırdır orada tek başına yaşıyor, Kuş Kayası’na ev sahipliği yapıyordu. Bu ev sahibim hiç şüphesiz **yaşlı bir alıç ağacıydı**. Bir dirhem toprağa inat, o yalçın kayalığı çatlatarak hayata tutunan tek yeşil... Kurşun renkli kayalıkta mavi göğü soluyan tek hayat... Kim bilir kaç bahar, kaç karakış görmüştü. Yine de ayakta kalmayı başarmıştı! “Arkadaşım, sırdaşım!” derdim ona. Nasıl da mutlu olurdu

anlatamam! Gölgesi yana uzamış, bu arkadaşımın dizinin dibine oturur, zaman zaman dertleşirdim onunla. Aşkılarımı anlatırdım. Sadece gülümser, mahzun dinlerdi beni. Tâ ki gün batana kadar. Artık veda vaktidir. O ister ki hiç yanından ayrılmayayım. Yüz balsa “Gece de yanımda kal!” diyecek. Son günlerde beni kıskandığının farkındayım. Söylemiyor ama hissediyorum bunu. Geçen gün ilk defa bana gönlünü açtı: Bu bahar çiçeğe duracakmış! Nasıl sevindim bilemezsiniz! Yüreğinin sesiydi bu. Bundan daha iyi itiraf mı olurdu?” (YI:84).

“**Ey alıç ağacı!** Beni böyle bir tutkuyla sevme ne olur! Bir gün gideceğim buralardan! Vedamız zor olacak! Hep arkadaş kalalım seninle!” demeyi çok isterdim, diyemedim.

Ağlasım, üzülün istemedim. Her şey gözlerimizde...

İşte yine oradayım.

Ceketimi çıkarıyor, bedenine sırtımı yaslıyorum. Beni gölgesiyle sarıp, saçlarımdan öpüyor. Sonra duman duman bir sigara yakıyorum. Köyden yüksekte ve düşüncelerimle baş başayım...

Başım, arkadaşımın omzunda; gözlerim kapalı...” (YI:84).

“Dedim ya, işte yine oradayım. Söz verdim ona, bu akşam yanında biraz daha kalacağım. Nasıl sevindi, nasıl mutlu oldu anlatamam!” (YI:85).

“Oturduğum yerden kalkıyorum. Arkadaşıma artık veda vaktidir. Gözlerinde hüznün yedi rengi, beni yolcu ediyor.” (YI:86).

“-Ey alıç ağacı! Arkadaşım, sırdaşım, dert ortağım! Yamaçtaki o kirli, kırmızı ışık yine yanıyor. Senelerce kör kandiller boyadı dağların eteklerini. Hiç kimse karanfilin yedi rengini göremedi. Işığa olan yarasa nefretiyle tanımladılar güneşi. Öksüz ve yetimdiler... Beyaz ışığı göremeden göçüp gittiler. Benim *beyaz ışığı* kimler çaldı?” (YI:95).

Yüreğimdeki Cemre adlı kitapta yer alan “*Dedem Dedem*” adlı hikâyede de anlatıcı dedesinin mezarının hemen yanı başında olan yaşlı ve tek başına olan bir alıç ağacından bahsedilir:

“Gölgesi köküne büzülmüş yaşlı alıç ağacının dibine, dedemin mezarını aramaktan yorulunca oturdum.” (DD:115).

“Dedim ya, yaşlı alıç ağacının gölgesine dedemin mezarını aramaktan yorulunca oturdum.” (DD:117).

“Yerimden kalktığımda, yaşlı alıç ağacının gölgesi yana uzamış, güneş Toros Dağlarının arkasına devrilmeye hazırlanıyordu.” (DD:123).

Alıç ağacının yanında söğüt, çınar ağaçları da incelenen hikâyelerde geçer. Bu ağaçlar da evi ya da obayı, bereketi temsil ettiğine inanılan ve kutsal oldukları düşünülen ağaçlardandır (Duran ve Baş, 2018, s.427).

Söğüt ve çınar ağaçları *Yamaçtaki Işık* adlı hikâyede karşımıza çıkar:

“...söğütten bir ulu çınara nasıl dönüştüğümüzü anlamak lazım.” (YI:91).

Ağaç ve orman kültürünün yaşadığımız döneme kadar yaygın şekilde ulaşmasında İslam inancının bazı ağaçları kutsal saymasının etkisi vardır (Duran ve Baş, 2018, s.434).

Bu ağaçlardan biri de Kur'an'da geçen ve İslam kültürü tarafından önemsenen zeytindir:

“Zeytin uzun ömürlü bir ağaçtır. Yedi yüz ile iki bin sene yaşar!” İşte şu zeytinleri o yüzden diktim. Kur'an'da bile geçiyor. Mübarek bir ağaç.” (GU:107).

Türklerin mezarlarının başında dut ağacının bulunmasının yanı sıra türbelerde genelde meyvesiz, kaba ve ulu ağaçların bulunması hayat ağacı anlayışına uygun olarak değerlendirilebilir. Türk kültürü, mezarlara kutsallık kazandırmanın bir yöntemi olarak bunu görmüştür (Duran ve Baş, 2018, s.425).

Kapıcı adlı hikâyede anlatıcının dedesi oğlunun gömülü olduğu mezarın hemen yanı başındaki yalnız dut ağacından bahseder:

“Seninle,” dedi, “Toprakkale’ye, o yalnız duta gidek mi?” (KP:46).

Ekici'nin araştırılan eserlerinde ağaç kültürünün özelliklerinden biri olarak addedilen ulu ağaç kavramına da rastlanmıştır:

“Dağlarda gövdesine yıldırım düşen ulu ağaçlar gibi sarsıldım.” (UİBY:74).

“Sazın üzerine ulu ağaçlar gibi eğildi.” (NS:22).

“Rüzgârda sarsılan ulu ağaçlar gibiydim.” (YSB:40).

“Yıldırım düşen ağaçlar, kuruyan çaylar ...” (B:33).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından İslamiyet öncesi inanç izleriyle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 9.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

İslamiyet Öncesi İnanç İzleri	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Şamanizm	1	Cümle içinde
Budizm	5	Cümle içinde
Tabiat Kültürleri / Ağaç kültürü	15	Metin içerisinde

3.3. Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar

Örnek'e göre doğum, evlenme ve ölüm insan yaşamının başlıca geçiş dönemleri olarak bilinmektedir. Bu dönemler kendi içinde bazı alt bölümlere bölünmektedir. Bu sebeple geçiş dönemleri etrafında birçok inanış, âdet, töre, tören ve ayinin toplandığı görülmektedir. Bunların amacı geçiş dönemindeki kişiyi hem kutsamak hem de bu dönemlerde arttığı düşünülen görünmez tehlikelerden o kişiyi korumaktır. İnsan yaşamı için oldukça önemli olan bu geçiş dönemlerinde uygulanan ritüeller o yörenin geleneksel kültürünün özünü oluşturur (2014, s.183).

Özdemir ise geçiş dönemi içerisinde bir milletin kültürel şifrelerini görmenin mümkün olduğunu ifade eder. Geçiş dönemlerinde düzenlenen halk eğlenceleri ve kutlamalar sayesinde kişilerin kendi sözlü edebiyat ürünlerini, inanç unsurlarını, yemek kültürünü ve iletişim şekillerini tanıma, benimseme ve uygulama imkânı bulduğu fikrindedir (2005, s.339).

Necdet Ekici'nin incelenen eserlerinde geçiş dönemiyle ilgili unsurlar doğum, evlilik ve ölüm başlıkları altında incelenmiştir.

3.3.1. Doğum

Doğum Türk halkında genellikle mutlu bir eylem olarak görülmüştür. Çünkü doğan çocuk, soyun sopun devam etmesi anlamına gelir. Bu geçiş dönemindeki inançlar, anneyi daha gebe kalmadan birtakım âdetlere uymaya zorlamaktadır (Örnek, 1977, s.184).

Artun, insan hayatının başlangıcı olan doğumla ilgili inanmaların doğumdan çok daha önce anne-babanın düğünü ile başladığını söyler. Düğün günü gelinin yatağına çocuğun yuvarlanması, gelinin kucağına çocuk verilmesi gibi ritüeller doğuma ait uygulamaların başlangıcının aslında düğün olduğuna örnektir (2018, s.154).

Araştırılan hikâyelerde doğumla ilgili âdetler doğum öncesi ve sonrası, ad verme başlıklarında incelenmiştir.

3.3.1.1. Doğum Öncesi ve Sonrası

Hayatın başlangıç noktası olan doğum yüzlerce âdet ve inanın uygulandığı bir dönemdir. Bu âdet ve inanış kadının gebe kalma isteğinden başlar. Anne, gebelik öncesinden doğumun gerçekleşme anına kadar geçen zaman diliminde birçok âdet, inanış, gelenek ve göreneğe göre hareket eder (Artun, 2018, s.154).

İncelenen hikâyelerde doğum öncesi âdetlere hiç rastlanmamıştır. Araştırılan eserlerde doğum sonrası âdetlerden ziyade doğan çocuğun bakımı gibi unsurlar tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde doğum sonrası unsurlar çerçevesinde tespit edilenler şunlardır:

“Aybike’yi çarşafın ortasına yatırıp, karşılıklı sallıyoruz. Hayret, cadı susuyor. Işıl ışıl bakıyor. Öyle çok seviniyorum ki... Nasıl da düşünemedim!

- Bu kız beşik istiyor yavrum!...

Çarşafın iki ucunu karşı sedirin demirine bağlıyor; diğer alt ucunu da bana veriyor.

- Salla sen! Ağlamasın ben dönene kadar, diyor.

Az sonra ceviz oyma, şakır şakır mavi at boncukları takılı, başucunda kabartma ‘*Bismillah*’ yazılı, rengi bronzlaşmış büyükçe bir beşikte dönüyor.

Mevcut minderleri tabanına döşüyor. Yastığını koyup, Aybike’yi içine yatırıyor. Yorganını üzerine çekiyor. Yünden dokunmuş kırmızı bir belek bağı ile sıkıca bağlıyor. Başlıyor tıkr tıkr sallamaya.” (KKDZ/1:55-56).

“Korktu zavallı yavrum. Başladı ağlamaya. Annesi beşiğinin yanından ayrılmadı. Bütün tatlı diller onun içindi... Olmadı kucağına aldı. Yine susmadı. Çarşafın içine koyduk, bir ucunda o, diğer ucunda ben, salla babam salla. Ezanla uyudu cadı. Karanlıkta sabahı diri tutmak bu olsa gerek.” (KY:70).

“Hanım teneffüslerde gelip Gülpüren’i emziriyor.” (KY:70).

“Kızım Gülpüren, beşikte.” (KY:72).

3.3.1.2. Ad Verme

Örnek, Türk halk kültürünün önemli bir ritüeli olan ad koyma töreninin dinsel bir tören olduğunu ifade eder:

Geleneksel anlayışa göre doğan çocuğa ad koyma ritüeli genellikle dini özellik gösteren törenle olur. Bu amaçla çağırılan hoca, ya da dini özellikleri ile tanınan ve saygı gören bir kişi çocuğun kulağına ezan okur sonrasında koyulan adı üç kez söylenerek “hayır ve uğur” isteğinde bulunulur. Tören sonrasında hazırlanan yemekler yenir ve armağanlar verilir. Bazı bölgelerde ad verme sonrası mevlid okutulur. Ad vermeyle ilgili düzenlenen törende yemek, ziyafet, mevlid okutma; törende aile büyüklerinin bulunması, adın üç defa tekrar edilmesi, çocuğun başının kible yönüne doğru çevrilmesi, adın sağ kulağa okunması gibi kalıplaşmış davranışlar ad koymaya dinsel bir tören havası katmaktadır (1977, s.149).

“Eski Türk âdetlerine göre çocuğun adını ailenin büyükleri koyar. Çocuğun adı genellikle dedenin, babaannenin, yakın zamanda ölen bir akrabanın adı olur” (Örnek, 1977, s.151).

Çolpan Yıldızı adlı kitapta yer alan “*Göç*” adlı hikâyede anlatıcı doğacak olan çocuğuna erkek olursa dedesinin kız olursa annesinin adını koyacağını söyler:

“-Vallahi dedemin adını koyacağım oğluma: Abulmuttalip! Eskiden beri kafamdadır...-Kız olursa Şevval! Rahmetli ananın adıdır! -Dördüncüde sıra senin ananın adına gelecek: Kumri...” (G:57-58).

Türktaş, çocuk doğduktan hemen sonra yapılacak ilk işlerden birinin ona göbek adı vermek olduğunu söyler. Göbek adını çocuğun göbeğini kesen yakını ya da aile tarafından hatırı sayılır birisinin koyması tercih edilir. Türktaş’a göre kişinin ahirette dirilişten sonra göbek adıyla çağrılacağı inancı dikkate alınarak çocuğa göbek adı olarak başta peygamber ve yakınlarının adı olmak üzere ağırlıklı olarak dinî adlar verilir. Bu, İslamiyet’in kabulünden sonra gelenek halini almış bir durumdur. Göbek adı resmî ad olarak da verilebildiği örnekler de vardır ancak bu olmadığı takdirde çocuğun resmî adı genellikle çocuğun kulağına ezan okunurken söylenen ad olmaktadır (2019, s.36).

“*Muammer Beylere Gidiyoruz*” adlı hikâyede göbek adı kavramı geçer:

“-Faruk, dedesinin adı. Kendisi çok ısrar etti ama ben eskidir diye koymadım. **Göbek adı** bile değil. Demek iş yerinde Faruk diye mi anlatıyor?” (MBG:78).

3.3.2.Evlilik

Başçetinçelik, Adana Halk Kültüründe Doğum, Evlenme, Ölüm, Altın adlı kitabında bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenmenin, kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir zaman dilimi olduğunu belirtir. Ailenin toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir nitelik de kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı olduğu kültürün belirli âdetlerine uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet, gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (2009, s.149).

Evlilik doğumdan sonra önemli olan ikinci geçiş dönemidir. Toplum, evlilik olayını gerçekleşmesi arzu edilen bir eylem olarak görür. Aile kavramı Türk toplumu için çok önemlidir. Ailenin oluşumu için en önemli merhale de evliliğdir. Ekici'nin incelediğimiz eserlerinde kız isteme, dünür gitme, söz kesme, yüzük takma, kız kaçırma, yastık çerezi, düğün ritüeli, beşik kertmesi, çeyiz götürme ve şirincelik gibi geleneklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu bölüm; damat seçimi, kız isteme, kız kaçırma, düğün olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

3.3.2.1.Damat Seçimi (Tek Ayak Üzerinde Çorap Giyme Ritüeli)

İncelenen metinlerde geçen özgün evlilik öncesi uygulamalarından biri tek ayak üzerinde çorap giyme ritüelidir. Ekici, *Budak Ağa 2* adlı hikâyede anlatılan bu uygulamanın Anadolu'nun birçok yöresinde kullanılan evlilik öncesinde erkeğin fiziksel olarak evliliğe uygun olup olmadığını test eden bir ritüel olduğunu ifade eder. Tek ayak üzerinde çorap giyme ritüeline yapılan literatür taramasında rastlanılmamıştır.

Budak Ağa 2 adlı hikâyede metne adını veren Budak Ağa, anlatıcının teyzesi olan Hatun'a talip olur. Hatun, bu evliliği kabul ettiğini ve sadece dünür geldikleri gün söyleyeceği bir şartının olduğunu ifade eder. Budak Ağa'nın dünür geldiği gün Dört Yol ve çevresinde erkeğin cinsel anlamda fiziksel olarak test edildiği bir uygulama olan tek ayak üzerinde çorap giyme ritüelini gerçekleştirmesini ister:

“- Şartım ... dedi, durdu Hatun teyzem. Herkes ona bakıyordu. Bütün sesler kesildi, bütün nefesler tutuldu. "Evet, tek şartım var." dedi yeniden ve tane tane ekledi: Eğer Budak Ağa şurada tek ayağının üzerine kalkar, düşmeden yıkılmadan havadaki ayağına

çorap giydirebilirse bu akşam beni alsın götürsün. Yoksa kısmetini başka kapıda arasın.” (BA2:134).

Bu ritüel münferid bir uygulama değil, evlilik öncesi cinsel bir test olarak görülmektedir:

“Ortalıkta önce bir şaşkınlık, sonra yeniden bir dalgalanma oldu. Yanlış duymamışlardı. Buna rağmen birkaç kişide jeton geç düştü. Çoğu Hatun kızın ne demek istediğini iyi anlamışlardı. Bu bir çeşit imtihandı. Cinsel bir test ... Oturanlardan bazıları gülmeye başladı. Hatta Budak Ağa'nın oğlu bile gözleri yerde gülümsemişti. Damadın yüzünde donmuş, katı bir tebessüm, ağzı yarı açık, bir ona, bir buna bakıyor, ne yapacağını kestiremiyordu. "Demek kahpe kendisini geçkin bulmuş, şüphelenmişti ha! 'Çürük tahta çivi tutmaz.' demeye getiriyordu ha!" Kalkmaması düpedüz erkeklığe leke sürmekti.” (BA2:135).

Budak Ağa bu fiziksel testi, bu yörede ve Anadolu'nun farklı yerlerinde benzerlerine rastlanan bu ritüeli başaramaz ve evlilik gerçekleşmez:

“Demeye kalmadı, Budak Ağa kıç üstü “küt” diye düştü yere. Ayakları havaya geldi. Tutmasalar az kalsın duvara çarpacaktı. Kendini zor toparladı. Çorap başparmağının arasına geçmişti. Altına yapmış çocuklar gibi bel bel bakıyor, göğsü demirci körüğü gibi şişip şişip iniyordu.

- Bre Budak Ağa, pilin bitmiş senin yahu! dedi kayınpederim. Al şu takma dişini de kalk gidek kalk! Rezil ettin bizi!” (BA2:137).

3.3.2.2.Kız İsteme ve Kız Kaçırma

Dünür, damadın ailesi ile akraba ve komşulardan seçilen birkaç kadının, daha önce düşündükleri ya da çevresinin önerdiği kızın evini ziyaret ederek kızı yakından incelemek suretiyle ve niyetlerini belli ederek ara buluculuk yapan kişilerdir. Buna kız bakma, görücü çıkma, dünür gezme gibi isimler de verilir (Artun, 2018, s.185).

Artun, geleneksel yöntemlerle gerçekleşen dünür gitme ve görücü usulü evlilikle birlikte kız kaçırma, beşik kertmesi, berdel, taygeldi, oturak alma şeklinde geleneksel usulle evlenme yöntemlerinin de olduğunu belirtir (2018, s.198-199).

Ekici'nin incelenen eserlerinde geleneksel yöntemlerden dünür gitme, beşik kertmesi ve kız kaçırma ritüellerine rastlanılmıştır:

“Yüzünü dahi ilk defa gördüğüm eciş-bücüş, boyalı cilalı bir adam; aniden karşıma çıkıyor ve bana dünür git diyor.” (BD2:128).

“Ben şimdi bu adam için Hatun Teyzeme dünür gideceğim.” (BD2:128).

“Kendine dünür geleceğiniz günün akşamı açıklayacakmış.” (BD2:132).

“Bir sürü dünürüm çıktığı halde annem, kısmetlerimin önüne hep taş koyup duruyordu. *“Ağabeyinin önü açılmadan kıza yol vermek olmazmış da”* bilmem neymiş! Hele hele, bir de görücüye gelenlere *“Kızım daha küçük”* demesi yok mu, sinir ediyor beni! Bu kadının yüzünden, vallahi evde kalacağımdan korkuyorum!” (BM:128).

“Talihsizdi; çünkü kız ‘emmioğluna’ beşik kertmesidir. Acaba Gülcemal töreye başkaldırıp öğretmene mi kaçacak...” (YSS:86).

“Hatta anneme nasıl sevdalandığını, kayınbabası Kel Ömer’e rağmen annemi nasıl kaçırdığını ballandıra ballandıra anlatmış;” (CBHK:140).

“Evlilik öncesi uygulanması gereken birtakım eylemler de vardır. Bunlar sırasıyla gelin ya da güvey seçimi, kız isteme, söz kesme, nişandır” (Artun, 2018, s.201). Bu eylemlerden sonra düğün yapılır. Düğün öncesi ritüellerden yüzük takma ve sözlenme âdetleri Ekici'nin hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır:

“Kendi aramızda yüzük bile takmıştık.” (BABYBÖ:66).

“-Sözlendim!” (YSB:47).

“...yüzükleri taktık.” (İB:118).

Göksun (Kahramanmaraş) halk kültüründe kız ve erkeğin yüzükleri takıldıktan sonra gençler büyüklerinin ellerini öper. Söz kesildikten sonra erkek tarafının getirdiği tatlı, lokum ya da şerbetler dağıtılır. Bu dağıtılan yiyecek ve içeceklerin adına “şirincelik”, yenen tatlıya ise “erkek tatlısı” adı verilir (Arslan, 2011, s.77).

Ekici'nin hikâyeleri ağırlıklı olarak Hatay (Dörtyol) ve Kahramanmaraş (Afşin) yörelerinin âdetlerini kapsamaktadır. Bu âdet küçük farklılıklarla Gaziantep, Kilis ve Hatay il ve ilçelerinde de devam etmektedir. Bu yörelere ait bir gelenek olan şirincelik âdeti *İkinci Bahar* adlı hikâyede detaylandırılmadan kavram olarak geçmektedir:

“...aldım enişte ile Zarife’yi de yanıma, **şirinceliği** yedik...(İB:118).

3.3.2.3. Düğün

Kadirli ve Sumbas'ta düğün bayrak dikme /kaldırma töreni ile başlar. Bu arada bayrak direği, renkli kâğıt ve şeritlerle süslenir, tepesine bir soğan ile horozun kuyruk tüyünden birkaç tane tüy takılır. Bayrak, genellikle evin çatısına ya da evin yakınındaki bir ağaca dikilir (Şimşek, 2003, s.34).

Düğün sırasında çatıya dikilen bayrak ve hemen ucuna takılan soğan geleneği Dört Yol Abdal kültürünün yoğun olarak işlendiği *Şahmaran* adlı hikâyede görülmektedir:

“Mahallelerinde ne çok düğün olurdu. Çocuklarını küçük yaşta evlendirdiklerinden her hafta çatıya dikilen bir bayrak, bir soğan...” (Ş:130).

Artun, çeyiz kavramının Arapça cihaz kelimesinden geldiğini söyledikten sonra bu kavramın gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü bazı mallara verilen isim olduğunu ifade eder. Geleneksel halk kültüründe kız çocukları ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyiz olarak öncelikle yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Ailenin ekonomik seviyesine göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, kıyafetler, kilim, halı, mutfak eşyaları kızı verilen çeyiz eşyaları arasındadır. Kızın ailesinin ekonomik seviyesi ve günümüzün yaşam koşulları kızın çeyizinin detaylarını da belirlemektedir (2018, s. 210).

Nazlı Senem adlı kitapta yer alan *Gülpüren* adlı hikâyede gelin, baba evinden helal isteyip ayrılırken bereketin simgesi içi şeker ve bozuk para dolu testi kırılır ve geline sorulur. Testi kırılır ve geline sorulur. Baba kızına gelenekselleşen o yöreye özgü soruyu sorar:

“-Kızım! Töredendir, gelinin gireceği eşiğe koyun postu sererler ki huyu yumuşak olsun diye, ağzına bal sürerler ki dili tatlı olsun diye, başından buğday saçarlar ki bereketli olsun diye. Hüyünün yumuşak, dilinin tatlı, neslinin bereketli olması için çeyiz olarak dile benden ne dilerse?” (G:86).

Yörenin âdetleri gereği kız tarafı genellikle büyük ya da küçükbaş hayvanı çeyiz olarak vermektedir. Fakat hikâyeye de adını veren Gülpüren babasından çeyiz olarak bir kovan arı ister. Bu durum başta yadırganır fakat daha sonra çeyiz olarak götürülen bu bir kovan arı çoğalarak ailenin geçim kaynağı olur:

“Babası, kızını evden uğurlarken çeyiz olarak sadece bir kovan arı vermişmiş! Arı kovanından çeyiz mi olurmuş?” (G:81).

“Herkes, babasının evinden çeyiz olarak inek, tosun, dana, koyun getirir; bizimki de bir sandık sinek getirdi...Arı kovanından çeyiz mi olur?” (G:82).

“Onun kovan ve çeyiz işine çok bozulduğunu, baştan beri karşı olduğunu biliyordu.” (G:84).

“Kızlarçayı köyüne gelin gittiği günü hatırladı: Çeyiz kamyonuna önce sandığı konmuştu. Sonra ufak tefek eşyaları... Töredendi. Gelin, baba evinden helalleşip çıkarken bereketin simgesi içi şeker ve bozuk para dolu testi kırılır ve geline sorulurdu. Testi kırılmış ve kendine sorulmuştu. -Kızım! Töredendir, gelinin gireceği eşiğe koyun postu sererler ki huyu yumuşak olsun diye, ağzına bal sürerler ki dili tatlı olsun diye, başından buğday saçarlar ki bereketli olsun diye. Huyunun yumuşak, dilinin tatlı, neslinin bereketli olması için çeyiz olarak dile benden ne dilersen? Herkes pür dikkat ağzımdan çıkacak o bir kelimecik cevabı bekliyordu. İnek, tosun, düve, koyun... Genellikle bunlar istenirdi. Ben arıkovanı! demiştim.” (G:86).

“Bu arı kovanı belki şimdilik küçük bir çeyiz... Temennim odur ki bu kovan, ailen için değirmenin çarkı, geleceğiniz için zenginlik, hayatınızda huzur ve bereket olur.” (G:87).

Sağdıcin aldığı farklı türdeki çerez ve çikolata ikramı âdetine yastık çerezi denmektedir. Ömer adlı hikâyede bu âdet kavram olarak geçer:

“Yastık çerezi evladım, yastık çerezi! Sadece dut kurusuyla yâr sevilmez.” (Ö:25).

Bir Yabancı adlı hikâyede çok eşlilik anlayışı Kel Ömer adlı hikâye kişinin ağzından değerlendirilir:

“Misafir eğer “*Evliyim*” derse, gözlerinin içi güler, bir sır verecekmiş gibi kulağına eğilir “*Kaç evlisin gurban?*” derdi. Eğer adam “*Bir evliyim*” derse, yüzünü ekşitir, hiç konuşmaz, sorularına cevap bile vermezdi. Sevmezdi bir evli olanları. Ona göre bir adamın en az iki, ya da üç karısı olmalıydı. Şayet adam “İki evliyim” derse, eğri bedenine bir canlılık gelir, gözlerinin içi gülerdi. “*Aferin oğlum!*” derdi. “*Adam dediğin işte böyle teke gibi olmalı!*” Hele hele, gelen misafir, “Üç evliyim filan!” derse, gözleri alev alev yanar, kendi evliymiş gibi sevinirdi. “Çıkart da dilini yalayayım gurban!” derdi. “*Beline kuvvet! Beline kuvvet!*” diyerek, sırtını tıpışlardı.” (BY:23-24).

Ekici'nin incelenen eserlerinde evlilikle ilgili tespit edilen diğer unsurlar da şunlardır:

“Davullu zurnalı düğün, al duvaklı gelin yakıştır bu kapıya” (ABMD:20).

“Sevdiğim kadına evlenme teklifi edeceğim. Her şey kusursuz olmalı; masada çiçekler, mumlar, kızıl bir ışık ve duygusal bir müzik. Özellikle Dilber'in çok sevdiği Lara Fabian'dan Jet aime... Tek tek not ettirmişti. Her şey dört dörtlüktü. Sadece gecenin sultanı eksikti.” (ABMD:22).

“Necip evlilik teklifini nasıl edeceğini, neler söyleyeceğini bir türlü bilemiyor...” (ABMD:22).

“Evliliğin anlamı da budur zaten: İki bedende bir olmak ...” (ABMD:26).

“O gelin ki sevdiğine kavuşamayanlar için ağlar, gidip de dönmeyenler için ağlar. O gelin ki Kerbela'da şehit düşenler için ağlar.” (B:31).

“Şimdi hayırlısıyla bu köyden bir başka köye gelin gidiyorsun.” (G:87).

“...gümbür gümbür tan davulları çalmaya başladı.” (GA-II:137).

“Bir gün pencereden gördüm; beyaz duvaklar içinde bir gelin geldi karşıki eve.” (N:44).

“... Köyümüzdeki düğünlerden birindeyim.” (GBK:98).

“...kayınpederimi bir evlenme sevdasıdır almış yürümüş(!)” (İB:105).

“Yeni cici anne gelecek ya...” (İB:115).

“Duyduklarına göre gececik dul bir yörük geliniymiş.” (İB:115).

“Her çarşamba yeni evlendiği genç ‘cici annemizi’ arkasına düşürüp...” (BA2:122).

“Böyle diyordum ya, kayınpederime baktıkça evliliğin insanları ne kadar normalleştirdiğini düşünüyor...” (BA2:126).

“...Hatun Teyzem mantıklı bir evlilik yapmıştı.” (BA2:131).

“Baldızım Hatice, kızımın düğünü için kucağında Ozan'la ta Almanya'dan geldi.” (GU:101).

3.3.3. Ölüm

Boratav, ölümü maddi olarak, insan yaşamının sona ermesi olarak tanımlar. Ölüm, insan topluluklarının inanış ve âdetlerinde, bu olay da doğum ve düğün gibi bir önemli geçiş aşaması değerini taşır; ölümden sonra da ölünen yaşayanlarla ilişkileri, iletişimi devam ettirmektedir (2013, s.221).

Ölünün gömülmeye hazırlanışı için gerekli olan ikinci işlem ölünün kefenlenmesi eylemidir. Kefenleme işlemi İslami geleneğe göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Erkek kefeni gömlek, izâr ve lifâfe denilen üç parça bezden, kadın kefeni ise himâr, dir, hırka, izâr ve lifâfe denilen beş parça bezden oluşur (Örnek, 1971b, s.52- 53).

Örnek, yıkanan ve kefenlenen ölü için önemli bir işlemin de cenaze namazının kılınması olduğunu ifade eder. Cenaze namazının nerede ve ne zaman kılınacağı bir diğer dinî uygulama olan salâdan sonra aktarılır. Ölünün Müslüman olması; verilen tarife uygun olarak yıkanmış olması; tabutun cemaat önünde olması; ölen kişinin bütün vücudunun ya da başı ile beraber vücudunun yarısının tabutun içinde olması; cenaze namazını kıldırarak olan imamın kibleye karşı, yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğüs hizasına durmasının cenaze namazının kılınması için gerekli olduğunu belirtir (1971b, s.54).

Ölüm sonrası yapılan âdetlerden bazıları ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesi süreçleridir. *Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm* adlı hikâyede ölünün yıkanması ve kefenlenmesi esnasında kullanılacak malzemeler karşımıza çıkar:

“Cenaze içerden çıkarılırken gördüm: Yan masanın üzerinde bir kalıp sabun, katlanmış kefen bezi, gülsuyu, ödağacı, esans... duruyordu. Hepsini bir gün öncesinden almış, hazır etmiş.” (BABYBÖ:71).

Son Turnalar adlı hikâyede ise İnönü dönemindeki siyasi atmosferin sonucu olarak gassil ve imam eksikliği yaşanacağına dem vurulur:

“- Bu gidişle cenazelerimizi kaldıracak kimse kalmayacak, murdar gideceğiz! Ne olacak bizim halimiz ya Rabbi!?” (ST:122).

Kişinin ölümünün ardından yapılan bazı ritüeller vardır. Ekici'nin incelenen eserlerinde karşımıza çıkan bu ritüeller; ölen kişinin ardından en çok okunan dualardan Fatiha ve Yasin okunması, ölen kişi için Ramazan'da mevlit okutma, kabir ziyareti şeklindedir:

“Biliyordum ki kabrini ziyaret etmez, ruhuna bir Fatiha okumadan dönersem...” (DD:115).

“Bunca yıldır aramadığımız, sormadığımız, Ramazanlarda bir Mevlit okutmadığımız, kabrinin başına gidip bir Fatiha'yı dahi çok gördüğümüz dedemin şimdi mezarını arıyorum.” (DD:116).

“Mezarımı Çukurova topraklarına terk edip bunca yıldır uğramayan, bir Yasin’i dahi çok gören sizler, bundan sonra da beni aramayın!” diyor.” (DD:116).

“Saatlerdir oturduğum köyün eski mezarlığından ayrılmadan önce, dedemin ve dünyasını değiştiren diğer gariplerin ruhuna Fatiha okudum.” (DD:123).

Abuzar, taziye kavramının cenaze sahibini teselli etme, acısını paylaşma ve hafifletme, ona destek olma anlamlarına geldiğini ifade eder. Bu kavram aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi ve dayanışmayı yansıtan, toplumsal yapı hakkında ipuçları veren bir olgudur. Özellikle, yerel örf ve âdetlerin, kültürel değerlerin etkin olduğu cemaatçi toplumlarda bu törenlerin daha işlevsel olduğunu belirtir (2010, s.261).

Gül Olacaksın kitabında yer alan “*İkinci Bahar*” adlı hikâyede taziye kavramı detaylandırılmadan kavram olarak geçmektedir:

“Henüz taziyeye gelip gidenler oluyordu.” (İB:106).

“...hâlâ taziyeye gelip gidenler var.” (İB:109).

“Taziyeye gelen giden çok oluyor daha.” (İB:113).

İşçi, “Kültürümüzün Uluslararası Boyutları” adlı makalede bizim mimari ürünlerimizden olan çeşme ve mezarların üzerinde Hüvelbaki (Allah bakidir) ifadesinin bulunmasını; bazı mezarların üzerlerine hilal ve lale motiflerinin işlenmesini; mezar taşlarında sarık, kavuk ve baş örtülerinin sembolize edilmesinin Türk geleneğinin İslam dini ile sentezini gösterdiğini belirtir (2000, s.39).

Yüreğimdeki Cemre kitabında yer alan “*Dedem Dedem*” adlı hikâyede geleneksel Türk mezar taşlarının bir örneği karşımıza çıkar:

“Arada bir yükselen ‘*Hüvelbaki*’ yazılı kırık mezar taşları...” (DD:117).

Ekici’nin incelediğimiz hikâyelerinde ölüm ve cenaze kavramlarının geçtiği diğer örnek metinler de şunlardır:

“Kara haber, çabuk duyuldu. Duymayan erkek, duymayan kadın, hatta duymayan çocuk kalmadı. Acı haberle dizlerini dövenler; gözyaşlarını tutamayarak ağlayanlar, çığlık atıp bayılanlar oldu.” (ÇÇAZ:97).

“Herkes dağdan gelecek cenazeyi bekliyordu.” (ÇÇAZ:99).

“Cenaze bir battaniyeye sarılmıştı. İki ucu sıkıca bağlanıp uzun kalın bir sırkla omuzlara alınmıştı. Doğruca evinin önüne götürüldü. Kadınlarda bir gulgule koptu. Ağlamaklı uğultularla o tarafa aktılar.

Kadının kocası, cenazenin hemen arkasında yürüyordu. İki kişi koluna girmiş teselli ederek getiriyorlardı. Üstü başı yırtılmış, yorgun ve bitkindi. Burnunu çeke çeke hem ağlıyor hem anlatıyordu...” (ÇÇAZ:106-107).

“Çukurova’nın sarı sıcağı, köyün terk edilmiş o metruk mezarlığında dört dönüyorum.” (DD:116).

“Örme duvarları yer yer uçmuş, yılan-çayan dolu virane, metruk bir mezarlık...” (DD:117).

“Cenaze toprağa verilirken bir ağaç gibi yere devrildiğine şahit olmamış mıydık?” (İB:106)

“İnsaf, annemizin toprağı kurumadı, kefeni solmadı.” (İB:107).

“Cenazesini geçen yıl kaldırdık.” (Ş:138).

“Cenazesini memlekete bile götüremedik. Bir yalnız dutun gölgesine melül, mahzun defnettik.” (KP:37).

Necdet Ekici’nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından geçiş dönemleriyle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 10.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Geçiş Dönemi Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Doğum Öncesi ve Sonrası	4	Metin içerisinde
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Ad Verme	2	Metin içerisinde
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Evlilik / Damat Seçimi (Tek Ayak Üzerinde Çorap Giyme Ritüeli)	3	Bu ritüel Budak Ağa 2 adlı hikâyede geçmektedir. Hikâye bu ritüel üzerine kuruludur.
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Evlilik / Kız İsteme ve Kız Kaçırma	10	Metin içerisinde
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Evlilik / Düğün	24	Metin içerisinde ve kavram olarak
Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar / Ölüm	19	Metin içerisinde ve kavram olarak

3.4. Giyim-Kuşam ile İlgili Unsurlar

Tezcan, giyimi ilkel toplumdaki çağdaş topluma geçerken önemini çok fazla arttıran bir olgu olarak görür. Giyim maddi kültürün bir ögesidir ve elbiseden çamaşıra, saç şekillerinden makyaj ve aksesuara, başa ve ayağa giyilenlerin tümünü kapsar. Aile kavramının ortaya çıkması ile örtünme başlamış ve zamanla bir gelenek haline almıştır. Giyim birçok etmene göre değişir. İnsanların estetik değerleri; dini inançları ve pratikleri, cinsiyet, yaş, statü ve meslekleri; evlilik, yas gibi o andaki durumları gibi etmenler nasıl, nerede ve ne zaman ve ne giyilmesi gerektiğini etkilemektedir (2019, s.255).

Giyim insanın bedenini örten giysi, aksesuar, makyaj ve bunların kullanılma şeklidir. Giyim, coğrafi şartlar, cinsiyet, yaşam tarzı ve kültürel etkilenmelerle tarih boyu değişime uğramıştır. Kültür, geleneksel giyim tarzına da yansımış, hiyerarşik yapı, ekonomik seviye, toplumsal statü, meslekler ve insanların ilgi alanları giyim tarzını belirleyicileri olmuştur.” (Türkoğlu, 2002, s.22).

Yapılan çalışmada giyim kuşam ile ilgili unsurlar; erkek giyimi, görünümü ve aksesuarları; kadın giyimi, görünümü ve aksesuarları; çocuk giyimi ve süslenme başlıkları altında incelenmiştir. Ayrıca süslenme başlığı değerli takı ve aksesuarlar, makyaj ve koku alt başlıklarına ayrılmıştır.

3.4.1. Erkek Giyimi, Görünümü ve Aksesuarları

Necdet Ekici'nin eserlerinde kişilerin fiziksel özellikleri özellikle halk zoolojisi ve botaniği unsurlarının benzetme unsuru olarak kullanılması vasıtasıyla yoğun olarak kullanılmaktadır. Yazarın güçlü betimlemeleri erkek giyimini hem tamamlamış hem de bu giysi ve aksesuarların daha canlı ve gerçekçi görünmesini sağlamıştır. Bu yüzden erkek giyimi örnekleri verilirken metinlerde yer alan erkek karakterlerin dış görünüş özellikleri de gösterilmiştir. Ayrıca erkek giyimi içeriği Tezcan ve Türkoğlu'nun da belirttiği gibi sadece kıyafetlerle sınırlandırılmayıp aksesuar vb. unsurlar da bu başlığa dahil edilmiştir.

Ekici'nin araştırılan eserlerinde erkeklere özgü aksesuarlara yoğun olarak rastlanmaktadır. Metinlerde benzinli çakmak, tütün tabakası, topaç mendil, tespih, baston, yüzük, meşin çanta, fötr şapka, sekiz köşeli kasket, silah, kamçı, köstekli saat, atkı, Kırgız kalpağı, kravat, saat, poşu, küpe ve sarık gibi aksesuarlar kullanılmıştır:

- “...benzinli çakmağını arattığı...babası yoktu.” (Ö:10).
- “Üzerinde ağzı kapalı bir tütün tabakası duruyordu.” (Ö:17).
- “Benzinli çakmakla yakıldı.” (BY:29).
- “Benzinli çakmağı ile “cark” diye yakıyoruz.” (YI:88).
- “Aceyle ellerinin nemini cebinden çıkardığı topaç mendiline verdi.” (ÇÇAZ:101).
- “Cebinden çıkardığı mendiliyle...” (ÇM/III:140).
- “Yarısı paslı tütün tabakasını açtı. Birkaç deste sigara kâğıdından başka bir şey yoktu.” (ÇM/III:144).
- “Cebinden çıkardığı topaç mendiliyle yüzünü gözlerini sildi.” (DD:122).
- “Elinde uzun tespihi...” (BM:125).
- “O sırada sokağın köşeden eli bastonlu ihtiyar bir adam gözüktü.” (BM:129).
- “Esmer, altın dişli, yelekli, köstek saatli, eli-yüzü düzgün bir adam. Parmağında altından kaşlı bir yüksük.” (BM:130).
- “...bal rengi iri gözlüklerinin arkasına gizli.” (YC:18).
- “Yanında omuzları çantalı, hâki renk yelekli, elleri fotoğraf makineli iki genç adam.” (BAS:48-49).
- “Babam bile ağzı yarı açık, iki eli bastonunun üzerinde...” (YSS:79).
- “Bir de baktım, meşin çantası koltuğunda...” (YSS:84).
- “Şapkası dizindeydi.” (İB:107).
- “...şapkalı dedesine...” (İB:109).
- “...benzinli çakmağını aradı.” (İB:109).
- “Şapkasını yeniden giyip, siperini havaya kaldırdı.” (İB:109).
- “...şapkasının küreğini havaya kaldırdı.” (İB:111).
- “Döndüğümde kayınpederim, elinde kehribar tespihi şıkır şıkır çekiyor...” (İB:111).
- “- Anne anne, şapkalı dedemin saçlarına bak! Simsiyah etmiş!” (İB:114).
- “Sekiz köşeli kirli kasketini atmış...” (İB:114).
- “Zaloğlu Deli Rüstem, bir çırpı da elindeki silahı gök yüzüne doğrulttu, *dan dan dan* bir tarak boşalttı.” (BY:34).
- “Nah böyle bıyığı büker, şapkeyi yana yıkar, kır ata biner, elimde kamçı...” (BY:25).
- “...başındaki acer köylü kasketini yana yıkmış...” (BA2:121).
- “İhtiyar yabancının siyah ceketi atkı gibi kolundaydı.” (BA2:121).
- “...kendine armağan olarak aldığım benzinli çakmak ve gümüş tabakayı uzattım.” (GŞ:18).

- “Elinde topaç mendili...” (GŞ:20).
- “...arkadan lastikle bağlı kalın cam gözlükleri vardı.” (BABYBÖ:60).
- “Çekil bir köşeye de başını dinle, tespihini çek.” (GU:100).
- “Başında fötr şapka, gözünde kara gözlük(!)...” (GU:105).
- “Atlı, fötr şapkalı birisi...” (ST:119).
- “Çuha cepkeni, şal kuşağı, köstek saati, fötr şapkası ve Hüseyin Baradan bıyıklarıyla tam bir karizmaydı.” (Ş:138).
- “İnce beyaz keçeden yapılmış kenarları nevrüz çiçeği motifli, uçları yukarı doğru kıvrık bir Kırgız kalpağı çıkardı.” (ÇY:12).
- “Bu defa da çantasından gümüş bir kabzaya tutturulmuş, yarım metre uzunluğunda, serçe parmak kalınlığında deriden bir kırbaç çıkardı...Kamçı, güç ve iktidarın simgesidir, herkese verilmez!” (ÇY:12).
- “Baktım, bizim Cümbüşçü Duran, elinde Fenerli tespih...” (ÇSB:38).
- “Necip, saatine beşinci kez baktı.” (ABMD:19).
- “Bütün site onu, uzaktan uzağa narçiçeği şapkasından tanırdı.” (KŞA:103).
- “Ayaklarımda gıcır gıcır körüklü çizmeler, elimde meşin kırbaç, başımda poşu, belimde iki umman...” (G:58).
- “Kara gözlüklü delikanlılar...” (G:63).
- “...James Bond tipi çantasını uzattı.” (ZKB-1:120).
- “Başındaki kasketini çıkarıp dizine geçirdi.” (K:38).
- “Tütün tabakasını önüne koydu.” (K:38).
- “Sıcağa rağmen çuha yelekli, püskül püskül şal kuşaklı, boynu kırmızı poşulu bir adam...” (ZKB-1:121).
- “Sağ elinde topaç bir mendil...” (ZKB-1:121).
- “...işlemeli topaç mendille yeniden alnını, yüzünü kuruladı.” (ZKB-1:122).
- “Yanımdaki kasketli...” (ZKB-1:133).
- “Şapkayı yana yıkar...” (KP:45).
- “Satıcı kızlara entel takılan kulağı küpeli...” (BGH:69).
- “...kasketi koltuğunda... dinliyordu.” (KY:82).
- “Babamın başındaki o kar gibi beyaz sarığı alıp yere çalıyor.” (ST:121).
- “...adam, iki elini bastonunun üzerinde birleştirdi.” (GT:111).
- “Kalın çerçeveli gözlükleriyle etrafa iri iri baktı.” (GT:111).
- “Nihayet öğle paydosu olunca başları poşulu pamuk ırgatları...” (Ö:8).
- “Üstü başı düzgün, gözlüklü, kravatlıydı.” (BY:20).

“O sabah, en çok sevdiğim alev alev yanan narçiçeği kravatımı bağlayıp...” (YC:10).

“Bir elimde çantam, diğerinde kravatım, alelacele sanki yuvarlanarak indim...” (YBA:51).

“Hatta çiçekli, bahar rengi bir de kravat bağlamıştı.” (BA2:133).

“Necip, o gece lacivert bir takım giymiş; yaş gününde Dilber Hanım’ın hediye ettiği kırmızı kravatı takmıştı.” (ABMD:22).

“Her zamanki gibi gözünde eski tip kalın çerçeveli gözlükleri...” (YI:87).

“Herkesin sorgu dolu bakışları, yeniden bu altın dişli, yelekli, köstek saatli adamda düğümlendi.” (BM:131).

“...narçiçeği kravat takmıştı. Döş cebine de püskül püskül sarkan beyaz bir mendil koymayı ihmal etmemişti.” (BK:128).

“Başınızda, asık suratlı, hasır şapkalı kahyalar dolanır...” (KP:35).

“Şapkayı atacaksın.” (KP:39).

Ekici, hikâyelerinde geçen erkek karakterlerin görünümelerini bir bütünlük içinde verir. Kişiler: giyimleri, aksesuarları ve görünümleri ile detaylı olarak tanıtılmaktadır. Bıyık şekilleri, boyalı saçlar, saç şekilleri, altın dişler, ten renkleri gibi fiziksel özellikler erkek giyimini tamamlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır:

“...fakat siyaha dönen saçlarının aksine (Her zaman erkekliğin simgesi saydığı) kırçıl-gür bıyıklarına hiç dokunmamıştı.” (İB:114).

“Baksana, gözünü sevdiğimin bıyığı bile bir batman...” (BY:29).

“Yanındaki pos bıyık da kim?” (BY:34).

“Mağrur bakışları, kumral yağız çehresine sinmiş kartal kanadı bıyıkları ve ağır ağır sallanarak yürüyüşü ile eski kabadayıları andırırdı.” (VKA:60).

“...ufak tefek, saçları arkasından at kuyruğu gibi bağlı, gözlüklü, “Pire Nuri” gibi bir adam girdi.” (MBG:81).

“Gâvur Ali öyle miydi ya? Erkek dediğin onun gibi olmalıydı. Bakımlıydı. Temizdi. Her zaman tıraşlı ve burcu burcu kolonya kokardı.” (ÇH/1:113).

“Yıllarca göbeğini gere gere yürüyen, altın dişlerini göstere göstere sırtan o adam!” (GA-II:131).

“Esmer, altın dişli adam...” (BM:131).

“Gerçekten de kayınpederim, üst tarafı seyrekleşen pamuk rengi kıvırcık saçlarını boyatmış...” (İB:114).

“Kayınpederimin, bıyığı-saçı boyalı Cebelli asker arkadaşı, bağdaş kurduğu kucağında kılıfı dışa dönük duran ceketinin iç cebinden...” (BA2:124).

“Kayınpederimle birlikte gelen at boncuğu gözlü ihtiyar adamın, saçları ve uçları çengel gibi yukarı kıvrık bıyıkları kömür karası boyalıydı.” (BA2:121).

“Öndeki arabadan bıyıkları kartal kanadı, uzun kara pardösülü, genç bir adam indi.” (ÇSB:48).

“Kara pardösülü, nohut kelleli, kartal kanadı bıyıklı, azgın bakışlı...” (ÇSB:48).

“...bakır tenli, kara şalvarlı, koç kafalı, izbandut gibi bir adam koltuğun başında bitiverdi.” (ZKB-1:121).

“Altın dişlerini göstererek...” (ZKB-1:134).

“İnsana tünel tünel bakan başları kefeli, avurtları çökük, öksürüklü ihtiyarlar gelir karşımızdan.” (KP:35).

“Sakalını önce makasla kesti. Sonra fırçayla köpürterek tıraş oldu.” (KP:43).

“Kalın kaba pos bıyıkları, baygın bakışları, azman vücudu ve sallanarak yürüyüşüyle eski kabadayıları andırırdı.” (ÇH/1:112).

Ekici'nin araştırılan eserlerinde erkeklere özgü giyim unsurlarına yoğun olarak rastlanmaktadır. Bu giyim farklılıkları karakterlerin sosyal statülerini, mesleklerini ve ekonomik seviyelerini de yansıtmaktadır. Metinlerde şalvar, kara lastik ayakkabı, pardösü, körüklü çizme, tuman, fanila, kruvaze Kilis işi ceket, ceket, Maraş yemenisi, parka, potin, gömlek, iç çamaşırı, bere, pantolon, yün kazak, yelek, eşofman, yelekli takım, urba, İngiliz postalı, deri çizme, rügan, çorap, deniz şortu, pijama ve terlik gibi erkek giyimi unsurlarına rastlanılmıştır. Bu unsurlardan bazıları geleneksel giyim unsurlarıdır. Ekici'nin özellikle taşrada geçen hikâyelerinde Maraş yemenisi, kara şalvar, poşu, yumurta topuk ayakkabı gibi yöresel erkek giyimi unsurları karşımıza çıkmaktadır:

“Şalvarlı, poşulu, gün esmeri insanlar...” (Ö:7).

“Şalvarlı, kasketli bir adamdı.” (Ö:18).

“Ayağında kara şalvar, sedirin üzerine bağdaş kurup oturuyor.” (YI:87).

“İki şalvarlı adam geçti öteden.” (ÇH/1:124).

“Para olacak da bizin Maraş'tan iyi bir yemeni getireceksin. Hey gözünü sevdiğim, hiç üşütür mü ki! Karda kışta giy!” dedi.” (ÇM/III:144).

“Şalvarlı dedem geldi anne!” (SYK:76).

“Dedem, üzerinde eski boz bir şalvar, ceketinin sarkık şiş cepleriyle hafif öne eğik yürürdü.” (DD:118).

“Uzun boylu, şalvarlı, kasketli...” (DD:122).

“Kasketli, şalvarlı bir adam...” (BAS:35).

“Baktım, yayladan henüz dönen Mehmet Ali, ayağında boz şalvar...” (YSS:79).

“Şalvarlı dedem geldi baba!” (BA2:121).

“Kayınpederimin sırtında ise sadece gömlek ve altında kara şalvarı vardı.” (BA2:121).

“...şalvarının bağına takılı... (GU:98).

“...mutlaka şalvarının cebine beş on lira sokardı.” (KP:37).

“Şalvarını çıkarıp pantolon giyeceksin. Sakalım kesip her gün tıraş olacaksın. Ayağındaki yemeninin yerine kundura giyeceksin. Düzgün ve temiz giyineceksin.” (KP:39).

“Yumurta topuk beyaz kundurasının arkasına basarak, şiş göbeğini gererek yürürdü.” (ÇH/1:112).

“Hele yanımdaki şalvarlı adamın...” (GBK:99).

Kara lastik görünüşte cızlavete benzer fakat mat ve içi keçesizdir. Bağ bahçe işlerinde giyilen ayağa su girmesine engel olacak bir dokudadır. Temizliği basit olduğu için köylünün çok severek kullandığı bir ayakkabı türüdür. Özellikle kaymaması sebebiyle kırsalda sıklıkla kullanılır. Günümüzde de kullanılan bir ayakkabı türüdür (Yaşar, 2015, s.45).

Bazı erkek giyimi unsurları sosyal statüyü ve ekonomik seviyeyi göstermesi açısından önemlidir. Kara lastik de ucuzluğu, temizlenmesinin kolaylığından dolayı özellikle köylerde tercih edilmektedir. Kara lastik ve onun biraz daha parlak görünümlü olanı olan cızlavet türü lastik ayakkabı incelen hikâyelerde görülmektedir:

“Üzerinde “Derby” yazılı, içi fırın gibi yanan kara lastik ayakkabılarını çıkardı.” (Ö:11).

“Eliyle “cızlavet” yazılı lastik ayakkabılarının üstüne çöktü. Parmak uçları soğuktan sızlıyordu.” (ÇM/III:144).

“Kara lastik ayakkabıları koltuğunda, köye doğru koşuyordu.” (DD:122).

“Herkes bu garip, bu esrarengiz, yeşil bereli, kara lastik ayakkabılı, doğu şiveli, dili hikmetli, yer gözlü adama ilgiyle bakıyordu.” (YBA:62).

Aşağıda kara lastikle ilgili bir görsel bulunmaktadır:

Kara Lastik³¹

İncelen metinlerde geçen diğer erkek giyimi unsurları şunlardır:

“İçinden siyah pardösülü, uzun boylu, genç bir adam indi.” (BY:20).

“...ayağымda körüklü çizme...” (BY:25).

“Nah böyle bıyığı büker, şapkayı yana yıkar, kır ata biner, elimde kamçı, ayağымda körüklü çizme...” (BY:25).

“Soğuğa rağmen altında uzun, beyaz bir tuman, üzerinde kırmızı bir fanila çıktı balkona.” (BY:33).

“Askıdaki pardösümü kararlıca aldım.” (YSB:40).

“Doğrusu, 1935 model kruvaze Kilis işi ceket giyen bizim Muammer Bey’in hanımının, bu kadar modern olduğu hiç aklıma gelmemişti.” (MBG:77).

“Sıcağa rağmen üzerine ceket giydi.” (GA-II:131).

“İhtiyar, sakallı adamın üzerinde ibikleri yere değen, yamalı eski bir pardösü vardı. Başında ise boz geveni andıran yünden örme bir bere...” (ÇM/III:139).

“Az ötede parkalı gençler...” (ÇM/III:147).

“Eli ayağı potin ökçeleriyle ezildi.” (ÇM/III:149).

“Nice sonra, ceketinin sarkık şiş ceplerinde sırf benim için sakladığı...” (DD:118).

“Gömleğini ters giydi.” (DD:122).

“Üzerinde çok düğmeli, yakası geniş bir Kilis ceketini var.” (BM:130).

³¹ Görselde gösterilen kara lastiğin temsili resmi. <http://www.kurtcephe.com/cizlavet-kara-lastik-ayakkabi/> [Erişim tarihi 04.02.2022]

“...üşümesin diye yeni iç çamaşırları gönderecekti.” (BM:134).

“Misafir, üşüdüğü gerekçesiyle babamın Kırıkhan’dan aldığı yeni pardösüsünü de omzuna attı.” (BM:136).

“Babamın üzerinde ise sadece bayramlarda giydiği, ütüsüzlükten yamuk-yumuk olmuş, omuzları tozlu elbisesi vardı.” (BM:136).

“Başı yeşil bereli, siyah kadife pantolonlu, sıcağa rağmen el örgüsü kahverengi yün kazaklı, ceketli, orta yaşlı bir adam...” (YBA:53).

“Yünden örülmüş yeşil beresini, çember gibi izi kalan başına yanlarından çekiştirerek yeniden geçirdi.” (YBA:58-59).

“...başında mor koyun yününden bir bere...” (YSS:79).

“Ayağında siyah şalvarı, sırtında büyük oğlunun çok düğmeli kruvaze ceketi vardı.” (İB:107).

“Şalvarının, ceketinin sarkık şiş ceplerini, yeleğinin döş kısımlarını dışından...aradı.” (İB:109).

“Gün oluyor, iç çamaşırlarımı bile vermeye utanıyorum gelinlere...” (İB:110).

“Ceketinin iç cebinden açılmamış...çıkardı.” (İB:113).

“Bir de sabahları erkenden kalkıp yeni aldığı eşofmanla...” (İB:116).

“Yeleğinin koyun cebinden...” (İB:117).

“Eşofmanlarımı giymiş...” (BA2:121).

“Ceketini ikiye katlayıp yana koydu.” (BA2:124).

“Şapkayı yine yana yıkmış, saçını ve bıyığı kömür karası boyatmıştı.” (BA2:133).

“O gün için yelekli lacivert bir takım giymişti.” (BA2:133).

“Ceketinin döş cebinde ise kırmızı bir karanfil sokmuştu.” (BA2:133-134).

“Çoraplarını bir çırpıda sıyırıp çıkardı.” (BA2:135).

“Pantolonunun paçalarını dizlerine kadar sıvadı.” (BA2:135).

“Başından hiç çıkarmadığı boz geveni andıran yün beresi...” (GŞ:8).

“Duvar da yıllarca asılı durmaktan yamuk yumuk olmuş, meşinleşmiş, toprak rengi, eski bir urbanın önünde durduk.” (GŞ:12).

“İngiliz postallarını çıkarmadım ayağımdan.” (GŞ:15).

“Ceketinin şiş ceplerinde...” (BABYBÖ:65).

“...ayağında gıcır gıcır deri çizmeler(!)...” (GU:105).

“Ceketinin düğmesini saygıyla ilikledi.” (ABMD:24).

“...parlak ruganlarla bastı bizim kırmızı çamura.” (ÇSB:39).

“İçinden gri takım elbiseli, kravatlı, uzun boylu genç bir adam indi. Şoför atkısını verdi, siyah pardösüsünü tuttu.” (KY:73).

“...pardösüsünün ucundan çekiştiriyordu.” (KY:75).

“Çoraplar da yeşil...” (KY:78).

“-Bu pantolon döşek ütüsü sanırım.” (KY:78).

“Hâlâ annesinin giydirdiği paçalı pantolondan kurtulamamış...” (KŞA:114).

“Alıp ceketimin iç cebine koydum.” (N:19).

“İki eliyle önce döşlerini, sonra ceketinin dış ceplerini avuçladı. Nihayet yeleşinin cebinde buldu.” (KP:38).

“Babamın eski pantolonlarından birini giydi.” (KP:43).

“Tam söze başlıyordum ki kasketli, şalvarlı bir adam geldi yanımıza.” (GNK:52).

“...diye söze başlayan elleri çantalı, takım elbiseli beyefendiler...” (BGH:69).

“...ben, askılı pantolonum...” (BGH:71).

“Nazım, devetüyü rengi ceketiyile Gelirler Genel Müdürü; Mehmet, kravatlı takım elbisesiyle bakanlık müfettişiydi.” (BGH:75).

“...öğretmenler odasının kapısında eli çantalı, lacivert takım elbiseli...adam belirdi.” (DM:98).

“...deniz şortlu delikanlının kulağına eğilip...” (GT:111).

“Üzerinde kalın çizgili bir pijama, çıplak ayaklarında koca koca terlikler...” (BK:124).

“O gün lacivert bir takım giymiş.” (BK:128).

“Üstü başı düzgün gezerdi. Yumurta topuk beyaz kundurasının arkasına basarak, şiş göbeğini gererek yürürdü. Devetüyü paltosu omzunda hep atılı dururdu.” (ÇH/1:112).

3.4.2. Kadın Giyimi ve Aksesuarları

Ekici'nin incelenen eserlerinde kadın aksesuarı olarak tespih, gözlük, yılan derisi çanta, oyalı mendil ve halhala; kadın giyiminde bluz, naylon ayakkabı, yüksek ökçeli kundura, kürk manto, elbise, mayo, gecelik ve şorta; geleneksel kıyafetlerden de çarık, baş örtüsü, al ve oyalı yazma; “Adana ve Osmaniye ağızlarında fanila anlamında kullanılan” köynek; “Maraş ağızında çarşaf anlamında kullanılan ve futa, peştamal gibi bele bağlanıp vücudun alt kısmını örten bir kıyafet olan” ızar; yemeniye atılan düğüm anlamına gelen keçik; poşu, yörük şalvarı, tülbent, fistan, basma ve türban gibi unsurlara rastlanılmıştır:

- “...al yazmalı analar...” (Ö:7).
- “Başı örtülü, eli tespihli, gözlüklü, bir nine çıkmaz mı?” (MBG:75).
- “Üstüne cam yeşili sıfır bir bluz, altına siyah bir strech giymişti.” (MBG:77).
- “...yazmalarıyla gözlerini kurulamaya başladılar.” (ÇÇAZ:98).
- “Üzerinde kolları kısa pazenden bir köynek vardı.” (ÇH/1:114).
- “Şu naylon ayakkabıları giy, yeter.” (ÇH/1:116).
- “Ben ayağı çarıklı bir köylüyüm.” (ÇH/1:118).
- “Gâvur Ali’nin yüksek ökçeli beyaz kunduraları...” (ÇH/1:119).
- “Üzerinde kolları kısa köynek...” (ÇH/1:124).
- “Çakır Hüsne alelacele kızının kara ızarını giydi.” (ÇH/1:124).
- “Annesi, evden çıkarken yavrum üşümesin diye kızın başına karadut oyalı al yazmasını bağlamıştı.” (ÇM/III:140).
- “İçinden kızıl saçlı, kürk mantolu, şık bir bayan indi.” (ÇM/III:145).
- “Kürklü, deri ceketli, arkası fino köpekli şık bayanlara...” (ÇM/III:147).
- “Kol kola girmiş başları poşulu, kadife fistanlı, alınları dövmele kadınlar...” (ÇM/III:147-148).
- “Sarkık göz kapakları, buruşuk suratı, altın dişleri, kabartılmış kızıl saçları ve omzundan hiç düşürmediği boz benekli yılan derisi çantasıyla yine o geliyor gözlerimin önüne...” (KKDZ/1:48).
- “Bir müddet sonra, yılan derisi çantası omzunda...” (KKDZ/1:49).
- “Büyükçe bir valizi birer kat daha kalın, naftalin kokulu çamaşır ile doldurduktan sonra...” (SYK:77).
- “Eşim, ayağında Yörük şalvarı...” (SYK:77).
- “Eşim, ayağında çiçekli basma bir şalvar...” (SYK:85).
- “Başına yeni bir tülbent bağladı; mor kadifeden bir de fistan giydi.” (BM:136).
- “Allı-yeşilli uzun fistanlar içinde yüzleri yazma ya da puşu ile kapatılmış koca koca kızlar hantal devinimler içinde oynuyorlar.” (GBK:98).
- “Hainin fistanı bile annemin fistanından.” (GBK:98).
- “Yüzü peçeli olduğundan güzel mi, çirkin mi bilemiyorum.” (GBK:99).
- “Hele annemin fistanından tanımalıydım seni!” (GBK:104).
- “Buğday rengi saçlarını genç kızlar gibi arkasında topuz yapmış, o gün için beyaz bir fistan giymişti.” (BA2:134).
- “Üzerindeki beyaz elbiseyi...” (BA2:134).
- “Annem, başında ak yazmasıyla...” (UİBY:76).

“Başındaki ak yazmasını çıkarıp sımsıkı “keçik” yaptı başıma.” (UİBY:79).

“Başları puşi ile sarılı...” (UİBY:82).

“Başları kapalı... üç kadın çıktı dışarı.” UİBY:83).

“Ayağında çiçekli basma şalvar...” (GU:105).

“Berna Hanımı bir gün türbanlı olarak...” (ST:126).

“Az ötede basket oynayan mayolu genç kızlar...” (G:63).

“Kalın çerçeve gözlüklü, eli tespihli, dudakları kıpır kıpır, ihtiyar bir kadın gözüktü.” (YH:96).

“Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan pazenden kapalı bir gecelik vardı.” (YH:96).

“Başını hep kırmızı gelincik desenli yazmayla kapatırdı.” (NS:8).

“Elini koynuna soktu, gül oyalı mendile sarılı küçük bir paket çıkardı.” (NS:18).

“Frengi sarı elbisesiyle Nazlı Senem’i gördü.” (NS:21).

“Cebimden gül oyalı mendile çıkınlı, ne olduğunu bilmediğim küçük paketi çıkardım.” (NS:21).

“Başları poşulu, alınları dövmeli, al-yeşil fistanlar içinde kadınlar...” (KP:35).

“...gelinime bir yazma almaya...” (KP:39).

“Hidayet hikâyeleri” soran, türbanlı kadınlar...” (BGH:69).

“...yanı başımda oturan saçları meçli müzik öğretmeni.” (DM:96).

“...ayağa kalkıp bana yerini veren bu altın dişli, iki kaşının arası dövmeli, kadife şalvarlı, esmer kadına takdir duygularıyla baktım.” (GT:112).

“Saçları dizi dizi mavi boncuklu, ayak bileği halhallı, şortlu bir kız...” (BK:125-126).

“Okuma gözlüğünü taktı çıkardı.” (BK:129).

3.4.3. Çocuk Giyimi

Çocuk giyimi, tıpkı erkek ve kadın giyimi gibi halkın giyim kuşam kültürünü yansıtan maddi kültür unsurlarıdır. İncelenen hikâyelerde çocuk karakterler yetişkin karakterler kadar detaylı betimlenmemiştir. Bu sebeple çocuk giyimine ait çok fazla unsur yoktur. İncelenen eserlerde çocuk giyimi ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Sırtında dirsekleri eprimiş solgun mavi bir kazak vardı. Yine her zamanki gibi naylon ayakkabılarını giymişti. Üşüten, bir türlü ısıtmayan kırmızı naylon ayakkabılarını...” (ÇM/III:140).

“Kırmızı naylon ayakkabısı var!” (ÇM/III:150).

“Ayşe’nin başına bağladığı karadut oyalı al yazması kanlar içindeydi.” (ÇM/III:150).

“Çocuğun siyah önlüğü, beyaz yakası henüz üzerinde.” (BAS:35).

“Elinde bir çift naylon ayakkabı; şüphesiz kızının ayakkabıları...” (BAS:35).

“...yeni alındığı belli olan bir çift kırmızı çocuk ayakkabısı, diğer elinde ise yarısı açık gazete kâğıdına sarılı basma bir fistandan bir kız çocuğu elbisesi var.” (BABYBÖ:60).

“Gülpüren’in yün beresini alelacele giydirdim...” (KY:72).

3.4.4. Süslenme

Artun, süslenme, süs ve takı kullanmanın ilk çağlarda inanca dayalı olarak ortaya çıktığını ve bu ritüelin gelenekselleşerek günümüze kadar geldiğini söyler. Her topluluk kendi geleneklerine göre yaşadıkları coğrafyadan aldıkları malzemelerle tasarladıkları takıları günümüze kadar taşırlar. Bu takılar da tıpkı giyim kuşam unsurları gibi günümüzde modernleşerek değişime uğrarlar (2018, s.437).

Süslenme ile ilgili unsurlar; değerli takı ve aksesuarlar, makyaj ve koku alt başlıkları altında incelenmiştir.

3.4.4.1. Değerli Takı ve Aksesuarlar

Araştırılan eserlerde altın bilezik, nişan yüzüğü, yüzük sözcüğünün yöresel karşılığı olan yüksük, küpe, kolye ve gerdanlık gibi takı ve aksesuar çeşitlerine rastlanmıştır. Ekici’nin incelenen eserlerinde değerli takı ve aksesuarlarla ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Her ay bir altın bileziğe verir takarmış koluna!” (KKDZ/1:49).

“...sağ elinin parmağına ise yıldız yıldız yanan altından bir nişan yüzüğü takmıştı.” (İB:114).

“Sağ elinin serçe parmağında ise -varlık alameti- altından kaşlı bir yüksük takılıydı.” (BA2:122).

“...altın yüksüklü eli havada kalmadı.” (BA2:124).

“Belki dirseklerine kadar bilezik... istiyor.” (BA2:132).

“Küpe ve kolye almıştım.” (BABYBÖ:66).

“Boynunda şakır şakır mavi boncuktan bir gerdanlık vardı. Kulaklarından sarkan yılan figürlü gümüş küpeler onu daha da bir genç gösteriyordu. Parmakları ise renk renk yüzüklerle doluydu” (AMDB:23).

“Eli yüzüğün bulunduğu kırmızı kutuya değdi.” (AMDB:27).

“...fakat çıkartmadı Necip yüzüğü.” (AMDB:27).

“...ve ortada yüzük yoktu.” (AMDB:29).

“...kolundaki baba yadigarı tek bileziği...” (GKN:52).

“-Eğer çok lazımsa aha küpelerim...” (GKN:52).

“Kulaklarına küpelerini geri ben taktım.” (GKN:52).

3.4.4.2. Makyaj ve Koku

Araştırılan eserlerde kına, kolonya gibi geleneksel; parfüm, oje, rimel, esans gibi günümüzde daha çok kullanılan makyaj ve koku unsurlarına rastlanmıştır. Ekici'nin incelenen eserlerinde makyaj ve kokularla ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“...Çukurova topraklarına savrulan parmakları kınalı Elifler...” (Ö:7).

“Ağır bir parfüm kokusu tüm salonu doldurdu.” (MBG:77).

“Makyajlı, tırnakları uzun ve ojeliydi.” (MBG:77).

“-Oğlum kolonya ver oradan.” (GA-II:137).

“...rimel vurgunu kirpiksiz gözlerini kısarak.” (YC:11).

“Babam gibi bir haftalık firez sakallı değil; tıraşlı, kolonya kokuyor.” (BM:130).

“Kolonya döktü.” (İB:117).

“...küçük bir esans şişesi çıkardı.” (İB:117).

“İğde” dedi. “Darendeli kokucu bir asker arkadaşım verdi.” (İB:117).

“...sonra ağır bir esans kokusuyla kulağıma yaklaştı.” (İB:119).

“Odayı dolduran ağır esans kokusu ise ondan başkasının olamazdı.” (BA2:134).

“...üzerinde “baştan çıkarıcı” yazan parfümü kullanmayı da ihmal etmemişti.” (ABMD:22).

“Nergis kokulu bir parfüm düştü salona.” (ABMD:22).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilimi unsurlarından giyim kuşam ile ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 11.*Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı*

Giyim Kuşamla İlgili Unsurlar	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Erkek Giyimi, Görünümü ve Aksesuarları	160	Cümle içinde
Kadın Giyimi ve Aksesuarları	46	Cümle içinde
Çocuk Giyimi	7	Cümle içinde
Süslenme / Değerli Takı ve Aksesuarlar	13	Cümle içinde
Süslenme / Makyaj ve Koku	13	Cümle içinde

3.5. İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar

Artun, halk inanışlarının din, ahlak kuralları gibi kesinlik, katılık taşımadığı ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterdiği fikrindedir. Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasındaki yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanışlardır. Toplumların hayatını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve gelenekler o toplum yeni bir dine veya kültüre girdiğinde onları bırakmaz ve yeni dinin ve kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar (2014, s. 236-237).

Yardımcı, günümüzde ağırlıklı olarak görünen halk inanışlarının kültürel anlamda yaygınlığının yoğun olduğunu ifade eder. Yardımcı'ya göre bazı halk inanışlarının bilimsel bir açıklaması yoktur. Yağmurlu bir havada eşğin üzerine oturanlara yıldırım düşeceği inancı günümüzde de devam etmektedir. Bu durumun bilimsel bir açıklaması olmasa dahi birkaç defa yaşanan tanıklıklar sonucu bu durum bir inanışa dönüştürür. Halk çoğu şeyde olduğu gibi inançlarında da dini, ahlaki duygularından ve deneyimlerinden yararlanmışlardır (1993. s.321).

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde çeşitli inanışlar tespit edilmiştir. Bu inanışlar; Kurşun dökme, nazar ve nazar boncuğu, bengisu, bengisuyun oluşum hikâyesi, okunmuş yiyecek, göz seğirmesi, rüya, sayılarla, tabiatüstü ve canlı varlıklarla ilgili inanışlar alt başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.5.1. İnanışlar

3.5.1.1. Kurşun Dökme

Polat, kurşun dökme ritüelinin, uygulananı itibariyle eritilmiş kurşunun soğuk bir suya dökülmesi, kimi yörelerde suyun içine ekmek, soğan sarımsak gibi malzemelerin atılması, kurşunun dökülmesiyle çıkan buhar/duman neticesinde kötücül gücün ortadan kalkması veya bu suretle tespit edilmesi esasına dayandığını ifade eder. Saha çalışmalarında bu ritüelin ve inanın daha çok kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini söyler (2020, s.11).

Ayrıca Polat, kurşun dökme inanının, bu yönüyle anaerkil dönemin ve ateş, yer-su ve ay kültürünün ortaya çıktığı erken dönemin bir yansıması olduğu fikrindedir (2020, s.11).

Can Suyu adlı hikâyede bu inanişta rastlanılmaktadır:

"Şeytan ateşten yaratılmıştı. Yakında ablamın gözüne görüntüler ilişecekti. Tez elden çıplak ayakla kömür saydırmalı; kara tülbent üzerinden kurşun döktürmeliydik. "Cass!" diyen sesler, şeytanın kulağına kurşun olacaktı. Ve ablam kurtulacaktı!" (CS:87).

"Denilenler büyük bir özenle yapıldı. Kızgın eriyiklerle dağlanan su içinde can çekişen eğri büğrü parlak kütleler dikkatle yorumlandı." (CS:87).

3.5.1.2. Nazar ve Nazar boncuğu

Çıblak, halk arasında bakışlarında zararlı güç bulunduğuna inanılan kötü niyetli kişilerin bu özellikleriyle, canlı ya da cansız varlıklar üzerinde olumsuz bir etki bırakması şeklinde nazar kavramını açıklar. Eski dönemlerden günümüze her toplumda sıklıkla olarak görülen nazar inancı, ülkemizde de varlığını devam ettirmektedir (2004, s.103).

Boratav ise nazarı degecek kişinin, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde, kırılma, bozulma gibi olumsuz bir etkinin olabileceği inancından bahseder (1997, s.103-104).

Geçmişten günümüze kadar gelen bu inaniş, ülkemizin hemen her bölgesinde varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında, nazara karşı gelebileceği düşüncesiyle mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma, hocaya muska yazdırma, kurşun dökme gibi çeşitli pratikler uygulanmaktadır (Çıblak, 2004, s.104).

Ekici'nin hikâyelerinde nazar ve nazarlıkla ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

Happa Ana'na göre ise hiçbiri değildi: “Üç nur topu gibi yavruya göz değmişti ve şeytan işiydi.” (CS:88).

“Bana göz ettiler...Koltuğunun altındaki mavi boncuğu hatırladı.” (BA2:136).

“Göz değdi, kesin göz değdi sana...” (GT:117).

Yine *Can Suyu* adlı hikâyede nefes, nazar muskası, göz / nazar boncuğu ve büyü kavramlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir:

“Kara donlu, kara kalpli kadınların nefesine uğramıştık. Kuvvetli bir Cinci Hocaya "nazar muskası" yazdırmak; koltuklarımızın altına üç mavi "göz boncuğu" diktirmeliydik. Işık (ateş) şeytanın gözleriydi; mavi ise "su" demekti. Ateş, su ile sönerdi. Ablamın ışığa bakamaması da bu yüzdendi. Poyraz vurmuş çiçek gibi solan masumlar ancak "ulu kişi nefes"iyle dirilirdi. (...)" (CS:89).

“Ne demekti ulu kişi nefesiyle dirilmek...?” (CS:89).

3.5.1.3. Bengisu

Birkan Akhan, Âb-ı hayât diye de bilinen bengisuyun içildiğinde ölümsüzlük sağladığına ve şifa verdiğine inanılan tatlı ve lezzetli su anlamında olduğunu söyler. İnsanoğlu, bengisu kavramını edebî ürünlere yansıtmıştır... Türkmen destanlarında Kaf Dağı, Simurg ve kırk formülistik sayısı ile birlikte kullanılmıştır. Kazak mitolojisine ait bir unsur olan Semrük adı verilen kuşun bengisudan içtiğine inanılmaktadır (2020, s.476-477).

Can Suyu adlı hikâyede bengisu / can suyu denilen ve mistik güçleri olduğuna inanılan sıvı geçer:

“Happa Ana'nın “çaresini buldum” dediği kucığında bir çocuk gibi taşıdığı kavanoza bakıyorduk. Sahi neyi bulmuştu Happa Ana? Kimden bahsediyordu? Kavanozu getirip başucumuza “küt” diye koydu. İçi yarıya kadar su dolu kavanozda kırılmış buz parçası gibi beyaz-kaygan bir şey dönüp duruyordu. Gördüklerimizden hiçbir şey anlamamıştık.

– Bengisu! dedi. Ulu kişi nefesiyle yıkanmış can suyu!” (CS:90).

“Demek kimselerin ad koyamadığı, herkesin bin türlü rivayet uydurduğu, bizi yataklara düşüren meçhul hastalığımızın çaresi bu kavanozdaydı. Kavanozun içinde sürekli dans eden, sarısı alınmış yumurta akı gibi tortulaşıp akan şu kaygan et

parçasındaydı. Tüm yıldızları gözlerimize sağmış, bizi hayata taşıyacak olan can suyuna, suyun içindeki saydam garip yaratığa hayran hayran bakıyorduk.” (CS:90).

“Happa Ana, anlattıkça gözlerimizi başucumuza konan kavanozdan, kavanozun içindeki o meçhul yaratıktan ayıramıyorduk. Artık kurtulacaktık. Sevincimize diyecek yoktu. Bizi şifaya kavuşturacak ulu kişi nefesiyle yıkanmış bengi su bulunmuştu. Değil kaşık kaşık, biz de tas tas içecektik.” (CS:91).

“– Can suyu, dedi babam. Kırık dökük anlattı: “Çocuklara içiriyoruz. Hastalıkları için. Verdiler. Şifalı su imiş.” (CS:95).

3.5.1.4. Bengisuyun Oluşum Hikâyesi

Bengisu / Can suyunun nasıl ortaya çıktığı “*Can Suyu*” adlı hikâyede ayrıntılı olarak anlatılır:

“Ondan dinlediğimize göre bizi kurtaracak olan bu “can suyu”nun, suyun içinde balık gibi yüzen, yeni açmış ak bir zambak gibi duran, şekilden şekle giren bu garip yaratığın ilginç bir de öyküsü vardı:

“... Bir pir-i fani, adı bilinmedik bir derde uğramış. Tıpkı bizimkine benzeyen bir illetmiş! Hekim hekim gezer; torba torba ilaçlar bitirir fakat çaresini bulamazmış. ‘Kocakarı emleri’nden tutun da sihir yapan büyücülere kadar başvurmadığı yer kalmamış. Yataklara düşmüş, yorganın altında bir deri, bir kemik kalmış, erimiş gitmiş o koca adam. En son yatırlara uğramış, ulu kişilerden medet dilemiş. Çıkmadık canda umut vardır: Afşin’deki Ashab-ı Kehf’de dua etmiş; ulu kişi mezarı Devbaba Türbesi’nde kırmızı yün kilim içinde rahmani uykuya dalmış. Öyle ya Allah şifayı kime dilerse ona verir. Olacak bu ya uykusu kutlu bir uykuymuş. Rüyasında aksakalı dizlerine kadar uzanan nur yüzlü bir adam peyda olmuş. Üç kez başını sıvazlayıp yüzüne miski amber kokan nefesini üflemiş. Demiş ki:

– Emirilyas ile Arıttaş Kasabası arasında dağın eteğinde, söğütlerin içinde büyük bir mağara var. Tünel gibi derin, gece gibi karanlık, buz gibi serindir. İçinden ırmak misali gürül gürül yeşil soğuk sular akar. Oraya git. Suyun kenarından gözlerine karanlık düşene kadar yürü. Mağaranın özünü bul. Önüne kara köpeğe benzeyen bir taş çıkacak. Kara taşı kaldır. Altında tıpkı kav tutuşturan çakmak taşı gibi bir çignem et parçası bulacaksın. Et, suya şifa veren candır.

Eti al, bir kavanoza koy. Şekerli su ve çay ile besle. Senin derdinin çaresi bu şifalı sudadır. Günde üç öğün kaşık kaşık iç.”

Aksakallı ulu kişi, bir anda mavi ışık demeti gibi gökyüzünde kaybolur.

Hasta adam uyanır. Gördüğü rüyayı sihri bozulur diye kimseye anlatmaz. Doğruca ‘Mağara Özü’ne gider. Köpek gibi uyuyan kara taşı ve bir çiğnem eti eliyle koymuş gibi bulur. Aksakallı adamın dediklerini harfiyen yapar. Kaşık kaşık değil, tas tas içer o şifalı sudan. Kısa sürede derdinden kurtulur, kavuşur eski sağlığına.

Bu “can suyu”nun nesilden nesile şifa olması için hayrına vasiyet kılar: Eti öldürmeyin, suyu söndürmeyin!” (CS:90-91).

3.5.1.5. Okunmuş Yiyecek

Kutsal ve önemli kişiler tarafından okunmuş yiyeceklerin şifa getirdiğine dair inanişaya *Yamaçtaki Işık* adlı hikâyede rastlanmaktadır:

“Yeşil sarıklı adam, önündeki geniş tepsi içinde birbirine yapışmış gibi sıvımsı bir civıklık içinde duran bal rengi akide şekerlerini gösteriyor. Sağ dudağı, sağ kulağına doğru geriliyor. İyice sararmış kazmayı andıran tek dişini göstererek gülümsüyor.

-Şeyhimizin ikramıdır! Okunmuştur! Dualıdır! Buyurun! diyor.

Bütün eller büyük bir cezbe içinde iştahla tepsiye uzanıyor. Ben de uzanıyorum. Başparmağımla şahadet parmağım arasına duran şekerden iplik iplik sıvılar akıyor. Şekerlerin niye bu kadar rutubetli olduğuna pek bir anlam veremiyorum. Ellerim yapış yapış. Bakıyorum herkes lokma lokma iştahla atıyor ağzına. Dudaklarında hep aynı temenni: “Allah kabul buyursun!” Bir alan bir daha alıyor. Sularını dudaklarından akıtarak çatur çatur yiyorlar. Galiba elimde kalan akide şekerini ağzıma koyup koymamakta tereddüt eden tek insan benim. Mustafa Ağabey yanıma geliyor:

-İkram geri çevrilmez hoca! Okunmuştur, büyük sevap, at ağzına, diyor.

Ne de olsa okunmuş bir şeker. Kazaya belaya, cümle kötülük ve şerre, yalana dolana, düşmana ve şeytana karşı diyerek atıyorum ağzıma. Emiyorum o tatlı sularını. Oh! Gerçekten çok lezzetli... Ağzımda şakır şukur, ha bire dilimle çevirip duruyorum. Ben de kıracağımla amma bir türlü beceremiyorum. Neredeyse dişim kırılacak. Hayatımda bu kadar sert bir şekere rastlamadım. Duluğumda ceviz büyüklüğünde bir şiş, o koca kütleyi emip duruyorum.

Mustafa Ağabey ağzında şeker, devam ediyor:

-Bu okunmuş şeker var ya hoca, yedi derde devadır, hastalıklara şifadır, kötülöklere beladır. O mübarek, hiç erinmez, bu şekerleri ağzında tek tek tüküröklere, nemlendirir, okur, üfler...” (YI:94-95).

3.5.1.6. Göz Seğirmesi

Arık, “Çubuk Çevresindeki Halk İnanışları” adlı bildiride kaynak kişilere dayanarak göz seğirmesinin bir haber alınacağına işaret olduğunu belirtir. Sağ göz seğirse iyi bir haber, sol göz seğirse kötü bir haber geleceğine inanıldığını ifade eder (2015, s.205).

Beklenmeyen Misafir adlı hikâyede annenin gözünün seğirmesi halk inancına göre birinin geleceğine işaret olarak görülmektedir:

“Zaten annemin gözünün seğirmesi boşa çıkmazdı. Beklenmeyen misafir, oğlu vasıtasıyla ağabeyimden haber bile getirmişti. Bir hafta sonra da yanına gidecekti. Şüphesiz bizi gördüğünü ballandıra ballandıra anlatacaktı.” (BM:134).

3.5.1.7. Rüya ile İlgili İnanışlar

Irmak, rüyaların, bütün semavi dinlerde ve kültürlerde önemli olduğunu ifade eder. İnsanlar rüyalar aracılığıyla gelecek hakkında birtakım varsayımlarda bulunurlar...Kuran’ı Kerimde; Hz. Yusuf’un çocukken görmüş olduğu rüya ve babası Hz. Yakup’un ondan bu rüyayı kardeşlerine anlatmamasını istemesi, rüya ile ilgili birtakım inanışların İslamiyet’te de önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Yakup’un Hz. Yusuf’un görmüş olduğu bu rüyadan onun Allah katında makamının yükseleceğini hissetmesi ve onu kardeşlerinden korumak istemesi de bu rüyanın bir yorumudur. Sonuç olarak rüyanı sonucu olarak Hz. Yusuf, Allah tarafından peygamber olarak görevlendirilmiş ve sonrasında Mısır’a sultan olmuştur. Mısır’da zindana atıldığında iki zindan arkadaşının ve ayrıca Kralın görmüş olduğu rüyaları yorumlaması, rüya ilgili inanışları doğrulamaktadır fikrindedir (2018, s.217).

Halk rüyasında gördüklerinin etrafında birtakım inanışlar oluşturmuştur. İnsanlar rüyalarında gördüklerinden bazı anlamlar çıkarıp onları yorumlama yoluna gitmiştir. Örneğin rüyada yeşil ve beyaz renkler görünce sevinilir, siyah renk de pek hayra yorumlanmaz. Rüyada yılan görenin kötülük göreceğine inanılır yine rüyada ağlayan kişinin gerçek hayatta sevineceği fikri mevcuttur (Artun, 2018, s.372).

Necdet Ekici’nin “*Beklenmeyen Misafir*” adlı hikâyesinde bir halk inancı olarak rüyada görülen kişinin eve misafir olarak geleceği inancından bahsedilmektedir:

“Annemde bir telaş, bir telaş! Gözlerinde müjde dolu bir sevinç parlaklığı. “Çocuk!” dedi, “Çocuk! Zaten gözüm seğiriyordu!” Eli ayağına dolaştı. Eve bir misafir, ya da bir haber gelmeye görsün, annemin ya gözü seğirir ya rüyasına girerdi. Gerçekten görür müydü bilmiyorum fakat hep öyle söylerdi nedense. “*Demedim mi ben size, kendi*

gelecek diye!" Babam çoktan sokakta. Ne zaman inmiş görmedim. Bu arada annem terliklerini bulamadı. Onun da kabahatlisi ben olurum ya, şimdiki telaş bir başka: *"İçime doğdu!"* dedi. *"İçime doğdu. Dün de düşümde gördüm. Gelecek tabi; kimin oğlu o? Annesi kurban kara gözlü yavrusuna! Hele mektup yazmayışında bir iş varidi "merzimenin çocuğunun!" "Merzimenin çocuğu" sözü, böyle anlarda annemin en çok kullandığı iltifatlardan biriydi(!) Annem, avluya açılan çatal kapıdan kendini dışarı zor attı. Bir ayağı çıplak."* (BM:129).

Ekici'nin hikâyelerinde görülen rüya ile ilgili diğer unsurlar şunlardır:

"-Size bir rüyamı anlatmak istiyorum. -Bir yıl kadar önce hiç unutamadığım bir rüya görmüştüm:" (KŞA:112).

"Bir rüya gördüm!" diyor ağabeyim. Çok güzel bir rüya ..." (AA:66).

"- Gördüğün o güzel rüyayı hiç anlatma. Çünkü gereği kalmadı. Rüyalarımız hep bizde kalsın. Rüyalarımız bir olsun." (AA:67).

3.5.1.8. Sayılarla İlgili İnanışlar / Formülistik Sayılar

Halk inanışında kimi sayılara özel bir önem verildiği, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek rakam yerine, bildirilmek istenen miktarın böyle bir sayı ile gösterilmesinden de anlaşılır. 1, 3, 5, 7, 9, 12 gibi ilk sayılarla, 40, 70, 72, 99, 300, 360, 366, 1001, 18.000 gibi daha yüksek sayılardan her biri kutluluk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşırlar." (Boratav, 1997, s.90).

Ekici'nin incelediğimiz hikâyelerinde farklı anlam değerleri yüklenen 6 ve 40 sayılarına rastlanmaktadır.

Güvenç, halk inanışlarında kırk sayısının farklı kullanım türleri olduğunu belirtir. Doğumdan sonra anne ile bebeğin kırkının çıkması, kırklı iki çocuğun yan yana getirilmesi durumunda çocuğun kırk basması olması ve kırk basması olan çocuğun zayıf kalması, nazar değmesin diye kırk bir kere maşallah deyiminin kullanılması, doğum ya da ölümden sonra ölünün kırkının çıkması ve sonunda kırk aşının verilmesi, Orta ve Doğu Anadolu'da ilkbahar ve yaz başlarında meydana gelen yağışlara kırk ikinci yağmurları denmesini bu inanışlara örnek olarak verir (2009, s.87-88).

İncelenen hikâyelerde kırk sayısının yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. Kırk sayısı metinlerde deyim ve atasözlerinde kullanılan, çok fazla anlamına gelen bir sayı olarak; seyrek olarak yapılan işleri, ziyaretleri ifade etmek anlamına gelen kırk yılda bir

gelmek ifadesinde ve ölümden sonra kırk çıkmak inancı şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

- “...biz burada kırk tane hesap yapıyoruz...” (VKA:59).
 “Kırk yılda bir şans tanıdım sana.” (VKA:61).
 “Kırk yıldan sonra...” (GA-II:135).
 “...kırk yıl düşünsek...” (BD:27).
 “- Kırk yıl düşünsem...” (BD:31).
 “...gecem, uykularım kırk yamalı bohçaya döndü.” (GBK:100).
 “Kaynanamın ölümünden daha kırk gün bile geçmeden...” (İB:105).
 “Kaynanam öleli kırk gün bile olmamıştı.” (İB:106).
 “Karısı öleli henüz kırk gün olan bir adam nasıl olurdu?” (İB:108).
 “Kırk gün oldu, hâlâ taziyeye gelip gidenler var.” (İB:108).
 “Sanırdınız ki ne kırk gün önce böyle bir evden cenaze çıkmış...” (İB:114).
 “Her gün kırk kapıyı değnekliyor...” (BA2:126).
 “...kırk yılda bir işe yarayacakmışım da...” (BA2:129).
 “...kırk yılda bir önüne çıkan...” (BA2:133).
 “Uykularım kırk yamalı bohça...” (DYK:49).
 “Anlayacağınız kırk türküsü var, kırkı da bahçe üzerineydi.” (GU:98).
 “...ıhlamuru, ağzım kırk yerinden yanarak içtim.” (KY:85).
 “Kırk yıl aynı yastığa baş koyduğum helallim...” (AA:61).

Ögel, altı ve dokuz sayıları arasında tarihsel bir ayrılık olduğunu ifade ederek, dokuz sayısının eski Türklerde kutlu iken Türklerin İslamiyet’i kabul edişiyile birlikte altı ve yedi sayılarının da önem kazandığını belirtir (2006, s.47).

Yücel ise “Türk Halk İnanışlarında Sayılar” adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde bu duruma temkinli yaklaşmak gerektiğini ifade eder. Kuzey Türk masallarında altı sayısının öne çıkışının sadece İslam’ı kabul edişle açıklanamayacağı fikrindedir. Bu anlamda bir dilin sözlü ve yazılı ürünlerindeki sayı kullanımlarının, etkileşimde oldukları kültürler hakkında da bilgi verebileceğini belirtir. Özellikle Manas Destanı’nda altı sayısının yoğun olarak geçtiğini belirterek bu durumun kültürler arası alışverişin bir sonucu olduğunu söyler (2011, s.51-52).

Ekici, *Barçınay* adlı hikâyesinde Türk mitolojisinden, bu mitolojiye ait motiflerden ve Manas Destanı’ndan yararlanır. Manas Destanı’nda altı sayısının yoğun kullanımı ve

bu destanın etkilerinin hissedildiği Barçınay adlı hikâyede altı gonca tarzı kullanımların benzerliği dikkat çekicidir:

“Çizdiğim her gövdenin üzerine yan yana altı adet gonca asıyorum. Bu sayının bir tesadüf olmadığını biliyorum. Hepsi de boynu bükük ak bir semazenin hakikat deryasına dalış hali içinde mahzun ... Bu sebeple tamamını kar beyaza boyuyorum. Beyaz, temiz tutkuların rengidir. Nihayet bu da bitiyor.” (B:31).

3.5.1.9. Tabiatüstü Varlıklarla İlgili İnanmalar

“Halk geleneğinde, birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılır. Olağandışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler bile vardır; ama onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmezler; insana, tek başına olduğu zaman, çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler. Bu varlıkları bütün çeşitleriyle adlandırmak için genellikle cin kelimesi kullanılır” (Boratav, 1997, s.74).

Allah tarafından insanların canını almakla görevlendirilen Azrail, bir taraftan da insanları iyi ve olumlu yönde uyarır. Bu özelliği ile sanki halk anlatılarındaki ak saçlı ihtiyar motifiyle örtüşür. Azrail, kahramanların kâmil olmalarına zemin hazırlar. Diğer taraftan insanların canını almada o sadece bir elçidir. Allah’ın emirlerini yerine getirir. Azrail’in görevi istenmeyen bir görev olduğu için insanlar tarafından adı hoş karşılanmaz, ondan uzak durulmaya çalışılır. Tunceli halk söyleyişinde felek yerine Azrail isminin kullanılması bu duruma bağlanabilir (Şimşek, 2019, s.25).

Ekici’nin hikâyelerinde yoğun olarak Azrail’e rastlanmaktadır. Azrail hikâyelerde hem ölüm meleği olarak hem de benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır:

“- Al kanatlı Azrail, Ömer’imden ne istemişti bilmiyorum? Bir masuma nasıl kıymıştı anlamıyordum?” (N:43).

“Can yoldaşım gideli Azrail Aleyhisselâm’ın yolunu gözler oldum.” (GŞ:13).

“Artık Azrail Aleyhisselam’ın yolunu daha çok gözler oldum.” (GŞ:24).

“Zavallı, hendeğin içinde kucağımda Azrail’le cebelleşirken son defa gülümsedi de...” (GŞ:14).

“Köylüler onlardan Azrail’den korkar gibi korkarlardı.” (ST:119).

“Al kanatlı Azrail’e teslim bir bebek ağlamasıyla delinir karanlıklar.” (Ö:8).

“Eğer annenizi Azrail’e teslim ederseniz götürün. Belki de yolda teslim edersiniz.” (AA:60).

Şimşek, alkarısının tabiatüstü varlıklar içerisinde olduğunu ifade eder. Bu varlığın genellikle loğusa kadınları ve bebekleri rahatsız eden ürkütücü bir yaratık olduğunu söyler. Cinler sınıfından olduğuna inanılan “alkarısı” inancına, Türk kültürünün yaşadığı hemen her bölgede rastlamanın mümkün olduğunu ifade eder (2017, s.100).

Veda ve Gavur Ali -II adlı hikâyelerde alkarısı kavramı geçmektedir:

“Yüreğinin götürdüğü yere gitmek ise bir Alkarısı çılgılığından başka bir şey değildi.” (V:14).

“...bazen düşüncelerine bağdaş kuran bir al karısı.” (GA-II:131).

Ekici'nin hikâyelerinde bu iki varlığın dışında gulyabani, denizkızı, hortlak, şeytan, umacı, cin, İsrail gibi tabiatüstü varlıklar da geçmektedir:

“-Tabii ki “Denizkızı(!)” (VKA:60).

“Perdenin arkasında gulyabani gibi duruyor.” (MBG:81).

“Sanki mezardan kalkan bir hortlak görmüşlerdi...” (ÇH/1:124).

“...kafasında ise şeytanlar fink atıyordu.” (GA-II:134).

“Bu umacı kılığınızla ancak imam karısı olabilirsiniz!” (ST:126).

“-Umacı kılığına ne giriyorsun?” (BAG:131).

“Bu olsa olsa bir Cinmiş de yoldaşları tarafından azad edilmiş de gıyamet yakınmış da İsrail'in düdüğünü öttürüyormuş da bu onun sesiymiş de, bilmem neymiş!” (Ş:146)

“İçimdeki şeytan diyor ki...” (G:82).

“...içimdeki şeytan boş durmadı...” (GT:116).

3.5.1.10. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar (Baykuş, Dilek Ağacı, Kara Kedi vb.)

Köse, “Türk Kültüründe Baykuş” adlı makalesinde Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında baykuşla ilgili olumsuz değerlendirmelerin olduğunu ifade eder. Köse, güneş battıktan sonra baykuş sözcüğünün ifade edilmesi dahi halk arasında kötülüğe yorulmasını totem inancının bir uzantısı olarak değerlendirir. Baykuşun mekân olarak viranelerde ve ıssız yerlerde kalmasının da halk arasında olumsuz bir algıya sebep olduğunu ifade eder. Günümüzde bazı bölgelerde baykuş ile ilgili bir başka husus da onun çoğunlukla olumsuz-kötü olarak algılanmasının yanında murat kuşu, devlet kuşu, müjde veren kuş gibi olumlu yansımalarının da görülmesidir. Ortak kültürel hafızada toplumun kutsal olarak algıladığı birtakım değerlerin yüzyıllar boyunca değişim ve

dönüşümleriyle birlikte aktarılarak geldiği göz önünde bulundurulursa, inanç olarak baykuşu ölümle bir tutan toplum, aslında istemeden baykuşu kutsallaştırmaktadır. Çünkü gerek Gök Tanrı inancı ve Şamanizm gerekse İslam dini açısından bir insanın ne zaman öleceğini bilen bir yaratıcının söz konusu olması ve dolayısıyla toplumun sadece Tanrı'nın bilebileceği bir durumu baykuşla anlamlandırması ya da baykuşun “ölümü haber veren bir canlı” gibi düşünülmesi, baykuşun Tanrı'yla insanlar arasında bir iletişim aracı olarak görüldüğü anlamını verir. Toplum, ölüm gibi olumsuz bir olayın sebebini doğrudan Tanrı'dan gelen bir durumdur demek yerine dolaylı olarak baykuşa bu misyonu yüklemiştir. Bu bağlamda baykuş, toplum tarafından kötü ve olumsuz olayların sorumlusu olarak görüldüğü fikrindedir (2019, s.296-297).

Ekici'nin hikâyelerinde baykuş uğursuzluk getiren bir canlı inancıyla işlenmiştir:

“Düşlerinizi viranelerin yaşçısı baykuşlar böler.” (Ö:8).

“Sonradan baykuş bir de buna uğursuz baykuş sesini eklemiştir.” (ÇH/1:111).

“Bu defa da baykuş gibi ötmeye başladı: “Huh huhu! Hu hu!” “Uğursuz domuz!” dedi Çakır Hüsne içinden.” (ÇH/1:114).

“Sonra o kütleye takılı portakal sarısı iki iri gözü fark etti. Elektik feneri gibi yanan, kendini içine alan o iki parlak gözden ürktü. Saçaktaki kara kütle öttü: “Hu hu!” “Aman Allah'ım, bu gerçek bir baykuş!” dedi. “Uğursuz melun! Az önce öten sen miydin yoksa?” (ÇH/1:114).

“Bu defa da o iri karartı baykuş gibi öttü. Çakır Hüsne, bir süyükteki baykuşa baktı, bir merdivenin alt boşluğundakine. “Galiba bu bizim baykuş!” dedi. “Baksana ötüşündeki sahtelikten belli hınzırın!” (ÇH/1:115).

“Geceyi uyandıran tek şey, süyükte bekleyen baykuşun “hu hu!” diyen buğulu sesiydi.

-Uğursuz mahlûk, dedi Çakır Hüsne.” (ÇH/1:116-117).

Bulut, adak yerleri kadar oralarda bulunan su, ağaç gibi varlıkların da kutsal sayıldığını belirtir. Adak yerlerindeki ağaçlara, birtakım sorunlardan kurtulmak için veya belli bir niyetle bezler bağlanmaktadır. Bazı yörelerde, ağaca bez parçaları bağlandıktan sonra, ağacın dibine para ve taş atılması ritüeli vardır. Bu ağaçlar kesinlikle kesilemez, başka yere götürülemez ve yakılamaz. Ancak bulunduğu yerde yakılmasında bir sakınca yoktur. Bu yasaklara uymayanların halk tabiriyle çarpılacağına, sakat kalacağına, başına bir kaza geleceğine veya öleceğine dair bir inanç vardır. Bu tür ağaçların kurumaları, halkın dertlerini yüklenmelerine, bu dert ve ıstıraplara dayanamamalarına bağlanır (2011, s.121-122).

Sis Yolları Kesince adlı hikâyede dileği olanların dilek dileyip çaput bağladıkları, iki mezarın yanında bulunan bir dilek / alıç ağacından bahsedilir:

“- Merak ettim, diyor. “Ben de çıktım ta oraya. Gerçekten de iki garip mezar var. Her taraf gömgöv kayalık, hiç toprak yok. Hayret ettim, sadece iki mezarın üzeri bulgur bulgur kırmızı toprak. Başlarında da gölgesi köküne büzülmüş kavruk bir alıç ağacı. Dileği olanlar hiç erinmez, ta oraya kadar gider, dilek diler, çaput bağlarlarmış. Ben de bağladım, dilek diledim. Her gece bir ses uğuldar oralardan; ağlamaya benzer, inlemeye benzer bir ses...” (SYK:83).

Beklenmeyen Misafir adlı hikâyede Koparan adlı köpeğin eve gelen kişinin iyi biri olmadığını anlaması durumu, köpeklerin altıncı hissi olduğuna dair inanış görülür:

“Bu arada merdiven altındaki kirli palaz üstünde gün boyu uyuyan bizim Koparan, alttan yukarı durmadan ürüdü. Doğrusu Koparan’ı hiç bu kadar hırçın görmemiştim... Bizim *Koparan*’ın sesi bir türlü kesilmedi. Adeta kendi kendini yiyordu. Köpeğin bu kadar öfkelenmesine, ortalığı velveleye vermesine doğrusu bir anlam veremedim. Havladı da havladı!” (BM:130-132).

Sinanoğlu ve Sinanoğlu, “21. Yüzyıl Malatya’ında Batıl İnançlar” adlı makalesinde baykuş ötmesinin, önünden kara kedinin geçmesinin, elden sabun verilmesi gibi durumların halk tarafından bir inanış haline dönüştürüldüğünü ifade eder (2012, 249).

Bir Avuç Sevgi adlı hikâyede kara kedi geçmesi olumsuz bir durum olarak aktarılır:

“- Ne o, mutfaktan bir kara kedi geçmiş gibi?” (BAS:38).

Necdet Ekici’nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk inanışlarıyla ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 12.*Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı*

Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar Bulunma Sayısı			Kullanılma Biçimi
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Kurşun Dökme	2		Metin içerisinde
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Nazar ve Nazar Boncuğu	5		Metin içerisinde
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Bengisu	4		Metin içerisinde
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Bengisuyun Oluşum Hikâyesi	1		Metin içerisinde
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Okunmuş Yiyecek	1		Metin içerisinde
Halk İnanışlarıyla İlgili Unsurlar / Göz Seğirmesi	1		Metin içerisinde
Rüya ile İlgili İnanışlar	4		Metin içerisinde
Sayılarla İlgili İnanışlar / Formülistik Sayılar “40 sayısı”	18		Metin içerisinde
Sayılarla İlgili İnanışlar / Formülistik Sayılar “6 sayısı”	1		Metin içerisinde
Tabiatüstü Varlıklarla İlgili İnanmalar	18		Metin içerisinde
Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar (Baykuş, Dilek Ağacı, Kara Kedi vb.)	10		Metin içerisinde

3.5.2.Dinsel Kişilikler

Ekici'nin hikâyelerinde kurgusal bir karakter olan ve evliya, mürşit-i kâmil gibi sıfatlarla anılan şeyh, *Yamaçtaki Işık* adlı hikâyede Horasan erenleri diye nitelendirilen Sarı Hoca, Küpeli Hafız, Aslan Baba, Kara Kurt Hafız, Hazreti Pir, Şeyh Edebalı, Sarı Saltuk, Yunus Emre, Taptuk Emre, Kaygusuz Abdal, Abdal Musa, Tokatlı Barak Baba, Karaca Ahmet, Kumral Dede, Hacı Bayram-ı Veli, Horoz Dede, Mevlâna, Ahmet Fakih, Hoca Ahmet Yesevî, Geyikli Baba ve bu kişilerin yanı sıra İbn-i Haldun, Hz. Hamza ve Abdulkadir Geylani gibi dini şahsiyetlere rastlanılmıştır:

“Orada bizim padişahımız yaşıyor hocam! O padişah ki bir mürşit-i kâmilidir.

-Ne? Dur dur, bir dakika! Mürşit-i kâmil mi dedin?

-He ya! Mürşit-i kâmil... Büyük bir evliya! Köyümüzün medarı iftiharını!” (YI:88).

“-Belki “Şeyh” demeliydim. Kendisi büyük bir âlim, derin bir hoca! El-Ezher'den terk... Bizim köyündendir. Canımız, ciğerimiz, ruhumuz o bizim! Köyümüzün kalbi

yamaçtaki o ışıktaki atar. Çoğu yerden ziyarete gelenler; icazet alanlar olur! Bakanlar, milletvekilleri uğramadan, elini öpmeden gitmezler! Hoca onlara himmet eyler; yol gösterir, işaret kılar. Bizim kilidimiz ona bağlı hocam!” (YI:89).

“Müritleriyle birlikte yaz kış orada kalırlar. Bazen o yüce kutlu meskenden köye inerler. Fazla kalmaz, üç dört gün misafir olur giderler. Hangi evi şerefendirirse o eve yokluk girmez, o haneye nur-î ilahi yağar hocam! Her ev, durumuna göre yardım eder: Bazen para, bazen yiyecek içecek, bazen de koyun, kuzu... Tek orda mutfak kaynasın, o ışık sönmesin de malımız mülkümüz feda olsun! Yakında yine inceklermiş. İstersen tanıştırayım seni. Meclisinde bulunan her kişi feyiz almıştır. Başından çok işler geçti hocamın! Ah, ah! Kaç defa müfreze götürdü. Hey hocam hey! O nasıl bir piri fani ki her seferinde çemberi yardı çıktı! ...Onun boynunu büken çocuklarıdır. Hayırsız çıktılar. Gıybet olmasın diye, söylemeye dilim varmıyor. Laf aramızda, şurupçu murupçu(!)” (YI:89).

“Köylülerin ona bağlılıklarını, nasıl misafir edip ağırladıklarını, müşkül meselelerinde ona nasıl koştuklarını, birçok ayyaşın onu gördükten sonra o zikkımı nasıl bıraktığını, namaza nasıl başladığını gurur duyarak anlatıyor. Gözlerine bir hüznün düşüyor:

- Hey o ne mübarek bir insan ki ahret elbisesini şimdiden giymiş sırtına! Üzerinde hep beyaz kefeniyle dolaşır. Peygamber Efendimiz gibi saçları nah böyle uzun! Zaten ufak tefek bir adam... Görüntüler ve haller insanı aldatabilir hocam. Nice erdemler, nice süfli görüntüler içinde gizlidir!” (YI:90).

“Anadolu’ya yapılan mübarek akınları ve o akınlardaki güzel hikmetleri düşünüyorum. On birinci yüzyıl Türkistan’ında ilahi kudretin takdiri ile doğan, gönül ve tefekkür ırmağının Anadolu coğrafyasına çağıl çağıl akışını hayal ediyorum. Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU’nun “Dünkü Türkiye Dizisi”ni hatırlıyorum. Erenlerin hepsi birer birer gözümün önünden geçiyor: KİLİT’indeki Sarı Hocalar, Küpeli Hafızlar; ANAHTAR’ında Aslan Babalar; KAPI’ında Kara Kurt Hafızlar; KONAK’ında Hazreti Pirlar, Şeyh Edabaliler, Sarı Saltuklar, Yunus Emreler, Taptuk Emreler, Kaygusuz Abdallar, Abdal Musalar, Tokatlı Barak Babalar, Karaca Ahmetler; ÇATI’ında Kumral Dedeler; EBEMKUŞAĞI’ında Hacı Bayram-ı Veliler; SABİR’ında Horoz Dedeler ve “Horasan Erenleri” adıyla Anadolu’ya çağıl çağıl akışları...” (YI:90)

“Horasan’dan Anadolu’ya bir tarih geçti gözlerimin önünden!

Mustafa Ağabeye, Anadolu’nun manevi Fatihlerinden bahsediyorum. İnsanımızı nasıl taşla toprak arasında yoğurdıklarını anlatıyorum. Yunuslardan, Mevlânalardan,

Hacı Bektaş-ı Velilerden, Ahmet Fakihlerden söz ediyorum. Hoca Ahmet Yesevileri, Hacı Bayram Velileri, Geyikli Babaları anlatıyorum.” (YI:91).

“Bizim şeyhimiz de onların yolunda, o kutsal bayrağı devralmıştır inşallah!” (YI:91).

“Şeyhimiz geldi Şeyhimiz! Şimdi Muhtar Muhammet’in evini şereflendiriyor. Kuzular kesildi; akşama ziyafet var! Mübareğin elini öpüp, kulağına fısıldadım. Okumuş takımını fazla sevmez amma, “mademki sen kefilisin; gelsin bakalım payitahtımıza. İzzet-i ikramda bulunalım. Feyiz, bereket Allah’tandır.” Aynen böyle söyledi hocam!

...Mustafa Ağabey kısaca usul erkândan bahsediyor.

-Selam verip, elini öpeceksin. Hoca müsaade etmeden oturmak, konuşmak, soru sormak yok. Adap içindir. Çayı Şeyhimiz demler, müritleri dağıtır. Katran gibi karadır, dilini ikiye büker. Demli olmuş filan diyerek içmem yok. Şeyh doldurduğu müddetçe içeceksin. Mübareğin elinden verilen ağu da olsa içilir. Nefs-i emmare içindir. Hoca tütünü çok sever. Yanlış anlama, eli boş gelmek olmaz. Haktan gelen halka sunulur. İkrâm içindir.” (YI:92).

“Hayret, Şeyh camide yok! Kefenlik giymiş kimse yok. Saçları uzun kimse yok! Caminin içinde gözlerim hep onu arıyor, fakat Şeyhe benzer hiç kimseyi göremiyorum. Belki de diğer insanlardan farkı yoktu da tanımadığım için ben bilmiyordum. Çıkışta ağız ucuyla soruyorum tanıdık birine.

-Şeyhimizi göremedim.

- Şeyh cumaya gelmez...

-Neden?

-Onun hikmetinden sual olunmaz! Sırrı kendinde gizli... Ama bize yol verdi. Çok da meraklı olmayacaksın hoca efendi!” (YI:93).

“Söylendiğine göre Şeyhin müritlerindenmiş. İnsana deli deli bakan, gözleri insana yapışıp kalan bu adam önce bir duyuru yapıyor:

-Büyük mazlum, şeyhimiz, efendimiz; köyümüzün kutbu, insanlığın mürşid-i kâmilî Müslim Ali Hocamız, bu akşam Muhtar Muhammet’in evini şereflendirmektedirler. Allah ellerinizi ikramsız, gönlülerinizi nursuz, Şeyhimizi şefaatsiz bırakmasın.

Hep bir ağızdan “Âmin!” sesi yükseliyor” (YI:94).

“İbn-i Haldun'dan sosyoloji konuşuyorum.” (BGH:72).

Bazen de onu, hani şu Çağrı filmindeki Hz. Hamza rolünü canlandıran meşhur Amerikalı aktör Anthony Quinn’e benzetirdim. (GŞ:8).

“Ben Abdulkadir Geylani Hazretleri'nin el verdiği müritlerinden biriyim...” (YH:100).

3.5.3. Dini Unsurlar ve Kavramlar

Hikâyelerde dini unsurlar ve kavramlar, kültürel zenginlik ögesi olarak anlatıma çeşitlilik katmaktadır. Ekici'nin hikâyelerinde geleneğe bağlı ve mütedeyyin tipler yoğun olarak bulunur. Dolayısıyla dini unsurlar ve kavramlar da hikâyelerinde sıklıkla geçmektedir:

“Yoksa yüce Allah'ın ibret-i âlem için yüce bir uyarısı mıydı?” (VKA:69).

“Mahşeri bir kalabalık.” (VKA:69).

“Allah Allah!” (MBG:78).

“Aman Allah'ım...” (MBG:81).

“-İlahi takdir.” (YI:91).

“-Yok efendim, benimki fi sebilillah...” (ÇÇAZ:101).

“Canı veren de, alan da Allah'tır. Ne zaman, nerede, neden öleceğini kim garanti edebilir? Sümbül, çiğdem, bunların hepsi bir vesiledir. Levh-i mahfuzda ne yazılı ise insanın başına o gelir!” (ÇÇAZ:103).

“Ehliyetsiz imamda din talkıncısı(!)” (ÇÇAZ:103).

“Din talkını ver veya yorum yap demedik. Benim dedem müftüydü. Öyle senin gibi diplomasız kulaktan dolma, mezarlık imamı da değildi! Din dersini de senden çok iyi bilirim! Evimde ilmihal kitabı bile var.” (ÇÇAZ:104).

“...alimallah kütür kütür belinin kemiklerini kırardı.” (ÇH/1:113).

“-Le havle!” (ÇH/1:118).

“Birkaç defa “La havle!” çekti.” (GA-II:128).

“Allah Allah!” (GA-II:134).

“Felek bile yüz çevirmişti kendine.” (ÇM/III:147).

“-Allahu Ekber!” (ÇM/III:150).

“Teşvik bizden, gayret senden, hikmet Allah'tandır.” (YC:21).

“Aman Allah'ım!” (BD:27).

“Allah Allah! Şu feleğin işine bak yahu?” (BD:27).

“La havle!” (KKDZ/49).

“Bismillahi'r-rahmanir-rahim...” (KKDZ/55).

“Her şey bir kader-i İlahi mi; yoksa tesadüf mü?” (K:96).

“- Bak bakalım şu minareye; ışıkları hâlâ yanmadı mı...” (İ:103).

“O sırada, minarenin ışıkları yandı, top patladı, ezanın sesi duyuldu.” (İ:104).

“Şefkat, Peygamber Efendimizin özelliği değil miydi?” (İ:111).

“Kalkmalı, ya Allah!” (BM:127).

“- Her şey Levhi mahfuzda yazıldığı gibi Osman Ağa! dedi.” (BM:131).

“Fransız-Ermeni gavuruyla vuruşurken şehit olur.” (BM:133).

“Vay! Şu Allah’ın işine bak!” (BM:133).

“O da yaşlı ve yaralı Araf’ta kalmıştı.” (V:9).

“Levh-i Mahfuzu, mağlup bir idrâkle son defa okudu Asya...” (V:10).

“- Allah’ım! dedi.” (V:12).

“Unutmak, bir Sırat Köprüsü...” (V:15).

“Kurtulmak, bir maveraydı.” (V:15).

“Karanlığa, geceye sürgün, Kâbe siyahı gözlerle baktı...” (V:16).

“Sayende hepimiz ezberlemiştik o uzun “salavat”ı.” (GO:25).

“İnanıyorsanız, Allah’tan ümidinizi kesmeyin; dua edin, sabredin!” (BAS:45).

“- ... Muhabbet, uhuvvet, sevmek İslâmiyet’in mizacıdır, rabitasıdır kurban. Ehl-i adâvet mizacı bozulmuş bir çocuğa benziyor ki, ağlamak ister, bir şey arıyor ki onunla ağlasın. Sinek kanadı kadar ehemmiyetsiz bir şey ağlamasına bahane olur. Hem insafsız bedbin bir adama benzer ki, su-i zan mümkün oldukça hüsn-ü zan etmez, bir seyyie ile on haseneyi örter. Bu ise, seciye-i İslâmi’ye olan insaf ve hüsn-ü zan bunu reddeder.” (YBA:60).

“Sıradan bir kimseyle mi, yoksa bir insan-ı kâmile mi karşı karşıyayım bilemiyordum. Öyle ya insanlar kılık kıyafetlerine göre değerlendirilmemeliydi. Nice kutup şahsiyetler, nice süflî şekiller içinde gizliydi. Önemli olan eserde müessiri, sınırlıda sonsuzu, yaratılmışta yaratana, çoklukta birliği görebilmektir.” (YBA:60).

“- Say ki bir Allah dosti! Bir Seyyid.” (YBA:61).

“Biz nefsimizi çoktan öldürmüşüz.” (YBA:61).

“Az önce bize tasavvufî laflar eden, dili hikmetli Allah dostu bir adamı bu halde görmek hepimizi üzmüştü.” (YBA:62).

“Saatlerdir neler çektiğimi bir Allah, bir de ben bilirim.” (YSS:91).

“Lahavle!” (GBK:99).

“...alimallah öldürür beni.” (GBK:100).

“Fe suphanallah!” (İB:105).

“...namazında niyazında olan ihtiyar bir adamı utanmadan dillerine doluyorlardı!” (İB:107) .

“Bundan sonra işim, ahretin tarlasını sürmek!” (İB:107).

“Bunlar adamı günaha sokarlar. Tövbe tövbe!” (BA2:125).

“Allah'ın sevgili kuluymuş ki çekti yanına aldı.” (BA2:125).

“Belki de büyük sevap kazanırmışım...” (BA2:129).

“- Fe Suphanallah!” (BA2:133).

“Her şey ‘Levh-i Mahfuz’da yazılı.” (GŞ:14).

“Yer yarılmıştı da Seyin Onbaşı'nın künyesi Gayya Kuyusu'na düşmüştü.” (GŞ:22).

“...Sûr-ı İsrâfil'in sesine koşmaktı...” (DYK:47).

“Az sonra ortalık ahşer-mahşer yerine döndü.” (BABYBÖ:71).

“...sağ yanımda aniden bir “Kayya Kuyusu” gibi beliren...” (UİBY:77).

“Bahçe değil sanki bir “İrem Bağı” idi.” (GU:98).

“Hem görmesem ne çıkar, ağaç dikmek sevaptır.” (GU:108).

“...caminin penceresinin kenarında bir Amme Cüz'ü bulmuşlardı.” (ST:119).

“Yanına çömelip, tespih çektiği sağlıklı elini elime aldım.” (ST:116).

“- Takdir-i İlahi ne ise o olur...” (ST:120).

“Sebebini bilmiyorum. Bizleri, yerleri, gökleri yaradan yüce Allah'ın emirlerini bize tekrar eden babamı daha çok seviyorum. Onun nurlu yüzünden öpmek istiyorum. Bir başka alemdeyim.” (ST:120).

“- Tam bir Meryemana kıyafeti canım (!)” (BAG:130).

“...huri meleklerden sıfatlar taşıyacaktı.” (ABMD:19).

“Allah deldiği boğazı aç mı koyar?... Bakarsın Allah, ‘Yürü kulum!’ der...” (G:55).

“...insan kaynayan bir mahşer yeri...” (G:63).

“Kıyamet yakın, derlerdi de inanmazdım. Buraya hiç Müslümanlık uğramamış.” (G:63).

“-Vallahi haramdır! Cehennem zebanileri fırın ateşinde yakarlar bizi!” (G:63).

“...Allah'ın selamıyla girmiştım.” (KY:83).

“Gecenin kalın kabuğunun sabah ezanıyla çatladığı...bir demdi.” (YH:87).

“Evelallah hiç kaçır mı gözümden!” (ZKB-1:122).

“Tövbe tövbe! Bu adam beni gece gece günaha sokacak!” (ZKB-1:128).

“-Lahavlee!” (ZKB-1:135).

“Her şey Levhimahfuz'da yazıldığı gibi tecelli eder.” (CBHK:151).

“Türkiye’den kalkarak taa Azerbaycan’da fırın açmak nereden aklına geldi Allah aşkına?” (NS:9).

“Bu nasıl bir sevda idi Allah'ım!” (NS:14).

“Sen Allah’a güven!” (B:27).

“-Allah Allah! diyor.” (B:32).

“Belli ki çamur dünya ile başın derde girmiş.” (B:33).

“Allah bazen bizi evlatlarımızla da imtihan ediyor.” (KP:38).

“Bize dürüst, namuslu, kimsenin aşında açığında gözü olmayan, ihlaslı bir hacı emmi lazım.” (KP:42).

“Arada bir "Allah Allah!" der, iki elini birbirine çarpar...” (KP:45).

“Her şey Allah'tandır.” (GNK:48).

“...birikmiş mahşeri kalabalığın ortasında durdu.” (AA:65).

“Lahavle çekenler...” (D:102).

“-La Havleee!” (D:103).

“Tövbe tövbe!” (D:104).

“"La havle" çekerek...” (BK:124).

“La havle ...” (BK:125).

“Ahrette iman, dünyada mekândı.” (CS:86).

“Ne demiş atalarımız: “Kuru dala can veren Allah; sırrı keşfeden insan!” (GU:97).

“Dünyada mekân, ahirette iman ...” (BK:121).

3.5.3.1. İbadet ve Dinî Ritüeller

Necdet Ekici öykülerinde daha çok millî ve dinî konulara yer verir. O, milletimizin gelenek ve göreneklerine bağlı kalarak, değerlerine sahip çıkarak evrensel ulaşabileceğine inanır (Türk, 2018. s.5). Bu sebeple Ekici’nin incelenen eserlerinde İslam dini ile ilgili inanışlar ve ibadetler oldukça fazladır.

İftar adlı hikâyede çok eski bir gelenek olan çocuklardan oruç satın alarak onları oruca alıştırmaya kültüründen bahsedilmektedir:

“Gündüz yalvarmalarına dayanamayıp bu gece de kaldırmıştı sahura. Hani dayanabilse varsın hepsini tutsundu ama olmuyordu. İncecik yüzü, bugün açlıktan yine saman gibi solmuştu. Akşama kaç saat kaldığını sanki defalarca soran kendi değildi! Ekmek dönüşü mutlaka yine babasına kaç orucu olduğunu müjdeleyecek, satmak için sıkı bir pazarlığa girişecekti.” (İ:101).

Hu çekmek, özellikle Mevlevi tarikatında Allah'ın ismi olan "hu" ile yapılan ve "hu çekmek" olarak adlandırılan zikir törenidir. Sema ayinlerinde Mevlevi dervişi, "destur" diyerek izin ister, müritler "hu" şeklinde karşılık verir ve "hu diyelim" dedikten sonra uzunca bir "hu" çekerler (Larousse Büyük Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986, s. 5405).

Yamaçtaki Işık adlı hikâyede def adlı enstrüman eşliğinde hu çekilerek zikir töreni yapılır:

"Hocamın sesi de güzeldir ha! Bir def çalışı, bir ilahi söyleyişi, bir zikre duruşu var; görme gitsin! Vallahi ağlarsın!" (YI:89).

"İlerleyen saatlerde def ve zikir başlar. Işıkların söndürülmesi ürkütmesin seni. Kol kola girip karanlıkta "Hû" çekilir. Ben ayağa kalkmam, beceremem filan yok. İçimizdeki kirlerden arınmak, kötü enerjiyi atmak içindir. Hoca çok az konuşur. Bizde sohbet yoktur, ilahi vardır." (YI:92).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde bu iki dinî ritüelin yanı sıra besmele çekmek, bismillah demek, abdest almak, namaz kılmak, oruç tutmak, ezan okunması, iftar yapmak, tesbihat /tesbih çekmek, hacca gitmek, din büyüklerinin elini öpmek ve dua etmek gibi ibadetlere ve dinî ritüellere rastlanılmıştır:

"Hadi besmele çekip de uyuyun bakalım." (GBK:98).

"Bismillah! deyip başlıyorum..." (B:29).

"Gün olur, köyümüzün minaresinden sen okurdun ezanı." (CBHK:140).

"Peygamber efendimizin bile bir kuru ekmekle, bir hurmayla iftar ettiği hiç mi aklına gelmedi? O mübarek insan çocuklarına böyle mi davranırdı?" (İ:109).

"Sabah ezanı okunuyor." (B:31).

"Besmele çekiyorum. (ST:115).

"İkindi ezanını dahi beklemeden geldi." (G:81).

"Dalı silkelenen ağacının gölgesinde namaz kılıyordu." (Ö:17).

"Namazı bitirmesine tahammül edemedi." (Ö:17).

"Muhtar, akşam namazı için müsaade isteyip öbür odaya geçti." (BY:30).

"Ilık su ile banyo yapıp, abdest alıyorum. Temiz çamaşırlarımı giyiyorum." (YI:93).

"En önemlisi de şeyhi yakından görmek... O mübareğin elini öpmek." (YI:93).

"Cami cemaati, öğle namazının çıkışında dağılmadı." (ÇÇAZ:97).

"Bekir Hoca, ikindi abdestini almış, cami şadırvanından çıkıyordu." (ÇÇAZ:100).

“Namaz kılmadığı gibi, orucu da açıktan yedi. Hatta utanmasa bayram namazlarına bile gitmezdi.” (ÇH/1:111-112).

“Galiba sabah namazı için camiye gidiyorlardı.” (ÇH/1:124).

“Hoca akşam ezanını okuyordu.” (GA-II:135).

“Dünkü Cuma hutbesinde hocanın söylediklerini hatırladı...” (ÇM/III:147).

“Ezan okundu. Seccadeyi serip, sessizce namaza durdu.” (BYGD/2:65).

“Oruçluya özgü mecalsiz bir sesle...” (İ:100).

“Ezan okunmadan...” (İ:101).

“Annesi, “*O bugün oruçlu!*” demek istedi ama diyemedi.” (İ:101).

“Çağrı’nın bu gece sahura kalktığını, oruçlu olduğunu unutmuştu.” (İ:101).

“Oruç girdi gireli asabi, geçimsiz biri olup çıkmıştı.” (İ:102).

“Anne, baba ve kız sofrada ezanın okunmasını beklemektedirler.” (İ:103).

“...*o bugün oruçlu!*” diyecekti.” (İ:105).

“Akşama kadar aç duruyoruz; bayat ekmekle mi iftar ettireceksin bize?” (İ:104).

“İftarı zehir ettin! Orucu katlettin! İftarımızı böyle mi açmalıydık?” (İ:105).

“Yatsı ezanı yaklaştığı halde dönmedi.” (İ:106).

“Baba, teravih namazı için abdest aldı.” (İ:106).

“Yatsı ezanı okundu.” (İ:108).

“Senin yüzünden bugün teravih namazına dahi gidemedim!” (İ:109).

“- O zavallı yavrumun bugün oruçlu olduğu hiç mi aklına gelmedi? Söyle, oruç niçin tutulur?... “*Demek o bugün oruçluydu!*” (İ:110).

“İftarını açması için abla, çocuğa su getirdi.” (İ:110).

“Hayır hayır, bu alelade bir akşam yemeği değildi, iftardı! İftar...” (İ:111).

“Doğru söylemişti karısı, oruçlu insanların daha bir yumuşak, daha bir affedici olması gerekmez miydi?” (İ:111).

“Geçen Cuma hutbesinde hocanın söylediklerini hatırladı. Oruçlu insanı tarif ediyordu. Ne demişti hoca: “...Onun dilinin iftarı, güzel sözdür; gönlünün iftarı, güzel duygulardır; elinin iftarı, onu hayırlı işlerde kullanmaktır; gözünün iftarı, güzelliklere bakarak yüce Rabbinin kudret ve gücünü anlamaktır. Aklın iftarı, insanlığa, ailesine huzur verecek davranışlarda bulunmaktır!” (İ:111).

“Baba, oğlunun bugün oruçlu olduğunu yeniden hatırladı.” (İ:111).

“*Bir iftar vakti, hepinize böyle tatsız bir olay yaşattığım için çok üzgünüm.*” (İ:111).

“*Öfkeme yenik düştüm.*” (İ:111-112).

“- Kaç orucun oldu bakim? Hımm... Hepsini satın alıyorum. Al, bu yüzlük senin için!” (İ:113).

“*Namazını kıl, tespihini çek.*” (DD:119).

“Namaza başlamış; kafası rahatmış.” (DD:121).

“Babamızın hayrına namaz kılarırsın.” diyerek seccade getiren bile olmuş.” (DD:121).

“...ikinci namazından dönen babam, bu çarşamba da merdivenleri yorgun, yıkık bir çehreyle çıktı.” (BM:125).

“Kâh bir çayır üzerinde kâh bir duvar gölgesinde namaz kılarken gördüğüm...” (YBA:52).

“Hoca sabah ezanını okuyor.” (GBK:104).

“Neymiş efendim: Namazımı kılıp, Allah'ıma şükredecekmişim ...” (BA2:125).

“Cuma namazına gitmek için evden erkenden çıkmıştım.” (GŞ:9).

“...babamı hacca gönderen anam!” (UİBY:75).

“...besmele çekerek yola çıktık.” (UİBY:76).

“Dudaklarında her zaman gök gürlerken söylediği “Allahumme” ile başlayan sözcükler...” (UİBY:76).

“Çekilen besmeleler, eşhedüler...” (UİBY:77).

“Cenab-ı Allah korumuş. Verilen sadakamız varmış.” (UİBY:79).

“Biz sanki Allah'tan ayrıyız. Ben Hacca gittiğimde siz çocuktunuz be yav!” (GU:100).

“Bak şimdi ezan okuyacak!” (ST:113).

“Yatsı namazından dönen babamın her tarafı sırlıklam.” (ST:117).

“Bizim hocalar, Kur'an okuttukları için köy basılacakmış!” (ST:117).

“Öğleden sonra ise camiye bitişik imam odasında babamdan Kur'an-ı Kerim dersleri alıyorduk.” (ST:117).

“Tanrı uludur, Tanrı uludur!

Şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak!

Şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrı'nın elçisidir Muhammed!”

Köyde kimse yoksa o güzel davudi sesiyle ezanı kendisi okurdu. “Alla hu ekber, Alla hu ekber!” Ezan Türkçe okunuyorsa bütün köylü anlardı ki köyde bir devlet adamı var. Arapça okunuyorsa biz bizyiz.” (ST:119).

“Anlıyorum ki babam sabah namazından dönmüş. Sarılıyoruz. Nurlu yüzünde tatlı bir tebessüm, bana ve ablama usulca, “Hadi kalkın, vakit kocamadan namazlarınızı kılın; sonra da derslerinizi okuyun.” diyor. Kalkıyoruz. Abdestlerimizi alıp

namazlarımızı kılıyoruz. Sonra da babamın mütalaa ve okuma odasına geçiyoruz. Ben, Elif Cüzü'ndeğim. Ablam ise Kur'an'a yeni geçti." (ST:120).

"Besmele çekiyorum." (ST:120).

"Siverek'teyken beş vakit namazlıydın, işi Cuma'ya düşürdün. Şimdi Cumaları da bıraktın, yılda iki defa bayram namazlarına gider oldun. Ben zorlamasam mübarek orucu bile tutmayacaktın." (G:60).

"Hatta her cumayı farklı bir camide kıldığı da anlatılırdı." (KY:73).

"Önderliğiniz sadece en önde namaz kılıyor, kıldırıyor olmanızla sınırlı olmamalı." (KY:74).

"Besmele çekip meçhul bir korkuyla ayağa kalktım." (YH:87).

"...sabah namazına kalkan eşimin mutfağa girmesiyle de hapahap olmuşlardı." (YH:87).

"-Sabah namazına kalktım." (YH:90).

"Namazı bile bölük pörçük kıldım." (YH:90).

"Ayağında kara şalvar, boz toprakta huzurla namaza dururdun." (CBHK:140).

"Sabah namazını bile oturarak evde kıldım." (CBHK:141).

"Hacıdır babam! Abdestli namazlı bir adamdır o!" (CBHK:143).

"Onun bunun fitresi, sadakasıyla geçinir." (NS:19).

"Sabah namazına kalktığı belli..." (B:32).

"Namazını kıl, tespihini çek." (KP:43).

"Dedem o gün öğle namazını evde kıldı." (KP:45).

"Namazını oturduğu sandalyede kıldı." (AA:62).

"...ikinci namazını camide kılıp öyle dönerdi." (G:81).

"İkinci namazından dönen Hasan Çavuş..." (G:94).

"-Bizler bayramlarda ölülerimizim mezarında bir Yasin, bir Tebareke okuyamayacak mıyız?" (ST:122).

"İnna lillahi ve inna ileyhi raci un." (AA:65).

3.5.3.2. Kutsal Kitaplar

Dört peygambere gönderilen metinler kutsal kitaplar diye anılır. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim kutsal kitap olarak gönderilen metinlerdir. Ekici'nin incelenen eserlerinde kutsal kitap olarak sadece Kur'an-ı Kerim geçmektedir:

“Hemen onun yanında kalın bir çiviye takılı yeşil kadife bez içinde Kur’an-ı Kerim...” (GŞ:11).

“Hiç Kur’an öğretmenin suçu olur mu, diyor.” (ST:120).

“Komşu bir kadından her gün Kur’an-ı Kerim öğreniyorum. Maneviyatım hem zenginleşiyor hem moral olarak kendimi iyi hissediyorum.” (N:42).

“Yeşil bez bir çanta içinde muhafaza edilen Kur’an-ı Kerim, kalın bir çiviyle duvara asılmıştı.” (BY:31).

3.5.3.3. Tasavvuf

Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra tasavvuf adı verilen dinî bir görüş tarikat ve tekkeler vasıtasıyla yaygınlaştı. Bu dinî anlayış şeri hükümlerin katı kurallarını kendine özgü Allah ve insan sevgisi anlayışıyla esneterek dinî insanlara sevdiren felsefi bir bakış açısıdır. Bu anlayış edebi metinleri yüzyıllarca etkilemiştir.

Yamaçtaki Işık adlı hikâyede tasavvuf, nefs-i mutmainne ve mürşit-i kâmil gibi tasavvufi kavramlara rastlanılmıştır:

“Mustafa Ağabeyin son söylediği tasavvufi söz, adeta çarpıyor beni: “Nice erdemler, nice süfli görüntüler içinde gizlidir.” (YI:90).

“Mübareğin kendi dizdikleri var. Onlar söylenir. Duvarda her daim yeşil bez bir çanta asılı durur. Kitap yazdığı söylenir. En son Şeyhimizin bir sürprizi olur. Nefs-i emareden kurtulmak, nefs-i mutmainneye yükselmek içindir.”

-He ya! Mürşit-i kâmil... Büyük bir evliya! Köyümüzün medarı iftihar!” (YI:88).

3.5.3.4. Ayet, Sure ve Hadisler

Ekici’nin hikâyelerinde ayet, hadis ve sureler telmihler yoluyla ya da mealen kullanılmaktadır:

Güvercin Taklası adlı hikâyede özgün hali “Summes sebile yesserah.” olan (Sonra hak yolu ona kolaylaştırdı.) anlamına gelen Abese suresi (80) 20. Ayet Abdal ağzıyla ifade edilmiş haliyle karşımıza çıkmaktadır:

“...her daim "Sümme, Sevile, Yestera!" de!” (GT:119).

İsrâ suresi 23, 24 ve 33.ayetler, Bakara suresi 115. ve 216. ayetler, Maide suresi 32.ayet, Ankebût suresi- 2. ve 3.ayet, Nahl suresi telmih ya da meal yoluyla Ekici’nin incelenen hikâyelerinde geçmektedir:

“Allah’ın verdiği canı ancak Allah alır!³²” (Ö:14).

“Hepsinden önemlisi karşımda camlı bir çerçeve içinde asılı bir ayet meali. Siyah bir zemin üzerine yaldızlı harflerle nakşedilmiş. Ayeti içim ürpererek okuyorum: “Muhakkak sizi, biraz korku, biraz açlık ve biraz mallarınızdan, biraz canlarınızdan, ürünlerinizden eksiltme ile deneriz. Sabredenleri müjdele!³³” (K:90).

“Her şeyde bir hayır vardı³⁴.” (BM:134).

“- Allah’ın verdiği canı ancak Allah alır³⁵!” (DD:120).

“Bir can kurtarmak, yeni bir dünya kurmak gibidir³⁶.” (BAS:42).

“Onlara öf bile demeyin³⁷ ilahi buyruğuna rağmen hep üzdüğüm, sıkıntı verdiğim, gün olup çocuklar gibi ağlattığım anam ben geldim! (UİBY:83).

“Hele geçen akşamki “Biz imtihan ediliyoruz.³⁸” sözü yok mu? Arkasından okuduğu, insanlara sabır tavsiye eden o muhteşem ayet meali!” (ST:116).

“Kulaklarımda babamın az önce söylediği hep aynı ayet meali: “İnsanları seviniz, kimseye fenalık etmeyiniz. Allah, zulmedenleri sevmez.” (ST:121).

“Sen lanet deyip kızılıyorsun ama Kur'an-ı Kerim' in Nahl Suresinde arılardan bahsedilir...” -Ayat meali aynen şöyle: "Ve Rabbin bal arısına ilham etti: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin." "Sonra her türlü besleyici ürünlerden ye; Rabbinin koyduğu kanunlara boyun eğerek çizdiği yollardan git." "Onların karınlarından, farklı renk ve çeşitlerde şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır. İşte bunda da düşünen bir topluluk için açık delil bulunmaktadır.³⁹" (G:85).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde tespit edilen hadis-i şerifler şunlardır:

“Peygamber Efendimiz bile, “*Müminler, bir duvarın taşları gibi olmalıdır.*” buyurmuyor mu?” (BY:33).

“... Ne demişti hoca? ‘Sırtıyla odun taşıyıp satarak geçinmek, el açmaktan kat kat hayırlı bir iştir.’ Peygamber Efendimiz böyle buyuruyor dememiş miydi?” (ÇM/III:147).

³² İsrâ Suresi 33. Ayet

³³ Bakara Suresi 115. Ayet

³⁴ Bakara Suresi 216. Ayet.

³⁵ İsrâ Suresi 33. Ayet

³⁶ Mâide Suresi 32. Ayet.

³⁷ İsrâ Suresi 23 ve 24. Ayet

³⁸ Ankebût Suresi- 2-3. Ayet

³⁹ Nahl Suresi 65. Ayet

“Resul-ü Ekrem Efendimiz bile “*Müminler, bir duvarın taşları gibi olmalıdır.*” buyurmuyor mu? Hem unutma ki insanlar öbür âlemde komşusundan sorulur.” (KKDZ/1:56).

“Peygamber Efendimiz bile “Size öfkeyle seslenen birine, susmakla mukabele edin” veya “Ben oruçluyum” diyerek karşılık verin.” buyur“mamış mıydı?” (İ:102).

“Bir can kurtarmak, bir dünya kurmak gibidir.” (YBA:57).

“Hem Peygamber Efendimiz dememiş mi: “Hiç ölmeyecek gibi bu dünya için çalışın; yarın ölecekmiş gibi öbür dünya için ibadet edin.” diye.” (GU:100).

3.5.3.5. Dinî Kıssalar

Ekici, bazen telmih yoluyla bazen de benzetme unsuru olarak Hz. Yusuf ve Hz. Âdem ile Havva kıssalarını hikâyelerinde kullanmıştır. Hz. Yusuf’un rüya yorumlayabilme ve zindana atılma, Âdem ile Havva’nın Cennet’ten kovulma hadiseleri Ekici’nin hikâyelerine zengin çağrışım değerleri katmaktadır:

“Âdem ile Havva’nın öyle yürek öyküleri yoktu. Asıl yüreğini kanatan, mâhremi ihlâl suçuydu. Öfkesi, zehirli yasak elmaya; üzüntüsü, Cennet’ten kovulan Âdem ile Havva’ya oldu.” (V:13).

“Bundan böyle içinde taşıdığı sevda, bir “*Yusuf Rüyası*” olmayacaktı.” (V:14).

“Züleyha’nın Yusuf için söylemediğini söylemek...” (V:15).

“Kulaklarına vuran ses, bir Yusuf rüyası idi.” (V:17).

“Bir Yusuf rüyası...” (YSB:40).

“...Yusuf’ça zindana atılıp...” (DYK:45).

“Bir Yusuf rüyası...” (DYK:49).

“Göğsüme dağılan saçları bir Yusuf rüyası...” (ÇY:15).

“Yüreğimin sesi içimin zifiri derinliklerinde bir Yusuf rüyası...” (AGDK:142).

Kaynağı bilinmeyen bir dinî kıssa da “Kuşlar” adlı hikâyede geçmektedir:

“- Bir Allah dostu: “Nasılısınız?” sorusuna, her defasında “şükürden aciz” cevabını verirmiş. Hikmetini sormuşlar; “ettiğim şükür, aldığım nefese yetmiyor” demiş.” (K:94)

3.5.3.6. Kutsal Mekânlar (Yatırlar, Türbeler, Mezarlar)

Bayatlı, ziyaret yerlerinde yapılan pratiklerin sadece günümüzdeki İslam inancının değil, daha önceki inanç sistemlerinin de etkili olduğunu belirtir. Türk kültüründe

ziyaret mekânları çok farklılık gösterir. Eski Türk inanç sistemleri incelendiğinde adak adamak, dilek tutmak vb. için ziyaret edilen ziyaret yerleri ve bu ziyaret sırasında yapılan inanç ve pratiklerin günümüzle çok farklılık göstermediğini aksine birçok benzerlik olduğunu ifade etmektedir. Bu inanç ve pratikler kutsal sayılan mekânlara dileklerde bulunulması ve dileğin gerçekleşmesi için adak adanması veya kutsal kabul edilen varlığa kan akıtılması, kurban kesilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (2010, s.110).

Kalafat, İslami dönemde de ata mezarlarını ziyaret etmenin, onlara saygı gösterme, mezarları korumanın devam etmekte olduğunu, ayrıca, sorunlar karşısında yatırlardan yardım alınabileceği inancının sürdüğünü ifade eder. Evliya, erenler, veli ve benzeri adlar altında ziyaret edilen ata mezarları ve türbelerin; çaresiz kalan insanlara bir ümit kapısı olarak eski işlevini devam ettirdiğini söyler (1999, s.72).

Ekici'nin hikâyelerinde kutsal mekân olarak Afşin'deki Ashab-ı Kehf ve Dede Baba / Deve Baba Türbesi, Kırıkhan'daki Beyazıt-ı Bestami Hazretleri'nin Türbesi ve Dört Yol'daki Karabıyık Dede Türbeleri geçmektedir. Bu mekânlar hikâye karakterlerinin sorunlarına çözüm aradıkları kutsallık addedilen yerlerdir:

“-Bu işin erkân-ı usulü var. Adap bileceksin, yol öğreneceksin! O mübarek meclise öyle pattadak... Yo olmaz! Orası menzil-i dergâh... Menzil- rütbedir.” (YI:89).

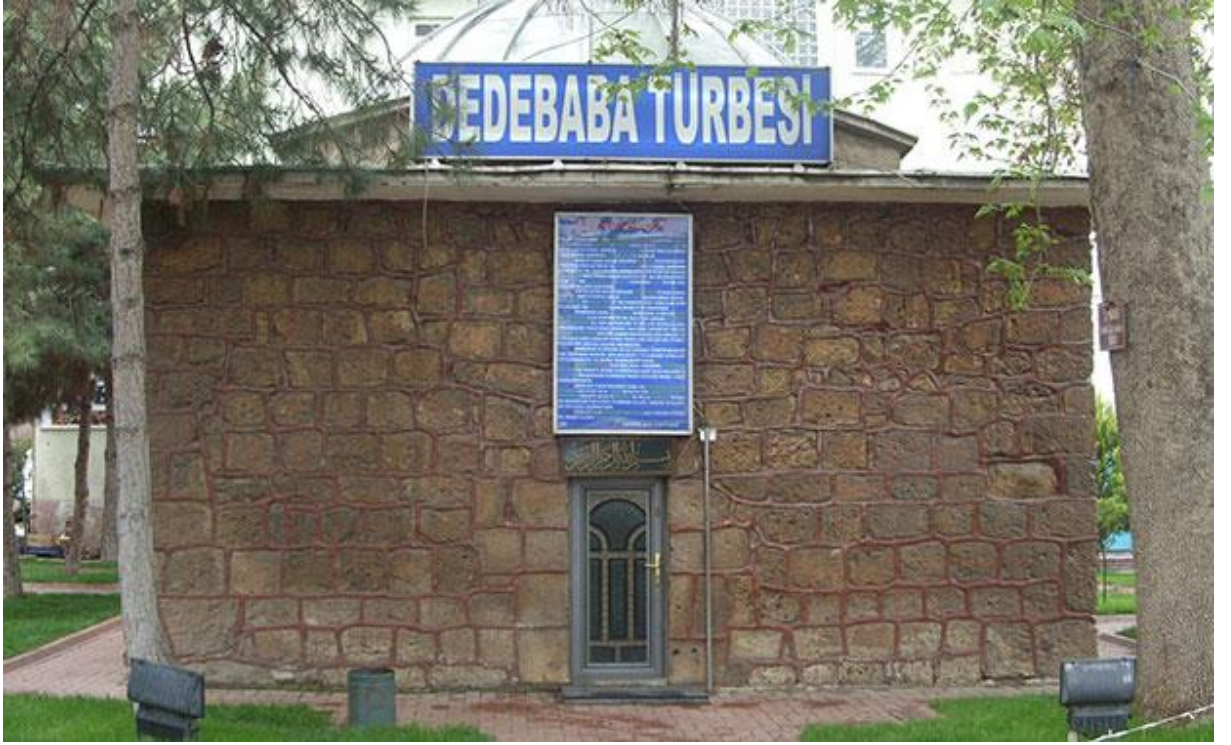
“Söylenenlere göre sadece doktorlara değil, ulu kişi yatırılarına, kutsal ziyaret yerlerine bile götürdükleri çok olmuş.

Afşin'deki Ashâb-ı Kehf'e; Hatay'daki Beyazıt-ı Bestami Hazretleri'ne, daha bilmem nerelere...” (N:40).

“Çıkmadık canda umut vardır: Afşin'deki Ashab-ı Kehf'de dua etmiş; ulu kişi mezarı Deve Baba Türbesi'nde kırmızı yün kilim içinde rahmani uykuya dalmış. Öyle ya Allah şifayı kime dilerse ona verir. Olacak bu ya uykusu kutlu bir uykuymuş. Rüyasında aksakalı dizlerine kadar uzanan nur yüzlü bir adam peyda olmuş. Üç kez başını sıvazlayıp yüzüne miski amber kokan nefesini üflemiş.” (CS:90-91).

“-Buradan çıkınca doğru Karabıyık Dede'ye git. Dua et, dilek dile. Kırmızı çaput bağla. Sabilerin yüzü cennet kokar. Bizim için öp. Emlik kuzun yaşar inşallah!” (GT:120).

Aşağıda metinlerde geçen dört kutsal mekânın fotoğrafları yer almaktadır:

Afşin'deki Dede Baba / Devebaba Türbesi ⁴⁰

Kırıkhan'daki Beyazıt-ı Bestami Hazretleri'nin Türbesi ⁴¹

⁴⁰ Afşin'deki Dede Baba / Devebaba Türbesi <http://www.yesilafsin.com/afsin-dedebaba-turbesi-tarihi-ve-efsus-afsin-da-dedebaba-zaviyesi-vakiflari-makale,318.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]

⁴¹ Kırıkhan'daki Beyazıt-ı Bestami Hazretleri'nin Türbesi <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/bayezid-i-bestami-hazretlerinin-turbesi-restore-edildi-106583.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]

Afşin'deki Ashab-ı Khef ⁴²

Dört Yol'daki Karabiyık Dede Türbesi ⁴³

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan inançlar ve ibadetlerle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

⁴²Afşin'deki Ashab-ı Khef <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kahramanmaras/gezilecekyer/eshab-i-kehf-kulliyesi> [Erişim tarihi 25.02.2022]

⁴³Dört Yol'daki Karabiyık Dede Türbesi <https://8gunhaber.com/haber/13772/karabiyik-dede-turbesi-restorasyonu-tamamlandi.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]

Tablo 13.*Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı*

İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Dinsel Kişilikler	24	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Dinî Unsurlar ve Kavramlar	89	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / İbadet ve Dinî Ritüeller	84	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Kutsal Kitaplar	4	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Tasavvuf	2	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Ayet, Sure ve Hadisler	16	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Dinî Kıssalar	10	Metin içerisinde
İnançlar ve İbadetlerle İlgili Unsurlar / Kutsal Mekânlar (Yatırlar, Türbeler, Mezarlar)	4 kutsal mekân hikâyelerde geçiyor.	Metin içerisinde

3.6. Halk Bilgisiyle İlgili Unsurlar

Halk bilgisi; halkın yıllar süren birikiminin ve pratiklerinin sonucu olarak oluşan ve toplumun ağırlıklı olarak kabullenip sonraki kuşaklara aktardığı yaşadığımız çağa kadar yansıyan maddi ve manevi birikimlerdir. Bu bilgiler deneyim, uygulama ve ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkarlar.

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde halk bilgisiyle ilgili bulunan unsurlar halk botaniği, halk ekonomisi, halk hekimliği, halk veterinerliği / hayvan folkloru, halk hukuku, halk takvimi-halk meteorolojisi, halk taşıtları, halk zoolojisi ve halk matematiği başlıkları altında incelenmiştir.

3.6.1. Halk Botaniği

Uçar, halkın bitki dünyasıyla ilgili bilgi ve uygulamalarını derleyip değerlendiren bilgi dalına, halk botaniği (halk bitki bilimi) adının verildiğini belirtir. Halkın bitkilere verdiği özel adlar, bitkileri sınıflandırmada izlediği kriterler, bitkilerden nasıl

yararlandıklarına dair detaylar, inanışlar ve uygulamalar bu başlık içerisinde yer alır. Halk botaniği araştırmalarında evlerde veya doğada yetişen bütün çiçekler, meyveler ve sebzeler araştırma kapsamındadır, der (2017, s.139).

Köksal, Türk halk botaniğinin araştırma alanının, Anadolu'nun endemik bitkilerin çeşitliliği, bitki çeşitliliğine uygun iklim yapısı ve buna ilişkin oluşan kültürüyle kaynak açısından oldukça zengindir. Ancak küreselleşmenin etkileri özellikle halk botaniği üzerinde görülmektedir. Köksal'a göre bu bilgi birikimi artık hafızalardan silinip yazılı belgelerde yaşatılmaktadır (2019, s.38).

Çalışmada incelenen eserlerde halk botaniği örneklerinin çeşitliliği çok fazladır. Çiçek türleri; meyve ve sebzeler, doğada yetişen yabancı bitkiler, bu bitkilerden elde edilen ürünlere; yabancı ya da insanların yetiştirdiği ağaç türleri veya bu bitki türlerine halk ağzında verilen isimlere; birkaç yerde de tarımla, bahçecilikle ilgili ürünün yetiştirilmesiyle alakalı uygulamalara yer verilmiştir.

Ekici'nin hikâyelerinde doğada kendiliğinden yetişen ve bazı hastalıklara iyi geldiği düşünülen çiğdem ve papatyagillerden dikenli, sütlü bir bitki türü olan; bitkisinin kökü çapraz şekilde kesilerek içindeki sıvının akışı sağlandıktan sonra bir gün boyunca akıtılan sıvı katılaştıncaya soğuk su altında taşla dövülüp bekletilen ve sakız haline getirilen kenger gibi bitkilere rastlanmaktadır.

Çiğdem, metinlerde geçen adıyla navrız özgün haliyle nevrüz, sahlep gibi yumru lu bitkilerin yumrusunu çıkartmak için ucuna sopa takılarak kullanılan bir gereç olan deplengi / deplengi de metinlerde geçmektedir. Bu alet günümüzde unutulmaya yüz tutan bir tarım gereçidir. Bu aracın hikâyelerde yer alması yazarın unutulmak üzere olan bazı halk bilimi unsurlarını hatırlatması açısından önemlidir. Bu iki bitkinin yanı sıra aromatik özellikleri olan halk arasında farklı rahatsızlıklara iyi geldiği düşünülen yabancı kekik, yeşil nane, kantaron, sütleğen, kokulu dağ çayı, kuşburnu, hambales diye de bilinen murt, kekik, reyhan, ıhlamur, yarpuz gibi bitkiler metinlerde geçmektedir:

“Yaprakları bile oynamayan kuşburnu çalıları hızla akar gerilere doğru. Murt, çakırdikeni, pembe zakkumlar küme kümedir.” (Ö:8).

“Acı sütleğen kokuları kaldı genzinde.” (Ö:18).

“Hafta sonları dağlara çiğdem sökmeye birlikte gitmek... Sarp kayalardan mavi sümbüller derlemek... Bir pınar başında ellerini vurmadan eğilerek kana kana buz gibi su içmek... Akan bir dere kenarından mis kokulu yarpuz toplamak... Sırttan, bayırdan yabancı kekik, yeşil çay biçmek... En büyük zulüm acı kenger sakızı kaynatmak...” (YI:84-85).

““Kız Nazife, ‘dağlarda çiğdemler açmış’ diyorlar. Çok severim! Kocamla çiğdem toplamaya gitsek...” (ÇÇAZ:99).

“...karısını ve küçük oğlanı da yanına alarak, Keldaz’a çiğdem sökmeye, sümbül derlemeye, yabani sarımsak toplamaya gider.” (ÇÇAZ:102).

“Bir demet çiğdem, üç beş sarımsak için ta oralara gitmek...” (ÇÇAZ:103).

“Sabah sabah, ‘İlla çiğdeme götür beni’ dedi. ‘Rüyamda gördüm’ dedi. Kıramadım. Bilsem götürür müydüm? Çiğdem sökmek, sümbül toplamak neyimize bizim! Sarp bir kayada sümbül gördü. ‘Onu da koparayım!’ dedi. ‘Gitme!’ dedim. ‘Aşağısı uçurum! Gitme!’ Dinlemedi beni. Aniden ayağı kaydı. Kum, çakıl ayaklarının altından savrulmaya başladı. Cırmaladı yeri amma nafi! Uçtu gitti aşağı! Adımı çağırın sesi dağlarda kaldı. Çiğdem katilimiz, sümbül felaketimiz oldu.” (ÇÇAZ:107).

“Dağlardan yabani kekik, yeşil nane, sarı kantaron çiçekleri toplansın, kokulu dağ çayı biçsinler. Ellerinde *deplengi* bayırlardan çiğdem söküp, acı kenger sakızı kaynatsınlar.” (SYK:77).

Aşağıda *deplengi* / *deplengi* adlı geleneksel tarım aletiyle ilgili bir görsel vardır:

Deplengi ⁴⁴

⁴⁴Görselde gösterilen *deplengi* adlı yöresel tarım aleti
<https://twitter.com/celalettingunes/status/1278316488802414592> [Erişim tarihi 04.02.2022]

“Kurşuni serinliği bütün kekik, reyhan, ıhlamur, nevrüz, çay ve yarpuz kokularıyla birlikte derin derin soluyacağım.” (SYK:84).

“...kenger sakızı kaynatmak için şu karşıki bayıra tırmanacağım.” (SYK:84).

“Başucumda çiçekli bir iğde dalı, burcu burcu kokan bir demet sarı Kantaron çiçeği ve ben hep yayladayım.” (SYK:86).

İncelenen hikâyelerde karşımıza çıkan bitkilerden biri de halk ağzındaki adı navrız olan nevrüz çiçeğidir. Duran, nevrüz çiçeğinin edebiyatta yoğun olarak kullanılan ve sembolik anlamlar da barındıran bir bitki olduğunu söyler. Bu çiçeğin Oğuz beyleri tarafından hürriyet sembolü görülmesi, Türk dünyasında Bayşek / Bayçek adlarıyla bilinmesi ve kelime anlamının bolluk ve bereket çiçeği anlamına gelmesi, doğada az bulunmasından dolayı çiçeğin herkese görünmek istemediği, sadece ona gerçekten ihtiyacı olan imanlı ve dürüst insanlara görünürmüş inancının bu sembolik değerlere ve halk inanışlarına örnek olarak verilebileceğini ifade eder. Ayrıca onu ilk gören kişinin duasının kabul edileceği inancı da vardır (1997, s.134).

Gönüllü de bu çiçeğin Anadolu'nun bazı yerlerinde şifa sembolü olarak görüldüğünü Alanya'nın Gödüre, Asar, Kırkgeçit ve Tokar yaylalarında yetişen güzel kokulu nevrüz çiçeğini ilk gören kişinin topladığı çiçeklerden üç tanesini şifa olması niyetiyle yuttuğunu ifade eder (1977, s.11-12).

Navrız /nevrüz çiçeğinin incelenen eserlerde karşımıza çıkan örnekleri şunlardır:

“Say ki göçten sonra yaylada unutulmuş pembe bir navrızmış o!” (İB:116).

“Kar mevsiminde bir nevrüz çiçeği...” (YSB:45).

“Binlerce nevrüz, çiğdem, nane, kekik, yarpuz, sümbül kokuları geliyor burnuma.” (GBK:94).

“Bir yudum güneşe aldanıp patlayan bir nevrüz gibi...” (B:31).

Son Turnalar adlı kitapta yer alan “*Güneşi Uyandırmak*” adlı hikâyede anlatıcı kayınpederinin büyük bir emekle oluşturduğu bahçesine gider. Adı geçen hikâye bahçecilikle ilgili hem bilimsel hem de halk botaniği anlamında farklı tarım uygulamalarının yoğun olarak anlatıldığı bir metindir. Metinde ağaç yetiştiriciliğinde rüzgârın ve konumun etkisi; bazı bitki türlerinin ve uygulamalarının halk ağzındaki

karşılıkları; mandalina, üzüm asması, kayısı, elma türleri ve bunların verimliliği ile ilgili değerlendirmeler; zeytin ağacının özellikleri, tercih edilme nedenleri ve nasıl yetiştirileceği gibi çok fazla halk botaniği uygulamaları ve örnekleri karşımıza çıkmaktadır:

“Daha ne ki, topu topu iki buçuk senelik fidan bunlar! Şimdiden her ağacın başında on on beş mandalina var. Bu görülmüş şey değil.” (GU:98).

“Bu bir çeşit kalite kontrolüydü. “Daha tatlanmamış mübarekler, ama özüne su yürüdüğü kesin. Bunların hepsi Akitsu ve Rize” dedi.” (GU:98).

“Toprak almadan önce çok düşünmüş kayınpederim. Bakmış kalenin arka yüzüne acı poyraz düşmüyor. Çünkü narenciye bahçesi poyrazı değil, duldayı severmiş. İşte bahçe fikri o zaman çimlenmiş kafasında. “Hele bir de kuyu vurdurup suyu bulursam!” demiş. Dönüm dönüm uzayan bu büyük sarı bozkırda bir tek dikili ağaç yokmuş. Allah için kimse bir söğüt çubuğu dahi sokmamış toprağa. Kendiliğinden bitme bir-iki boz armut, yalnız bir piçdut...” (GU:99).

“Köylülerin bütün bildikleri soya, mısır, buğdaymış. Başka bir şey bilmezlermiş. Ora insanının hiçbirinde narenciye kültürü yokmuş...Varsa yoksa toprağa tohum saçmak... Bu yüzden kayınpederimin bahçe fikrini önce çok yadırgamışlar...Kimileri “Vazgeç Ahmet Ağa. Bu topraklarda narenciye yetişmez.” (GU:99).

“Hepsi Karaçam. Rüzgârın acı, tozlu nefesini onlar keser. Buranın hınzır karayeli hep kuzeybatıdan eser. Toz ve poyraz ölüm demektir ağaçlar için. Yol boyunca sıralanan ‘Mehmetçiklerimi’ bunun için diktim. Şimdi bir damla rüzgâr düşmez bu tarafa.” (GU:104).

“– Burada bin dört yüz fidanım var, Tamamı aş, hepsi Akitsu ve Rize. Sadece şu bir hatta Tancalin, Pleymut, King ve Mineola var. Onlar da denemek için. Şu yaprağı farklı olanlar Vaşinkton ve Greyfurt... Yemek ve sıkmalık için. Akuttsu çok farklı bir mandalina. Mübarek Rize gibi değil, bir ay erken gelir. Bahçenin muştucusu onlardır. Kabuğu gül gibi kızarır ve el değmeden soyulur. Tadı ise say ki pekmez! Fakültenin tavsiyesi üzerine hepsini Samandağı ziraatından aldım.” (GU:104).

“Çok değil, iki ya da üç yıl sonra her ağaç doksan-yüz kilo narenciye verecek.” (GU:105).

“Şu gördüğün fidanların mor mürekkeplerini yalnız başıma ben sürdürdüm. Aşların oturan iplerini çözüp, yenilerini sarmaktan parmaklarımı kestim.” (GU:105).

“Hatların arasına karpuz ekmişti. Sürgünlerden, semizotlarından, iştahla kabarıp yayılan ebeğümeçlerinden toprak gözükmüyordu. Karpuzların dal-budak salan narin

kollarına basmadan ilerliyorduk. Kayınpederim teyeklerin arasında yatan parlak ala karpuzları gördükçe bir başka seviniyordu. Güneşe karşı gülümseyen, kütür kütür gerinen bu nakış yüzlü karpuzlar gerçekten insanın iştahını kabartıyor, heyecanlandırıyordu.” (GU:106).

“Bahçenin dört kenarına kayısı fidanları dikmişti. - Bunlar, dedi, benim kınalı kekliklerim! Çoğu 'Malatya yarması.' Fidanlarını ta Malatya'dan getirdim. Her biri yumruğum gibi olur. Bir kızarıp sararması var, sanırsın ki yüzlerine alev düşmüş Yörük dilberi! Şunlar şekerpare. Tatlı,sulu; ağzında kurabiye gibi dağılır. Bu sene sandık sandık sattım. Nereden baksan altmış yetmiş kök. Az değil.” (GU:106-107).

“Benim tecrübem o ki, kayısı ağacının en çok etkilendiği husus taban altı suyunun toprak yüzeyine yakın oluşudur. Taban altı suyu yüksek olan yerlerde asla kayısı bahçesi kurulmamalı. Bu bakımdan şanslı sayılıyım. "Ve başladı onları benimle tanıştırmaya: "Şu şekerpare, şu Turfanda, şu imrahor, şu Şam, şu Kuru kabuk, şu Çöl oğlu ... " (GU:107).

“-Bak Ahmet Ağa, dediler. Bu kayısılarla fazla heves etme. Ömürleri altı yedi seneyi geçmez. Biz sana 'sofralık zeytin' fidanları vereceğiz. Çekirdeği küçük, eti kalın olan cinsten. Artık rağbet 'yağlık' zeytine değil, 'sofralık' zeytinedir. Hem daha kârlı hem daha beslenmede önem kazanmıştır. Bu sene her üç kayısıdan birini çekecek, yerine bir zeytin fidanı dikeceksin. Önümüzdeki sene iki ağaçtan birini ... Acımayacaksın. Aynen böyle. Kayısının ömrü tükendiğinde zeytinlerin yetişmiş olacak.” (GU:107).

“Baktım killi, ılık rüzgârlı yerleri de seviyor, hocaların da tavsiyesi var, diktim gitti. Yalnız bazıları çok naz yapıyor ya çabuk toparlıyorlar kendilerini. Dört beş sene sonra inşallah yetmiş seksen kök zeytinim olacak. Bu bir servet demektir.” (GU:107-108).

“Bahçenin dört köşesine ceviz diktim. İki de evin arkasında. Gölgesi ağır olur derler, bu yüzden arkaya attım. Olgunlaşınca yeşil kabuğu kendiliğinden dökülen cinsten. Üçünü avucuna al, bastır, hepsi birden çıtır çıtır kırılır; içi kabuğundan cırka da ayrılır. Öyle diyorlar. Mübarek çok yavaş büyüyen bir ağaç.” (GU:108).

“Tahta koruluklar içinde yemyeşil, su gibi fişkırın teyekli dalları gösterdi: - Şu gördüğün bu seneki sürgün. Işkın deriz biz. Üzüm asması bunlar. Çubuklarını ta Maraş'tan getirttim. Cinsine 'Maraş kabarcığı.' diyorlar. Yeşil, yuvarlak, sulu bir üzüm. Şu üç çubuğu da Hassa'dan aldım. Bu da 'Halebi'. Akik renkli, hanım parmağı gibi bir şey. Yemesine doyum olmaz. Şu çubuklar 'Adese.' Kafkas kökenli. Atalarımızın memleketinden. Sıcak iklime dayanır mı bilmiyorum. Siyah, yuvarlak; davar boku gibi bir şey!...” (GU:108).

“Az kalsın unuttuyordum. Şu fidanların tamamı Amasya elması. Daha senesinde serpildi mübarekler. Yaprağı sivri düşenler 'Starking ...' Star'ın tadı başka tabi; sert, sulu!... Şu iki kök Golden dedikleri. İstedim ki döllenmeyi temin edecek çeşit karışımı olsun. Elma çeşitleri umumiyetle kendine kısırdır. Galiba şu biri gidici. Kerataya 'durgun gözaşısı' vurmuştum. Günlerden beri naz yapıp duruyor. Baksana yaprakları şimdiden kan-kızıl meşe seline döndü. Yine de çekmeye elim varmadı; topraktan almaya kıyamadım işte!” (GU:108).

“Sebze bahçesinden henüz çiçeği burnunda, dikenleri üzerinde salatalıklar kopardık: "Hormonsuzmuş, ağzımızda mis gibi kokusu kalırmış." öyle dedi kayınvalidem. Hanım, sırlıklardan 'Ayşekadın' topladı. Ve hiç sevmediğim sümüklü bamya ... Maydanoz ve nane göcek gibi gövermiş; patlıcan, biber ve domatesler salkım salkım akıtmıştı. Yonca gibi dalgalanan mor reyhan ise insanı büyüleyen o engin kokusuyla sanki bahçenin özetiydi.” (GU:108-109).

“...ucu çapraz kesik aşı bıçağını çıkardı.” (GU:98).

Ekici'nin araştırılan eserlerinde yukarıda anlatılan örnekler dışında rastlanılan halk botaniği örnekleri şunlardır:

“Deniz kokan ılık bir meltem, portakal çiçeklerinin o mis kokusuyla sarmaş dolaş olunca, insan sanki büyüleniyor. Bütün şehir, bütün Dörtyol sanki esans kokuyor.” (MBG:73).

“Bir de alabildiğine uzanan gelin süzülüşlü ayçiçeği tarlaları...Mısır, yeşil bir denizdir Çukurova topraklarında. Ovaları süsleyen pamuk tarlaları kare karedir.” (Ö:7).

“Gözlerini pamuk tarlalarına çevirdi.” (Ö:12).

“Orada bir portakal bahçesine bekçi durduğunu duymuştu.” (Ö:16).

“Tahta barakanın önünde ise koca bir dut ağacı...” (Ö:17).

“Yorgun başını şu vadiye, şu kül renkli kavaklığa uzatmış, yıllar yılı yatar.” (BY:35).

“...kayaları çatlatarak göğe uzanan yeşil sürgünler gibi canlanır.” (YSB:43).

“...ortaya köksüz bir ağaç gibi yıktılar.” (MBG:72).

“İçi boş günebakan çekirdeği...” (MBG:80).

“Öğretmenlik yaptığım köyün hemen yanı başında boz gevenli bir sırtın tam tepesine çakılmış gibi duran yüksek bir kayalıktı.” (YI:83).

“Bağdan bahçeden bahseder; kıraç toprağı nasıl Cennet yaptığını anlatır.” (YI:87-88).

“Üç iri yaşlı ceviz ağacının kol kanat gerdiği...” (ÇÇAZ:97).

“Benim bağım bahçem; ektirdiğim buğday tarlam var!” (ÇH/1:118).

“Toprağı karıştırdığı elindeki bağ çubuğunu “çat” diye ikiye kırdı.” (ÇH/1:118).

“Oysa su, can demekti. Bir damla su, bir damla kan demekti. Sıranın geçmesi demek, henüz göveren pancarın tarlada kuruması; yapılan onca masrafın boşa gitmesi, çoluk çocuğun o sene aç kalması demekti.” (GA-1:128).

“Güveren pancarlar susuzluktan can çekişiyor!” (GA-1:128).

“...kuş sesleriyle dolu bir orman imrenesi içinde hayran hayran seyredeceğim.” (YC:10).

“Kaç kez vermek isteyip de veremediğim nergisleri... Hep kitaplarımın arasında kuruyan nergisleri...” (YC:14).

“Gök göcekler, firez oluyor...” (YC:14).

“Nergisler kurudu hep.” (YC:17).

“...filiz, açmayan çiçek, patlamayan tomurcuk...” (YC:18).

“Bağ-bostan işlerinde vefalı dostum; bahçe beklediğim sıcak yaz günlerinde can şenliğimdi.” (BD:30).

“Bahçedeydim. Güneşli bir öğle sonrası oturduğum yerden taş duvarın dibindeki çileklerin yabani otlarını temizliyordum.” (N:37).

“Pembe çiçekleri ışıl ışıl savrulan bir şeftali ağacının bedenine sırtını dayamış...” (N:37).

“Karanfiller açmış mı?” (N:39).

“Elimde bir demet beyaz dağ lalesi...” (KKDZ/1:57).

“Herhalde portakal bahçelerine, soğan tarlalarına...” (BYGD/2:66).

“Dağlarla, yabani otlarla, kır çiçekleriyle, bin bir çeşit orman kuşlarıyla tanışsınlar.” (SYK:77).

“...kızım, sarı dağ çiçeklerinden taç yapacağını hayal ediyor.” (SYK:78).

“Mor Pürenler hep böyle kokar.” (SYK:84).

“Belik ördüğüm çiğdemler cebimde...” (SYK:84).

“Kavak yapraklarının sesi bile hışıır hışıır kulaklarımda.” (SYK:85).

“Asma teyeklerinin yer yer gizlediği...” (K:88).

“Mor akasyaların süslediği, ıhlamur ağaçlarının gölgelerinin döküldüğü parkın تنها masalarından birine oturuyorum.” (K:88).

“Kapı önündeki üzüm asmasından öte gittikleri yok.” (K:90).

“Tekrar serviye çıkıp bakmaya cesaret edemedim.” (K:96).

“Sıcaktan sanki bütün pamuk tarlaları buharlaşıyor.” (DD:116).

“Her yer birbirine dolaşık dikenli tel gibi böğürtlenlerle, kirpi kılıklı azganlarla, aralarında koyu gölgelerin barındığı yaprakları yeri öpen incir ağaçlarıyla dolu. Etraf murt, zeytin, kuşburnu ve bodur çalılıklarla kaplı. Diz boyu ot, sarmaşık, çakırdikeni her tarafı bir ağ gibi örmüş.” (DD:116-117).

“Onlara hayat usaresi sunan gelincikler...” (DD:117).

“...gevenler dövülüp doğranacak.” (BM:127).

“Bazen de bahçede adına dikilen gül; penceredeki kırmızı şakayık... oldu.” (BM:128).

“Kolay mıydı devrilmiş ihtiyar bir söğüt bedeninden yeşil bir sürgün yeşertmek.” (GO:24).

“Hep kırmızı gül kokardın.” (GO:25).

“...karanfil yakamozu, yeşil bir yaprakta jaleydi.” (V:8).

“Boynu bükük hüzünlü bir lâleydi...” (V:10).

“Gözleri sümbül, elleri reyhan oldu yeniden.” (V:16).

“Artık beşinci mevsime gonca saklayan...” (V:19).

“Bir de ne görsün, arkasında sakladığı benim şakayığım değil mi?” (V:31).

“Sapı bile olmayan o güzelim şakayık ne yapıldı?” (V:31).

“Bu çiçeğin tohumunu dayım ta memleketten gönderdi. Kutuda annemle senin için yetiştirmiştik.” (V:31).

“Güllerin boy verdiği çevre duvarının demirlerinden tutup...” (YBA:53).

“Ayrık otları üzerine devrilmiş...” (YBA:58).

“Baktım uçtaki mürdüm eriğinin gölgesinde başı öne uzattığı iki kolunun arasında şekerleme yapıyor.” (KA:66).

“Hiç konuşmadan mürdüm eriğinin dibine...” (KA:72).

“Bostana, bağ teyeklerinin altına, ahıra, söğüt sürgünlerinin içine, dere kenarlarına kadar bakmadığımız yer kalmadı; Karamuk yoktu.” (KA:72).

“Bostandaki sırik fasulyelere dikeç dikiyordum.” (KA:74).

“Elimdeki dikeçleri, keseri bir yana attım.” (KA:74).

“Sırtım, serin gölgelerin pare pare yere savrulduğu bahçedeki kayısı ağacının bedeninde.” (YSS:77).

“İki dere arasına saklanmış yemyeşil bir bahçe, bir koruluk: Çadır gibi ceviz ağaçları, elma-kayısı bahçeleri, sultanî kirazlar, serin salkım söğütler, kalem gibi yükselen sık sıra serviler... Hele de o kara dutlar... Her bayırda aydınlık buz gibi

pınarlar, döşünde yeşeren çayırlar... Sümbül maviliği içinde gülümseyen gökyüzüne eş, kavaklardan akan şarkılar... Her sabah altın suyuna boyadığı söğüt sürgünlerinin arasından hışırtılarla başını kaldıran güneş...” (YSS:78).

“...bostanları sulayıp maldan-melalden koruyacaktık.” (YSS:79).

“Her sabah kahvaltı için bostandan çiçeği burnunda henüz dikenleri üzerinde salatalıkları başka nereden toplayabilirlerdi? Doğrusu hiç bu kadar lezzetli salatalıklar, mis kokulu kayısılar, al yanaklı sert-sulu elmalar, değişik dutlar yememiştik. Hele de o karadutlar...” (YSS:79).

“...elinde tırpan, vücuduna yarı dairemsi kavisler çizdirerek yoncaları biçiyordu. Biçilen yoncalar arkasında bir düzen içinde destelenip sıralanırken, arada bir kırık-yagli siyah bir bileği taşıyla “ceynk ceynk” tırpanın ağzını keskinleştiriyordu.” (YSS:79).

“Az sonra bir yay gibi eğilip bükülen, o ince çelik vücudun arkasında yere yıkılmış yeşil desteler ve tıraş edilmiş oğlan saçları gibi yonca firezleri kalmıştı.” (YSS:80).

“Eli çenesinde düşünen Musa heykeli gibi kayısının bedeninde saatlerce kıpırdamadan durduğum...” (YSS:80).

“- Nasıl bu sene yoncalar?” (YSS:82).

“Bizim köylerde yoncaları sevda sarar, yoncalar sevdaya tutulur öğretmenim.” (YSS:82).

“...şimdi gölgesi köküne büzülmüş bir ağaç altında üç saattir tek kelime yazabilmiş değildi!” (YSS:83).

“Yoncaları ta dipten bir ağ gibi kuşatan, bir aşk iksiriyle saran, mısır püskülüne benzer tel tel altın saçlı bir garip sarmaşık...” (YSS:85).

“Acaba bu uyanış, bu diriliş meyveye duracak mıydı?” (YSS:85).

“Açmayan çiçek, patlamayan tomurcuk...” (YS:88).

“...gölgesi çoktan arkaya devrilmiş kayısı ağacının bedeninde güya hikâye yazacağım.” (YSS:91).

“Kulağım hep o tatlı musikide, o şelâle sesinde, rüzgârın kavak yapraklarında savurduğu serin hışırtıda.” (GBK:94).

“...yağmur sonrası çiğdem rengi toprak kokusuna hasretim...” (GBK:94).

“Sadece iri bir topaç tarla kezeği.” (GBK:97).

“Cansız bedenini, upuzun yatırdılar dutun gölgesine.” (GBK:97).

“Bir kurşun gibi süzüldü ekinlerin içine...” (GBK:97).

“Hepimiz şaşırılmış, arkasından at yelesi gibi dalgalanan buğday tarlasına bakarken...” (GBK:97).

“Ya o ağaçların kalın dallarına tutunup kendini yukarı çekip çekip bırakması?” (İB:116-117).

“Az ötede büyük erik ağacının gölgesinde kümelenen bizimkilere bakıp gözlerimin içine eğilerek konuştu.” (İB:117).

“...battaniyeyi serip Çamlık'taki o koca çınarın serin gölgesine uzanmışım.” (BA2:121).

“Hemen yanı başımızda gümüş rengi yarpuzların boy verdiği derenin serin sularında ellerini yüzlerini yıkayıp, ağızlarını çalkaladılar.” (BA2:121).

“Evden, bağdan, bahçeden; dönüm dönüm tarlalardan dem vurdu.” (BA2:125).

“...dolu vurmuş gül goncası veya rüzgâra tutulmuş ekin ... !..” (GŞ:10).

“Ninen bostan dönüşü sepetinde salatalık, birkaç domates, bit tutam reyhan ile aha şu köşeden çıkıp gelecekmiş gibi olur.”

“...acı poyraza tutulan serviler gibi ıralanmak...” (GT:34).

“Nergisleri çok severdin.” (DYK:49).

“...tıpkı kayaları çatlatan yeşil sürgünler gibi göverir.” (DYK:53).

“Sarı sümbül...” (BABYBÖ:61).

“Gölgeleri balkona dökülen ceviz ağacının altındaki...” (UİBY:73).

“Hayır, gül yaprağına düşen jaleler!” (UİBY:84).

“...portakal bahçesinde iş bile ayarlamıştı.” (CS:86).

“...yol kenarlarından annem için papatyalar toplamayı çok özledim! ...” (CS:92).

“...ağaçlara, çiçeklere taşıyacaktı.” (CS:92).

“Her biri gelin süzülüşlü fidanlarımın yeşil sürgünleri kulaca; toprağı bulgur bulgur kınaya döndü. Ağaçlarda bir iştah, bir iştah, görmelisin!... Daha senesinde navrız olup açıldı mübarekler.” (GU:97).

“Toprağın dilinden anlamazsan, tohum, bin bahar görse yeşermez.” (GU:97).

“Bahçe değil sanki bir “İrem Bağı” idi. Tomurcuk tomurcuk göveren ağaçlar...” (GU:98).

“Damarlarına yürüyen her damla suda hayat bulan fidanlar...” (GU:98).

“Bir annenin çocuğu için duyduğu endişenin tıpkısını fidanları için duyardı. Patlayan her tomurcuk için sevinir, solan her yaprak için üzülür, kuruyan her dal için kahrolurdu. Onlardan bahsederken 'bostan güzellerim' derdi.” (GU:98).

“...orta yere pıtır pıtır bir avuç mandalina döktü. Her biri yaş ceviz büyüklüğünde ve taş gibi sertti.” (GU:98).

“Dediğine göre bu meşhur narenciye bahçesi tarihi *Hemite Kalesi*’nin arka yüzüne düşüyormuş.” (GU:98).

“Güverdi mi fidanlar?” (GU:99).

“Kayınpederim bizi, iki üç dev kalüptüs ağacının gölgelediği köprü başında karşıladı.” (GU:1029).

“Gerçekten dışarının anız yüklü ölü bozkırına inat...” (GU:102).

“Bahçenin yolgeçen yanına bir sıra servi çam dikmişti.” (GU:104).

“Her gördüğü karpuzu bir çocuğun başını okşar gibi sıvazlıyor, şakadan çat çat tokatlayarak diğer hatlara geçiyordu. - Henüz ham bunlar. Yeni yeni kızarıyor... Döşüme kıştırıp vurdum bıçağı, kabak çıktı. Anlayacağın ala-sarı, şalak daha. İneğe doğradık...İri,parlak birini bulup, önce fiske, sonra tokat ile yokladı. "Hıh!" dedi buruşuk bir yüzle. "Sesinden belli(. ..), nereden baksan on günü var daha." Ben de tıpkı kendisi gibi yapıyordum. Her gördüğüm karpuzla önce fiske, sonra tokat. Nihayet gözüne kestirdiği daha iri birini bulup dallarından koparmadan iki avucunun içinde kulağına tutup sıktı dinledi. "Ses gelmedi ama, şansına!..." dedi. Koparıp verdi koltuğuma.” (GU:106).

“Büyük ıhlamur ağacının yumuşak gölgelerinin döküldüğü...” (BAG:126).

“Bir erik ağacı tepeden tırnağa çiçeğe dururdu.” (ÇY:8).

“Kava düşen çingı, göçeği vuran don, benim içimdeydi.” (ÇY:8).

“Masamda duman rengi yapraklarının arasından sarı yıldızlarıyla gülümseyen bir demet iğde çiçeği... İğde çiçekleri sevgi demektir.” (ÇY:9).

“-Sana, dedim, iğde çiçekleri veremedim.” (ÇK:14).

“Senin layığın koklanmamış gül, el değmemiş gonca, bozulmamış bağıdır.” (ABMD:21).

“Garson kız bir buket taze nergis getirdi.” (ABMD:27).

“Her sabah demet demet nergis çiçekleri...” (ABMD:31).

“Çınar ağacının pare pare gölgelerinin döküldüğü çiçekli balkon, en uygun yerdi.” (G:53).

“...ulu çınarın gölgesine çektiği arabasını yıkıyordu.” (G:54).

“Mercimek tarlaları...” (G:56).

“Kıyıya yakın dev bir Okalüptüs ağacının gölgesinde durdu.” (G:64).

“Az ilerde çalılıklar, göbek boyu yeşil sürgünler, küme küme böğürtlenler, kirpi kılıklı azganlar vardı.” (G:65).

“- Okul bahçesine elli tane çam diktirdim efendim.” (KY:81).

“Tarla firezli.” (KY:81).

“Balkon duvarlarının üzerine dizilmiş sıra sıra saksılar, saksılarda coşkuyla püskürmüş çiçekler... Neler yoktu ki: Mis kokulu siyah reyhanlar, Konya karanfilleri, ada karanfilleri, çuha çiçekleri, başları yerde küpeliler... Duvar kenarlarında boyunlarını zarafetle uzatmış kırmızı beyaz zambaklar...Daha ötede gülhatmiler... Mübarek küçük bir cennet bahçesi...” (YH:95-96).

“Onlar, gelinciğe, lale diyorlardı⁴⁵.” (NS:8).

“Lale: Masumiyetin sultanı, sessizliğin hilkatı, güzelliğin timsali olan çiçek...” (B:26).

“Lale, yeşil yaprakların arasında alev alev yanıyor.” (B:28).

“Ben de biliyorum ki gelincikler, kavuşamayan aşıkların çiçeğidir; hüznün çiçeğidir. Yine biliyorum ki gelincikler nazlı ve narin duruşuyla bir zarafeti, bükük boyunlarıyla da bir hüznü temsil eder.” (B:28).

“Karanfil: Nice sevenlerin dudaklarında bir katre alev, nice sevilenlerin acıyan ruhlarında bir melal gibi açan çiçek...” (B:29).

“...başları yerde hüznün ve direnişin simgesi kardelen ...” (B:31).

“Hayır, zehir yüklü bir haşhaş çiçeği!” (B:32).

“Hatta kapımızın önünde çok sevdiğim kendiliğinden bitme "Çalığülü" bile vardı.” (KP:37) .

“...bahçe bakımını yapacak, gülleri budayacak, çayır çimenleri kurutmayacak...” (KP:39).

“Güneş düşmeyen bir odada çiçek bile solarmış...” (GNK:47).

“Gölgesi pare pare dökülen geniş avludaki ihlamurun altına bir sandalye koyup oturttu.” (GNK:47).

“Sümbül mavisi gökyüzünü, al baharlı Amanosları, gözlerimi alan güneşi...yıldız yıldız çiçeğe duran köşedeki iğde ağacını... Fır fır rüzgârı savuran şu serviyi ... Hatta duvar dibinde arsızca büyüyen mor tozaklı devedikenini ...” (GNK:50).

“Her çiçekte bir başka sevinç ... Sıra sıra saksılar ... Saksılarda gülümseyen renkler ...” (GNK:50).

“Duvara boy veren gülhatmiler al duvaklı bir gelin gibi... Hayallerin tasvircisi begonyaya bak! Nasıl da şırmamış sardunyalar... Ya şu mor menekşelere tepeden bakan akzambaklar, Mineçiçeği sen misin? Seni bücür seni! Hanımelleri sonsuzluğa

⁴⁵ Azerbaycan halk kültüründe gelincik çiçeğine lale denmektedir.

kanatlanan turnalar gibi... Sevginin en güzel ifadesi beyaz papatyalar, ne çabuk veda ettiniz? Çuha çiçekleri ışıltılı ışıltılı ... Gözlerimde bir karanfil sevinci... Beyazları denizköpüğü, sarıları ay ışığı, kırmızılar batan gün kızılı ... Nasıl da iştahla püskürmüşler!” (GNK:50-51).

“Devrilen çınar, rüzgâra tutulan ekin, düşen başak...” (GNK:53).

“Ekin ekim tarlalarında...” (BGH:72).

“Evden önce bahçeye geçti. Ağaçlar uyanmış, can erikleri, kirazlar, armutlar, elmalar, hatta yabancı alıçlar bile çiçeğe durmuştu.” (G:82).

“...kırmızı gül goncalarından koca bir buket yaptırıldı...” (DM:99).

“Tamara bir kucak, salkım saçak kırmızı gelincik getirip masama koymaz mı?” (DM:99).

“Sana çiçekçiden kırmızı güllerden alamadık ama arkadaşlarımızla birlikte bizim oradaki yeşil ekinin içinden yolduk.” (DM:108).

“Gelincikleri çok severim.” (DM:108).

“Az ötede ıslak leğen içinde lale satan çiçekçi kadından bir çift lale satın aldım.” (AYGK:139).

“...verdiğim bir çift lale yere düşmüş.” (AYGK:140).

“...çivgin vurmuş gül goncası. Buz tutmuş nilüferler ...” (AYGK:141).

“Gül, vakitsiz açılır mı?” (AYGK:142).

“Çimen üzerinden kopardığım bir papatyayı saçlarına taktım.” (AYGK:145).

“...bir şeyin hayali süslemişti içimi: Sabırla uç vermesini beklediğim bir şakayık... Tohumunu sarı bir “Vita” kutusuna özenle ekmişim. Açınca onu verecektim öğretmenime. Gönlüm, o alevden çiçeği vermenin hayalleriyle süslenmişti. Nihayet bir sabah yeşil bir uç müjde gibi “Merhaba” dedi. Zamanla dallandı boylandı. Bir gün tam tepesinde mercimek büyüklüğünde yeşil bir yoğunlaşma ve nokta nokta ışıklanan bir kızartı belirdi. Nihayet açmıştı şakayığım. Sanırdınız ki kırmızı küçük bir ampul... Annem her sabah o ışıklı, sessiz, yumuşak kızartıya bakar, “Bana memleketimizi hatırlatıyor” der, ardından derin bir “Of!” çekerdi. Anlardım ki kırmızı şakayığımı o da çok seviyor.” (V:30-31).

“Kırkılmış oğlan saçı gibi kıpkır iki tepenin arasında kaynayan pınarlar...yosun yüklü bataklıklar, küme küme söğüt ağaçları ve yamaçlara doğru karanlık, küçük mağaralar vardı.” (GBK:96).

“O sırada yayladakilerden biri, Savcı Bey’in önündeki masaya bir tabak kırmızı yayla kirazı ile çilek koydu.

-Yaylamızın kendi ürünü; hormonsuz, doğal...

...Yaylalarda yetişiyor mu böyle şeyler? dedi Doktor Hanım.

-Elmalarımız, armutlarımız bir harika! Çileklerimiz, kirazlarımızın tadına doyamazsınız! Salatalıklarımız burcu burcu kokar.” (ÇÇA:106).

3.6.2. Halk Ekonomisi

Artun, halkın geçim amacıyla yaptığı çabaların tamamına halk ekonomisi adı verildiğini ifade eder. Halk ekonomisi halk mimarisinden inançlara kadar bütün yaşamı etkilemektedir. Çobanlık, yaylacılık, gurbete çıkma, avcılık, el sanatları ve zanaatlar aslında halk ekonomisinin bir uzantısıdır (2018, s.280- 281).

Halk ekonomisinin günlük hayata yansıyan farklılıklarından yola çıkılarak araştırılan eserlerde halk ekonomisi; meslekler, geleneksel meslekler, hayvancılık, tarım ve rençperlik, avcılık başlıklarında incelenmiştir.

3.6.2.1. Meslekler

Ekici'nin incelenen eserlerinde ırgat, ocakçı, öğretmen, bakkal, savcı, tabip / doktor, imam, çoban, yevmiyeci / işçi, berber, zabıta, amele, seyyar satıcı, kaymakam, şoför, avukat, hemşire, ayakkabı tamircisi, müstahdem, ormancı, kâtip, bekçi, çiftçi, tüccar, polis, hâkim, hamal, garson, işportacı, çocuk bakıcılığı, muavin, müteahhit, ırgat, kapıcı, palyaço, arıcılık gibi çok zengin bir meslek çeşitliliği vardır. Bu durum Ekici'nin hikâyelerinin toplumun her kesimiyle ilişkili olduğunun bir göstergesidir. Araştırmaya dâhil edilen eserlerde tespit edilen meslekler şunlardır:

“Tarlalarda ırgatlar görürsünüz.” (Ö:7).

“Nihayet, ocakçı Pehlivan Habil...” (BY:22).

“Öğretmenler odasının açık duran kapısından başını uzatan müstahdem Hatice Hanım...” (VKA:53).

“Köyün bakkalı...” (YI:87).

“Gelenler, İlçe Cumhuriyet Savcısı, bayan Hükümet Tabibi, şoför, Jandarma Çavuşu ve silahlı iki erdi.” (ÇÇA:100).

“-Bu camiinin imamı sen misin?” (ÇÇA:102).

“Tıpkı bir sosyolog gibi konuştunuz doktor hanım!” (ÇÇA:106).

“Geçimi tefecilik üzerineydi. Faiziyle para satar...” (ÇH/1:112).

“Daha sonra da defolu mal niyetiyle getirip yaşlı, başlı demeden bu sığır çobanının altına atmışlardı.” (ÇH/1:114).

“Ben çobanlık yaptım...” (ÇH/1:121).

“Tuttuğum yevmiyeci, kürek omzunda avara kasnak gibi tarlada boş boş bekliyor!” (GA-II:128).

“Sığır çobanının oğlundan başka ne beklenir?” (GA-II:128).

“Berber Cuma, elinde makas ve tarakla dondu.” (GA-II:137).

“Belediyenin güya zabıtalı var(!)” (ÇM/III:145).

“Gelini apartmanlara temizliğe, çamaşıra gönderse...” (ÇM/III:146).

“...amelelere kalın kaba seslerle bir şeyler anlattılar.” (ÇM/III:147).

“Yandaki seyyar satıcıya soracaktı...” (ÇM/III:148).

“Çok geçmeden, nikotin pası dişlerini göstererek, “Anlıyorum seni!” diyecek felsefe öğretmenimiz.” (YC:11).

“...beni muayene eden hastane doktoru gibi konuşacak.” (YC:12).

“Bayram kutlamalarından tanıdığım Kaymakam Bey.” (YC:18).

“Şoför kamyonu çalıştırdı.” (BYGD/2:73).

“Avukat Cengiz Bey, genç kızın yanaklarında iki damla yaşın tomurcuklandığını görünce dayanamadı.” (BYGD/2:73).

“...hemşirelerin kırılan sopa gibi kuru sesleri olmasa!” (SYK:86).

“En iyisi, yakın bir ayakkabı tamircisinde hemen yaptırmak.” (K:87).

“Babam, kazma-kürek işçisiydi.” (DD:119).

“Kitapla dost olun diyen bir baba, bir öğretmen...” (V:26).

“Kazma-kürek işçiliğinden...” (BAS:36).

“Türkçe öğretmenimizin sözleri bir anda hepimizi yeise düşürüyor.” (BAS:36).

“...daha olmazsa kaymakama kadar çıkın!” (BAS:42).

“...kapıya dikilen müstahdem amcaya göz ucuyla bakıp...” (BAS:44).

“...yanı başımızdaki inşaatta çalışan işçilerden biri düşmüştür.” (YBA:52).

“İkinci kat komşumuz müteahhit Coşkun Bey.” (YBA:56).

“Ormancı Fazlı ve karısının...” (GBK:95).

“...sonra şoför gülümsedi.” (İB:114).

“Kucağı mektup yığılı, sigarası alt dudağına yapışmış gibi duran kır saçlı postacı içeri girdi.” (YSB:39-40).

“Bu küçük dağ köyüne öğretmen olarak geleli birkaç ay da olsa, henüz tanışmamış olmayı bir eksiklik, bir tembellik olarak yorumluyordum.” (GŞ:9).

- “– Bizim otel kâtibi Cumali.” (GT:31).
- “– Seni dilenerek, cami tuvaletlerinde bekçilik yaparak...” (BABYBÖ:67).
- “Savcı gelene kadar...” (BABYBÖ:71).
- “Çiftçilik konusunda büyük bir cevhere sahip olduğuna inandığım kayınpederimin...” (GU:98).
- “Daha mahsul tarladayken tüccara gider.” (GU:101).
- “Nedense o an çiftçi olmak geçti içimden.” (GU:109).
- “Kaymakam, tahsildar veya ilkokul müfettişleri gibi herhangi birinin gelip gelmediğini kontrol ederdi.” (ST:117-118).
- “Zavallı hâkim de korkusundan bir türlü davayı beraatla sonuçlandıramaz, açık tutarmış.” (ST:119).
- “Polisler alıp götürdüler.” (ABMD:34).
- “Bu tempo içinde şoför kapıyı açtı.” (ÇSD:39).
- “Tablacılık, işportacılık yapar, yine geçiniriz.” (G:55).
- “Önce halde hamallık, sonra şirketlerde beton işçiliği...” (G:55).
- “Biliyorsun köyde çocuk bakıcılığına hoş bakmıyorlar.” (KY:71).
- “Sonunda bir kahvede garsonluk işi buldum...” (KY:72).
- “Kaymakam’ı karşılamaya kimse gelmedi.” (KY:73).
- “Öğretmenlerden de kimse gözüküyordu.” (KY:73).
- “Geçen gün köyün imamı söylemişti.” (KY:74).
- “-Dolapları marangoz Yahya Efendi’ye sipariş verdik efendim.” (KY:78).
- “Müteahhit Tuncay Bey...” (ZKB-1:119).
- “Hatta muavinimizin centilmen davranışları ve lacivertler içindeki temiz görünüşünden dahi mutlu oldum.” (ZKB-1:120).
- “Garson gayet memnun...” (ZKB-1:134).
- “Çukurova’da pamuk ırgatı, Dörtyol’da portakal amelesi, inşaatlarda beton işçisi olmak demektir.” (CBHK:141).
- “-Baba, dedim, şimdi seni doktora götüreceğim.” (CBHK:142).
- “Ne iş olursa ona koşan bir amele ... Gerekliğinde kazma kürek işçisi, gerekliğinde halde hamallık...” (KP:37).
- “-Bildiğiniz "kapıcılık" işte!” (KP:39).
- “Beni okutabilmek için ellerin evine temizliğe, çamaşıra giden annem.” (GNK:51).
- “Hiçbir numarası olmayan yorgun palyaçolar...” (BGH:69).

“Bütün bunları düşünerek yarınlarda ayakta kalabilmen için sana bildiğim kadarıyla arıcılığı öğretmeye çalıştım. Arıcılık da artık diğerleri gibi bir meslektir. Hem de iyi bir meslek!” (G:87).

“Nasıl olsa Gülpüren’e bir bakıcı ayarlardık.” (KY:71).

“Çobanlar diyorum...” (YI:86).

3.6.2.2. Geleneksel Meslekler

Ekici'nin hikâyelerinde günümüzde artık çok fazla rastlamadığımız ve kaybolmaya yüz tutan köşker, zurnacı, davulcu, sünnetçi, hamutçu, haddehaneci gibi geleneksel mesleklere rastlanmıştır:

“...bütün **köşkerler** içine mi girdi?” (K:88).

“**Köşker**, ihtiyar, sakallı bir adam.” (K:89).

“İçerde **köşkerden** başka kimse yok...Ortalık öyle karışık ki... Karşı rafta demet demet ayakkabı bağları, ayakkabı içleri, çiviler, boyalar... Az ötede tamir edilmiş karışık bir ayakkabı harmanı. Yandaki teneke kutuda bulanık kirli bir su; içine sokulmuş el gibi meşin parçaları. Çiriş kokusu... Ağzına beş-on çivi dolduruyor.” (K:89-91).

“Yelekli, şalvarlı, altın dişli **davulcu** bir bacağından altından, bir üstünden patlatmak istercesine güm güm iştahla vuruyor davula.” (GBK:98).

“Esmer duluşunu balon gibi şişiren kızarmış pelit gözlü **zurnacı** ise yeşil boyun damarlarını parmak gibi kabartarak ona eşlik ediyor.” (GBK:98-99).

“Şimdi akardiyon çalan omzu çantalı o esmer **sünnetçiler** de tatlı bir nostalji olarak gerilerde kaldı.” (Ş:140).

“...sesinde er meydanındaki **cazgırın** gök gürlemesi vardı.” (GU:103).

“**Hamutçunun** çuvalına dönmüş.” (K:79).

“**Haddehaneci** Mehmet Bey'in eşiymiş.” (KŞA:109).

“**Zurnacı** Kel Bekteş'ten kurtulmuşum...” (ZKB-2:133).

3.6.2.3. Hayvancılıkla İlgili Unsurlar

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde bir üretim ve geçim unsuru olarak hayvancılığa rastlanmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, yumurta üretimi, arıcılık, süt üretimi gibi hayvancılık unsurlarına hikâyelerde rastlanmıştır:

“Akşama kadar köyün sığırının arkasında kırdaki bayırda gez, sonra da gel, yatağın içine o ahır kokusuyla gir.” (ÇH/1:113).

“İyi ya işte dede, çıkındaki yumurtaları satarsak...” (ÇM/III:141).

“Aha bu bohçada on beş tane yumurta var.” (ÇM/III:142).

“...çıkındaki otuz yumurtanın satılmasına bağlıydı.” (ÇM/III:142).

“Bir zamanlar köyünün, köylüsünün Çoban Memiş’i... Ahırında malları, tarlasında ekini olan Çoban Memiş... Köyün sığırı ona teslimdi. O güderdi bütün malları.” (ÇM/III:143).

“Ben, horozun ispiyonlamasına inat, kümeden çaldığım taze yumurtalarla sahanda yumurta yapacağım.” (SYK:85).

“Baldızım Hatice, kovandan bin bir güçlkle çıkardığı bir çita polenli bal peteği ile dönecek.” (SYK:85).

“Komşu bir evin her gün mallarının altını görüyor; yemlerini veriyormuş.” (DD:121).

“...inekleri dahi tek başıma sağışımdaydım bahsediyordu.” (BM:135).

“Sahipleri şimdilik daha uzak, daha serin yaylalardaydı. Bilmem hangi karlı doruklarda, ardıçlı eteklerde, kıl çadırlarda ucu bucağı belirsiz koyun sürüleriyle meşguldü.” (YSS:79).

“Elim, gündüzden kümeden çalarak sattığım cebimdeki bozuk yumurta paralarında...” (GBK:101).

“Devlet hayvancılığı teşvik için ucuz krediyle cins inekler veriyor. Gidip yazılın. Şu köye iki-üç yüz ala inek girsin. Süt sağar, gerekirse kooperatif bile kurarsınız.” (GU:100).

“...koyun güttüm koyaklarında.” (BGH:72).

3.6.2.4. Tarım-Rençperlik

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde bir üretim ve geçim unsuru olan tarım faaliyetlerine ve rençperliğe (Irgatlık) rastlanmaktadır. Rençperlikle ilgili birtakım kavramlar da incelenen metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da, biçilen buğdayı harman yapıp, samanı ayırmak için öküzlerin sürmekte olduğu alete düven tahtası ya da gem denir. Bu eyleme de gem sürmek adı verilir. Bu rençperlik / tarım faaliyeti *Bir Yabancı* adlı hikâyede geçmektedir:

“Tesadüf bu ya baktım Üçpınar'da yalnız başına **gem sürüyor.**” (BY:27).

İncelenen hikâyelerde geçen rençperlikle ilgili diğer unsurlar şunlardır:

“Yüzü gün esmeri, kıvırcık kumral saçlı çocuk, omzunda taşıdığı kütlü pamuk çuvalını...” (Ö:9).

“İrgatlar, pamuk toplamaya çoktan başlamış olmalıydılar.” (Ö:16).

“Bekir Hocanın bir yabayı...” (ÇÇA:101).

“...gürül gürül akan kanalın içine girdi. Küreği yoktu elinde fakat ellerini kürek gibi kullanıyor, bulduğu taş, kaya, yosun parçalarıyla suyun yönünü tarlasından yana çevirmeye çalışıyordu. Zira Kerim, su sırasının kendinde olduğunu sanarak, kadına giden sulama suyunu kesmiş, kanalı tarlasından yana çevirmişti.” (GA: II/127).

“Hasat zamanı. Ekin tarlasındayız. Babam, kağnıyı yüklüyor, ağabeyim ‘anadut’la sap veriyor, ben incecik kollarımla ‘tırmık’ çekiyordum.” (DD:122).

“...elinde tırpan, vücuduna yarı dairemsi kavisler çizdirerek yoncaları biçiyordu. Biçilen yoncalar arkasında bir düzen içinde destelenip sıralanırken, arada bir kırık-yağlı siyah bir bileği taşıyla “ceynk ceynk” tırpanın ağzını keskinleştiriyordu.” (YSS:79-80).

“Bu tarla bel ister, sürek ister.” (BA2:134).

“Çukurova’nın ateşten koza tarlalarında çapa vuran, ırgatlık eden anam, ne oldu sana?” (UİBY:75).

“Ağaçların dibini "karık" yapacak, makasla budak budayacak, ayak işlerine bakacaktı.” (CS:86).

“Kayınvalidem elindeki kalıçla bir kucak mısır biçmişti.” (GU:109).

“İrgatlığın yaşı yoktur buralarda. Herkesin elinde bir çuval... Pamuk toplamaktan parmaklarına kan oturur okul çağındaki çocukların.” (KP:35).

“Mevsiminde ise portakal toplama...” (KP:37).

“Bu işler Çukurova’da pamuk ırgatlığına benzemez. Tarlada çift sürmeye, yazıda buğday biçmeye, rüzgârda harman savurmaya hiç benzemez.” (KP:42).

“Çukurova’nın sarı sığağında pamuk toplayan...” (AA:59).

“...tarlalara soğan işçisi olarak giden...” (AA:59).

3.6.2.5. Avcılık

Celilova, ilk zamanlarda gıda amacı taşıyan avcılığın sonradan birçok kurallara sahip, dini tören ve gelenekleri içeren karmaşık sistemli bir meslek türü olarak ortaya çıktığını ifade eder (2019, s.63).

Ekici'nin hikâyelerinde ise avcılık hem bir gıda temini hem de bir uğraşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tavşan, domuz, üveyik ve ördek avlarının yanı sıra, ökse aracılığıyla kuş yakalama ve ticaret amaçlı bir tür toplayıcılık olarak nitelendirebileceğimiz kurbağa ve salyangoz avı metinlerde karşımıza çıkmaktadır. İngiliz cinsi safkan bir av köpeğini anlatan *Karamuk* adlı hikâye ise halk zoolojisi ve avcılıkla ilgili unsurları barındırmaktadır:

“...ökseye yakalanmış yaralı bir kuştı.” (YSB:44).

“...veya kurbağa, salyangoz toplayan işçi çocuklar...” (YI:86).

“Belki de tavşan, domuz avlayan gece avcıları...” (YI:86).

“Dom dom kurşunu yemiş iri bir kıllı domuz...” (GA-II:136).

“...ben üveyik avına çıkacağımı düşünüyorum.” (SYK:78).

“Kuş lastiğim boynumda, sığırcık yuvalarını elimle koymuş gibi yeniden bulacağım.” (SYK:78).

“O gün eniştemin vurduğu tavşan gerçekten çok lezzetliydi...” (BM:135).

“...mutlu bir maral avcısıydı.” (V:19).

“İşte ne olduysa geçen perşembe günü Amik gölüne yabani ördek avına gittiğimiz o avda oldu.” (KA:69).

“Ben, uçara sıkıyordum. Karamuk, ördeğin düştüğü yeri eliyle koymuş gibi buluyor, incitmeden, yemeden alıp yanıma getiriyordu. Her gelişinde mükafat olarak ağzına okkalı bir akide şekeri, haydi bir daha! Anlıyor, çocuklar gibi seviniyordu. Çantam iyice kabarmıştı. İkimizin de keyfine diyecek yoktu. Karamuk, bu son gelişinde dönmedi. Aradan yarım saat, bir saat geçtiği halde dönmedi. Hayret, hiç böyle yapmaz, vurduğum ördekle dönmesi beş dakika sürmezdi!” (KA:70).

“Endişelendim. İndirdiğim ördekten hadi vazgeçtim; nereye gider, hangi cehenneme kaybolurdu bu köpek? Sazlıkların arasından, bataklıklara kadar bakmadığım, ıslıklamadığım, adıyla seslenmediğim yer kalmadı. Yok! Baktım gökyüzü de bozuyor, kirli bulutlar ufka doğru akıp duruyor. Canım iyice sıkılmaya başladı. İşte o an, ilerden “çakal hıçkırması” gibi bir ses geldi: “Hilhl! Hilhl!” İri süpürge otlarından biri şiddetle sarsıldı. Fişeği namluya sürdüm. Kendimi her şeye hazırlıyordum. Tüfek yüzümde, olduğum yere çömelip bekledim. Yeniden aynı hıçkırık, aynı sarsılma. İçime bir şüphe düştü. Yerimden kalktım, küçük adımlarla yaklaştım. Önce, kabuğundan henüz soyulmuş parlak kara bir yılan gibi sağa sola yalpalayan kuyruğunu gördüm. Bu bizim Karamuk'tan başkası olamazdı. Baş, gür yeşil süpürge otunun içine gömülü,

vücudunun bütün tüyleri kirpi gibi kabarmış, bir şeyler didikliyordu. Benim yaklaştığımı fark etmedi bile.

- Karamuk! dedim.

Hiç beklemediği veya en son duymak istediği sesteki bu. Bir yaydan fırlamış gibi süpürge otunun dışına attı kendini. Alevli, vahşi gözlerinde şimşekler çakıyordu. Adeta kanı damarlarında buz tutmuş da öylece kalakalmıştı. Baktım ağzında ördek yoktu, gelincik yoktu, yılan yoktu fakat dudaklarından siyim siyim, iplik iplik akan sarı sıvılar vardı. Süpürge çalısının içinde ise bir yuva ve kırılmış, akmış çil çil yumurtalar...

Önce ürperdi, sonra çözüldü. Karşımda tir tir titremeye başladı.

- Seni aşağılık, seni alçak! dedim.

Elimdeki çiftenin dipçliğini kışına bütün gücümle indirdim. Önce tiz bir çılgılık, sonra acı-keskin sesler çıkararak önümde ağır aksak yürümeye başladı fakat kaçmadı. O önde, ben arkada, yol boyunca söylendim durdum:

- Demek bir hırsız gibi bizim evde olmadığımız bir ânı gözeterek kümese giren, yumurtaları yiyen, ondan sonra da hiçbir şey olmamış gibi yanımıza gelip zıbaran sensin ha! Söyle alçak, seni aç mı koyduk, açıkta mı koyduk? O pis miden için, murdar miden için değer miydi? Yahu bunu sokak köpekleri bile yapmaz! Bugün yumurtalara dadanan it, bakarsın yarın tavukları da avı da yemeye başlar! O zaman senin hırsız bir tilkiden ne farkın kalır? Söyle şimdi, ben diğer avcıların yüzüne nasıl bakarım? Onlara senden nasıl bahsederim veya başkaları bizi nasıl anlatır? Beni mahcup ettin, herkese karşı yüzümü kara çıkardın! Senin hakkın bir kurşun ama elim varmıyor, vicdanım elvermiyor işte!” (KA:70-71).

“...evimizin bekçisi, avda vefalı yoldaşım, dostum, can şenliğimdi!” (KA:73).

“Ava gittiğimizde bir yığın kötü söz söylemiş, yaş kamışla acımadan dövmüştüm.” (KA:73).

“Kuyruğunu bacaklarına kıstırılmış, kulaklarını solmuş marul yaprakları gibi gözlerinin önüne düşürmüştü de ağlayarak evin yolunu tutmuştu. Avda kusur mu etmişti? Vurduğum ördekleri mi yemişti? Onunki nefis değil miydi? Çalıkların arasında beş altı yumurta bulmuştu da onları yiyordu. Varsın yesindi; o da onun ganimeti sayılmaz mıydı? Neyi öğretmişim ki neyi istiyordum? Kendi av köpeğini dövmek bir avcıya yakışır mıydı? Bir köpek böyle mi terbiye edilirdi? Ağzını yumurtayla yakmak da neyin nesiydi! Bir canlıya böyle mi ders verilirdi? Böyle işkenceli eğitim mi olurdu!” (KA:73).

“Eh, tek saçma tüfekle başka nerede kuş avlayabilirlerdi?” (YSS:79).

“Belki de yeşil Ceyhan ırmağında olta ile balık tutacaklar...” (GU:101).

3.6.3. Halk Hekimliği

Halk hekimliği, insanlığın oluşumundan bu yana tabiattaki otlardan, bazı büyü odaklı unsurlardan yararlanılarak yapılan uygulamalardır. İnsanlar elde ettikleri bu pratikleri gözlem ve deneme yoluyla ortaya çıkarmışlar ve bu bilgileri sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Günümüz dünyasında modern tıp yöntemleri olmasına karşın hala geçmişten gelen halk hekimliği uygulamaları kullanılmaktadır.

Boratav ise halk hekimliğini, “halkın imkân bulamadığı veya doktora gitmek istemediği ya da gidemediği durumlarda hastalıklarını tedavi amaçlı başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümü” olarak tanımlar. (2013, s.139).

Boratav’ın tanımında yer alan modern tıba gidemeyen insanların başvurduğu kurum değerlendirmesini yeterli bulmayan Değer, halk hekimliği üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların modern tıpla birlikte yaşamını sürdürmekte olan halk hekimliğinin kapsamının oldukça geniş olduğunu ortaya koyduğunu ifade eder. Değer’e göre halk hekimliği birçok yönden halkın sağlığı ile ilgilenir ve bunun için maddi-manevi tüm yöntemleri kullanır. Boğazı ağrıyan birinin ıhlamur kaynatıp içmesinden felç geçirmiş birine muska yazılmasına kadar halkın sağlığı ile alakalı konularda teşhis ve tedavi sürecini kapsayan pek çok pratik ve uygulama halk hekimliğinin kapsamına girmektedir (2014, s.184-185).

Çıblak, "Çukurova'da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri" adlı makalesinde Çukurova’da halk hekimliğini incelerken hastalıkların tedavi yöntemlerini; 1. Dini ve büyüsel nitelikli olanlar, 2. Hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar, 3. Çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılanlar şeklinde üç gruba ayırır (2005, s.200).

Kurt ise “Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Hekimliği Uygulamalarında Eski Türk İnanışlarının Yansımaları” adlı makalesinde halk sağaltmacılığında kullanılan yöntemlerde inanç etkisini önemli görür. Tabiat kültlerine bağlı halk hekimliği uygulamalarında bitkisel kökenli ilaç ve uygulamaların daha yoğun olduğunu ifade eder. Bu uygulamanın yanı sıra hayvansal kökenli ve hem bitkisel hem de hayvansal kökenli ilaç ve uygulamaların birlikte kullanıldığı örneklerin görüldüğünü belirtir. Ayrıca diğer uygulamalar başlığı altında gerçekçi ve dinsel / büyüsel hekimlik uygulamalarının varlığından bahseder. Kurt, uyguladıkları büyü işlemleriyle

hastalıkların tedavisini gerçekleştiren ocaklı kimselerin yöreye özgü halk hekimlik bilgisinin yönetiminde etkin rol oynadığını belirtir. Bu durumu, geçmişte şamanların üstlendiği toplumsal rollerin bir kısmının günümüzde ocaklı diye tabir edilen kişilerce devam ettirilmesi olarak nitelendirir (2018, s.52-56).

Ekici'nin incelenen eserlerinde bir halk hekimliği uygulaması olan Yılandı Hacı Ocağı müstakil bir hikâye olarak yer almaktadır. Yılandı Ocağı, ocağın oluşum hikâyesi, tedavi ritüeli, el alma / el verme geleneği ve üfürükçülük halk hekimliğinin alt başlıkları olarak değerlendirilmiştir.

Bazı hastalık isimleri, bir tür halk hekimliği uygulaması olan ve kırıkları tedavi eden sınıkcılık, genellikle otlardan, şifalı bitkilerden yararlanarak hastalıklara çare bulmaya çalışan otacı diye tabir edilen Çolak Ökkeş karakteri, diş temizliğinde kullanılan dini-geleneksel yönleri olan misvak, sıtma için kullanılan kinin ve özellikle Abdal kültürüne özgü basit halk hekimliği uygulamaları (Tereyağlı pekmez vb.) Ekici'nin hikâyelerinde geçmektedir:

“- En önemlisi de aspirin... Annem sabaha kadar hiç uyumadı, hep ağladı dedeciğim. Kardeşim çok hastaymış, ateşler içinde yanmış. Havale geçirirse ölebilirmiş. Öyle söyledi annem. Aspirin ateşini almış!” (ÇM/III:141).

“Çocuklara bakıyorum, boyun ve vücutları iğne iğne isilik.” (SYK:75).

“Dedem, bir gün düşük bir omuzla, kolunu tutarak bize geldi. Yüzü mum gibi, gözleri dolu doluydu. Sınıkcıdan döndüklerinde duymuştum; galiba dedemin kolu kırılmış.” (DD:120).

“Kimi kesilmiş soğan koklatıyordu, kimi kolonya... Biri bileklerini ovuyor, diğeri ıslak bir bezle alını, yüzünü serinletiyordu.” (YBA:57).

“Kimilerine göre 'Ağu kıranı' idik. Kimilerine göre de 'Sabrıcan' veya 'Dalak şişmesi ...' Hatta 'inceağrı', kolera ve kara humma diyenler bile vardı.” (CS:88).

“... Karakese Köyünde ‘Çolak Ökkeş’ namıyla anılan biri varmış. Lokman Hekim gibi bir adammış. Ot köklerinden, ağaç yumrularından, bitki özlerinden, kurutulmuş dağ çiçeklerinden çeşit çeşit acı ilaçlar yaparmış. Evi eczane gibiymiş. Bütün raflar şişe şişe, renk renk ilaçlarla doluymuş. Hepsisi kendi imalatıymış. Her derdin şifası varmış onda. Kanser hastalarını bile iyileştiriyormuş. Evi Türkiye'nin dört bir yanından gelip gidenlerle dolup taşarmış. Ta Ankara'dan bile gelenler olurmuş! Happa Ana derdimizi anlatınca önce anlamlı anlamlı gülümsemiş, sonra “Tamam” anlamında başıyla tasdik etmiş. Başlamış derdimizi anlatmaya. Gözleriyle görmüş gibi tarif ediyor, biliyormuş adam. Yalvarmış Happa Ana. “Komşumun çocukları ölüyor! El aman!” demiş.

Kıymetli bir ilaç olduğu için önce ücretsiz vermek istememiş. Sonra bize acımış. “Kiminin parası, kiminin duası” diyerek vermiş kavanozu Happa Ana’nın kucağına.” (CS:90).

“Söylediklerine göre ‘nüzul’ gelmiş. Anam felç olmuştu.” (ST:115).

“Hasır şapkalı adam kinin dağıtır.” (KP:36).

“Bitli Şadiye'nin çocuğu da altı aylık doğdu. Yaşadı. Şimdi cin cücüğü gibi, tavukları kişeliyor. Valla anası memek bile vermedi. Yedi aylık olsa yaşamazdı. Marak etme, gafanı bir şeye takma. Boğazına sefil olma! Pekmez iç. İlle de Antep pekmezi... Tavada tereyağı ile ılıt, lıkır lıkır iç.” (GT:119).

“...döş cebi misvaklı adam...” (BK:130).

3.6.3.1.Ocaklar (Yılanlı Hacı Ocağı)

Ekici'nin *Çolpan Yıldızı* adlı kitabında yer alan *Yılanlı Hacı* adlı hikâyeye doğrudan Halk hekimliği ve ocak kavramıyla ilgilidir. Bu hikâyede Yılanlı Hacı Ocağının nasıl oluştuğu, tedavi ritüeli ve el alma geleneği kurmaca içinde anlatılmaktadır. Ayrıca *Şahmaran* adlı hikâyede de ad olarak Yılanlı Hacı geçmektedir. Necdet Ekici Dörtüol'da ikamet etmektedir. Kitabına konu olan Yılanlı Hacı Ocağı da Dörtüol'dadır. Dolayısıyla Ekici yaşadığı yere ait olan ve duyduğu ve gözlemlediği bir ocağı ve ritüeli edebiyatın kurmaca dünyası içerisinde oldukça gerçekçi bir biçimde aktarmıştır.

Değer, “Hatay'ın Dörtüol İlçesi Halk Hekimliğinde Yılanlılık (Yılan Ocağı)” adlı makalesinde Çıblak'ın halk hekimliğinin tedavi yöntemlerinin kapsamında 1. Dini ve büyüsel nitelikli olanlar, 2. Hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar, 3. Çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılanlar şeklinde yaptığı sınıflandırmanın tamamını bu ocağın içerdiğini belirtir (2014, s.185).

Yılanlı Hacı adlı hikâyede anlatıcının eşi bir akrep tarafından sokulur. Anlatıcının annesi gelinini Yılanlı Hacı'ya götürmek ister. Fakat anlatıcı onun bir üfürükçü olduğunu söyler ve eşini hastaneye götürmek ister. Anne burada duanın gücünden, ocak ve afsun kavramlarından, okunmuş tuz yalatma ritüelinden bahseder:

“-Akrep, dedi, akrep soktu parmağımı. Lavaboyu gösterdi: -Sabah kalktığımda lavabonun içinde yavru bir akrebin olduğunu gördüm. Hani çocukları sokar filan... Endişelendim. Öldüreyim, dedim. Bıçağı uzattım, tam keseceğim sırada akıl almaz bir şey oldu. Hiç tahmin edemediğim bir şey... Tavanda ikinci bir akrep yapışık durmuş.

Sanırım annesi... Elimin üzerine paraşüt gibi indi ve şak diye parmağımı soktu. Canımın telaşına düştüm, öldüremedim. Of! Alev alev yanıyor parmağım” (YH:88-89).

“Ağrıdan duramıyorum, dedi eşim. Parmağım alev alev yanıyor. Zehir koluma doğru yayılmaya başladı. Dayanılır gibi değil.” (YH:90).

“Gelinini akrep soktu.” dedim. Eşim yerinde duramıyor, şahadet parmağı gittikçe morarıyordu. -Geçmiş olsun kızım, dedi annem. Hiç vakit kaybetmeyin. Doğru Yılanıcı Hacı'ya...Yapma anne! Tıbbın yanında olmak varken bir üfürükçüye gitmek niye? -Üfürükçü mü? Kele anam, bu oğlanın da hiç inancı yok! Dünya duanın üzerine bre oğlum! -Hiç el vurmaktan okumakla, üflemeyle tedavi mi olurmuş? İnanıyor musun sen bunlara? En iyisi hastanenin “Acil”ine gitmek... -Onlar “ocak” oğlum. Televizyonlara çıkmadı mı bu adamcağız? Daha bilmem neler neler... Yok, Türkiye'nin dört bir tarafından afsun yaptırmak için gelip gidenler oluyormuş da... Okunmuş tuz yalıyor; yılan, akrep, börtü, böcek yaklaşmıyor; ağrısı şıp diye kesiliyormuş da... Derdi veren Mevla, şifasını da vermiş de...” (YH:90-91).

Anlatıcının annesi Yılanıcı Hacı'nın Kıbrıs Harbi'ndeki askerlerimizi okunmuş tuz yalatıp afsunlattıklarını anlatır. Değer, makalesinde bu hatırayı kaynak kişilere dayandırarak şu şekilde anlatır:

Yılanıcı Hacı Macit Kıbrıs Harbi zamanında Kıbrıs'a gitmiştir. Çünkü oradaki Rumlar adaya çıkan Türk askerlerini sokmaları için özel olarak mağaralarda yılan beslemişlerdir. Bu yılanlar çok zehirlidir. Bizim askerler paraşütle atlayıp dağlara indikçe pek çoğunu yılanlar sokup şehit etmiştir. Bunun üzerine askeriye Yılanıcı Hacı Macit'i alıp Kıbrıs'a götürmüş orada yılan sokan askerleri Yılanıcı Hacı Macit okuyup iyileştirmiştir. Sonra Kıbrıs'a gidecek olan askerler için de tuz, bal okuyup afsunlamıştır. Ondan sonra hiçbir askerimizi yılan sokmamıştır (K.4, K.5, K.6). Yılanıcı Hacı'nın yakasında her zaman akrep olurdu. Yılanıcı Hacı ile Dört Yol alay komutanı içerken alay komutanı Yılanıcı Hacı'ya: - İyi bir düzen kurmuşsun Hacı, der. Bunun üzerine Yılanıcı Hacı yakasından akrebi alıp, albayın eline bırakır ve albayı sokturur. Daha sonra elleri ile albayın ellerini koluna kadar sıvazlayarak albayı iyileştirir (K.4) (2014, s.189).

“-Ben duramaz oldum. Siz hâlâ tartışıyorsunuz. Kolum uyuşmaya başladı. Akrep sanki damarlarımda yürüyor. Götürün de nereye götürürseniz götürün! -Yılanıcı Hacı’ya kızım, Yılanıcı Hacı’ya... Sen bizim oğlana bakma. Büyük sözü dinle. Bir zamanların paşaları bile, Kıbrıs Harbi çıkınca, askerlerimizi yılan çıyan sokmasın diye adamı alıp tayyare ile Beşparmak Dağları’na götürmüşler. Tuz okutup bütün askerleri afsunlattıkları anlatılır.” (YH:91).

Anlatıcı kararsızdır. Eşinin kolları uyuşmaya başlar. Parmaklarının rengi değişir ve parmakları gerilmeye başlar. Sonunda Yılanıcı Hacı’ya gitmeye karar verirler. Yılanıcı Hacı’nın evine yaklaştıkları anda eşinin ağrıları azalmaya başlar. Hâlâ tereddütleri vardır. Bu tedavinin büyü, üfürükçülük, metafizik bir olgu ya da doğanın bazı insanlara verdiği bir enerji mi olduğu konusunda kararsızdır. Fakat bu ritüelin dua odaklı olmasından dolayı Kur’an eksenli olduğunu düşünmektedir:

“Kafamda çatallı, ikircikli bir yol ağzı: Bir yanda hastane bir yanda Yılanıcı Hacı... Bir yanda tıp diğer yanda dua... Yılanıcı Hacı, çocukluğumdan beri aşına olduğum bir isimdi. Asıl adı Hacı’ydı. Sonradan kazanılan bir unvan falan değildi. Yılan veya akrep sokmasına uğramadığım için şimdiye kadar da hiç karşılaşmamıştık. Millet Bahçesi dedikleri parkta arkadaşlarla otururken belediye hoparlöründen duyardık adını. Yılan ve akrep sokmalarına karşı sürekli Yılanıcı’ya çağrı yapılırdı. Önce haşırtili mekanik bir gürültü, ardından yılğın bir kadın sesi: -İlan! Yılanıcı Hacı Macit! Yılanıcı Hacı Macit! Acele Belediye’ye geliniz! Bilirdiniz ki bir yılan veya akrep vakası ile karşı karşıyasınız.” (YH:91-92).

“-Siz hiç vakit kaybetmeden doğru Yılanıcı Hacı’ya gidin Hocam, dedi ve ekledi: Bu saatte anons olmaz. Olsa bile Hacı kalkıp gelmez.” (YH:92).

“Araba çağır! Hastanenin “Acil”ine mi, yoksa Yılanıcı Hacı’ya mı, kime götürürsen götür!” (YH:93).

“Derin derin nefes alıp veriyor, sürekli “Camı aç.” diyordu. Yüzünde renk kalmamıştı: -Kolum gitti! Felç oldu! Sanki damarlarımda alev alev yanan bir akrep var da yukarı doğru çıkıyor. Baktım, hanımın diğer parmakları da ona yakın bir renk içinde oklava gibi gerilmişti. Şoför kayıtsız kalmadı: -Geçmiş olsun yenge. Tecrübelerimden biliyorum, Yılanıcı Hacı’nın evine yaklaştıkça ağrısı hafifler, dedi. -Ee... Biz hastaneye gitmeyi düşünüyorduk... -Aklını mı yedin Hocam, şurada Yılanıcı dururken! Ağrısını şıp diye keser evvelallah! Yine de siz bilirsiniz. - Tamam, Yılanıcı’ya sür. E -5’e düşüp evine yaklaştığımızda Hanım’a sordum. -Evet, dedi, gerçekten de rahatlar gibi oldum.

Ağrısında da kısmen bir azalma var! -Şaka yapıyorsun! -Yok valla! - Olur mu ağabey? “Ocak” bunlar.” (YH:94-95).

“Bir büyücülük ve üfürükçülükle mi karşı karşıyaydım, yoksa metafizik bir olguyla mı yüzleşecektim, bilmiyordum. Yoksa akıllara durgunluk veren bu olağanüstü tedavi yöntemi, bazı tanrıtanımazların iddia ettiği gibi sadece doğanın insana tanıdığı bir enerji birikiminin kullanılması mıydı? Ama hayır! Tedavi dua ile yapıldığına göre bu iş muhtemelen Kur’an eksenliydi.” (YH:95).

“Güle, çiçeğe olan muhabbet ve “Ocak” bir aile... Aralarında mistik bir bağ var mıydı bilmiyordum.” (YH:96).

“Tam kalkıyorduk ki bir araba daha durdu. Bu defaki zehirli bir kıraç yılanıymış. Genç bir oğlan... Koma hâlinde. Karga tulumba yatırdılar sedire... Bet beniz gitmiş. Yüzü sarı ala. Gözlerini açamıyor. Arıcıymış. Tahta barakada sokmuş.” (YH:101).

“Bu ne büyük nimetti. “Ocak” bir aile ve Allah’ın kudretini simgeleyen kutsal bir emanet... Yılandı Hacı’nın ölmeden önce “el vereceği” akıllara durgunluk veren bir mistik enerji... Bir şifa, bir sır, bir ilahi güç... İlmin keşfini beklediği bir gizem yumağı...” (YH:101).

“– Yılandı Hacı’ya gittik. Herkesi avsınlattık ağam. Avuç avuç okunmuş duz yalattık mahalleye!” (Ş:146).

Anlatıcı Yılandı Hacı’ya para teklif eder. Yılandı Hacı Macit buranın kutsal bir mekân olan dergâh olduğunu söyler ve edilecek duanın yeterli olduğunu ifade eder. Değer, Yılan ocağı olan kişilerin yılandılığı bir meslek, bir gelir kaynağı olarak değil, sadece ilahi bir lütuf olarak görmektedir ancak yaptıkları işlemin karşılığında sembolik de olsa bir ücret verilmesi gerektiğine dair bir inanışın bulunduğunu da ifade eder (2014, s.192).

“Para teklif ettim, almadı. -Bu dergâhta para geçmez! Dua edin yeter, dedi. Teşekkür edip ayrıldık.” (YH:101).

3.6.3.2. Ocağın Oluşum Hikâyesi

Yılandı Hacı adlı hikâyede Yılandı Ocağı’nın nasıl ortaya çıktığı anlatılır. Hikâyede geçen anlatıcı, dedesi Hacı Mecit Efendi’den dinlediği anlatıyı nakleder, dedesinin el aldığı zatın Abdulkadir Geylanî Hazretleri’nin el verdiği müritlerden biri olduğunu söyler.

Değer de makalesinde geçen kaynak kişilerden olan ve yılançılık konusunda en tanınmış kişi olan Yılanıcı Hacı Macit'in oğlu olarak şu anda Yılan Ocağını etkin bir şekilde devam ettiren Yılanıcı Cengiz Macit'in (K3) sözleri hikâyede geçen kurguyla paralellik arz etmektedir:

Yılanıcı Cengiz Macit her ne kadar Yılanıcı Ocağı'nın kendi sülalelerine büyük dedesi yoluyla geçtiğini ifade etse de bu geçiş için tam olarak bir zaman diliminin verilemeyeceğini, dolayısıyla yılan ocağının kendi ataları tarafından yüzlerce yıl öncesinden nesilden nesile aktararak gelen bir emanet olduğunu ve soylarının Abdülkadir Geylani'ye kadar uzandığını ifade eder. Değer, diğer kaynak kişilerin de ifadeleri doğrultusunda düşünüldüğünde zaman bu kültürün peygamber soyundan ak sakallı bir derviş vasıtasıyla bu aileye geçtiğine dair anlatının bu ocağın İslami temellere dayandırılmasını sağlamakta ve dolayısıyla bu ocağa başvuru arttırma yolunda tek başına bile bir sebep oluşturabildiğini düşünmektedir (2014, s.188).

Ekici'nin *Yılanıcı Hacı* adlı eserinde ocağın oluşum hikâyesi şu şekilde ifade edilir:

“Bu kutsal emanet size nasıl verildi? Nasıl bir şey bu? - Evladım bu güç, bu enerji Allah'ın bir hikmetidir. Bize insanlığın faydasına kullanmamız şartıyla atalarımızdan mirastır. Ölmeden önce ben de bu emaneti evlatlarımdan en ehliyetli gördüğüm birine devredeceğim! Dedemin anlattığına göre bu kutsal emanetin bize verilisinin ilginç bir hikâyesi var: Eskiden, İpek Yolu, Belen'den geçermiş. Yani anlayacağın Belen, hacca giden kervanların konaklama ve dinlenme yeriymiş. Hanlar, hamamlar, bedestenler... Gelenler orada yatar, kalkar, dinlenirlermiş. Benim dedem Hacı Mecit Efendi'dir. Allah rahmet eylesin, dindar, gözü gönlü bol bir adammış. Belen'de oturmuş. Bir gün handa arkadaşlarıyla sohbet ederken aksakallı, eli asalı, omzu heybeli, nur yüzlü bir zat peyda olur. Buyur edip kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sorarlar. -Allah yolcusuyum. İşim gönüllere uğramak. Çamur dünya ile başı derde girenlere yardım etmek. Taşla toprak arasında kalan insanımızın kendini bulmasını sağlamak, der. Etrafına toplananlar hep öteleri konuşan, dili başka, duruşu, konuşmaları başka, bu gizem yüklü ihtiyar yabancıyı ilgiyle dinlerler. Hoş beşten sonra; -Evlatlarım, der, ben uzun yoldan geldim. Yorgunum. İstirahat etmek istiyorum. Bana bir yer verin. -Vallahi amca, der hancı başı, handa hiç yer kalmadı, her yer dolu. Adam orta yerde kalakalır. Dedemin bu nur yüzlü ihtiyar faniye yüreği acır. Alır bu meçhul

zadı evine getirir. Yer sofrası açarlar. Karnını doyururlar. Dedem yatağını ona verir. Kendisi de ninemle çul üzerinde öbür odada yatarlar. Sabah ezanıyla birlikte handan acı bir çığlık gelir. Ninem, dedeme, -Git de bir bak bakalım, ne olmuş, der. Han, eve yakınmış zaten. Dedemin gitmesiyle dönmesi bir olur. -Adamın birini yılan sokmuş, der. O mübarek zat der ki: -O adamı alıp bana getirin! Alıp getirirler. Adam ölüp ölüp dirilmekte... Baldırı mosmor. Bu ak sakallı, nur yüzlü ihtiyar, adama okur üfler, üç kez sırtını sıvazlar. Adamın ağrıları diner, ayağa kalkar. Herkes hayretler içindedir. -Ne yaptın da iyileştirdin dede? Sen büyücü müsün? derler. -Ben ne büyü yaptım ne de büyücüyüm. Ben Abdulkadir Geylanî Hazretleri'nin el verdiği müritlerinden biriyim, der. Sonra dedem Mecit Efendi'ye döner, kulağına fısıldar: -Mecit Efendi evladım, bu emaneti sana teslim edeceğim. İşte o gün dedeme el verir. "Sen ovaya in. Orada görevini yap." der. Yani Çukurova'yı işaret eder. Çukurova yılan çıyanlarla doludur. Artık veda vakti gelir. -Bana müsaade. Yol uzun, ömür kısa. Daha varacağım yerler, uğrayacağım gönüller var. Beni yolcu et, der. Dedem önde, o arkada yürürler. Dedem arkasını döndüğünde bir de bakar ki adam yok. Şaşırır. İşte bu ocaklık oradan geliyor. Bu kutsal emaneti 67 yıl dedem taşımış, 65 yıl babam. Şunca yıldan beri de ben deruhte ediyorum. Benden sonra da inşallah bu emanetin sahibi evlatlarımdan en ehliyetli gördüğüm olacak. -Diline, gönlüne sağlık Hacı Ağabey! Ne güzel anlattın." (YH:98-100).

3.6.3.3.Tedavi Ritüeli

Değer, Dörtyol'da Yılanıcı Ocaklarının yılan veya zehirli haşere tarafından ısırıldıktan sonra kendilerine başvuran kişilere uyguladıkları temel uygulamanın, dua ile ısırılan bölgeyi sıvazlamak olduğunu, bu uygulamanın zehirli hayvanın cinsine, ısırılma sayısına ve zehrin şiddetine göre 5-30 dakika arasında sürdüğünü kaynak kişilere dayanarak ifade eder. (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6) Makalede yılanıcıların (K.1, K.3), kendilerine başvuran kişilere özellikle ilk önce hastaneye gidip gitmediklerini sorduklarını, eğer olumsuz cevap alırlarsa kişiyi mutlaka hastaneye yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak yılanıcılık konusunda kendi güçlerine ve yeteneklerine de güvenen yılanıcılar kendilerinin işlerinin dua ve afsunla olduğunu

ifade ettiklerini ifade ederler. Değer, bunların yanı sıra geçmişte merhem ve ilaç tarzı uygulamalar olduğunu fakat günümüzde bu tarz uygulamaların olmadığını kaynak kişilere dayanarak ifade eder. Sonuç olarak Yılanıcı Hacı Ocağı ile ilgili ağırlıklı olarak dini ve büyüsel tedavilerin yapıldığı bir yerdir denilebilir (2014, s.194-195).

Yılanıcı Hacı adlı hikâyede Yılanıcı Hacı'nın akrep sokmasını nasıl iyileştirdiği detaylı bir şekilde anlatılır. Değer'in makalesinde ifade ettiği tedavi yöntemleriyle hikâyede anlatılanların büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Hikâyede Yılanıcı Hacı, kişinin morarmış parmağını tutup diğer eliyle dirseğinden aşağı bölümde olan yeşil damarlarına parmaklarıyla masaj yapıp sert bir şekilde gezdirir. Yukardan aşağıya bastırarak bu masaja devam eder. 3-4 dakikalık bir tekrardan sonra zehir akrebin soktuğu yerden damla şeklinde çıkar. Bu işlem sırasında Yılanıcı Hacı dua da okumaktadır. Ardından Yılanıcı Hacı tuzu okur. Akrebin soktuğu kişi abdest alıp kibleye döner, besmele çekip okunmuş tuzu üç defa yalar. Ailedeki diğer bireylere de aynı uygulama yaptırılır. Bu ritüel sonrasında o ailenin bir yıl boyunca akrep, yılan, çiyandan korunacağı ifade edilir. Bu ritüelin tuz yerine balla da yapılabileceği hatta balla daha etkili olduğu Yılanıcı Hacı tarafından ifade edilir.

Ekici'nin *Yılanıcı Hacı* adlı hikâyesinde tedavi ritüeli şu şekilde anlatılır:

“Çok geçmeden, üzerinde çizgili bir pijama Yılanıcı Hacı kapıda belirdi. Şakağına henüz kırağı düşmüş, uzun boylu, esmer tenli bir adam. İki karaçalıyı andıran çatık gür kaşları, kudretten sürmeli iri, siyah gözleriyle gizemli, esrarlı, etkileyici bir havası var. -Hoş geldiniz, dedi. Benim ve şoförün elini sıktı. -Akrep mi? -Evet... Hanımın çektiği acı yüzüne fotoğraf gibi oturmuştu. Düşük bir suratla mosmor olmuş parmağını uzattı. Eli kütük gibi şişmiş, diğer parmakları oklava gibi olmuştu. -Çok oldu mu sokalı? -Bir saatten fazla... -İyi, geç sayılmaz. Abdest alıp hemen geliyorum. Az sonra Hanım'ın yanındaki sandalyeye oturdu. Zehir yüklü ağırlı kolunu dirseğine kadar çemretti. Bir eliyle morarmış parmağını tuttu, diğer eliyle dirseğinden aşağı yeşil yeşil yürüyen damarlarına parmaklarını üzerinde gezdirerek masaj yaptı. Dudağı pıtır pıtır, okudu okudu. Bu defa parmaklarını yeşil damarların üzerine daha baskılı, daha sert gezdirdi. Yukarıdan aşağı sıyrırır gibi bastırarak indirdi. Aynı şeyi bir daha, bir daha yaptı. Yaklaşık üç dört dakika süren bir tekrardan sonra, -Bakın, dedi, bakın! Zehir, akrebin soktuğu yerden nasıl çıkacak şimdi. Hepimiz dikkatle morarmış parmağın ucundaki

kızarmış noktaya bakıyorduk. Aman Allah'ım, gözlerime inanamadım! Tam tarif ettiği kırmızı noktalı yerden toplu iğne başı kadar gümüş rengi bir sıvı tomurcuklandı. Hayretle birbirimize bakıyorduk. Yılanıcı Hacı bir pamukla silip attı o melun ağuyu. - Aa, dedi Hanım, ağrı azaldı kolumda. -Yok canım, şaka yapıyorsun. Ne çabuk! -Yok ya, şaka yapmıyorum. Hafifledi kolum. Yılanıcı gülümsedi: -Hadi geçmiş olsun, dedi. Gelin kızım doğru söylüyor. Evvelallah'ın izniyle... Beş on dakika sonra bir şeyi kalmayacak.” (YH:96-97).

“Sonra tuz okuttuk. Eve varınca abdest alıp kibleye dönecek, besmele çekip bu okutulmuş tuzu üç defa yalayacakmışız. Öyle tembih etti. Çocuklara da aynısını yaptıracakmışız. Bu tuz, sadece bizim ailemiz içinmiş. Başkasına tesir etmezmiş. Allah'ın izniyle bir yıl akrep, yılan, çıyan, börtü böcekten bizi korur, yanımıza yaklaşamaz, sokamazlarmış. Aynı şeyi balla da yaparmış ama olmadığı için tuzla yapmış. Aslında bal daha kuvvetliymiş. Eğer istersek ayrıca tuz okuyarak evi dahi afsunlar, çember içine alırmış. Eve yılan çıyan yaklaşamaz, giremezmiş çünkü orası manevi olarak korunmuş...” (YH:100).

“Yıllar geçti aradan. Yine belediye hoparlöründen aynı anonsu duyuyordum. Bir farkla: Yılanıcı Hacı'nın el verdiği oğlunun adıyla...” (YH:101).

3.6.3.4.El Alma, El Verme

Değer, Dört Yol'da yılan ocağının el verme usulü ile devam ettirilmekte olduğunu ve bu el vermenin belli bir ritüele göre gerçekleşmekte olduğunu kaynak kişilere dayanarak söyler. Yılanıcı Cengiz Macit; kendisinin babasından el aldığını, babasının ölmeden önce kendisine "elimin hakkı sende oğlum" diyerek el verdiğini ifade etmiştir. Yılanıcı Cengiz Macit, Yılan Ocağı olanların yılanıcılığı berberlik veya diğer meslekler gibi usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrendiğini de ifade etmiştir. Yılan Ocağı babadan oğula, anadan kıza geçebileceği gibi babadan kıza ve anadan oğlana da geçebilmektedir. Dört Yol'da Yılan Ocağı babadan oğula veya kıza el verme yolu ile geçen bir silsile ile devam etmekle birlikte istisnai bir durum olarak Yılanıcı Meryem Yüksel'in oğlu Muhammet Han'a el verdiği de belirtilir (2014, s.191-192).

El alma geleneğinin temel şartının aynı aileden olmak olduğu fikri incelenen Yılanıcı Hacı adlı hikâyede geçmektedir. El alma geleneğinin geçtiği örnekler şunlardır:

“Ocak” olmak... Aile olarak o muhteşem güce sahip olmak... Bu kutsal emaneti, nesilden nesile devretmek... Nihayetinde en çok güvendiğin, en ehliyetli gördüğün aile fertlerinden birine el vermek ve insanlığın hayrına şifa dağıtmak... Bunlar annemin zihnimde açtığı pencereler ve şimdilik cevabını bulamadığım sorulardı...” (YH:95).

“-Hacı ağabey, dedim, şu okuduğun duayı ne olur söyle bana. Aynısını ben de okumak istiyorum. İyileştirebilir miyim acaba? Güldü: -İyileştiremezsin, dedi. İyileştirebilmek için “Ocak” olmak lazım. “El vermek, el almak” lazım... -O eli verin bana işte. - Sen ocaktan mısın? Bu öyle sorumluluğu olan bir emanet ki, değil aileden olmak, aynı aileden bir kadına versen tesiri olmaz.” (YH:98).

3.6.3.5. Üfürükçülük

Örnek, üfürükçü ifadesini; hastaları, cin çarpanları, büyüye tutulmuşları iyileştirmek amacı ile ya Kur'an'daki sure ve ayetlerden ya da büyü sözlerinden, birtakım formüllerden faydalanarak okuyan, okuduklarını hastanın yüzüne üfleyen nefesi kuvvetli kişiler olarak tanımlar ve genel olarak ak büyü yapan kişiler için kullanılan üfürükçü tabirinin kara büyüyle uğraşan kişiler için de kullanıldığını belirtir (2017, s.48).

Erdal, Anadolu'da üfürükçülere ve nefesinin kuvvetli olduğuna inanılan hocalara tedavi olmak veya zararlı etkilerden korunmak için başvurulduğunu ifade eder (2019, s.16).

Yılanıcı Hacı adlı hikâyede Meczup Ali adında nefesinin kuvvetli olduğu söylenen üfürükçü olduğu için anlatıcının küçümsediği bir tip yer alır. Hikâyenin sonunda ise anlatıcı Yılanıcı Hacı'nın tedavisi başarılı olunca bütün ritüelin başarısının temelinde duanın yattığına inanır. Üfürükçü ve üfürükçülükle ilgili unsurların geçtiği örnekler şunlardır:

“Durun durun, dedi, aklıma daha iyi bir fikir geldi. Bizim çöpçü Meczup Ali de okuyor. Aha şu sokağın süpürgecisi... Nefesinin kuvvetli olduğu söyleniyor. Çağırayım mı? Denize düşen yılanı sarılır. -Çağır, gelsin bakalım, dedik aynı anda ikimiz. Öyle ya, hanıma siyim siyim gözyaşı döktüren, dayanılmaz acılar çektiren melun ağrı dinecek olduktan sonra ha Meczup Ali olmuş ha Yılanıcı Hacı... Ne fark ederdi? Az sonra elinde bir çöp tenekesi, omzunda uzun kollu bir süpürgeyle eli yüzü mazı isinde

kalmış gibi kirli, kara kuru, kaval gibi bir adam çıkageldi. Öğrendiğimize göre konuşamıyor fakat söylenenleri dudak hareketlerinden anlıyormuş. Kendine has bir selam verip “pi pi” diyen anlamsız sesler çıkararak Hanım’ın yanına oturuverdi. Moraran zehir yüklü parmağını mesleğinin erbabı bir rahatlıkla sol elinin şahadet ve başparmağının arasına aldı. Gözleri kapalı okudu üfledi, okudu üfledi. Arada bir cezbeden sıyrılıp kendi lisanhâli ile soruyordu: -Pi pi pi? Eşim, “hayır!” anlamında başını sallıyordu. Bu defa daha uzun bir okuma faslı... Yine soruyor: “Pi pi pi?” Yine baş sallanarak “hayır!” cevabı... Hanım’ın morarmış parmağı Meczup Ali’nin kirli esmer parmaklarının arasında yirmi dakika kadar durdu. -Yeter, dedi hanım. Parmağını Meczup Ali’nin kirli parmaklarının arasından öfkeyle çekti: -Geçmedi. Kolum sanki felç oldu. Zehir galiba bütün vücuduma yayıldı... Meczup Ali’nin yüzü karıştı. Elinden oyuncağı alınan çocuk gibi hırçınlaştı. Dudakları büküldü. -Pi pi pi pi! İğğ iğğ! HUUU! pi pi!” Belediye görevlisi tercüme etti: “İnanmıyorsunuz ki! İnanmazsanız geçmez.” Meczup Ali’nin eline bir cep harçlığı kıştırıp müsaade isteyerek çıktık dışarı.” (YH:93-94).

“Üfürükçü diye küçümsediğim düşüncelerimden utandım. Bütün şüphelerim yersiz çıkmıştı. Annemin, “Dünya duanın üzerine oğlum.” sözü bir mih gibi aklımda...” (YH:98).

“Bu arada sürekli okuyup okuyup üflüyor üzerime.” (B:32).

3.6.4. Halk Veterinerliği / Hayvan Folkloru

Halkın yetiştirdiği hayvanlar bir sağlık sorunu yaşadığında bu duruma müdahale edebilecek bir uzman olmadığında hayvanların hastalıklarının tespiti ve iyileştirilmesinde gerçekleştirdiği geleneksel uygulamalar, halk veterinerliği kapsamında değerlendirilir.

Boratav, küçükbaş hayvanları kan tuttuğunda kulaklarının kesilmesini, hayvan zehirlendiğinde karnına katran sürülmesini, kalem uyuzu hastalığına yakalanan hayvana yağ ve katrandan oluşan karışımın yarasına uygulanmasını, bileği kırılan hayvanın bileğine un yumurta karışımının bez yardımı ile sürülmesini halk veterinerliği örnekleri olarak verir (1994, s.129).

Ekici’nin incelenen eserleri arasında yer alan “*Karamuk*” adlı hikâyeye İngiliz cinsi bir av köpeğini konu alır. Karamuk kümesteki tavukların yumurtalarına dadanır. Anlatıcı da onu bu davranıştan vazgeçirmek için kaynamış sulu sıcak bir yumurtayı

köpeğin ağzına koyup çenesini kapatır. Ağzı yanan köpeğin bir daha yumurta yemeyeceğine inanılmaktadır:

“Karamuk hakkında bir karar vermem gerekiyordu. Belki de bu onun son şansı olacaktı. Korkudan bir zırh gibi giyindiği kulübesinin hala içindeydi. Kimseye bir şey söylemeden mutfağa geçip cezvede bir yumurta kaynattım. Yarı sulu, yarı pişmiş bir hal. Suyunu süzüp, kırmadan, soğutmadan cezveyle çıkardım dışarı. Eski avcılardan biri aynen böyle anlatmıştı. Karamuk' u çağırdım. Karnı karnına geçmiş, sallanarak çıktı. Kedi görmüş fare ürkekliği içinde bir elimdeki yumurtaya, bir bana bakıyordu. "Höt!" desem ödü düşecek. Sanki korku ve açlık gözlerinde kabuk bağlamıştı. Tünel tünel baktı. Yaklaştım. Şaşkındı. Bir anda başını koltuğumun arasına kıştırarak tek elimle ağzını açtım ve sıcak yumurtayı ağzına itip iki elimle çenesini var gücümle kapattım. Kaynar sulu yumurta ağzında "cark" diye patladı.

Aman Allah'ım o nasıl bir avazdı! Yaramaz bir çocuğun ağzına acı toz biber sürmüşsün gibi çılgılığı göklere çıktı. Bir vaveyla ki görme gitsin! Kendini yerlere atıyor, ağzını topraklara sürüyor, tozu dumana katıyor, sürekli dönüyor, danalar gibi böğürüyordu. Korktum, ölecek zannettim. Baktım bizim çocukların gözleri iri iri hepsi balkonda. Karşı evlerin pencerelerinden dahi bize bakanlar, Karamuk'un çılgılığına avluya çıkanlar oldu. Kaçtı sonunda, feryat ederek kaçtı. Sesi duyulmaz oldu... Belki de sıcak yumurta ağzında bir bomba gibi patladığı için kan beynine sıçramış, bir kenarda ölüp kalmıştı.” (KA:72-73).

“Ne varmış bu kadar eziyet edecek! Durup dururken bir kaynar yumurta icadı çıkarmışım!” (KA:73).

Burada anlatılan uygulama hayvanın bir hastalığının sağaltılması olarak değil de hayvana ait bir davranışın değiştirilmesi, hayvanın evcilleştirilmesi ya da hayvana hükmedilmesi şeklinde değerlendirilebilir. Gacar, Hayvan Folkloru Bağlamında Türk Dünyası Ekolojik Destanları adlı yüksek lisans tezinde bu durumu “Animal Lore” başlığı altında anlatır. Bu kavram insan merkezli yaklaşımla ele alınan halkbilimi çalışmalarında hayvan çalışmaları için kullanılmaktadır. Gacar'ın aktardığına göre Saintyves; Folklor El kitabı adlı eserinde hayvanları halkbiliminde halk inançları, halk hekimliği, hayvanlara hükmetme ve hayvanlardan fayda sağlama şeklinde incelemiştir. Halkbilimini kültür antropolojisinin alt dallarından biri olarak gören Saintyves, hayvanları halkbilimi içerisinde sadece bir tüketim unsuru ve insanlara yarar sağlayan maddi bir varlık olarak görür (Saintyves'ten akt. Gacar, 2020, s.68).

3.6.5. Halk Hukuku

İnsanların yaşadıkları coğrafyada bir sorunla karşılaştıklarında bu anlaşmazlığı mahkemelerde çözmek yerine geleneksel yöntemlerle ya da İslami kuralların rehberliğinde çözümlenmelerine halk hukuku denmektedir.

Artun, halk hukukunun yaptırımlarına örnek olarak cezalandırma kınama, ayıplama, toplumsal baskı, toplum dışına itme, para cezası vb. verir. Halk hukukunun ve geleneksel hukukun kaynakları arasında eski Türk töresi, İslam hukuku kalıntıları ve bazı yerel gelenek ve göreneklerini gösterir (2018, s.273).

“Ömer” adlı hikâyede sözünü dinlemeyen karısını “...karım, bundan böyle üçten dokuza kadar boştur, boştur, boştur!” sözüyle medeni hukukun kurallarının dışında İslami hassasiyete göre boşamıştır:

“-Boşa! Konuşurum, gene konuşurum! Erkek dediğin avradına oynaş bulmaz! Ya çeker boşar ya çeker vurur!” (Ö:14).

“-Komşular, duyduk duymadık demeyin! Benim Hacer adlı karım, bundan böyle üçten dokuza kadar boştur, boştur, boştur!” (Ö:15).

Çakır Hüsne/I adlı hikâyede eşi başkasıyla kaçan Çoban Memiş’in her ikisinin de öldürülmesi gerektiğini söylemesi ve bir devam hikâyesi olan *Gavur Ali-II* adlı hikâyenin sonunda oğlunun annesiyle kaçan adamı, Gavur Ali’yi öldürmesi halk hukuku bağlamında değerlendirilebilir:

“Aslında her ikisinin de hakkı birer kurşun!” dendi. Nerede olabilecekleri hakkında tahminler yürütüldü...Birkaç akraba erkeği geldi. Çeşitli öğütler verildi. Kimileri “Silahı al, her ikisini de vur!” dedi; kimileri de “Elini kana bulama, değmez.” dedi. Bazen de karakola haber vermesi öğütlendi. Çoban Memiş ağzını açmadı. Tek kelime olsun yorum yapmadı. Gözleri yerde hep düşündü. O gün değil balkona, kapıya bile çıkmadı, çıkamadı. “Artık köyde avradı kaçmış bir adam olarak dolaşamam. Kimsenin yüzüne bakamam!” dedi. Adam sanki bir günde on yıl birden ihtiyarlamış, çökmüştü.” (ÇH/1:120).

“Arkadaşlarının içinde anası kaçmış bir çocuk olarak dolaşamayacağını düşündü. Biliyordu ki çocuklar kendine anasını soracaklar, belki de alay edeceklerdi. Bu utançla yaşayamazdı. “Bu yükü kaldıramam.” dedi.” (ÇH/1:120).

“Çok geçmeden Hunu köyünden Binboğa dağlarının eteklerine doğru sekiz el silah sesi yankılandı. Gençler yerlere yattılar. Ortalık kan gölekleriyle doldu. Kahvelerden derneğe doğru bir insan seli boşaldı. Kerim, yorgun adım arla fakat başı dik karakola doğru yürüyordu.” (GA-II:138).

Ekici'nin incelenen diğer hikâyelerinde halk hukuku bağlamında değerlendirilebilecek miras, vasiyet, beşik kertmesi, çok eşlilik, dul kalınca baba evine dönme gibi kavram ve örneklere rastlanmaktadır:

“Bütün düşündükleri Ahmet ağa ölse de mirasa konsak.” (GU:109).

“Ölürken vasiyet etmiş: “*Oğlumu okut... Kızımı helal süt emmiş biriyle evlendir. Kısmet... Hayırsız biri ile evlendi gitti bacım.*” (YC:16).

“Talihsizdi; çünkü kız ‘emmioğluna’ beşik kertmesidir. Acaba Gülcemal töreye başkaldırıp öğretmene mi kaçacak...” (YSS:86).

“Rahmetli pederin üç tane karısı vardı. İhtiyarlığında bile eve gelen misafirlere “Kaç evlisin?” diye sorardı. Eğer adam, “İki evliyim.” derse, gözlerinin içi ışıldar, “Çıkart da dilini yalayım ağa(öpeyim)!” derdi.” (İB:118).

“Mirasın hepsini de inadına bu Yörük dilberine bırakırım.” (İB:118).

“İlk vardığı kocası berber “Süslü Yemliha”dan dul çıkınca, bohçasını koltuğuna verip doğru baba evine göndermişlerdi.” (ÇH/1:114).

3.6.6. Halk Takvimi- Halk Meteorolojisi

Toplum tarımla ilgili çoğu faaliyetini halk takvimi ve meteorolojisine dayanarak yapar. Özellikle halkının yaşam kaynağı tarım ve hayvancılık olan toplumlarda tabiata bağlı bir yaşam tarzı ortaya çıkar. Geçmişten gelen deneyimlere dayanarak kendi yerel takvimlerini ortaya çıkarırlar. Bu yerel takvimler klasik takvimlerle farklılıklar gösterir.

Artun, halk meteorolojisi kavramını insanların yüzyıllar boyunca tarım, deniz ve hayvancılıkla uğraşması sonucu ortaya çıkmış hava tahminleri ile ilgili metotlar olarak tanımlar. Artun, halkın hava tahminlerini gök cisimlerine, hayvanların hareketlerine, bitkilerin durumlarına ve insan davranışlarına bakarak yaptığını ifade ettikten sonra halk takvimi açısından en önemli olayın cemre olduğunu söyler. Cemre her ne kadar folklorik bir durum da olsa halk takviminde cemrenin düştüğü söylenen günlerde sıcaklık artışı olmaktadır, der. (2018, s.262).

Cemrenin düşmesi halk takvimiyle ilgilidir. Cemre düştüğü anda yaşanan sıcaklık artışı ise halk meteorolojisiyle ilgilidir. Örnekten de anlaşılacağı üzere bu iki kavram birbirleriyle ilişkilidir. Bu açıdan bu iki unsur incelenen eserlerde birlikte değerlendirilmiştir. İncelenen metinlerde gün içindeki zamanı belirlemek amacıyla halk takvimi örnekleri olarak ikindi üzeri, ikindi ezanı yaklaşana kadar gibi dini unsurlar;

şeftalilerin çiçeğe durduğu mevsim, çiğdemler çiçek açtığı zaman, gül mevsimi, buğdayların başağa kalkıp süte durduğu firik zamanı gibi doğa unsurları kullanılmıştır. *Yüreğimi Sana Bıraktım* adlı kitapta yer alan “*Çiğdemler Çiçek Açtığı Zaman*” adlı hikâyede özgün bir örnek olarak yöre halkının “kör duman” adını verdiği yoğun sis olayı görülmektedir.

Ekici'nin incelenen eserlerinde görülen halk takvimi ve meteorolojisi örnekleri şu şekildedir:

“Gözübenli köyüne, günlerdir yağan kar nihayet durmuş, yerini kuru bir ayaza terk etmişti.” (BY:19).

“Baharın yaklaşmasıyla kirlenen karlar, yavaş yavaş erimiş...” (BY:19).

“Buğdayların biçim, harmanların sürüm zamanıydı.” (BY:27).

“Kuru ayaza inat, fersiz gün ışığını bahane ederek...” (BY:33).

“Kaç gül mevsimi geçti sen yoksun!” (YSB:40).

“Bir sarışın kuşluk vakti...” (YI:92).

“**Kör dumandır** bu gelen. Nihayet saatler süren derin uykusundan uyanmıştır. Karanlık dereler, sarp vadiler pamuktan bulutlarla köpürür. Ağır ağır tırmanır nice dağları; vahşi bir iştah ile yutar yeşil dorukları. Az sonra gözlerinize tül bir perde gerilir. Kurt nefesi dumanlar savrulur önünüzden. Beş metre ötenizi göremezsiniz. O deli dolu sarp yamaçlar, keskin dik uçurumlar, yeşil ormanlar, ak duvaklı bir sis okyanusunun içinde erir. Üzerinize mavi bir çiy yağar. Her tarafınız nemden yapış yapış olur. Adeta nefes alıp vermeniz zorlaşır. Galiba böyle kurşunî bir havada size göz kırpan tek şey, yeşil bir çam yaprağının ucunda gülümseyen inci parlağı bir su tomurcuğudur.

Kör duman, “Üçkoz” yaylasına bugün bir başka çöktü.” (ÇÇAZ:97).

“Çiğdemler çiçek açtığı zaman...”

“Kimsenin ne üzerine yağan çiy ne duman duman savrulan katil sise aldıracağı vardı.” (ÇÇAZ:99).

“Saatlerdir süren gerilimli bekleyiş ikindi ezanı yaklaşıyana kadar sürdü.” (ÇÇAZ:100).

“Şafak sökmeye az kalmıştı.” (ÇH/1:124).

“Sabahın ayazında tin tin düşün arkama.” (ÇM/III:140).

“Az sonra soğğun burnu kırılır.” (ÇM/III:140).

“Güneş, iki adam boyu yükselmiş...” (ÇM/III:144).

“...bu kuru ayazda daha fazla donmayalım!” (ÇM/III:144).

“Kar kürekleriyle damların karlarını kürürdük. Sokaklar adam boyu karla dolardı. Bir evden diğerine tünel gibi hendekler kazılarak gidilirdi.” (YC:15).

“Bu gökkuşağının anlamı ne?” (YC:19).

“Şeftalilerin çiçeğe durduğu bir mevsimdi.” (N:37).

“...ikinci üzeri dönüyorum eve.” (KKDZ/1:57).

“Kaç gül mevsimi geçti sen yoksun.” (BYGD/2:63).

“- Sis yollara kötü çöktü! diyor kayınpederim. “Bizim buralarda *kör duman* derler buna! yolunda sanki ağzını açmış, yutacak yolcu bekler bu kâfir!... Önce birbirimize, sonra kayınpederimin ‘kâfir’ dediği kör dumana bakıyoruz. Hamamdaymışız gibi bir beyaz buhar sarmalı, sağımızdan solumuzdan ha bire savrulup duruyor.” (SYK:78).

“İftar topunun atmasına vakit hayli yaklaşıyordu.” (İ:99).

“Mevsim yaza döndü.” (DD:122).

“- Gün döndü, dedi.” (BM:127).

“Kuru ayaz, annemin buruşuk yanaklarına soğuk-derin çizgiler çekti.” (BM:130).

“Buğdayların başağa kalkıp, süte durduğu firik zamanıydı.” (BM:136).

“O, hep gül mevsimini özledi...” (V:7).

“Aradan kaç gül mevsimi geçti.” (V:19).

“...gül mevsimi var!” (BAS:50).

“Eskiyen bir akşamın ilk alacası benek benek düşüyor.” (GBK:98).

“Gün yeni bir şafağa...hazırlanıyor.” (GBK:104).

“Kayınpederim, bugün ikinci üzeri... çıkageldi.” (BA2:121).

“Rahmetlinin ölümü hele senesini doldursun!” (BA2:126).

“Gökyüzü duman renginde. Güneş tüller arkasında kayıp. Kirli bulutlar öfkeli bir hareketlilik içinde hızla batıya kayıyor. Gök gürlüyor. Galiba az sonra bir sağanak boşanacak. Hava kurşun gibi ağır, nemli. Rutubet yüklü yapraklarda en ufak bir kımıldama yok.” (UİBY:76).

“...met vakti bu olsa gerek.” (GŞ:21).

“Birgün, ikinci üzeri eve döndüğümde...” (ST:113).

“...şehir, gül mevsimine uyanacaktı.” (ABMD:19).

“Güz ürpertileri iyice belli etti kendini.” (KY:69).

“Ufukta gövel renklerin henüz oynaştığı kurşun renkli sabahlarda...” (NS:7).

“Şurada karın yağmasına ne kaldı ki? Kurt gibi uluyan acı rüzgârlar henüz esmese de her sabah yol kenarlarındaki ayırık otlarına kırağının unelediği kesindi. Evlerin

toprak bacalarından tüten kurşunî dumanlar ise bu sene kışın erken geldiğinin ilk habercisiydi.” (KY:69).

“O, sabahın köründe okula gidiyor;” (KY:70).

“Dışarıda doğup batan alacalı bir güneş var. İyi, şansımızdan hava yumuşak...” (KY:73).

“Sabahın kurşun renginde düştük yola.” (YH:91).

“Gün ışımaya henüz başlamıştı.” (YH:95).

“Sabah erkenden kalkan, gün ağarmadan yola düşen ve...gül yüzlü bu ihtiyar kadını tanımak isterdim.” (NS:8).

“Şimşek çakıp gökyüzü damar damar aydınlandığında görmüştüm onu.” (B:25).

“Geldiğimizin haftasına, bir kuşluk vakti...vermiştik.” (KP:36).

“Oğlum harçlıksız kalmasın diye sabahın ayazında... giden...” (AA:59).

3.6.7. Halk Taşıtları

Halk taşıtları, halkın yaşadığı çağa ve coğrafi koşullara göre değişen ulaşım araçlarıdır. Bu araçlar sürekli değişir ve gelişirler. Ulaşımın gelişmediği yerlerde geleneksel ulaşım araçları kullanılırken, ulaşımın daha fazla geliştiği yerlerde daha modern ulaşım araçları karşımıza çıkmaktadır.

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde modern taşıtlardan kara tren, otobüs, traktör, bisiklet, kamyon, uçak, ambulans, cenaze arabası, kamyonet, minibüs; geleneksel taşıtlardan kağnı karşımıza çıkmaktadır. Ekici bazı taşıtların markalarını da “Mercedes, chevrolet, toyota” eserlerinde kullanmıştır. Bu taşıt markaları kişinin ekonomik seviyesini göstermesi açısından önemlidir. İncelenen hikâyelerde taşıtlar ve taşımacılık ile ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Kara trenin sesi gece duyulur.” (Ö:8).

“...Gözübenli köyüne bir cip girdi.” (BY:19).

“Cip, arkasında petrol kokulu bir duman ve çirtikli bir iz bırakarak geldiği yoldan uzaklaştı.” (BY:20).

“...minibüsle Afşin'e yolcu edildi.” (BY:37).

“Askeri bir cipti gelen ve onu takip eden resmi plakalı, önü bayraklı siyah bir araba...” (ÇÇAZ:100).

“Damadı traktörü çalıştırdı.” (ÇH/1:124).

“Damadı ilk gelen otobüsü durdurup kaynanasını bindirdi. (KKDZ/1:57).

- “Bakıyorum, evin önünde turuncu renkli bir araba.” (KKDZ/1:57).
- “...amele taşıyan işçi kamyonlarından biridir diye düşündüm.” (BYGD/2:66).
- “Biz, kayınpederimin ‘Gorbi’ lakabını taktığı vişne rengi, modeli düşük arabasıyla eteklerden zirveye doğru hızla tırmanıyoruz.” (SYK:77).
- “Binerim bir dolmuş taksiye...” (SYK:77).
- “Çocuklarından birini bisikletle fırına da mı gönderemezdi?” (İ:102).
- “Biz, duman duman mazot yakan, hırıltılı eski bir kamyonla kendi memleketimize gittik.” (DD:122).
- “Bu kadar telaşın içinde, ısrarla indirdi kağnıdan.” (DD:122).
- “Kâh kağnının üstüne çıkıyor kâh iniyordu.” (DD:122).
- “Arabanın kapısını açtım...” (YBA:51).
- “Kiraladığım özel oto...” (İB:114).
- “Kontak anahtarını kimseye güvenmediği 1964 model ‘Gorbi’ dediği ihtiyar mercedesi çalıştırmaya giderken yeniden kolumdan tuttu.” (İB:119).
- “Dönüşte bizim yeni hısımların avlusundan Mercedes sen çalıştırıp çıkar.” (İB:119).
- “Beyaz Toros'u görünce...” (BA2:123).
- “Budak Ağa'nın Chevrolet'inin bagajında bekleyen...” (BA2:133).
- “Arabayı durdurun.” (BA2:137).
- “Tekrar otobüse girmekten bahsediyordu bir başkası.” (UİBY:79).
- “...babam arkadan traktörle geliyormuş.” (UİBY:82).
- “Ama altlarında Toyota pikap olduktan sonra...” (GU:99).
- “Sağ boşlukta kiremit tonunda bir traktör ve adları belleğimden silinmiş bir sürü alet-edevat...” (GU:103).
- “Az sonra uçak kalkacak...” (ÇY:13).
- “Mercedes, Hapçı Bayram'ın kahvesinin önünde zıncı diye durdu.” (ÇSB:37).
- “Köyün tek de olsa bir dolmuşu vardı.” (KY:72).
- “Derken resmî plakalı yeşil bir cip, okulun giriş kapısının önünde durdu.” (KY:73).
- “...faytondan bozma at arabasına yükler...” (KŞA:103).
- “Üstelik bir atı, bir de arabası vardı.” (KŞA:103).
- “Oldum olası sevmedim otobüsle yapılan gece yolculuklarını.” (ZKB-1:119).
- “Otobüsümüzün yeni, içinin konforlu oluşuna sevindim.” (ZKB-1:120).
- “Otobüsün az sonra iç ışıkları yandı.” (ZKB-2:133).
- “...ilk defa uçağa biniyordu.” (NS:23).

“Al-yeşil neonları ıslak karanlığa akan ambulanstan beyaz önlüklü üç kişi indi.” (AA:63).

“Cenaze arabası evin önüne...” (AA:65).

“Traktörleri olmadığı için ekin yeri hazırlamada geç kalınmış...” (G:89).

“Yapması gereken, köyün seferi çalışan minibüsüyle ilçeye gitmek...” (G:90).

“Köyün ilk minibüsüyle ilçeye gitti.” (G:92).

“Yepyeni, pırıl pırıl, gelin gibi süslü, narçiçeği kırmızısı bir traktör ...” (G:94).

“Yakıtı olmayan Mercedes...” (DM:102).

“Bir kamyonete koyduk.” (BK:134).

3.6.8. Halk Zoolojisi

Aça, halk biliminin, halkın hayvan dünyasıyla ilgili bilgi ve uygulamalarını derleyip değerlendiren dalına, halk zoolojisi adı verildiğini ifade eder. Halkın hayvanlara verdiği adlar, hayvanları sınıflamada izlediği ölçütler, hayvanlardan yararlanma yollarına dair bilgiler, inanışlar ve uygulamaları halk zoolojisi araştırmaları içinde yer almaktadır. Halk zoolojisi, araştırmalarında evcil ve yabani hayvanların tamamını kendine araştırma konusu saymaktadır (2019, s. 459)

Ekici'nin hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri yaşadığı yörenin ağız özelliklerini eserlerinde yaşatması ve kullanmasıdır. Ekici'nin eserlerinde hayvanlara halkın verdiği adlara ve hayvanlarla ilgili yöresel ifadelerle rastlanmaktadır. Çukurova ve Dört Yol'da kepçeye benzedikleri için yavru kurbağalara verilen ad olan çomça kurbağası; toklu, kulağı kesik davar köpekleri, Kangal iti, Aydınli iti; ördeğe halk tarafından verilen isim olan yeşilbaşlı suna, gövel ördek, suna; yumurtlamayan genç tavuk anlamına gelen celfin gibi yöresel hayvan isimleri; kedi ve köpek yavrusu anlamına gelen enik ve havlamak anlamına gelen ürümek kelimeleri eserlerde geçmektedir:

“Sonra mercimek büyüklüğünde siyah çomça kurbağa yavruları gördü.” (Ö:10-11).

“Hatta merdiven altında kirli palaz üstünde gün boyu uyuyan -davar kaçkını- boğazı toklu, kulağı kesik davar köpekleri bile gerinerek doğruldular. Uzun, kırmızı dillerini göstere göstere esnediler. Sivri, nemli burunlarını gökyüzüne dikip kanlı mahmur gözlerle, gelen yeşil, metal kütleye tereddütlü tereddütlü havladılar.” (BY:20).

“...Sivas'ın Kangal iti gibi lav, lav, lav havlamalı; Aydınli iti gibi ‘lom lom lom!’ ürümeli!” (BY:34).

Beneklinin Dönüşü adlı hikâye bütünüyle halk zoolojisi bağlamında değerlendirilebilir. Hikâye Benekli adlı bir köpeğin etrafında dönmektedir:

“Bu sabah, kümesteki hayvanlara yem vermek için yan bahçeye geçen annem, çok geçmeden dizlerine vura vura, “Ah, vah!” diye diye geri döndü. Kan-ter içindeydi:

- Gitti, gitti! Yeşilbaşlı Sunalarım gitti!

Baktım, elinde baş aşağı sarkan iki ölü ördek.” (BD:23).

“Biri benim yeşilbaşlı Suna’mdı. Babamın “gövel ördek” diye sevdiği, elimden yem yiyen, paytak paytak arkamdan yürüyen Sunam...” (BD:23-24).

“...O sabah kendiliğinden gelmişti evimize. Daha yavru denecek kadar küçüktü. Belki de sevimli görünüşü enik oluşundandı. Hani ‘her şeyin yavrusu tatlı, sevimli olur’ derler ya, belki bu da öyleydi. Açtı o sabah. Aç ve zayıf... Tüyle bile titriyordu. Elimi uzatmaya göreyim sanki dövüyormuşuz gibi basıyordu feryadı. Yaygaracıydı kerata! İnsanı suça boğuyordu. Sonra da erkeksi erkeksi, çen çen ürümesi yok muydu hani! Ya o kış üzümü rengi gözleriyle ıslık ıslık, boncuk boncuk bakışları...” (BD:28).

“Söyle, o güzel nazlı celfinlerimi nasıl yedin söyle?” (GBK:96-97).

Yüreğimdeki Cemre adlı kitapta yer alan “*Sis Yolları Kesince*” adlı hikâyede toplam 22 kuş türünün halk ağzındaki karşılıkları karşımıza çıkmaktadır:

“Çocukluğumdan kalan kuşlarla yeniden tanışacağım; mahalli adlarıyla sesleneceğim onlara; hepsi de tanıyacaktı beni: “*Merhaba Çayır Kuşu, Eke Alemecek, Cırrık, Göğşün Ahmet, Alatıka (Ağaçkakan), Cingirmenik, Cırtça! Merhaba Kelkarga! Söğüt Cikkeli, Malcücüğü, Demirdelen, Dil uzatan, Çoban Aldatan, İbikli Çavuş (İbibik), Baştankara, Çaycücüğü merhaba! Merhaba Urruk (Arı kuşu), Çinçin, Alaibiş, Diken cücüğü, Arapteli, Cubbalak!*” diyeceğim.” (SYK:84).

Ekici’nin eserlerinde yabani hayvan olarak atmaca, kartal, baykuş, puhu kuşu, kırlangıç, bildircin, martı, ibibik, serçe, karga, üveyik, turna, kumru, kızıl yılan, engerek, akrep, çakal, tilki, kurt, balık, balina; evcil hayvanlardan da köpek, at, katır, eşek, kedi, dana, koyun, inek, horoz, tavuk, güvercin, kanarya, saka, tavus kuşu ve ördeğe rastlanmıştır:

“Çok geçmeden üstünde sivrisineklerin uçtuğu, ılık pis su göleklerine değer ayaklarınız.” (Ö:8).

“Bir alıç ağacına konmuş bakla kırır bir atmacanın çığlığı ile ürperir güneş.” (Ö:8).

“Havada ise bir kartal daireler çiziyordu.” (Ö:9).

“...bulduğu bildircin, ibibik yuvalarını bir sır gibi kulağına fısıldayan, “Oğlumu geceleri sivrisinek yemesin!” diye sabaha kadar nöbet tutan, başucunda çalı çırpı yakan babası artık yoktu.” (Ö:10).

“Ortalık öyle تنها idi ki köpek havlamalarından sonra duyulan ikinci ses, yola konan iki ala karganın iç gıcıklayan “gak gak” larıydı.” (BY:20).

“Kartalın elinden keklük kurtulabilir mi?” (BY:27).

“Martılar geçiyor önümden çığlık çığığa. Fırlayan bir balıkla ürperiyor deniz.” (YSB:41).

“Ortalık, kurbağaya taş atılmış gibi sessizleşti.” (MBG:71).

“Benim de aklıma at, araba, seyis filan geldi.” (MBG:79).

“Etrafımdaki tek gürültü, gece böceklerinin çift ‘R’ li sesleridir.” (YI:86).

“Parolayı alan Çakır Hüsne, derhal çakal uykusundan “tilki düzenine” geçer...” (ÇH/1:111).

“Bu defa da çocuk ağlamasını andıran kızan olmuş erkek kedi sesi duyuldu: “Miyav yav yav yav! Miyyav yav yav yav! Kedi sabırsızdı...Kedinin miyavlaması durmuyordu. “Ne arsız, ne arzulu bir erkek kediydi bu böyle?” (ÇH/1:113).

“Böyle kızan olmuş kediler gibi...” (ÇH/1:115).

“Çakal sesleri, kurt ulumalarını duyunca ağlamaya başladı.” (ÇH/1:123).

“. Köye girişte Çakır Hüsne’yi fark eden birkaç köpek uzun uzun havladı. Ta uzak mahallelerden onlara kesik kesik uluyan destekler geldi.” (ÇH/1:123).

“...zifiri derinliklerinde uyuyan engerek, Kara Zöhre’nin bu Ağu yüklü sözleriyle yeniden uyandı.” (GA-II:129).

“...bir kızıl yılan.” (GA-II:131).

“Bazen içini kemiren bir kurt, bazen kanını emen bir sülük! Bazen beyinde gezinen bir akrep...” (GA-II:132).

“Nasıl olsa kuş kafese burada giriyordu.” (GA-II:133).

“Karanlıkta pusuda bekleyen hilekâr bir tilki silüetinde...” (GA-II:137).

“Duyulan tek şey, yola konup kalkan iki karakarganın “gak! gak!” diyen gıcık sesleriydi.” (ÇM/III:139).

“Yüz binlerce beyaz kelebek, gökyüzünden yere doğru savruluyor. Toz kanatlı, mini minnacık kelebekler... Düştüğü yerde tutunamayan, zayıf, cansız, hasta kelebekler... Sınıfın camına çarpanların hemen oracıkta canı çıkıyor...” (YC:13).

“Ahıra malların altını görmeye birlikte inerdik babamla. İçerde her zaman ılık bir gübre ve nefes kokusu olurdu. Zembille saman dökerdik yemliklerine. Ayakları açılısın diye pınara sulamaya götürürdük malları.

Dönüşte yesinler diye ütölmüş ıslak geven doğrardık. Ballı kara gevenleri nasıl da iştahla yerlerdi! ‘*Ala dana senin!*’ derdi babam. Severdim onu. Yanına her varışında mutlaka saçımı yalar, yeni çıkan boynuzlarıyla mahsustan süserdi beni.

Galiba en son ala danayı sattık. Güvercinlerimi komşulara yadigâr bıraktık.” (YC:16).

“...dizginlenmeyen bir küheylan...” (YC:16).

“...mal gütmeye gittiğim firezlerde en iyi arkadaşım.” (BD:30).

“Eşikten içeri girmezdi. Bilirdi ki köpeklerin en iyi yeri merdiven altı veya çatal kapının arkasında bir palaz üstüdür. Olur, olmaz şeye batmazdı. Sütü kazanla yanına koysak bakmaz, aç kalsa belli etmezdi. Hatta çok kızar, çok darılırsam, bana bir çocuk gibi küserdi. O gün eve hiç gelmezdi.” (BD:30-31).

“...damla damla akan bir engerek ağusu...” (BYGD/2:66).

“İneğin böğürmesini, koyunun melemesini, köpeğin havlamasını duysunlar.” (SYK:77).

“...horozun ötmesini, tavukların gıdaklamasını, kuşların cıvıltısını duysunlar... bin bir çeşit orman kuşlarıyla tanışsınlar.” (SYK:77).

“Oğlum, karınları fosforlu ıslıl ıslıl yanan gece böceklerini toplayacağını...” (SYK:78).

“Çocukluğumda mal güttüğüm firezlere, çimdiğim derelere yeniden koşacağım. Pınarlardan buz gibi sular içecek...” (SYK:84).

“...bir kuş merkezine, hayır hayır, devasa bir kuş mağarasına girmişim gibi.” (K:89).

“Serçeden daha büyük, güvercinden az daha küçük kül rengi kuşlar... Ne kuşları olduklarını hatırlayamasam da yüzlerce kıpırtıdan oluşan bu duman rengi görüntü hoşuma gidiyor. Hâlbuki Ankara otogarlarında çok gördüğüm, insandan kaçmayan, badi badi insanın önünde yürüyen o boz kuşlardan olduğu kesin. Kapıda belirmemle birlikte yere yayılanların hepsi gür bir kanat şakırtısıyla tavandaki yerlerine yükseliyor. Keskin bir gübre kokusu hissedilir derecede ortalığa hâkim. Tavana özel olarak yapılmış tel eleklerden ottan yuvaları sarkıyor. Çoğu yavrulu. Mütemediyen duyulan “Guguuk guuk!” sesleri...” (K:89).

“Gözlerim, şu kül rengi kuşlara yeniden takılıyor; çelimsiz, kirli kuşlara... Az sonra ortalığa yeniden yayılıyorlar. Erkekleri gümüş parlağı ve canlı. Döşleri morumsu...”

Dişileri daha sönük ve narin... Boyunlarının gerisinde kolye gibi duran siyah çizgiler... Saçma tanesini andıran gri gözleriyle insana cin cin bakıyorlar.” (K:90).

“Mesela güvercin, kanarya, saka, tavus kuşu beslemek varken, koca salonu, sadece şu kara-kuru kuşlara tahsis etmek... Ayrıca onlara tel eleklerden özel barınaklar yapmak... Sulak ve yemlikler koymak... Her gün onların bakımıyla uğraşmak... İçerinin insanı rahatsız eden keskin-pis kokusu da cabası! Bu devirde böyle bir hobi? ...Kuşları sevmek, kuş beslemek çok mu kötü bir şey? Kuşlardan bir Cennet yaratmış işte kendisine. Aslında her kuşun ayrı bir güzelliği var. Yeter ki bakmasını bilelim. Varsın bu ihtiyar da duman renkli kuşlar beslesin!” (K:91).

“- Çocuk sayılır mıydım bilmiyorum? Eh işte... On iki, on üç yaşlarımda... O zaman evimiz bahçelik bir yerdeydi. Evin önünde de rüzgârı savuran, koca bir servi kavak... Cıvıl cıvıl bütün serçelerin yuvası onda! Her sabah yüzlerce ezgi... Benim için sonsuz bir sevinç! Serçelerin yuvalarından tüylü ayrık otları sarkardı. Kimseye elletmez, kuş avlamaya gelen çocuklarla kavga bile ederdim. O kuşlarıyla beraber bizimdi!

Bazen yerde kırılmış çil bir yumurta veya üzerine karıncaların henüz çöktüğü yuvasından yeni düşmüş, yarı canlı “kızıl et” yavrular bulurdum. O zaman çok üzülür, tekrar yuvasına koymak için hemen serviye tırmanırdım. Aynı yavruyu az sonra tekrar yere atılmış bulunca öfkelenirdim. İçimden bir şeyler kopardı. Anne serçelere hınç duyardım. Geceleri hiç uyku girmezdi gözüme. Yorumlayamadığım şeyler hissedirdim. Yuvasından düşmüş, soğumuş yavruları bazen koynuma alır ısıtırdım. Her defasında o zavallı yavrular, boyunlarını uzata uzata, sarı gagalarını aç aça elimde can verirlerdi.

Tabii onlarla birlikte asıl can çekişen ben olurdu.

Birgün okul dönüşümde, işte bu gördüğün kuşlardan birinin anne bir serçeyle servide kavga ettiğini gördüm. O an şimşekler çaktı beynimde! Bu katil kuşun yuvası şüphesiz servideydi. Demek yuvalarını sadece çatı aralarına yapmıyorlardı. Bütün yavruları aşağıya bunlar atıyordu. Çocukluk bu ya, içim kin ve öfkeyle dolu, hemen tırmandım serviye. Bulmuştum yuvalarını. Çerden çöpten basit bir yuva. İçinde de yeni kanatlanmış, gümüş rengi iki yavrusu vardı. Bu iki yavru da büyüüp anneleri gibi canavar olacaktı. Yavru koymayıp, aşağı atacaklardı.

Bıçağımı çıkardım. Jilet kadar keskin! Öldürmeyecektim ama onlara hiç unutamayacakları bir ceza verecektim. Şimdi bile içim titriyor; hiç olacak şey miydi benim yaptığım? Sarı gagalarını açtım. Bıçağımla ikisinin de dillerini kökünden koparıp koparıp attım. Gagaları kan içindeydi. Kanatları titriyordu. “Viik! Viik!”

ederek birbirlerine sokuldular. Serviden indim. İçim rahattı. Artık diğer yavruları kimse aşağı atamayacaktı.” (K:94-95).

“Guuk! Guuk!” diyerek resmen ağlıyorlardı. Babam, saf saf, “Bu kolyeli kumruların niye böyle acı acı öttüğünü” soruyordu.” (K:96).

“Kuşlar, iki gün evin önünden gitmediler.” (K:96).

“Aynı Engerek zehri...” (İ:111).

“Altın tozlu kanatlarıyla kelebekler geçiyor gözlerimin önünden.” (DD:117).

“Eli yüzü çiçek tozlarına bulanana arılar, bu dünya telaşı niye?” (DD:117).

“Daha mallar pınara gidecek...” (BM:127).

“Bu arada merdiven altındaki kirli palaz üstünde gün boyu uyuyan bizim Koparan, alttan yukarı durmadan ürüdü. Doğrusu Koparan’ı hiç bu kadar hırçın görmemiştim.” (BM:130).

“Susarak özlemek ise yaralı bir turna yüreğinde ağır bir mahkûmiyetti.” (V:8).

“...mutluluğun resmi, dört yapraklı bir yoncaydı.” (V:10).

“Aslında bu bir turna göçüydü.” (V:15).

“Ufkunda, akşam kızılında uçan bir çift telli turna yoktu.” (V:15).

“Bu bir turna göçüydü.” (V:18).

“Turnalar yetimdi.” (V:18).

“Sokağa atılmış bir köpek eniği görsen üzülürsün, aç kalmış bir kedi yavrusu görsen alıp eve getirirsin...” (BAS:37).

“Hani şu meşhur Beyaz Balınayı kurtarma kampanyası!” (BAS:45).

“Sanki karşı ağaçtaki bütün kuşlar uçmak için tetikte.” (YBA:63).

“Bütün kuşlar havada; tuval üzerine vurulan siyah fırça darbeleri gibi gökyüzünü kirletip duruyorlardı.” (YBA:63).

“Her sabah cıvıl cıvıl kuş sesleriyle uyanıyordum.” (YSS:77).

“...dizginlenmeyen bir küheylan...” (YSS:78).

“...diğer yandan da yonca destelerine oburca uzanan katıra öfkeleniyor...” (YSS:80).

“Katır sakınıyorsa da az sonra yine bir tutam yonca ağzında, kuyruğunu sallaya sallaya kütür kütür iştahla eziyordu.” (YSS:80).

“Ne fayda ki senin atan eşşek!” (YSS:80).

“Katır sırtında güçlkle köye ulaşacak...” (YSS:86).

“...bir kelebek olmak...” (YSS:88).

“...galiba hemen yanı başımızdan bir koyun sürüsü geçiyor...” (GBK:94).

“...malların (buzağları için) bizden önce eve döndüklerini görünce sevindiğimizi hatırlıyorum.” (GBK:94).

“Ertesi gün çevreye ziyanlık veren ineklerimiz için bostan sahiplerinden azar işittiğimizi; semerin kaşına bağladığımız azık çıkımını eşeğin düşürerek yediğini, o gün akşama kadar aç gezdiğimizi düşünüyorum.” (GBK:94).

“Kuşburnu çalısındaki beş yavrulu, pis kokulu ibibik yuvası geliyor gözlerimin önüne. Kurbağa gibi et tulumu yavrularını ‘duruyor mu?’ diye her gün yokluyorum. Bir gün yuvasını boş bulup anne ibibiğe hınç duyuyorum.” (GBK:94-95).

“...bütün beyaz güvercinler kanatta.” (GBK:95).

“Ardından koro halinde bağırın bozgun dolu tavuk ve horoz sesleri, kanat çırpıntıları.” (GBK:95).

“Galiba tilki, Fazlı ağabeyin tavuklarını götürdü.” (GBK:96).

“...kurbağa seslerinden durulmayan...” (GBK:96).

“Tilki girdi içeri, kaçırmayın!” (GBK:96).

“Tilki yüklüğün altında yüzükoyun yatmış...” (GBK:96-97).

“Doğrusu tilkilerin bu kadar cansız, bu kadar ödlele oldukları aklıma gelmezdi.” (GBK:97).

“Gerçek bir tilkiyi ilk defa yakından görüyordum. Boz geveni andıran tüyleri, incecik sarı, uzun bir çenesi, nemli-kara burun delikleri, keskin-sivri dişleri vardı. Gözkapakları düşüktü.” (GBK:97).

“...bizim öldü sandığımız, hareketsiz cansız yerde yatan tilki birden ok gibi fırladı boşluğa.” (GBK:97).

“Çakal uykusuymuş oğlum, çakal uykusu!’ diyordu!” (GBK:97).

“İnsanlar etrafında ışığa seğirten böcekler misali halka halka yoğunlaşmış.” (GBK:98).

“Kulaklarımda kalan tek şey, bir anda kanada kalkmış binlerce güvercinin kanat şakırtılarından oluşan bir beyaz ses.” (GBK:104).

“...ata biner gezerim.” (BA2:126).

“Yılıksını çileden çıkaran bir kısrak cilvesi!” (BA2:134).

“...o iki damla yılan ağusuyla ayrıldı.” (GT:29).

“Biz de kelaynak kuşları...” (GT:33).

“Bir Şeyma ceylan...” (DYK:49).

“İki damla yılan ağusu düştü...” (DYK:54).

“...her akşam güvercinler...” (BABYBÖ:65).

“Yuvasından yere düşmüş ‘kızıl et’ kuş yavruları misali...” (UİBY:80).

“...öten baykuşlar...” (UİBY:83).

“...sümüklüböceklerin kör karanlıkta duvara çizdiği yıldızların...” (CS:86).

“Mavi gökyüzünü, ağacın yeşilini, kelebeği, börtü böceği...” (CS:92).

“...dedesinin bir sır gibi sakladığı kuşburnu çalısındaki pis kokulu İbibik yuvasını birlikte ziyaret edeceklerdi.” (GU:101).

“Bütün bunları yaparken tabii ki en yakın yoldaşları ‘Koparan’ olacaktı. Kürek gibi sarkan pembe dili dışında, keh keh soluyacak; her gördüğü çalıya arka ayağını kaldırıp işeyecek; Arap tavşanı bulma umuduyla meçhul deliklerin önünde sağa sola öfkeli salvolar atacaktı.” (GU:102).

“- Bak, diyordu. Burada tosunlarım yatıyor. Buz gibi temiz kuyu suyunu içtikçe şişecekler. Bu otların arasında milyarlar yatıyor. Nereden baksan yirmi beş otuz ton mal var...Fakat zararı oluyor ağaçlara. Toprakta güç koymadı emdi hınzırlar! Tüccar, kamyonu dayar dayamaz sırtını yere devireceğim.” (GU:106).

“İnekler böğürünce farkında olduk... Meğer sabırsız böğürmelerin tümü mısıraymış.” (GU:109).

“İnekler bizim her şeyimiz, dedi kayınpederim.” (GU:109).

“Servet Çavuş, elinde kırbaç atına biniyor.” (ST:123).

“- Köydeki büyük ve küçükbaş hayvanları da sayın!” (ST:123).

“Her mevsim siyeklerinden saçak saçak ottan yuvalar, çürümüş yeşil yosunlar sarkardı. Gümüş kanatlı kuşlar savrulurdu üstünde. Sanırdınız ki bütün kuşların barınak yeri bu çatıdır. Giren, çıkan, tünel gibi işleyen bir kuş mağarası... Alınan onca önleme rağmen inat eder, yine de terk etmezlerdi meskenlerini. Bir anda patlayan kanat şıkırtıları ve güçlü bir ses anaforu içinde ürperirdiniz. Duvarlar soyut çalışan bir ressamın fırçasından çıkmışçasına kuş pislikleriyle renklenir; çil bir serpinti içinde tuhaf görüntüler oluştururdu. Biz ise hep o gizemli kuş mağarasını merak eder, kırılan yumurtalara üzülür, yere düşüp can çekişen ‘kızıl et’ yavrulara acırdık.” (Ş:137).

“Yerde cansız yatan koca bir ‘Puhu Kuşu’ ve iki yavrusu değil mi?” (Ş:147).

“Bir çift boz üveyik havalanırdı...” (ÇY:8).

“Gözlerimde bir turna göçü...” (ÇY:16).

“Yüreğimde su içmeye inerken vurulan bir körpe ceylan feryadı...” (ÇY:16).

“Turnalar geçti gözlerinden.” (ABMD:21).

“Ağacı işleyen kurt...” (ABMD:30).

“Kartal çığlığından kopan çığ...” (ABMD:30).

“Meğer bizim Cüre Bekteş pusuda çakal uykusuna yatarmış.” (ÇSB:39).

“Tabii ki biz çakal uykusunda pusuda bekliyoruz.” (ÇSB:39).

“Kehribar sarısı boğum boğum kuyrukları, yay gibi gerdiği kuyruğunun ucunda gül dikenini andıran ağu yüklü iğnesi ve su tankını andıran koyu kahverengi yassı gövdeleri ile ürkütücü bir görüntüleri vardı. Öfkeli ve telaşlı oldukları her hâllerinden belliydi. Küçük olan büyüğünün sırtındaydı. Çıkmak istiyorlar fakat kaygan krom zeminden bir türlü çıkamıyorlardı. Bıçağı elime aldım. Önce tavanı kontrol ettim. Olur ya... Herhâlde benim de kendimi korumaya hakkım vardı. Bıçağı uzattım. Anne ve yavru akrebi zorla birbirinden ayırdım. Olta çengeli gibi duran kuyruk uçlarındaki baltalarını tık tık vurdular metale ama ne yazar! Küçüğünün başını bir çırpıda vücudundan ayırdım. Sonra bir bıçak darbesiyle mum sarısı kuyruğunu ikiye böldüm. Titreyen parçaları kaldı geriye. Şimdi sıra diğerindeydi. İşte tam bu sırada olağanüstü bir şey oldu. Biri anlatsa hayatta inanmazdım. Tam bıçağı uzatıyordum ki anne akrep, önce kendi etrafında hızla dönmeye başladı. Sonra benim öldürmeme fırsat vermeden kuyruğunu bir yay gibi gerdi ve çengelli iğnesini kendi yassı gövdesine tık diye sapladı. Hayretten donakaldım. Gerildi, titredi ve öldü. Bu bir tür intihardı. Dokundum, hatta elime aldım. Gerçekten ölmüştü. İlk defa bir akrebi kendi canına kıyarken görmüştüm... Yavru akrebin üçe ayrılmış parçaları hâlâ kıpır kıpırdı. Anne akrebin ölü vücudunu bir kibrit kutusuna koydum ve kaldırdım.” (YH:89-90).

“Başını yeşil, karasineklerin savrulduğu o pis varillerin içine gömer...” (KŞA:103).

“Köpekler ve kediler, o gidene kadar çöp varillerine yaklaşamazlardı.” (KŞA:105).

“Bir de bakardınız ki atın sağrısında patlayan bir meşin kırbaç ve dudağında “çuf çuf”lar...” (KŞA:105).

“-Bu kadar kaprisli bir köpek dünyada görmedim. Kasaptan yeni gelmiş taze ciğerleri kestim koydum önüne. Galiba ses tonumu beğenmedi. Küstü, girdi bahçedeki kulübesine.” (KŞA:109).

“Kara çocuğun zaten dağdan taştan geldiği yok. Bir avuç arının peşinde o yayla senin bu yayla benim...” (CBHK:139-140).

“Sivrisinek yuvasıdır her yer ...” (KP:36).

“...evimizin pervazına inatla yuva yapan kırlangıçları...” (GNK:50).

Gül Olacaksın adlı kitapta yer alan *Karamuk* adlı hikâye bir İngiliz cinsi safkan bir av köpeğini konu almaktadır. Yani hikâye doğrudan halk zoolojisi ile ilgilidir. Hikâyede günümüzde artık çok fazla rastlanılmayan, köpek vb. hayvanlara yedirmek

için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyeceğin (Yal) konulduğu taştan yapıma kap anlamına gelen yal taşı kelimesine rastlanılmıştır:

“Hanım, **yal taşına**⁴⁶ süt koydu. İçine yufka eklemek doğradık. Dönüp bakmadı bile. Halbuki çok severdi. Bakmadı işte. Tekrar sevdim, okşadım, omuzlarına masaj yaptım, iltifatlar ettim, yok!” (KA:75).

“İçeri girmiştım, perdenin aralığında baktığımda bir de ne göreyim, **yal taşındaki** bitirmiş, diğer tabak ise dilinin ucunda şapur şapur iştahla dönmüyor mu?” (KA:75).

Yoncaları Sevda Sardı adlı hikâyede Dört Yol ve çevresinde köpeklere verilen bir tür yiyecek olan ve unla kepek karışımından yapılan, yal taşına konulan “yal” kelimesi geçmektedir:

“Davar köpeklerinin yavruları Palak ve Çomar bize emanetti. Onlara her gün undan -tuzu belli- ılık yal yapacak...” (YSS:79).

Aşağıda yal taşını gösteren bir görsel bulunmaktadır:

⁴⁶ Ağız öz. İnek, köpek vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyeceğin (Yal) konulduğu taştan yapıma kap.

Yal Taşı ⁴⁷

Karamuk adlı hikâyede halk zoolojisi ile ilgili tespit edilen diğer unsurlar şunlardır:

“Gözlerimle gördüm, uluk ardıç kütüğünün dibinde yumurta kabuklarını yalıyordu!” dedi.” (KA:65).

“Karamuk'un bugüne kadar böyle bir vukuatı olmamıştır. O, safkan İngiliz, cins bir av köpeğidir, dedim.” (KA:65).

“Saydı sayıştırdı: Daha bu sabah bizim tavukların kümesinden çıktı. Alışmış kudurmuştan beterdir! Ne yapacaksan yap bu kafiri!” dedi, gürlendi gitti. Doğrusu ne diyeceğimi şaşırdım. Koskoca insanlar yalan söyleyecek değillerdi. İçimde şüphe, kafamda soru işaretleri ... Biz, hınzır mahalle çocuklarından, kendi yumurtalarını kırıp içen "huylu tavuklardan" şüphelenirken, demek kümesteki yumurtaları bizden uğrun

⁴⁷Görselde gösterilen yal taşı. <https://mobile.twitter.com/eskidar1/status/917828064771526656?lang=ar> [Erişim tarihi 25.02. 2022]

uğrun yiyen Karamuk'tu ha! Karım, onu yumurta kabuklarını yalarken; annem, kümeden çıkarken görmüştü. Çocukların iddiaları ise cabası ...Aklım bir türlü almıyor, gönlüm inanmak istemiyordu. Belki de kabullenmek istemeyişim ona olan sevgimdi, bağlılığımı; av için özel eğitilmiş olmasından doğan inancımdı. Belki de bugüne kadar böyle bir vukuatının görülmemiş olmasıydı. Bilemezsiz, Karamuk bir başka sevgilidir yanımda!” (KA:65-66).

“Hafiften kulakları oynadı. Kerata sanki ses tonumdan anladı içimden geçenleri. Güya duymadı, bakmadı benden yana. Halbuki "çakal düzeninde" olduğunu açılıp kapanan göz kapaklarından, alttan alttan beni süzüşünden, kuyruğunun ucunda canlanan titreşimlerden anlamıştım. " Suçlu olduğu nasıl da belli!" dedim içimden.” (KA:66).

“- Gel buraya! dedim, kelimeleri dişlerimin arasında ezerek. Anladı. İsteksiz kalktı. Uzun kulaklarını şapırdatarak başını sağa sola silkeledi. Sağ arka ayağı ile kulak arkasını kaşdı. Sonra böğründe gezinen birkaç inatçı-yapışkan atsineğini öfkeli öfkeli “kırt kırt” dişledi. “Suçunu biliyor kâfir!” dedim. Nasıl da zaman kazanıyor. Her zaman sesimi duyar duymaz yanıma fırlayan, çocuklar gibi şımaran Karamuk, sanki avdan dönmüşçesine ağır bir devinim içindeydi. Arka ve ön ayakları üzerinde kaburgalarını saydırırcasına şöyle bir yaylandı gerindi. Koca ağzını sonuna kadar açıp, kırmızı uzun dilini göstere göstere pis pis esnedi. Burnu yerde, bu defa kuyruğu bacaklarının arasında isteksiz sallanarak geldi yanıma. Hiçbir şey söylemeden dik dik baktım gözlerine. Mor üzüm tanesi gözlerini döndüre döndüre insanî bir nazarla o da bana bakıyor, sanki düşüncelerimi okumaya çalışıyordu...İki ayağımın arasına uysalca başını koydu; derin derin soludu. Mahsustan ayak bileklerimi geveliyor, pantolonumun paçalarını çekiştiriyordu. İstiyordu ki seveyim, okşayayım, ilgileneyim kendisiyle.” (KA:67).

“Hâkim karşısında yüreksiz bir sanık tavırla ayağa kalktı fakat bu defa da söylediklerimi anlamamış veya önemsememiş gibi az ötedeki bir çirişin gövdesine arka sağ ayağını kaldırarak kesik kesik işedi, döndü. Başını okşamadım, omzuna masaj yapmadım. Anladı tabii. O istiyordu ki hiçbir şey olmamış gibi kendisiyle ilgileneyim, seveyim. Bu defa da ayaklarımın arasına ayıp yerlerini göstere göstere sırt üstü yattı, naz yapan sesler çıkardı. Cilve mi yapıyordu, yoksa bu bir tür özür mü dilemeydi anlayamadım.” (KA:67).

“- Uzat ellerini kontrol edeceğim!

İki elini de bir öğrenci ürkekliği içinde avuçlarıma koymasın mı? O an uygulanmadığımı, canımın kaynamadığını söylesem yalan olur. Yine de renk vermedim. Dikkatle baktım tırnaklarına, tırnaklarının arasına, tüylerine ne bir yumurta bulaşığı ne de yumurta kabuklarından bir kırıntı...

- Aç ağzını! dedim. “Dur dur, yalamayı bırak da aç ağzını! Bir iz bulursam yakacağım çıranı!”

Dinlemedi beni, ılık ılık yaladı elimi kolumu. Zorla açtım ağzını, maalesef orada da bir delil bulamadım. Hırsla ittim dizimden aşağı. Galiba sesimdeki, hareketlerimdeki öfkeyi o da sezmişti ki ürkek-tetikte karşıma kış üstü oturup ışıllı kış üzümü rengi gözlerini döndüre döndüre bana bakıyordu. Yüz vermedim tabii. Az sonra sallanarak çekip gitti eski yerine.

Ondan sonraki günlerde de yine kümesteki yumurtalar azalmaya, yine sağda solda yumurta kabuklan görülmeye başlandı. Eğer yumurtaları yiyen Karamuk ise demek söylediğim onca kötü sözler, kızmalar, tehditler fayda etmemişti.” (KA:68).

“Kime danıştıysam “Döv!” dediler. “Sopayla dişlerine dişlerine vur, acıma! Eğer dadanan Karamuk’sa mutlaka bırakır!” (KA:68).

“Karımın sitepleri, annemin her gün sıklaşan şikâyetleri, sürekli kırılıp içilen yumurtalar ve Karamuk! Hayır, bu böyle devam edemez!

Elime yaş bir meşe çubuğu aldım. Bilemezsiniz, bir avcı için kendi av köpeğini dövmek bir başka azaptır. Üstelik bir şüphe, bir iddia üzerine. Kümesteki yumurtaları yiyen ya o değilse? Baktım kuzukulaklarının arasında yatıyor. O kadar zayıf ki! Bizim çocukların gözleri şimdiden iri iri olmuş, ağlamaklı nazarlarla bir bana bir elimdeki sopaya bakıyorlardı. Eğer bu suçu işleyen Karamuk’sa artık o, cins bir av köpeği değil, elden çıkarılması gereken zararlı bir mahlûk, bir haşarat veya bir püsküllü bela idi...

Elimde sopa, Karamuk’u yanıma çağırdım. İstiyordum ki kaçsın, gelmesin. Ortalıkta gözükmessin; kendini bulamayayım. Serinlemek için yattığı kuzukulaklarının arasından kalkıp geldi yanıma. Bulgur bulgur kaynayan sorgulu gözleri gözlerimde... Aramızda soğuk bir sessizlik... Böyle kaç dakika geçti bilmiyordum. O beni, ben onu ölçtüm. Kaldırıp da vuramadım sopayı. Elim varmadı bir türlü. İçimde kötü bir ikilem...

Soğuk, donuk, buz gibi bir sesle, “Yumurta koyun önüne!” dedim çocuklara. Bu, bir çeşit imtihandı. Tecrübe edecek, eğer yerse cezasını verecektim. Koydular. Hayret, yemedi! Sadece kokladı, hepsi o kadar. Çocukların keyfine diyecek yoktu. Aynı gün kulübesine koyduğum iki yumurtaya ise kaç gün geçtiği halde hiç dokunmamıştı. Yoksa yumurtaları yiyen Karamuk değil miydi?” (KA:68-69).

“Başı yerde, kuyruğu bacaklarının arasında topallayarak tin tin yürüdü önümde. Eve ulaştığımızda ortalıkta gözükmedi, aç olduğu halde kapıda beklemedi. Doğruca kendi kulübesine girip karanlık köşesine sindi hiç çıkmadı. O gece uykum tutmadı. Atsan atılmaz, satsan satılmaz, versen verilmez, vursan vicdanın elvermez. Sonra huylu bir köpeği kim ne yapar?” (KA:71).

“Boğazları toklu, kulakları kesik iri davar köpeklerinin boğmasından tutun da kendini bilmez birinin çekip vurmasına kadar her şey geliyordu aklımıza.” (KA:73).

“Gözleri çapaklanmış, karayılan parlağı tüyü tiftiklenmiş, karnı karnına geçmişti. Dudaklarında kabaran sivilcelere bakılırsa şüphesiz dili, ağzı daha da kötüydü.” (KA:75).

“Gözlerimin içine bakıyordu. Ilık ılık elimi yaladı. Açtım avucumu. Az sonra ağzında kütürdeyen sulu bir şapırtı, doğrusu keyfine diyecek yoktu. Her şeyi unutmuştu. Anlaşılan o da bizi çok özlemiş. O günden sonra kümesteki yumurtalar hiç eksilmedi.” (KA:76).

Nazlı Senem adlı kitapta yer alan “*Gülpüren*” adlı hikâye doğrudan halk zoolojisi ve arıcılıkla ilişkilidir. Metnin olay örgüsü Gülpüren’in arıcılık sevdası ve mücadelesi üzerine kuruludur. Metinde “fenni kovan, ballık, kuluçkalık, polen, arı sütü, propolis, kraliçe arı, ana arı, işçi arı, erkek arı, el demiri, arıcı körüğü, eldiven, arıcı maskesi, temel petek, mahmuz, biz, bal bıçağı, sır tarağı, çerçeve teli, bölme tahtası, ana arı ızgarası, ana arı kafesleri, yemlik, polen kapanı, bal süzme makinası, bal dinlendirme kapları gibi arı ve arıcılıkla ilgili terim ve arı yetiştirme teknikleri kullanılmıştır:

“...arıların vızıltısı gelinlik giymiş ağaçlarda ürkütücü, güçlü bir sese dönüşüyordu. Doğrusu daha önce bu kadar arıyı bir arada görmemişti. Ağaçların başı arı kaynıyordu. Bunlarda neyin nesiydi? Çiçek demek bereket demekti, çiçek demek meyve demekti. Şimdi o bereket, o meyve, arılar tarafından yağma ediliyordu.” (G:82).

“Sonra az ötede iki briket üzerine yerleştirilmiş arı kovanını gördü. Gelininin baba evinden çeyiz olarak getirdiği mavi boyalı arı kovanını ...” (G:82).

“Öfkeyle vardı kovanın yanına. Arılarda bir telaş bir telaş Küçük bir tünelden yüzlercesi giriyor, yüzlercesi çıkıyordu. O müthiş trafiğe hayretle baktı. Sokmalarından ürküp geri geri çekildi. Birkaç kez sağ eliyle kulağını çırpıtı.” (G:82).

“Burnumuzun dibine arı mı konurmuş canım! Koyacaksan götür bahçenin öbür köşesine koy. Ama hayır, gelin hanım keyf olacak ya, Bostan Ağa'nın kızının özel zevki ya! Hiç dokunmak olur mu? Hanımefendi sabahleyin kalktığında ilk önce bu sinek sandığını görecek! Mutlu olacak! Hele bir de yüz kovan arısı varmış gibi o beyaz

uzay elbisesini giyip, salına salına kovanın başına geçmesi yok mu? Ne varsa bu arıda! Kız, bizim oğlana değil, arıya sevdalı canım. Oğlanla değil de arıyla evli. Bu ailedeki arı aşkını anlamış değilim. Hepsi arı delisi ... Babası nasılsa kızı da öyle! Yahu be adam, kızdan hiç arıcı olur mu? ...Yok yok, bunlar ailecek arıyla kafayı bozmuşlar.” (G:82-83).

“Huylanan arılar birden Hasan Çavuş'un etrafında dönmeye başladı. Sol eli hızlıca yüzüne, kulağına, boynuna gitti geldi. Söğütten yeşil bir sürgün kırıp birkaç kez çırpıtı arıları. Vızıldayan ses dalgası daha da çoğaldı...Uçuşa geçen arılar, kuleye çakılan uçaklar gibi Hasan Çavuş'a çarpıyordu. Bir anda kendini, savrulan yüzlerce arı ve güçlü bir ses anaforunun içinde buldu. "Sizin hakkınızdan ancak gözünü sevdiğim Arıkuşu ve kızıl arı gelir amma nerdee!" dedi. Boynunda, kulağında, saçlarının içinde yanma ile karışık acı hissetti. Arıların yedi sülalesine küfrederek kendini içeri zor attı.” (G:83).

“-Görmüyor musun, gelin hanımın arılarıyla aramızda Gunuri Harbi⁴⁸ çıktı.” (G:83).

“-Sen de geldiği günden beri kafayı bu arılara taktın. Yok kovanmış, yok çeyizmiş...En sonunda arıların hışmına uğradın ya!” (G:83).

“- Baba öyle deme, arılar mübarek bir hayvandır.” (G:85).

“İstedim ki kolunda arıcılık gibi altın bir bileziğin olsun.” (G:87).

“Henüz yedi yaşındaydım. Babam bir gün Değirmenin Kısık'ta söğüt ağacının dalında torba gibi sarkan vızıltılı, titreken bir cisim görür. Önce kara bir kedi zanneder. İyice yaklaşır. 'Bu bir oğul!' der. 'Arı oğulu!' Orda bulduğu eski bir çubuk sepete oğulu kaçırmadan aktarır. Eve geldiğinde bizi sepetin etrafına topladı, olanı biteni anlattı. Hepimizde bir sevinç! Artık bizim de bir sepet arımız vardı.

İlkokul öğretmenim duymuş. Bir gün eve geldi. Baktı, inceledi. Babama dedi ki: 'Bostan Çavuş, bu güçlü bir oğul. Bunu sepette zayedersin. Bakımını yapıp çoğaltamazsın. Bu oğul arıyı fenni kovana aktaralım. Fenni kovanlarda arının hem bakımı hem beslenmesi kolay olur. Verimi yükselir.' Tabii biz fenni kovan sözünü ilk defa duyuyorduk. Erinmedi, ilçeye gitti, burcu burcu çam kokan, bir kovan alıp getirdi. İçti, sarı kâğıt yaprağı gibi çirtikli peteklerin takıldığı çitalarla doluydu. 'Bu kovan benim sana hediyem olsun.' dedi. Yanında da beyaz bir uzay elbisesi... İlk defa görüyordum. Maskeymiş adı. Arılar sokmasın diye giyilen bir korunakmış. Maskeyi önce bana giydirdi. Oldukça komik gözüksüğümü herkes bana bakıp gülünce anladım.

⁴⁸Kunu-ri Muharebesi (Kore Savaşı'nda Türk Tugayı'nın Çin Halk Kurtuluş Ordusu birliklerine karşı direndiği muharebedir.) Metinde ağız özelliği olarak Gunuri Harbi olarak geçmektedir.

Öğretmenim sordu: -Gülpüren, şimdi neye benzediğini düşünüyorsun? -Astronot! - Hayır! Artık sen kraliçe arısın! Adın bundan böyle Kraliçe Gülpüren'dir. Kraliçe arı, arıların anasıdır. Herkes onun emrindedir. Bir dediği iki olmaz. En kıymetli yiyecek arı sütüyle beslenir.” (G:87-88).

“-Şimdi, iyi öğrenin,' dedi. Arıyı sepetten fenni kovana aktaracağım. Astronot, pardon, Kraliçe Hanım, sen de iyi bak! Biz merak ve heyecanla bakıyoruz tabii. Bir çırpıda aktarıverdi kovana.” (G:88).

“-Bu kovan kapağı, bu örtü tahtası ... Çerçeveyi biliyorsunuz. Şu ballık, şu kuluçkalık... Duymadığımız kelimelerdi bunlar: Polen, arı sütü, propolis, ana arı, işçi arı, erkek arı ve daha bilmem neler neler... El demiri, arıcı körüğü, eldiven, arıcı maskesi, temel petek, mahmuz, biz, bal bıçağı ve sır tarağı, çerçeve teli, bölme tahtası, ana arı ızgarası, ana arı kafesleri, yemlik, polen kapanı, bal süzme makinası, bal dinlendirme kapları..." Daha bilmem neler neler..." (G:89).

“Gülpüren'in ikinci sene beş kovan arısı oldu. Oğulları kaçırmamış, bölerek çoğaltmıştı.” (G:89).

“Arı kovanlarını güneşin ilk ışıklarının vurduğu, ikinci güneşinin kovanın arkasına düşmediği Derebahçe dedikleri yere yerleştirdiler. Kendi arısıyla beraber toplam kırk beş kovan arısı olmuştu. İki hafta sonra Birlik Başbakanı ile beraber Hacettepe Üniversitesi'nden Doç. Dr. Aslı Hanım geldi. Birlikte Derebahçe'ye gidip arıları kontrol ettiler. "Burası bulunmaz bir mevkii. Her taraf geven ve kekik dolu! Adım başı soğuk sulu pınarlar..." dedi.” (G:93).

“Gülpüren'in üçüncü sene yüz elli kovan ansı olmuştu. Dördüncü seneye döndüklerinde kovan sayısı neredeyse üç katına yükselmişti. Nihayet temmuz sıcakları başlamış, sağım zamanı gelip çatmıştı. Bütün günleri Derebahçe'de sağımlı geçiyor...” (G:93).

“Horoz sesleriyle uyanmalı, ineğin böğürmesini, koyunun melemesini, itin ürümesini duymalıymış.” (BK:122).

“-Hocam balkonda sinekler çöküyor.” (BK:127).

“Adına "Varil köpeği" diyorlardı.” (BK:131).

“...gün boyu tilki uykusuna yatıyor...sevmediklerine dişlerini gösterip hırıyordu.” (BK:131-132).

“Köpeğe güven mi olurdu.” (BK:132).

“...apartmanda köpek beslemesinden herkes rahatsızdı.” (BK:132).

“...girişte yeşil sinekler savruluyor.” (BK:132).

“Ben de kuzu besleyeceğim!” (BK:132).

“Kuğuların muhteşem dansını birlikte seyreder...” (BK:139).

3.6.9. Halk Matematiği

Artun, halkın günlük işlerinde alışveriş, takas gibi ekonomik faaliyetler içerisinde hesaplama gerektiren durumlarda kendi geliştirmiş oldukları ölçü birimlerini kullanmasının “halk matematiği” olarak adlandırıldığını ifade eder (2010, s.221).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde top, (Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı) avuç, parmak hesabı, dirhem, (Okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü) dönüm, (Eni boyu kırkar mimar arşını olan alan ölçüsü) kök, bire kırk, at yükü gibi halk matematiği unsurlarına rastlanılmıştır:

“Önce **üç top** kendir alındı. Ardından yetmez denilerek **iki top** kendir daha...” (ÇÇAZ:98).

“Bir koş **avuç** soğuk su içti.” (GA/2:132).

“Şahadet parmağı ile tek tek saydı. Parasını hesap etti fakat her seferinde yanıldı. Arkasından yeni bir **parmak hesabı** daha...” (ÇM/III:143).

“Üzerine bir **dirhem** et koymuyordu...” (İ:101).

“Hemite'de **dönüm** dönüm tarlaları var.” (İ:119).

“...otuz dönüme yakın bir arazi idi.” (GU:102).

“Dört beş sene sonra inşallah yetmiş seksen **kök** zeytinim olacak.” (GU:107).

“Köyde dikili çubuğu, **bire kırk veren** verimli tarlaları mı vardı?” (G:55).

“Dağdan kaçak yük getirip satan atçılar var. Dört **at yükü** getirttim.” (KY:80).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk bilgisiyle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 14.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Halk Bilgisi Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Halk Botaniği	182	Metin içerisinde
Halk Ekonomisi /Meslekler	64	Metin içerisinde
Geleneksel Meslekler	6 farklı geleneksel meslek metinlerde farklı sayılarda karşımıza çıkıyor.	Metin içinde
Hayvancılıkla İlgili Unsurlar	13	Metin içinde
Tarım-Rençperlik	16	Metin içinde
Avcılık	16	Metin içinde
Halk Hekimliği	10	Metin içinde
Halk Hekimliği / Yılanca Ocağı	1	Yılanca Ocağı kültürü müstakil olarak bir hikâyenin adını ve içeriğini oluşturmaktadır.
Ocağın Oluşum Hikâyesi	1	Metin içinde
Yılanca Ocağı / Tedavi Ritüeli	3	Metin içinde
Yılanca Ocağı / El Alma, El Verme	2	Metin içinde
Üfürükçülük	3	Metin içinde
Halk Veterinerliği / Hayvan Folkloru	1	Hayvan Folkloru müstakil olarak Karamuk adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır.
Halk Hukuku	11	Metin içinde
Halk Takvimi- Halk Meteorolojisi	47	Metin içinde
Halk Taşıtları	44	Metin içinde
Halk Zoolojisi	1	Beneklinin Dönüşü adlı hikâyeye halk zoolojisi unsurları barındırmaktadır.
Halk Zoolojisi / Yöresel hayvan isimleri	32	Metin içinde / Kavram olarak
Halk Zoolojisi / Yabani hayvan isimleri	21	Metin içinde / Kavram olarak
Halk Zoolojisi / Evcil hayvan isimleri	15	Metin içinde / Kavram olarak
Halk Matematigi	9	Metin içinde

3.7. Halk Mimarisi ile İlgili Unsurlar

Halk mimarisi, özellikle özgün örnekleriyle dikkat çeken, halk bilimi açısından çok değerli maddi kültürel değerlerden biridir. Baran, günlük hayatın her detayı için doğal bir dekor olan halk mimarisi örneklerini içinde barındırdığı çeşitli araç gereç ve kullanım eşyasıyla doğal ve canlı bir etnografik müzeye benzetir (2006, s.141).

Baran, halk mimarisinin önemli bir unsuru olan evlerin, yalnızca inşaat biçimi ve planıyla değil, halk bilimi ile ilişkilendirilerek incelenmesi gerektiğini ifade eder. Toplumun o yapı ile ilgili inanışları ve geleneksel davranışlarına da bakılmalıdır. Çünkü bu yapılar gelecekte o kültürel çevreyi anlamada ve anlatmada kaynaklık edecek en önemli verilerden biri olacaktır (2006, s.141).

Halk bilimi sadece sözlü gelenek ürünleriyle değil halk mimarisi gibi somut maddi değerlerle de ilgilenir. Somut bir zenginlik olan halk mimarisi sadece konutun konumu ve şekliyle değil içinde barındırdığı eşyası, içinde yaşayan insanların yapıyla ilişkisi gibi konularla da ilgilenen önemli bir araştırma alanıdır.

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde halk mimarisi ile ilgili unsurlar aydınlanma ve ısınma, konutlarda kullanılan eşyalar, geleneksel eşyalar, konut-mekân türleri ve konut bölümleri başlıkları altında verilmiştir.

3.7.1. Aydınlatma ve Isınma

Ekici'nin hikâyeleri ağırlıklı olarak taşrayı ve köy hayatını anlatır. Hatıralar yani geçmiş zaman da Ekici hikâyelerinin odak noktasıdır. Ekici'nin incelenen hikâyelerinde geçmişte yoğun olarak kullanılan odun sobası, gazlı lüks, gazlı lamba, mum gibi geleneksel aydınlatma ve ısınma araçları kullanılmaktadır:

“Yanık yağ kokan, varilden bozma dev bir soba gürül gürül yanıyordu.” (UİBY:82).

“...öfkeli bir homurtuyla yanan varilden bozma sobaya yaklaştı.” (BY:22).

“Soba gürül gürül yandığından içeri iyice ısınmıştı.” (BY:30).

“Ağır yanan teneke sobanın iştahı biraz daha kabartıldı.” (BY:31).

“...bir çoban ateşi yakmak için gelmişsin.” (BY:33).

“Büyük bir hışırtyla yanan gazlı lüksün beyaz ışığı, gittikçe ölgünleşirken...” (BY:33).

“Çoğu zaman bir fener kırmızısına, bazen bir lüks parlaklığına dönüşür.” (YI:85).

“Kibriti çakıp, beş numara gazlı lambamı yakıyorum.” (YI:86).

“Direkte asılı duran fitili içine çekilmiş gazlı lambanın titrek kırmızı ışığı iyice miyoplaşmış, etrafa kirli bir aydınlık saçıyordu.” (ÇH/1:112).

“Çiviye takılı lambayı püf diyerek söndürdü. Ortalık daha bir kararıp kirlendi.” (ÇH/1:114).

“Kızının elinde bir fener...” (ÇH/1:124).

“Evlerin toprak bacalarından ardıç odunlarının kurşuni dumanı yükselirdi.” (YC:15).

“Sobanın sönmesiyle birlikte rutubet ve is kokan ılık bir hava hissedilir derecede ortalığa hâkim.” (KKDZ/1:48).

“Sobanın söndüğü kesin. İçerinin bayat havası acı kurum kokmaya başlıyor. Tanırım bu kokuyu. Sobanın borusuna yukarıdan yine su yürümüştür. Kızım Aybike uyanmadan odayı havalandırmalıyım. Sobayı daha sonra yakarım.” (KKDZ/1:51-52).

“Kayınpederim, ardıç odunlarıyla şömineyi yakacak...” (SYK:85).

“Vardığımızda ateşi henüz sönmüş bir ocağın kenarında...” (DD:121).

“Elektrik olmadığı için ortalığı aydınlatan tek şey karşı direkte asılı gazlı bir lüks. Sanki yıldızlardan biri gökyüzünden yere düşerken oraya takılıp kalmış gibi. İkide bir fis fis pompalayıp duruyorlar.” (GBK:98).

“Ölgün mum ışığında söylenerek kaldırıp götürüyorum tuvalete.” (GBK:99).

“Hanım ayakta, pürtelâş kibriti, mumu arıyor.” (GBK:103).

“Hanım, kirli, ölgün mum ışığında damlayan yerlere tabaklar diziyor.” (GBK:103).

“Orada kalıp tezek kokusu mu solusundu?” (G:55).

“Benim elimde, alevi karanlığa akan, bardak tabağına tutuşturulmuş ölgün iki mum...” (KY:69).

“Uyanmadan sobayı yak.” (KY:70).

“Ben sobayı hâlâ yakamadım.” (KY:72).

“Ne ile ısıyoruz Sayın Müdür’üm? -Meşe odunuyla efendim... Yıktırdım lojmanın arkasına. Onu da bir güzel kestirdim müstahdeme. “Dizin oğlum.” dedim çocuklara. Her biri genç meşe, nah bileğimin kalınlığı... -Közü harlı oluyor mu? -Olmaz olur mu efendim; kömürden gönüllü. Bir sene çam torları kestirdim Baktım tadı yok. Sobada hışırdayıp duruyor. Isınamadık. Yakması da zor... “Meşeden şaşmayacaksın.” dedim kendi kendime.” (KY:80).

“Duran Usta, fırının isli kara kapağını yana sürüp uzun saplı küreğe bindirdiği iki meşe odununu karanlık kızıl dehlize fırlattı. Belli ki fırın ekmek pişirecek kıvamda ısınmamıştı.” (NS:8).

“Ardıç odunları ocakta gürül gürül yanıyor. Köylüler ateşin başına oturmuş dedemi dinliyorlar.” (KP:41).

3.7.2. Konutlarda Kullanılan Eşyalar

Konutlarda kullanılan eşyalar o yapının içinde yaşayan insanların kültürel kodlarını da yansıtır. Bütün bu eşyalar uzun bir geçmişin deneyimleri sonucu ortaya çıkmıştır. İncelenen hikâyelerde yorgan, sedir, yastık, mobilya, vitray, biblo, televizyon, tül perde / basma perde, radyo, battaniye, yorgan, ceviz sandık, divan, koltuk, minder, iskemle, teyp, masa, vestiyer, ayakkabılık, yatak / yer yatağı, ayna, sandalye, perde, havlu, kilim, süpürge, buzdolabı, el feneri, bilgisayar, çarşaf, yastık, çamaşır makinesi ve sehpa gibi çok çeşitli eşyalar tespit edilmiştir. Konutlarda kullanılan eşyalarla ilgili tespit edilen unsurlar şunlardır:

“Sırtlamıştı yorganını düşmüştü yola babası.” (Ö:15).

“Öğretmen karşı sedire oturup, sırtını yastığa dayadı.” (BY:30).

“Pahalı mobilyalar ve oldukça lüks döşeli bir salon... Her taraf kırılacak süs eşyaları, vitraylar ve biblolarla doluydu.” (MBG:77).

“Televizyonda “Şeker Kız” başlamıştı.” (MBG:77).

“...bir çırpıda tül perdenin arkasına geçiverdim.” (MBG:81).

“Sedirin üzerine oturup sırtımı yastığa dayıyorum.” (YI:86).

“Çenesi düşük, sırtı pil yüklü küçük radyomun...” (YI:87).

“Yanlarına üç de büyük battaniye almayı ihmal etmediler. “Belki gerek olur” düşüncesiyle bıçkı, çivi ve keser götürenler vardı.” (ÇÇAZ:98).

“Yorganı kocası tarafına dikkatle toplayıp...” (ÇH/1:112).

“Çakır Hüsne, kocasını ve az ötede sedirin üzerinde yatan...” (ÇH/1:114).

“...ceviz sandığı açıp bir şeyler aradı.” (ÇH/1:120).

“Somyanın ibiğine dikenin üzerine oturur gibi oturdu.” (ÇH/1:124).

“Ceviz sandığı açtı.” (GA-II:131).

“Divan üzerinde uyuyan babası çoban Memiş’i uyandırdı...” (GA-II:131).

“Yavaşça koltuğun ibiğine oturdu.” (İ:110).

“Geldiğinde altına minderli iskemle koyar...” (DD:117).

“Canı sıkılmasın diye teyp... gönderecekti.” (BM:134).

“Bazen bakardım sana, dirseklerin masada...” (GO:24).

“...yavaşça çekerdim yorganı üzerine.” (GO:25).

“Ne montunu vestiyere asmış ne de ayakkabılarını ayakkabılığa koymuştun.” (GO:32).

“Annemin yönü lavaboya dönük, söylemiyor hiçbir şey. Başım, önümdeki mutfak masasına serili gazetede.” (BAS:38).

“Yumuşak deri koltukların ibiğine dimdik oturuyoruz.” (BAS:44).

“Altımda minder, arkamda yastık.” (YSS:77).

“...oturmalydım masaya.” (YSS:86).

“Yatağın içindeyim.” (GBK:93).

“Karımın aksine yorganı ta başıma kadar çekiyorum.” (GBK:93).

“Az ötede karanlığın içine akan S ve Z harfleri çizen el fenerlerinin ölgün ışıkları.” (GBK:96).

“Sırtımda iki tabak, yatağımın ucunda bir diğeri.” (GBK:96).

“- Ona bakarsan perdeler bile değişti...” (İB:115).

“Yarısı kırık aynayı tahta sandalyeye dayadı.” (İB:117).

“Havluyu omzuna attı.” (İB:117).

“Sandalyenin ayaklarının dibine minder serip...” (İB:117).

“Kilimi daha geniş serip, arkalarını küçük yastıklarla besledik.” (BA2:122).

“Çekilmiş şeffaf bir perdenin arkasında...” (GŞ:8-9).

“Elimdeki süpürge düştü, su dolu kova...” (BABYBÖ:70).

“Minderli ve yastıklıydı.” (GU:109).

“Yazının yüzünde buzdolapsız, ışıksız olmaz.” (GU:110).

“Bir elinde hortum, diğesinde köpüklü fırça...” (G:54).

“Paspasları çıkardı...” (G:56).

“Üstü yorganlı ama yüzü buz gibi zavallı yavrumun.” (KY:72).

“...zengin bir iş adamının karşıladığı laptop bilgisayar armağan eder.” (KY:75).

“Yorganı, yastığı güçlü bir enerjiyle yana fırlattığının farkında bile değildim.” (YH:87).

“Minderli, arkası yastıklı sedirlerden birine oturduk.” (YH:95).

“Tül perde hafifçe oynadı.” (YH:96).

“Odamı havalandırıp çarşaf değiştirecekmiş.” (GNK:47).

“Sandalyeyi kaldırın, buraya bir koltuk koyun.” (AA:63).

“Yastık dayayın arkasına.” (AA:63).

“Geceleri battaniye verin.” (AA:63).

“İskemlelerden birinin tozunu üfleyip bana uzatıyor.” (K:89).

“...sobaya yakın minder üzerinde uyuyan kızım Aybike’de.” (KKDZ/1:48).

“Pencereye yaklaşıp basma perdeleri yana aralıyorum.” (KKDZ/1:48).

“...karşı apartmanların şeffaf ölü perdelerini hafifçe titretti.” (YBA:52).

“İlle de merdanelisinden çamaşır makinesi! demez mi?” (İB:118).

“Telaşlı, çevik hareketlerle seke seke minder getirdi altına.” (GŞ:11).

“Şurada minderli iskemle olacak.” (NS:20).

“Dediği minderli iskemleyi bulup yanı başına oturdum.” (NS:20).

“Ablam, yer yatağında yorgan-döşek yatıyor...” (CS:86).

“Ama o şimdi adını koyamadığımız meçhul bir hastalık yüzünden yorganın altında...” (CS:87).

“Birinci kattan sandalye, sehpa istedik.” (YBA:62).

“...yer minderini çekiştire çekiştire, hep o konuştu, o anlattı.” (GŞ:13).

“Çift kişilik koltuğa yan yana oturduk.” (İB:108).

Duvar diplerine işlemeli, beyaz, yastıklar konulmuş; tabana kalın yer minderleri serilmişti.” (BY:31).

3.7.3. Geleneksel Eşyalar

Ekici'nin hikâyelerinde geleneksel eşyaların halk ağzındaki karşılıklarıyla kullanıldığı görülmektedir. Dört yol ağzında büyük bakır leğen anlamına gelen helgin; geleneksel mutfak aletlerinden biri olan tahıl dövme aracı olan soku taşı; toprak damlarda, yollarda toprağı ezmek için kullanılan taş silindir loğ; büyük delikli bir kalbur olan sarat; orağın yöredeki adı olan kalıç; Su veya süt taşınan kaba verilen ad olan çingil; ağaç budamaya, kesmeye, odun kırmaya yarayan, satırdan biraz büyükçe demir saplı araç olan tahra; büyük tahta kaşık ya da kepçenin yöresel karşılığı olan çömçe ve bunların dışında testi, bohça, kirmen, çıkın, divan sazı, kolan, semer, dantelâlı beyaz yastık, yemeni, semaver, somya, maşat önlüğü, kara kazan ve kilim gibi geleneksel eşyalar incelenen hikâyelerde tespit edilmiştir. Geleneksel eşyaların yöresel kullanımlarıyla metinlerde yer alması Ekici'nin hikâyelerinin folklorik zenginliğini gösteren bir başka unsurdur:

“Yandaki sokutaşının üzerine oturdum.” (KA:67).

Aşağıda soku taşına ait bir görsel bulunmaktadır:

Soku taşı ⁴⁹

“...ellerinde helginlerle Göv Pınara suya giderlerdi.” (BY:25).

“Öğretmenin yorgun olduğu düşünülerek aynı odaya yer yatağı serildi; ibrik ve...gösterildi.” (BY:33).

“Duvarda asılı duran sazım takılıyor gözüme. Dokuz renk püsküllü divan sazım...” (YI:86).

“Ufacık çıkın bile kendine yük olmuştu.” (ÇM/III:139).

“Elindeki tırpanı öfkeyle yere atıp, semerin kaşındaki zincirle söğüdün bedenine örkledi.” (YSS:80).

“Karnından kolanı çözüp, belinden semeri öfkeyle söküp aldı.” (YSS:81).

“...toprak dam üstünde çekilen iri bir loğ gibi yeniden homurdanıyor.” (GBK:94).

“Ve sarat...açılmış, göz göz kurşun delikleri...” (GŞ:12).

“Kayınvalidem elindeki kalıçla bir kucak mısır biçmişti.” (GU:109).

“Oğlum Er-Sagun, elinde küçük çingilla, pınara suya koşacak.” (SYK:85).

“Babası aniden yerdeki keskin tahrayı eline aldı.” (Ö:14).

⁴⁹Görselde gösterilen soku taşı.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Soku_Ta%C5%9F%C4%B1_\(Tokat,_Zile\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Soku_Ta%C5%9F%C4%B1_(Tokat,_Zile).jpg) [Erişim tarihi 25.02.2022]

“Testilerde soğutulmuş kuyu suyu billurlaşır” (Ö:8).

“Diğer elinde bohça.” (BAS:35).

“Bir taraftan da veriyor elindeki kirmenle yün eğirmeyi.” (GBK:102).

“...duvar diplerine serili kalın döşeklere oturmuş, sırtlarını dantelâlı beyaz yastıklara dayamışlardı.” (BA2:133).

“...kırmızı yün kilim serili divanına oturttu beni.” (GŞ:11).

“Karşı duvarda yanlamasına asılı bir mavzer...” (GŞ:11).

“Hemen onun yanında kalın bir çiviye takılı yeşil kadife bez içinde Kur’an-ı Kerim...” (GŞ:11).

“...oğlumun duvarda asılı duran sazını görünce bir garip heyecanlandı, duygulandı.” (GT:27).

“– Ya bu seccade?” (BABYBÖ:68).

“Anamın mahrem bohçaları didik didik ortaya döküldü.” (ST:122).

“Semaver getirin, kurun şuraya, dedi. Semaveri getirip kurduk ortaya.” (ÇSB:50).

“-Müdür’üm yemeniler Maraş işi galiba?... Altı motor lastiği, üstü manda derisi.” (KY:78).

“Duvarda asılı duran sazını istedi.” (NS:22).

“Bunların hepsi kınalı çömçe...” (B:32).

“Doğruca karşı somyaya geçti...” (KP:37).

“...azık çıkınıyla okul kapılarında bekleyen anam ben geldim.” (AA:59).

“-Kara kazanın altı her gün duman tüterse öyle olur.” (GT:118).

“Tabi, tam öğle vakti hanım çamaşıra başlarsa, önünde maşat önlüğü, balkondan balkona koşarsa; kim duyacak senin feryadını...” (YBA:51).

“Odanın tabanını boydan boya kırmızı motifli bir kilim kaplamıştı.” (BY:31).

Ömer adlı hikâyede yer alan leçe taşları da Hatay civarında görülen delikli siyah bir bazalt türüdür. O yörede kullanılan leçelik sözcüğü de “taşlı tarla” anlamına gelmektedir. Bu taş eski dönemlerde değirmenlerde, evlerde bulgur ve aşurelik buğday öğütmek için kullanılan dibek taşları olarak da bilinmektedir:

“Kurt yemiş gibi delik delik paslı leçe taşları çıkar önünüze.” (Ö:8).

3.7.4. Konut-Mekân Türleri ve Konut Bölümleri

Ekici’nin hikâyelerinde hem geleneksel mekânlara ait bölümler ve bu mekânlarla ilgili unsurlar hem de günümüz yapılarına ait bölümler bulunmaktadır. Dört Yol ve

çevresine ait mekân unsurlarına yöre halkı tarafından verilen isimler hikâyelerde geçmektedir. Çitten ya da aralıklı çakılan tahtalardan yapılmış bahçe kapısı anlamına gelen kapsalık, tuvalet anlamına gelen ayakyolu, kırsal yerlerde yufka ekmek pişirmek için yapılan kerpiçten yapılmış tandır evi anlamındaki tandır damı ve hikâyelerde yoğun olarak rastlanan çatal kapı (çift kanatlı sokak kapısı) bunlara örnek olarak verilebilir:

“Hatta kulübenin girişindeki kapsalık bile devrilmemişti.” (KA:72).

“...*ayakyolu*” gösterildi.” (BY:33).

“Dış çatal kapının önüne...” (UİBY:83).

“...onları güler yüzle ta çatal kapıda karşıladı.” (BY:30).

“...evimizin bahçesine açılan çatal kapının önünde durdu.” (BYGD/2:66).

“Ta çatal kapıdan girerken...” (BM:125).

“Çatal kapıdan her girişimde, kulübenin kapısına her bakışımında, duvardaki çifteye her elimin değişiminde onu hatırlıyordum.” (KA:74).

“Geniş avluya açılan ahşap çatal kapının önüne gelince durdu.” (G:81).

“...çatal kapıdan girdiğinde avluda bir traktör gördü.” (G:94).

“...tandır damına doldurdular.” (VKA:69).

“Yıllarca içinde yaşadıkları tandır yapılı toprak damlar geçti gözlerinin önünden.” (G:54).

“Götürüp tandır damının üstüne koyduk.” (G:82).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde toprak dam, çardak, baca, tuvalet, samanlık, merdiven, sürgülü kapı, hayma, ahır, kümes, mutfak, balkon, salon, konuk odası, yatak odası, koridor, banyo, merdiven altı, zahire odası, kuyu, sürgülü bahçe kapısı, taş merdiven, avlu, garaj, ambar gibi konut bölümleri ve unsurları kullanılmaktadır:

“...kerpiçten örme toprak damların siyeklerinde hançer gibi sarkan buzlar oluşturmuştu.” (BY:19).

“Ardıç odunlarının evlerin bacalarından yükselen kurşuni dumanı...” (BY:19).

“Çok geçmeden yanı başında yükselen iki katlı evin, yola bakan geniş çardağında...” (BY:20).

“Ağaçların arasında kalmış, kahveden başka metruk koca bir türbeyi andıran toprak bir damdı görünen.” (BY:21).

“...küçük pencereci, toprak sıvalı dama doğru valizi elinde yürüdü.” (BY:22).

“Bozarmış, kalın ahşap kapıyı ürkekçe itti.” (BY:22).

“Misafirler için hazırlanmış yan odaya geçtiler.” (BY:30).

“Hemen girişteki demir sürgülü bahçe kapısını gayet emin “şıkırt” diye açtım.” (MBG:75).

“Ben bir tuvalete gidip de geleyim.” der.” (ÇH/1:111).

“Akşamdan açık bıraktığı samanlık kapısından içeri süzülür...” (ÇH/1:111).

“Kapının paslanan menteşesine gündüzden yağ döktüğü için artık gıcırdamıyordu.” (ÇH/1:114).

“Nihayet merdivenin alt boşluğunda iri bir karartı belirdi.” (ÇH/1:115).

“Karartı eliyle “gel” işareti yapıp kapısı açık duran samanlığa kayd.” (ÇH/1:115).

“Sürgülü kapıyı açtı.” (GA-II:131).

“Evimiz sımsıcaktı o zaman. Şimdiki gibi soğuk değildi. Haymamızda otumuz, samanlıkta samanımız, ahırda mallarımız olurdu.” (YC:16).

“Ben ayağa kalktım; babam, yalın ayak kümese doğru koştu.” (BD:23).

“Mutfakta fısıltılı kızıyla konuşur.” (KKDZ/1:49).

“Aybike’yi o haliyle minderin üzerine bırakıp, mamasını ısıtmak üzere bir yıldırım hızıyla mutfığa geçiyorum.” (KKDZ/1:54).

“Balkondan sokağa beşinci kez baktı.” (İ:106).

“Salonun balkonundan mutfığa geçti.” (İ:112).

“...sürpriz misafiri konuk odasına buyur etti.” (BM:130).

“Düşmenden korkar, usulca kucaklar, yatak odana taşırdım seni.” (GO:24-25).

“Daha kapıdayken annemi görüyorum koridorda.” (BAS:48).

“Balkondan aşağı indim.” (KA:66).

“...ahıra... kadar bakmadığımız yer kalmadı...” (KA:72).

“Kaldığımız ev, çamur sıvalı, kerpiçten örme toprak dam da olsa, banyo için bin bir zahmetle, alt kattaki aydınlığı kirlenmiş ahırın bir köşesine de taşınısak, şimdilik her şey çok daha tabii ve sevimliydi.” (YSS:79).

“...balkona çıkıyorum.” (GBK:96).

“Merdiven altı gibi kuytu bir yere çekip götürüyor beni.” (GBK:103).

“Yer yer kavlamış, toprak sıvalı, kerpiçten örme, kırık dökük bir oda...” (GŞ:11).

“Evin balkonunda sırtı bize dönük bir kalabalık var.” (UİBY:83).

“Anneme anlatmış mutfakta.” (K:44).

“...balkonumuzda bir bahar coşkusu ...” (GNK:50).

“Doğruca mutfığa yöneldim.” (YH:88).

“Mutlaka akşamdan açık kalan balkon kapısından içeri sızmış...” (YH:88).

“İlaçlayıp bekletip de iki katına satmak için çoğunun zahire ambarı...” (GU:101).

“Şuraya kuyu vurdurdum! (Şura dediği yer tuğla binanın hemen önüydü. Beton bir kütle üzerinde yengeç gibi duran demir bir aletti gösterdiği.) Zor oldu ama çıktı...tam yetmiş metre deyince fişkırdı çamurlu su!” (GU:103).

“Bunları çatıya çekip, bir “çardak” da oraya kuracağım inşallah!” (GU:108).

“Evin önüne kurulmuş bir tür kamelya olan küçük bir merdivenle çıkılan tahtlı çardağa bağdaş kurup oturduk.” (GU:109).

“– Kapıyı sürgüledin mi, diyor anneme.” (ST:117).

“Demir sürgülü bahçe kapısını ev sahibiymiş gibi şırak diye açtı.” (YH:95).

“Balkona çıktılar.” (G:53).

“O önde, biz arkada birkaç basamak merdivenle çıkılan geniş bir balkondaydık.” (YH:95).

“Üç basamaklı taş merdiveni bastonuna dayanarak, nefes nefese çıkar, sürekli titreyen sağ eliyle ahşap kapıdan tutunarak içeri girerdi.” (NS:7).

“Bu saatte herkes, kaloriferli odalarının sıcak yataklarında mışıl mışıl uyurken, onlar dışarıdaydı.” (ÇM/III:139).

“Avlu kapısı gıcırdayarak açıldı.” (G:82).

“Daha taşındığımızın ikinci günü balkonumuzda otururken...” (BK:122).

“Bilirim, bu çinko çatı yağmura karşı oldum olası yaygaracıdır.” (GBK:94).

“...bahçe duvarının yeşil boyalı giriş kapısının önünde...” (İB:114).

“Bir gece babalarının yattığı alt kattaki odadan...” (İB:116).

“Muşamba tavana saklanan çitirtilerin...” (CS:86).

Bu heybetli binanın altı garaj ve ambar, üstü ev olarak kullanılacaktı.” (GU:103).

“...ayaklarımı şööyle uzatıp çardağın gölgesinde...” (GU:105).

“Geniş bir oda...” (BY:31).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinden *Yüreğimdeki Cemre'de* yöresel yapıların nasıl yapıldığıyla ilgili bir detay verilir. Afşin / Maraş yöresinde adına pur denilen killi topraklar damın üzerine yayılıp loğ taşıyla bu toprak dam sertleştirilir:

“Babam, damlar akmasın diye *Değirmenin Kısık*'tan hayvanla pur getirirdi. Sonra damların üzerine yayar, loğ taşıyla iyice pekiştirirdi. Söylediğine göre böyle yapılırsa damlar akmaz; bir damla su dahi geçirmezmiş. Çok istediğim halde, iki ucu delikli o koca yuvarlak mermeri bir türlü oynatamazdım yerinden.” (YC:15).

Ekici'nin hikâyelerinin geçtiği bölgenin (Dört Yol, Afşin) yerel mimari geleneği olan ve "huğ" olarak anılan ahşap karkas yapılar *Can Suyu* adlı hikâyede "hû" şeklinde kullanılmıştır:

"...çamur sıvalı, "Hû" denilen bu hasta evler onundu." (CS:85).

Can Suyu adlı hikâyede evin rutubet barındırdığını ifade eden yöresel bir söz olan darbız ev ifadesi geçer:

"...güneşin çok az uğradığı bu daracık 'darbız' evimizde..." (CS:86).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde baraka, çadır, ilçe pazarı, kahve, köy meydanı, taş yığını ev, kale, bağ evi, berber dükkânı, gecekondulu, kulübe, değirmen, mağara, mağaza, konak, kıl çadır, kır evi, lojman, kerpiç ev, apartman ve atölye gibi konut ve mekân türleri bulunmaktadır:

"Ömer, taş duvarı atlayarak bahçeye geçti. İleride tahta bir baraka gözükiyordu." (Ö:17).

"Gün doğanda kelebekçe serilmiş yamalı çadırlar görürsünüz." (Ö:8).

"...pamuk ırgatları, çadırlara doğru yorgun adımlarla ilerlediler. Güneşin rengini yalayıp yuttuğu, akça çadırlarına... Çadır sığınak, çadır ana, çadır kucaktır..." (Ö:8).

"Babalar, haftada bir alışveriş için ilçe pazarına giderdi." (Ö:10).

"Bir dükkân ve evden bozma tek kahvenin bulunduğu ana sokağın bittiği *Topalın Rüstem'in* evinin önünde durdu. Burası köy meydanı sayılırdı." (BY:19).

"Hantal gövdeli, iki katlı taş yığını evlerin..." (YI:86).

"-O karşı yamaçta tarihten kalma metruk bir kale var." (YI:89).

"Çakır Hüsne ile Gâvur Ali, o geceyi bir bağ evinde geçirdiler." (ÇH/1:117).

"Güneşin ilk ışıkları, bağ evinin yığma taşları arasından sarı huzmelerini uzatıyordu." (ÇH/1:117).

"Gavur Ali'nin kahkahaları bağ evinin örme taşları arasında eridi." (ÇH/1:117).

"Bağ evinin kirli taşları sanki birer birer başına düşüyordu." (ÇH/1:118).

"Onun son günlerde sık uğradığı kahveyi biliyordu: "Binboğa Kırathanesi" (GA-II:131).

"Kerim, aynı cadde üzerinde bulunan bir berber dükkânına girdi." (GA-II:135).

"Sıvasız, gecekondulu evimizin buz gibi olduğunun farkına o gece varacağım." (YC:12).

“...Muhtarın dediğine göre köylerinde iki oda-bir mutfak, böyle bir ev bulduğumuz için doğrusu çok şanslı sayılırmışız.” (KKDZ/1:48).

“Girişte hemen kapının sağında, iki yanı cam duvarla çevrili kulübe gibi bir yerde oturuyor.” (K:89).

“Sonunda Ocaklı Mahallesinde kullanılmayan yıkık bir değirmende kaldığımızı haber aldık.” (DD:121).

“Değirmen kasvetli, yarı karanlık, her tarafından örümcek ağlarının sarktığı, iri değirmen taşlarının yükseldiği mağara gibi bir yerdi.” (DD:121).

“Kilis’te büyük bir kumaş mağazam, iki katlı bir de konağımız var.” (BM:133).

“Yağmurda akmasın diye çatısına içten naylon çekilmiş kırmızı kiremitli, duvarları çamur sıvalı, bir odalı kutu gibi çitten evlerde...” (V:30).

“Dört mevsim küflü saman, sulanmış toprak kokan bu daracık evimizde bir şeyin hayali süslemişti içimi...” (V:30).

“...kıl çadırlarda ucu bucağı belirsiz...” (YSS:79).

“Yaz tatili için geldiğimiz bu kır evini, bu bahçeyi, bu gökyüzünü galiba en çok ben sevmiştim...” (YSS:79).

“Sanırsınız ki gök delinmiş de dünyanın bütün suları, gecenin bu kör karanlığında yayladaki evimizin çinkodan çatısına boşalıyor.” (GBK:93).

“Çatısı çinko olan bir evde yağmur altında uyumaya yıllar var ki hasretim.” (GBK:93).

“...ev badanalandı, boyandı.” (İB:115).

“Samanlı, nemli toprak kokan evine buyur etti.” (GŞ:11).

“Birbirinin üstüne yaslanmış gibi duran çitten örülme hastalıklı evlerin bulunduğu saz kokulu, balçık çehreli mahallede...” (CS:85).

“...bize o kırık-dökük evlerden birinin kapısını açan...” (CS:85).

“Sulanmış toprak, küflü saman, yataksız ekşimik elma kokan bu tek odalı evde...” (CS:86).

“Demek kayınpederimin dilinden düşürmediği ‘Ala Konak’ buydu. Bu heybetli binanın altı garaj ve ambar, üstü ev olarak kullanılacaktı.” (GU:103).

“Lise, çatısı kırmızı kiremitlerle kaplı, üç katlı eski bir bina idi.” (Ş:137).

“Bu kaplumbağa yapıları evlerin arasında...” (G:55).

“Sokaklarında kan rengi sloganlar yazılı derme çatma sıvasız evler...” (G:55).

“Kara çadırda geçen günler...” (G:56).

“Okul lojmanının çatısından sızan sular, o kirli, nemli karanlıkta yorganın üzerine pıt pıt damladı durdu.” (KY:69).

“Aynı bahçenin içinde yan yana iki bina... Lojmanlar eski, dar ve rutubetli... Şimdiye kadar tamir görmediği gibi çatısı da hiç aktarılmamış.” (KY:70).

“Burası köy odası, mahalle kahvesi veya molla evi değil.” (KY:70).

“Araba yol kenarında, iki katlı, bahçeli bir evin önünde durdu.” (YH:95).

“...fırına herkesten önce o gelirdi.” (NS:7).

“Kara çadırın kızı oydu.” (NS:7).

“-Aha şu sokağın başındaki kerpiç ev var ya...” (NS:19).

“Kim bilir kaç kara kış yemiş, ona rağmen ayakta kalmış kerpiçten örme, toprak damlı, sıvaları dökülmüş bir ev... İnsanın üzerine devrilecekmiş gibi yamuk duran eski ahşap bir kapı...” (NS:20).

“Evimiz şehrin kenar mahallesinde briketten örme ' sıvasız, iki odalı bir gecekonduydu. Odalarımızda elektrik, mutfagımızda çeşme vardı. Ilıktı suları ama balçıklı kuyu suyu yerine çeşme suyu içiyor...” (KP:37).

“Söylediğine göre Top Sahası dedikleri yerde dört katlı, iki apartman varmış.” (KP:39).

“Arta kalan zamanda bekçi kulübesinde oturacak...” (KP:39).

“...şehrin balçık sıvalı, küf kokan gecekondu evlerinde gençliğini, sağlığını yitiren anam ben geldim.” (AA:59).

“Sokağın başındaki iki katlı ev kendinindi. Üst katını yeni evlendirdiği oğlu Bahtiyar’a vermiş, alt katında da eşiyile kendi oturuyordu.” (G:81).

“...barakada yatıp kalkıyorlardı.” (G:94).

“...bağ bahçe evlerini...hanımları oturur.” (BK:122).

“Öğrendim ki problem bekçi kulübesiymiş.” (BK:134).

“...Doğu Kapısı'na kulübe için üç sıra briketten duvar dahi örülmüş...” (BK:134).

“Tavandan bir insanın girip çıkacağı kadar yuvarlak delik açın. Bir merdiven dışa koyun, kulübeye girmek için. Bir merdiven de içe koyun, yeryüzüne çıkmak için ... Dolayısıyla bekçi efendi merdivenle girsin, merdivenle çıksın.” (BK:137).

“Bu kulübenin kapısını niye böyle duvara yapışık anlamadım! Üstelik pencere koymayı da unutmuşlar.” (BK:137).

“...ben, atölyeden gözlerimi alamıyordum.” (GT:34).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk mimarisiyle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 15.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Halk Mimarisi Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Halk Mimarisi ile İlgili Unsurlar / Aydınlatma ve Isınma	27	Metin içinde
Halk Mimarisi ile İlgili Unsurlar / Konutlarda Kullanılan Eşyalar	68	Metin içinde
Geleneksel Eşyalar	32	Metin içinde
Konut-Mekân Türleri ve Konut Bölümleri	123	Metin içinde

3.8. Halk Mutfağı ile İlgili Unsurlar

Ekici, halk biliminin kaynakları arasında yer alan maddi kaynakların içerisinde yeme-içme kültürünün de yer aldığını belirtir. Yüzyıllarca ait olduğu toplumun bir kültür taşıyıcısı olan yiyecekler ve içecekler bu nedenle folklorun araştırma sahası içerisinde yer alır (2015, s.20-23).

Necdet Ekici'nin araştırılan hikâyelerinde halk mutfağı ile ilgili unsurlar yiyecek türleri, içecek türleri, yiyecek türleri, mutfak araç ve gereçleri ve keyif verici maddeler şeklinde dört alt başlık altında incelenmiştir.

3.8.1. İçecek Türleri

Güneş, çayın "Türk Çay Kültürü ve Ürünleri" adlı makalesinde çayın Türklerin gündelik hayatına geç girmesine karşın çok kısa sürede geleneksel ve kültürel bir içecek haline geldiğinden bahseder. Çayın sosyal yaşamda bu kadar tercih edilmesinde geleneksel kahve içme kültürünün etkisinin yadsınamayacağını belirtir. Çay kültürünün, Türkler için birlikte yaşamın ve misafirperverliğin simgesel bir uzantısı olarak birçok etnografik ve düşünsel zenginlik yarattığı fikrindedir (2012, s.249).

Çay, Türk toplumunda misafirliklerin, kahvaltılarının, sohbetlerin ve kıraathanelerin ana içeceğidir. Folklorik unsurları hikâyelerine özgün bir şekilde yansıtan Necdet Ekici'nin eserlerinde en çok kullandığı içecek türü çaydır. (33 kez) Çayın dışında

kahve, şalgam, su, gazoz, süt, ıhlamur, yayık ayranı, gazoz ve meşrubat gibi içecekler metinlerde geçmektedir:

“Eller, ekmekten önce haral parçası sarılı toprak testilerde soğutulmuş kuyu suyuna uzanacak.” (Ö:8-9).

“Harçlığına şalgam alırdı. Adını duymuş fakat hiç içmemişti. Nasıldı acaba? Acı diyorlardı tadına. Acı su...” (Ö:12).

“...yeniden çay demlemesini söyledi.” (BY:30).

“...size kahve yaptım.” (BY:31).

“...bu arada kahvelerinizi nasıl alırsınız?” (MBG:80).

“Ocağa çay koyuyorum.” (YI:88).

“Sohbet koyu, çaylar tavşankanı. Bazı geceler geç vakitlere kadar oturduğumuz, birkaç kez çay demlediğimiz olur.” (YI:88).

“Gavur Ali burnuna dayanan çayı aldı.” (GA-II:134).

“Hem çaylar da beleş...” (GA-II:135).

“Çay ocağından sorumlu genç, Gavur Ali’ye çay uzattı.” (GA-II:135.)

“...çayımızı da içmiyorum!” (GA-II:138).

“-Dede biliyor musun ben hiç gazoz içmedim! Arkadaşlarım okulda lıkr lıkr içiyorlar. Benim de canım çekiyor. Acı su diyorlar, sen hiç içtin mi?” (ÇM/III:141).

“Çay içiyoruz hep beraber.” (YC:19).

“O akşam zorla bir bardak süt içirebildik.” (N:41).

“- Kahve yap, dedi babam.” (BYGD/2:65).

“- Kahve yaptırayım?” (BYGD/2:68).

“- Hanım çay yapsın...” (BYGD/2:68).

“Bu defa çay içmeyi kendileri istediler.” (BYGD/2:70).

“Karım, tıpkı eskiden olduğu gibi çay yaptı.” (BYGD/2:70)

“...köpüklü ayran içsinler.” (SYK:77).

“Kızım Gül-Püren, ocağa çay suyu koyup...” (SYK:85).

“Çay getiriyor garson.” (K:89).

“İhtiyar adam, titrek elleriyle lacivert demlikten üç bardağa ıhlamur dolduruyor. Birinin üzerine soğuk su ilave edip şeker atıyor...” (K:93).

“...bardaklara sular, ayranlar dolduruldu.” (İ:103).

“Anne, yarım bardak su içti.” (İ:106).

“...dudaklarını bir sünger gibi uzatarak yaptığım köpüklü kahveyi hüpürdete hüpürdete içti.” (BM:131).

“Sizler karşımda çalışırken kendi balkonumda ayak ayak üstüne atıp çay içemediğim...” (YBA:52).

“Az sonra eşim, çay demleyip getirecek.” (YSS:77).

“Değil çay ısmarlamak...” (YSS:84).

“-Çay söyleyeyim ...” (YSS:89).

“...soğuk köpüklü yayık ayranı içmeye...” (GBK:96).

“- Çay söyleyeyim...” (İB:108).

“...bir bardak çay için...” (İB:110).

“...iki çay söyle bakalım...” (İB:111).

“Kalktım, çayları söyledim.” (İB:111).

“...bizim hanımdan bir bardak su istedi.” (BA2:124).

“...sini sini baklavalar yukarı çıkacak.” (BA2:133).

“- Kızım Gülnergiz, çay koy ocağa!” (GŞ:14).

“Sadece bir bardak su içti.” (GŞ:22).

“- Cumali çayın soğudu...” (GT:35).

“...çay söyleyeyim mi?” (BABYBÖ:60).

“Sattığı süt paralarını kuruş kuruş biriktirip...” (UİBY:75).

“...gelsin çaylar, gitsin kahveler.” (GU:100).

“-Çay demledim, sizi bekliyorum...” (GU:106).

“Çiftçinin evinde ayran eksik olmamalı.” (GU:109).

“- Kahve ... Orta bir kahve.” (BAG:126).

“Meşrubatlarımızı açtık.” (BAG:129).

“...kırık masaya küt diye bir çay koydu.” (ÇSB:44).

“-Bugün çaylar benden, dedi.” (ÇSB:44).

“Birer bardak da ekşi ayran...” (ÇSB:51).

“Çay hazırlayayım sana.” (KY:70).

“Kocası ile şöyle karşılıklı oturup bir kuşluk kahvesi içmek geçti içinden.” (G:53).

“...beş dakikalık bir kahve muhabbetini çok gördün.” (G:53).

“Gerçi kahve alışkanlığı yoktu...” (G:81).

“-Taze çay demlettim efendim.” (KY:71).

“Keşke gelmeden iki de sütlü kahve söyleseydin!” (KY:84).

“Bize iki ıhlamur...” (KY:84).

“Yengen çay demler.” (KY:85).

“-Az sonra sana ıhlamur yaparım.” (K:39).

“Az sonra bir bardak sıcak ıhlamurla döndü.” (GNK:51).

“...bardak bardak su içti.” (BK:129).

“...az ötede çay demlemekle uğraşan bizim hanım hala anlayabilmiş değildi.” (BA2:130).

3.8.2. Yiyecek Türleri ve Sofra Kültürü

Güler, “Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları” adlı makalesinde Türkiye’de yerel mutfakların özgün etkilerini içinde barındıran köklü ve çok yönlü bir mutfak kültürü olduğunu ifade eder. Türk mutfağında geleneksel olarak sofralarda yer alan yemekler, çorbalar, etli yemekler, zeytinyağlı sebzeler, salata ve tatlılardır. Sofrada çabuk bir şekilde yemek, bir tabaktan birlikte yemek, yemeğe başlamadan besmele çekmek ve yemek sonunda sofraya duası yapmak gibi alışkanlıklar geçmişten günümüze kadar devam eden geleneklerdir. Günümüzde bile hala bu alışkanlıkların devam ettiği görülmektedir (2012, s.29).

Ekici’nin incelenen hikâyelerinde sofraya kültürü anlamında yemeğin ağırlıklı olarak yer sofrasında yendiği görülmektedir:

“Az sonra yer sofrası kuruldu. Çatallar, kaşıklar dizildi, yemekler konuldu.” (İ:103).

“Hemen sofraya dizüstü oturdu.” (İ:104).

Ekici’nin hikâyelerinde yöresel yiyecekler ve o yöreye özgü yeme alışkanlıkları göze çarpmaktadır. Dört Yol’a özgü bir pestil türü olan “belben”, Abdal kültürüne özgü bir yemek “çöz”, henüz tam olarak kurumamış buğday başaklarının köklerinden 10-15 cm yukarıdan kesilerek toplanan destelerin ateş üzerinde kavulmasıyla elde edilen bir tür çerez olan firik ve Maraş çöreği metinlerde rastlanan yöresel yiyeceklerdir:

“Ayrıca annem, oğlum sever diyerek, bir çıkın içine belben, bastık, kuru üzüm, kuru incir, cevizli sucuk paketleyip koydu.” (BM:136).

“-Sacda yağlı çöz kavurduk, yer misin ağam? -Çöz dediğiniz ne ola ki? -Boklu bağırsak, bağırsak yağı, tuz, kırmızıbiber... Çok severim! Kokoreç, derler buna. Yufka ekmeğin içine şöyle dürüp dudağının kenarından yağın akıtıp akıtıp yemesi yok mu hani, bayılırım!” (ÇSB:50).

“Çok geçmeden yağlı çöz dürümleri geldi. Dürüm mü ki sana ne deyim, her birisi yarım metre.” (ÇSB:51).

“...tarlalardan topladığım ayrık otlarıyla firik üteceğim.” (SYK:85).

“-Size "Maraş Çöreği" getirdim üstadım! Ev yapımı... Maraş çöreğini dörde bölerek diğer çalışanlara kardeş payı yaptım.” (BGH:75).

Aşağıda firik ütme geleneğini anlatan bir görsel vardır:

Firik ütme ⁵⁰

Bu yöresel yiyeceklerin dışında incelenen eserlerde ekmek, kahvaltılıklar, çorba, tatlı, et yemekleri, av hayvanlarından yapılan yemekler, Orta Asya’ya özgü bir ekmek olan nan vb. yiyecekler, hamur işleri, süt ürünleri, süt ürünleri, pilavlar, peynir, turşu, balık, bakliyat yemekleri ve kebab gibi çok farklı türde yiyecek çeşitleri görülmektedir:

“Sonra bir parça yufka ekmek, içine birkaç bölük çökelek... Belki yanında bir baş kuru soğan...” (Ö:9).

“Ekmek, zeytin, peynir, karpuz alır, heybelerini omuzlarına atar öyle dönerlerdi.” (Ö:10).

“Ekmeği bile bir başkaymış. Orda olsa her gün somun yerdı şüphesiz. Pamuk şeker alırdı. Sonra cici-bici, külahta dondurma...” (Ö:12).

“...somun ve bazlama...” (Ö:12).

“Tarhana çorbası koymuştum ocağa; taşar, git de bir bak!” (BY:22).

⁵⁰Firik ütme. <https://bunyan38.blogspot.com/2017/07/firik-utmek-ne-demek.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]

“...baklavayı nasıl götürdüğümüzü anlatsana!” (VKA:60).

“Çerez mi?” (MBG:80).

“Gerçi sahanda yumurta kolay ama ondan da usandım.” (YI:86).

“Elindeki tabakta eşi Dudu Hanım’a hazırlattığı börek türü şeyler...” (YI:87).

“Sıcak kum, ılık deniz, ızgarada levrek...” (ÇÇAZ:105).

“Bir lokma ekmek ısırmamıştı.” (GA-II:135).

“-İki de somun... Helva bile alırsız içine.” (ÇM/III:141).

“Eve ekmek getiremeyince de mahcup oluyor.” (ÇM/III:142).

“Artarsa eğer ona da susamlı sıcak bir pide...” (ÇM/III:143).

“Sonra zavallı organizmamı salam, sosis...” (YC:14).

“Ocağımızda tarhana çorbası kaynardı. Nefis kokardı. İçinde de koca koca pancarlar... Kız kardeşimle okuldan döndüğümüzde açlıktan bayılacak gibi olurduk. Annem pancarları odun kıymıklarına takar, elimize tutuştururdu. “*Hadi yiyin kızgın kızgın.*” derdi. Buğulu buğulu hohlayarak, hıtır hıtır yerdik. İçimiz ısınır, öksürüğümüz hemencecik kesilirdi. Sonra kara pekmez katmak yok mu? Babam en çok ona kızardı. Ocak başından ayrılmayalım, ayaza çıkıp hastalanmayalım diye tezekerin sıcak külüne patates gömerdi. Yumuşacık, buruş buruş pişerdi. Pişene kadar da hiç ayrılmazdık başından” (YC:15).

“Kilerde tarhanamız, toprak testimizde tereyağımız, çuvallarda bulgurumuz, yayıklarda ayranımız eksik olmazdı... Katığı ve tarhanası olmayan ev fakir sayılırdı.” (YC:16).

“*Temiz hava, bol gıda. Yağ, bal, et...*” (YC:16).

“Taze yumurta, kaymaklı yoğurt yesin... Sabahları yayık sesiyle uyansın...” (SYK:77).

“Eşim... sacda sıcak gözlemeler pişireceğini...” (SYK:78).

“...annemin pişirdiği nane kokulu buğulu tarhana çorbasını kaşıklamak için doğruca eve koşacağım.” (SYK:85).

“Biliyorum, bu sabah kayınvalidem yine erkenden kalkacak, ocağa sacı kurup lüle gibi kızarmış sıcak gözlemeler pişirecek.” (SYK:85).

“...sabah kahvaltısına taze tereyağı hazır edebilmek için gümbür gümbür yayık yayacak.” (SYK:85).

“Kızım Gül-Püren...yer sofrasını hazırlayacak.” (SYK:85).

“...iftar için her akşam fırınların özel yaptığı susamlı sıcak pidelerden alır, evine öyle dönerdi. Lâle gibi kızarmış, burcu burcu kokan ekmekler için değerdi doğrusu.” (İ:99).

“Varsın bugün de evdekiler, susamlı sıcak pide yerine soğumuş taze somun yesinlerdi.” (İ:99).

“...fırından üç pide al da gel!” (İ:101).

“Bu ekmekler bayat, kupkuru!” (İ:104).

“- Fırında hiç ekmek kalmamış baba! Sabahtan kalan ekmekler varmış.” (İ:104).

“Çaylar, börekler, tatlılar, kızartmalar, kebablar yapılıyor; yeniliyor, içiliyordu.” (BM:135).

“Hatta tavşan suyuna pişirilmiş pilavdan bir kaşık dahi uzanmadı.” (BM:135).

“Nihayet, hediye edilmek üzere yanlarına bir satır kaymaklı keçi yoğurdu alarak apar-topar gittiler.” (BM:137).

“Güya yemek yedim(!) Sabah kahvaltı, öğle kahvaltı!” (YBA:51).

“Avucumda beş altı akide şekeriyle dışarı çıktım.” (KA:76).

“Balkayası’na kenger sakızı kaynatmaya gittiğimizi, yağmura yakalanıp ısladığımızı, yeşil yosunlu o mor kayaların duldasında ateş yakıp ısındığımızı hatırlıyorum.” (GBK:94).

“Sakız kaynatmaktan eli boş dönüp...” (GBK:94).

“Haftada bir, ablamla birlikte tereyağında pişmiş mercimekli bulgur pilâvı sokulamaya... ..cıkır cıkır eriyen yağda pişmiş sahanda köy yumurtası yemeye oraya giderdik.” (GBK:96).

“Sabah kahvaltısı için ilk defa sıcak pideyi ben alıyorum cami dönüşü fırından.” (GBK:104).

“Annen varken ben hiç evden kahvaltı yapmadan mı çıkardım?” (İB:110).

“Her gün her gün de kapılarını vurmak, bir tas çorba...beklemek olmaz ki!” (İB:110).

“Kimsesizler gibi sabah çorbasını aha buradaki lokantada içtim.” (İB:110).

“Her ne hikmetse bugünlerde sucuğa, lokuma dadanmış babaları.” (İB:116).

“Geçen gün iki sini baklava...” (İB:116).

“Görsen Türkmen kızının, koyun sütünden bir kaşar peyniri yapışı var...” (İB:118).

“Tuz ekmek olsun.” (GŞ:11).

“...ekmek bulamayıp da midesine bir kaşık sıcak çorba girsin...” (BABYBÖ:63).

“Baktım, naylon torbanın dibinde bir kilo kadar toz şeker, küçük bir bez torbada az az mercimek, bulgur, bir avuç kadar pirinç, ...yarım paket sana yağı, bir su bardağının içinde üç beş kara zeytin filan...” (BABYBÖ:68).

“– Yeşil biberli, acılı, tava aşısı mı?” (BABYBÖ:69).

“Yanına ayran çırtım, yufka ekmek suladım.” (BABYBÖ:69).

“– Bu pilavı görünce...” (BABYBÖ:69).

“Katık torbamız direkte asılı, tarhanamız ambarda basılı olmalı.” (GU:109).

“Mısır koçanlarını çat çat kırıp yana ayıran kayınvalideme seslendi: -Dolgun sütlü koçanlarından seç de ikindiye közde mısır yapsın çocuklar!” (GU:109).

“İçinden yuvarlak, nar gibi kızarmış kocaman bir tandır ekmeği çıkardı. “Bu nanımız⁵¹!” dedi.” (ÇY:12).

“Şeker ve çay alması için Hapçı'nın eline para kıstırdı.” (ÇSB:50).

“...çocuklarının da çikolata yediğini gösterecek!” (KŞA:115).

“Kuru fasulye, pilav!” (ZKB-2:133).

“Kuru, pilav mı?” (ZKB-2:134).

“Tavuk var mı?” (ZKB-2:134).

“Yanında pilav, salata, cacık...” (ZKB-2:134).

“Adamın fırında kızartılmış tavuğu ve ek siparişleri geldi.” (ZKB-2:134).

“-Amca, yersin teyzenin yağlı köftelerini...” (CBHK:143).

“...iyi ekmek çıkardığımız için olsa gerek.” (NS:7).

“...yufka ekmek yerine her gün somun yiyorduk.” (KP:37).

“...torunlarıma horoz şekeri, elmalı şeker; mutfağımıza bir çift somun...almaya yeter param olacak.” (KP:39).

“-Külahta dondurma ... Şöyle sadesinden.” (GNK:53).

“...size badem şekeri aldım.” (BGH:75).

“Az sonra dondurmalarınız da gelecek.” (BGH:78).

“Sabah kahvaltısı için aynı sofradaydılar.” (G:84).

“Eksik olan şey baldan başka ne olabilirdi. Heyecanlandı. "Bal!" diyecekti...” (G:84).

“-Bu sofrada eksik olan katıktır. Bu yörede katığı olmayan ev fakir sayılır. İnek, dana, koyun evin bereketidir. Şimdi evimizde sağılır bir ineğimiz olsaydı ne güzel

⁵¹ Kırgız ekmeği.

olurdu. Soframızda sütümüz, torbamızda katığımız, yayığımızda ayranımız, testimizde tereyağımız basılı olurdu.” (G:85).

“Yorgun argın gece geç vakit sofraya oturdular. Gülpüren, o akşam kayınbabasının sevdiği yemekleri yapmıştı...sahan içine polen yüklü büyükçe bir petek kırıp koymuştu. Yemekler yendi...” (G:90).

“...üzerine plastik kavanozla sarımsaklı biber turşusu koymuş...” (GT:116).

“O koca kavanoz sarımsaklı turşu suyunu...” (GT:116).

“Ev dediğin toprak kokmalı, sacda bazlama pişmeli, odun ateşinde tarhana çorbası kaynamalıymış.” (BK:122).

“Adam mangalı yakmış, tavuk butlarını ızgaraya dizmiş, veriyor yellemeyi. Yağlı et kokulu dumanlar yukarı doğru körük vurmuş gibi savruluyor...” (BK:123).

“...”balkonda kebab” işi haftada bir tekrarlanmaya başladı.” (BK:123).

“...tavuk kebabı kokmaya başladı.” (BK:123).

“Tavandaki isli kalın merteklerin arasından sarkan iki üç demet sarı dişli mısır koçanları; hışır hışır kuru yaprakların arasından fişkirir gibi duruyor.” (GŞ:11).

“Şüphesiz, anamın özenle hazırlayıp gönderdiği bulgurun yanından fare geçmiş; naylon torbadaki toz şekere de karınca çökmüştür.” (YI:86).

3.8.3. Mutfak Araç ve Gereçleri

Necdet Ekici'nin hikâyelerinde odun ocağı, kazan, azık çıkını, yayık ve ayrık tulumu gibi geleneksel mutfak araç ve gereçlerinin yanı sıra ocak, gaz ocağı, çay bardağı, kavanoz, kaşık, cezve, fincan, tepsi, tabak, ekmek bıçağı, çaydanlık ve termos gibi modern gereçlere de rastlanmaktadır. Tespit edilen mutfak araç ve gereçleri aşağıda sıralanmıştır:

“Ocak sönmüşse altına iki ardıc kütüğü at!” (BY:22).

“Daha ötede mavi zayıf bir alevle yanan gazocağı. Üstünde tozlu lacivert bir demlik; geveze çocuklar gibi zıngırdayıp duruyor.” (K:90).

“Evdeki kazan sadece senin için kaynamıyor ya!” (DD:119).

“...kirli çay bardakları kalmıştı.” (BA2:137).

“...aç gittim diye azık çıkınıyla okul kapılarında bekleyen anam...” (UİBY:83).

“...elinde su dolu bir kavanozla çıkageldi.” (CS:89).

“O akşam elinde kaşık...” (CS:93).

“Bir evde sabahleyin yayık sesi duyulmuyorsa o horanta aç demektir.” (GU:109).

“Tam cezveyi ocağa salmıştı...” (G:53).

“...önünde bir ayran tulumu bağlı.” (ZKB-1:127).

“Kaşık, kızın elinde kaldı.” (İ:106).

“Az sonra bir çift fincanın gözüktüğü kahve tepsisiyle döndü balkona.” (G:54).

“Bardak devrildi, sular döküldü. Tabak kaydı, kaşıklar yere saçıldı.” (G:92).

“Termo bardakla su verdik.” (BA2:122).

“...gecenin korkularını yalazlayan koca bir ekmek bıçağının olduğunu fark ettim.” (YH:88).

“...fokur fokur kaynayan bir çaydanlık sesi.” (ZKB-2:131).

3.8.4. Keyif Verici Maddeler

Bazı zararlı maddeler, içecekler ciddi sağlık sorunları doğurmasına rağmen yüzyıllardan beri kullanılmaya devam edilmektedir. Bu maddeler birer mutfak ürünü olmasa da çoğunun içilebilir olması ve bazı maddelerin o yörenin bir kültürü gibi algılanmasından dolayı mutfak kültürü başlığı altında değerlendirilmiştir. Ekici'nin hikâyelerinde Maraş / Afşin kültürü yoğun olarak hissedilmektedir. Maraş yöresine has bir madde olan dumansız tütünün bir çeşidi olan, tütünün toz haline getirilmesinden sonra kül ile karıştırılmasıyla oluşan Maraş otu /acı ot da metinlerde geçmektedir. Bu ot alt dudağa konularak birkaç dakika bekledikten sonra atılır. Akbay ve Kafas, Maraş otu kullanımının düşük gelirli, az eğitilmiş, yaşlı, erkek veya bekar bireyler arasında yaygınlık gösterdiğini ifade eder (2017, s.276). Bu durum Ekici'nin hikâyelerinin tipolojileriyle paralellik göstermektedir. Ekici'nin hikâyelerindeki tiplerin gerçekçiliği ve yaşadığı yörenin folklorundan izler taşıması bu örnekte de görülmektedir:

“Acı ot, acı tütün kokan...” (Ö:16).

“Sigara içmezdi ama “Maraş otu” atardı. İki de bir cırt cırt tükürmeleri çok meşhurdu.” (ÇH/1:112).

“Gâvur Ali, ağzına dağılmış acı, mor otu öfkeyle tükürdü yere.” ÇH/1:122).

“Her zamanki gibi kurutulmuş acı ot ve tütün kokuyordu.” (BA2:122).

Ekici'nin hikâyelerinde en fazla kullanılan madde sigaradır. Sigaranın yanı sıra yöreye özgü bir başka madde olan sarma tütün, rakı, kırmızı şarap, pirinç, nargile, şeker kamışından elde edilen bir rakı türü olan arak, puro gibi maddeler incelenen metinlerde

geçmektedir. Tiplerin ekonomik şartlarını göstermesi bakımında bir sigara markası “marlboro” da hikâyelerde kullanılmıştır:

“Mahsustan tütün tabakasını sakladığı...” (Ö:10).

“*Al şunu da tez bir tütün al gel.*” (Ö:16).

“Tabakayı açtı...Sadece birkaç buruşuk sigara kâğıdından başka bir şey yoktu.” (Ö:17).

“Tabakayla tütün uzatıldı. Sarmasını bilmediği için sarılıp verildi.” (BY:29).

“İsmarladığı paket tel tütün ile...” (GŞ:18).

“-Valla öğretmen iyi cuvara içiyor! Esrara vurmuş gibi çekiyor deli tütünü.” (BY:29).

“Cuvara içişine baksana dumancı birine benziyor. İlerde bol rakı içerik bununla! ...Cami hocası bile yeni geldiğinde suyu üfleyerek içmiyor muydu? Ya şimdi? Boz rakıyı kimsenin görmez yerinde tasınan dikiyor tepesine.” (BY:29).

“...sigara dumanı daha bir yoğunlaştı” (BY:30).

“Sigara alıp hemen dönecek.” (MBG:77).

“Sonra duman duman bir sigara yakıyorum.” (YI:85).

“Cebinden tütün tabakasını çıkarıyor. Bir kendine, bir de bana cigara doluyor.” (YI:88).

“Bir sigara yaktı. Az sonra “Pardon!” diyerek Marlboro paketini Hükümet Tabibi’ne uzattı.” (ÇÇAZ:105).

“-Ve rakı...” (ÇÇAZ:105).

“-Dün akşam aslan sütünü fazla kaçırmışım galiba?” (ÇH/1:118).

“Gavur Ali, kalın bir cigara doladı. Közü canlı, dumanı kalın bir cigara... Gözlerini kapattı, çekti içine... “Oh!” dedi. Bağ evinin içini acı, kimyasal bir duman kapladı.” (ÇH/1:120).

“Kerim, bir sigara yaktı.” (GA-II:136).

“Benimki boz duman... Bir paket tütün olsun yeter.” (ÇM/III:141).

“Parmakları tabakaya değince canının sigara çektiğini hissetti.” (ÇM/III:144).

“Sarıkuyruklu sigara ikram ettiler.” (ÇM/III:144).

“...acı tütün kokan alkol nefesli kirli salonlar...” (YC:11).

“...kırmızı şarapla sınırlayan felsefeciyi...” (YC:14).

“Nefes ve sigara dumanı ciğerlerime iyi gelmez.” (YC:16).

“Parmağı sigaralı adam, onun adına cevap verdi.” (BYGD/2:69)

“...gömleğinin döş cebindeki sigara paketini, çakmağını yokladı.” (İ:103)

“Baba, bir sigara yaktı.” (İ:106).

“Koltuğa oturup yeni bir sigara yaktı.” (İ:106).

“Baba, yeni yaktığı sigarasını kül tablasına öfkeyle basıp ezdi.” (İ:107).

“*Bir tütün sarmazsam geçmez bu illet!*” derdi. Parlak tütün tabakasını çıkarır, benzinli çakmağını ortaya atar, titrek parmaklarıyla kalın bir “cigara” dolardı.” (DD:118).

“Parlak tütün tabakasını ve benzinli çakmağını çıkarıp üst üste koydu.” Parlak tütün tabakasını ve benzinli çakmağını çıkarıp üst üste koydu.” (BM:131).

“Elinde tütün tabakası, beş dakika soluklanmak için yanıma uğradı.” (YSS:81).

“Kütleşmiş parmaklarıyla doladığı sigarasını diliyle ıslatıp, uç kâğıtlarını çinke çinke ısırp “pıt pıt” tükürürken tahmin ettiğim o melun soruyu sordu...” (YSS:81).

“Parmağında sigara...yüzünü buruşturdu.” (YSS:82).

“Tabakasını çıkardı. Kalın bir tütün doladı.” (İB:109).

“Sigarasını yaktı.” (İB:109).

“...bir marlboro paketi çıkardı.” (İB:113).

“Sigara dudaklarında, yakmadan konuştu...” (İB:113).

“Kayınpederimin dudaklarında dumanı savrulan bir sigara, haydi gitti.” (İB:114).

“...açılmamış bir Marlboro çıkardı.” (BA2:124).

“Sigara içmediğim için tutumlu adammışım.” (BA2:124).

“Baktım, kayınpederimle yeni bir sigara daha tellendiriyorlardı.” (BA2:124).

“Sigara dumanından göz gözü görmüyordu.” (BA2:132).

“...Marlboro paketinden çektiği sigaraların birini söndürüp, diğerini yakıyordu.” (BA2:133).

“Bir sigara istedi.” (BA2:137).

“Sigarası bitene kadar hiç konuşmadı.” (BA2:137).

“Sigara istedi.” (GT:27).

“Kendisi yan kamelyada nargile tütürürmüş...” (GT:31).

“Her akşam içer ya, o gece içki sofrasına beni de buyur etti.” (GT:32).

“Sizin gibi kahve önünde deli tütün sarıp...” (GU:100).

“Parmağıma kuyruğu sarı cıgarayı kıştırıp, ayaklarımı şööyle uzatıp çardağın gölgesinde nargile hüpürdetmeme ne kaldı!” (GU:105).

“Akşam olunca her evin önünde bir içki sofrası kurulur; gelsin boz rakılar...” (Ş:130).

“-Kırmızı şarap içelim mi?” (ABMD:25).

“Birden ayağa kalktı, aldı bardağı eline, aslan sütü arak kadehini...” (ÇSB:49).

“Buna rağmen dudaklarından sigarayı hiç düşürmezdi.” (KŞA:105).

“Müzmin bir sigara tiryakisi olduğu belliydi.” (KŞA:105).

“Alt dudağının sağ kenarında sürekli yapışık gibi duran sigara bıyıklarını bile iki renge boyamıştı.” (KŞA:105).

“...gür bıyıklarının arasından sigaradan sararmış dişleri belirdi.” (KŞA:105).

“Bir sigara yaktı.” (KŞA:112).

“Zamanında içersen sigarayı, tabii için dışın bacaya döner...” (CBHK:143).

“...babam sigara içmez.” (CBHK:143).

“-Alkol alır mıydı babanız?” (CBHK:143).

“Durumu, alkol bağımlılarının bıraktıktan sonraki düşmesini andırıyor.” (CBHK:143).

“Her zamanki yerinde duran kirli tütün tabakasını başparmaklarının yardımıyla açıp bir sigara doladı. Çıt sesiyle sigarasının ucu kızardı soldu.” (NS:8).

“Tabakasında tütünü bitse bile gurur yapar...” (KP:37).

“Hiç konuşmadan bir tütün sardı. Sigara dudaklarında, her zaman olduğu gibi telaşlı telaşlı benzinli çakmağım aradı...Annem kül tablası koydu önüne. Sigarasının ucu kızardı soldu.” (KP:38).

“Tabakam tütün görececek...” (KP:39).

“Rahmetli babam gibi acı ot, dedem gibi tütün kokuyor.” (AA:60).

“...şiş göbeğim ve ağzımda purom ile imza atıyorum.” (BGH:71).

“İçinde asla sigara içirmiyor...” (GT:116).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde yer alan halk mutfağıyla ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 16.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Halk Mutfağı Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Halk Mutfağı ile İlgili Unsurlar / İçecek Türleri	62	Metin içinde
Halk Mutfağı ile İlgili Unsurlar / Yiyecek Türleri ve Sofra Kültürü	86	Metin içinde
Mutfak Araç ve Gereçleri	16	Metin içinde
Keyif Verici Maddeler	73	Metin içinde

3.9. Oyun, Eğlence ve Spor ile İlgili Unsurlar

Oyunlar boşalma, enerji fazlasını atma, çocukların büyürken acı hissetmemesi için fizyolojik bir etki, taklit içgüdüsünün doyumunu sağlama amaçlanarak oynanırlar. Oyunlar çocukların ilerleyen yaşantısında karşılaşacağı uğraş ve eylemlere hazırlık niteliğindedir (And, 1974, s.14).

Boratav ise bazı oyunların vücut becerilerine dayandığını ifade eder. Bu oyunların güç istediğini ve spor diye adlandırıldıklarını belirtir. Halk dilinde tek başına spor kavramını karşılayan bir kavram olmamasından dolayı oyun, eğlence ve sportif faaliyetler birlikte ele alınabilir. Çünkü bu üç unsurun ortak noktasının hoşça vakit geçirme isteği olduğunu söyler (1997, s.232-233).

Ekici'nin hikâyeleri Boratav'ın sınıflandırmasına uygun olarak "oyun, eğlence ve spor ile ilgili unsurlar "büyüklere mahsus oyunlar" ile "çocuk oyunları ve oyuncakları" başlıkları altında incelenmiştir.

3.9.1. Büyüklere Mahsus Oyunlar

Ekici'nin hikâyelerinde büyüklere mahsus olan ve genellikle kahvelerde oynanan kâğıt / iskambil, okey, tavla ve bir şans oyunu diye nitelendirilebilecek toto oyununa rastlanılmıştır:

"...kâğıt oynuyordu, masadan kalkmadı." (BY:28).

"Ya da, al kızı, ver papazı..." (GU:100).

"-Selim Bey, geçen gün okeyde..." (VKA:60).

"O anda içeri elinde bir toto kâğıdı ve kalemle..." (VKA:61).

"Ortak spor toto oynuyoruz." (VKA:61).

"En dipteki kalabalık bir masada kâğıt oynayanları seyrediyordu." (GA-II:133).

"Balkonların birinden iki de bir "tıkırt" diyen tavla sesleri geliyordu ama..." (YBA:55).

"Tavla atarız seninle." (KY:85).

"Varsa yoksa futbol..." (ZKB-1:123).

Gökdemir, iki geleneksel sporumuz olan karakucak güreşi ve yağlı güreşi şu şekilde tanımlar:

Karakucak güreşi, güreşçilerin İslami kurallara göre göbeğin altından diz kapağının altına kadar vücutlarını örten sert kumaştan yapılmış bir çeşit pantolon giydikleri davul zurna eşliğinde, çimen üzerinde yapılan geleneksel bir spordur. Yağlı güreş ise pehlivan adı verilen güreşçilerin kisbet isimli, beli ve paçaları ipe bağlı pantolon giyerek, vücutlarının her yanını zeytinyağı ile yağlayarak yaptıkları ata sporudur (1991. s.4-5).

Geleneksel sporumuz olan güreş ve bu sporun bize özgü türleri olan yağlı güreş ve karakucak güreşi Ekici'nin hikâyelerinde yoğun olarak tespit edilmiştir:

“...bazen güreş tutup her defasında yıktığı babası yoktu.” (Ö:10).

“...ardından da yaman bir güreş tutacak. Önce omzuna çıkaracak, sonra da köksüz bir kütük gibi mahsustan sırt üstü devrilecekti.” (Ö:16).

“...bir güreş meydanındaydı. İçinde davullar gümbürdüyor, konuşan adamı ilgiyle dinliyordu. Kafasında ise cazgır haykırıyordu:

“Er meydanı, hak meydanı burası! Hakkı yenenler, emeği çalınanlar birleşiniz! Hak verilmez alınır! Elleri nasırlı pehlivanlar!” (ÇM/III:148).

“...bizimdi, karakucak güreşleri de.” (GO:25).

“Elimizi çarpa çarpa peşrev yapardık daracık odaya serili çayır rengi halı üzerinde.” (GO:25).

“Peşrev yapan güreşçiler...” (BA2:136).

“Sonunda çimlerin üzerinde yaman bir güreş tuttular, fakat her seferine yıkılan baba oldu.” (G:54).

“Ankara'nın Altındağ ilçesinde başlayacak olan yağlı pehlivan güreşleri... Güreş denince akan sular durur tabii. Benim gibi bir güreş fanatiğinin eline böyle bir imkân geçer de...” (ZKB-1:119-120).

“Kafamda ise hep yağlı pehlivan güreş müsabakaları...” (ZKB-1:120).

“Şüphesiz bütün pehlivanlar Ankara'nın bu güzel ilçesi Altındağ'dadır şimdi.” (ZKB-1:120).

“...eski pehlivanlardan biridir!” (ZKB-1:121).

“Belki de ünlü bir pehlivandı da ben tanı mıyordum. Hatta böyle bir pehlivanla yolculuk yapacağım, sohbet edeceğim için kendimi şanslı sayıyordum. Kim bilir bu uzun gece yolculuğunda, Anadolu'nun bu kara yağız yiğit pehlivanından ne hatıralar dinleyecektim.” (ZKB-1:122).

“Nasıl da belli güreşçi olduğu koç yiğidin! Baksana kulakları bile ezilmiş kuru incir gibi. Ancak göbeklenmiş. Herhalde güreşi bırakalı epey olmuş. Ertesi gün başlayacak olan yağlı pehlivan güreş karşılaşmalarının kokusunu aldığı kesin. Yoksa bu sıcakta düşer miydi Ankara’nın yollarına? O da benim gibi saman dökülmüş er meydanlarını, davulların gümbürdeyen sesini, zurnanın göğü yırtan çığılığını özlemiştir. Bir an kendimi peşrev yapan pehlivanlar gibi hissettim. “Hani Ali, hani Veli!” diye bağırın salâvatçının sesini duyar gibi oldum. Hakemlerin yüreklendirici “Hayda bre!” haykırıışları arasında hasmıma hamle kıldım.” (ZKB-1:122).

“Mahsustan elimdeki gazetenin pehlivan tefrikalarıyla ilgili bölümünü açtım.” (ZKB-1:123).

“İstiyordum ki güreşe ilgi duyduğumu görsün.” (ZKB-1:123).

“Meçhul pehlivan hiç oralı değildi.” (ZKB-1:123).

“-Çok severim bu Koca Ali’yi, dedim. Yiğit pehlivandır! Hem yüreğine hem bileğine...” (ZKB-1:124).

“Bu topraklar sadece Koca Alileri değil, Gazanfer Bilgeleri, Ahmet Ayıkları, Çayır Ağalarını, Bekir Bökeleri de yetiştirmiştir.” (ZKB-1:124).

“Biz güreşi karanlıkta minderde yapıyoruz ağa: karakucak, aba, kısa şalvar...” (ZKB-1:125).

“...arkasından da yaman bir güreş tutardık. Önce omzuna çıkarır, sonra da köksüz bir kütük gibi sırtüstü devrilirdi. Nedense galip gelen hep ben olurdu.” (DD:118).

Büyüklerin oyunları kategorisine giren halk oyunlarının kökeni ilk insana kadar uzanır. Eski dönemlerde halk oyunları büyüye dayanmaktaydı. Ava çıkmadan önce yapılan toplu dans ava çıkan topluluğa güç ve üstünlük duygusu vermekteydi. İlkel insanların topluluk halinde yaşaması ve kendilerine yöneltilen birtakım sihirli güçlere tapmaya başlaması ilk dansın doğmasına ortam hazırladı. İlk insandan başlayarak günümüze gelen oyun, halk kültürünün zengin bir yönünü oluşturmaktadır. Danslar dini yönünü kaybedince günümüzde ortaya çıkışını açıklayamayacağımız soyut danslar haline gelmiştir (Artun, 1992, s.4).

Araştırılan eserlerde Hatay yöresine has bir oyun olan halebî, zeybek ve çiftetelli isimli halk oyunları tespit edilmiştir:

“-Zaten akşamdan beri çiftetelli oynuyorsun...” (MBG:80).

“İnsanın kanını kaynatan oynak bir hava: Çiftetelli...” (GBK:99).

“...baba ile oğul müzik eşliğinde “Zeybek” oynuyorlardı.” (İ:114).

“Türk’ün töresinde köçek yok, halay var, dedi. Davul zurna gelsin, vur Köroğlu’nu! Sağ elinde oyalı kırmızı mendil, geçti halayın başına. Bizler de arkasına. Kadın, kız, kızan dizildik. Bir oynadı, pir oynadı. Arkasından Halebî... Valla niye yalan söyleyeyim ağam, başkan iyi Halebî oynuyor. Yakışıyor da. Avenesi de kendisi gibi oyuncu.” (ÇSB:51).

“Bir eli arkasında, diğerinde mendil, omuzlarını titreterek başladı oynamaya: “Nare nare nare! İyi günde dostun, Dar günde hane!” (G:57).

“-Kız bizi...havasına sokup da çiftetelli oynatma!” (G:60).

“...halk oyunları öğreticisi de çalıştırdığı Halebi’yi yarıda bırakıp aceleyle buraya koşmuş...” (ZKB-1:121).

Erkan, “köçek” kavramının Anadolu’da yaygın olarak kadın kılığına girmiş erkek dansçı olarak bilindiğini söyler. Kavramın bu haliyle Osmanlı saray çevresinde ortaya çıkarak günümüze kadar varlığını koruduğuna inanılan bir dans biçimini ve onu uygulayan kişiyi anlattığını ifade eder. Ayrıca Anadolu’da “Abdallar” olarak bilinen müzisyen aşiretlerin de köçek olarak dans ettiklerini belirtir (2011, s.223).

Ekici’nin hikâyelerinin folklorik zenginliklerinden biri de Abdal kültürünün ağız özellikleri, insan ilişkileri, yaptıkları işler ve kültürel özellikleri bakımından metinlerde detaylı bir şekilde yer almasıdır. Hikâyelerdeki kurgusal karakterlerden üçünün de lakabı köçektir. Abdallara özgü bir kültür olan köçek ve köçeklik anlayışı incelenen hikâyelerde şu şekilde geçmektedir:

“Cebindeki yumurta paralarını köçeklere mi yedirdin? demez mi?” (GBK:100).

“Başkalarını eğlendirecek, köçek oynatacak...” (GT:40).

“...çıksın masa üstüne mezdekeci köçekler... Şüphesiz o gece Köçek Ali’ye iş düşmüştür.” (Ş:138).

Emmisi oğlu Köçek Sülo’ya verdik. (GT:114).

“Köçek Ali...Köçek Fatma...” (Ş:142).

Urfa’ya ait bir eğlence şekli olan sıra geceleri de “Gitme Turnam” adlı hikâyede geçmektedir:

“Sıra Geceleri”ne giderdi. İstanbul’da ‘Sıra Geceleri’ mi olur demeyin. Olurdu işte...” (GT:31).

3.9.2. Çocuk Oyunları ve Oyuncakları

Çocuklara değer kazandırmadaki en iyi yöntem oyundur. Çünkü oyun, çocuğu eğlendirirken fakına varmadan çocuğun toplumsal belli-başlı değerleri kazanmasına sebep olur. Geleneksel çocuk oyunlarında çocuk, temelde iki işlev görür. Birincisi çocuğun fiziki ve zihni gelişimini destekleyen oyunlardır. Sözgelimi, tekerlemelerle başlayan oyunlar çocuğun dil kazanma ve iletişim becerisini geliştirir. İkincisi ise geleneksel oyunlar aracılığıyla yarının büyüğü olan çocuk, içinde bulunduğu toplumun değerlerini kazanır (Sümbüllü ve Altınışık, 2016, s. 76).

Yamaçtaki Işık adlı hikâyede başka yörelerde de görülen geleneksel oyunlardan “ara kesme” oyunu geçer. Ara kesme 8-10 kişi civarına kişiyle oynanır. Oynayanlar iki gruba ayrılır. Bir grup diğer grubu daire şeklinde çevreler. İçerideki gruptan bir kişi dışarıdaki dairede yer alan çocuklardan birine dokunmaya çalışır. Eğer dokunabilirse dış dairedeki kişi içteki gruba geçer. Amaç kendi grubundaki oyuncu sayısını arttırmaktır:

“...**ara kesme** oynarken ezilmesin diye bir kenara ittikleri...” (YI:86).

Hatay yöresinde fol çevirmek diye ifade edilen topaç oyunu da *Can Suyu* adlı hikâyede geçer. Çocukların ip sararak, çevirip döndürdükleri topaç oyununa verilen isimdir. Topaç dönerken yumurtaya benzediği için halk ağzında “Tavukların yumurtlaması için bırakılmış yumurta” anlamına gelen fol sözcüğü kullanılmıştır:

“· Mavi gökyüzünü, ağacın yeşilini, kelebeği, börtü böceği, kırlarda koşmayı, **fol çevirmeyi**, uçurtma uçurmayı, ıslık çalmayı yol kenarlarından annem için papatyalar toplamayı çok özledim! ...” (CS:92).

Ekici'nin hikâyelerinde ara kesme oyununun dışında geleneksel oyunlardan yağ satarım bal satarım, sek sek, elim sende, körebe, saklambaç, kaydırak ve çelik-çomak oyunlarına rastlanmıştır:

“-Dede seninle “Yağ satarım, bal satarım” oynayalım mı?” (ÇM/III:143).

“-O zaman sek sek oynayalım.

-Ben sek seki sevmiyorum. Ayak bileğim ağrıyor.” (ÇM/III:143).

“-Elim sende oynayalım.

-Ben koşamam. İhtiyarım.” (ÇM/III:144).

“-Hım... O zaman Körebe oynayalım.

-Yumurtalar kırılır.” (ÇM/III:144).

“...bir Körebe oyunu oynuyoruz!” (K:88).

“Öbür tarafa dönmeye göreyim, tıpkı bir saklambaç oynar gibi...” (KA:75).

“Bir lastik taşı geldi...” (BA2:130).

“Baktım az ötede elinde kuş lastiği bizim oğlan durmuyor mu?” (BA2:130).

“...sek sek oynayan çocuklar...” (BA2:135).

“Eyvah, yine sek sek oynamaya başlamıştı.” (BA2:135).

“Baktım uzun sokağın başında mahallenin bütün çocukları “Kaydırak” oynuyorlar.” (GŞ:9).

“...çelik çomak oynarken almadım.” (GŞ:24).

Muammer Beylere Gidiyoruz adlı hikâyede baba çocuklarıyla canlandırma yoluyla kovboyculuk oynar:

“...diğer ikisi de at koşturmaya başladı. Evin üç odası sanki *Arizona çölü*, kendileri de o müthiş takibi yapan birbirinin kanına susamış vahşi silahşorlar! Dudakla sıkılan silah sesleri, at kişnemeleri, kovboy filmlerine has o meşhur korku ışığı, bağırımlar, çağırımlar...-Hey Çek Sebata! Saklandığın yerden çık! Atımı ve silahımı getir(!)

Onun büyüğüne döndüm:

-Zalim Cak! Saklandığın yeri biliyorum: Buzdolabının arkasındasın! “03 Treni” geçmek üzere. Haydutlar çetesini topla ve acele peşimden gel! Sonra gözlerim kızımı aradı. Onun nereye saklandığını kestiremedim:

-Hey küçük Marya! O sığır çobanının at hırsız oğluyula ne haltlar işlediğinin farkındayım(!) Şimdilik cezayı kesmiyorum. “03 Treni”nde azılı bir katil var! Başında da yüklü bir ödül! Kelle avcılar yetişmeden acele etmeliyiz!

Demeye kalmadı, haydutlar çetesinin her birisi bir köşeden çıkıp, bacaklarına sarıldılar. Evin içi yeniden vahşi *Arizona çölüne* döndü... “Dur!” demekten anlamayan kızım, göbeğime oturmuş, dıgıdık dıgıdık sürekli at koşturuyor; eline geçirdiği çıpkıyla da ha bre bacaklarım vuruyordu.” (MBG:71).

Göç adlı hikâyede baba oğlu Ramazan’la deniz kıyısında kumdan kale yapar:

“Ramazan ile babası kıyıda bol bol oynadılar. Kumdan kale yaptılar.” (G:66).

Ekici’nin hikâyelerinde doğadaki unsurlardan üretilen geleneksel oyuncaklar kullanılmıştır. Söğüt dalını kavlatarak / soyarak yapılan düdük; sarı sarı açan, geriden

bakınca meşaleyi andıran Dört Yol yöresine özgü çoban fenerinin çiçeklerinin yapışkan yüzeylerini alınlarına yapıştırarak canlandırmalar yapmak; Çukurova ve Dört Yol yöresinde kuş lastiği çatalı denen sapan; at kuyruğunun kılımlı bir tahta kaşığa bağlayıp yapılan basit bir saz dönemin şartlarına uygun yöresel oyun materyalleri karşımıza çıkmaktadır:

“Dönüşte buldukları yeni açmış eflatun ‘Çoban fenerleri’ni yüzlerine, alınlarına yapıştıracaklar; gece karanlığında bir yıldız gibi sağılan fosforlu ateş böcekleriyle beraber oynayacaklardı.” (GU:101-102).

“Kendine kuş lastiği çatalı yapan...” (Ö:10).

“Söğüt sürgünlerinden düdüğü kavlayacak...” (SYK:85).

“Hatta onu o kadar çok severdik ki, atkuyruğundan kıl çeker, tahta bir kaşığa bağlar, ‘Hadin biz de Bayram ARACI gibi çalalım.’ diye özenirdik.” (GT:38).

“...söğüt sürgünlerinden düdüğü kavlayacaklar...” (GU:101).

Doğadaki unsurlardan yapılan bu geleneksel oyuncakların dışında uçurtma, bebek ve mask gibi günümüzde de karşılaşılabileceğimiz oyuncaklar metinde tespit edilmiştir:

“Uçurtmalar uçururdu mavi gökyüzüne karşı. İpini çekerdi böyle böyle.” (Ö:12).

“Dönmemle birlikte cama çarpıp ayağımın dibine düşen çaputtan bir bebek maskı.” (K:93).

“Ölü saydam gözlü bebeği eline tutuşturuyor.” (K:93).

Necdet Ekici’nin incelenen hikâyelerinde yer alan oyun, eğlence ve sporla ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 17.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Oyun, Eğlence ve Sporla İlgili Unsurlar	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Oyun, Eğlence ve Spor ile İlgili Unsurlar / Büyüklere Mahsus Oyunlar	42	Metin içinde
Oyun, Eğlence ve Spor ile İlgili Unsurlar / Çocuk Oyunları ve Oyuncakları	24	Metin içinde

3.10. Törenler, Bayramlar, Kutlamalar

Boratav, bayram, bir sıra gösterilerden meydana geldiğini; onların biçimlerini, kurallarını geleneklerin belirlediğini söyler. Bayramların doğum, evlilik, ölüm gibi olayların aracı olduğu törenlerden ayrıldığını belirttikten sonra, bayramların başlıca özelliğinin kutlamasının bireysel olması olduğunu ifade eder. Örnek olarak ağıt törenini verir, bu tören ölmüş belli bir kişi için yapılır; düğün ise evlenen bir delikanlı ile bir genç kız için kutlanır. Bayram ise bir topluluğun tamamı için ve tamamınca düzenlenen, uygulanan törenlerin bileşimidir. Dini bayramlarla 1 Mayıs İşçi Bayramı veya geleneksel bahar bayramları gibi ise bayramlar başka milletlerce de kutlanan bayramlardandır. Bayramın bir başka özelliği de yılın belli bir gününde kutlanmasıdır, der (1997, s.204).

Törenler önemli bir olayın olma zamanında yapılan uygulamalar bütünüdür.

Çeşitli kültürlerde mevsim değişiklikleri törenlerle kutlanır. Bizim kültürümüzde en önemli mevsim değişimi bayramı Nevruz'dur. Sünnet, asker uğurlama, evlilik, ölümle ilgili törenler de Türk halk kültüründe sıklıkla karşılaşılan önemli törenlerdendir (Artun, 2018, s.303-316).

Ekici'nin incelenen hikâyelerinde törenler, bayramlar, kutlamalar bölümü göç törenleri ve iklimsel hareketlilikler; dini nitelikli bayramlar, karşılama ve kutlamalar alt başlıklarında incelenmiştir:

3.10.1. Göç Törenleri, İklimsel Hareketlilikler

Ekici'nin hikâyelerinde geçen ana mekânlardan biri de Dört Yol'dur. Dört Yol yazları çok sıcak olan coğrafyadır. İnsanlar yaz aylarında Amanoslar'ın eteklerinde bulunan yaylalara göç ederler. Bir halk kültürü haline dönüşen bu göç töreni incelenen hikâyelerde geçmektedir:

“Büyük bir olasılıkla bunun nedeni, kırsal yığınların yüz yıllardır kafalarında yer eden, uygarlığın her türlü olanaklarına karşı çıkan dinsel karakterli gerici düşüncelerdir. Örneğin neden deniz değil de yayla, di mi?” (ÇÇAZ:106).

“O da bizimle birlikte yaylaya çıkmıştı.” (ÇÇAZ:102).

“Biz yaylaya çıkmalı bir ay oldu! Annen, torunlarımı topla gel!” dedi.” (SYK:77).

“Hem çocuklar hem de biz iyice bunalmıştık. Çocuklarımız bari temiz çam havası solusun; buz gibi pınar suyu içsinler. Taze yumurta, kaymaklı yoğurt yesin; köpüklü

ayran içsinler. İneğin böğürmesini, koyunun melemesini, köpeğin havlamasını duysunlar. Dağlardan yabani kekik, yeşil nane, sarı kantaron çiçekleri toplansın, kokulu dağ çayı biçsinler. Elllerinde *deplenki* bayırlardan çiğdem söküp, acı kenger sakızı kaynatsınlar. Sabahları yayık sesiyle uyansın; horozun ötmesini, tavukların gıdıklamasını, kuşların cıvıltısını duysunlar. Dağlarla, yabani otlarla, kır çiçekleriyle, bin bir çeşit orman kuşlarıyla tanışsınlar. Ayakları toprağa değsin! Bizim coğrafyamızı tanısin, teneffüs etsinler!” (SYK:77).

“Getirdim mi, alır doğru yaylaya çıkarım.” (İB:118).

“*Çiğdemler Çiçek Açtığı Zaman*” adlı hikâyede yayla kültürüne yapılan öznel bir eleştiri ve sosyolojik değerlendirme vardır:

“...bu yaylanın neyini seviyorlar anlamıyorum? Şu hâle bakın, ilkel bir yaşam... Anti sosyal bir hayat! Bakın bakın, kadınlar koyunlar gibi birbirine sokulmuşlar. Tam bir feodal yapı... Cenazede bile totemsel ilişkiler; haremlik selamlık... Erkek egemen bir toplum... Gelirken öğrendim, şu gün olmuş yaşam merkezlerinde bir sağlık ocağı bile yok! Eminim iğneyi dahi ehliyetsiz insanlara yaptırıyorlar.” (ÇÇA Z:104-105).

“Yayla tutucu yığınları dinlence yeridir.” (ÇÇA Z:106).

3.10.2. Dini Nitelikli Bayramlar

Boratav, dini bayramlar deyince ilk akla gelenlerin, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan Ramazan Bayramı ve zilhicce ayının onundan başlayarak dört gün süren Kurban Bayramı olduğunu belirtir. Bu bayramların, kutlanmalarına günümüzde de önem verildiğini, halkın geleneklerinde bu bayramların diriliklerini koruduklarını belirtir. (1997, s.204-205).

İncelenen metinlerde her iki bayram da geçmektedir:

"Önümüz bayram ... Kurban Bayramı!" (SYK:76).

“Ramazan girdi gireli... evine öyle dönerdi.” (İ:99).

“Kadın, Ramazan ayının rahmet, bereket, huzur ve duygu yüklü bir ay olduğunu yeniden düşündü.” (İ:103).

3.10.3. Karşılama ve Kutlamalar

Halk ağzında “altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu” anlamına gelen toklunun güzel bir haber alındığında kesilmesi ve haberi verenlere, bu müjdede emeği geçenlere ikram

edilmesi şeklinde olan kutlama ritüeli “*Güneşi Uyandırmak*” adlı hikâyede geçmektedir:

“Şuraya kuyu vurdurdum! (Şura dediği yer tuğla binanın hemen önüydü. Beton bir kütle üzerinde yengeç gibi duran demir bir aletti gösterdiği.) Zor oldu ama çıktı. Hey kurban olduğum Allah, tam yetmiş metre deyince fişkırdı çamurlu su! Hemen tokluyu kesip verdim işçilere. Helal olsun!” (GU:103).

Bir sözsüz karşılama ritüeli olan ve bir siyasi anlayışın da kullandığı tokalaştıktan sonra kafaları tokuşturarak karşılama “Çayın Soğudu Başkanım” adlı hikâyede geçmektedir:

“Daha biz, “Hoş geldin ağam!” bile demeden başladı tek tek elimizi sıkmaya, koçlar gibi kelle tokuşturmaya.” (ÇSB:48-49).

Necdet Ekici’nin incelenen hikâyelerinde yer alan törenler, bayramlar ve kutlamalarla ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 18.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Törenler, Bayramlar ve Kutlamalarla İlgili Unsurlar	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Törenler, Bayramlar, Kutlamalar / Göç Törenleri, İklimsel Hareketlilikler	7	Metin içinde
Törenler, Bayramlar, Kutlamalar / Dini Nitelikli Bayramlar	3	Metin içinde
Törenler, Bayramlar, Kutlamalar / Karşılama ve Kutlamalar	2	Metin içinde

3.11. Farklı Topluluklara Ait Kültürel Özellikler

3.11.1. Abdal Kültürü

Tarçın, Abdalları, göçebe ya da yerleşik olarak yurdun birçok yerinde dağınık halde yaşayan ve başta müzisyenlik olmak üzere, demircilik, kalaycılık, sepetçilik, sünnetçilik gibi birçok zanaatı icra ederek geçimini sağlayan Türkmen toplulukları şeklinde tanıtır (2020, s.175).

Çukurova; Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerini içine alan Güney Anadolu’daki coğrafi, ekonomik ve kültürel bölgeye verilen isimdir. Tarçın’ a göre geçmişte ve günümüzde Abdallar Çukurova halk kültüründe önemli bir yere sahiptir

(2020, s.182). Ekici, hikâyelerinde yaşadığı yerdeki Dört Yol Abdallarını anlatmaktadır. Ekici, yıllardır birlikte yaşadığı ve gözlemediği bu zümreyi yakından tanımaktadır. Sadece onların kültürlerine değil ağız ve dil özelliklerine de hakimdir. Hikâyelerindeki Abdallar oldukça gerçekçi ve canlı tiplerdir.

Ali Rıza Yalman, Cenupta Türkmen Oymakları-I adlı kitabında anlattığına göre Topal Abdal isimli bir Abdal'a "Siz Çingene misiniz?" dediğini Topal Abdal'ın da "Haşa efendim, biz Çingene değiliz, Çingene soyu ayrıdır" şeklinde cevap verdiğini söyler (1993, s.19).

Benzer bir diyalog da *Şahmaran* adlı hikâyede geçer. Hikâye kahramanı çingeneliği kabul etmez. Bu ifadeyi kendileri için hakaret kabul etmektedirler:

"Böyle diyorum ya onlar kendilerine "Çingen" denilmesinden asla hoşlanmazlardı. "Biz abdalık ağam" derlerdi. Çingen olanlar "bohçacıları." Çalıp çırpıcıydı onlar. Hele hele çingenliği hakaret sayar, alınırlardı." (Ş:139).

Adana / Ceyhan Abdallarını inceleyen Tarçın, Abdalların Adana/Ceyhan köylerinde gerek düğünlerde davul zurna çalarak gerekse sepetçilik, kalaycılık, demircilik, sünnetçilik gibi çeşitli zanaatları yaparak, ürettikleri ürünleri satarak ya da değiş tokuş usulüyle köylünün ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle o günün şartlarında ve toplumsal yaşamda rol üstlendiklerini ifade eder (2020, s.185).

Ekici'nin hikâyelerinde anlattığı Dört Yol Abdallarının düğünlerde davul zurna çalmalarının yanı sıra düğünlerde farklı enstrümanlar çalabilen "darbuka, gırnata, cümbüş, düdük, keman" müzisyen kimlikleri de vardır. Sünnetçilik; köçeklik; sepetçilik; halk ağzındaki adı halbur olan kalbur, elek örmek; sıırım (deri ip) dilmek gibi zanaatlar da Abdalların yaptıkları meslekler olarak metinlerde karşımıza çıkmaktadır:

"Neşeli insanlardı. Mahallelerinde davul, zurna, keman, gırnata, darbuka ve cümbüş sesleri eksik olmazdı. Her hafta bir düğün..." (Ş:139).

"Faydalı insanlardı. Dört Yol'un bütün düğünlerini davul-zurna ile hatta kurdukları '*Siyah Kelebekler*' saz ekibiyle onlar savardı. Ne zaman ki orkestra çıktı, aç kalmaya başladılar. Davul, Ramazanlarda İstanbul'a; saz ekibi, üçüncü sınıf tavernalara düştü. Eğer bir gün şiş çantasında "Fenni Sünnetçi" yazan esmer, altın dişli birine rastlarsanız biliniz ki o Neşeli Sokak'tandır." (Ş:139).

"Gün yirmi dört saat davul-zurna, çalgı-eğlence, kahkaha-zılgıt! ..." (Ş:138-139).

"Öyle ya eskiden mahallenin tüm çocuklarını kim sünnet ederdi? Ya sünnetçi Seyfi, ya sünnetçi Fındık..." (Ş:140).

“-O zaman da Cüre Bekteş’inin, Köçek Ali’ye iş düşer. Çıksın masa üstüne Tamara, çalsın Gırnatacı Selim Dilara.” (ÇSB:38).

“...davul-zurna için belediyeye bizi kadrolu alacakmış da...” (ÇSB:44).

“Valla gel bizim mahallede sırim dil, halbır ör, sepet sat, ondan iyi.”

Birinin omzunda davul, diğerinin ağzında düdük... Ya davulcu ya zurnacı...” (ZKB-1:126).

“Aman Allah'ım, kimi cümbüşünü getirmiş, kimi kemanını. Kimi flütünü, kimi darbukasını ... Tahtaya tek tek çıkıp sıralandılar. Yaylagülü, "Siyah Kelebekler"i takdim etti.” (DB:108).

“Yok kendi mahallesinde sırim dilseymişim...” (ZKB-1:127).

Tarçın; kaynak kişiye dayanarak, Abdalların yeni yetişen çocukların mesleki eğitimini de verdiklerini ifade eder. Çadırda sekiz / on yaşlarında kendi çocuklarını eğitirler. Davulculuğu ve zurnacılığı öğretirler. Küçük davullar yapıp öğretirlerdi. Davul yapımı için düğün evlerinde kesilen koyunların derilerini alırlar, kuruturlar, davula gererlerdi, bunun dışında Ceyhan’a gidip kasaplardan deri alırlardı (2020, s.190).

Şahmaran ve Zurnacı Kel Bektaş-1 adlı hikâyelerde Abdalların çocuklarını ilkokuldan sonra okutmadığı, usta çıracak ilişkisiyle onlara davul-zurna ve enstrüman çalmayı öğrettiği görülmektedir:

“Esmer, çekiç kelleli çocuklarını ilkokuldan sonra okutmazlardı. Usta-çıracak ilişkisi içinde onlar da çalgıcı, darbukacı, düdükçü...” (Ş:139).

“-Demek muallimsin aşam! Bizim çekiç kelleli kara nohut sıpalar okumadılar. Okumazlar da... Elifbayı söktüler mi hadi yallah! Birinin omzunda davul, diğerinin ağzında düdük... Ya davulcu ya zurnacı...” (ZKB-1:126).

Abdalların dünyaya bakış açısı, hedonist dünya görüşleri, müzisyen kimlikleri, açık sözlülükleri ve ağız özellikleri “kendilerine özgü sövgü, beddua, kakınçları” incelenen metinlerde görülmektedir:

“Neşeli insanlardı. Mahallelerinde davul, zurna, keman, gırnata, darbuka ve cümbüş sesleri eksik olmazdı. Her hafta bir düğün... En güzel arabeskleri, yeni moda türküleri, barak havalarını, yanık Antep bozlaklarını onlardan dinlerdiniz. Gün boyu Halit Araboğlu, Neşet Ertaş ve Ferdi çalardı. Zaman zaman İbo’dan “Ayağında Kundura...” Orhan Babayı -kentli-varoşlara yakın olsa gerek- fazla tutmazlardı. “Bizden aşam.

Hısımımız tama.” dedikleri yeni yetme Kibariye ise henüz çocuk da olsa bir modeldi.” (Ş:138).

“Ve müziğin oynak ritmine dayanamayıp iri kalçalarını değirmen taşı gibi döndüren, omuzları titrek -ev sahibi- 'nazsız' esmer kadınlar ... Bir günün beyliği de beylik ağam! (Satarım anasını· dünyanın!" sözü belki de en çok bu neşeli sokağın sakinleri için geçerliydi. Gün yirmi dört saat davul-zurna, çalgı-eğlence, kakhaha-zılgıt! ...” (Ş:138-139).

“-O zaman da Cüre Bekteş’inen, Köçek Ali’ye iş düşer. Çıksın masa üstüne Tamara, çalsın Gırnatacı Selim Dilara.” (ÇSB:38).

“Başladı saltanat kayığının çevresinde tivis oynamaya. Hem söylüyor hem oynuyordu: “Çalgıcı karısı Binnaz! Esnaf karısı Binnaz!”- Bizim aşiret zaten çalmadan oynar. Tempo hazır: “Kumarcı karısı Binnaz!” Adam da beni karşılıyorlar zannedecek.” (ÇSB:39).

“Ah bir de şu -dostlar başına- meşhur kavgaları olmasa! Beden diliyle yapılanan duyulmadık küfürleri olmasa! En okkalı, en özel sövgüler onlarda. Cinsel dozu yüksek en mahrem laflar onlarda. Vesselam bir kavga çıkmaya görsün sülaleden nasibini almayan kimse kalmaz! Ya çengi kadınların Kızılderili suratlarıyla bir elini tombul kalçalarına şak şak vurarak karşısındaki hasmına kakınçlar, maniler sayması; beddualar etmesi... Artık "eniştemin" diye başlayan yakası açılmadık küfürlerin bini bir para! (...)” (Ş:140).

Mahallelerinde ne çok düğün olurdu. Çocuklarını küçük yaşta evlendirdiklerinden her hafta çatıya dikilen bir bayrak, bir soğan... Sınıflara kadar uzanan yalelliler ve atılan zılgıt sesleri... Parlak pembe renkler içinde çekilen ritimsiz halaylar... Hatta bu yüzden neşe ve hayat fişkırın mahallelerini ikiye ayıran sokağın adı -belediye tarafından- şanlarına uygun verilmişti: “*Neşeli Sokak...*” (Ş:139).

Hikâyelerin geçtiği Dört Yol’da Abdallara kirvelerim ve ten renklerinden dolayı onlara esmer vatandaşlar, komşular denmektedir. Hikâyelerde bu durumdan bahsedilir:

“Bu yüzden Dört Yol halkı onları kendilerine “*kirve*” bilmiş, ‘kirve’ seçmişti. Onlara ‘kirvem’ diye hitap ederdi. Öyle ya eskiden mahallenin tüm çocuklarını kim sünnet ederdi? Ya sünnetçi Seyfi ya sünnetçi Fındık... Bu yörede onların oymak adı “KİRVELER”di. “Kirvem” denince duracaktınız: Bu bir rütbenin, manevi hısımlığın ‘onursal’ adıydı. Şimdi akardiyon çalan omzu çantalı o esmer sünnetçiler de tatlı bir nostalji olarak gerilerde kaldı.” (Ş:140).

“-Çayı çok severim, dedi. Bir bardak çay kesmez beni! Hele de kirvelerimin elinden olursa!” (ÇSB:49).

“-Bundan sonra sizi, bu ilçenin kirveleri ilan ediyorum!” (ÇSB:52).

“Dedim ya, vahşi bir kabile görüntüsüne rağmen, hemen yanı başımızda oturan 'esmer komşularımız' ise en yakın mahalle dostlarımızdı.” (Ş:137).

“...bendeki seviyeleri düşük esmer vatandaşların sınıflarını ona vereceksin?” (DB:106).

“Ben hep esmer vatandaşların çocuklarından oluşan sınıflara girdim.” (DB:107).

Çayın Soğudu Başkanım adlı hikâyede Abdallara olan önyargıyı anlatan “pissinmek” kavramı geçer. Bu söz pis görmek ve bulmak anlamındadır, Abdalların yemeği yenilmez ve çayı içilmez algısıyla ilgilidir. Hikâyede mahallelerine gelen ilk başkan adayı Abdalların çayını içmez. Abdallar, kendilerini pissinen ve küçük gören bu başkan adayını kovarlar. Daha sonra gelen genç başkan adayı ise Abdalların yemeklerini yer ve çaylarını içer. Abdallar kendilerini pissinmeyen bu adaya oylarını verirler ve onun seçimi kazanmasını sağlarlar:

“Arabana bindirecek Abdal mı kaldı. Garanti üstleri başları çürük soğan, uluk patates kokuyor. O pis koku, koltuklara siner, bir daha da çıkmaz...Almadım arabama. Açıkçası pissinip almadım.” (GT:116).

“Hiç vakit kaybetmeden önlerine çayları koyduk. İşin ucunda imtihan var ağam! Hepimizin gözü çaylarda tabii... Pusuda bekleyiyok. İçecekler mi, içmeyecekler mi? Dünkü gelenler gibi bizi pissinecekler mi, pissinmiyecekler mi? Çünkü oyumuzu ona göre vereceğiz.” (ÇSB:49).

Ülkütaşır, Abdalların, ağırlıklı olarak yerleşik ve kısmen göçebe bir halde yaşayan Alevî-Kızılbaş zümrelerden biri olduğunu söyler (1968, s.251). Alevi-Bektaşî inançlarına bağlı bir şair olan Aşık Dertli'ye ait olan ve Abdalların inanç sistemlerini anlatan bu dörtlük Abdal bir hikâyeye tipinin ağzından aktarılır:

“- Tövbe tövbe! "Abdallığın binasını sorarsan, / Allah bir, Muhammed, Ali abdaldır. /Hakıyat ilminin aslını sorarsan, / Cümle ululardan ulu abdaldır." Öğrendin mi şimdi abdalin kim olduğunu kenar mahallenin dilberi?” (GT:115).

Çolpan Yıldızı adlı hikâye kitabında yer alan *Çayın Soğudu Başkanım, Zurnacı Kel Bekteş-1* adlı hikâyeler Abdal Kültürü ve ağız özelliklerini yansıtmaktadır. Bu hikâyelerde Abdal kültürüyle ilgili tespit edilen diğer unsurlar şunlardır:

“Bu sofranın vazgeçilmez ağası ise hiç şüphesiz Ali Bıçaktı. Ali Bıçak deyip de geçmeyeceksiniz. O oymakta çeribaşydı⁵².”

“Siyah Kelebekler” hazır. Bir gıygıtı başladı ki görme gitsin: “Eşarbinı yan bağlama, Ben söyleyim sen ağlama.” Altında etek, parmaklarında zil, çıktı masa üstüne bizim Köçek Ali. Adam oryantal ya ağam, başladı şakırtada şakırtada döktürmeye. Davul, zurna sustu, kemane sustu. Köçek Ali bostan korkuluğu gibi kaldı masada.” (ÇSB:51).

“Etnik ayırım yaparak oluşturduğunuz seviyeleri düşük Abdal çocuklarının sınıflarına girdirmek hangi vicdana sığar?” (DB:106).

“Öyle ya, Siyah Kelebekler Mahallesi'nin abdalından böyle bir davranış beklenebilir miydi?” (GT:112).

“Baktım ikisi de "Siyah Kelebekler Mahallesi'nden Abdal...” (GT:116).

3.11.2. Göçebe Kültürü, Mevsimlik İşçi Hareketliliği

Ekici'nin hikâyelerinde mevsimlik işçi olarak Çukurova'ya gelen insanlar da anlatılır. Bu insanların çalışma koşulları, yoksullukları, göçebe ve çadır kültürünün yansımaları gerçekçi gözlemlerle anlatılır:

“Ömer, oturduğu hendeğin içinden doğruldu. Az ilerdeki gün ılığı pis su göleğine gitti. Susamıştı. Üstünde yeşil, karasinekler uçuşuyordu. Elini yüzünü yıkadı. Köpüklü yosunları iki eliyle öteye itip bir avuç su aldı. Bir yudum içti. Su, ılık ve milellydi.” (Ö:10).

“Kış gelince köyümüzün yarısı çalışmak için Çukurova'ya gider. Yoksulluğun sıcak Çukurova topraklarına savurduğu insanımızın bir kısmı, pamuk ırgatlığında, bir kısmı da portakal işçiliğinde ömrünü tüketir. Çoğunun mezarı oralarda kalmıştır. Ekip biçilecek arazileri azmış, geçim çıkmıyormuş, falan filan! Bir bakıma haklılar da...” (BY:35).

“Ardından Çukurova'da pamuk toplama macerası...” (G:55).

“Dedemler, pamuk toplamak için Çukurova'da kaldılar.” (DD:122).

⁵² Abdal topluluklarının başı.

3.11.3. Alamancı Kültürü

Gelekeçi, “Alamancı” kavramının 1960’lı yıllardan itibaren Batı Avrupa’nın birçok ülkesine özellikle de Batı Almanya’ya çalışmak üzere gönderilmiş olan Türk işçilerini ve onların ailelerini tanımlamak üzere kullanıldığını ifade eder (2014, s.103).

Göç, insanlar üzerinde önemli değişimlere yol açar. Göç eden kişi; kimlik, uyum ve aidiyet sorunları yaşar. Bu sebeplerle göç denilen olgu aslında çok boyutlu ve disiplinler arası incelenmesi gereken bir konudur. Ekici’nin “*Bir Yabancı*” adlı hikâyesi halk arasında Alamancı diye nitelendirilen bu insanların yaşadığı sosyolojik değişimi anlatır:

“Şimdi yeni bir kazanç kapısı daha çıktı: Alamanya! Acı gurbet! Acı zulüm! Diyar-ı küffar... Gençler artık istikbali orda görüyorlar. Gitmek için karılarını boşayanlar oluyor. Hülle evlilikleri, hülle nikâhları yapıyor. Sonra verilen vaatler, edilen yeminler unutuluyor. Yuvalar dağılıyor. Şimdi herkes kızını oğlunu Alamanya’ya gönderebilmek için yarışıyor. Tanımadığı adamlarla nikâh kıydırıyor. İstikbâli, kurtuluşu orada görüyorlar. Alamanya kıblemiz şimdi. Birkaç yıl sonra altlarında araba, yanlarında cıncık gözlü, sarı avratlarınan dönüyorlar. Yıllarca yolunu gözleyen buradaki karılarını beğenmiyorlar. Bir derin yara... Bazen onlara da hak veriyorum: Tahsil yolu kapalı olursa neylesin millet? Üç çocuğumu okutabilmek için neler çektiğimi gel sen bana sor! Bir kısmı da Alamanya’ya mülteci olarak gidiyor.” (BY:35-36).

Necdet Ekici’nin incelenen hikâyelerinde yer alan farklı topluluklara ait kültürel özelliklerle ilgili unsurların bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 19.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Farklı Topluluklara Ait	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Kültürel Özellikler		
Farklı Topluluklara Ait Kültürel Özellikler / Abdal Kültürü	31	Metin içinde / Çayın Soğudu Başkanım, Zurnacı Kel Bekteş-1 adlı hikâyeler yoğun olarak Abdal kültürü ve ağız özelliklerini yansıtmaktadır
Göçebe Kültürü, Mevsimlik İşçi Hareketliliği	4	Metin içinde
Alamancı Kültürü	1	Metin içinde

3.12. Karşılaşılan Diğer Halk Bilimi Unsurları

3.12.1. Halkın Günlük Yaşantısı

“*Güneşi Uyandırmak*” adlı hikâyede köy yaşamının detayları ve çocuklara verdiği mutluluktan bahsedilmektedir:

“Çocukların ayağı toprağa değmeli; elleri börtü-böceğe, çimene dokunmalı; buz gibi kuyu suyu içmeli, ciğerlerine temiz hava dolmalıydı. Sabahleyin yayık sesiyle uyanmalı, ineğin böğürmesini, köpeğin havlamasını, horozun ötmesini duymalıydı.” (GU:101).

Ekici’nin doğduğu yer olan Hunu (Arıtış) hikâyelerde önemli yer tutar. Buradaki kız erkek ilişkileri de *Bir Yabancı* adlı hikâyede işlenmiştir:

“Hunu’nun kızları, sırf beni görmek için ellerinde helginlerle Göv Pınara suya giderlerdi.” (BY:25).

Çakır Hüsne/1 adlı hikâyede evli bir kadının evli bir adamla kaçmasının köy yerinde doğurduğu sonuçlardan bahsedilir:

“O gün köye müthiş bir dedikodu yayıldı. Çakır Hüsne’nin Gâvur Ali’ye kaçtığını duymayan ev, duymayan kadın, duymayan erkek, hatta duymayan çocuk kalmadı. Kahvelerde, pınar başlarında hep onlar anlatıldı. Bazen Gâvur Ali suçlandı, bazen Çakır Hüsne.” (ÇH/1:120).

Beklenmeyen Misafir ve *İkinci Bahar* adlı hikâyelerde kadınların aile hayatına katkısı anlatılmaktadır:

“Dağdan sırtımla çalı-çırpı getirişimi de anlatmasa iyiydi ya, onu da anlatıyor.” (BM:135).

“Görsen Türkmen kızının, koyun sütünden bir kaşar peyniri yapışı var, ellerini yersin! Hele baltayı eline alıp erkekler gibi odun yarışı yok mu? Dedim içimden, “Ulan oğlum Ahmet Ağa, sen kapıya avrat değil, İşbora motoru gibi bir şey alıyorsun!” (İB:119).

Beklenmeyen Misafir adlı hikâyede genç kızların dışarıda çok fazla görünmemesi gerektiği anlayışı vurgulanır:

“*Bekleme orda, gir içeri!*” diyerek bana usulen çıkıştı. Denileni hemen yaptım. Bu sözden genç kız olduğumu ima eden ince bir haz duyup mutlu oldum” (BM:130).

3.12.2. Geleneksel El Sanatları

İsmail Öztürk, el sanatları olan değerleri tanımladıktan sonra bu geleneğin değişim sürecini şu şekilde yorumlar:

Geleneksel kültürün maddi ürünleri olan ve el sanatları olarak nitelenen değerler toplum içinde değişik fonksiyonları olan, giyim kuşamdan çeyizlik eşyalara, mutfak araç-gereçlerinden müzik aletlerine, halı-kilim gibi dokumacılık ürünlerinden günlük farklı kullanım eşyalarına kadar uzanan geniş bir alanda karşımıza çıkan ürünlerdir (2005, s.67).

Öztürk’e göre bu ürünler ekonomik işlevleri dışında da farklı özelliklere sahiptir. Kendilerinden sonra gelen üretimlere, hammadde kaynakları, üretim teknikleri, süsleme teknikleri gibi yönlerden katkı vermişlerdir. Fakat Sanayi Devrimi sonrasında el emeğine dayalı üretim sanayi üretimi karşısında duramamış ve pek çok el sanatı ortadan kalkmış ya da yeni işlevler kazanmıştır (2005, s.67).

Ekici’nin hikâyelerinde geleneksel el sanatlarından kanaviçe, dantelâ, ebru, nakış, saz ustalığı geçmektedir:

“Önlerindeki kanaviçeyi işlemekle meşguldüler.” (BY:31).

“Elimdeki tığı ve özenle ördüğüm dantelâyı, oturduğum iskemlenin üzerine bırakıp damın siyeğinden sesin geldiği aşağı sokağa baktım.” (BM:128).

“İşlediğim kanaviçeleri ballandıra ballandıra anlatıyor...” (BM:135).

“...bulut ebrusu nakıştı.” (V:17).

“Asya’nın kanatlarında bir ‘*nakş-ı gül*’dü.” (V:17).

“...onu ‘tavlayabilmek’ için dizinde dantela işlerken damdan dama nasıl gözüne ayna tuttuğumu hatırlıyorum.” (GBK:95).

“Seslerle birlikte yanı başımda oturan hanım, elindeki tığı ve dantelayı yana bırakırken ben toparlandım.” (BA2:121).

“– Sen eski bir saz ustasıydın dayı.” (GT:28).

“Güzel Barçınay, kalbimde al kayıyor nakışlı bir ebru ...” (B:30).

3.12.3. El Öpme ve Mesel Getirme

El öpme, pek çok ülke kültüründe bulunan bir halk geleneğidir. Anne, baba, öğretmen, lider, ağabey, aile büyükleri gibi insanların, büyüklerine bir saygı göstergesi olarak elleri öpülür (Soylu, 2017, s.272).

Ekici'nin araştırılan eserlerinde el öpme geleneği bir saygı ifadesi anlamında karşımıza çıkmaktadır:

“İlk defa elini öpmedi.” (ÇH/1:124).

“Bu defa nedense öpmedi annemin ve babamın ellerini...” (BYGD/2:67).

“Ben onun gözlerinden öpeyim; o benim ellerimden öpsün.” (İ:112).

“Herkes öğretmenine "Öğretmenler Gününde kolonya, çorap, mendil, havlu götürürken, çiçek yaptırırken; hatta baklava, çikolata sardırırken sen kitabı tercih etmiştin.” (V:26).

“...öğretmeninin elini öperek veriyormuş.” (V:29).

“Elini öptüm.” (GŞ:18).

“Gelsin öpsün elimi.” (ABMD:21).

Mesel getirme; bir olayı, bir durumu benzetmelerle anlatma becerisidir. Duruma uyan bilinen bir kalıplaşmış bir söz ya da bir atasözü söylemek şeklinde de tanımlanabilir. *Gülpüren* adlı hikâyede Gülpüren karakterinin kız evinden çeyiz olarak arı kovanı getirmesi hadisesi zamanla bir mesele dönüşmüş ve köylüler bu durumu kalıplaşmış, yaygın bir benzetme unsuru olarak kullanarak mesel getirmişlerdir:

“Köyün iki dişli karıları bile "Hasan Çavuş'un arı kovanından çeyiz getirdiği gibi." diyerek **mesel getirir** olmuşlar.” (G:84).

Necdet Ekici'nin incelenen hikâyelerinde karşılaşılan diğer halk bilimi unsurlarının bulunma sayıları / sayısal verileri ve bu verilerin nasıl kullanıldığı bu bölümde tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 20.

Halk Bilimi Unsurlarının Bulunma Sayısı

Diğer Halk Bilimi Unsurları	Bulunma Sayısı	Kullanılma Biçimi
Halkın Günlük Yaşantısı	6	Metin içinde
Geleneksel El Sanatları	9	Metin içinde
El Öpme ve Mesel Getirme	8	Metin içinde

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Halk bilimi, halka ait sözlü ya da yazılı ürünleri inceler. Halka ait bu ürünler birçok çağdaş yazarın yararlandığı kaynaklardır. Son dönem hikâyecilerimizden Necdet Ekici de halk kültürü unsurlarından yoğun olarak beslenmektedir. Ekici, Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Arıtış kasabasında doğmuştur. Ağıtçı bir babaanne ve türkülü halk hikâyeleri anlatıcısı bir dedeyle büyümüştür. Ekici'nin yararlandığı halk kültürü kaynaklarından biri de budur. *Kapıcı* adlı hikâyede anlatılan kurgusal bir karakter olan türkülü halk hikâyesi anlatıcısı ve meddah olan dede karakterinde ve *Bir Yabancı* adlı hikâyede yer alan Arıtış'a ait bir ağıt örneğinde bu izleri görürüz.

Ekici, yazarlık yaşamının başından beri Türk İslam kültür ve geleneğine bağlı eserler ortaya koyar. Günümüzde geçen hikâyelerinde dahi kullandığı geleneksel ve dini motifler bunu göstermektedir. Ekici geleneğe bağlı bir yazardır. Onun hikâyelerinde genellikle taşrada yaşayan halkın günlük yaşantısı, müteyyin insanlar, sosyal statülerine uygun konuşan oldukça gerçekçi hikâye tipleri, yoğun bir şekilde kullanılan halk kültürü unsurları ve bu kültüre hâkim olduğunu hissettiren bir tavır göze çarpar.

Araştırmada halk edebiyatı manzum ürünleri içerisinde en yoğun rastlanılan türler ağıt ve türküdür. *Arıtış'ın Ağıtları* adlı müstakil bir eseri bulunan Ekici, babaannesinden duyduğu ve doğduğu kasabadan derlediği bir ağıtı *Bir Yabancı* adlı hikâyede kullanır. Ayrıca hikâyelerde mensur ağıtlar da vardır. Mâni, ninni, tekerleme gibi türlerin araştırılan eserlerde sıklıkla yer almadığı tespit edilmiştir.

Ekici'nin hikâyelerinde türkü metinleri sıklıkla geçmektedir. Hikâyelerde toplam 37 farklı türkü metin parçaları olarak 2 türkü de bütün olarak hikâyelerde yer alır. Ekici, Yazıcıoğlu ve Afşinli Derdiçok gibi yerel saz aşıklarına ait türküleri de hikâyelerinde kullanır. Türkülere ait kalıplaşmış sözler hikâye karakterlerinin ağzında birer motif, telmih unsuru hem de bir halk edebiyatı ürünü olarak yer alır. Ekici'nin dedesi bir türkülü halk hikâyesi anlatıcısıdır. Ekici, *Nazlı Senem* adlı hikâyede dedesinden sıklıkla dinlediği *Yazıcıoğlu ile Senem* adlı türkülü hikâye örneğini kullanır. Ekici'nin hikâyeleri, yaşadığı coğrafyadaki halk edebiyatı unsurlarını kalıcılaştıran, kaydeden ve yaşatan eserlerdir. Ekici'nin hikâyelerde geçen bazı türkü sözlerini bazı tipler aracılığıyla leit-motif gibi kullandığı da görülmektedir. Bir ezgi barındırdığı için kendi içinde bir ritim taşıyan bu türkü sözleri / leit-motifler hikâye tiplerinin duygu dünyalarına dair bilgi vermekte ve metne müzikalite katmaktadırlar. Kullanılan leit-

motiflerin türkü sözleri olması bu çağdaş yazarın yaslandığı ve yararlandığı kaynakları göstermesi bakımından önemlidir.

İncelenen hikâyelerde ezgisine göre farklı bir türkü türü olan bozlaklar da geniş yer tutar. Bozlak geleneğini yaşatan bir zümre olan Abdal kültürü, Ekici'nin hikâyelerinde önemli bir unsurdur. Laleler isimli Azerbaycan halk türküsünün yazılma hikâyesi de *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyede yer almaktadır.

Araştırmada halk edebiyatı mensur ürünleri efsane, destan, masal başlıkları ve masal motifleri, mitoloji alt başlıkları altında değerlendirilmiştir. *Şahmaran* adlı hikâyede bir efsane motifi olan Şahmeran geçer. Ekici, bu motifi modernize ederek farklı bir efsane varlığı portresi çizer. Çukurova'ya ait bir efsane olan Şahmeran, Ekici'nin hikâyelerini zenginleştiren yerel bir motiftir.

Ekici'nin hikâyelerini besleyen halk edebiyatı ürünlerinden biri de *Manas Destanı*'dır. Ekici'nin fikri dünyasını besleyen yazarlardan biri olan Cengiz Aytmatov'a ait olan *Gün Olur Asra Bedel* romanı ve bu romanın arka planını oluşturan Manas Destanı'na ait kavramlar, karakterler ve yer isimleri araştırılan hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Manas Destanı'nda oğlunu kurtarmaya çalışırken ölen Nayman Ana, onun mankurtlaşan oğlu hikâyelerde benzetme unsuru ve motif olarak kullanılır. Manas Destanı'nda ve Türk, Kırgız, Altay mitolojilerinde geçen kanatlı atların adı olan Tulpar bu hikâyelerdeki destansı anlatımı destekler. Tıpkı "Tulpar" gibi İslamiyet öncesi dönemlere çağrışımlar yapan "Bahşı" sözcüğü de incelenen eserlerde geçmektedir. Beş farklı varyantı olan Alpamiş Destanı, "Sürhayil" adlı destan kişisiyle Barçınay adlı hikâyede karşımıza çıkar. Ekici, bu motifleri kullanarak hikâyelerinin anlatımına destansı bir hava katar, bu motiflerle farklı anlam katmanları yaratır, okuyucuyu o dönemin atmosferine sokar. Bu hikâyeleri anlayabilmek adına metinlerde geçen bu mitolojik kişi ve motiflerin anlam değerlerini bilmek gerekir. Ekici'nin hikâyelerinde geçen bir başka halk edebiyatı ürünü de *Ergenekon Destanı*'dır. Kazak kültür ve mitolojisinin önemli bir motifi olan Kazakistan bayrağında da gördüğümüz "Samruk Kuşu" bir telmih unsuru şeklinde Barçınay adlı hikâyede kullanılır. *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyede Kazak halk kültürüne ait *Ayman ile Şolpan Destanı*, Kaşayım, Kulşekiz, Karaşas ve Kız Jibek gibi destan kişileri geçmektedir. Ekici, eserlerinde doğrudan destan motifleri kullandığı gibi bazı hikâyelerinde Ziya Gökalp'in *Ala Geyik* manzumesi gibi halk kültürü unsurları ve destansı anlatım tarzını içeren metin örnekleri de bulunmaktadır. İncelenen hikâyelerde rastlanılan Ziya Gökalp gibi sanatçılara ait metin örnekleri Ekici'nin fikri dünyasının işaretlerini vermesi açısından önemlidir.

Ayrıca Ekici'nin hikâyelerinde kullandığı destan ve efsane motifleriyle toplumun duyuş ve inanışlarını yaşatmaya çalıştığı görülmüştür.

Ekici'nin hikâyelerinde bir masal metni yer almaz fakat bazı masal motifleri ve Türk masal kahramanları, kavramları “Kafdağı, Keloğlan vb.” hikâyelerin masalsı atmosferine katkı verir. Bir Yahya Kemal şiiri karakteri olan Mehlika Sultan, yanan küllerinden yeniden yaşama tutunan Zümrüdü Anka kuşu gibi motifler bu hikâyeleri zenginleştirir ve hikâyelere farklı çağrışım değerleri katar. Bir Uygur masalında yer alan yasak ağacın meyvesi olan “Açıgmakün” gibi Türk dünyasına ait masal motifleri de hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu yoğun efsane, destan, masal motifleri; Türk dünyasına özgü destan kişileri, yer adları Ekici'deki Türk halk kültürü etkilerinin ve yazarın beslendiği kaynakların bir yansımasıdır denilebilir.

Mitolojik unsurlar sembolizm ve çağrışım özellikleri ile kurmaca metnin anlam dünyasını zenginleştirirler. Araştırılan eserlerde Çolpan (Çoban) Yıldızı, âb-ı hayat ve Zaloğlu Rüstem gibi mitolojik unsurlara, kişilere rastlanılmıştır.

Araştırılan eserlerde Aşık edebiyatı ile ilgili tespit edilen unsurlar saz aşıkları, koşma, semai ve halk hikâyeleri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Hikâyelerde toplam beş saz aşığı “Karacaoğlan, Neşet Ertaş, Aşık Mahsuni Şerif, Aşık Veysel, Afşinli Derdiçok” ve saz çalmamalarına rağmen halk şiiri formunda şiirler yazan Abdurrahim Karakoç, Bahaeddin Karakoç yer alır. Bütünüyle yer almasa da Karacaoğlan'a ait koşma ve semai parçaları hikâyelerde geçer. Ekici'nin kendi coğrafyasına ait bir saz aşığı olan Karacaoğlan'ı ve onun eserlerinden bazı parçaları kullanması bilinçlidir. Bu durum Ekici'nin yaşadığı coğrafyaya ait sözlü kültürün mirasını önemseydiğini ve taşıdığını göstermesi açısından önemlidir.

Ekici'nin hikâyeleri halk hikâyeleri açısından oldukça zengindir. Hikâyelerde bilindik halk hikâyelerinin dışında daha yöresel ve az bilinen *Salman Bey*, *İlbeylioğlu*, *Eşref Bey* ve *Nazlı ile Senem* hikâyeleri de geçer. *Kapıcı* adlı hikâyede ise halk hikâyeleri bir benzetme ya da çağrışım unsuru olmaktan çıkar. Hikâyede yer alan dede, bir halk hikâyeleri anlatıcısı ve meddaktır. Yazar burada halk hikâyelerine özgü üslup ve dil özelliklerini kullanır. Bir meddahın dili hikâyenin de dili olur. *Sis Yolları Kesince* adlı hikâyenin içerisinde 11'li hece ölçüsüyle yazılmış, aaab/ccdb uyak örgüsüyle yazılmış manzum iki dördlüğün de bulunduğu nazım nesir karışık yazılmış, literatürde bulunmayan *Gökçe Çiçek ile Dede* adlı bir halk hikâyesi bulunmaktadır. Ekici, halkın dilinde yaşayan sözlü bir kültürel ürünü modern hikâye formuyla anlatmış ve bu ürünü kayıt altına almıştır.

Necdet Ekici'nin araştırılan hikâyelerinde kalıplaşmış sözlerden küfürler ve argo sözler; atasözleri; beddualar; deyimler; dualar; lakaplar; selamlaşma, vedalaşma ve tebrik sözleri; yeminler tespit edilmiştir. Ekici, Abdal kültürünün yoğun olarak bulunduğu Dört Yol'da yaşamaktadır. Abdal kültürü kendine özgü bir argo kültürüne sahiptir. Hikâyelerde sadece bu kültüre has argo ve küfürlere rastlanmıştır. Bu sözler aynı zamanda Abdal kültürüne özgü ağız özellikleriyle verilmektedir.

Bazı atasözleri hikâyelerde değişikliklerle ifade edilmiştir. Bu durum atasözlerinin o yöredeki farklı kullanımlarıyla ilgili olabilir. Ayrıca tespit edilen bazı atasözleri ise kaynaklarda yer almayıp sadece o yöreye hasdır.

Hikâyelerde oldukça özgün ve o yöreye özgü beddualar tespit edilmiştir. Yazar, bedduaları kullanarak karakterlerin iç dünyalarını yansıtmının yanı sıra anlatımı yöresel ifadelerle ve ağız özellikleriyle renklendirip gerçekçi karakterler ortaya çıkarmıştır.

Hikâyelerde deyimlerin büyük oranda özgün halleri kullanılmış olmakla birlikte bazı deyimlerde değişiklikler vardır. Yöresel ve az bilinen deyimlere hikâyelerde rastlanmıştır. Hikâyelerde deyim kullanımı çok fazladır. Bu durum yazarın halk kültürüne ve diline hakimiyetini göstermektedir.

Hikâyelerde manevi hayatın, geleneklerin ve göreneklerin önemi vurgulanmaktadır. Yazarın hikâyelerindeki kişiler genel anlamda muhafazakâr ve mütedeyyindirler. Bu karakterlerin duygu dünyalarında duanın önemli yer tuttuğu görülmektedir. Ayrıca "*Zurnacı Kel Bekteş-1*" adlı hikâyede Alevi Abdal kültürüne ait Alevi lokma gülbengi / sofraya duası ve cazgırlara özgü kalıplaşmış sözlerden olan salâvatlama adı verilen pehlivan duası "*Gül Olacaksın*" adlı hikâyede tespit edilmiştir.

Hitapların kişiye, kültürel farklılıklara ve ağız özelliklerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Dört Yol Abdallarına özgü bir hitap şekli olan "kirvelerim" ifadesi yoğun bir şekilde hikâyelerde kullanılmıştır. Hitaplardaki bu çeşitlilik yazarın kişileri eğitim seviyelerine, kültürel özelliklerine, ait olduğu topluluğun ağız özelliklerine göre konuşturduğunu göstermektedir.

Hikâyelerde ailelere ve kişilere verilen lakaplar oldukça fazladır. İncelenen hikâyelerde lakapların kişilerin etnik kökeni, memleketi, mesleği, ten rengi, kişisel özellikleri ve aile adlarına göre verildiği görülmüştür.

Seyirlik oyunlar başlığında ise incelenen hikâyelerde ortaoyunu, köy seyirlik oyunları ve meddah unsurlarına rastlanmıştır. *Gönlüm Bir Kelebek* hikâyesi içerisinde Kahramanmaraş yöresinde yazarın çocukluğunda çokça şahit olduğu Ermeni halk

kültürüne ait “Kız kaçıрма veya Keşiş Oyunu” adı verilen köy seyirlik oyunu anlatılır. Burada Ermenilere özgü bir ritüelin ironik bir üslupla karikatürize edildiği görülmektedir. *Kapıcı* adlı hikâyede de anlatıcının dedesi bir türkölü halk hikâyeleri anlatıcısı, ağıt yakıcısı ve meddaktır. Onun şahsında meddah tekniği ve üslubu gözler önüne serilir. Yazarın bu karakteri yaratırken kendi dedesinden yararlandığı görülmektedir. Ekici’nin hikâyelerindeki karakterler ve tipler kendi yaşamından, gözlemlerinden izler taşırlar.

Necdet Ekici’nin araştırılan eserlerinde tespit edilen tekke / tasavvuf edebiyatıyla ilgili unsurlar bazen bu edebiyatla ilişkili şairlerin isimleri “Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaşî Veli, Mevlâna, Yunus Emre” ve bu kişilerin sözleri olarak bazen de bu edebiyatın ürünlerine telmih şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyelerdeki halk kültürü unsurları; dil ve anlatımla ilgili unsurlar başlığı altında ağız özellikleri ve yerel söyleyişler, yöresel benzetmeler, yöresel renk tabirleri ve ses unsuru dışında iletişim alt başlıkları şeklinde değerlendirilmiştir. Hikâyelerin tamamında ağız özellikleri ve yerel söyleyişler zengin bir şekilde kullanılmıştır. Necdet Ekici’nin hikâyelerinde yaşadığı yer olan Hatay’ın Dört Yol ilçesinin yanı sıra doğduğu yer olan Kahramanmaraş’ın Afşin ilçesinin ağız özelliklerini eserlerine yansıttığı görülmektedir. Ayrıca yaşadığı yerlere komşu olan kentlerin ağız özellikleri (Adana, G.Antep) de hikâyelerde kullanılmıştır. *Çayın Soğudu Başkanım*, *Şahmaran*, *Zurnacı Kel Bekteş-1/2*, *Güvercin Taklası* adlı hikâyelerde Abdal kültürü ve ağız özellikleri; *Nazlı Senem* adlı hikâyede Azerbaycan Türkçesi, *Ay Yüzlü Güzel Konçuy* adlı hikâyede ise Kazak Türkçesinin örnekleri tespit edilmiştir. Ekici’nin hikâyelerinde Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğünde yer almayan unutulmaya yüz tutmuş onlarca yöresel kelime kullanılmıştır. Bu kelimeler “Hikâyelerin Yerel kelimeler Sözlüğü” adlı bölümde anlamlarıyla verilmiştir.

Hikâyelerde tespit edilen bir başka dil ve anlatım özelliği de yöresel benzetmelerdir. Yazar bu benzetmeleri yaparken halk zoolojisi ve botanigi unsurlarından yararlanmaktadır. Bu Ekici’ye özgü bir dil ve üslup özelliğidir. Folklorik bir malzeme, bir dil özelliği olarak özgün bir şekilde kullanılmıştır. Hikâyelerde görülen bir başka dil özelliği yöresel renk ifadelerinin kullanılmasıdır. Ekici, yaşadığı yörede yoğun olarak kullanılan yöresel renk unsurlarını hikâyelerinde kullanmıştır. Ses unsuru dışında iletişimle ilgili unsurlardan “el işareti ve yüz ifadesi ile, mektupla, cama taş atarak, araba selektörü ile, ıslıkla, kartvizitle ve tokalaşmak” gibi örneklere rastlanılmıştır.

İslamiyet Öncesi İnanç İzleri, Şamanizm ve Budizm alt başlıkları altında değerlendirilmiştir. Gök Tanrı kültü / Şamanizm ve Budizm’le ilgili olduğu düşünülen ellerini gökyüzüne açıp dua etme ve bağdaş kurma ritüellerine hikâyelerde rastlanılmıştır.

Hikâyelerde tabiat kültlerinden ağaç kültü örnekleri tespit edilmiştir. *Yamaçtaki Işık* adlı hikâyede yalnız ve yaşlı alıç ağacıyla anlatıcının hal diliyle anlaşması ve diğer örnekler animistik etki ve ağaç kültü olarak değerlendirilmiştir.

Geçiş dönemi, hikâyelerde doğum, evlilik ve ölüm başlıkları altında incelenmiştir. Doğum dönemi doğum öncesi ve sonrası, ad verme unsurlarını barındırmaktadır. Türk halk kültürünün önemli ritüellerinden biri olan ad koyma törenine, adın nasıl konulacağı ve göbek adı unsurlarına hikâyelerde rastlanılmıştır. Hikâyelerde evlilik dönemiyle ilgili geleneksel yöntemlerden dünür gitme, beşik kertmesi ve kız kaçırma ritüelleri görülmüştür. Ayrıca evlenilecek erkeğin fiziksel anlamda evliliğe uygun olup olmadığını anlamak için yapılan bir evlilik öncesi ritüel olan tek ayak üzerinde çorap giyme uygulaması Ekici’nin *Budak Ağa 2* adlı hikâyesinde karşımıza çıkar. Kaybolmaya yüz tutan ve literatürde yer almayan bu uygulama bütün detaylarıyla aktarılır. Ekici’nin kaleminde bu folklorik detay hem bir mizah unsuru ve kaynaklarda yer almayan bir geleneğin yazıya aktarılarak kaydedilmesi olarak değerlendirilebilir. *İkinci Bahar* adlı hikâyede söz kesildikten sonra erkek tarafının getirdiği ikramlar anlamına gelen şirincelik âdeti bulunmaktadır. Abdallara özgü düğün gelenekleri, çok eşlilik, yastık çerezi gibi unsurlar hikâyelerde geçmektedir. *Gülpüren* adlı hikâyede gelinin, baba evinden helallik isteyip ayrılırken bereketin simgesi olarak içi şeker ve bozuk para dolu testinin kırılması ve gelinin babadan çeyiz olarak ne istediğini söylemesi âdeti işlenir. Yazar çeyiz geleneğini bu hikâyede farklı bir bakış açısıyla işlemiştir. Ölüm sonrası dönemle ilgili olarak dua okuma, mevlit okutma, kabir ziyareti âdetleri hikâyelerde görülmüştür.

Giyim-kuşamla ilgili unsurlar; erkek giyimi, görünümü ve aksesuarları; kadın giyimi, görünümü ve aksesuarları; çocuk giyimi ve süslenme alt başlıklarında incelenmiştir. Süslenme başlığı değerli takı ve aksesuarlar, makyaj ve koku alt başlıklarına ayrılarak değerlendirilmiştir. İncelenen hikâyelerde yer alan giyim ve aksesuarlar kişilerin ekonomik seviyelerini, mesleklerini, sosyal statülerini ve gelenekle bağlantısını göstermesi açısından önemlidir. Kırsal bölgelerde geçen hikâyelerde geleneksel giyim ve aksesuar örneklerine daha çok rastlanılmıştır.

Araştırılan eserlerde halk bilgisi unsurları oldukça zengindir. Özellikle halk botaniği, halk hekimliği ve halk zoolojisi bölümlerinde özgün denebilecek örneklere rastlanmıştır. Halk botaniği bölümünde aromatik özellikleri olan ve bazı hastalıklara iyi geldiği düşünülen endemik bitkiler vardır. Günümüzde artık kullanılmayan deplengi / deplengi adlı geleneksel tarım aleti metinlerde görülmüştür. *Güneşi uyandırmak* adlı hikâyede halk botaniği anlamında farklı tarım uygulamalarının kullanıldığı unsurlar tespit edilmiştir.

Halk ekonomisi; meslekler, geleneksel meslekler, hayvancılık, tarım ve rençperlik, avcılık başlıkları altında değerlendirilmiştir. Köşker, zurnacı, davulcu, sünnetçi, hamutçu, haddehaneci gibi geleneksel meslekler hikâyelerde kullanılmaktadır.

Ekici'nin incelenen metinlerinde bir halk hekimliği uygulama mekânı olan Dört Yol Yılandıcı Hacı Ocağı, *Yılandıcı Hacı* adlı hikâyenin konusunu oluşturmaktadır. Bir halk hekimliği uygulaması olan ocakların modern bir hikâyeye konu olması nadir bulunan bir örnektir. Halk hekimliği; Yılandıcı Ocağı, ocağın oluşum hikâyesi, tedavi ritüeli, el alma / el verme geleneği ve üfürükçülük şeklinde incelenmiştir. Yılandıcı Hacı adlı hikâyede ocağın nasıl oluştuğu, tedavinin nasıl yapıldığı ve el alma / el verme geleneğinin detayları ve kurmaca olan bu hikâyenin gerçek Yılandıcı Ocaklarıyla benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir.

Karamuk adlı bir av köpeğini anlatan hikâyeye ise tek başına halk veterinerliği ve zoolojisi örnekleri barındırmaktadır. Ayrıca Karamuk adlı köpeğin kümeden yumurta yemesini engellemek adına köpeğin ağzında haşlanmış yumurtanın patlatılması şeklinde yapılan uygulama insan merkezli bir yaklaşımla hayvan çalışmaları için kullanılan bir kavram olan hayvan folkloru/ animal lore bünyesinde değerlendirilmiştir. Burada yapılan uygulama hayvana hâkim olma, hükmetme ve onu kontrol altına alma şeklinde farklı bir bakış açısıyla karşımıza çıkmaktadır. İncelenen hikâyelerde halk hukuku bağlamında değerlendirilebilecek miras, vasiyet, beşik kertmesi, çok eşlilik, dul kalınca baba evine dönme gibi unsurlar tespit edilmiştir. Halk taşıtları olarak modern taşıtlardan kara tren, otobüs, traktör, bisiklet, kamyon, uçak, ambulans, cenaze arabası, kamyonet, minibüs; geleneksel taşıtlardan kağrı görülmüştür.

Araştırılan eserlerde halk zoolojisi anlamında hayvanlara halkın verdiği adlara rastlanmıştır. Kepçeye benzedikleri için yavru kurbağalara verilen ad olan çomça kurbağası; toklu, kulağı kesik davar köpekleri; Kangal iti, Aydınli iti; ördeğe halk tarafından verilen isim olan yeşilbaşlı suna, gövel ördek, suna; yumurtlamayan genç tavuk anlamına gelen celfin gibi yöresel hayvan isimleri tespit edilmiştir. *Sis Yolları*

Kesince adlı hikâyede 22 kuş türünün halk ağzındaki karşılığı verilmiştir. Hayvanlara yedirmek için hazırlanan yal adı verilen unla kepek karışımı sulu yiyeceğin konulduğu taştan yapılmış kap olan ve unutulmaya yüz tutan “yal taşı” *Karamuk* adlı hikâyede geçmektedir.

Hikâyelerde top, avuç, parmak hesabı, dirhem, dönüm, kök, bire kırk, at yükü gibi halk matematiği unsurları tespit edilmiştir.

Halk mimarisi ile ilgili unsurlar aydınlanma ve ısınma, konutlarda kullanılan eşyalar, geleneksel eşyalar, konut-mekân türleri ve konut bölümleri şeklinde incelenmiştir. Ekici'nin hikâyelerinde ağırlıklı olarak geleneksel aydınlanma ve ısınma araçları kullanılmıştır. Helgin, soku taşı, loğ, sarat, kalıç, çingil, tahra, testi, bohça, testi, kirmen, kolan, semer, yemeni, semaver, çömçe, somya, kara kazan ve kilim gibi geleneksel eşyalar metinlerde görülmüştür. Ekici'nin hikâyelerinde çatal kapı, tandır damı, bahçe kapısı anlamına gelen yöresel bir ifade olan kapsalık gibi konut bölümleri tespit edilmiştir. *Yüreğimdeki Cemre* adlı hikâyede yöresel bir yapının nasıl yapıldığıyla ilgili detaylar vardır. Huğ adı verilen yöreye özgü yapılar da metinde görülmüştür.

Halk mutfağı ile ilgili unsurlar yiyecek türleri, içecek türleri, yiyecek türleri, mutfak araç ve gereçleri ve keyif verici maddeler başlıkları altında değerlendirilmiştir. Hikâyelerde en çok kullanılan içecek çaydır. Yöresel yiyeceklerden belben, çöz, firik ve Maraş çöreği metinlerde görülmüştür. Keyif verici maddeler başlığında yöreye özgü Maraş otu /acı ot ve bir rakı çeşidi olan arak tespit edilmiştir. Ekici hikâyelerindeki tipler ağırlıklı olarak sarma tütün içmektedir. Tütün tabakası hikâye tiplerinde yoğun görülen bir aksesuardır.

İncelen metinlerde halk inanışları başlığı; inanışlar, (Kurşun dökme, nazar ve nazar boncuğu, bengisu, bengisuyun oluşum hikâyesi, okunmuş yiyecek, göz seğirmesi) dinsel kişilikler; dini unsurlar ve kavramlar; ibadet ve dini ritüeller; kutsal kitaplar; tasavvuf, ayet, hadis, sure ve dini kavramlar; dini kıssalar şeklinde değerlendirilmiştir. *Can Suyu* adlı hikâyede kurşun dökme ritüeli görülmüştür. Bu hikâyede ayrıca nazar, nazar boncuğu ve bengisu inanışları vardır. *Beklenmeyen Misafir* adlı hikâyede göz seğirmesi, *Yamaçtaki Işık* adlı hikâyede ise okunmuş yiyecek inanışı tespit edilmiştir. Ekici'nin hikâyelerinde geleneğe bağlı ve muhafazakâr tipler sıklıkla karşımıza çıkar. Dolayısıyla dini unsurlar ve kavramlar; ibadet ve dini ritüeller; kutsal kitaplar; tasavvuf, ayet, hadis, sure ve dini kavramlar ve dini kıssalarla ilgili unsurlar incelenen metinlerde yoğun olarak görülmüştür.

Hikâyelerde Afşin'deki Ashab-ı Kehf ve Dede Baba / Deve Baba Türbesi, Kırıkhan'daki Beyazıt-ı Bestami Hazretleri'nin Türbesi ve Dört Yol'daki Karabıyık Dede Türbeleri hikâyeye kişilerinin şifa aradıkları kutsal mekânlar olarak tespit edilmiştir.

Beklenmeyen Misafir adlı hikâyede bir halk inancı olarak rüyada görülen kişinin eve misafir olarak geleceği inancının işlendiği görülmüştür. Farklı çağrışım ve anlam değerlerine sahip, halk inancısında önemli olan kırk sayısının hikâyelerde yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tabiatüstü varlıklardan Azrail, alkarısı, gulyabani, denizkızı, hortlak, şeytan, umacı, cin, İsrail metinlerde görülmüştür. Azrail farklı anlam değerleri yaratacak şekilde hikâyelerde diğer unsurlara nazaran daha fazla kullanılmıştır.

Canlı varlıklarla ilgili halk inanışlarından olan ve olumsuzluk getireceği düşüncesi barındıran baykuş, kara kedi gibi unsurlara rastlanmıştır. Eve gelen misafirin kötü biri olduğunun köpek tarafından hissedilmesi ve dilek ağacı inanışları da metinlerde tespit edilmiştir.

Oyun, eğlence ve spor ile ilgili unsurlar büyüklere mahsus oyunlar ile çocuk oyunları ve oyuncakları şeklinde değerlendirilmiştir. Geleneksel ata sporumuz olan güreş ve bu sporun bize özgü çeşitleri olan yağlı güreş ve karakucak güreşi; halk oyunu türleri olan halebî, zeybek ve çiftetelli; Abdallara özgü bir kültür olan köçek ve köçeklik incelenen metinlerde karşılaştığımız büyüklere mahsus oyunlardır. Hikâyelerde ara kesme ve fol çevirmek “topaç” gibi Hatay yöresine özgü oyunların dışında yağ satarım bal satarım, sek sek, elim sende, körebe, saklambaç, kaydırak ve çelik-çomak gibi geleneksel çocuk oyunları tespit edilmiştir. Ayrıca doğadaki unsurlardan yararlanarak yapılan basit ve geleneksel oyuncaklar da metinlerde geçmektedir.

Hikâyelerde törenler, bayramlar, kutlamalar bölümü göç törenleri ve iklimsel hareketlilikler; dini nitelikli bayramlar, karşılama ve kutlamalar şeklinde değerlendirilmiştir. Bir halk kültürü haline dönüşen yaylaya göç töreni; Kurban ve Ramazan Bayramı; müjdeli bir haber alındığında bir hayvanın kesilmesi ve müjdeyi verenlere ikram edilmesi şeklinde olan kutlama ritüeli örneği incelenen hikâyelerde tespit edilmiştir.

Farklı topluluklara ait kültürel özellikler başlığı altında Abdal kültürü, göçebe kültürü ve Alamancı kültürü gibi kültürel özellikler değerlendirilmiştir. Özellikle Abdal kültürü yaptıkları meslekler, etnik kökenleri, inançları, eğitim seviyeleri, eğlence anlayışları, dünyaya bakış açıları, hedonist tavırları, müzisyen kimlikleri, diğer

zümrelerin onlara bakış açıları ve kendilerine özgü ağız özellikleri bağlamında değerlendirilip bu kültürle ilgili tespitler yapılmıştır. *Şahmaran, Zurnacı Kel Bektaş-1, Çayın Soğudu Başkanım ve Güvercin Taklası* hikâyeler yoğun bir şekilde Abdal kültürü ve ağız özellikleri barındırmaktadır.

Halkın günlük yaşantısı, geleneksel el sanatları, el öpme ve mesel getirme metinlerde karşılaşılan diğer halk bilimi unsurlarıdır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verilerden yola çıkarak ulaştığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

Necdet Ekici'nin incelenen bütün hikâyeleri, "Maupassant tarzı" olarak da bilinen "olay hikâyesi" kategorisinde yazılmıştır. Ekici hikâyelerini ağırlıklı olarak kahraman bakış açısıyla ifade etmiştir. Yazar, birinci tekil şahıs ağızından anlatımı tercih etmiş, yaşanmışlık hissi uyandıran gerçekçi gözlemlere yer vermiş ve yaşanmış olayları kurgulayarak anlatmıştır. Ekici'nin hikâyelerinde erkek kahramanları ön plana çıkarttığı görülmektedir.

Hikâyelerde yer alan halk bilimi unsurlarının sayıca fazla olması, toplumsal hayatın ve bu hayata dair detayların hikâyelere ne derece yansıtıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Tespitlerden de anlaşılacağı üzere günlük hayatın içindeki bu değerlerin yazar tarafından oldukça doğal kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu sayede metin içerisinde bu unsurların kullanılması okuyucu tarafından yadırganmaz. Yazar, bu unsurları üslubuna rahatlıkla dahil etmeyi başarmıştır. Kendi üslubunca kullandığı halk bilimi unsurları, hikâyelere ayrı bir canlılık ve zenginlik katmıştır. Hikâyelerde kullanılan halk bilimi unsurları anlatıma canlılık katmanın yanında özellikle olay örgüsünün gelişimine doğrudan etki etmiştir. Ölümün anlatıldığı metinlerde ağıt türünün kullanılması ya da ayrılık temasında bu temaya özgü türkü metinlerinin kullanılması bu duruma örnek olarak verilebilir. Kutsal mekânların geçtiği hikâyelerde hikâye kişilerinin buralarda sorunlarına çözüm araması olay örgüsü içerisinde önemli yer tutmuştur. Dolayısıyla yazar bu unsurları sadece motif ya da dekor olarak kullanmamış olay örgüsünü etkileyen bir detay olarak kurgulamıştır. Yazar, halk bilimi unsurlarını yoğun bir şekilde kullanarak, bu sayede hikâyelerin olay örgüsüne farklı renkler katmıştır. Halk bilimi unsurları hikâyelerin olay örgüsünü tamamlayan öğeler olarak eserde yer almıştır.

Yazarın hikâyelerinde akıcılık sağlamak, anlatım çeşitliliği oluşturmak ve anlatımda tekdüzeliği kırmak için destan motiflerinden, destansı ifadelerden ve meddah tekniğinden yararlanılmıştır. Ekici hikâyelerinde, ağıt türü yoğun olarak ve metin

şeklinde yer almıştır. Onun bu türe özel ilgi duyması aile geleneğinden kaynaklanmaktadır. Hikâyelerde tespit ettiğimiz bazı yöresel kelime, deyim ve atasözlerinin bu söz kalıplarına özgü sözlüklerde bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu bölümdeki bulguların sözlük çalışmalarına katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

Ekici'nin hikâyelerinde yoğun ruh tahlillerine, derin felsefi düşüncelere rastlanmamıştır. Yazar, yaşadığı coğrafyanın kültürel birikimine ait unsurları toparlayarak, inşa ettiği olay örgüsüyle bu unsurları harmanlayıp yaşananlardan bir ders çıkarma anlayışını sanatının temel noktası yapmıştır.

Bazı halk bilimi unsurlarının yazarın üslubunu belirleyen ve şekillendiren özellikleri görülmüştür. Yazarın halk hikâyelerinden yararlandığı bölümlerde metnin dili tıpkı bir halk hikâyesi gibi manzum mensur karışıktır. Destan motiflerini kullandığı bölümlerde, devrik cümlelerin ve imgelerin yoğunlaştığı metnin dilinin destana yaklaştığı tespit edilmiştir. Masal motiflerinin kullanıldığı bölümlerde ise masala özgü olağanüstülük ve ulaşılamazlık duygularının dile yansıdığı görülmüştür. Bu durum incelenen hikâyelerde halk bilimi unsurlarının sadece içeriği değil dil ve anlatımı da etkilediği sonucuna bizi götürmektedir. Araştırmamızda belirttiğimiz halk bilimi unsurları, hikâyelerde anlatılan insanın, Anadolu insanının, geniş bir bakış açısıyla betimlenmesinde önemli katkılar sunmuştur. Anadolu insanının ruhunu, folklorik unsurlarla harmanlayarak yansıtmaya çalışan Ekici, böylece hikâyelerinin samimiliğini ve doğallığını da artırmıştır.

Halk bilimi alanına giren unsurların son yıllarda çağdaş edebiyat ürünlerinde ele alınması, iki disiplin arasındaki ilişkinin gelişmesini sağlamıştır. Bu da halk bilimciler için yeni bir çalışma alanının doğması sonucunu doğurmuştur. Halk bilimi unsurlarının modern edebiyat türlerinde ve bu metinlerin olay örgüleri içerisinde kullanılması farklı iki disiplinin birbirlerini etkilemelerinin bir sonucu olarak algılanmalıdır.

Ekici hikâyeleri; olay hikâyesi olması, Anadolu'yu konu edinmesi ve sıradan insanı anlatması bakımından Ömer Seyfettin'le Refik Halit Karay gibi yazarların metinleriyle ortak özelliklerle barındırır. Ömer Seyfettin hikâyeleri genel anlamda Anadolu'yu anlatır. Ekici ise hikâyelerine mekân olarak Afşin, Hunu, Dörtüol ve Çukurova gibi hayatının geçtiği yerleri seçer. Yine özellikle Ekici'nin Türk destan motiflerini kullandığı hikâyelerde Aytmatov etkisi hissedilmektedir. Kendisi de zaten Aytmatov'un onun düşünce dünyasını etkileyen bir yazar olduğunu ifade eder. Fakat Aytmatov etkisi ve Türk destan motiflerinin yoğun olarak kullanıldığı hikâye sayısı beştir. İncelenen 60 hikâyeden sadece 5 hikâyede (*Çolpan Yıldızı*, *Veda*, *Nazlı Senem*, *Barçınay*, *Ay Yüzlü Güzel Konçuy*) bu etki görülmektedir. Dolayısıyla Ekici; Aytmatov, Osman Çeviksoy,

Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay gibi yazarlardan etkilenmiştir. Fakat Ekici metinlerinin kendine özgü üslup özellikleri ve yerel motiflerle örülü özgün bir yapısı vardır. Bu yerel doku ve folklorik etki onun hikâyelerini farklı bir noktaya taşır.

Bu araştırma barındırdığı halk bilimi ve halk kültürü unsurlarının yoğunluğu bakımından daha önce çağdaş metinler üzerinde yapılan halk bilimi tespit çalışmalarından daha kapsamlı bir çalışma olmuştur. Bozlak; dua başlığı altında Alevi lokma gülbengi, pehlivan duası; köy seyirlik oyunları; yöresel benzetmeler; yöresel renk tabirleri; Budizm; geleneksel meslekler; Yılcı Ocağı, ocağın oluşum hikâyesi, tedavi ritüeli, el alma el verme geleneği, üfürükçülük; bengisu, bengisuyun oluşum hikâyesi, okunmuş yiyecek; tasavvuf, dini kıssalar; farklı topluluklara ait kültürel özellikler başlığı altında Abdal, göçebe ve Alamancı kültürü; geleneksel el sanatları başlıklarına daha önce yapılan benzer çalışmalarda rastlanılmamıştır.

Yapılan bu çalışma ile benzer yönde yapılan diğer halk bilimi tespit çalışmaları arasında yöntem yönünden benzerlikler görüldüğü tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışma Ekici'nin yayınlanan altı hikâye kitabını kapsamına rağmen kendisinden daha hacimli metin incelemelerine göre tespit edilen veriler çok fazladır. Ekici'nin hikâyeleri temel alınan Veyis Örnek'in tasnifinin dışında halk bilimi ve halk kültürü unsurları da içermektedir. Bu başlıklar daha önce yapılan çalışmalarda bulunmamaktadır. Çalışmada Orta Asya Türk kültürüne ait destan motiflerinin yoğunluğu ve çeşitliliği; derleme sözlüklerinde bulunmayan sözcüklerin, yöresel atasözü, deyim, benzetme ve renk ifadelerinin varlığı; Abdal kültürüne özgü argo ve küfürlerin, ağız özelliklerinin yoğunluğu; 34 türkü metninin parçalar halinde yer alması; Ermeni halk kültürüne özgü bir köy seyirlik oyununu ve literatürde bulunmayan geçiş dönemindeki yöresel bir halk hikâyesini "Gökçe Çiçek ile Dede hikâyesi" barındırması ve bu verilerin tespiti, değerlendirilmesi bu çalışmayı özgün yapmaktadır.

Ekici'nin hikâyeleri Dört Yol ve Afşin yörelerinin sözlü ve yazılı halk bilimi unsurlarını kayıt altına alan, yaşatan ve gelecek kuşaklara aktaran önemli metinlerdir. Hikâyeler, bu coğrafyaya ait unutulmaya yüz tutan folklorik öğeleri modern hikâyenin formu içerisinde okuyucuya sunmaktadır. Bu hikâyelerde halk bilimi unsurları arka plan ya da bir fon değil ana unsurdur. Hikâyeyi tamamlayan bir yardımcı unsur değil başat öğedir. Ekici'nin hikâyelerinden bu unsurları çıkardığınız anda hikâyenin sahiciliği, doğallığı yok olur. Ayrıca Necdet Ekici'nin çağın getirdiği değişimlere direnircesine halka ait en küçük geleneği, âdet ve inancı önemseyip eserine aldığı, bu unsurları modern edebiyatın potasında eriterek hikâyeleştirdiği görülmektedir.

5. KAYNAKÇA

- Abuzar, C. (2010). Şanlıurfa’da değişen toplumsal yapıda taziye geleneği. Akademik Araştırma Dergisi. 10(2), 259-274.
- Akalın, Ş. H. (1993). Üzerlik. II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu. (s.247-260), Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Akbay, C., & Kafas, A. (2017). Kahramanmaraş il merkezinde tüketicilerin sigara ve Maraş otu kullanımını etkileyen faktörlerin analizi. KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi. 20(3), 276-282.
- Aksan, D. (1996). Türkçenin sözvarlığı. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2003). Her yönüyle dil. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, E. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar’ın eserlerinde halk bilimi unsurları [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi].
- Aksoy, Ö. A. (2013). Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1 / atasözleri sözlüğü (35.bs., C.1). İnkılâp Yayınları.
- Alsaç, F. (2011). Alpamış destanı üzerine bir inceleme [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi].
- And, M. (1974). Oyun ve bugü-Türk kültüründe oyun kavramı. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arık, D. (2015). Çubuk ve çevresindeki halk inanışları. Bütün Yönleriyle Çubuk ve Çevresi Uluslararası Sempozyumu bildirileri içinde. (s.191- 208), Ankara: Çubuk Belediyesi Yayınları.
- Arslan, D. (2011). Kahramanmaraş ili Göksun ilçesi halk kültürü araştırması [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Arvas A. (2012). Yazılı/sözlü gelenek ilişkisi ve bir fıkra hakkında bazı düşünceler. ÇAKÜ SBE Dergisi, 3(1), 111-118.
- Artun, E. (2015). Anonim Türk halk edebiyatı nazmı edebiyat tarihi/metinler. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2018). Türk halkbilimi. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2012). Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı. Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2014). Ansiklopedik halkbilimi / halk edebiyatı sözlüğü terimler-motifler kavramlar. Karahan Kitabevi
- Artun, E. (2017). Türk halk edebiyatına giriş. Karahan Kitabevi.

- Artun, E. (2002). Çukurova’da salâvatçılık geleneği ve âşıkların pehlivan Erdem, 13(37), 1-52.
- Artun, E. (1992). Tekirdağ çocuk oyunları. Tekirdağ.
- Atalay, B. (1985); Divan-ı lügat-it Türk III. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ateş, S. (1991). Yüce Kur’ân’ın çağdaş tefsiri. Yeni Ufuklar Yayınları.
- Atılğan, H. (1996). Çukurova türküleri-1. Adana Valiliği Yayınları.
- Aykaç, O. (2016). Uyumsuzluk (uyuşmazlık) teorisi bağlamında ortaoyunu incelenmesi, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (35), 235-244.
- Ayverdi, İ. (2011). Misalli büyük Türkçe sözlük. Kubbealtı Yayınevi.
- Bali, M. (1997). Ağıtlar. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1971). Resimli Türk edebiyatı tarihi. (C.2, s.1206). MEB Yayınları.
- Baran, M. (2006). Halk mimarisinin halkbilimi bağlamında değerlendirilmesine Harran evleri örneği, Millî Folklor, 18(72), 141-156.
- Başçetinçelik, A. (2009). Adana halk kültüründe doğum –evlenme- ölüm, altın. Koza Yayınları.
- Bayat, F. (2007). Türk mitolojik sistemi (c.1), Ötüken Neşriyat.
- Bayatlı, N.Y. (2010). Irak-Diyale ilinin Hanekin ilçesinde ziyaret yerleri (kutsal ve bu yerler etrafında oluşan inanç ve pratiklerde eski Türk inançlarının izleri. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, (56).
- Bazyar, C. K. (2016). Mitoloji ve çağdaş sanat. Sanat Tarihi Dergisi, (18), 113-130.
- Birkan Akhan, E. (2020). Türk destan ve efsanelerinde bengisu (âb-ı hayât). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1), 470-480.
- Bilgin, A. (2006). Elbistanca sözlük-örnekleriyle Elbistan ağzı. Pınar Yayınları.
- Boratav, P.N. (1992). 100 soruda Türk halk edebiyatı. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1997). 100 soruda Türk folkloru. Gerçek Yayınevi.
- Bulut, İ. (2018). Anadolu’da inanışların ve geleneklerin doğa korunması açısından önemi üzerine örnekler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(46), 119-134.
- Büyük Larousse. (1986). Sözlük ve ansiklopedisi (C.11, s.5405). Milliyet Gazetecilik Yayınları.
- Can, Ş. (1997). Klasik Yunan mitolojisi. İnkılâp Kitabevi.
- Celilova, A. (2019). Avcılık inanç ve ritüellerine bakış. Sosyal Araştırmalar ve Bilimleri, 5 (8), 62-86.
- Çelebioğlu, A. (1982). Türk ninniler hazinesi. Ülker Yayınları.

- Çetin, N. (2018). "Türk ruhuna tercüman bir hikâyeci: Necdet Ekici". Akpınar. S.77. 10-11.
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı Türklük Bilimi Araştırmaları, (15), 103-125.
- Cumbur, M. (2001). Karacaoğlan-şairler. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çifçi, M. (2006). Argonun niteliği ve argoya bakış açımız. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 6(2), 297-301.
- Devellioğlu, F. (1990). Türk Argosu inceleme – sözlük. Aydın Kitabevi Yayınları.
- Develioğlu, F. (1993). Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat. (2. Bs.) Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, M. (2014). Doğan büyük Türkçe sözlük. Yazar Yayınları.
- Duran, H., & Baş, E. (2018). Hacı Bektaş Veli'nin velayetname'sinde ağaç ve orman kültü. IV. Uluslararası Alevilik Bektaşılık Sempozyumu, Ankara, Türkiye, Ekim 2018
- Duran, R. (1997). Türk süsleme sanatlarının ortak motifi nevruz çiçeği. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 2(2), 125-171.
- Ekici, M. (2015). Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri. Geleneksel Yay.
- Elçin, Ş. (1993). Halk edebiyatına giriş. Akçağ Yayınları.
- Eliade, M. (2001). Mitlerin özellikleri (çev. Sema Rifat). Om Yayınevi.
- Ergin, M. (1989) Dede Korkut kitabı. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Ergun, M. (1998). Türk ağaç kültü inancının Dede Korkut hikâyelerindeki yansımaları. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 46(1998/1), 71-80.
- Erdal, C. (2019). Türk kültüründe büyüler (Konya örneği) [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Erkan, S. (2011). Köçek tipinin uluslararası kökeni üzerine bir deneme. Türkoloji Dergisi, 18 (1), 223-240.
- Everdi, M. (2017). Necdet Ekici'nin hikâyelerinde metafor ve imge. Türk Edebiyatı. 522, 59-64.
- Gacar, Ş. (2020). Hayvan folkloru bağlamında Türk dünyası ekolojik destanları [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Gelekçi, C. (2014). Türkiye'den yurt dışına gerçekleşen işçi göçlerine bağlı olarak dilimize yerleşen bir kavram: "Almancılar". HÜTAD, (21).
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. Bilig, (44), 89-110.

- Gökdemir, K. (1991). Karakucak güreş projesi doğrultusunda müsabaka yönetimi ile seçilmiş olan erkek çocukların bazı fizyolojik özelliklerinin yetenek etkisinin araştırılması [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Gökşen, C. (1999). Giresun efsaneleri. [Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi].
- Gönüllü, A. R. (1998). Türk halk inançlarında nevruz motifi. Nevruz, H. Vedat Demirtaş (Der.), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 7-11.
- Güler, S. (2010). Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(S 1), 24-30
- Güneş, S. (2012). Türk çay kültürü ve ürünleri. Milli Folklor, 24(94).
- Gürsoy, Ü. (2012). Türk kültüründe ağaç kültü ve dut ağacı. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, (61), 43-54.
- Güvenç, A. Ö. (2010). Kırk sayısının halk edebiyatı ürünlerinde kullanımı üzerine bir inceleme. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 16 (41), 85-97.
- Haylaz, D. (2011). Müjgan Cumbur'un Karacaoğlan-şiiirler adlı eserinde söz varlığı [Yüksek Lisans Semineri, Selçuk Üniversitesi].
- Irmak, Y. (2018). Bingöl halk inançları ve uygulamaları. Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 17 (17), 191-222.
- İçyar, C. (2016) Köy seyirlik oyunları'nın teknik özellikleri. Sanat Dergisi, (30), 68-72.
- İnan, A. (1987). Makaleler ve incelemeler. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.
- İndirkaş, Z. (2015). Türk oturma kültüründe "bağdaş geleneği" üzerine ikonografik belirlemeler. 38. ICANAS, (IV), s.1665-1677.
- İşçi, M. (2000) Kültürümüzün uluslararası boyutları. Süleyman Demirel Üniversitesi. 5(2), 35-47.
- Kabaklı, A. (1997). Necdet Ekici. Türk Edebiyatı. (V). 684-696.
- Kalafat, Y. (1999) Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri. Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Karadağ, N. (1978). Köy seyirlik oyunları. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Konur, T. (1995). Ortaoyunu. Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 12(12), 47-51.
- Kanar, M. (1995). Şem ve Pervâne. İnsan Yayınları.
- Karakurt, D. (2011). Türk söylence sözlüğü. E-kitap.

- Kaya, D. (2014). Büyük Türk dünyası ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü. Akçağ Yayınları.
- Kıranatlıoğlu, M. (2018). Alevi–Bektaşî geleneğinde yemek duaları. IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşîlik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı. 65-74.
- Köksal, F. (2019). Refik Halid Karay’ın memleket yazılarında halk bilimi unsurları [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Köprülü, F. (1981). Türk edebiyatı tarihi. Ötüken Yayınları.
- Köse, S. (2019). Türk kültüründe baykuş. Kültür Araştırmaları Dergisi, 1 (3), 288-301.
- Kurt, B. (2018). Malatya ili Doğanşehir ilçesi halk hekimliği uygulamalarında eski inanışlarının yansımaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(57), 50-58.
- Kurt, B. (2018). Malatya yöresi türkülerinde hayvan sembolleri. Social Science Development Journal, 11 (3), 362-370.
- Kurnaz, C. (2010). Fuzuli’yi bilir misiniz, Türk Yurdu, 30 (269), s. 27-31.
- Malinowski, B. (2000). Büyü, bilim ve din. çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayınları.
- Mengeş, G. (2012). Ağaç sembolünün tarihsel gelişim içerisinde Türk resim sanatına yansımaları ve cumhuriyet dönemi Türk resminin ağaç sembolü üzerinden irdelenişi [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Mengi, M. (2002). Eski Türk edebiyatı tarihi. Akçay Yayınları.
- Naskali, E. G. (Ed.). (2014). Yılan kitabı. Kitabevi yayınları.
- Odekov, R. V. (2011). Türkmen gelenek ve görenekleri. Allâme Tanıtım Matbaacılık.
- Oğuz, M. Ö. (2008). Halk hikâyeleri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ögel B. (2006). Türk mitolojisi 2. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (2014). Türk Halkbilimi. Bilge su Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). Türk halkbilimi. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971b). Anadolu folklorunda ölüm. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2017). Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili bâtil ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki. Bilge Su Yayınları.
- Özbek, M. (1998); Türk halk müziği el kitabı terimler sözlüğü. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Öztürk, İ. (2010). Türk el sanatlarının günümüzdeki durumu (tarihçe, sorunlar,

- öneriler). *Sanat Dergisi*, 0 (7), 67-75.
- Polat, İ. (2020). Kurşun dökme geleneği ve ateş kültü ile ilişkisi. *Akademik Matbuat*, 4(1), 11-26.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe sözlük*. (7. Baskı), Arkadaş Yayınevi.
- Gül, R. (2008). Dede Korkut hikâyelerinde söz kalıpları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10), 100-105.
- Sekmen, M. (2010). Oyuncu meddah ya da “kendi ve diğerleri” mekanizması. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 30(30), 27-45.
- Sinanoğlu, A. F., & Sinanoğlu, A. (2012). 21. yüzyıl Malatya’ında batıl inançlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (31), 239-257.
- Şenesen, İ. (2017). Adana halk kültüründe gökyüzü ile ilgili halk inanışları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Asia Minor Studies*, 5(9).
- Soylu, R. (2017). Sanatta ve kültürde öpme ritüelinin göstergebilim açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(60), 269-287.
- Şahin, H. İ. vd. (2011). *Türk halk şiiri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, E. (2014). Alageyik ile avcının ölümcül dansı. *Turkish Studies*, 9 (12), 633-646.
- Şimşek, E. (2003). Kadirli ve Sumbas (Osmaniye)’ta evlenmeleri, Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu, Osmaniye.
- Şimşek, E. (2017). Türk kültüründe “alkarısı” inancı ve bu inanca bağlı olarak anlatılan efsaneler. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5 (12), 99-115.
- Şimşek, E. (2019). Azrail inancının Türk halk kültürüne yansımaları. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 7 (18), 11-26.
- Tanpınar, A. H. (1996). *Beş şehir*. Dergâh Yayınları.
- Tarçın, G. (2020). Adana/Ceyhan halk kültüründe sosyal bir zümre olarak" abdallar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (68), 175-196.
- Teke, T. (2016). “Cengiz Aytmatov’un ‘gün olur asra bedel’ romanı ile Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ‘yaban’ romanlarında halk edebiyatı ve folklor. *Bartın Üniversitesi Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi*. 3(1), 46-64.
- Tezcan, M. (2019). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16 (1), 255-276.

- Turan, M. (1998). Türk halk edebiyatı, Türk destanları. Anadolu Üniversitesi Yay.
- Turancı, E., & Özgen, Ö. (2018). Türk kültüründe ağaç sembolizmi ve filmlere yansımaları. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim, (1), 154-171.
- Türk, Y. (2018). Necdet Ekici'nin öyküleri üzerine tematik bir inceleme [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Türkoğlu, S. (2002). Tarih boyunca Anadolu'da giyim kuşam. Şahsi Yayın.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, 2011, s.65
- Türktaş, M. M. (2019). Türklerde ad verme ile ilgili bazı tespitler/Türk isim verme gelenekleri hakkında bazı bulgular. TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (17), 34.
- Uçar, A. (2017). Talip Apaydın'ın yoz davar romanında halk bilimi unsurları. TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (9), 128.
- Ülkütaşır, M. Şakir. (1968). Abdallar. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Türk Kültürü Dergisi, 64, 251-252.
- Yalman (Yalgın), A. R. (1993). Cenupta Türkmen oymakları I. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yardımcı, M. (1993). Halk bilimi ve halk edebiyatı yazıları. Açıksöz Yay.
- Yaşar, M. (2015). Elâzığ ili Palu ilçesi kadın giyim kuşamı [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Yücel, Ü. (2011). Türk halk inanışlarında sayılar [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Zavotçu, G. (2012). Ziya Gökalp'in manzûmeleri ve Ala Geyik hakkında. Electronic Studies, 7(4), 601-609.

6. İNTERNET TABANLI KAYNAKLAR

- <https://bunyan38.blogspot.com/2017/07/firik-utmek-ne-demek.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]
- <http://www.caglarerbek.com/2015/05/turklerde-yasam-agaci.html> [Erişim tarihi 04.02.2022]
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/affan-dedeye-para-saydim-260405> [Erişim tarihi 31.03.2022]
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kahramanmaras/gezilecekyer/eshab-i-kehf-kulliyesi> [Erişim tarihi 25.02.2022]
- <http://www.kurtcephe.com/cizlavet-kara-lastik-ayakkabi/> [Erişim tarihi 04.02.2022]
- <https://mobile.twitter.com/eskidar1/status/917828064771526656?lang=ar> [Erişim tarihi 25.02. 2022]
- <https://8gunhaber.com/haber/13772/karabiyik-dede-turbesi-restorasyonu-tamamlandi.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]
- <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi 12.06.2022]
- <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ekici-necdet> [Erişim tarihi 25.02.2022]
- <https://www.trtavaz.com.tr/program/kafkas-islam-ordusu-laleler/61375> [Erişim Tarihi 17.06.2022].
- <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/bayezid-i-bestami-hazretlerinin-turbesi-restore-edildi-106583.html> [Erişim tarihi 25.02.2022]
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Soku_Ta%C5%9F%C4%B1_\(Tokat,_Zile\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Soku_Ta%C5%9F%C4%B1_(Tokat,_Zile).jpg) [Erişim tarihi 25.02. 2022]
- <https://twitter.com/celalettingunes/status/1278316488802414592> [Erişim tarihi 04.02.2022]
- <http://www.yesilafsin.com/afsin-dedebaba-turbesi-tarihi-ve-efsus-afsin-da-dedebaba-zaviyesi-vakiflari-makale,318.html> [Erşim tarihi 25.02.2022]

7.EKLER

Ek-1. Etik Kurul Onay Belgesi

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	GÖKMEN BİÇER
ÖĞRENCİ NO	2020012003
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	Tezi kabul edilmiştir.
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2021/ 2022 BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Çalışmanın konusu Necdet Ekici'ye ait olan 6 hikâye kitabında yer alan 60 hikâyenin halk bilimi unsurları bağlamında incelenmesidir. Edebi eserler arka plan ya da malzeme olarak kullandıkları halk bilimi unsurları vasıtasıyla edebiyatın kurmaca dünyasını daha gerçekçi kılarlar. Ayrıca unutulmaya yüz tutan bu folklorik malzemeyi kayıt altına alırlar. Kayıt altına alınan bu kültürel unsurlar bu eserler vasıtasıyla sonraki kuşaklara aktarılır. Bu çalışmayla Dörtöl, Afşin gibi Ekici'nin yaşadığı coğrafyaya ait olan ve altı kitapta yer alan 60 hikâyedeki halk bilimi unsurları kayıt altına alınmış ve bu detaylar tasnif edilerek bu unsurların kaybolmasının önüne geçilmiştir.
TEZİN AMACI	Çalışma kapsamında yapılan kaynak taramalarında, Necdet Ekici'nin 2015 yılında yayımlanan Son Turnalar, 2016 yılında yayımlanan Yüreğimdeki Cemre, Yüreğimi Sana Bıraktım ve Gül Olacaksın, 2018 yılında yayımlanan Çolpan Yıldızı ve 2020 yılında yayımladığı Nazlı Senem adlı hikâye kitaplarında yer alan halk bilimi unsurları üzerine detaylı bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu eserlerin yazarın hayatından ne ölçüde izler taşıdığı, eserlerde yoğun olarak kullanılan Afşin, Dörtöl ve Çukurova çevrelerine ait folklorik öğelerin detayları ve metne ne kazandırdığı, yaşanan topluma ait bu halk kültürü unsurlarının ne amaçla kullanıldığının tespiti de çalışmanın temel amaçları arasındadır. Edebiyatın bir kültür taşıyıcısı olmasından dolayı metinde sıklıkla geçen ve yazarın yaşadığı bu coğrafyalara ait folklorik unsurların tespit edilmesinin bu yörelere ait bu kültürel kodların bilinmesine ve tanınmasına katkılar sunması da amaçlanmaktadır.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Halk bilimi, aynı coğrafyada yaşayan insanların törelerini, geleneklerini, inanışlarını, yemeklerini, hekimlik uygulamalarını, sözlü ya da yazılı ürünlerini inceleyen, bu unsurlardan yola çıkarak birtakım kurallar ve kuramlar ortaya koyan ve bu unsurların birbirleriyle ilişkilerini belirten bilim dalıdır. Modernleşmeyle birlikte halk biliminin inceleme alanına giren bu sözlü ya da yazılı değerler azalmakta ya da kaybolmaktadır. Modernleşmenin getirdiği değişimle birlikte bu değişime direnen, bu çatışmayı eserlerine taşıyan ve gelenekten beslenen çağdaş yazarlar da vardır. Bu isimlerden biri Necdet Ekici'dir. 1980 kuşağı hikâyecilerinden biri olan Necdet Ekici, doğduğu ve yaşadığı yerlerle ilgili folklorik unsurları hikâye formunda okuyucuya sunar. Ekici'nin hikâyelerinde halk kültürü ve folklor ana unsurdur. Afşin'den başlayarak Dörtöl ve Çukurova'ya kadar uzanan sahada; sözlü kültür ürünlerinden, çeşitli inanış ve uygulamalara kadar halkbilimsel unsurlara oldukça vakıf olan, bunlarla ilgili tecrübe ve pratiğe sahip olan Ekici, modernle geleneği bir potada buluşturur. Bu çalışmada yaşadığı bölgenin bütün kültürel dokusunu hisseden, geleneği önemseyen ve halkın kültürünü halkın diliyle anlatan Necdet Ekici'nin hikâyelerindeki halk bilimi unsurları tespit ve analiz edilmiştir. Bu hikâyeler halkın kültür hafızası olan folklorik detayları en küçük ayrıntısına kadar ortaya koymaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kaybolan bu değerler bu eserlerde gün yüzüne çıkmaktadır. Bu hikâyelerdeki halk bilimi unsurları, yoğun kullanımlarının dışında kullanılış şekilleri, benzetme unsuru olmaları ve farklı kültürel özellikleri yansıtılmaları bakımından özgündürler.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	YOK

İZİN ALINACAK OLAN K+B19:K30URUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI-ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	Bu çalışma; -Anket, odak grup çalışması, deney teknikleri vb. kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, -İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması, -İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar, -Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar, -Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar, Kapsamında değerlendirilebilecek bir araştırmaya dayanmadığından etik izin gerektirmemektedir. Dolayısıyla Etik izin alınan herhangi bir kurum bulunmamaktadır.					
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONUSUNDA/ HANGİ	Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulmuştur. Bunun dışında etik kurul izni gerektiren bir çalışma olmadığından herhangi bir kurumun, herhangi bir ilçesinin herhangi bir bölümüne herhangi bir alanda, herhangi bir konuda ve herhangi bir kimse(ye)/kimselere uygulama yapılmamıştır.					
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇEKLERİN UYGULANACAĞI	Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden Betimsel / İçerik Veri Analizi yaklaşımı kullanılmıştır ve çalışmanın gerekli usulleri dâhilinde anket ve ölçek kullanılmamıştır. Araştırmanın bağlı olduğu alan halkbilimi ve halk edebiyatı anabilim dallarıdır ve bu disiplinlerde ölçek kullanılmamaktadır.					
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İŞİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	Çalışmanın yöntemine uygun görülmediğinden anket, evrak, ölçek ve form kullanılmamıştır.					
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Gökmen BİÇER	ÖĞRENCİNİN İMZASI: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. TARİH: 17/05/ 2022					
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU						
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir. faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI			
Adı - Soyadı: Dr. Öğretim Üyesi Begüm KURT Unvanı: Dr. Öğretim Üyesi İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. 6.09.2022	Adı - Soyadı: Unvanı: İmzası:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN Unvanı: Prof. Dr. İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. 6.09.2022	Adı - Soyadı: Murat KOÇ Unvanı: Doç. Dr. İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. 6.09.2022			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr. İmzası : : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı : Prof. Dr. İmzası : : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı: Prof. Dr. İmzası : : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı : Prof. Dr. İmzası : : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı: Prof. Dr. İmzası : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı : Prof. Dr. İmzası : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....	Unvanı : Prof. Dr. İmzası : Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli izni verilmesi tarafımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2200003776
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

18.05.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.
İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Gökmen Biçer, Ümit Adakçı** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek-3. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2200004132
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

06.06.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 23.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003851 sayılı yazınız.
b) 20.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003808 sayılı yazınız.
c) 18.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003776 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen **Gökmen Biçer, Ümit Adakçı, Mehmet Mutlu ve İsmail Bay** isimli öğrencilerimizin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Ek-4. Hikâyelerin Yerel Kelimeler Sözlüğü⁵³

Abari: Şaşma ve korku ünlemi ifade eden bir söz.

Acer: Yeni.

Ağnanmak: Hayvanların toprakta yatıp yuvarlanması.

Ağzına ip ölçmek: Abdal ağzında kullanılan ağzını aramak, düşüncesini anlamaya çalışmak anlamında kullanılan bir söz.

Ahraz: 1.Dilsiz ve sağır. 2.Aklı olmayan.

Akla takla: Altüst, karışık, dağınık

Alaf: Alev.

Alamancı: Batı Avrupa'nın birçok ülkesine özellikle de Almanya'ya çalışmak üzere gönderilmiş olan Türk işçilerini ve onların ailelerini tanımlamak üzere kullanılmış halk ifadesi.

Alengirli: Karışık, anlaşılmayan.

Anarya: Halk ağzında geri geri, arka arka.

Avurdu yelli: Çok ve gereksiz konuşan, palavracı.

Ayakyolu: Tuvalet, kenef.

Azgan: Dikenli, bol ve ufak sarı çiçekli bir çeşit çalı.

Azık: Yiyecek, yol yiyeceği, erzak.

Bacı: Kız kardeş.

Bala: Halk ağzında yavru, çocuk.

Baş gelmek: Bir şeye gücü yetmek, başa çıkmak

Baya: Fazla, çokça.

Belben: Bir çeşit incir pestili.

Belek: Hediye.

Belik: Halk ağzında saç örgüsü.

Belemek: 1.Halk ağzında bulamak, bulaştırmak. 2. Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak.

Beri: 1.Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı, öte karşıtı. 2. -den bu yana.

Bibi: Hala.

Binnaz: Abdal kadınlarına ithafen kullanılan yöresel bir söz.

⁵³ Bu sözlük oluşturulurken Türk Dil Kurumu Elektronik Derleme Sözlüğü temel alınmıştır. Derleme sözlüklerinde bulunmayan sözcüklerin anlamı Necdet Ekici'den öğrenilmiştir.

Bor: Taşlık, işlenmemiş, sert toprak, ekilmemiş tarla.

Böğürmek: Anlaşılmaz bir biçimde yüksek sesle bağırmak.

Börtlenmek: Haşlanmak.

Bük: Çalı, çalılık.

Bük: Yamaç, sırt.

Büvelek: Özgün hali bügelek olan sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği.

Cangama: Gürültü, yaygara, ağız kavgası.

Cebel: 1.Ekilmemiş tarla, ekime elverişli olmayan yer. 2. Dağ.

Celfin: Henüz yumurtlamayan küçük tavuk, piliç.

Cepellez: Argoda çalma.

Cılk (Cırk): Bozularak kokmuş (yumurta).

Cıncık: 1.Cam eşya, cam. 2.Cam gibi parlak.

Cırmalamak: Tırmalamak.

Cin çelliği: Elde, ayakta durmayan; hareketli.

Cücük: Halk ağzında kümes hayvanlarının yavrusu, civciv.

Çarpana (surat): Eski deri parçası

Çatal kapı: Çift kanatlı sokak kapısı.

Çayan: Halk ağzında akrep, yılan, çıyan, kırkayak vb. zehirli hayvan.

Çaysalmak: Canı çay istemek.

Çemremek: Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak.

Çer: Halk ağzında zehirli küçük böcek.

Çeribaşı: Abdal topluluklarının başı.

Çıkınlamak: Çıkına koyup bağlamak.

Çıngı: Kıvılcım. (Adana ağzı)

Çıpkı: İnce, uzun değnek.

Çimmek: Yıkanmak.

Çinke çinke: Ufak, kısa.

Çipil: Gözleri çapaklı olan (kimse).

Çiroz: Argoda zayıf, sıska.

Çirtik: Toprak veya çamurda şekilli iz bırakmak.

Çor: Hastalık.

Çömçe: Kepçe.

Darbız: Rutubet, nem.

Deşirici: Dilenci.

Deşirmek: Dilencilik etmek, dilenmek.

Develisi: Ertesi.

Dikeç: Kazık, sırık, ağaç çubuk.

Domur domur: Kabarık kabarık

Döş: Göğüs.

Dulda: Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.

Duluk: Yanak.

Eke (eke): Yaşı küçük olduğu halde sözleri ve işleri büyük olan (çocuk).

El gördülük: Usulen, yalandan, âdet yerini bulsun kabilinden, yalandan.

Enik: Kedi ve köpek yavrusu.

Erinmek: Üşenmek, tembellik etmek.

Ekşimik: Ekşimsi.

Ferik: Kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu, piliç.

Filik: 1. Ankara keçisi. 2.Genç keçi, keçi yavrusu.

Firez: Halk ağzında biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, anız.

Firik: Sararmış, tam olgunlaşmamış buğdayın başaklarının ateşte ütülüp kapçığından / kabuklarından ayrılmasından sonra elde edilen taze, yeşil sütlü buğday.

Firik ütme: Sararmış, tam olgunlaşmamış buğdayın başaklarının ateşte ütülüp kapçığından / kabuklarından ayrılmasından sonra elde edilen taze, yeşil sütlü buğdayı elde etme işlemi.

Gadasını almak: Günahını, derdini almak.

Geçe: Halk ağzında karşılıklı iki yandan her biri, yaka.

Galli: Halk ağzında sincap.

Gallik: Mısır koçanı.

Genirmek: Midedeki gazı sesli olarak çıkarmak.

Geviş: Bazı hayvanların yutmuş olduğu yiyeceği ağzına getirip yeniden çiğnemesi.

Gılav: 1.Süs. 2 Bıçak vb. şeylerin keskinliği. 3. Ateşin çok alevli olması 4. Bir şeyin en uygun derecesinde, kıvamında olması. 5. Eksik, az.

Gılavlı: Süslü, bakımlı, düzgün.

Göcek: Bir karış boyunda büyümüş ekin.

Gölek: Tarla içerisinde bulunan su havuzu, bataklık.

Gömgöv: Özgün hali gömgök olan masmavi, gök rengi anlamında yöresel bir sözcük.

Gövel / Güvel: Mavi yeşil karışımı renk.

Gövermek: Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek.

Göyünme: Yanacak derecede ısınmak, hafif sararmak.

Gurk cücük: Anasının etrafından ayrılmayan çok sayıda civciv.

Halbır: Kalbur.

Hapahap: Ağzına kadar, dolu. (Maraş ağzı)

Haral: Kıldan ya da ketenden yapılmış büyük çuval.

Harlamak: Yorgunluktan ses çıkararak sık sık nefes almak.

Hecil: Utanma.

Helgin: Su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova, helke.

Hengame: Patırtı, gürültü, kavga.

Hımır hımır: Gizlice, yavaş bir tonda, alçak sesle konuşma.

Horanta: Ev halkı.

Horsunmak: Değersiz, aşağı görmek.

Hörelenmek: Üzerine atılmak, saldırmak.

Hû (Huğ): 1.Ahşap, karkas yapı. 2.Kızgınlık, öfke. 3. Kumaşlardaki ince tüy. 4.

Çevresi çitle çevrilmiş ağıl.

Hüs: Sus.

İralanmak/Iğralanmak: Sallanmak.

İray atmak: Rey, oy vermek.

İzar: Kahramanmaraş ağzında çarşaf anlamında kullanılan ve futa ve peştamal gibi bele bağlanıp vücudun alt kısmını örten bir kıyafet.

İbik: Halk ağzında köşe, kenar, uç.

İcarcı: Kiracı.

İmrence: Herkesçe imrenilen şey veya kimse.

İnceağrı: Halk ağzında verem.

İncik: Bazı bölgelerde diz, ayak bileği, baldır veya kaval kemikleri.

(Semerin) kaşı: Eşek semerinin önünde tutulacak kol.

Kâfir: Acımasız, zalim kişi.

Kakınç: Halk ağzında öfke, kızgınlık.

Kalıç: Orak.

Kapsalık: Çitten ya da aralıklı çakılan tahtalardan yapılmış bahçe kapısı.

Kavlatmak: Tırnak ya da keskin bir alet yardımıyla yüzeyini soymak.

Kaykılmak: Arkaya eğilmek, yaslanmak.

Keçik: Yemeniye atılan düğüm.

Kele: “Ayol, hey, yahu” anlamında ünlem.

Kehlemek: Yorgunluk neticesinde derin derin solumak.

Kepir: Bastıkça kayan, verimsiz, gevşek toprak.

Kepir Yılanı: 1.Gevşek toprakta gizlenen, görünmeyen tehlikeli yılan. 2.Niyeti sezilmeyen, maskeli, kötü niyetli insanlar için kullanılan yöresel bir ifade.

Kernip: Su kabağı.

Keven: Dikenli bir çeşit ot.

Kılavlanmak: Süslenmek, boyanmak.

Kıran girmek: Kısa bir zaman içinde çok sayıda ölmek anlamına gelen bir beddua.

Koyak: Dağ üzerinde otu bol olan, bitek, çukur yer.

Kös: Her şeyden bıkmış, usanmış, sessiz.

Köynek: Gömlek, iç gömleği, bir tür fanila.

Kuyruk sallamak: Argoda yaltaklanmak, birisine yaranmak için yapmacık davranışlarda bulunmaya çalışmak.

Mahnı: Azerbaycan Türkçesinde şarkı.

Menevişlenmek: Bir yüzeyde renk dalgalanmaları oluşmak, harelenmek.

Mileksi: Balçık kokulu.

Mitil: 1.Yüz geçirilmemiş yorgan, şilte, minder, yatak. 2. Çok eskimiş, paçavra durumuna gelmiş yatak, yorgan, giysi.

Murdar: Halk ağzında kirli, pis.

Müzevirici: Dedikoducu, laf getirip götüreren, gammadaz.

Nah: İşte anlamında bir edat.

Nam: Kırgız ekmeği.

Namazlağ: Üstünde namaz kılınan seccade.

Nanca: Bir parça.

Navrız: Nevruz çiçeği.

Nevri dönmek: Belli etmemeye çalıştığı bir öfkeye kapılmak, çok sinirlenmek.

Oması pırtık laf: Düzensiz, argo benzeri cinsel buluş ve benzetmeler.

Omça: Bağ kütüğü, asma.

Oynaş: Metres, sevgili.

Ölü damı: Abdal ağzında hastane.

Örelenmek: Saldırmak.

Örkleme: Otlaması için hayvanı uzun bir iple bağlamak.

Örlü köklü: Soylu soplulu, nüfusu, adı belli.

Özü yufka: Çabuk uygulanan çabuk ağlayan.

Pafkırma (pavkırma): 1. Tilki veya çakal gibi ulumak. 2. Gür ve hızlı akmak (su için). 3. Oflamak, oflayarak sıkıntıyı belirtmek.

Palaz: 1. Eskiymiş kilim, keçe, çul, çuval. 2. Güzel, canlı (genç kız için). 3. Gürbüz, şişman. 4. Manda yavrusu. 5. Ekin biçildikten sonra tarlaya dökülenleri toplarken tırmığın dişlerine takılan ince saplar.

Pattadak: Birdenbire, ansızın.

Pıslanmak: Gizlenmek, sinmek.

Pissinmek: Abdal ağzında pis görmek anlamında kullanılan bir söz.

Potur: Gövde yapısı çirkin, biçimsiz.

Pur: Kil.

Pusmak: Korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmamak.

Sabi: Küçük çocuk.

Sarat: Büyük delikli kalbur.

Seğirtmek: Hızlı adımlarla ya da sıçrayarak, koşar gibi, bir yere doğru ilerlemek, yürümek.

Sekin (olmak): 1. Yavaş. 2. Korunmak, sığınmak.

Seyip gezmek: Bağımsız, bağlantısız, serbest, özgür.

Seyiplemek: Serbest, başıboş bırakmak.

Sırım (dilmek): Deriyi ince ince kesmek.

Siyek: 1. Uzantı, dal. 2. Koyun, keçi vb. hayvanların kızgınlık dönemlerinde dişilik ya da erkeklik organlarından akan sıvı. 3. Ayakyolu, hela. 4. Koyunların arka bacaklarının arasında kuruyan pislik, çakıldak.

Siyim siyim: (Yağmur, gözyaşı için) az az ve durmadan, hafif hafif, ince ince, iplik iplik, uzun uzun, için için..

Sokranmak: Söylenmek, homurdanmak.

Sokum: Yufka ekmekle yapılan dürüm.

Sokranmak: Söylenmek, homurdanmak, gönülsüz iş görmek.

Soku taşı: 1. Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek. 2. Havanda ya da dibekte tahıl dövmekte kullanılan tokmak.

Söbe: Yumurta biçimi, oval.

Sökün etmek: Birçok kişi veya şey birbiri ardından gelmek, görünmek.

Sütsüz: Sütü bozuk.

Süyük: Dam saçağı.

Şappik: Alkış.

Şiflemek: Ayıklamak.

Şikâr: 1.Kendini naza çekmek.2. Kendini bir şey sanmak.

Şirincelik: Nişan için yapılan şerbet töreni.

Şor: 1.Söz, söyleşi. 2. Toplantı. 3. Tuzlu. 4. Bir çeşit tuzlu peynir, çökelek.

Tandır: Bugün daha çok köylerde, 'lavaş' ve diğer ekmeklerin ve yemeklerin pişirildiği pişirilmiş topraktan üste doğru daralan bir bidon şeklinde yapılmış ve toprağa gömülmüş ocak.

Teyek: Halk ağzında asma yaprağı.

Tıfıl: 1.Küçük çocuk. 2. Gelişmemiş, büyümemiş.

Toklu: Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu.

Tor: Fidan.

Toraçan: Yaşından büyük gösterme.

Tozak: Kavak, meşe vb. ağaçlardan uçan pamukçuklar.

Tutu: 1.Bir borcun ödeneceğine inanca olarak, ödediğinde geri alınmak üzere, borçlunun alacaklıya verdiği değerli şey, rehin. 2. Nişanlılara tarafların gönderdiği armağan. 3. El ele tutuşarak oynanan bir halk oyunu, halay.

Tünemek: Kuşlar, kanatlı evcil hayvanların uyumak için bir dala veya sırığa konması.

Uğuntu pelidi: Sıcak, ateşi küle gömülen meşe meyvesi palamutun patlamadan önce uğultu şeklinde bir ses çıkarması.

Uğrun (uğrun): Gizli gizli.

Uluk: 1.Çürümüş, çürümeye yüz tutmuş. 2.Pis.

Umman: Browning marka silaha halk arasında verilen isim.

Uşak: 1.Çocuk, evlat 2. Erkek hizmetçi.

Ürümek: Halk ağzında havlamak.

Ütmek: 1.Bir şeyi tüylerini yakmak için alevden geçirmek. 2.Galip gelmek, yenmek.

Variyet: Varlık, zenginlik.

Yaba: Harmanı savurmakta kullanılan, çatal şeklinde, tahtadan yapılan bir tarım aracı, buğday savurma küreği.

Yal: İnek, köpek vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyecek.

Yal taşı: İnek, köpek vb. hayvanlara yedirmek için hazırlanan unla kepek karışımı sulu yiyeceğin konulduğu taştan yapılmış kap.

Yalazlamak: Alev dokunarak, yalayarak geçmek.

Yarımca: Halk ağzında yarım baş ağrısı.

Yarpuz: 1. Yabannanesi. 2. Mısır püskülü. 3. Yabani pancar. 4. Dere otu.

Yastık çerezi: Sağdıcın aldığı farklı türlerde çerez ve çikolata ikramı.

Yavısı: Bir tür kene.

Yekinmek: (Halk ağzında) Davranmak, olduğu yerden fırlamak, ayağa kalkmak, kalkmak için hareket etmek, kıvıldamak.

Yıkışmak: Güreşmek.

Yılışmak: Kendini sevdirmek, hoşla gitmek, ilgi toplamak için soğuk, yapma bir tavır takınmak, gülmek.

Yumuş: 1. İş için verilen emir. 2. Toplantı, topluluk. 3. Ödünç alınan şey. 4. Görev, vazife.

Zavırlamak: Çıkışmak, paylamak.

Zay etmek: Kaybetmek, boşa götürmek.

Zeklenmek: 1. Alay etmek. 2. Özürlenmek.

Zıbarmak: Halk ağzında ölü gibi yatmak.

Zıbartmak: Çok dövmek, ezmek.

Ziyanlık (vermek): Zarar vermek.